

ACTA CONCILIORVM OECVMENICORVM

SVB AVSPICIIIS

ACADEMIAE SCIENTIARVM BAVARICAE

EDITA

SERIES SECVNDA

VOLVMEN TERTIVM

PARS ALTERA

DE GRUYTER

CONCILIVM VNIVERSALE NICAENVM SECVNDVM

CONCILII ACTIONES IV–V

EDIDIT

ERICH LAMBERZ

DE GRUYTER

ISBN 978-3-11-027274-1
e-ISBN 978-3-11-027280-2

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

A CIP catalog record for this book has been applied for at the Library of Congress.

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek

Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation in der Deutschen Nationalbibliografie; detaillierte bibliografische Daten sind im Internet über <http://dnb.dnb.de> abrufbar.

© 2012 Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Berlin/Boston
Druck und buchbinderische Verarbeitung: Hubert & Co. GmbH & Co. KG, Göttingen
∞ Gedruckt auf säurefreiem Papier
Printed in Germany
www.degruyter.com

INHALT

EINLEITUNG	VII
Zusätzliche Testimonia in den Handschriften H und V	XIII
Die griechischen Florilegien zur Bilderverehrung	XV
Zur Anlage der Edition	XXIV
Verzeichnis der abgekürzt zitierten Literatur	XXVII
 CONSPECTVS SIGLORVM ET EDITIONVM	 XXXII
 ACTIO QVARTA	 282
(PS.)GREGORII II. PAPAE EPIST. AD PATR. GERMANVM I.	430
GERMANI I. PATR. EPIST. AD IOHANNEM EP. SYNADORVM	442
GERMANI I. PATR. EPIST. AD CONSTANTINVM EP. NACOLIAE	450
GERMANI I. PATR. EPIST. AD THOMAM EP. CLAVDIVPOLEOS	452
SVBSCRIPTIONES EPISCOPORVM ET HEGVMENORVM	488
 ACTIO QVINTA	 532

EINLEITUNG

Für die vierte und fünfte Sitzung des Konzils, deren Edition in diesem Band vorgelegt wird, ist die Vielzahl der verlesenen Testimonia und Dokumente kennzeichnend. Darüber hinaus enthält die vierte Sitzung eine erste grundsätzliche Stellungnahme des Konzils zur Bilderfrage, die sogenannte ‚Ekphonesis‘ (p. 482,1–486,26),¹ an die sich eine umfangreiche Subskriptionsliste anschließt (p. 488,1–530,27), in der auch die anwesenden Äbte unterzeichnen.²

Für die in den beiden Sitzungen zitierten Texte, die nicht in direkter Überlieferung, sondern nur in den Akten und – in unterschiedlichem Maße – in den Florilegien zur Bilderverehrung bezeugt sind, wird hier zum ersten Mal eine kritische Edition vorgelegt. Dazu zählen die drei Briefe des Patriarchen Germanos I. (p. 442,6–478,20), wohl die wichtigsten Dokumente zu den Anfängen des Bilderstreits, ebenso der in den Akten Papst Gregor II. zugeschriebene³ Brief an Germanos (p.

1 Dazu ausführlich Uphus 72–81 mit griechischem Text und deutscher Übersetzung.

2 Zu den Bischöfen und ihren Bistümern vgl. Lamberz, *Bischofslisten*, zu den in den Subskriptionen der Äbte genannten Klöstern Janin 427–441. Mehrere Abschnitte der vierten und fünften Sitzung finden sich in italienischer Übersetzung mit Anmerkungen in: *Vedere l'invisibile. Nicea e lo statuto dell'Immagine*. Presentazione e cura di L. Russo, traduzione di C. Gerbino, note di C. Gerbino / M. Re, appendici di M. Andaloro / M. Re / C. Valenziano (*Aesthetica* 47), Palermo 1999, 29–56; vgl. auch die Übersetzungen einzelner Testimonia bei C. Mango, *The Art of the Byzantine Empire 312–1453. Sources and Documents*, Englewood Cliffs 1972.

3 Gouillards vielfach übernommene These, der Brief sei Germanos selbst zuzuweisen, ist nicht haltbar, wie vor allem Stein 89–137 gezeigt hat. Gegen eine solche Zuweisung sprechen nicht nur die offenkundig römischen Elemente des Briefes, sondern auch Mängel und Mißverständnisse in der Wiedergabe der direkt oder indirekt aus dem Brief des Germanos an Thomas von Klaudiupolis zitierten Stellen, ebenso die des von Germanos selbst nicht zitierten Kanons 82 des Trullanums (p. 434,13–18; vgl. Uphus 163–174, der die Abweichungen allerdings als beabsichtigt zu erklären versucht). Speck, *Artabasdos* 155–178 hat gegen Stein gezeigt, daß der Brief weder mit der Usurpation des Artabasdos in Zusammenhang gebracht noch Papst Zacharias zugeschrieben werden kann, sondern eine Kompilation von Texten unterschiedlicher Herkunft ist. Nur Anfang und Schluß des Briefes gehen nach seiner Auffassung auf Papst Gregor II. zurück. Es scheint jedoch, daß auch diese Rahmenteile aus unterschiedlichen Quellen stammen, wie Unklarheiten und Widersprüchlichkeiten nahelegen (vgl. den kritischen Apparat zu p. 440,11 und 440,19–20). Gegen Speck ist auch daran festzuhalten, daß der Brief dem Konzil in der überlieferten Form vorgelegt und nicht erst nach 787 um den bildertheologischen Mittelteil erweitert worden ist. Die Kompilation dürfte am ehesten in die Zeit Papst Stephans III. (768–772) gehören, unter dessen Pontifikat auch das mit der Bilderfrage befaßte Konzil von 769 stattfand. Die Zuschreibung an Gregor II. ist wohl damit zu erklären, daß dem Konzil ein Dokument aus Rom zu den Anfängen des Bilderstreits vorgelegt werden sollte, das man den Briefen des Germanos gleichwertig an die Seite stellen konnte (so auch Thümmel, *Konzilien* 168 Anm. 818; vgl. auch unten Anm. 48). Eine Entstehung der Kompilation unmittelbar vor dem Konzil in Konstantinopel (so Thümmel, *Konzilien* 167–168) ist meines Erachtens aus inhaltlichen und sprachlichen Gründen auszuschließen. Auch wenn, wie wahrscheinlich, der Text von vornherein in Griechisch verfaßt sein sollte, so scheint der Verfasser doch kein muttersprachlicher Grieche gewesen zu sein. Indizien dafür bietet neben sprachlichen Besonderheiten auch der Wortlaut einiger Bibelzitate (z. B. p. 438,2–4). Vgl. auch den Quellenapparat zu p. 430,4–442,2 und die dort angegebene Literatur, außerdem Uphus 163 Anm. 113 und D. Stein, *Germanos I. (715–730)*, in: R.-J. Lilie (Hrsg.), *Die Patriarchen der ikonoklastischen Zeit* (Berliner Byzantinistische Studien 5), Frankfurt a. M. u. a. 1999, 9 mit Anm. 22.

430,4–442,2), die beiden Briefe des Neilos von Ankyra (p. 330,14–332,26 und 334,18–336,22), Ps.-Bas. epist. ad Iul. (p. 402,1–12), Photin. vita Ioh. Ieiun. (p. 414,4–420,23), Sym. Styl. Iun. epist. ad Iust. (p. 536,8–540,6), Ioh. Thess. serm. c. gent. (p. 542,1–544,17) und die *Narratio* des Johannes von Jerusalem (p. 590,23–594,23). Von den umfangreicheren Texten sind bis jetzt lediglich die Exzerpte aus Leontios von Neapolis (Déroche) und aus den apokryphen Johannes-Akten (Junod/Kaestli) unter Berücksichtigung der Aktenüberlieferung kritisch ediert. Für eine Reihe von Testimonia tritt die Bezeugung in weiteren Werken hinzu, unter denen vor allem die drei Bilderreden des Johannes von Damaskos⁴ und die Schriften des Patriarchen Nikephoros⁵ zu nennen sind. Die vorliegende Edition ist bestrebt, alle relevanten Bezeugungen der Texte zu erfassen und in den Apparaten zu dokumentieren. Dies hat einen teilweise erheblichen Umfang vor allem des kritischen Apparats zur Folge, doch erschien dies im Interesse der weiteren Forschung an den Texten gerechtfertigt. Diese Art der Dokumentation wurde auch bei Texten durchgeführt, die in unterschiedlichen Fassungen überliefert sind.⁶ In diesen Fällen ist jedoch keineswegs die Rekonstruktion eines ‚Originaltextes‘ aus den unterschiedlichen Fassungen angestrebt, sondern Ziel bleibt immer die Edition des Aktextes, für dessen Rekonstruktion die Varianten anderweitiger Überlieferung im Einzelfall wichtige Anhalts-

-
- 4 Ein direkter überlieferungsgeschichtlicher Zusammenhang zwischen den Florilegien dieser Reden und den Konzilsakten, wie ihn Alexakis mehrfach postuliert hat, ist nicht erkennbar. Dies paßt auch zu der Beobachtung, daß die Werke des Damaszeners zur Zeit des Konzils in Konstantinopel nicht in Umlauf waren. Direkte Benutzung seiner Werke ist bezeichnenderweise nur in den Synodika des Patriarchen Theodoros von Jerusalem erkennbar, die in der dritten Sitzung als Anhang dem vorgeblichen Brief der orientalischen Patriarchen hinzugefügt sind (vgl. dazu die Einleitung zu Band I, LIV–LVI mit Anm. 255). Überdies ist die Echtheit dieser Florilegien, insbesondere der dritten Rede, durchaus fraglich (vgl. dazu Kotters Einleitung zur Edition S. 24–33 und Speck, *Adversus Iudaeos* 160–162; dens., *Interpolationen* 103 Anm. 269 mit weiteren Verweisen). Die Unterschiede in Umfang und Wortlaut der zitierten Testimonia zwischen imag. I/II einerseits und imag. III andererseits sind beträchtlich. Dies schließt nicht aus, daß in imag. III auch ältere Fassungen zitiert werden als in den Akten (zu imag. III 125 vgl. Lamberz, *Studien* 23–26 und den Quellenapparat zu Act. II p. 161,1–5). Die Echtheit vor allem der dritten Rede, deren Text und Florileg fast ausschließlich in der Hs. D (13. Jh.) überliefert ist, müßte neu untersucht werden.
 - 5 Featherstone geht in der Einleitung zu seiner Edition der *Refutatio* (XXII–XXIII) davon aus, daß Nikephoros diejenigen Testimonia, die sich auch in den Akten finden, von dort übernommen hat. Diese Annahme trifft in mehreren Fällen jedoch nicht zu: Der Text des Asterios (p. 304,1–308,4) stammt offenbar aus der direkten Überlieferung (möglicherweise aus einer Vorlage der Hss. DS). Auch die Texte Chrys. pan. Melet. (p. 290,13–19; die Nähe zu *Pa Ma* ist auffällig), Leont. Neap. c. Iud. (p. 348,18–370,3; vgl. dazu Déroche² 448–450), Bas. spir. (p. 398,5–10) und Bas. c. Sab. (p. 400,3–7) sind sicherlich nicht den Akten entnommen. Eine Abhängigkeit von der Aktenüberlieferung ist nur bei Sev. Gabal. legisl. (p. 292,8–14) wahrscheinlich, bei Nil. Anc. epist. ad Olymp. (p. 334,18–336,17) und Ps.-Bas. in Barl. (p. 412,14–414,2) möglich. In den übrigen Fällen reichen die Indizien für eine Beurteilung nicht aus. Nikephoros hat bei der Anführung des gleichen Testimoniums in seinen Schriften auch mehrfach unterschiedliche Quellen benutzt; vgl. etwa die Exzerpte aus Nil. Anc. epist. ad Olymp. in der *Refutatio* (c. 155,2–35) und in *Adversus iconomachos* (c. 14 p. 271,12–35 und p. 272,7–28).
 - 6 Das Verfahren von Déroche und Junod/Kaestli, die verschiedenen Fassungen der von ihnen herausgegebenen Texte getrennt zu edieren, ist zweifellos sachgemäß, doch war dies in der vorliegenden Edition weder durchführbar noch wünschenswert, da hier der Text der Akten ediert werden soll, für dessen Rekonstruktion die sonstige Überlieferung nur dienende Funktion hat.

punkte geben können.⁷ Auch für eine Vielzahl der in direkter Überlieferung erhaltenen Texte liegt noch keine kritische Ausgabe vor, so etwa für den pseudo-athanasianischen Text zur Ikone von Berytos (p. 316,16–330,2) und die Exzerpte aus dem *Pratum spirituale* (p. 380,11–382,13 und p. 584,15–590,3). Die solchen Editionen entnommenen Angaben stehen zwangsläufig unter dem Vorbehalt, daß sie nach dem Erscheinen kritischer Ausgaben gegebenenfalls zu revidieren sein werden.⁸

Die Echtheit einiger in den Akten zitierter Texte ist umstritten, bei anderen stellt sich die Frage, ob ihr Originaltext späteren Veränderungen oder Interpolationen ausgesetzt gewesen ist.⁹ Es kann nicht Aufgabe der vorliegenden Edition sein, diesen Fragen im einzelnen nachzugehen,¹⁰ sondern sie hat lediglich zu prüfen, ob in den Akten selbst nachträgliche Änderungen oder Zusätze nachzuweisen sind. Paul Speck hat diesbezüglich immer wieder die Auffassung vertreten, daß umfangreiche Teile der Akten im 9. Jh. (nach 843) interpoliert worden seien. Diese Auffassung, die zu extremen Folgerungen führt,¹¹ ist zurückzuweisen.¹² Es finden sich jedoch eindeutige Indizien dafür, daß es zu Beginn des 9. Jh. eine zweite Redaktion der Akten gegeben hat, die man als ‚Tarasiosredaktion‘ bezeichnen könnte.¹³ In der vierten Sitzung läßt

- 7 Daß der Aktentext der Testimonia, der ja selbst auf handschriftlichen Vorlagen beruht, Fehler enthält, die in der Edition nicht beseitigt werden dürfen, zeigen Stellen wie p. 300,15, wo das metrisch unmögliche εἰσκαλεῖται auch anderweitig überliefert ist, also nicht erst in der Überlieferung der Akten entstanden sein kann; vgl. auch p. 352,23 und 402,3. Auch Fehler bei der Exzerpierung sind sicherlich nicht auf die Aktenüberlieferung zurückzuführen; vgl. den kritischen Apparat zu p. 372,6–7 und die in Anm. 32 genannten Stellen. Im Einzelfall ist die Entscheidung, ob Fehler in der Redaktion der Akten oder in der Überlieferung vorliegen, nicht immer leicht zu treffen; vgl. etwa p. 550,5.
- 8 In einigen Fällen war es möglich, die handschriftlichen Grundlagen der bisherigen Ausgaben zu überprüfen, so für das Exzerpt aus Ioh. Thess. serm. c. gent. (p. 542,1–544,17) den Vat. gr. 1990 (Vt), auf dem die Edition von A. Mai beruht; eine Kollation des Exzerptes verdanke ich Santo Lucà. Paris. lat. 1597 A (Pr), einziger relevanter Textzeuge und Grundlage für Werminghoffs nicht immer zuverlässige Edition des für die Bezeugung der ersten lateinischen Übersetzung so wichtigen Dossiers der Pariser Synode von 825, wurde vollständig neu verglichen.
- 9 Vgl. z. B. die Diskussion (Lit. bei Brubaker/Haldon 2011, 54–55; dazu M. Guscini, *The Image of Edessa* [The Medieval Mediterranean 82], Leiden/Boston 2009, 170–176) zur Erwähnung des Christusbildes von Edessa bei Evagr. hist. eccl. IV 27 (in den Akten p. 580,23–582,21 zitiert). Speck, *Interpolationen* 118–125 hält sie für eine Interpolation nicht nur bei Evagrius, sondern auch in den Akten. Daß der Text in den originalen Akten gestanden hat, zeigt jedoch ein Zitat aus der ersten lateinischen Übersetzung in den *Libri Carolini* IV 10 und im *Hadrianum* p. 23,7–9.
- 10 In Einzelfällen schien es sinnvoll, kurz darauf einzugehen; vgl. die Bemerkungen zu den Texten des Neilos von Ankyra im kritischen Apparat zu p. 332,15–16 und 336,9–14.
- 11 Wie im Falle der dritten Sitzung (vgl. die Einleitung zu Band I, Anm. 257) bleibt, wenn man Specks Auffassung folgt, von der fünften Sitzung so gut wie nichts übrig (das sieht auch Speck selbst: *Interpolationen* 125); vgl. auch unten den Abschnitt zum Protokoll der fünften Sitzung.
- 12 Vgl. dazu die grundsätzliche Stellungnahme in der Einleitung zu Band I, Anm. 125, 140 und 311 (mit Lit.). Die Ablehnung der Interpolationsthese Specks ändert nichts an der Tatsache, daß seine ausführlichen Erörterungen fast aller in diesem Band enthaltenen Texte zutreffende Beobachtungen enthalten und manches Problem überhaupt erst zum Vorschein bringen. Das unten stehende Literaturverzeichnis führt nur die im vorliegenden Band zitierten Arbeiten Specks an; eine Bibliographie seiner Publikationen bis 1999 findet sich in *Novum Millennium. Studies on Byzantine history and culture dedicated to Paul Speck, 19 December 1999*, ed. by C. Sode / S. Takács, Aldershot u. a. 2001, XI–XIX.
- 13 Siehe dazu Lamberz, *Bischofslisten* 28–30 und 35–36 und die Einleitung zu Band I, LII–LIV.

sich dies an Änderungen und Zusätzen in der Subskriptionsliste,¹⁴ in der fünften Sitzung an der Neufassung der *Narratio* des Johannes von Jerusalem erkennen.

Auf die *Narratio* (p. 590,23–594,23) ist hier kurz einzugehen,¹⁵ da ihr in den griechischen Handschriften und in der Übersetzung des Anastasius überlieferter Text in der weiteren Tradition und in der neuzeitlichen Diskussion zu den Anfängen des Bilderstreits eine wesentliche Rolle gespielt hat. Es läßt sich zeigen, daß diese Fassung nicht die der originalen Akten gewesen sein kann, sondern das Ergebnis einer späteren Bearbeitung ist: Die ursprüngliche Fassung der *Narratio* spiegelt sich in dem Auszug aus der ersten lateinischen Übersetzung im Dossier der Pariser Synode von 825 wider.¹⁶ Diese von der sonstigen Aktenüberlieferung stark abweichende Fassung ist mit Ausnahme des Schlusses (*et cetera*) nicht – wie in anderen Fällen – auf Kürzungen zurückzuführen, sondern stellt eine eigenständige und in sich schlüssige Version dar. Sie behandelt lediglich die Vorgänge im Kalifat, Auswirkungen der geschilderten Ereignisse auf den byzantinischen Bereich werden nicht erwähnt (bezeichnend ist, daß im Eingangssatz nur *ecclesiae Orientalium* genannt sind).¹⁷ Ein expliziter Bezug zu Byzanz erscheint erst in der neuen, der zweiten Redaktion der Akten zuzuweisenden Fassung, in der die Umformung und Erweiterung des Textes zu offenkundigen Widersprüchen und Ungereimtheiten geführt hat, so etwa in der Formulierung *πρὸ τοῦ φθᾶσαι ἐν τῇ γῇ ταύτῃ τὸ κακόν* (p. 594,11),¹⁸ die erst durch die Bezugnahme auf Byzanz hineingekommen ist, und in dem aus der ersten Fassung stammenden Satz *καὶ αἱ μὲν εἰκόνες ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν ἰδρύσει καὶ τιμῇ κατέστησαν* (p. 594,20–21), der in der neuen Fassung sinnlos wird.¹⁹ Die Erschließung der ursprünglichen Fassung der *Narratio* gibt auch wieder der Auffassung Raum, daß der Text möglicherweise schon auf der Jerusalemer Synode von 764 vorgetragen worden ist.²⁰

14 Vgl. Lamberz, *Bischofslisten* 27–28 und 30–32.

15 Vgl. auch den Quellenapparat zu p. 590,23–594,23.

16 Der Text findet sich im lateinischen Testimonienapparat zu p. 591 und 595. Zur ersten lateinischen Übersetzung und zu ihrer Bezeugung vgl. die Einleitung zu Band I, XXXII–XXXV (mit Lit.).

17 Vgl. auch Speck, *Was für Bilder*, der aber die Fassung der Pariser Synode hier nicht berücksichtigt, obwohl dies seine gegenüber *Ich bin's nicht* 307–312 (vgl. 109–112) revidierte Auffassung hätte bestätigen können. Dort hatte er die Möglichkeit, daß der Text der Pariser Synode Wiedergabe der ersten lateinischen Übersetzung ist und somit der ursprünglichen Version der Akten entspricht, kurz in Betracht gezogen, dann aber wieder verworfen.

18 Der korrespondierende Text der Pariser Synode (*abhinc enim coeperunt corruptores imaginum inueniri*) entspricht genau der Ankündigung des Tarasios (p. 590,18–19). Wie die Begründung (p. 590,14–18) zeigt, soll die *Narratio* den angekündigten (p. 534,4–8), aber noch fehlenden Nachweis für die Bilderfeindlichkeit der Σαρακηνοί erbringen.

19 Daß *Pa* und die Übersetzung des Anastasius Bibliothecarius diese neue Fassung der *Narratio* wiedergeben, beweist ihre Abhängigkeit von der zweiten Redaktion der Akten. Auch in diesem Falle zeigt sich also, daß Anastasius nicht das nach Rom gesandte Isotypon der Akten, das Grundlage für die erste lateinische Übersetzung war, sondern einen griechischen Codex des 9. Jh. benutzt hat (siehe dazu die Einleitung zu Band I, LIII mit Anm. 245). Dies läßt sich auch im sonstigen Text der beiden Sitzungen an der Übernahme von Einschüben und Marginalien, die nicht aus der ursprünglichen Fassung der Akten stammen können, durch Anastasius erkennen; vgl. den kritischen Apparat zu p. 339,10 und 432,22.

20 So Melioranskij in seiner Edition der *Nuthesia* 98, anders Alexakis 208–209, dessen Argumente aber den Text der zweiten Redaktion der Akten voraussetzen; weitere Lit. zur *Narratio* bei Ro-

Wie das Beispiel der *Narratio* zeigt, lassen sich Differenzen zwischen der ursprünglichen Fassung der Akten und ihrer zweiten Redaktion vor allem dort nachweisen, wo entsprechende Zitate aus der ersten lateinischen Übersetzung erhalten sind. Wo dies nicht der Fall ist, kann sich die Edition in der Regel nur auf den in den griechischen Handschriften und in der Übersetzung des Anastasius Bibliothecarius überlieferten Text der zweiten Redaktion stützen. Es muß dann grundsätzlich offenbleiben, ob dieser Text dem der originalen Akten entspricht.

Es überrascht nicht, daß auch im Laufe der weiteren Überlieferung Änderungen und Zusätze in den Akten vorgenommen worden sind. Sie sind einmal dem Zeitraum zuzuordnen, der zwischen der zweiten Redaktion und der gemeinsamen Vorlage der griechischen Handschriften und des griechischen Exemplars des Anastasius anzusetzen ist, sodann der Zeitspanne zwischen diesem Ausgangsexemplar („*Praearchetypus*“) und dem Archetypus der griechischen Handschriften, den man kaum vor die Mitte des 9. Jh. datieren wird. Die nach der zweiten Redaktion erfolgten Änderungen beschränken sich jedoch, soweit erkennbar, auf kürzere Zusätze und in den Text eingedrungene Marginalien.²¹ Problematisch bleibt die Einordnung der ‚achten‘ Sitzung in diese Entwicklung.²² Geht man von der Annahme aus, daß dieser Bericht, der nur teilweise die Anforderungen an ein reguläres Protokoll erfüllt, ebenso zur zweiten Redaktion gehört wie der *Apologeticus* des Tarasios, die *Gesta ante synodum*, die den Akten vorangestellt sind (Band I, p. 8–17), und die Briefe des Tarasios²³ am Ende der Aktenüberlieferung, dann läßt sich die Frage, warum in der Handschrift M und bei Athanasius Bibliothecarius anstelle der nur in H V T überlieferten ‚achten‘ Sitzung der *Sermo laudatorius* des Epiphanius erscheint, kaum beantworten. Die Einfügung der ‚achten‘ Sitzung gehört also eher einer späteren Phase der Überlieferung an.²⁴ Auch die Zeit, in der die Differenzen zwischen dem lateinischen Originaltext des Briefes Hadrians I. an Konstantin und Irene (Act. II p. 119–173) und seiner griechischen Übersetzung (Act. II p. 118–162) entstanden sind, läßt sich nicht ohne weiteres festlegen. Da die lateinische Fassung des Briefes Hadrians an Tarasios (Act. II p. 175–187) weitgehend eine Retroversion aus dem Griechischen ist,²⁵ lassen die Bemerkungen des Anastasius zu diesem Brief keine Schlüsse auf den

chow 104–108, allgemein zur Thematik Brubaker/Haldon 2011, 113–117, wo Speck, *Was für Bilder* allerdings nicht berücksichtigt ist (vgl. Anm. 17).

- 21 Vgl. etwa den kritischen Apparat zu p. 370,13–14; 456,4–5; 458,4–5.22; 560,6–7.20; 572,14. Zu den in einer gemeinsamen Vorlage von H und V in der vierten Sitzung eingefügten Testimonia siehe unten.
- 22 Daß diese Sitzung nicht in den originalen Akten enthalten gewesen sein kann, halte ich nach wie vor für evident; vgl. *Bischofslisten* 28–29 und 35–36 sowie die Einleitung zu Band I, LII–LIV; Diskussion der Frage auch in den Rezensionen des ersten Bandes von H. Ohme, AHC 40, 2008, 217–218 und R. Price, BZ 103, 2010, 233–234.
- 23 Der erste Brief an Hadrian (Mansi 13, 458–462) stand jedoch schon in der ursprünglichen Fassung der Akten; vgl. *Bischofslisten* 35 mit Anm. 138.
- 24 Ähnliches gilt für den in den Drucken fehlenden Brief des Tarasios an die sizilischen Bischöfe (vgl. die Einleitung zu Band I, VII mit Anm. 2). Er ist vollständig in V und fragmentarisch in H und T erhalten, fehlt aber in M und bei Anastasius Bibliothecarius.
- 25 Anders Lamberz, „*Falsata*“ 214–222, revidiert in der Einleitung zu Band I, XLVII–L; vgl. auch Ohme a. O. 216 und Price a. O. 233.

Brief an die Kaiser zu. Aber auch unter dieser Voraussetzung dürften die Manipulationen am griechischen Text dieses Briefes in die Zeit des Photios zu datieren sein.²⁶

Zu behandeln ist hier in aller Kürze auch das Protokoll der fünften Sitzung. Teile dieses Protokolls bieten in ihrer überlieferten Form erhebliche Verständnisprobleme:²⁷ Der logische Zusammenhang der Diskussion ist häufig unklar, einzelne Äußerungen bleiben nicht nur im Kontext, sondern als solche unverständlich, andere wirken völlig deplaziert.²⁸ Zu nennen sind vor allem die Abschnitte p. 540,12–15; 544,18–20; 548,1–6; 552,24–556,27; 578,12–580,15; 590,6–13.²⁹ Wie ist dieses Phänomen zu erklären? Sind die Gründe in der Überlieferung der Akten oder etwa gar bei den Redaktoren der Akten selbst zu suchen? Paul Speck hat als Erklärung die Hypothese vorgetragen, daß die Akten in einem stark beschädigten Exemplar ins 9. Jh. gelangt und dann (nach 843) recht und schlecht ergänzt worden seien. Er unterscheidet dabei bis zu vier Phasen der Interpolation.³⁰ Diese Hypothese ist jedoch nicht nur an sich unwahrscheinlich – man sollte erwarten, daß die Interpolationen wenigstens zu einem halbwegs sinnvollen Ergebnis geführt haben –, sondern sie wird dadurch widerlegt, daß mehrfach Stellen aus dem Protokoll der Sitzung in der ersten lateinischen Fassung der Akten zitiert sind.³¹ Sucht man nach anderen möglichen Ursachen in der Überlieferung, so ergeben sich zumindest vorläufig keine Ansätze zu einer plausiblen Erklärung. Setzt man umfangreichere Lücken oder Korruptelen an, dann ist kaum verständlich, warum die in der Sitzung zitierten Testimonia von solchen Phänomenen verschont geblieben sind.³² Fehler aufgrund falscher

26 Vgl. Lamberz, „*Falsata*“ 222–226. Die Frage, wann und warum der Schlußteil des Briefes an die Kaiser in der griechischen Fassung der Akten weggelassen wurde, ist sachlich und methodisch von der Frage der Manipulationen am Text des Briefes zu trennen; vgl. „*Falsata*“ 226–228; zu beiden Fragen Ohme a. O. 215–216 und Price a. O. 232–233.

27 Für den Kontext des Zitats aus den Johannes-Akten haben darauf schon Junod/Kaestli, *L’histoire* 121–126 hingewiesen, ebenso Speck, *Johannes-Akten* 130–135; für weitere Passagen vgl. Speck, *Wunderheilige und Bilder* 207–210 und *Interpolationen* 121–125 u. ö.

28 Letzteres gilt vor allem für die Äußerungen des Christophoros von Kyriake p. 562,9–12 und 584,5–10.

29 Vgl. den kritischen Apparat zu den einzelnen Stellen; p. 590,6–9 und 10–13 scheint eine Art Doublette vorzuliegen. Man fragt sich auch, warum auf Kapitel 45 des *Pratum* (p. 584,15–586,11) zwei weitere Kapitel aus demselben Werk zitiert sind (p. 586,12–590,3), ohne daß im Protokoll eine Erklärung dafür gegeben wird. Nur Kap. 45 ist in den laufenden Kontext der fünften Sitzung (Fälschung und Verstümmelung von Büchern durch die Ikonoklasten) eingebunden. Auch die darauf folgende Äußerung des Basileios von Ankyra (p. 590,4–5) wirkt an dieser Stelle deplaziert.

30 Vgl. v. a. *Johannes-Akten* 135 und 138–139, auch *Neilos* 102–103 (dort weitere Verweise). Den Begriff der ‚Interpolation‘ hat Speck in seinen letzten Arbeiten mehr und mehr in dem Sinne modifiziert, daß er nicht zwangsläufig die Absicht inhaltlicher Manipulation impliziert.

31 Vgl. den Testimonienapparat zu p. 541,11–13; 573,4–9.11–14; 579,26–27; 597,26–599,6; 599,12–13; nach Freeman ist auch LC IV 7 p. 507,8–10 auf die fünfte Sitzung (p. 567,24–27) zu beziehen, was jedoch zweifelhaft erscheint. Wenn Speck, *Interpolationen* die Tatsache, daß sich Zitate aus der fünften Sitzung der Akten in den *Libri Carolini* und anderen Zeugen der ersten lateinischen Übersetzung finden, als Argument gegen die Echtheit dieser Zeugen verwendet, so ist dies eine offenkundige *petitio principii*; vgl. die Einleitung zu Band I, Anm. 140 und 311.

32 Einzelne Einschübe oder Fehler in der Überlieferung der Testimonia stehen dem nicht entgegen; vgl. den kritischen Apparat zu p. 542,1; 550,5; 574,10; 592,3. Fehler in der Exzerpierung und zweifelhafte Bezüge zwischen Titel, Incipit und Text der Testimonia sind hingegen eher den Redaktoren der Akten zuzuschreiben; vgl. den kritischen Apparat zu p. 542,2–3; 558,9–11; 566,2.5–6;

Spaltenabschrift (mehrfach in den Bischofslisten nachweisbar) kommen aus dem gleichen Grunde nicht in Frage. Man wird sich bis auf weiteres damit abfinden müssen, daß das Problem auf die Redaktion der Akten zurückzuführen ist. Möglicherweise lagen den Redaktoren unvollständige oder ungeordnete Protokollnotizen vor, die dann mit einer gewissen Beliebigkeit in die Akten eingefügt wurden.³³

Zusätzliche Testimonia in den Handschriften H und V

An dieser Stelle sind die zusätzlichen Testimonia zu besprechen, die in H und V innerhalb der vierten Sitzung überliefert sind.³⁴ Sie sind ohne Zweifel in einer gemeinsamen Vorlage von H und V am Rand hinzugefügt worden. In H erscheinen sie in genau dieser Form, in V sind sie in den laufenden Text eingefügt, öfters durch offenbar neu formulierte Einleitungssätze wie Στέφανος ὁ εὐλαβέστατος διάκονος νοτάριος καὶ ῥεφερενδάριος ἀνέγνω (nach p. 308,11) oder ἀνέγνω οὗτος καὶ (nach p. 316,2) in den Kontext eingebunden.³⁵ Die Zusätze stammen mit einer Ausnahme (siehe unten zu V 42^v) alle aus den Florilegien der Bilderreden des Johannes von Damaskos, überwiegend – aber nicht ausschließlich – aus dem Florileg der dritten Rede. Die folgende Analyse, die vielleicht auch für die Überlieferungsgeschichte der Bilderreden des Damaszeners nicht ohne Interesse ist, geht von der Stelle der Einfügungen in V aus. Die Anordnung in H erscheint in einigen Fällen sinnvoller, doch fehlen dort eindeutige Bezüge (etwa Verweiszeichen) zum laufenden Text. Soweit nicht Präzisierungen notwendig sind, sei für die Angaben zu den in den Bilderreden zitierten Texten auf Kotters Edition verwiesen.

V 35^v nach p. 288,2 (H 126^v und 127^r): imag. III 66, 64 und 74.³⁶ In H steht III 66 zu Beginn, nicht nach dem Zitat von Hebr. 9,1–5.

576,3–4. Solche Fehler finden sich auch in anderen Sitzungen, darüber hinaus auch in der Parallelüberlieferung; vgl. die Einleitung zu Band I, XXIX–XXX mit Anm. 124 und unten Anm. 44, 54 und 60.

33 Eine weitere Untersuchung des Problems hätte auch die Fragen einzubeziehen, warum die Sitzungen des Konzils in den Akten einen so unterschiedlichen Umfang haben und inwieweit die Akten den tatsächlichen Verlauf des Konzils wiedergeben. Für die Akten des VI. Konzils scheint letzteres sehr viel wahrscheinlicher als im Falle des Nicaenum II.

34 Vgl. Lamberz, *Handschriften und Bibliotheken* 51 mit Anm. 15 und Tav. 1 (f. 132^r des Harleianus) und die Einleitung zu Band I, XXVII. Die zusätzlichen Testimonia von V wurden von Giovanni Santamaura auf zusätzlichen Blättern in das Arbeitsexemplar der Editio Romana, Vat. gr. 1181 (Vc), übertragen, aber nicht in den Druck aufgenommen; vgl. Lamberz, *Editio Romana* 339–340 und die Einleitung zu Band I, XXI.

35 Das Phänomen verdeutlicht noch einmal, daß in V eine bewußte Bearbeitung des Aktentextes vorliegt (vgl. die Einleitung zu Band I, XII). Dies zeigt sich auch daran, daß in der fünften Sitzung Kapitel 45 des *Pratum* in V ausgelassen ist: Der Redaktor des Textes sah darin offenbar eine überflüssige Wiederholung des schon in der vierten Sitzung zitierten Testimoniums. Ebenso erklärt sich die Auslassung von p. 392,24–394,8: Der dort zitierte Text war schon vorher (nach p. 316,2) als zusätzliches Testimonium eingefügt worden und mußte deshalb an dieser Stelle überflüssig erscheinen.

36 III 74 ist Exzerpt aus Greg. Naz. or. 4 (c. Iul. I) c. 96,4–5 Bernardi (PG 35, 629 B 5–6).

In H folgen 127^v am Rand des Exzerptes aus Ioh. Chrys. pan. Melet. (p. 290,5–19) drei Exzerpte aus Ps.-Dion. Areop., die in V fehlen: imag. I 28 / II 24 (eingeleitet durch ζήτει καὶ); I 30,1–3 / II 26,1–3 παραπετασμάτων (der Text ist mit vorangestelltem οὗ ἡ ἀρχή nur anzitiert); I 32,1–2 / II 28,1–2 / III 44,1–2 τάξεις (eingeleitet durch ζήτει καὶ ἄλλο, der Text ist wie oben nur anzitiert). Die beiden folgenden Texte schließen in H unmittelbar an.

V 36^r nach p. 290,7 μακαρίσω³⁷ (H 127^v–128^r): imag. I 61 / II 57 / III 54; imag. II 61.

V 36^{r-v} nach p. 292,14 (H 128^v und 129^r): imag. I 49 / II 45 (in H und V fälschlich mit τοῦ αὐτοῦ eingeleitet, der Schluß nach l. 10 εἰκὼν mit καὶ τὰ ἐξῆς verkürzt); I 50 / II 46 (in V fehlt der Titel, der Schluß in H und V wie bei Kotter); I 53 / II 49 / III 51 (in V fälschlich mit τοῦ αὐτοῦ eingeleitet, H hat den richtigen Titel).

V 37^{r-v} nach p. 298,27 (H 129^{r-v}): imag. II 63; II 64; III 56; III 57 (= Scholion); III 58; III 60; III 65 (H 129^v im oberen Rand; nur der Schluß des stark verblaßten Textes ist lesbar).

In H steht 130^r zu Beginn der folgenden Reihe imag. III 67 (fehlt in V).

V 38^r nach p. 302,14 (H 130^r): imag. III 69 (nur der Titel stimmt wörtlich überein; der Text selbst ist paraphrasiert).

In H folgt 130^r imag. III 70 (fehlt in V).

V 39^r nach p. 308,11 (H 132^r): imag. III 72; III 73; III 76. H beginnt neben der dritten Textzeile der Seite mit III 72 und schreibt den Schluß von III 73 und III 76 wegen Platzmangels in den oberen Rand.

V 39^v nach p. 310,15 (H 133^r): imag. III 80; III 97; III 100. Die Titel zu III 97 und III 100 fehlen in V.

In H folgt 133^r imag. III 102 (fehlt in V).

V 40^v–41^r nach p. 316,2 (H 133^r und 134^v): imag. III 116; III 122; III 118;³⁸ III 120; III 124; III 130. Die ersten drei Testimonia folgen in H unmittelbar auf III 102, die letzten drei stehen erst 134^v am Rand des Textes p. 316,3.

V 42^v nach p. 330,6 (H 137^r): Exzerpt aus Cyr. Alex. thes. 12 (PG 75, 184 D 6 Ὡσπερ ἄν τις – 185 A 4 ἐν ἐν τῇ γραφῇ). H bietet einen längeren Titel als V mit der zusätzlichen Angabe ἐκ τῶν θησαυρῶν. Das Exzerpt findet sich (mit etwas längerem Schluß) auch in den Florilegien *Pa* und *Ma*.³⁹

V 51^v–52^r nach p. 402,12 (fehlt in H): Kombination, durch Καὶ πάλιν τοῦ αὐτοῦ Βασιλείου λέγοντος und den Titel zu I 39 / II 35 eingeleitet, von I 39,8–11 / II 35,8–11 καὶ πῶς – ἀπολιμπάνονται und I 40,1–2 / III 36,1–2 καθορῶντες, ver-

37 V läßt den eigentlichen Text des Exzerptes aus Chrys. pan. Melet. aus (vgl. den kritischen Apparat zu p. 290,7–19), wohl ein Versehen, das durch die Einfügung der Marginalie an unpassender Stelle verursacht ist.

38 Das Exzerpt imag. III 118 stammt aus Bas. spir. c. 26, 64,5–11 Pruche.

39 Vgl. Alexakis 323.

bunden (Sprung von Gleichem zu Gleichem bei καθορῶντες?) mit dem Schluß des Scholions I 41 / II 37 διὰ – εἰκονίσματος. Das Exzerpt stand möglicherweise nicht in der gemeinsamen Vorlage von H und V.

Die griechischen Florilegien zur Bilderverehrung

Die vorliegende Edition stellt die Frage nach dem Verhältnis zwischen den Konzilsakten und den Florilegien zur Bilderverehrung in Paris. gr. 1115 (*Pa*), Marc. gr. 573 (*Ma*) und Mosqu. synod. gr. 265 (*Mo*) auf eine neue Grundlage. Die bisherigen Untersuchungen zu dieser Frage beruhten wegen fehlender Kenntnis der griechischen und lateinischen Aktenüberlieferung zwangsläufig auf unzureichender Basis.⁴⁰ Eine ausführliche Analyse der Florilegien und ihrer Quellen würde den Rahmen dieser Einleitung sprengen, da hierzu die Behandlung des gesamten Textbestandes der Florilegien und die Einbeziehung paralleler Überlieferung, vor allem der Bilderreden des Johannes von Damaskos, erforderlich wäre.⁴¹ Die folgenden Ausführungen sollen das Verhältnis der Aktenüberlieferung zu den genannten drei Florilegien ledig-

⁴⁰ Das gilt ebenso für die Monographie von Alexakis (zu den in den Akten überlieferten Testimonia vgl. dort vor allem 137–222) wie für die im Literaturverzeichnis genannten Arbeiten Uthemanns. Trotz fehlender Kenntnis der Aktenüberlieferung hat Uthemann in vielen Fällen richtig erschlossen, daß scheinbare Übereinstimmung des Florilegientextes mit der Übersetzung des Anastasius Bibliothecarius nicht, wie Alexakis vielfach annahm, auf einen überlieferungsgeschichtlichen Zusammenhang deutet, sondern auf die handschriftlichen Grundlagen und die Gestaltung des griechischen Textes der Editio Romana zurückzuführen ist. Auch wenn in Einzelfällen Korrekturen erforderlich sind, ist den Ergebnissen der Untersuchungen Uthemanns grundsätzlich zuzustimmen. Die Monographie von Alexakis bleibt, trotz aller notwendigen Vorbehalte und Einwendungen, Grundlage für die weitere Forschung an den Florilegien. Die im folgenden angeführte Zählung der Testimonia in *Pa Ma Mo* ist aus seinen Inhaltsanalysen (313–350) übernommen.

⁴¹ Zu der Sammlung in Paris. suppl. gr. 143, zwischen 1550 und 1559 von Konstantin Palaiokappa (RGK II 316 = I 225) für Charles de Guise, den Kardinal von Lothringen, zusammengestellt und geschrieben, vgl. Ch. Astruc / M.-L. Concasty / C. Bellon / Chr. Förstel, *Catalogue des manuscrits grecs. Supplément grec numéros 1 à 150*, Paris 2003, 315–323; zu den Exzerpten aus Leontios in dieser Handschrift (f. 197^v–199^r) vgl. auch Déroche 49 (= Déroche² 385, außerdem Déroche² 446–448), wo zwei weitere Zeugen herangezogen sind (Ambros. gr. 1041 [H 257 inf.], Cantabr. Trin. gr. O.1.36; weitere Handschriften sind dort in Anm. 29 und 30 genannt); sie sind bei Déroche unter der Sigle Δ zusammengefaßt. Der Text von Ps.-Bas. epist. 360 (ad Iul. imp.) stimmt in der Pariser Handschrift (f. 230^{r-v}; die Angaben des Katalogs sind irreführend) weitgehend mit dem Text des Vatop. 236 (*Vtp*) überein, der im Quellenapparat zu p. 402,1–12 abgedruckt ist. Dessen kleine Sammlung zur Bilderverehrung (f. 163^r–166^r) ist auch zu p. 396,8–17 und p. 412,12–414,2 herangezogen; zur Handschrift vgl. die Einleitungen von J. H. Declerck zu *Pamphylus theologus, Diversorum capita seu difficultatum solutio* (CCSG 19), Turnhout/Leuven 1989, 85–89 und *Anonymus, Dialogus cum Iudaeis saeculi ut uidetur sexti* (CCSG 30), Turnhout/Leuven 1994, XVI–XXI (mit Lit.). Das Florileg Vatop. 594, f. 151^r–159^r (Anhang zur *Doctrina Patrum*; vgl. Diekamps Einleitung zur Edition S. XIV–XV [dort noch mit der alten Signatur 507 zitiert] und die Nachträge von B. Phanourgakis in der zweiten Auflage S. 368, mit Abb.) ist nicht berücksichtigt, da die auch in den Akten erscheinenden Testimonia dort Ioh. Dam. imag. entnommen sind; zahlreiche weitere Testimonia der Handschrift stammen aus der *Refutatio* des Patriarchen Nikephoros.

lich so weit klären, daß auf die Frage, welche Bedeutung *Pa Ma Mo* für die Konstitution des Aktextes haben, eine Antwort gegeben werden kann.⁴²

Schon in der Einleitung zu Band I (XXVIII–XXX) hat sich aus der Analyse der im Brief Hadrians an die Kaiser enthaltenen lateinischen Testimonienreihe (Act. II p. 137–161) und aus vorausgegangenen Untersuchungen⁴³ ergeben, daß in *Pa*, dem mit Abstand umfangreichsten der erhaltenen Florilegien, ein Teil der Zitate aus der griechischen Retroversion der betreffenden Texte in den Konzilsakten übernommen ist, nicht aus einer – für andere Testimonia in der Tat anzusetzenden – gemeinsamen Vorlage mit *Ma* und *Mo*, aus deren Überlieferungszusammenhang die Vorlagen für die lateinische Fassung der im Brief Hadrians zitierten Texte stammen.⁴⁴ Besonders deutlich wird dies, wie Uthemann gezeigt hat, in dem Zitat aus Stephan von Bostra (Act. II p. 153–159), in dem *Pa* innerhalb des Textes (p. 158,9) seine Vorlage wechselt und den letzten Teil des Testimoniums der Retroversion der Akten entnimmt.⁴⁵ Dies heißt aber nichts anderes, als daß die Vorlage von *Pa* für die im Brief Hadrians enthaltenen Testimonia unterschiedliche Quellen benutzt hat. Dabei fällt auf, daß die den Akten entnommenen Retroversionen in *Pa* erst ab den beiden Zitaten aus Kyrill (p. 147,1–7) erscheinen, die vorausgehenden Testimonia jedoch aus der Florilegienüberlieferung stammen. Berücksichtigt man, daß die Reihenfolge der im Brief Hadrians enthaltenen Testimonia in *Pa* weitgehend, aber nicht durchgängig der Folge in den Akten entspricht, so liegt die Vermutung nahe, daß der Wechsel der Vorlage im Text des Stephan von Bostra zugleich der Schnittpunkt für einen Vorlagenwechsel in der Gesamtreihe dieser Testimonia gewesen ist.⁴⁶

Die Feststellung, daß die in *Pa* überlieferten Texte aus unterschiedlichen Quellen stammen, erfordert auch für die in der vierten und fünften Sitzung enthaltenen Texte die Prüfung der einzelnen Testimonia. Zugleich ist zu fragen, in welchem Verhältnis *Ma* und *Mo* zur Aktenüberlieferung und zu *Pa* stehen. Die folgende Aufstellung führt die in den Florilegien zitierten Texte grundsätzlich in der Reihenfolge der Ak-

42 Da im kritischen Apparat der Edition alle relevanten Varianten der Florilegienhandschriften erwähnt sind, kann hier auf die Anführung einzelner Textstellen weitgehend verzichtet werden.

43 Vgl. die Literaturangaben in Band I, XXIX–XXX.

44 Vgl. den Quellenapparat zum lateinischen Text von Act. II p. 161,1–5. Zu Act. II p. 137,5–9 wäre im Quellenapparat zum lateinischen Text eine Erwähnung von *Pa* 44* und *Mo* 42 notwendig gewesen, da das Exzerpt dort ebenso unglücklich verkürzt ist wie im Brief Hadrians (vgl. dazu die Einleitung zu Band I, Anm. 124), die Vorlage der lateinischen Fassung also auf die Florilegientradition zurückzuführen ist. Wahrscheinlich gilt dies für weitere im Brief Hadrians zitierte Testimonia. Entsprechend wären im lateinischen Quellenapparat zu Act. II p. 137,2–3 *Pa* 43*, zu p. 139,1–11 *Pa* 17* und *Mo* 14, zu p. 141,1–5 *Pa* 16*, *Ma* 23 und *Mo* 53, zu p. 143,1–7 *Ma* 44 und *Mo* 25 (vgl. *Mo* 39 und den Text nach *Pa* 58* und nach *Ma* 29; vgl. Alexakis 322 [dort ist „App. IV, 41“ in App. IV, 44 zu korrigieren]) zu nennen gewesen.

45 Vgl. Uthemann, *Stephan von Bostra* und den lateinischen Quellenapparat zu Act. II p. 153,1–159,21. Auch *Ma* (*Mo* enthält den Text nicht) bezieht seinen Text ab der genannten Stelle aus einer anderen Quelle, ein deutlicher Hinweis darauf, daß die gemeinsame Vorlage an dieser Stelle beschädigt war oder abbrach.

46 Das setzt voraus, daß in der Vorlage von *Pa* das Exzerpt aus Stephan von Bostra vor den Exzerpten aus Kyrill gestanden hat. Einen Sonderfall stellt das Exzerpt aus Epiphanius (p. 151,4–6) dar (vgl. Lamberz, *Studien* 21–23): In *Pa* erscheint zunächst die Retroversion der Akten, dann der Originaltext. Wahrscheinlich wurde der Originaltext in einer Vorlage von *Pa* zunächst am Rand hinzugefügt, dann fälschlich als zusätzliches Testimonium verstanden und in den Text übernommen.

ten auf,⁴⁷ doch ist die Besprechung der in mehr als einem Florileg erscheinenden Texte vorangestellt, weil die Beziehungen sowohl zwischen Akten- und Florilegienüberlieferung als auch zwischen den Florilegien am ehesten in diesen Fällen erkennbar ist. Die Aufstellung bietet zugleich einen Überblick über die Testimonia der vierten und fünften Sitzung, soweit sie auch in den Florilegien erscheinen.⁴⁸

Texte in *Pa Ma Mo*

2. 290,5–19 Chrys. pan. Melet.: *Pa* 53*, *Ma* 10 (nur der Titel und 290,14–19), *Mo* 26
3. 292,8–14 Ps.-Chrys. (Sev. Gabal.) hom. legisl.: *Pa* 55*, *Ma* 30, *Mo* 24
13. 340,12–342,6 Disp. Max. et Theod.: *Pa* 92*, *Ma* 34, *Mo* 38
14. 344,6–346,2 Conc. Trull. can. 82: *Pa* 94*, *Ma* 38, *Mo* 49
25. 396,5–17 Ath. c. Ar.: *Pa* 69*, *Ma* 21 (verkürzt), *Mo* 52

Texte in *Pa* und *Ma*

6. 300,4–20 Greg. Naz. carm. I 2,10: *Pa* 21*, *Ma* 9 (beide mit zusätzlichem Vers)
17. 374,1–12 Anast. ad Sym. Bostr.: *Pa* 82*, *Ma* 13 (mit gleichen Auslassungen und Varianten)
18. 376,4–15 Sophr. in Cyr. et Ioh.: *Pa* 107*, *Ma* 15 (in *Ma* verkürzt)
26. 398,5–10 Bas. spir.: *Pa* 25*, *Ma* 8 (in *Pa* ist der Anfang mutiliert, am Schluß zusätzlicher Text aus Bas. zitiert; in *Ma* ist innerhalb des Textes gekürzt)
32. 412,12–414,2 Ps.-Bas. in Barl.: *Pa* 15*, *Ma* 24
41. 536,8–540,6 Sym. Styl. ad Iust.: *Pa* 97* und *Ma* 33 (in beiden nur der Abschnitt p. 536,27–538,4)

Texte in *Pa* und *Mo*

11. 316,16–330,2 Ps.-Ath. imag. Beryt.: *Pa* 71*, *Mo* 10
15. 348,18–370,3 Leont. Neap. c. Iud.: *Pa* 103*, *Mo* 2

47 Die der Folge der Akten korrespondierende Numerierung dient lediglich dazu, die Verweise auf die einzelnen Texte zu vereinfachen. Die Titel der Texte sind hier teilweise stark verkürzt; für weitere Angaben vgl. den Quellenapparat zu den betreffenden Stellen. Eine von der Folge in *Pa* ausgehende Konkordanz aller in *Pa Ma Mo* überlieferten Testimonia mit anderweitiger Überlieferung gibt Alexakis 352–359.

48 In diesem Zusammenhang spielt es keine Rolle, daß die Briefe am Schluß der vierten und die *Narratio* am Schluß der fünften Sitzung im Rahmen der Akten eigentlich nicht zu den Testimonia zur Bilderverehrung zu zählen sind. Die Briefe sollen offenbar den orthodoxen Standpunkt Roms und Konstantinopels zu Beginn des Bilderstreits dokumentieren, die *Narratio* über die anfängliche Situation der unter arabischer Herrschaft stehenden Patriarchate berichten (zur Abgrenzung der *Narratio* von den Testimonia vgl. die Bemerkungen des Tarasios p. 590,6–19). Die Florilegien haben diese Texte wegen ihrer Stellungnahme zur Bilderverehrung als Testimonia aufgenommen (der Brief an Konstantin von Nakoleia gab dazu keinen Anlaß). Zu dem in den Florilegien fehlenden Brief des Neilos von Ankyra an Olympiodor siehe unten S. XXIII.

- 20. 380,11–382,13 (~ 584,15–586,11; siehe unten Nr. 48) Prat. spir. c. 45: *Pa* 123*, *Mo* 48
- 24. 394,1–8 Ps.-Chrys. hom. in quinta feria paschae = Sev. Gabal. hom. de lotionem pedum: *Pa* 54*, *Mo* 41
- 28. 402,1–12 Ps.-Bas. epist. ad Iul.: *Pa* 17*, *Mo* 14 (in *Pa* verkürzt)
- 44. 568,21–570,7 Syn. Const.: *Pa* 104*, *Mo* 46 (in *Pa* und *Mo* verkürzt, mehrere gemeinsame Varianten)
- 48. 584,15–586,11 Prat. spir. c. 45: siehe oben zu 380,11–382,13 (Nr. 20)
- 49. 586,12–22 Prat. spir. c. 81: *Pa* 121*, *Mo* 22

Schon in dieser Auflistung der Testimonia zeichnet sich in einigen Fällen (Nr. 6, 17 und 41) eine engere Beziehung zwischen *Pa* und *Ma* ab, aufgrund derer bereits Uthemann⁴⁹ auf eine gemeinsame Vorlage von *Pa* und *Ma* (β) geschlossen hat. Trotz der Verkürzungen in *Ma* darf nach Prüfung der Varianten eine solche gemeinsame Vorlage auch bei Nr. 25 (Ath. c. Ar.) als sicher gelten.⁵⁰ Wahrscheinlich ist dies auch bei Nr. 3 (Sev. Gabal. legisl.) und 32 (Ps.-Bas. in Barl.), zumindest möglich bei Nr. 2 (Chrys. pan. Melet.), 14 (Conc. Trull. can. 82) und 26 (Bas. spir.).⁵¹ Aber auch hier zeigt sich, wie schon in Actio II, daß der Textbestand von *Pa* zum Teil aus anderen Quellen stammt: Nr. 13 (Disp. Max. et Theod.) ist in *Pa* nicht aus der gemeinsamen Vorlage β herzuleiten, sicherlich auch nicht Nr. 18 (Sophr. in Cyr. et Ioh.), sondern in beiden Fällen stammt der Text von *Pa* offenbar aus der Aktenüberlieferung.⁵² Was die gemeinsame Vorlage von *Pa* und *Ma* (β) betrifft, so gibt es keine sicheren Indizien dafür, daß sie in einem direkten Zusammenhang mit der Aktenüberlieferung steht.⁵³ Bei Nr. 6 (Greg. Naz. carm. I 2,10) ist dies eher auszuschließen, denkbar jedoch bei Nr. 17 (Anast. ad Sym. Bostr.).⁵⁴ Soweit die Texte auch in *Mo* enthalten sind, sprechen die Varianten von *Mo* gegen eine Abhängigkeit seiner Überlieferung

49 Neues zum Kolophon 54–74.

50 Vgl. schon das oben besprochene Zusammengehen von *Pa* und *Ma* im Text des Stephan von Bostra in Actio II. Soweit die hier vorgenommenen Zuordnungen mit Uthemanns Ergebnissen übereinstimmen, kann auf eine nähere Erörterung verzichtet werden. Überdies sind die Lesarten der Florilegienhandschriften in den Apparaten der Edition nachprüfbar (lediglich Sonderlesarten von *Pa* in den Bibelziten p. 284,23–288,2 sind übergangen).

51 Uthemann a. O. 60–61 neigt dazu, für Nr. 26 (Bas. spir.) eine gemeinsame Vorlage auszuschließen, doch machen die Kürzungen in *Ma* eine Entscheidung schwierig.

52 *Ma* und *Mo* zeigen in Nr. 13 (Disp. Max. et Theod.) gemeinsame Varianten (p. 340,19 und 342,1) und eine ähnliche Kürzung (p. 340,14–17; wie *Mo* auch Ioh. Dam. imag. II 65), andererseits bietet *Ma* längeren Text; Uthemann a. O. 71–73 hält den Text von *Ma* für „retuschiert“. In Nr. 18 (Sophr. in Cyr. et Ioh.) fällt p. 376,11 die Übereinstimmung von *Pa* mit der Variante der Aktenhandschriften HV T auf (*Ma* fehlt allerdings an dieser Stelle). Uthemann a. O. 73–74 hält bei Nr. 18 eine Herleitung von *Pa* aus β für möglich, aber unwahrscheinlich.

53 So auch Uthemann a. O. 74.

54 Dafür könnte bei Nr. 17 die gleiche Art der (offenbar unvollständigen) Exzerpierung in β und in den Akten sprechen. *Pa* und *Ma* haben eine Reihe von Bindefehlern, die Aktenüberlieferung hat jedoch keine Trennfehler gegen *Pa* und *Ma*, was angesichts der Kürze des Exzerptes allerdings kaum Aussagekraft besitzt. Zu Nr. 6 vgl. die ausführliche Diskussion zur Beziehung zwischen *Pa* und den Akten (allerdings ohne Kenntnis von *Ma* und der Aktenüberlieferung) bei C. Crimi in der Einleitung zu seiner Edition von carm. I 2,10 (Pisa 1995), 67–70 (mit Lit.).

von β oder den Akten. Im Falle der in *Pa* und *Mo*, aber nicht in *Ma* überlieferten Texte ist allenfalls bei Nr. 44 (Syn. Const.) eine gemeinsame (nicht aus der Aktenüberlieferung stammende) Vorlage von *Pa* und *Mo* anzusetzen.⁵⁵ In allen anderen Fällen stammen *Pa* und *Mo* aus unterschiedlichen Quellen.⁵⁶ *Pa* entnimmt c. 45 und c. 81 des *Pratum* (Nr. 48 und Nr. 49) der fünften Sitzung der Akten, *Mo* steht im Falle des in den Akten zweimal erscheinenden c. 45 des *Pratum* (Nr. 20 und 48) dagegen der Überlieferung in Actio IV der Akten (Nr. 20) nahe, ohne sich daraus abzuleiten (ebensowenig in Nr. 49). Weiterhin ist in *Pa* neben Nr. 48 und 49 auch Nr. 24 (Sev. Gabal. lot. ped.) sicherlich der Aktenüberlieferung entnommen, keinesfalls jedoch Nr. 11 (Ps.-Ath. imag. Beryt.), wo *Pa*, *Mo* und die Akten unterschiedliche Fassungen überliefern. Die Herkunft der Texte von *Pa* in Nr. 15 (Leont. Neap. c. Iud.) und 28 (Ps.-Bas. epist. ad Iul.) ist schwierig zu bestimmen. Hier kommt auch anderweitige Überlieferung oder Kontamination in Betracht.⁵⁷ Eine gemeinsame Vorlage von *Pa Ma Mo* ist allenfalls bei Nr. 2, 3 und 14 denkbar, aber nicht nachweisbar.⁵⁸

Hier nun die nur in *Pa* überlieferten Testimonia:

Texte in *Pa*

Actio IV:

1. 284,23–288,2 Bibelzitate Ex. 25,1. 17–22, Num. 7,88–89, Ez. 41,1.16–20, Hebr. 9,1–5: *Pa* 127*–130*
4. 294,8–19 Greg. Nyss. deit.: *Pa* 43* (nur l. 8–15)
5. 296,19–298,27 Cyr. ad Acac.: *Pa* 62* (verkürzt)
7. 302,9–14 Antip. Bostr. in mul.: *Pa* 98*
8. 304,1–308,4 Aster. in Euph.: *Pa* 99*
9. 312,1–13 Passio Anast. Persae: *Pa* 119* (verkürzt)
10. 312,18–316,2 Mir. Anast. Persae: *Pa* 120* (verkürzt)
16. 370,24–372,7 Anast. epist. ad schol.: *Pa* 81*
19. 376,16–378,22 Sophr. mir. Cyr. et Ioh.: *Pa* 108*
21. 386,1–23 Mir. Cosm. et Dam., mir. 30: *Pa* 109*

⁵⁵ Aus derselben Quelle stammt auch der Text der *Nuthesia*.

⁵⁶ Für Nr. 24 (Sev. Gabal. lot. ped.) nimmt Uthemann, *Severian von Gabala* 39–42 Herkunft auch von *Mo* aus der Aktenüberlieferung an. Doch steht der Text von *Mo* hier der direkten Überlieferung wesentlich näher.

⁵⁷ Der Text von Ps.-Bas. epist. ad Iul. (Nr. 28) weist p. 402,9 in *Pa* auffällige Übereinstimmung mit *Vtp* auf. Déroche² 445 nimmt für Leont. Neap. c. Iud. (Nr. 15) an, daß der Text von *Pa* (nicht jedoch der von *Mo*, wofür er sich im Erstdruck ausgesprochen hatte) aus der Aktenüberlieferung stammt. Dies bleibt jedoch angesichts des Pendelns von *Pa* zwischen den Varianten der verschiedenen Überlieferungszweige trotz der Länge des Textes unsicher.

⁵⁸ Eine solche gemeinsame Vorlage würde in etwa dem von Alexakis (vgl. dort vor allem 116–137) postulierten Florileg F entsprechen. Die Vorlagen der lateinischen Fassungen der Testimonia im Brief Hadrians (siehe dazu oben S. XVI) müssen aus einem noch älteren Florileg stammen.

- 22. 388,1–390,8 Mir. Cosm. et Dam., mir. 13: *Pa* 110*
- 23. 392,1–23 Mir. Cosm. et Dam., mir. 15: *Pa* 111*
- 27. 398,15–400,7 Bas. c. Sabell.: *Pa* 19*
- 29. 404,1–5 Theod. Cyr. hist. rel. (vita Sym. Styl. Sen.): *Pa* 112*
- 30. 404,11–408,3 Vita Sym. Styl. Iun., c. 118: *Pa* 113*
- 31. 408,5–410,3 Vita Sym. Styl. Iun., c. 158: *Pa* 114*
- 33. 414,4–420,23 Photin. vita Ioh. Ieiun.: *Pa* 115*
- 34. 422,1–426,3 Vita Mar. Aeg.: *Pa* 116* (verkürzt)
- 35. 426,9–428,4 Passio Procop. mart.: *Pa* 117* (verkürzt)
- 36. 428,7–430,2 Vita Theod. Syc.: *Pa* 118*
- 37. 430,4–442,2 Ps.-Greg. II. epist. ad Germ.: *Pa* 133*

Actio V:

- 40. 534,17–26 Cyr. Hier. catech. 2: *Pa* 91*
- 42. 542,1–544,17 Ioh. Thess. serm. c. gent.: *Pa* 101*
- 43. 544,25–546,26 Dial. Chr. et Iud.: *Pa* 102*
- 46. 572,24–576,7 Const. Diac. laud. mart.: *Pa* 93*
- 47. 580,23–582,21 Evagr. hist. eccl.: *Pa* 106*
- 50. 588,1–590,3 Prat. spir. c. 180: *Pa* 122*
- 51. 590,23–594,23 Ioh. Sync. narr.: *Pa* 131*

Pa weist zahlreiche Sonderfehler und Auslassungen auf, die für sich genommen jedoch noch nichts über die Abhängigkeitsverhältnisse aussagen.⁵⁹ Entscheidendes Kriterium ist, ob Bindefehler mit der Aktenüberlieferung gegen die direkte Überlieferung (gegebenenfalls auch gegen andere von den Akten unabhängige Textzeugen) oder Bindefehler mit anderer Überlieferung gegen die Akten vorliegen. Bei der Anwendung dieses Kriteriums erweist es sich, daß allenfalls für Nr. 46 (*Pa* 93*) zu erwägen ist, ob der Text von *Pa* aus anderer Überlieferung und nicht aus den Akten herzuleiten ist.⁶⁰ Denkbar, aber kaum wahrscheinlich ist dies auch bei Nr. 4 (*Pa* 43*)

59 Der Frage, ob alle diese Fehler und Auslassungen dem Schreiber von *Pa*, Leon Kinnamos, zuzuschreiben sind (was sehr unwahrscheinlich ist), muß hier nicht erörtert werden, da sie nur dann von Bedeutung wäre, wenn man mit Alexakis die These verträte, daß die Testimonia der Akten aus einer Vorlage von *Pa* stammen. Diese These muß aber als widerlegt gelten; vgl. die Einleitung zu Band I, XXVIII–XXX (mit Lit.).

60 Auffällig sind bei diesem Testimonium (Const. Diac. laud. mart.) die mit der direkten Überlieferung verwandte Fassung des Titels in *Pa* und die gemeinsamen Varianten p. 574,8 und 576,4, die allerdings kaum beweiskräftig sind. Andererseits stimmt *Pa* mit der Aktenüberlieferung in der fehlerhaften Exzerpierung p. 576,3–4 und dem fehlerhaften Zusatz in p. 574,10 (beides auch bei Anastasius), an einigen Stellen sogar mit Fehlern einzelner Aktenhandschriften überein (p. 574,6.8–9.23.26–27). Auffällig ist auch die Stellung des Testimoniums in *Pa* (siehe dazu unten). Eine Erklärung ist schwierig. Möglicherweise stammt der Text von *Pa* aus einer frühen Phase der Aktenüber-

und 5 (*Pa* 62*).⁶¹ Abhängigkeit von der Aktenüberlieferung liegt dagegen sicherlich bei Nr. 16, 19, 21–23, 27, 29–31, 37, 50 und 51 vor, wahrscheinlich auch bei Nr. 8–10, 33–36, 40, 42 und 47. Unsicher bleibt dies mangels eindeutiger Varianten bei Nr. 7 und 43.

Neben die Untersuchung der Varianten tritt nun ein weiteres, davon unabhängiges Kriterium, nämlich die Struktur und Textfolge von *Pa* selbst.⁶² In der obigen Liste fällt in die Augen, daß die Testimonia 108*–118* in *Pa* exakt in der gleichen Folge stehen wie in der vierten Sitzung der Akten (Nr. 19, 21–23, 29–31 und 33–36).⁶³ Das kann kein Zufall sein, zumal sich solche Entsprechungen auch an anderen Stellen finden: Die Folge von *Pa* 81* und 82* (Nr. 16 und 17), 92* und 94* (Nr. 13 und 14; *Pa* 93* steht in der fünften Sitzung), 98* und 99* (Nr. 7 und 8), 119* und 120* (Nr. 9 und 10) entspricht ebenfalls der Folge der Akten, und auch die Folge der Testimonia der fünften Sitzung hat ihre Entsprechungen: *Pa* 91*, 93*, 97*, 101*, 102*, 104*, 106*, 121*–123* (123* steht in den Akten jedoch vor 121* und 122*) folgen mit Ausnahme von *Pa* 93* (Nr. 46)⁶⁴ der Reihung der Akten. Die Gruppe *Pa* 124*–133* bildet schließlich eine Art Anhang, in dem 127*–131* und 133* und die folgenden Anathematismen ebenfalls aus den Akten stammen.⁶⁵ Es fällt auf, daß diese Entsprechungen erst mit *Pa* 81* beginnen und sich ab *Pa* 91* häufen. Dies ist nun offensichtlich in der Struktur des Florilegs begründet. Denn bis *Pa* 80* sind die Testimonia dort nach Autoren gruppiert, im folgenden jedoch nicht mehr.⁶⁶ Dies liefert die Erklärung dafür, daß die Testimonia in der ersten Hälfte des Florilegs (*Pa* 15*, 17*, 19*, 21*, 25*, 43*, 53*–55*, 62*, 69*, 71*) nicht in der Reihenfolge der Akten erscheinen. Damit dürfte ein klares Indiz dafür gewonnen sein, daß die Testimonia in *Pa* ab 81* auch dort, wo der Beweis aus den Varianten nicht geführt werden kann, aus den Akten stammen.⁶⁷

lieferung. Die Übereinstimmung mit Fehlern einzelner Handschriften der Akten wäre dann auf Varianten im Archetypus der Akten oder auf Kontamination zurückzuführen.

- 61 Vgl. in Nr. 4 (Greg. Nyss. deut.) die Variante zu p. 294,13, wo *Pa* bei der Auslassung von λοιπὸν mit der sonstigen Überlieferung zusammengeht; vgl. auch Uthemann, *Neues zum Kolophon* 55 Anm. 69. In Nr. 5 (Cyr. ad Acac.) sind die Übereinstimmungen mit der direkten Überlieferung p. 296,24–25 sicherlich Koinzidenzfehler. Andere Varianten (p. 296,21.22.26) legen viel eher eine Abhängigkeit von der Aktenüberlieferung nahe. Die in *Pa* vorausgehenden Zitate aus Kyrill (61*) stammen jedenfalls aus der griechischen Fassung der Akten (vgl. Act. II p. 146,1–7).
- 62 Zu diesem Gesichtspunkt vgl. schon K.-H. Uthemann, *Ein Beitrag zur Geschichte der Union des Konzils von Lyon (1274). Bemerkungen zum Codex Parisinus gr. 1115 (Med. Reg. 2951)*, AHC 12, 1981, 27–48, hier 36–37, dann auch *Neues zum Kolophon* 51.
- 63 Daß Nr. 27 in *Pa* an anderer Stelle (19*) steht, wird gleich seine Erklärung finden.
- 64 Zu einer möglichen Erklärung siehe den vorigen Absatz mit Anm. 60.
- 65 Zur *Narratio* (Nr. 51, *Pa* 131*) vgl. auch Anm. 19.
- 66 Zu den einzelnen Texten vgl. Alexakis 315–334. Das eigentliche Florileg zur Bilderverehrung beginnt erst mit *Pa* 15*, wie Uthemann, *Neues zum Kolophon* 40 Anm. 7 erkannt hat. Daß die Gruppierung zunächst nach Autoren vorgenommen ist, zeigt gerade der Titel zu *Pa* 15*, der auf alle folgenden Zitate aus Basileios zu beziehen ist; vgl. den kritischen Apparat zu p. 412,12.
- 67 Bedenken gegen eine Ableitung von *Pa* aus den Akten schon ab *Pa* 81* ergeben sich allerdings aus den oben getroffenen Feststellungen zu Nr. 17 (*Pa* 82*) und Nr. 41 (*Pa* 97*), da beide Exzerpte auch in *Ma* erscheinen und wohl auf die gemeinsame Vorlage β zurückzuführen sind, für die ein Bezug zu den Akten unsicher bleibt. Problematisch scheint auch die Beurteilung von Nr. 44 (*Pa*

Die Frage, aus welchem Stadium der Überlieferung die den Akten entnommenen Texte von *Pa* stammen, läßt sich nicht mit letzter Sicherheit beantworten. Die wenigen Fälle, in denen *Pa* gegen die vorliegende Überlieferung der Akten das Richtige bewahrt hat,⁶⁸ lassen sich dadurch erklären, daß die Vorlage von *Pa* die Texte aus einer vom Archetypus der Aktenhandschriften unabhängigen Handschrift geschöpft hat.⁶⁹ Sicher erscheint dies jedoch nicht, da allenfalls p. 586,5 und 594,19 beweiskräftige Trennfehler der Aktenüberlieferung vorliegen. Gelegentliche Bindefehler von *Pa* mit einzelnen Zeugen der Aktenüberlieferung gehen, soweit Koinzidenzfehler oder konjekturelle Änderungen in den übrigen Zeugen auszuschließen sind, wohl auf Kontamination zurück, da keine konstante Beziehung des Textes von *Pa* zu einem bestimmten Überlieferungszweig oder zu einzelnen Handschriften der Akten erkennbar ist.⁷⁰ Wenn *Pa* in richtigen Lesarten gelegentlich allein mit *M* übereinstimmt, dann zeigt dies nur, daß in *M* eine frühe Stufe der Aktenüberlieferung erhalten ist.⁷¹

Es bleiben noch die Testimonia zu besprechen, die nur in *Ma* oder *Mo* enthalten sind.

Text in *Ma*

12. 330,14–332,26 Nil. ad Heliod.: *Ma* 52

Zunächst ist mit Uthemann⁷² darauf hinzuweisen, daß der Text im zweiten Teil des Florilegs von *Ma* (ab f. 16^r) steht. Dieser Teil hat keine Überlieferungsgemeinschaft mit *Pa*, kann also auch nicht aus der gemeinsamen Vorlage β stammen. Die Tatsache, daß *Ma* im Titel (p. 330,14) eine Briefnummer überliefert, die in der Aktenüberlieferung und bei Anastasius fehlt, und darüber hinaus an zwei Stellen (p. 332,4 und 23) die richtige Lesart bewahrt zu haben scheint, deutet zunächst darauf hin, daß der Text nicht aus den Akten stammt. Doch ist nicht ganz auszuschließen, daß er einer frühen Phase der Aktenüberlieferung entnommen ist. Für letzteres könnten inhaltliche Gesichtspunkte sprechen: Für ein Florileg zur Bilderverehrung wäre nur der unmittelbare Kontext von p. 332,15–16 von Interesse gewesen (eine solche Auswahl findet in *Pa* und *Ma* mehrfach statt, vgl. v.a. Nr. 41 [Sym. Styl. ad Iust.]), die voll-

104*), dessen Text in *Pa* nach den Varianten zu urteilen auf eine gemeinsame Vorlage mit *Mo* zurückgeht.

68 Vgl. den kritischen Apparat zu p. 414,7–8; 418,29; 420,20; 586,5; 592,12; 594,19. Zu berücksichtigen wären auch, falls die Lesarten von *Pa* dort richtig sein sollten, p. 418,21; 430,10; 588,1.5; vgl. auch, soweit man dort Abhängigkeit von den Akten voraussetzen kann, die in Anm. 60 und 61 genannten Stellen.

69 Es ist auch nicht auszuschließen, daß die Übernahme der Texte aus den Akten in das Florileg zu unterschiedlicher Zeit erfolgt ist.

70 Vgl. die in Anm. 60 und 61 genannten Fälle, weiterhin den kritischen Apparat zu p. 376,11; 378,4; 408,17.18; 416,2; 546,9–10. Auffällig ist die sehr ähnliche Kürzung von Nr. 34 (Vita Mar. Aeg.) in *Pa* und Ioh. Dam. imag. III 135. *Pa* bietet jedoch zusätzlich einen Teil des Incipit und das folgende καὶ μεθ' ἑτέρω und kann deshalb kaum aus Ioh. Dam. stammen. Sollte imag. III 135 umgekehrt der Florilegienüberlieferung entnommen sein? Vgl. auch Anm. 4.

71 Vgl. die Einleitung zu Band I, XV. Beispiele finden sich p. 390,1; 432,10; 434,22.

72 Neues zum Kolophon 55–57.

ständige Wiedergabe des Textes hat dagegen nur im Kontext der vierten Sitzung der Akten ihren Sinn.

Texte in *Mo*

- 38. 442,6–450,5 Germ. ad Ioh. Synad.: *Mo* 13
- 39. 452,23–478,20 Germ. ad Thom. Claudiup.: *Mo* 28 (nur der kurze Abschnitt p. 474,19–26)
- 45. 570,14–21 Ioh. Gabal. vita Sev. Ant.: *Mo* 45

Aussagekräftige Varianten finden sich allenfalls in Nr. 38. *Mo* überliefert die wohl richtige Lesart p. 442,23 (durch die erste lateinische Fassung gestützt) und 448,20 (durch die Übersetzung des Anastasius gestützt). Erwähnenswert sind auch die Varianten p. 444,5 (die Wortfolge von *Mo* entspricht der Septuaginta); 444,8; 444,12 (Übereinstimmung mit M); 444,22.28; 446,3 (richtig mit M); 446,13; 448,5; 448,17 (Übereinstimmung mit T); 448,27; 450,4. Da *Mo* in den zuvor besprochenen Testimonia keine Affinität zur Überlieferung der Akten zeigt, wird man auch hier davon ausgehen, daß der Text von *Mo* nicht aus den Akten stammt.⁷³

Von den für die Frage der Bilderverehrung in Betracht kommenden Testimonia der Akten vermißt man in den Florilegien lediglich den Brief des Neilos von Ankyra an Olympiodor (p. 334,18–336,22). Das mag auf Zufällen der Überlieferung beruhen, doch ist immerhin zu bedenken, daß der Text erst durch die offenkundige Interpolation p. 336,9–14, die möglicherweise erst im Rahmen der Konzilsvorbereitung erfolgt ist, einen Bezug zur Bilderverehrung erhielt. Ohne diese Interpolation konnte der Text viel eher von den Ikonoklasten in Anspruch genommen werden.⁷⁴

Das Fazit aus der Untersuchung der Florilegienüberlieferung lautet im Hinblick auf die Edition der Akten: In *Ma* und *Mo* lassen sich nirgends sichere Bezüge zur Überlieferung der Akten nachweisen; sie sind deshalb als von den Akten unabhängige Textzeugen zu behandeln. Dies gilt in einer begrenzten Zahl von Texten auch für *Pa*; in der Mehrzahl der Fälle ist der Text von *Pa* jedoch aus den Akten abzuleiten und *Pa* als Zeuge der Aktenüberlieferung zu werten.

73 Eine genauere Untersuchung zu Aufbau, Herkunft und Quellen dieser wichtigen Handschrift ist ein Desiderat. Lit. zur Handschrift bei J. Munitiz in der Einleitung zur Ausgabe der *Quaestiones et responsiones* des Anastasios Sinaites (CCSG 59), Turnhout/Leuven 2006, XXXI (die dort erwähnte, aber nicht übernommene Datierung ins 9./10. Jh. durch B. Fonkič ist sicherlich richtig; vgl. auch Stein 270–271 und Alexakis 100; Alexakis 335–342 gibt eine detaillierte Analyse der Texte f. 142–241.

74 Ob die nur teilweise rekonstruierbare ikonoklastische Fassung (sicherlich auch sie interpoliert) früher zu datieren ist als die ikonophile, muß hier nicht entschieden werden; vgl. die im Quellenapparat zu p. 334,18–336,22 genannte Literatur.

Zur Anlage der Edition

Der Einleitung zum ersten Band sind hier nur einige ergänzende Bemerkungen hinzuzufügen. Die handschriftlichen Grundlagen der Edition sind die gleichen wie im ersten Band (H V T M für den griechischen, P V E für den lateinischen Text), doch ist der Text des Harleianus (H) in der vierten und fünften Sitzung zunehmend beschädigt und ab p. 538,6 (Beginn der 25. Lage) vielfach nicht mehr lesbar.⁷⁵ H wird ab dieser Stelle im Textzeugenapparat in Klammern geführt, Rückschlüsse auf den Text von H sind bei negativem Apparat nicht mehr zulässig. In wichtigeren Fällen ist deshalb die Form des positiven Apparats gewählt. Auf die Lesarten der vollständig verglichenen Florilegien *Pa Ma Mo* sind durchgehend Rückschlüsse erlaubt.⁷⁶ Zwei weitere griechische Handschriften der Akten sind mir erst nach Fertigstellung des ersten Bandes bekannt geworden: Salamanca BUS 2726 (olim Madr. Palacio 3173), 1563 in Trient von Andreas Darmarios für Diego de Covarrubias, Teilnehmer am Konzil von Trient, geschrieben,⁷⁷ und Toledo, Dombibliothek 8-22 (Ende 16. Jh.), aus dem Besitz des Kardinals Francesco Saverio de Zelada (1717–1801).⁷⁸ Für die Textkonstitution sind sie ohne Bedeutung. Aus der Aktenüberlieferung stammen drei Exzerpte in Laur. VIII 17 (spätes 14. Jh.), was in der Handschrift selbst vermerkt ist (zudem wird vor dem ersten Exzerpt der Aktentext p. 334,17 mitzitiert). Es handelt sich um die Testimonia Nil. Anc. epist. ad Olymp. (f. 395^r–396^r), Leont. Neap. c. Iud. (f. 396^r–401^v) und Ps.-Bas. epist. ad Iul. (f. 401^v).⁷⁹ Der Text stammt aus der Tradition von M.⁸⁰

Es sei hier noch einmal darauf hingewiesen, daß das Verhältnis zwischen den voneinander unabhängigen griechischen Textzeugen H V T M nicht ohne weiteres stemmatisch darstellbar ist.⁸¹ H und V gehen zwar auf eine gemeinsame Vorlage zurück, doch ist das Verhältnis zwischen dieser Vorlage und T M ebenso wenig wie das zwischen T und M mit den Mitteln der Lachmannschen Methode eindeutig zu klären.⁸² Auch H allein kann richtige Lesarten bewahrt haben, wenn V an den entspre-

75 Vgl. die Beschreibung der Handschrift in Band I, IX–XI.

76 Dies gilt auch für den ersten Band der Edition, auch wenn es in der dortigen Einleitung nicht ausdrücklich gesagt ist. Orthographische Fehler, besonders zahlreich in *Mo*, sind übergangen.

77 Vgl. Ch. Graux / A. Martin, *Rapport sur une mission en Espagne et en Portugal. Notices sommaires des manuscrits grecs d'Espagne et de Portugal*, in: *Nouvelles Archives des Missions scientifiques et littéraires* II, 1892, 63–64; T. Santander, *La biblioteca de don Diego de Covarrubias y Leyva ... (1512–1577)*, I. Manuscritos, Salamanca 2000, 117–119; vgl. auch O. Kresten, *Die Handschriftenproduktion des Andreas Darmarios im Jahre 1564*, JÖB 24, 1975, 152. Hinweis auf die Handschrift auch bei M. Cassin in der Rezension des ersten Bandes, REB 69, 2011, 299.

78 Vgl. Graux/Martin a. O. 233.

79 Die Folienangaben nach dem Katalog Bandinis, nicht nach der neueren Folienzählung im Codex.

80 Vgl. auch Déroche 53–54 (= Déroche² 389–390).

81 Dies der Wunsch eines Rezensenten des ersten Bandes (M. Cassin, REB 69, 2011, 299). Für die jeweilige Deszendenz von V T M (von H sind keine Abschriften bekannt) wäre dies grundsätzlich kein Problem, doch würde dies eine genauere Untersuchung der Deszendenz von T erfordern – eine für das Ziel der Textkonstitution wohl kaum Ertrag versprechende Arbeit.

82 Es ist nicht auszuschließen, daß der ‚Praearchetypus‘ der griechischen Überlieferung und der griechischen Vorlage der Übersetzung des Anastasius bzw. der Archetypus der griechischen Handschriften Varianten enthielten.

chenden Stellen einen verkürzten oder überarbeiteten Text bietet. In Einzelfällen ist auf jeden Fall in T (vgl. die Einleitung zu Band I, XIV), aber auch in den anderen Handschriften mit Konjekturen oder Berücksichtigung anderer Überlieferung⁸³ zu rechnen.

Die Angaben zu rein orthographischen Varianten (vgl. die Einleitung zu Band I, LXIII) sind für die lateinischen Handschriften weiter reduziert. So ist die abweichende Schreibweise von y/i (z.B. *sinodus* statt *synodus*) und von i/y (z.B. *ycona* statt *icona*), soweit sie nur in V und E erscheint, nicht mehr erwähnt.⁸⁴

Schließlich sei noch darauf hingewiesen, daß Bibelzitate von Anastasius Bibliothecarius in manchen Fällen dem griechischen Text angeglichen oder als ganze übersetzt worden sind, dann also nur teilweise oder gar nicht den Text der Vulgata wiedergeben. Der lateinische Text ist entsprechend nur dann kursiv gesetzt, wenn er mit der Vulgata wörtlich übereinstimmt. Auf diese Weise läßt sich das jeweilige Verfahren des Anastasius unmittelbar am Druckbild ablesen.

Die Seitenzählung des ersten Bandes ist weitergeführt, auch um das Zitieren von Textstellen zu vereinfachen. Aus gegebenem Anlaß sei hier die Anregung gegeben, Zitate aus den Bänden der zweiten Reihe der ACO stets mit der Angabe „ser. II“ zu versehen, um Verwechslungen mit den von Eduard Schwartz, Johannes Straub und Rudolf Schieffer herausgegebenen Bänden zu vermeiden. Im Quellen- und im Testimonienapparat sind zur leichteren Identifizierung der Texte und Editionen ab diesem Band Verweise auf CPG, BHG und CANT hinzugefügt.

Wissenschaftlichem Gedankenaustausch verdanke ich auch für diesen Band manche Anregung und Hilfestellung. Insbesondere habe ich Vincent Déroche für die Übersendung noch unpublizierter Materialien und briefliche Diskussion zum Text des Leontios von Neapolis zu danken, Wolfram Brandes, Ludwig Burgmann und Andreas Schminck für Kritik und Anregungen sowie für die Bereitstellung von Unterlagen zu kanonistischen Handschriften, Alexis Chrysostalis und Santo Lucà für Informationen zu Handschriften in Paris und Rom.

Mein Dank gilt auch an dieser Stelle der Kommission zur Herausgabe einer zweiten Serie der Acta Conciliorum Oecumenicorum, deren Projekt seit 2010 als Arbeitsvorhaben der Kommission für gräzistische und byzantinistische Studien weitergeführt wird, insbesondere deren Vorsitzenden Ernst Vogt und Martin Hose, die die Arbeiten in jeder möglichen Weise unterstützt haben, ebenso der Leitung der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, die nach dem Ausscheiden des Verfassers aus dem aktiven Dienst die Fortsetzung der Arbeiten unter unveränderten Ar-

83 Es sei hier in Erinnerung gerufen, daß in der Überlieferung von T am Ende der sechsten Sitzung eine weitere Fassung des Horos aus der kanonistischen Überlieferung eingefügt ist; vgl. die Einleitung zu Band I, XIII. Zum Einfluß der kanonistischen Überlieferung auf den Text von V vgl. COGD I 302 und E. Lamberz, *Die Akten des Nicaenum II in der kanonistischen Überlieferung*, in: *Quellen zur Byzantinischen Rechtspraxis. Aspekte der Textüberlieferung, Paläographie und Diplomatik*, hrsg. von Chr. Gastgeber (Österreichische Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Klasse. Denkschriften 413 = Veröffentlichungen zur Byzanzforschung 25), Wien 2010, 81–88.

84 Den in der Einleitung zu Band I, Anm. 297 genannten Editionen aus Vat. lat. 4965 ist die Ausgabe der römischen Synode von 869 durch W. Hartmann in MGH Conc. IV (1998), 337–351 hinzuzufügen.

beitsbedingungen ermöglicht hat und weiter ermöglicht. Reinhard Hübner und Rudolf Schieffer haben dankenswerterweise wiederum eine erste Fassung von Text und Apparaten gelesen und wertvolle Verbesserungsvorschläge gemacht. Mein besonderer Dank gilt Uwe Dubielzig. Er hat nicht nur eine der letzten Fassungen des Bandes mit der ihm eigenen Sorgfalt durchgesehen, sondern auch eine ganze Reihe von Verbesserungsvorschlägen vorgelegt und in mündlicher und schriftlicher Diskussion zahlreiche Anregungen gegeben, die sich in den Erwähnungen im kritischen Apparat nur unzureichend widerspiegeln. Für eventuelle Fehler und Unzulänglichkeiten der Edition ist natürlich allein der Verfasser verantwortlich.

Für großzügige finanzielle Unterstützung habe ich neben der Bayerischen Akademie der Wissenschaften auch der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, vertreten durch das Institut für Byzanzforschung, zu danken, die die Edition im Rahmen eines Kooperationsabkommens mit der Bayerischen Akademie der Wissenschaften in den Jahren 2009–2011 gefördert hat, ebenso der Gerda Henkel Stiftung, die den Arbeiten in den Jahren 2010 und 2011 finanzielle Unterstützung gewährt hat. Dem Verlag De Gruyter, insbesondere seinem Cheflektor Albrecht Döhnert, möchte ich erneut meinen Dank für die stets harmonische Zusammenarbeit aussprechen.

München, Ostern 2012

Erich Lamberz

Verzeichnis der in Einleitung und Apparaten abgekürzt zitierten Literatur⁸⁵

- Alexakis = A. Alexakis, *Codex Parisinus Graecus 1115 and Its Archetype* (DOS 34), Washington 1996
- Auzépy, *L'histoire des iconoclastes* = M.-F. Auzépy, *L'histoire des iconoclastes* (Bilans de recherche 2), Paris 2007
- Bischofslisten = E. Lamberz, *Die Bischofslisten des VII. Ökumenischen Konzils (Nicaenum II)*, Bayerische Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse, Abh. N.F. 124, München 2004
- Brubaker, *Icons* = L. Brubaker, *Icons before Iconoclasm?* in: *Morfologie sociali e culturali in Europa fra tarda antichità e alto medioevo* (Settimane di studio del Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo XLV), Spoleto 1998, II 1215–1254
- Brubaker/Haldon 2001 = L. Brubaker / J. Haldon, *Byzantium in the Iconoclast Era (ca 680–850). An Annotated Survey* (Birmingham Byzantine and Ottoman Monographs 7), Aldershot u. a. 2001
- Brubaker/Haldon 2011 = L. Brubaker / J. Haldon, *Byzantium in the Iconoclast Era c. 680–85: a history*, Cambridge 2011
- CANT = M. Geerard, *Clavis apocryphorum Novi Testamenti*, Turnhout 1992
- Caspar = E. Caspar, *Papst Gregor II. und der Bilderstreit*, ZKG 52, 1933, 29–89
- Conte = P. Conte, *Regesto delle lettere dei papi del secolo VIII. Saggi*, Milano 1984
- Darrouzès, *Listes* = J. Darrouzès, *Listes épiscopales du concile de Nicée (787)*, REB 33, 1975, 5–76
- Darrouzès, *Notit.*: siehe *Notit.* im *Conspectus siglorum et editionum*
- Déroche = *L'Apologie contre les Juifs de Léontios de Néapolis*, TM 12, 1994, 45–104 (Déroche² = G. Dagron / V. Déroche, *Juifs et chrétiens en Orient byzantin* [Bilans de recherche 5], Paris 2010, 381–451)
- Dobschütz, *Christusbilder* = H. von Dobschütz, *Christusbilder. Untersuchungen zur christlichen Legende* (TU 18 [= N.F. 3]), Leipzig 1899
- Dubielzig = Konjekturen und Anmerkungen von Uwe Dubielzig, München (vgl. S. XXVI)

⁸⁵ Zu den abgekürzt zitierten Editionen siehe den *Conspectus siglorum et editionum*. Die in den Abkürzungsverzeichnissen der Byzantinischen Zeitschrift (BZ), des Jahrbuchs der Österreichischen Byzantinistik (JÖB) und des Deutschen Archivs für Erforschung des Mittelalters (DA) aufgeführten Siglen und Abkürzungen sind hier nicht wiederholt. Die in den Apparaten mit Angabe des Editors zitierten Werke wird der *Index locorum* (mit detaillierteren Angaben) im dritten Band der Ausgabe erfassen.

Fatouros: siehe *Theod. Stud. epist.* im *Conspectus siglorum et editionum*

Freeman: siehe *LC* im *Conspectus siglorum et editionum*

Gloss.: siehe *CGL* im *Conspectus siglorum et editionum*

Gouillard = J. Gouillard, *Aux origines de l'iconoclasme: le témoignage de Grégoire II?* TM 3, 1968, 243–307 (= *La vie religieuse à Byzance* [Collected Studies Series, CS 131], London 1981, Nr. IV)

Grumel/Darrouzès, *Reg.* = V. Grumel / J. Darrouzès, *Les registres des actes du Patriarcat de Constantinople*, vol. I: *Les actes des Patriarches*, fasc. II–III: *Les registres de 715 à 1206*, Paris 1989

Janin = R. Janin, *Les églises et les monastères des grands centres byzantins*, Paris 1975

Junod/Kaestli: siehe *Act. Ioh.* im *Conspectus siglorum et editionum*

Junod/Kaestli, *L'histoire* = E. Junod / J.-D. Kaestli, *L'histoire des Actes apocryphes des apôtres du IIIe au IXe siècle: le cas des actes de Jean* (Cahiers de la Revue de théologie et de philosophie 7), Genève/Lausanne/Neuchâtel 1982

Kitzinger = E. Kitzinger, *The Cult of Images in the Age before Iconoclasm*, DOP 8, 1954, 85–150 (= *The Art of Byzantium and the Medieval West: Selected Studies*, ed. by W.E. Kleinbauer, Bloomington/London 1976, 91–156)

Lamberz, *Bischofslisten*: siehe *Bischofslisten*

Lamberz, *Editio Romana* = E. Lamberz, *Von der Handschrift zum Druck: Die Akten des Nicaenum II in der Editio Romana von 1612*, AHC 30, 1998, 328–370

Lamberz, „*Falsata*“ = E. Lamberz, „*Falsata Graecorum more*“? *Die griechische Version der Briefe Papst Hadrians I. in den Akten des VII. Ökumenischen Konzils*, in: *Novum Millennium. Studies on Byzantine history and culture dedicated to Paul Speck, 19 December 1999*, ed. by C. Sode / S. Takács, Aldershot u. a. 2001, 213–229

Lamberz, *Handschriften und Bibliotheken* = E. Lamberz, *Handschriften und Bibliotheken im Spiegel der Akten des VII. Ökumenischen Konzils (787)*, in: *I manoscritti greci tra riflessione e dibattito. Atti del V colloquio internazionale di paleografia greca* (Cremona, 4–10 ottobre 1998), a cura di G. Prato (Papyrologica Florentina 31), Firenze 2000, I 47–63

Lamberz, *Studien* = E. Lamberz, *Studien zur Überlieferung der Akten des VII. Ökumenischen Konzils: Der Brief Hadrians I. an Konstantin VI. und Irene* (JE 2448), DA 53, 1997, 1–43

Lamberz, *Überlieferung und Rezeption* = E. Lamberz, *Die Überlieferung und Rezeption des VII. Ökumenischen Konzils (787) in Rom und im lateinischen*

- Westen, in: *Roma fra oriente e occidente* (Settimane di studio del Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo XLIX), Spoleto 2002, II 1053–1099
- Ohme, *Ikonen* = H. Ohme, *Ikonen, historische Kritik und Tradition. Das VII. ökumenische Konzil (787) und die kirchliche Überlieferung*, ZKG 110, 1999, 1–24
- Ohme, „*In tempore*“ = H. Ohme, „*In tempore*“. *Weichenstellungen für die Edition des Concilium Quinisextum (691/2)*, AHC 41, 2009, 1–68
- Ohme, *Quinisextum* = H. Ohme, *Das Quinisextum auf dem VII. Ökumenischen Konzil*, AHC 20, 1988, 325–344
- Rochow = I. Rochow, *Byzanz im 8. Jahrhundert in der Sicht des Theophanes. Quellenkritisch-historischer Kommentar zu den Jahren 715–813* (Berliner Byzantinistische Arbeiten 57), Berlin 1991
- Speck, *Adversus Iudaeos* = P. Speck, *Adversus Iudaeos – pro imaginibus. Die Gedanken und Argumente des Leontios von Neapolis und des Georgios von Zypern*, in: *Varia VI* (Ποικίλα Βυζαντινά 15), Bonn 1997, 131–176 und 483–493
- Speck, *Affäre* = P. Speck, *Die Affäre um Konstantin von Nakoleia*, BZ 88, 1995, 148–154
- Speck, *Artabasdos* = P. Speck, *Artabasdos, der rechtgläubige Vorkämpfer der göttlichen Lehren* (Ποικίλα Βυζαντινά 2), Bonn 1981
- Speck, *Asterios* = P. Speck, *Asterios von Amaseia auf den Konzilien von 754 und 787*, RHM 45, 2003, 361–372
- Speck, *Ich bin's nicht* = P. Speck, *Ich bin's nicht, Kaiser Konstantin ist es gewesen. Die Legenden vom Einfluß des Teufels, des Juden und des Moslem auf den Ikonoklasmus* (Ποικίλα Βυζαντινά 10), Bonn 1990
- Speck, *Interpolationen* = P. Speck, *Die Interpolationen in den Akten des Konzils von 787 und die Libri Carolini* (Ποικίλα Βυζαντινά 16), Bonn 1998
- Speck, *Interpolierter Text* = P. Speck, *Ein weiterer interpolierter Text in den Akten des Konzils von 787. Der Brief des Patriarchen Germanos an Thomas von Klaudiupolis*, in: *Βυζάντιο, κράτος και κοινωνία. Μνήμη Νίκου Οικονομίδη* (Byzantium, state and society. In memory of Nikos Oikonomides), ed. by A. Abramea / A. E. Laiu-Thomadake / E. K. Chrysos, Athens 2003, 481–490
- Speck, *Johannes-Akten* = P. Speck, *Die Johannes-Akten in der Debatte des Bilderstreits*, in: *Zwischen Polis, Provinz und Peripherie. Beiträge zur byzantinischen Geschichte und Kultur*, hrsg. von L. M. Hoffmann unter Mitarbeit von A. Monchizadeh (Mainzer Veröffentlichungen zur Byzantinistik 7), Wiesbaden 2005, 127–139

- Speck, *Neilos* = P. Speck, *Neilos von Ankyra über Bilder in Kirchen oder Ikonoklastische Konzepte für die richtige Kirchengestaltung?* Acta Byzantina Fennica 2, 2003–2004, 90–110
- Speck, Τὰ τῆδε βατταρίσματα πλάνα = P. Speck, Τὰ τῆδε βατταρίσματα πλάνα. *Überlegungen zur Außendekoration der Chalke im achten Jahrhundert*, in: *Studien zur byzantinischen Kunstgeschichte. Festschrift für Horst Hallensleben*, hrsg. von B. Borkopp / B. Schellewald / L. Theis, Amsterdam 1995, 211–220
- Speck, *Was für Bilder* = P. Speck, *Was für Bilder eigentlich? Neue Überlegungen zu dem Bilderedikt des Kalifen Yazid*, Le Muséon 109, 1996, 267–278
- Speck, *Wunderheilige und Bilder* = P. Speck, *Wunderheilige und Bilder. Zur Frage des Beginns der Bilderverehrung*, in: *Varia III (Ποικίλα Βυζαντινά ΙΙ)*, Bonn 1991, 163–247
- Stein = D. Stein, *Der Beginn des byzantinischen Bilderstreits und seine Entwicklung bis in die 40er Jahre des 8. Jahrhunderts* (Miscellanea Byzantina Monacensia 25), München 1980
- von den Steinen, *Entstehungsgeschichte* = W. von den Steinen, *Entstehungsgeschichte der Libri Carolini*, QFIAB 21, 1929/30, 1–93
- Stotz = P. Stotz, *Handbuch zur lateinischen Sprache des Mittelalters* (Handbuch der Altertumswissenschaft, Abt. 2, Teil 5, Bd. 1–5), München 1996–2004
- Thümmel, *Frühgeschichte* = H.G. Thümmel, *Die Frühgeschichte der ostkirchlichen Bilderlehre. Texte und Untersuchungen zur Zeit vor dem Bilderstreit* (TU 139), Berlin 1992
- Thümmel, *Konzilien* = H.G. Thümmel, *Die Konzilien zur Bilderfrage im 8. und 9. Jahrhundert. Das 7. Ökumenische Konzil in Nikaia 787* (Konziliengeschichte, Reihe A: Darstellungen), Paderborn u.a. 2005
- Thümmel, *Neilos* = H.G. Thümmel, *Neilos von Ankyra über die Bilder*, BZ 71, 1978, 10–21
- Uphus = J.B. Uphus, *Der Horos des Zweiten Konzils von Nizäa 787. Interpretation der Konzilsakten mit besonderer Berücksichtigung der Bilderfrage* (Konziliengeschichte, Reihe B: Untersuchungen), Paderborn u.a. 2004
- Uthemann, *Neues zum Kolophon* = K.-H. Uthemann, *Neues zum Kolophon des Parisinus graecus 1115?* RHT 29, 1999, 39–85
- Uthemann, *Nochmals zu Stephan von Bostra* = K.-H. Uthemann, *Nochmals zu Stephan von Bostra (CPG 7790) im Parisinus gr. 1115. Ein Testimonium – zwei Quellen*, JÖB 50, 2000, 101–137

Uthemann, *Severian von Gabala* = K.-H. Uthemann, *Severian von Gabala in Florilegien zum Bilderkult*, OCP 66, 2000, 5–47

Van den Ven, *Les écrits* = P. Van den Ven, *Les écrits de S. Syméon Stylite le Jeune, avec trois sermons inédits*, Le Muséon 70, 1957, 1–57

Wallach = L. Wallach, *Diplomatic Studies in Latin and Greek Documents from the Carolingian Age*, Ithaca N.Y. / London 1977

CONSPECTVS SIGLORVM ET EDITIONVM

CODICES GRAECI

H	London, Brit. Library, Harl. 5665, s. XI ex.
V	Vat. gr. 836, s. XII ¹
T	Taur. B. II. 9, s. XIII ²
M	Marc. gr. 166, s. XIII ²
Vc	Vat. gr. 1181, s. XVI med. (paucis locis laudatur)
Ml	Milano, Bibl. Braid. A.F.X. 47, s. XVI med. (laudatur ubi deest T)
Am	Ambros. gr. 270 (E 9 sup.), s. XIII ex. (excerpta)

FLORILEGIA GRAECA

<i>Doctr. Patr.</i>	<i>Doctrina Patrum de incarnatione uerbi</i> , ed. F. Diekamp, Münster 1907 (² 1981)
<i>Ma</i>	Marc. gr. 573, s. IX/X
<i>Mo</i>	Mosqu. synod. gr. 265 (197 Vlad.), s. IX/X
<i>Nicet.</i>	Florilegium Nicetae hegumeni Medicii, ed. H. G. Thümmel, BZ 86/87, 1993/94, 40–42, ed. A. Alexakis, DOP 48, 1994, 179–197 (ex Vat. gr. 511)
<i>Pa</i>	Paris. gr. 1115, a. 1276

COLLECTIONES CANONICAE GRAECAE

<i>Can.</i>	<i>Les canons des conciles œcuméniques</i> , ed. P.-P. Joannou (Pontificia commissione per la redazione del codice di diritto canonico orientale. Fonti, fasc. IX: Discipline générale antique [II ^e –IX ^e s.]), t. I, pars I, Grottaferrata (Roma) 1962; <i>Les canons des synodes particuliers</i> , ed. P.-P. Joannou (Fonti, fasc. IX, t. I, pars II), Grottaferrata (Roma) 1962; <i>Les canons des pères grecs</i> , ed. P.-P. Joannou (Fonti, fasc. IX, t. II), Grottaferrata (Roma) 1963
-------------	---

CODICES INTERPRETATIONIS LATINAE ANASTASII BIBLIOTHECarii

P	Paris. lat. 17339, s. IX ex. (P ^c = corrector codicis P)
V	Vat. lat. 1329, s. X/XI
E	Vat. lat. 1330, s. XV med. (E ² = coniecturae Thomae Parentucelli [usque ad f. 7 ^r])
F	Vat. lat. 1331, s. XV med. (nonnullis locis laudatur) (F ² = coniecturae Thomae Parentucelli [inde a f. 3 ^v])

COLLECTIONES CANONICAE LATINAE

<i>Deusd.</i>	<i>Die Kanonessammlung des Kardinals Deusdedit</i> , hrsg. von V. Wolf von Glanvell, Paderborn 1905
<i>Grat.</i>	<i>Decretum Magistri Gratiani</i> , ed. Aem. Friedberg (Corpus iuris canonici I), Lipsiae 1879
<i>Iuo decr.</i>	<i>Iuonis Carnotensis decretum</i> , PL 161, 59–1022
<i>Iuo pan.</i>	<i>Iuonis Carnotensis panormia</i> , PL 161, 1041–1344
<i>Iuo trip.</i>	<i>Iuonis Carnotensis collectio tripartita</i> (laudatur secundum editionem electronicam a Martino Brett confectam, 2009) ⁸⁶

CONCILIORVM OECVMENICORVM EDITIONES

ed. Rom.	Τῶν ἁγίων οἰκουμενικῶν συνόδων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἅπαντα. <i>Concilia generalia ecclesiae catholicae</i> Pauli V. Pont. Max. auctoritate edita, t. III, Romae 1612 (ed. Rom. ^{mg} = editio Romana in margine; ed. Rom. ^{corr} = „Addenda et corrigenda“ editionis Romanae)
ed. Reg.	<i>Conciliorum omnium generalium et provincialium collectio regia</i> , t. XIX, Parisiis 1644
La.-Co.	<i>Sacrosancta concilia ad regiam editionem exacta</i> , studio Ph. Labbei et G. Cossartii, t. VII, Parisiis 1671
Hard.	<i>Conciliorum collectio regia maxima</i> , tomis duodecim ad Ph. Labbei et G. Cossartii ... labores ... facta ... studio P.J. Harduini, t. IV, Parisiis 1714
Mansi	<i>Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio</i> , ed. I.D. Mansi, t. XII–XIII, Florentiae 1766–1767
edd.	omnes conciliorum editiones lectionem laudatam receperunt
ed. Rom.*	omnes conciliorum editiones lectionem editionis Romanae receperunt

⁸⁶ <http://project.knowledgeforge.net/ivo/tripartita>.

ALIORVM OPERVM EDITIONES

- Act. Ioh.* *Acta Iohannis*, cura E. Junod / J.-D. Kaestli, vol. I: Praefatio – Textus, vol. II: Textus alii – Commentarius. Indices (Corpus Christianorum. Series Apocryphorum 1.2), Turnhout 1983
- CGL* *Corpus Glossariorum Latinorum* a G. Loewe incohatur, rec. G. Goetz / G. Gundermann, vol. I–VII, Lipsiae et Berolini 1888–1923
- Chron. trip.* *Anastasio Bibliothecarii chronographia tripartita*, ed. C. de Boor, in: *Theophanis chronographia* (uide infra *Theoph.*) II 31–346
- COGD I* *Conciliorum Oecumenicorum Generaliumque Decreta*, ed. G. Alberigo, I: *The Oecumenical Councils. From Nicaea I to Nicaea II*, Turnhout 2006 (295–345: *Concilium Nicaenum II*, ed. E. Lamberz et J.B. Uphus)
- Hadr.* Hadriani I. papae epistula ad Carolum regem (JE 2483), ed. K. Hampe (MGH Epp. V = Epp. Karolini aevi III), Berolini 1899, 5–57 (**Hadr.* = uerba „Capitularis aduersus synodum“ apud Hadr. laudata)
- Ioh. Dam. imag.* *Iohannis Damasceni contra imaginum calumniatores orationes tres*, ed. B. Kotter (Die Schriften des Johannes von Damaskos III; PTS 17), Berlin/New York 1975
- LC* *Opus Caroli Regis contra synodum (Libri Carolini)*, hrsg. von A. Freeman unter Mitwirkung von P. Meyvaert (MGH Conc. II, Suppl. 1), Hannover 1998
- LS* ‚Libellus synodalis‘ synodi Parisiensis a. 825 (*LS^a* = epistula synodi, *LS^b* = florilegium), in: *Concilia aevi Karolini* I, pars II, rec. A. Werminghoff (MGH Conc. II 2), Hannoverae et Lipsiae 1908, 473–551; uariae lectiones adferuntur ex cod. Paris. lat. 1597 A (= *Pr*)
- Niceph. adu. Epiph.* *Nicephori patriarchae Constantinopolitani aduersus Epiphaniem*, ed. J.B. Pitra, Spicilegium Solesmense, tom. IV, Parisiis 1858, 292–380
- Niceph. adu. iconom.* *Nicephori patriarchae Constantinopolitani antirrheticus aduersus iconomachos*, ed. J.B. Pitra, Spicilegium Solesmense, tom. IV, Parisiis 1858, 233–291
- Niceph. antirr.* *Nicephori patriarchae Constantinopolitani antirrhetici I–III aduersus Constantinum Copronymum*, PG 100, 205–534 (ex editione A. Mai, Nova bibliotheca patrum, tom. V, Romae 1849, 1–144)
- Niceph. c. Eus.* *Nicephori patriarchae Constantinopolitani contra Eusebium*, ed. J.B. Pitra, Spicilegium Solesmense, tom. I, Parisiis 1852, 371–503

<i>Niceph. refut.</i>	<i>Nicephori patriarchae Constantinopolitani refutatio et eversio definitionis synodalis anni 815</i> , ed. J.M. Featherstone (CCSG 33), Turnhout/Leuven 1997
<i>Notit.</i>	J. Darrouzès, <i>Notitiae episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae</i> . Texte critique, introduction et notes (Géographie ecclésiastique de l'empire byzantin 1), Paris 1981
<i>N. T.</i>	<i>Novum Testamentum Graece</i> , post E. et E. Nestle ed. B. et K. Aland / J. Karavidopoulos / C.M. Martini / B.M. Metzger, Stuttgart ²⁷ 1993
<i>Psalt. Rom.</i>	<i>Le psautier romain et les autres anciens psautiers latins</i> , ed. R. Weber, Roma/Città del Vaticano 1953
<i>Sept.</i>	<i>Septuaginta, id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes</i> , ed. A. Rahlfs, vol. I–II, Stuttgart 1935 (editionem alteram rec. et emend. R. Hanhart, Stuttgart 2006)
<i>Theod. Stud. epist.</i>	<i>Theodori Studitae epistulae</i> , rec. G. Fatouros, pars I–II (CFHB XXXI/1–2), Berolini et Noui Eboraci 1992
<i>Theoph.</i>	<i>Theophanis chronographia</i> , rec. C. de Boor, vol. I–II, Lipsiae 1885
<i>Vulg.</i>	<i>Biblia sacra iuxta vulgatam versionem</i> , rec. R. Weber / R. Gryson, Stuttgart ⁴ 1994

ALIA SIGLA ET ABBREVIATIONES MINVS VSITATAE

{...}	Anastasii adnotationes marginales quae falso in textum receptae sunt
*	Anastasii adnotationes marginales, quae ad hunc locum spectant, in apparatu critico exscribuntur
ex corr.	ex correctione
i. t.	in textu
lac.	lacuna(m)
s. l.	supra lineam
P ^{ac}	lectio quam exhibet codex P ante correctionem
P ^{ec}	lectio codicis P ex correctione orta (incertum, quid antea scriptum sit)
P ^{pc}	lectio quam exhibet codex P post correctionem
P ^x	manus incerta
P ^{1–2mg}	manus prima uel secunda in margine

La.-Co. 196

Πρᾶξις σὺν θεῷ τετάρτη

Ma. 1

Ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου καὶ δεσπότη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν βασιλείας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων δεσποτῶν Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς αὐτοῦ θεοστέπτου μητρὸς ἔτους ὀγδόου τῆς αὐτῶν ὑπατείας, Καλάνδαις Ὀκτωβρίαις ἰνδικτιῶνος ἑνδεκάτης 5

συνελθούσης τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης συνόδου τῆς κατὰ θεῖαν χάριν καὶ εὐσεβὲς θέσπισμα τῶν αὐτῶν θεοκυρώτων βασιλέων συναθροισθείσης ἐν τῇ Νικαέων λαμπρᾷ μητροπόλει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας

τουτέστι Πέτρου τοῦ εὐλαβεστάτου πρωτοπρεσβυτέρου τῆς κατὰ Ῥώμην ἀγιωτάτης ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Πέτρου καὶ Πέτρου τοῦ εὐλαβεστάτου 10 πρεσβυτέρου μοναχοῦ καὶ ἡγουμένου τῆς κατὰ Ῥώμην εὐαγοῦς μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα ἐπεχόντων τὸν τόπον τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας τοῦ ὀσιωτάτου καὶ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἀδριανοῦ

Ταρασίου τε τοῦ ὀσιωτάτου καὶ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς μεγαλωνύμου Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης 15

καὶ Ἰωάννου καὶ Θωμᾶ τῶν εὐλαβεστάτων πρεσβυτέρων μοναχῶν καὶ τοποτηρητῶν τῶν ἀποστολικῶν θρόνων τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως

καθεσθέντων τε πρὸ τοῦ ἱερωτάτου ἁμβωνος τοῦ ναοῦ τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς ἐπωνύμου Σοφίας

συμπαρόντων καὶ ἀκροωμένων τῶν ἐνδοξοτάτων καὶ μεγαλοπρεπεστάτων ἀρχόντων 20 τουτέστι Πετρωνᾶ τοῦ πανευφήμου ἀπὸ ὑπάτων πατρικίου καὶ κόμητος τοῦ θεοφυλάκτου βασιλικῷ ὀψικίου καὶ Ἰωάννου βασιλικῷ ὀστιαρίου καὶ λογοθέτου τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθεσίου

Rom. 460

Ma. 4 καὶ πάσης τῆς ἁγίας συνόδου κατὰ τάξιν τὴν προταχθεῖσαν ἐν τῇ πρώτῃ πράξει παρόντων καὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἀρχιμανδριτῶν τε καὶ ἡγουμένων καὶ παντὸς 25 τοῦ μοναχικοῦ πληρώματος

προκειμένων τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων τοῦ θεοῦ εὐαγγελίων

Ha. 160 Τάρασιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Κατὰ τὰς διελθούσας προσεχῶς πράξεις πνοῆς κυρίου παντοκράτορος διδασκῶντος ἡμᾶς παροιμιακῶς ἀλήθειαν ἐμελέτησεν ὁ 30 λάρυγξ ἡμῶν, ὅτι τοῖς ἀναγνωσθεῖσι γράμμασι τῶν ἀγιωτάτων ἀνδρῶν ἀνατολῆς καὶ δύσεως σύμφωνοι γεγόναμεν. ἀλλ' ἐπειδὴ προφητικὸς λόγος ἐντέλλεται ἡμῖν·

29–30 Prou. 8,7

H V T M

1 Πρᾶξις – τετάρτη om. T^{ac} spatio relicto, suppl. T² | σὺν θεῷ om. M ed. Rom.* | τετάρτη] δ' + κεφάλ(αιον) α' H, om. V^{ac} (πρᾶξις δ' add. V^{1-2mg}) 3 βασιλείας – δεσποτῶν] βασιλέων τῶν ὀρθοδόξων V 4 αὐτῶν] αὐτοῦ H 4–5 Καλάνδαις Ὀκτωβρίαις om. V 6 τῆς² om. V 6–7 καὶ² – θέσπισμα om. V 7 συναθροισθείσης om. V 9 τουτέστι] ἡγουν V | πρωτοπρεσβυτέρου] α' πρεσβυτέρου (sic) HV 12 Σάββα H ed. Rom.* | ἐπέχοντος H 14 τε om. H | καὶ ἀγιωτάτου om. V 20 καὶ μεγαλοπρεπεστάτων om. V 21 τουτέστι om. V | ἀπὸ ὑπάτων om. V 22 θεοφυλάκτου om. V | ὀστιαρίου H T 24 πάσης om. V | κατὰ – πράξει om. V | τὴν om. H | πράξει] τάξει H 25 τῶν om. V | τε om. V M 25–26 παντὸς τοῦ] τοῦ λοιποῦ V 28 πράξεις προσεχῶς H | προσεχεῖς V 29 πνοῇ ... διδάσσα H M 30 λάρυγξ] φάρυγξ Sept., sed λάρυγξ aliis quoque locis inuenitur, cf. e.g. Greg. Naz. or. 32, c. 20,6 Moreschini/Gallay 31 ἀλλ' om. T

In dei nomine actio quarta

La.-Co. 195

Ma. 2

In nomine domini et dominatoris Iesu Christi ueri dei nostri
 imperio piissimorum et amicorum Christi dominorum nostrorum Constantini et
 Heirenæ deo redimitæ matris eius octauo anno consulatus eorum, Kalendis
 5 Octimbribus indictione undecima
 conueniente sancta et uniuersali synodo quæ per diuinam gratiam et piam sanctio-
 nem eorundem deo confirmatorum imperatorum congregata est in Nicensium clara
 metropoli Bithyniensium prouinciæ
 id est Petro reuerentissimo archipresbytero sanctissimæ Romanæ ecclesiæ sancti
 10 apostoli Petri et Petro reuerentissimo presbytero monacho et abbate uenerabilis
 monasterii sancti Sabæ Romæ siti retinentibus locum apostolicæ sedis almi et
 sanctissimi archiepiscopi senioris Romæ Hadriani

Tarasioque almo et sanctissimo archiepiscopo magni nominis Constantinopoleos
 nouæ Romæ
 15 <et> Iohanne ac Thoma reuerentissimis presbyteris monachis et uicariis apostolica-
 rum sedium orientalis dioeceseos
 sedentibusque ante sacratissimum ambonem templi sanctissimæ magnæ ecclesiæ
 quæ cognominatur Sophia
 praesentibus et auscultantibus gloriosissimis et magnificentissimis principibus id
 20 est Petrona famosissimo exconsule patricio et comite deo conseruandi imperialis
 obsequii et Iohanne imperiali ostiario et logotheta militaris logothesi

Rom. 460

et omni sancta synodo secundum ordinem in prima actione signatum
 praesentibus etiam et deo amabilibus archimandritis et egumenis atque omni mona-
 chica plenitudine
 25 propositis sanctis et intemeratis dei euangelis

Ma. 3

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Per antecedentes attentius actiones flatu
 domini omnitenentis nos docente secundum prouerbiatorem *ueritatem meditatam*
est guttur nostrum, quia litteris quæ lectæ sunt sanctissimorum uirorum orientis

Ha. 159

PL 129,272

P VE

1 In – quarta P^{1mg}; Incipit in dei Iesu Christi domini nostri nomine actio quarta E, om. V 4 Heirene E Irenæ
 ed. Rom.* | deo] a deo ed. Rom.* (cf. Act. III p. 223,4 et Act. VI 203 A 5–6, sed cf. deo redimitæ infra Act. V p. 533,4
 et Act. VII 363 E 5–6; deo coronatæ Act. II p. 113,4), om. V | matris bis P^{ac} (matris¹ del. P^x) 5 Octimbribus]
 Octobr. ed. Rom. Octobris ed. Reg.* 7 deo om. VE | Nicacensium P^{ac} (ca. eras. P^x) 8 Bythinensium P V
 Bithiniensium E, corr. ed. Rom. | prouintię P 11 Sabbae ed. Rom.* (ut semper) 15 et¹ add. ed. Rom. (cf. gr. et Act.
 II p. 113,15 al.) 16 dioc- VE 21 hostiario VE 25 dei om. ed. Rom.* 26 antecedentes V F²: antecedentes P ante et
 dentes (sic) E | attentius ~ προσεχώς minus apte (προσεχής ~ attentus habent Gloss.), proxime ed. Rom.^{mg}

ἐπ' ὅρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών, κήρυξον ἐν ἰσχύϊ τὴν φωνήν σου, ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ, κηρύξατε, μὴ φοβεῖσθε, ταύτη οὖν τῇ προφητικῇ διαταγῇ ἐπόμενοι, ἱερεῖς ἄνδρες, κηρύξωμεν τὰς φωνὰς ἡμῶν εἰρήνην προσφθεγγόμενοι τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐστὶν ἀληθὴς Σιών καὶ πόλις τοῦ ἐπουρανίου βασιλείως Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν. γενήσεται δὲ τοῦτο πῶς; προαγέσθωσαν εἰς μέσον ἡμῖν πρὸς ἀκρόασιν τῶν περιδόξων ἀγίων πατέρων αἱ βίβλοι, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀρυόμενοι ποτίσωμεν ἕκαστος ἡμῶν τὸ καθ' ἡμᾶς ποίμνιον. οὕτω γὰρ καὶ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξελεύσεται ὁ ἡμέτερος φθόγγος καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τῶν ῥημάτων ἡμῶν ἡ δύναμις, διότι οὐ μετατίθεμεν ὅρια ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλ' ἀποστολικῶς διδασκέντες κρατοῦμεν τὰς παραδόσεις ἃς παρελάβομεν.

10

La.-Co. 197 Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου εἶπε· Κατὰ τὴν διαλαλιὰν Ταρασίου τοῦ ἀγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἀγέσθωσαν εἰς μέσον αἱ βίβλοι καὶ αἱ χρήσεις τῶν μακαρίων πατέρων καὶ διαρρήδην τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ ἀναγνωσθήτωσαν.

Λεόντιος ὁ εὐκλεέστατος ἀσηκρητὶς εἶπε· Τῇ ὀνησιφόρῳ καὶ σωτηριῶδει κελεύσει τοῦ ἀγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου πατριάρχου πειθαρχοῦντες καὶ τῇ συναινέσει τῆς οἰκουμενικῆς ταύτης συνόδου καὶ ταύτην περαιῶσαι προθυμούμενοι προσ-αγηόχαμεν καὶ παρεστήσαμεν τὰς ἀγιωτάτας καὶ ἱεράς βίβλους. ὧν πρώτη ἡ θεόλεκτος καὶ θεόγραφτος βίβλος, ἦν καὶ νῦν προηγουμένως ἀναγνώσομαι. πάντες τοιγαροῦν νουνεχῶς καὶ ἐμφρόνως ἀκούσωμεν καὶ τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν ἀκριβῶς ἐπιγινώσκοντες, ὅπως ὁλόκληρον τὴν ὠφέλειαν καρπωσώμεθα.

Ὁ αὐτὸς ἀνέγνω·

Ἐκ τῆς Ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ

Καὶ εἶπε κύριος πρὸς Μωυσῆν· ποιήσεις ἱλαστήριον ἐπίθεμα χρυσοῦ καθαροῦ, δύο πῆχεων καὶ ἡμίσεος τὸ μῆκος καὶ πῆχεος καὶ ἡμίσεος τὸ πλάτος. καὶ ποιήσεις δύο χερουβίμ χρυσᾷ τορευτὰ καὶ ἐπιθήσεις αὐτὰ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κλιτῶν τοῦ ἱλαστηρίου· ποιηθήσονται χερουβίμ εἷς ἐκ τοῦ κλίτους τούτου καὶ χερουβίμ εἷς ἐκ τοῦ κλίτους τοῦ

Rom. 461

1-2 Is. 40,9 7-8 Ps. 18,5; cf. Rom. 10,18 9 Prou. 22,28 10 cf. 2 Thess. 2,15 et 3,6 24-286,7 Ex. 25,1 et 17-22

4-5 τῇ - Χριστοῦ cf. Conc. Later., ACO ser. II, I p. 116,6-7 7-9 οὕτω - δύναμις cf. Conc. Later., ACO ser. II, I p. 316,1-2 9 μετατίθεμεν - ἡμῶν cf. Conc. Const. III, ACO ser. II, II 1 p. 202,25 et 416,20

HV T M 23-288,2 = Pa f. 280^v (lectiones singulares non adferuntur)

1 ὅρους ὑψηλοῦ ed. Rom.* ex Vc | κήρυξον] ὑψωσον Sept. (unde add. ὑψωσον post φωνήν σου T edd.)
2 κηρύξατε] ὑψώσατε Sept. 2-3 ταύτη - ἐπόμενοι] ταύτην οὖν τὴν προφητικὴν διαταγὴν τηροῦντες M 2 οὖν om. T 3 ἱερεῖς] οἱ ἱερεῖς M | ἡμῶν + ὑψώσωμεν T edd., sed uide lat. et supra 5 προσ-αγέ-σθωσαν HV edd. | μεσὸν H M | ἡμῶν H 6 ἀρυόμενοι V T M 7 καθ' ἡμᾶς V (cf. lat.): κατὰ αὐτὸ H ὑπ' αὐτὸν T κατ' αὐτὸν M | καὶ om. V 10 διδασκέντες om. V | τὰς - παρελάβομεν] ἃς παρελάβομεν παραδόσεις V 11 ὀσιώτατος - Κωνσταντίας om. V | ἐπίσκοπος om. T edd., de V uide supra | τῆς om. ed. Rom.* | τὴν om. H 12 ἀγιωτάτου + ἡμῶν δεσπότης V 12-13 εἰς μέσον] ἐμεσὸν (sic) H εἰς μεσὸν M 13 χρήσεις] ῥήσεις ed. Rom.* | τῇ om. V 15 ὁ εὐκλεέστατος om. V 16 καὶ μακαριωτάτου om. V 16-17 τῇ - συνόδου] τῇ οἰκουμενικῇ συνόδῳ V 17 καὶ om. T edd. 18 ἀγιωτάτας καὶ om. V 18-19 πρώτη - καὶ om. V 19 θεόγραφτος] θεόγραφος H | νυνὶ HV 20 καὶ ἐμφρόνως om. V | ἀκούσομεν V 21 ὁλόκληρον - καρπωσώμεθα] ὠφελιθῶμεν V 22 Ὁ αὐτὸς] Καὶ V 23 Ἐκ om. V 24 Μωυσῆν HV M Μωσῆν ed. Rom.* 25 πῆχεων] πῆχυς H | ἡμίσεος] ἡμίσεος V | πῆχεος] πῆχεως V 26 τορευτὰ χρυσᾷ (sic) H (χρυσᾷ V Pa quoque) | ἱλαστηρίου] θυσιαστηρίου H

scilicet et occidentis concordēs effecti sumus. sed quia propheticus nobis sermo praecipit: *super montem excelsum ascende, qui euangelizas Sion*, praedica in fortitudine uocem tuam, qui euangelizas Hierusalem, praedicate, ne timeatis, hanc ergo prophetica praeeptionem sequentes, sacerdotes uiri, praedicemus uoces nostras, pacem annuntiantes ecclesiae catholicae, quae est uera Sion et ciuitas caelestis regis Christi dei nostri. quomodo autem fiet hoc? deferantur nobis in medium ad audientiam gloriosissimorum sanctorum patrum uolumina, et ex ipsis haurientes potemus singuli gregem nobis commissum. taliter enim et in omnem terram exhibit sonus noster et in fines orbis terrae uerborum uirtus nostrorum, pro eo quod non transferimus terminos quos posuerunt patres nostri, sed apostolice docti tenemus traditiones quas accepimus.

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: Secundum assertionem Tarasii sanctissimi patriarchae deferantur in medium libri et testimonia beatorum patrum et liquido sanctae huic synodo relegantur. La.-Co. 198

Leontius clarissimus a secretis dixit: Proficuae ac salubri iussioni sanctissimi patriarchae et consensui uniuersalis synodi huius parentes et hanc terminare satagentes attulimus et exhibuimus sacrosanctos libros. quorum primus est diuinitus electus et scriptus liber, quem et nunc prae omnibus legam. omnes igitur attentius et prudentius audiamus et dictorum uirtutem certius agnoscamus, quatinus integrae utilitatis fructum capessere ualeamus.

Idem legit:

De Exodo filiorum Israel

PL 129, 273

Locutus est dominus ad Moysen: facies propitiatorium de auro mundissimo, duos cubitos et dimidium tenebit longitudo eius, semissem et cubitum altitudo. duos quoque cherubim aureos et productiles facies ex utraque parte oraculi. cherub unus

23–287,5 cf. LC I 15 p. 169,1–5 (= I Capit. p. 104,1–4) = *Hadr. p. 36,25–28 (In eadem [i. e. quarta] actione. Capitulo XLVII): Quam absurde agant (agunt Hadr.), qui ad confirmandas imagines exemplum diuinę legis proferunt dicentes (+ per Hadr.) propitiatorium et duos cherubim aureos et arcam testamenti (testimonii Capit.) praecipiente Domino Moysen (Mosen Hadr.) fecisse.

P VE

1 scilicet] uidelicet ed. Rom.* 2 Syon VE 3 tuam + exalta ed. Rom.* ex gr. T, sed cf. gr. HV M 4 predicemus codd. | nostras + exaltemus ed. Rom.* ex gr. T 5 Syon VE 9 orbis om. ed. Rom.* 10 apostolicae P V 12 Cipri P E 15 Proficue P E 16 uniuersali P 19 quatenus ed. Rom.* (ut semper) | integre codd. 24 cubitus ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | semissem – altitudo] cubitum ac semissem latitudo ed. Rom.* ex Vulg. (ubi tamen uar. lect. semisse et cubitum), cf. infra p. 287,13

δευτέρου τοῦ ἱλαστηρίου καὶ ποιήσεις τοὺς δύο χερουβίμ ἐπὶ τὰ δύο κλίτη. ἔσονται οἱ χερουβίμ ἐκτείνοντες τὰς πτέρυγας ἐπάνωθεν, συσκιάζοντες ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἱλαστηρίου, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν εἰς ἀλλήλα· εἰς τὸ ἱλαστήριον ἔσονται τὰ πρόσωπα τῶν χερουβίμ. καὶ ἐπιθήσεις τὸ ἱλαστήριον ἐπὶ τὴν κιβωτὸν ἄνωθεν· καὶ εἰς τὴν κιβωτὸν ἐμβαλεῖς τὰ μαρτύρια, ἃ ἂν δῶ σοι. καὶ γνωσθήσομαί σοι ἐκεῖθεν καὶ ὅτι λαλήσω σοι ἄνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου ἀνὰ μέσον τῶν δύο χερουβίμ τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ μαρτυρίου κατὰ πάντα, ὅσα ἂν ἐντείλωμαί σοι πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ.

Ma. 5

Τῶν Ἀριθμῶν

Αὕτη ἡ ἐγκαίνισις τοῦ θυσιαστηρίου μετὰ τὸ πληρῶσαι τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ μετὰ τὸ χρίσαι αὐτόν. ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαι Μωυσῆν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου λαλήσαι 10 αὐτῷ καὶ ἤκουσε τὴν φωνὴν κυρίου λαλοῦντος πρὸς αὐτόν ἄνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου, ὃ ἐστὶν ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ μαρτυρίου ἀνὰ μέσον τῶν δύο χερουβίμ· καὶ ἐλάλει πρὸς αὐτόν.

Ἰεζεκιήλ προφήτου

Καὶ εἰσήγαγέ με εἰς τὸν ναόν, ᾧ διεμέτρησε τὸ αἶλᾰμ πήχεων ἕξ τὸ πλάτος ἔνθεν, καὶ 15 πήχεων ἕξ τὸ εὖρος τοῦ αἶλᾰμ. καὶ μεθ' ἕτερα· Καὶ ὁ οἶκος καὶ τὰ πλησίον ἐξυλωμένα κύκλῳ καὶ τὸ ἔδαφος καὶ ἐκ τοῦ ἑδάφους ἕως τῶν θυρίδων, καὶ αἱ θυρίδες ἀναπτυσσόμεναι τρισσῶς εἰς τὸ διακύπτειν. καὶ ἕως πλησίον τῆς ἐσωτέρας καὶ ἕως 20 τῆς ἐξωτέρας καὶ ἐφ' ὅλον τὸν τοῖχον κύκλωθεν ἐν τῷ ἔσωθεν καὶ ἐν τῷ ἔξωθεν γεγλυμμένα χερουβίμ καὶ φοῖνικες· καὶ φοῖνιξ ἀνὰ μέσον χερουβίμ καὶ χερουβίμ· δύο 20 πρόσωπα τῷ χερουβίμ, πρόσωπον ἀνθρώπου πρὸς τὸν φοῖνικα ἔνθεν καὶ ἔνθεν καὶ πρόσωπον λέοντος πρὸς τὸν φοῖνικα ἔνθεν καὶ ἔνθεν· διαγεγλυμμένος ὅλος ὁ οἶκος κύκλωθεν, ἐκ τοῦ ἑδάφους ἕως τοῦ φατνώματος τὰ χερουβίμ.

Ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Παύλου

Εἶχε μὲν οὖν καὶ ἡ πρώτη σκηνὴ δικαιώματα λατρείας τό τε ἅγιον κοσμικόν· σκηνὴ 25 γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ᾗ ἡ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἣτις λέγεται Ἁγία, μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα σκηνὴ ἡ λεγομένη Ἁγία Ἀγίων, χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ᾗ στάμνος χρυσῆ ἔχουσα τὸ μάννα καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ

9–13 Num. 7,88–89 15–23 Ez. 41,1 et 16–20 25–288,2 Hebr. 9,1–5

HV T M

4 ἐπὶ – ἄνωθεν] ἐπὶ τῶν χερουβίμ ἄνωθεν ἐν τῇ κιβωτῷ V 5 ἂν δῶ] δώσω H 6 θυσιαστηρίου V | ἀνὰ μεσόν H M ἀναμέσον ed.Rom.* 7 κατὰ] καὶ τὰ H καὶ κατὰ Pa | ἐντείλλωμαι H T ἐντέλλωμαι Pa 8 Δεύτερον τῶν ἀριθμῶν V (ex testimoniorum numeratione β' ortum, β' habet H in marg.) 10 αὐτό H ed.Rom.*, sed cf. Sept. | Μωυσῆν V Pa Μωσῆν ed.Rom.* 11 φωνὴν + τοῦ M | τοῦ ἱλαστηρίου ed.Rom. (cf. Sept.): τοῦ θυσιαστηρίου T M Pa τοῦ ἱλαστηρίου τοῦ θυσιαστηρίου (sic) HV 12 μεσόν H M 14 Ἰεζεκιήλ + τοῦ M ed.Rom.* 15 ᾧ ed.Reg. (cf. Sept.): ὡς codd. | διεμαρτύρησε τῷ αἶλᾰμ H | αἶλᾰν V 15–16 πήχυς H (bis) 15–17 καὶ – κύκλῳ om. V 16 ζ' H ἐξὶ M 17 καὶ¹ – ἔδαφος om. H | αἱ om. T edd. 19 κυκλόθεν HV ed.Reg.* Sept. (A) κύκλῳ Sept. (rell.) | ἐν τῷ² om. V 20 γεγλυμένοις V | καὶ φοῖνιξ etiam Sept. cod. A (om. rell.) | ἀνὰ μεσόν H M ἀνάμεσον T 21–22 καὶ² – ἔνθεν² om. M 22 ὅλος om. M 23 κύκλωθεν H κυκλόθεν V Sept. 24 Ἐκ τῆς om. H, Ἐκ om. V T | ἐπιστολῇ H | τοῦ – Παύλου om. M, τοῦ – ἀποστόλου om. Pa 25 καὶ om. V 27 Ἁγία¹ Ἀγία HV ed.Rom. (corr. ed.Reg.) 29 χρυσῆ στάμνος V | στάμνος + ἡ M

sit oraculi in latere uno et alter in altero. utrumque latus propitiatorii tegant expan- Rom. 461
 dentes alas et operientes oraculum respiciantque se mutuo uersis uultibus in propitia-
 torium quo operienda est arca. in qua pones testimonium quod dabo tibi. inde
 praecipiam et loquar ad te, super propitiatorio scilicet ac medio duorum cherubim qui
 5 *erunt supra arcam testimonii, cuncta quae mandabo per te filiis Israhel.*

Ex Numeris

Ma. 6

Haec oblata sunt in dedicationem altaris, quando unctum est. cumque ingrederetur
Moyses tabernaculum foederis, ut consuleret oraculum, audiebat uocem loquentis ad
se de propitiatorio quod erat super arcam testimonii inter duos cherubim, unde et
 10 *loquebatur ei.*

De Hiezechihel

Et introduxit me in templum et mensus est frontes, sex cubitos latitudinis hinc et sex
cubitos altitudinis inde latitudinem tabernaculi. et post alia: Et templum interius
et uestibula atrii, limina et fenestras obliquas et †haec tecta† in circuitu per tres partes Ha. 162
 15 *contra uniuscuiusque limen, stratumque lignum per gyrum in circuitu, terra autem*
usque ad fenestras, et fenestrae clausae super ostia. et usque ad domum interiorum et
forinsecus per omnem parietem in circuitu intrinsecus et forinsecus ad mensuram. et
fabrefacta cherubim et palmae, et palma inter cherub et cherub, duasque facies
habebat cherub, faciem hominis iuxta palmam ex hac parte et faciem leonis iuxta
 20 *palmam ex alia parte, expressam per omnem domum in circuitu.*

Ex epistola sancti Pauli apostoli ad Hebraeos

Habuit quidem et prius iustificationes culturae et sanctum saeculare. tabernaculum
enim factum est primum, in quo erant candelabra et mensa et propositio panum quae La.-Co. 199
dicuntur Sancta, post uelamentum autem secundum tabernaculum quod dicitur
 25 *Sancta Sanctorum, aureum habens turibulum et arcam testamenti circumtectam ex*
omni parte auro, in qua urna aurea habens manna et uirga Aaron quae fronderat et

P VE

1 oraculi codd. (cf. gr.): om. Vulg. edd. 3 archa VE 4 super] supra Vulg. (uar. lect. super) 5 supra] super Vulg. (uar. lect. supra) | archam P E fort. retinendum, cf. LC (cod. A) 7 declinationem VE dedicatione Vulg. (ubi tamen uar. lect. dedicationem) edd. 8 fēderis V federis E | loquentem ed. Rom.* 11 Hiezechiel V Ezechiele F edd. 13 altitudinis codd. (uar. lect. in Vulg.): latitudinis Vulg. (rell.) edd. | inde + iuxta P* s.l. 14 haec tecta codd. ed. Rom. corr*: ethecas ed. Rom. i. t. (cf. Vulg. Clem.) ekthetas uel ecthetas Vulg. (codd. plur.); Anastasium haec thetas scripsisse suspicor (quod tradunt Vulg. codd. SMΦ, cf. Weber/Gryson) 15 ligno ed. Rom.* ex Vulg. (ubi tamen uar. lect. lignum) | girum VE 16 hostia VE 17 parietem] interiorum P 18 fabre facta VE ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 21 Hebreos P V Ebreos E 23 propositio E (cf. Vulg.): propitiatio P positio V | que P E 24 dicuntur] dicitur ed. Rom.* (ex Vulg.) 25 thuribulum ed. Rom.* (cf. Vulg. Clem.) | arca ... circumtectata VE 26 que P E

βλαστήσασα καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης, ὑπεράνω δὲ αὐτῆς χερουβὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον.

Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Σκοπήσωμεν, ἱερεῖς ἄνδρες, ὅτι ἡ παλαιὰ εἶχε θεῖα σύμβολα, χερουβὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον, καὶ ἐκ ταύτης παρέλαβεν ἡ νέα.

Rom. 462 Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ναί, δέσποτα, ἀλήθεια.

Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἐὰν ἡ παλαιὰ εἶχε χερουβὶμ κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον, καὶ ἡμεῖς εἰκόνας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀγίας θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἔξομεν κατασκιαζούσας τὸ θυσιαστήριον.

Οἱ μεγαλοπρεπέστατοι ἄρχοντες εἶπον· Ἀληθῶς θεοῦ διαταγή ἐστιν.

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κύπρου εἶπε· Καθὼς ἀνεγνώσθη, πρόσωπον ἀνθρώπου εἶχε τὸ χερουβὶμ. καὶ πῶς τινες λέγουσιν ὅτι „τίς εἶδε πρόσωπον χερουβὶμ;” καίτοιγε εἶπε γλυπτὸν πρόσωπον.

Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Πάντες οἱ ἅγιοι οἱ ἀξιωθέντες ἰδεῖν ἀγγέλους ἀνθρωπομόρφους αὐτοὺς ἐθεάσαντο, καθὼς διαφόρως ἐν τῇ γραφῇ ἀνέγνωμεν. διὸ καὶ περὶ τῶν χερουβὶμ ὁ θεὸς τῷ Μωυσεῖ ἐ χρημάτιζε λέγων· Ὁρα, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. κἀντεῦθεν ὁ θεράπων Μωυσῆς, ὁποῖους τύπους ἐθεάσατο, τοιοῦτους καὶ πεποίηκε, μεθ' ὧν καὶ τὰ χερουβὶμ.

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κύπρου εἶπεν· Ὅτε δὲ ἐκινεῖτο ὁ λαὸς πρὸς εἰδωλολατρίαν, τηνικαῦτα ὁ θεὸς εἶπε τῷ Μωυσεῖ· οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα πρὸς τὸ λατρεῦσαι αὐτοῖς.

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀποστολικῶν θρόνων τῆς ἀνατολῆς εἶπεν· Ὑψηλότερον τούτων, ὅτι καὶ Ἰακώβ στήλην ἤγειρε τῷ θεῷ· ὅθεν καὶ εὐλόγησεν αὐτὸν ἐπαγγελιάμενος τὰς ὑπὲρ λόγον δωρεάς. καὶ ἐτέρωθι ἀνθρωποειδῶς ἐπάλαψε μετ' αὐτοῦ καὶ προσηγόρευσεν αὐτὸν Ἰσραήλ, ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον „νοῦς ὁρῶν θεόν”. αὐτὸς δὲ φησιν· εἶδον θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχὴ. καὶ ἰδοὺ οὐ μόνον αἱ νοερὰ δυνάμεις ὥφθησαν,

4 Hebr. 9,5 12 Ez. 41,19 14-15 cf. e.g. Mt. 28,2; Lc. 1,11 et 26-28 16-17 Hebr. 8,5; cf. Ex. 25,40
20-21 Ex. 20,4-5; Deut. 5,8-9 23-24 Ἰακώβ - δωρεάς cf. Gen. 28,13-18 25 ἀνθρωποειδῶς - Ἰσραήλ cf. Gen. 32,25-29 26-27 Gen. 32,31

12-13 καὶ - χερουβὶμ cf. Orig. c. Cels. 6,18 25-26 ὁ - θεόν cf. e.g. Cyr. Alex. glaph. in Gen., PG 69, 85 D; cf. Lampe s.u. Ἰσραήλ 1a

HV T M

1 αὐτῆς] αὐτῶν V edd. (corr. ed. Rom.^{ms}) 2 post ἱλαστήριον add. H^{ms} V testimonia ex Ioh. Dam. imag. desumpta, cf. praef. 3 Ὁ - εἶπε] Ταράσιος ὁ πατριάρχης ἔφη V | ἀγιώτατος] ὀσιώτατος ed. Rom.* ex Vc | ἱερεῖς] ἱεροὶ ed. Rom.* 4 θεῖα] δύο V | χερουβὶμ - ἱλαστήριον post νέα M | κατασκευάζοντα V 7 Ὁ - εἶπεν] Ὁ πατριάρχης ἔφη V | σκιάζοντα H 9 κατασκευαζούσας V | ἱλαστήριον T edd., sed cf. lat. 10 μεγαλοπρεπέστατοι om. V 11 ὁ ὀσιώτατος om. V | Κωνσταντίας V | τῆς Κύπρου om. V 12 ὅτι om. HV 14 ἀγιώτατος om. V | εἶπε] ἔφη V | οἱ² om. V 16 τῷ Μωυσεῖ post ἐ χρημάτιζε V | Μωσεῖ T edd. | πάντα + τὰ H 17 Μωσῆς T edd. 19 ὁ - Κωνσταντείας om. V | Κύπρου + ἐπίσκοπος V | Ὅταν V M | δὲ om. V 20 Μωσῆ V Μωσεῖ T edd. 21 παντὸς Sept. (uar. lect. πᾶν Ex. 20,4; cf. e.g. Ioh. Dam. imag. I 4,8 et infra epist. Germ. ad Ioh. Synad. p. 442,15) 22 ὁ εὐλαβέστατος om. V | καὶ τοποτηρητῆς om. V | ἀποστολικῶν] ἀνατολικῶν V 23 καὶ + ὁ M 26 μεθερμηνευόμενον om. H | ὁρῶν + τὸν ed. Rom.* ex Vc

tabulae testamenti, superque eam cherubim gloriae obumbrantia propitiatorium.

Sanctissimus patriarcha dixit: Perspiciamus, sacrati uiri, quia uetus testamentum habuit diuina signa, *cherubim gloriae obumbrantia propitiatorium*, et ex hoc nouum accepit.

5 Sancta synodus dixit: Etiam, domine, sic se habet ueritas. Rom. 462

Sanctissimus patriarcha dixit: Si uetus habebat *cherubim obumbrantia propitiatorium*, et nos iconas domini nostri Iesu Christi et sanctae dei genitricis sanctorumque ipsius habeamus obumbrantes altare. PL 129,274

Magnificentissimi principes dixerunt: Veraciter dei praeceptio est.

10 Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: Vti lectum est, uultum *hominis* habebat cherub. et quomodo quidam dicunt quia „quis uidit uultum cherubim”? etenim dixit sculptilem uultum.

Sanctissimus patriarcha dixit: Omnes sancti qui meruerunt angelos uidere, in specie hominum eos uiderunt, quemadmodum in diuersis legimus scripturae locis.

15 propter quod et <de> cherubim deus Moysi locutus est dicens: *uide* ut facias *omnia secundum* formam quae *ostensa est tibi in monte*. et hinc famulus Moyses, quales Ma. 7 formas uidit, tales et fecit, cum quibus et cherubim.

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: Quando autem mouebatur populus ad idololatriam, tunc deus dicebat Moysi: ne *facias omnem*

20 *similitudinem* ad seruiendum eis.

Iohannes reuerentissimus presbyter et uicarius apostolicarum sedium orientis dixit: Excelsius his est quia et Iacob titulum erexit deo. unde et benedixit ei repromittens donationes quae omne uerbum excedunt. et alibi in specie hominis luctatus est cum eo et appellauit eum Israel, quod est interpretatum ‚mens uidens deum’. ipse autem

25 ait: *uidi dominum facie ad faciem, et salua facta est anima mea*. et ecce non solum

6–8 ~ LC I 20 p. 195,25–30 (= I Capit. p. 104,19–22, deest in *Hadr.): Quod non minus omnibus, sed pene cunctis plus Tarasius delerasse dinoscitur dicens: „Sicut veteres habuerunt cherubim obumbrantem propitiatorium, et nos imagines domini nostri Iesu Christi et sanctae Dei genitricis et sanctorum eius habeamus obumbrantes altare.” 21–22 Iohannes – ei ~ LC I 10 p. 154,27–155,1 (= I Capit. p. 103,26–28) = *Hadr. p. 36,15–18 (In actione quarta. Capitulo XLVI): De eo quod Iohannes presbyter et legatus orientalium incaute imaginum adorationem stabilire nitens (stabilire nitens om. Hadr.) dixisse legitur: „Erexit Iacob titulum deo quatenus et benedixit eum.” 23–24 in – deum ~ LC I 11 p. 158,23–26 (= I Capit. p. 29–30; cf. p. 159,1–3) = *Hadr. (ser. 2) p. 45,29–32 (In actione quarta. Capitulo IX): De eo, quod praefatus Iohannes dixit: „In hominis forma luctatus est cum ipso et vocavit eum Israel, quod est interpretatum: Mens uidens Deum.”

P VE 6–8 ~ LC 22 ~ LC, *Hadr. 23–24 ~ LC, *Hadr.

1 eam] erant ed. Rom.* (cf. eam erant Vulg. Clem.) | cherubin P V 2 Sanctissimus] Tarasius sanctissimus F edd. 6 Sanctissimus] Tarasius sanctissimus ed. Rom.* | cherubin P V 9 preceptio codd. 12 cherubin P V 13 Sanctissimus] Tarasius sanctissimus ed. Rom.* 15 de suppleui coll. gr.: et in de mut. F² edd. 15–16 uide – monte] uerba ex gr. translata, non ex Vulg. desumpta 19 idolatriam VE ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | facies P 25 dominum] deum Vulg. (uar. lect. dominum), fort. etiam hic scribendum (cf. gr. et LC)

ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ φύσει ἄορατος θεὸς καὶ ἀσώματος, ὡς δέδεικται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἰδέᾳ.

Δημήτριος ὁ εὐλαβέστατος διάκονος καὶ σκευοφύλαξ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἀνέγνω·

- Ha. 164 Τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ εἰς Μελέτιον ἐγκωμίου 5
οὗ ἡ ἀρχή· Πανταχοῦ τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀγέλης περιφέρων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ
τὴν πόλιν ἄπασαν ἐνταῦθα παροῦσαν βλέπων οὐκ ἔχω τίνα μακαρίσω. καὶ μεθ'
ἕτερα·
- La.-Co. 201 Καὶ ἦν εὐλαβείας διδασκαλία τὸ γινόμενον. συνεχῶς γὰρ ἀναγκαζόμενοι τῆς προσ- 10
ηγορίας ἐκείνης μεμνησθαι καὶ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον ἔχειν ἐπὶ ψυχῆς παντὸς ἀλόγου
πάθους καὶ λογισμοῦ φυγαδευτήριον εἶχον τὸ ὄνομα. καὶ οὕτω πολὺ γέγονε
τοῦτο, ὡς πανταχοῦ καὶ ἐν ἀμφόδοις καὶ ἐν ἀγορᾷ καὶ ἐν ἀγοαῖς καὶ ἐν ὁδοῖς
Rom. 463 τοῦτ' πάντοθεν περιηχεῖσθαι τῷ ὀνόματι. οὐ πρὸς τὸ ὄνομα δὲ τοσοῦτον ἐπά-
θετε μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τοῦ σώματος τὸν τύπον. ὅπερ γοῦν ἐν ὀνόμασιν
ἐποιήσατε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος ἐπράξατε τῆς ἐκείνου. καὶ γὰρ ἐν δακτυλίων 15
σφενδόναϊς καὶ ἐν ἐκπώμασι καὶ φιάλαις καὶ ἐν θαλάμων τοίχοις καὶ πανταχοῦ τὴν
εἰκόνα τὴν ἁγίαν ἐκείνην διεχάραξαν πολλοί, ὡς μὴ μόνον ἀκούειν τῆς ἁγίας προσ-
ηγορίας ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ ὁρᾶν αὐτοῦ πανταχοῦ τοῦ σώματος τὸν τύπον καὶ
διπλὴν τίνα τῆς ἀποδημίας ἔχειν παραμυθίαν.

Πέτρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Νικομηδείας εἶπεν· Εἰ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος 20
τοιαῦτα λέγει περὶ τῶν εἰκόνων, τίς ἔτι τολμᾷ εἰπεῖν κατ' αὐτῶν τι;

Βασίλειος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπεν· Ἀπεδέξατο αὐτὰς ἀληθῶς, καὶ
τοιοῦτον πόθον εἶχον οἱ τότε εὐσεβεῖς εἰς τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, ὥστε πανταχοῦ

5–19 Ioh. Chrys. pan. Melet. (CPG 4345; BHG^a 1244), PG 50, 515,1–6 et 516,15–32; cf. „Act. VIII” 417 A 6–8

5–19 = Ioh. Dam. imag. II 62 13–19 οὐ – παραμυθίαν = Niceph. refut. c. 98,2–10 14–19 ὅπερ –
παραμυθίαν = Theod. Stud. antirr. II 29, PG 99, 373 B 4–12

HV T M 5–19 = Chrys. (= PG), Pa f. 251^v–252^r, Mo f. 228^v–229^r (titulum tradit etiam Ma), Ioh. Dam.¹¹
13–19 = Niceph.^{ref} 14–19 = Ma f. 4^{r-v}, Theod. Stud. 15–17 καὶ² – πολλοί = Nicet. n. 18

1 θεὸς ἄορατος M 3 ὁ εὐλαβέστατος om. V | διάκονος om. T 4 testimonia ex Ioh. Dam. imag. desumpta
add. H^{ms}, cf. praef. 5 Τοῦ – ἐγκωμίου] Τοῦ ἁγίου (ἐν ἁγίοις Ma) Ἰω. τοῦ Χρυσ. ἐκ τοῦ λόγου (+ τοῦ
Ma) εἰς (πρὸς Ma) Μελέτιον ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας (+ καὶ μάρτυρα ἐν ᾧ Ma) καὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν
συνελθόντων Pa Ma (cf. Ioh. Dam.¹¹) Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς Μελέτιον ἐπίσκοπον Mo
| Μελέτιον + παρόντος H, + πατριάρχην V 6 οὗ – ἀρχή om. M Pa Mo 6–8 Πανταχοῦ – ἕτερα om.
Mo 6 Πανταχοῦ + γὰρ V 6–7 καὶ – μακαρίσω om. Pa Ioh. Dam.¹¹ 7 τίνα] τί σου H (prob.) | post
μακαρίσω add. H^{ms}V testimonia ex Ioh. Dam. imag. desumpta, cf. praef. 7–19 καὶ – παραμυθίαν om. V
7–8 καὶ μετὰ βραχέα Pa Ioh. Dam.¹¹ 9 εὐλαβείας] εὐσεβείας Pa Ioh. Dam.¹¹ 10 ἐκείνης om. Pa | καὶ
om. H 11 εἶχον] ἔχον Pa ἔχων Mo | πολλὴ πολλοῖς Mo 12 τοῦτο] τότε Mo | ἀμφόδο Pa Mo
Ioh. Dam.¹¹ | καὶ ἐν ὁδοῖς om. Pa Mo Ioh. Dam.¹¹ 13 τοῦτο H Mo | τῷ ὀνόματι] τὸ ὄνομα H
13–14 ἐπάθετε + πόθον Mo Ioh. Dam.¹¹ Niceph.^{ref} 14 οὖν Pa Ma Mo Ioh. Dam.¹¹ Niceph.^{ref} | ἐν ὀνόμασιν]
ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ Ma 15 γὰρ + καὶ Pa PG | δακτυλίω Ma Theod. Stud. 16 σφενδόνης Ma σφενδόσι
Nicet. | ἐν¹ om. Ioh. Dam.¹¹ | ἐκπώμασι Theod. Stud. Niceph.^{ref} (P) ἐκτυπώμασι PG (pars codd.) | καὶ φιάλαις
om. Pa Ma Mo Niceph.^{ref} | καὶ² + ἐν Theod. Stud. 17 ἐχάραξαν Ioh. Dam.¹¹ | ἁγίας om. Theod. Stud.
18 ἐκείνου Ma | καθορᾶν Ma Mo Niceph.^{ref} 19 ἀποδημίας] παραμυθίας H | ἔχειν + τὴν Pa Ioh. Dam.¹¹
20 ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. V 21 ἔτι τολμᾷ] ἐπιτολμᾷ V M | εἰπεῖν + ἔτι M | αὐτοῦ V 22 ὁ
ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. V 23 εἶχον πόθον V | εὐσεβείας M | εἰς] περὶ V | αὐτοῦ om. T

intelligibiles uirtutes uisae sunt, sed et ipse qui natura inuisibilis est deus et incorporeus, cum ostensus est in specie nostra.

Demetrius reuerentissimus diaconus et sceuophylax sanctissimae magnae ecclesiae Constantinopoleos legit:

- 5 Sancti patris nostri Iohannis Chrysostomi de praeconio in Meletium Ha. 163
cuius initium est hoc: Vbique inter hunc sacratum gregem oculos circumferens et
uniuersam ciuitatem hic praesentem aspiciens non habeo quem beatificem. et post
alia:
- Et erat reuerentiae magisterium quod fiebat. iugiter enim coacti eius uocabulum
10 memorari et sanctum illum habere prae animo, nomine ipsius fugabant omnem a se La.-Co. 202
passionem et cogitationem irrationabilem. et sic multum factum est hoc, ita ut
ubique in uicis et in foro et in agris et in itineribus hoc undique nomine personaret. Rom. 463
non autem circa tam magni nominis affectum passi estis tantummodo, uerum etiam
et circa ipsam eius corporis formam. quod ergo in nominibus fecistis, hoc et super
15 illius iconam gessistis. etenim in anulorum circulis et in calicibus et phialis et in
thalamorum parietibus et ubique iconam sanctam illam exarauerunt multi, ut non
solum audirent sanctum uocabulum illud, sed et uiderent corporis eius ubique
figuram et duplici quadam migrationis illius consolatione fruerentur.

- Petrus sanctissimus episcopus Nicomediae dixit: Si Iohannes aurei oris talia dixit PL 129,275
20 de iconis, quis adhuc audet dicere contra eas quicquam?

Basilus sanctissimus episcopus Ancyrae dixit: Recepit eas ueraciter; et talem
amorem habebant pii qui tunc erant circa imaginem eius, ut ubique formarent

P VE

1 uirtutes ~ δυνάμεις (*ut saepe; cf. Gloss.*) 3 sanctissime *codd.* 5 Sanctissimi P^{ac} (ssimi *sublin.*) | Iohanni P V | Chrisostomi *codd.* | Meletio V me lectio (*sic*) E 11 hoc *ed. Rom. corr.*; huic *codd.* 12 personarent *ed. Rom.**
13 circa – affectum] „g. circa nomen tam magnum affectum” *ed. Rom. mg* 15 icona P VE (*corr. F²*) | anulorum
*ed. Rom.** | circulus P^{ac} VE (*corr. P^c F*) | phyalis P V 16 thalamorum P 18 duplici quadam *ed. Rom.*: duplicem
quandam *codd.* | consolatione P: consolationem VE 19 Iohannis P 20 quidquam *ed. Rom.**

ἐξετύπουν τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Μελετίου· ὅθεν καὶ ὁ πατὴρ ὑπερβαλλόντως αὐτοὺς ἐπαινεῖ.

Ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Καὶ ἡμεῖς ἐκ τῶν πατέρων ἡμῶν παρειληφότες τὰς διδασκαλίας λέγομεν αὐτὰς καὶ σεπτὰς καὶ ἁγίας καὶ ἱεράς.

Θεοδόσιος ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Νησίου προσήνεγκε βιβλίον τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, αἰτούμενος ἀναγνωσθῆναι· ἦν λαβὼν Ἀντώνιος μοναχὸς ἀνέγνω·

Μα. 9 Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος ὅτι παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης εἷς ὁ νομοθέτης καὶ εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦ ἱερέως

οὗ ἡ ἀρχή· Τῆς Χριστοῦ βασιλείας τὸ εὐαγγέλιον προκηρύττουσι μὲν προφηταί. 10 καὶ μεθ' ἕτερα·

Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα γραφὴν εὐσεβείας πεπληρωμένην. εἶδον γὰρ ἄγγελον ἐν εἰκόνι ἐλαύνοντα βαρβάρων στίφη, εἶδον πατούμενα βαρβάρων φύλα καὶ τὸν Δαβὶδ ἀληθεύοντα· κύριε ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις.

Ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Εἰ ὁ χρυσοῦ τιμαλφέστερον ἔχων τὸ στόμα καὶ 15 τὸν λόγον ἐφώνησεν „ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα γραφὴν“, τί λέξομεν περὶ τῶν μισούντων;

Βασίλειος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπεν· Ἐκείνου λέγοντος ὅτι „ἐγὼ ἠγάπησα“ τίς τολμᾷ φάναι τὸ ἐναντίον;

14 Ps. 72,20

5 Θεοδόσιος – Νησίου hegumenus deest in serie subscriptionum infra p. 520,21 sqq. 8–14 (Ps.-) Chrys. (Seuer. Gabal.) hom. de legislatore (CPG 4192), PG 56, 397,1–4 et 407,43–48; cf. Act. II p. 66,7–8, infra p. 432,22–434,1 (Ps.-Greg. epist. ad Germ.), Act. VI 300 C 9 – D 5 et 324 C 1–2; cf. Uthemann, Severian von Gabala p. 33–35

8–14 = Ioh. Dam. imag. II 60 / III 105; Niceph. refut. c. 97,2–6; Niceph. adu. Epiph. p. 350,40–351,6; Theod. Stud. epist. 380, 204–208

HV T M 8–14 = Chrys. (= PG), Pa f. 252^r, Ma f. 111^{r-v}, Mo f. 228^v, Ioh. Dam.^{II,III}, Niceph.^{ref}, Niceph.^{Epi}, Theod. Stud. 12–13 Ἐγὼ – φύλα = Nicet. n. 15

3 Ὁ ἁγιώτατος] Ταράσιος ὁ ἁγιώτατος T edd. | ἔφη V 5 ὁ εὐλαβέστατος om. V | ἡγούμενος + μονῆς T fort. recte (cf. lat.) | Ἀνδρέα T Ἀνδρέ sine abbr. V | τοῦ Νησίου om. V 6 βιβλίον T M | τοῦ αὐτοῦ om. V | ἁγίου om. HV | ἦν HV T: ὁ M 8 λόγος] ἐκ τοῦ λόγου (+ τοῦ Ma) Pa Ma Mo Ioh. Dam.^{II} (fort. hic quoque scribendum) εἰς τὸ PG, om. Ioh. Dam.^{III} 9 καινῆς] νέας Ma | ὁ om. M Ioh. Dam.^{II} | καὶ – ἱερέως om. Ma | ἱερέως + καὶ περὶ μετάνοίας PG 10–11 οὗ – ἕτερα om. V Ma Mo Ioh. Dam.^{II,III} 10 οὗ – ἀρχή om. Pa | προκηρύττουσι μὲν] κηρύττουσι PG | μὲν + οἱ Pa 12 γραφὴν ἠγάπησα PG Ma Mo Ioh. Dam.^{III} | εὐσεβείας + ἔνεκεν Theod. Stud., + ἔνεκα Nicet. | πεπληρωμένην + οὐσαν Mo | γὰρ om. PG 13 ἐν εἰκόνι ἄγγελον PG (cf. infra p. 432,23 [Ps.-Greg. epist. ad Germ.]) | εἰκόνι – πατούμενα] εἰκόνι στίφη βαρβάρων διώκοντα καὶ πατούμενα Ioh. Dam.^{III} (στίφη βαρβάρων διώκοντα etiam infra p. 432,23 [Ps.-Greg. epist. ad Germ.]) | ἐλαύνοντα νέφη βαρβάρων PG | στίφη Pa Ioh. Dam.^{II,III} Theod. Stud. (cf. lat. et infra p. 432,23 [Ps.-Greg. epist. ad Germ.] et Act. VI 300 D 2–3): στήφη Ma Nicet. νέφη H T M edd. PG Mo Niceph.^{ref} Niceph.^{Epi} νέφος V | πατούμενον Ma | φύλα] φύλα T M Pa Mo φύλον Ma νέφη HV 14 post ἐξουδενώσεις testimonia ex Ioh. Dam. imag. desumpta add. H^{ms} V, cf. praef. 15 τὸ om. T 15–16 καὶ τὸν] τοιοῦτον T (ex coni., ut uidetur) edd. 16 τί om. H 18 Βασίλειος – Ἀγκύρας] Ὁ Ἀγκύρας V | ἔφη V 19 φᾶναι HV M^{ac}

iconam sancti Meletii. unde et pater hic supra modum illos laudabat.

Sanctissimus patriarcha dixit: Et nos a patribus nostris percipientes doctrinas dicimus eas et uenerabiles et sanctas et sacras.

Theodosius reuerentissimus egumenus monasterii sancti Andreae Nesii attulit
5 librum eiusdem Iohannis oris aurei, petens relegi; quem accipiens Antonius monachus legit:

Sanctae memoriae patris nostri Iohannis Chrysostomi sermo quod ueteris et noui Ma. 10
testamenti unus sit legislator et in uestem sacerdotis

cuius initium est: Christi regni euangelium ante quidem praedicauere prophetae.
10 et post alia:

Ego et cera perfusam dilexi scripturam pietate repletam. uidi enim angelum in icona
pellentem barbarorum cuneos, uidi conculcatas barbarorum nationes et Daudid uera-
citer dicentem: *domine in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges.*

Sanctissimus patriarcha dixit: Si is qui auro pretiosius os habebat perhibuit dicens
15 „ego et cera perfusam dilexi picturam”, quid dicemus de his qui oderunt?

Basilii sanctissimus episcopus Ancyrae dixit: Illo dicente quia „ego dilexi”, quis
audet effari contrarium?

11–13 ~ *Hadr. p. 34,35–35,3 (spectat ad LC II 3; uide infra)*: Nam et ipse sanctus Iohannis Crisostomis (Crisostomus *Hampe*), ubi se ostendit pictura sacrorum imaginum diligere, explanauit, dicens: Ego et cerae profusa dilexi scriptura pietatis repleta. Vidi enim angelum imaginem persequentem multitudinem barbarorum, <...> (*lac. indic. Hampe*) tribus et David vere dicente (*sic*): „Domine, in ciuitate tua imagines eorum ad nichilum rediges.”
13 domine – rediges (*cf. p. 433,21–435,1 cf. LC II 3 p. 241,13b–16 (= II Capit. p. 234,30–235,3) = *Hadr. p. 34,30–33* (In actione quarta. Capitulo XLII): Quomodo intelligendum est: „Domine, in ciuitate tua imaginem illorum (eorum *Hadr.*) ad nihilum (nichilum *Hadr.*) rediges”; quod quidem capitulum, sicut et cetera, illi aliter, quam dictum est (*sit Hadr.*), intellegunt.

P VE 11–13 ~ *Hadr.*

3 uenerabiles + iconas *ed. Rom.* ex F* 4 hegumenus P | Hesii P 6 legit *om.* VE (*ed. Rom. ex F*) 7 Chrisostomi
VE 9 prophetae P 11 ceram VE | scripturam (~ γραφήν) P E (*mendum ex priore interpretatione iteratum, ut uidetur; cf. Hadr.*): picturam V *edd.* 12 cuneos] *Anast. aut στίφη legit aut cuneos ex priore interpretatione iterauit*
13 eorum (*cf. Psalt. Rom.*)] ipsorum *Vulg.* 14 preciosius P

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπε· Τίς δέ ἐστιν οὗτος ὁ ἄγγελος εἰ μὴ περὶ οὗ γέγραπται ὅτι ἄγγελος κυρίου ἐπάταξεν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας τῶν Ἀσσυρίων ἐν μιᾷ νυκτὶ περὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἐστρατοπεδευκότων;

Νικηφόρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος τοῦ Δυρραχίου εἶπεν· Ἄλλ' ἴλεως ἡμῖν γένοιτο ὁ κύριος ἐπὶ τοῖς παραπτώμασιν, οἷς πεπράχαμεν περὶ τὰς ἱερὰς εἰκόνας.

Rom. 464 Γρηγόριος διάκονος καὶ νοτάριος ἀνέγνω·

Ha. 165 Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης λεχθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ θεότητος υἱοῦ καὶ πνεύματος καὶ εἰς τὸν Ἀβραάμ

La.-Co. 204 οὗ ἡ ἀρχή· Οἶόν τι πάσχουσι πρὸς τοὺς πολυανθεῖς τῶν λειμώνων. καὶ μεθ' 10 ἕτερα·

Εἶδον πολλάκις ἐπὶ γραφῆς εἰκόνα τοῦ πάθους, καὶ οὐκ ἄδακρυτὶ τὴν θέαν παρῆλθον, ἐναργῶς τῆς τέχνης ὑπ' ὅσιν ἀγούσης τὴν ἱστορίαν. λοιπὸν πρόκειται ὁ Ἰσαάκ παρ' αὐτῷ τῷ θυσιαστηρίῳ ὀκλάσας ἐπὶ τὸ γόνυ καὶ περιηγμένους ἔχων εἰς τοῦπίσω τὰς χεῖρας. ὁ δὲ ἐπιβεβηκὼς κατόπιν τῷ πόδε τῆς ἀγκύλης καὶ τῇ λαιᾷ 15 χεὶρὶ τὴν κόμην τοῦ παιδὸς πρὸς ἑαυτὸν ἀνακλάσας ἐπικύπτει τῷ προσώπῳ ἔλεινῳ πρὸς αὐτὸν ἀναβλέποντι, καὶ τὴν δεξιὰν καθωπλισμένος τῷ ξίφει πρὸς τὴν σφαγὴν κατευθύνει, καὶ ἄπτεται ἤδη τοῦ σώματος τῇ τοῦ ξίφους ἀκμῇ· καὶ τότε αὐτῷ γίνεταί θεόθεν φωνὴ τὸ ἔργον κωλύουσα.

Οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες εἶπον· Ἴδε πῶς ὠδυνήθη ὁ πατὴρ ἡμῶν εἰς τὴν ἱστο- 20 ρίαν, ὥστε καὶ ἐδάκρυσε.

2-3 4 Reg. 19,35 13-19 cf. Gen. 22,9-12

8-19 Greg. Nyss. deit. (CPG 3192; BHG 2354) p. 117,1-4 et 138,20-139,11 Rhein; cf. Act. II p. 137,2-3; infra p. 466,1-4 (epist. Germ. ad Thom.); Act. VI 324 B 11 - C 1

8-19 = Ioh. Dam. imag. I 52 / II 48 / III 50 (in initio plenior) 12-19 = Niceph. refut. c. 101,4-14 12-13 Εἶδον - ἱστορίαν = Doctr. Patr. 45, X p. 328,29-31; Niceph. adu. Epiph. p. 350,31-35; Theod. Stud. epist. 380,201-204, refut. poem., PG 99, 469 A 12-15; cf. Νουθεσία γέροντος I. 943-944 Mitsides (p. XXXIV Melioranskij)

HV T M 8-19 = Greg. Nyss., Ioh. Dam.^{I,II,III} 8-15 Ἐκ - χεῖρας = Pa f. 251^r 12-19 = Niceph.^{ref} 12-13 = Doctr. Patr., Niceph.^{Epi}, Theod. Stud., Nicet. n. 13

1 ὁ εὐλαβέστατος om. V | μοναχὸς + καὶ V edd. 1-2 πρεσβύτερος - ἀρχιερέων] τῶν τῆς ἀνατολῆς τοποτηρητῆς V 2 δέ om. ed. Rom.* | εἰ] ἡ V 3 ρπέ HV 4 ἐστρατοπεδευκότας H - κότ sine abbr. V 5 ὀσιώτατος ἐπίσκοπος τοῦ om. V | ὀσιώτατος ἐπίσκοπος] εὐλαβέστατος πρεσβύτερος H | Ἄλλ' om. V 7 καὶ νοτάριος om. V 8-9 Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης ἐκ τοῦ περὶ θεότητος λόγου καὶ εἰς τὸν Ἀβραάμ Pa 8 λεχθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει om. V 9 υἱοῦ καὶ πνεύματος om. V | καὶ¹ + ἁγίου H 10 οὗ ἡ ἀρχή om. Pa 12 ἐπὶ γραφῆς] ἐπιγραφῆς V T M Pa | τοῦ om. Nicet. 13 ὑπ' ὅσιν om. Nicet. | λοιπὸν HV T M Greg. Nyss. (E): om. Greg. Nyss. (rell.) Pa Ioh. Dam. Niceph.^{ref} | ὁ om. Pa Greg. Nyss. (O) 14 Ἰσαάκ + τῷ πατρὶ Greg. Nyss. ed. Rom.* (om. etiam Pa Ioh. Dam. Niceph.^{ref}, cf. lat.) | παρ' αὐτὸ τὸ θυσιαστήριον Niceph.^{ref} | παρ' ἐν Pa | ὠκλακῶς Pa | τὸ om. Greg. Nyss. (excepto E) 15 τῷ ποδὶ Greg. Nyss. (M²) Ioh. Dam. ed. Rom.* τῷ παιδὶ Greg. Nyss. (R^aQ^aS) Ioh. Dam. (D¹) Niceph.^{ref} | λαιᾷ] ἀριστερᾷ Ioh. Dam. Niceph.^{ref} ἐτέρᾳ Greg. Nyss. (E) 16 κόμην] κεφαλὴν Greg. Nyss. (E) ed. Rom.* 17 ἀναβλέποντα V Greg. Nyss. (M) | καθωπλισμένην Greg. Nyss. (excepto E) 18 κατευθυνεῖ T, om. V | τῇ - ἀκμῇ] ἡ ... ἀκμή Greg. Nyss. Ioh. Dam. Niceph.^{ref}, sed cf. lat. 20 ἐνδοξότατοι om. V | ὠδυνήθη H La.-Co.^{ms} (cf. lat.): ἡδυνήθη V T M ἡδυνήθη ed. Rom.* 20-21 ἱστορίαν] exspectaueris γραφὴν uel ζωγραφίαν (cf. lat.), ut uidit Dubielzig, item infra p. 296,5 et p. 296,7

Iohannes reuerentissimus presbyter et uicarius orientalium pontificum dixit: Quis autem est iste angelus nisi ille de quo scriptum est quia *angelus domini percussit centum octoaginta <quinque> milia Assyriorum* in una nocte circa Hierusalem hostiliter militania?

- 5 Nicephorus sanctissimus episcopus Dyrrachii dixit: Sed propitius nobis sit dominus super delictis quae patrauimus circa sacras imagines.

Gregorius diaconus et notarius legit:

Rom. 464

Ex sermone sancti Gregorii Nyssae habito Constantinopoli de deitate filii et spiritus et in Abraham Ha. 166

- 10 cuius initium est: Veluti quiddam patiuntur ad multum floridos pratorum. et La.-Co. 203 post alia:

Vidi saepe in pictura imaginem passionis, et non sine lacrimis aspectum transiui, dum euidenter ars ante uultum afferret historiam. ceterum ponitur Isaac apud ipsum altare super genu locatus et ligatas habens retrorsum manus. at ille ascendens

- 15 postergum pueri suffragine uincta laeua manu comam pueri ad se reflectit et incuruat uultui miserabiliter ad se respicienti, et dexteram armatus gladio ad occisionem dirigit, et tangitur iam corpore gladii acie, et tunc ei fit diuinitus uox prohibens opus. PL 129,276

Gloriosissimi principes dixerunt: Vide quomodo doluerit pater noster in pictura, ita ut et lacrimaretur.

1-4 ~ LC III 20 p. 423,27b-424,7 (= III Capit. p. 333,29-334,6; cf. p. 426,8-13 et al.) = *Hadr. p. 35,26-32 (In actione quarta. Capitulo XLIV): De eo, quod Iohannes presbiter Theodosio, abbate monasterii (monasterio Hadr.) sancti (sanctae Capit.) Andree, recitante (recitate Hadr.) verba Iohannis Chrisostomi (Cris- Capit. Hadr.) et dicente: „Vidi angelum in imagine persequentem barbarorum multitudinem,” dixit: „Quis est iste angelus, nisi de quo scriptum est: Quoniam angelus Domini percussit centum octuaginta quinque milia Assyriorum (Assir- Capit.) in una nocte in circuitu Hierusalem exercitantium?”

P VE 1-4 ~ LC, *Hadr.

3 centum octoaginta P: CLXXX VE | quinque addidi coll. LC et *Hadr., cf. gr. et Vulg. | Assir- VE 4 militantiam P^{ac} (corr. P^c), *expectaueris* militantium, cf. gr. (sed ἐστρατοπεδευκότας H) et LC et *Hadr. 5 Nicephorus P | Dirachii E Dyrrachii ed. Rom.* 6 peccauimus F edd. 8 Nise P E Nise V, corr. ed. Rom. | Constantinopolim VE 9 Abraam P^{ac} (b ex d corr. P^c) E Habraam V, corr. ed. Rom. 10 floridos P (multum floridos ad uerbum reddit πολυανθεϊς): floridum V floridus E floridorum F² edd. 12 sepe codd. 13 ars ante] arsanem (sic) P | historia P^{ac} (m exp.) istoriam E 14 manus retrorsum VE edd. 15 post tergum F edd. | suffragine uincta] „g. suffragini innixus” ed. Rom.^{m8} | uincta] iuncta F edd. | leua codd. | manum P V 16 ad se] „g. ad ipsum” ed. Rom.^{m8} 17 tangitur – corpore fort. ad uerbum reddit ἅπτεται ἡ δὲ τοῦ σώματος | tangitur] tantigitur P^{ac} (ti exp. P^c) tangit ed. Rom.* non male, sed uide supra | corpus ed. Rom.*

Βασίλειος ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπε· Πολλάκις ὁ πατήρ ἀνέγνω τὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ τυχὸν οὐκ ἐδάκρυσεν, ἀλλ' ὅπηνίκα τὴν ζωγραφίαν κατείδεν, ἐδάκρυσεν.

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπεν· Εἰ τοιούτῳ διδασκάλῳ ἡ ἱστορία παρέσχεν ὠφέλειαν καὶ δάκρυα, πόσῳ γε μᾶλλον τοῖς ἀμαθέσι καὶ ἰδιώταις οὐ παρέξει κατάνυξιν καὶ ὠφέλειαν;

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἐν διαφόροις τόποις ἐθεασάμεθα τὴν τοῦ Ἀβραάμ ἱστορίαν, καθὼς ὁ πατήρ φησι.

Ma. 12 Θεόδωρος ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Κατάνης εἶπεν· Εἰ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ γρηγορῶν εἰς τὰ θεῖα νοήματα τοῦ Ἀβραάμ τὴν ἱστορίαν θεασάμενος ἐδάκρυσεν, πόσῳ μᾶλλον ἡ ἐξωγραφημένη ἔνσαρκος οἰκονομία τοῦ δεσπότη ἡμῶν Χριστοῦ τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος τοὺς ὀρώντας πρὸς ὠφέλειαν καὶ δακρύων χύσιν προτρέπεται;

Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Εἰ εἶδομεν εἰκόνα ἐσταυρωμένον ἐπιδεικνύσαν τὸν κύριον, οὐκ ἂν καὶ ἡμεῖς ἐδακρύσαμεν;

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Μεγάλως· ἐν αὐτῇ γὰρ ἀκριβῶς κατανοεῖται τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος θεοῦ.

Στέφανος ὁ εὐλαβέστατος διάκονος νοτάριος καὶ ραιφερενδάριος ἀνέγνω·

Τοῦ ἀγίου Κυρίλλου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς Ἀκάκιον ἐπίσκοπον Σκυθοπόλεως περὶ τοῦ ἀποπομπαίου

ἧς ἡ ἀρχή· Τοῖς παρὰ τῆς σῆς ὁσιότητος ἀρτίως ἐπεσταλμένοις ἐντυχὼν ἦσθη ἄγαν. καὶ μεθ' ἕτερα πλεῖστα·

Rom. 465 Φαμέν οὖν ὅτι σκιά καὶ τύπος ὁ νόμος ἦν καὶ οἷόν τις γραφή παρατιθεῖσα πρὸς θεάν τοῖς ὀρώσι πράγματα. αἱ δὲ σκιαὶ τῆς τῶν γραφόντων ἐν πίναξί τέχνης τὰ πρῶτα τῶν χαραγμάτων εἰσὶν· αἷς εἶπερ ἐπενεχθεῖεν τῶν χρωμάτων τὰ ἄνθη, τότε δὴ τότε τῆς γραφῆς ἀπαστράψει τὸ κάλλος. καὶ μετὰ βραχέα· Γέγραπται

16–17 τὸ – θεοῦ cf. Conc. Trull. can. 82 (infra p. 344, 15–16) 19–298,27 Cyr. Alex. ad Acac. Scyth. (epist. 41) (CPG 5341), ACO I 1,4 p. 40,2–3. 47,21–24. 47,30–48,22

HV T M 19–298,27 = Cyr., Pa f. 252^v–253^r (abbreviatum, cf. app. crit.)

1–3 om. H 1 Βασίλειος – Ἀγκύρας] Ὁ Ἀγκύρας V 2 εἶδεν V 4 ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς om. V | μοναχὸς + καὶ H | πρεσβύτερος om. M 5 Ἐὰν H M fort. retinendum (cf. p. 288,7 al.) 6 οὐ om. ed. Rom.* | παρέχει V | κατάνυξιν καὶ om. V 7 ἀγία om. V 8 καθὼς – φησι] ὡς φησιν ὁ πατήρ V 9 ὁσιώτατος ἐπίσκοπος om. V 9–10 ὁ – ἐδάκρυσεν] ὁ εἰς τὰ νοήματα γρηγορῶν καὶ αὐτὸς τὴν Ἀβραάμ ἱστορίαν ἰδὼν ἔκλαυσε V 10 τοῦ – ἱστορίαν] τὴν Ἀβραάμ ἱστορίαν H (cf. supra V) 14 ἀγιώτατος om. V | ἔφη V | Εἰ] Ὅταν V | ἴδωμεν HV 14–16 εἰκόνα – Μεγάλως om. H 14–15 εἰκόνα – ἐδακρύσαμεν] καὶ ἡμεῖς εἰκόνα δεικνύουσιν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐσταυρωμένον οὐκ ὀφείλομεν δακρύειν; V 14 δεικνύσαν M (de V uide supra) 16 ἀγία om. V | Μεγάλως + δέσποτα V | ἀκριβῶς T M (M post κατανοεῖται): ἀληθῶς H, om. V 17 θεοῦ om. V 18 ὁ εὐλαβέστατος om. V | διάκονος + καὶ T edd. | νοτάριος om. V | ρεφερενδάριος H ed. Rom.* 19–20 Τοῦ – ἀποπομπαίου] Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀγίου Κυρίλλου πρὸς Ἀκάκιον ἐπίσκοπον Σκυθοπόλεως V 19 Τοῦ – Ἀλεξανδρείας] Τοῦ αὐτοῦ Pa (praececit Cyr. in Mt. = Act. II p. 146,1–7) 21 ἧς – ἀρχή om. V Pa | ἧς] οὐ H | ἀπεσταλμένοις HV Pa | ἡσθήτην Pa 22 καὶ μεθ' ἕτερα πλεῖστα H (cf. lat.): καὶ μετὰ πολλὰ M V καὶ μεθ' ἕτερα T edd. Pa 23 οὖν] καὶ H δὲ Cyr. | ἦν om. Vc edd. | παρατεθεῖσα Pa Cyr. (VSD) ed. Rom.* 24 τὰ πράγματα Pa Cyr. (VSD) ed. Rom.* | ἐν] ἐπὶ M 25 εἰσὶν] ἐστὶν H | οἷς M | ἐπαχθεῖεν M ἐνεχθεῖεν Pa 26 τότε om. V | ἀπαστράποι (sic) V ἀπαστράψει Pa^{ac} prob. (εἰ in a mut.) ἀπαστράπτει Cyr. (VPA) | μετὰ βραχέα T (cf. lat.): μεθ' ἕτερα H M Pa, om. V

Basilius sanctissimus episcopus Ancyrae dixit: Multoties pater legit historiam, sed forte nunquam lacrimatus est. at uero postquam picturam uidit, lacrimatus est.

Iohannes reuerentissimus monachus presbyter et uicarius orientalium pontificum dixit: Si tali doctori pictura praestitit utilitatem et lacrimas, quanto potius indoctis
5 et idiotis praestabit compunctionem et utilitatem?

Sancta synodus dixit: In diuersis locis uidimus Abrahae picturam, sicut pater ait.

Theodorus sanctissimus episcopus Catanae dixit: Si sanctus Gregorius uigilans in
diuinis intellectibus Abrahae historia uisa lacrimatus est, quanto magis depicta
incarnata dispensatio Christi domini nostri, qui propter nos homo factus est, uidentes
10 tes ad profectum et lacrimarum effusionem hortabitur?

Sanctissimus patriarcha dixit: Si uidissemus iconam crucifixum ostendentem dominum, nonne et nos lacrimaremur?

Sancta synodus dixit: Magnifice. nam in ipsa liquido consideratur humilitatis celsitudo dei qui propter nos incarnatus est.

15 Stephanus reuerentissimus diaconus et notarius ac referendarius legit :

Sancti Cyrilli episcopi Alexandrini ex epistola missa ad Acacium Scythopoleos
episcopum de apompaeo

cuius initium est: Missis nunc a sanctitate tua nactus gauisus sum ualde. et post alia plurima:

20 Dicimus ergo quia umbra et figura erat lex et quasi quaedam pictura posita ad
uisionem his qui conspiciunt res. umbrae autem artis sunt eorum qui pingunt in
tabulis principia exarationum; quibus si superinducantur colorum flores, tunc

P VE

1 Ancire V Ancire E | multoties *ed. Rom.** 2 numquam P V 3 monachus presbyter] presbiter et monachus VE *edd.* 4 prestitit *codd.* 5 prestatit *codd.* 7 Katane P Catane VE 8 Habrahe P Abrahe E | historiam P^{ac} (m *exp.*)
10 effusione VE 11 Sanctissimus] Tarasius sanctissimus F *edd.* 14 deus P 15 legit] dixit VE *edd.* 16 Kyrilli P | Alexandrini episcopi F *edd.* | missa *om.* VE *edd.* | Acacium VE | Scythopoleos *codd., corr. ed. Rom.* 18 nactus] nunciis F *edd.* | post *om.* P 19 plurima + dixit E *edd.* 20 quia] quod *ed. Rom.** | figura et umbra *ed. Rom.** | quedam P 21 eorum *om. ed. Rom.**

τοίνυν ἐν τῷ τῆς κοσμοποιΐας βιβλίῳ· καὶ ἐγένετο μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, ὁ θεὸς ἐπείραζε τὸν Ἀβραάμ καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἀβραάμ, Ἀβραάμ. ὁ δὲ εἶπεν· ἰδοὺ ἐγώ. καὶ εἶπε· λάβε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαάκ, καὶ πορεύθητι εἰς τὴν γῆν τὴν ὑψηλὴν καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν εἰς ὀλοκάρπωσιν ἐφ' ἐν τῶν ὁρέων, ὧν ἂν σοι εἴπω. ἀναστὰς δὲ τὸ πρῶτ' ἐπέσασκε τὴν ὄνον αὐτοῦ. παρέλαβε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ 5
 Ha. 168 δύο παῖδας καὶ Ἰσαάκ τὸν υἱόν αὐτοῦ. καὶ σχίσας ξύλα εἰς ὀλοκάρπωσιν ἀναστὰς
 La.-Co. 205 ἐπορεύθη καὶ ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ θεός. τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καὶ ἀναβλέψας Ἀβραάμ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδε τὸν τόπον μακρόθεν. καὶ εἶπεν Ἀβρα-
 ἄμ τοῖς παισὶν αὐτοῦ· καθίσατε αὐτοῦ μετὰ τῆς ὄνου, ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδάριον 10
 διελευσόμεθα ἕως ὧδε, καὶ προσκυνήσαντες ἀναστρέψομεν πρὸς ὑμᾶς. ἔλαβε δὲ
 Ἀβραάμ τὰ ξύλα τῆς ὀλοκαρπώσεως καὶ ἐπέθηκεν Ἰσαάκ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. ἔλαβε δὲ
 μετὰ χεῖρας τὸ πῦρ καὶ τὴν μάχαιραν, καὶ ἐπορεύθησαν οἱ δύο ἅμα. καὶ μεθ' ἑτερα-
 καὶ ὠκοδόμησεν ἐκεῖ Ἀβραάμ θυσιαστήριον καὶ ἐπέθηκε τὰ ξύλα καὶ συμποδίσας
 Ἰσαάκ τὸν υἱόν αὐτοῦ ἐπέθηκεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐπάνω τῶν ξύλων. καὶ 15
 ἐξέτεινεν Ἀβραάμ τὴν χεῖρα αὐτοῦ λαβεῖν τὴν μάχαιραν σφάζαι τὸν υἱόν αὐτοῦ. ἄρ'
 οὐκ εἶπερ τις τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπεθύμησεν ἰδεῖν καταγεγραμμένην ἐν πίνακι τὴν ἐπὶ
 γε τῷ Ἀβραάμ ἱστορίαν, πῶς ἂν αὐτὸν ἐχάραξεν ὁ ζῶγραφος; ἄρ' ἐν ἐνὶ πάντα
 δρῶντα τὰ εἰρημένα ἢ ἀνὰ μέρος καὶ ἑτεροίως ἡγουν ἑτεροειδῶς πλεισταχοῦ τὸν
 αὐτόν; οἷόν τί φημι, ποτὲ μὲν ἐφιζήσαντα τῇ ὄνῃ συμπαραληφθέντος τοῦ παιδα-
 ρίου καὶ ἐπομένων τῶν οἰκετῶν, ποτὲ δὲ αὐτὸν πάλιν ἀπομεινάσης τῆς ὄνου κάτω 20
 τοῖς οἰκέταις ὁμοῦ καταφορτίσαντα μὲν τοῖς ξύλοις τὸν Ἰσαάκ, ἔχοντα δὲ μετὰ
 χεῖρας τὴν μάχαιραν καὶ τὸ πῦρ, καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθι τὸν αὐτόν ἐν εἴδει πάλιν
 Ma. 13 ἐτέρω συμποδίσαντα μὲν τὸ μεῖράκιον ἐπὶ τὰ ξύλα, ὀπλίσαντα δὲ τῇ μαχαίρᾳ τὴν
 δεξιάν, ἵν' ἐπαγάγοι τὴν σφαγὴν. ἀλλ' ἦν οὐχ ἕτερος καὶ ἕτερος Ἀβραάμ πλειστα-
 χοῦ τῆς γραφῆς ὁρώμενος ἑτεροίως, ἀλλ' ὁ αὐτὸς πανταχοῦ ταῖς τῶν πραγμάτων 25
 χρεῖαις συγκαθισταμένης ἀεὶ τῆς τοῦ γράφοντος τέχνης. οὐ γὰρ ἦν εἰκὸς ἡγουν
 τῶν ἐνδεχομένων ἐν ἐνὶ κατιδεῖν αὐτὸν πάντα δρῶντα τὰ εἰρημένα.

1-12 Gen. 22,1-6 13-15 Gen. 22,9-10

15-24 ἄρ' — σφαγὴν = Sophr. Alex. de imag. in cod. Harl. 5665 f. 22^v (cf. praef. tom. I p. IX-X)

HV T M 15-24 = Sophr.

1 τοίνυν] οὐν V | ἐν τῇ ... βίβλῳ T edd. 1-2 ἐπείραζεν ὁ θεός V 2 ἐπείρασε ed.Reg.* | Ἀβραάμ + καὶ μετέπειτα Pa et om. 2-5 καὶ εἶπε — εἴπω 4 εἰς τὴν γῆν τὴν] εἰς γῆν ed.Rom.* | αὐτόν + ἐκεῖ Cyr. Sept. 5 ἐπέσασκε Pa 5-6 παρέλαβε — αὐτοῦ om. V 6 αὐτοῦ + καὶ μετέτερα Pa et om. 6-8 καὶ σχίσας — μακρόθεν | σχίσας + τὰ H 7 ἐπὶ — εἶπεν] ἐφ' ὃν τόπον εἶπεν V | τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ V 8 αὐτοῦ om. M Cyr. (cf. Sept.) 9 μετὰ] ἐπὶ H 10 ἀναστρέψομεν Pa | πρὸς ὑμᾶς om. V | ὑμᾶς + καὶ μετ' ὀλίγα Pa et om. 10-12 ἔλαβε — ἕτερα 11 Ἀβραάμ om. Cyr. | Ἰσαάκ om. V 12 μετὰ χεῖρας om. V | καὶ μεθ' ἑτερα (sunt uerba Cyrilli) om. V 13 ἐκεῖ post Ἀβραάμ V, post θυσιαστήριον M | Ἀβραάμ om. H | συμποδίσας + Ἀβραάμ V 15 ἄρ' Pa 16 εἴ τις V | ἐπεθύμησεν] ἐπεθύμει ἂν Pa | ἐγγεγραμμένην Pa ἀναγεγραμμένην Cyr. (SD) | ἐν] ἐπὶ M 16-17 ἐπὶ γε τῷ] ἐπὶ τῷ V ἐπὶ τῷ Pa 17 πῶς ἂν] πόσον Pa | διεχάραξεν Pa | ἄρ' H Pa 18-19 ἡγουν — αὐτόν om. V 18 πανταχοῦ Pa 19 ἐφιζήσαντα] ἐμφανίζοντα Pa | συμπαραληφθέντα (sic) post παιδαρίου Sophr. 20 ἰκετῶν Sophr. | δ' αὐ HV Sophr. | κάτω + σὺν Pa 21 ὁμοῦ + καὶ V | καταφορτώσαντα Pa 22-23 μὴν — ἐτέρω om. V 22 ἐτέρωθεν Sophr. | ἐν εἴδει] ἐνιδεῖν Pa 23 ἐτέρω] ἐτέρως Pa 23-24 τὴν δεξιάν τῇ μαχαίρᾳ V 24 ἵν' ἐπαγάγη H ἵνα ἐπαγάγη V ἵν' ἐπάγοι T edd. ἵν' ἐπάγη Sophr. 24-26 ἀλλ' — τέχνης om. V 24 καὶ ἕτερος om. ed.Rom.* Cyr. (P) 25 τῆς — πανταχοῦ om. H | τῆς γραφῆς] ἐν τῇ ἱστοριογραφίᾳ Pa | πανταχοῦ] πλειστάκις Pa 25-26 τῶν πραγμάτων ταῖς χρεῖαις H τὰς τῶν πραγμάτων χρεῖας Pa 26 συγκαθιστά-μενος H | ἦν εἰκὸς] ἐνικῶς Pa 27 πάντα δρῶντα αὐτόν V | εἰρημένα + εἰ γὰρ εἶδες ταῦτα πάντα, οὐκ ἂν ἐκλαύσας V; hic alia testimonia ex Ioh. Dam. imag. desumpta addunt H^{ms} V, cf. praef.

profecto tunc picturae pulchritudo nitescet. et post pauca: Scriptum est igitur in mundi facturae libro: et factum est post uerba haec, *temptauit deus Abraham, et dixit ad eum: Abraham? ille respondit: adsum. ait ei: tolle filium tuum unigenitum quem diligis Isaac, et uade in terram uisionis atque offer eum ibi in holocaustum* 5 *super unum montium quem monstraui tibi. igitur Abraham de nocte consurgens strauit asinum suum, ducens secum duos iuuenes et Isaac filium suum. cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem praeceperat ei deus. die autem tertio eleuatis oculis uidit locum procul dixitque ad pueros suos: expectate hic cum asino, ego autem et puer illuc usque properantes, postquam adorauerimus, reuertemur* 10 *ad uos. tulit quoque ligna holocausti et imposuit super Isaac filium suum. ipse uero portabat in manibus ignem et gladium. et post alia: ueneruntque ad locum quem ostenderat ei deus, in quo aedificauit altare et desuper ligna composuit. cumque colligasset Isaac filium suum, posuit eum in altari super struem lignorum extenditque manum et arripuit gladium, ut immolaret filium. ergo <si> quidam nostrum desi-* 15 *derat uidere depictam in tabula historiam de Abraham, quomodo scilicet eum designauerit pictor, utrumnam simul an singillatim gesserit quae de illo dicuntur, siquidem nonnulli in alia atque alia specie diuersis eundem locis depingunt? ut puta aliquando sedentem quidem asinae assumpto puerulo sequentibus famulis, aliquando autem remanente rursus asina deorsum una cum famulis onerantem Isaac et habentem* 20 *prae manibus gladium simul et ignem, necnon et alibi eundem in specie iterum alia compedientem super ligna et armasse gladio dexteram, ut necem inferat. sed non alter et alter erat Abraham diuersis in locis aliter atque aliter uisus, sed idem ipse ubique semper secundum rerum necessitatem pictoris arte repraesentatus. neque enim erat conueniens, immo possibile, in uno eodemque loco uideri omnia gerere* 25 *quae de illo dicuntur.*

Ha. 167

La.-Co. 206

PL 129, 277

Ma. 14

P VE

1 tunc om. F edd. | pauca] plura P 2 tentauit ed. Rom.* 3 Abraham + Abraham at ed. Rom.*; sed cf. Vulg. 4 in² om. Vulg. (partim) 6-10 cumque - suum] et cetera. et post alia V 9 autem Anast. ex gr. 10 imposuit super] insuper P 11 et post alia] et post ibi usque V et om. 11-14 ueneruntque - gladium 13 colligasset P: cum ligasset (sic) E ligasset F edd. | struem] instruem P 14 filium + suum ed. Rom.*; sed cf. Vulg. 14-17 ergo - depingunt] locus difficilis, interpretes uerborum constructionem fort. male intellexit 14 si add. ed. Rom. 15 Habraham P Abraam E | scilicet ~ &v? „g. quomodo eum des. pictor?“ ed. Rom.^{ms} 16 <considerato> (uel <considerabis>) utrumnam coni. Dubielzig | simul an ed. Rom.: simulans codd. 17 siquidem - depingunt] „g. Si quidem in al. atque al. sp. d. eund. loc. depinxerit“ ed. Rom.^{ms} | siquidem] interpretes fort. legit ei γούν 18 aliquando¹ + se P^{ac} (exp.) VE (corr. F²) | quidem om. V | asino ed. Rom.* | assumpto P assumpto E | puero VE edd. 19 asino ed. Rom.* | onerantem] fort. lignis supplendum (cf. gr.) 21 super ligna adolescentem ed. Rom.^{ms} | armare P^{pc} (sse sublin. et re s. l. P^c) 23 repraesentatus P^{ac} (a add. P^c s. l.) 24 possibile (cf. gr.)] possibilem P^{ac} (m exp.) impossibile ed. Rom.* | in om. P 25 que P E

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κύπρου εἶπεν· Ἰδοὺ καὶ Κύριλλος σύμφωνα τῷ ἁγίῳ Γρηγορίῳ τῷ Νύσσης λέγει.

Κοσμάς διάκονος νοτάριος καὶ κουβουκλείσιος ἀνέγνω·

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἐκ τῶν ἐπῶν ἐκ τοῦ περὶ ἀρετῆς λόγου

οὗ ἡ ἀρχή· Θεὸν τὸ πάντων αἴτιον πρῶτον καλῶ. καὶ μεθ' ἕτερα·

5

Rom. 466

Οὐδ' ὁ Πολέμων ἔμοιγε σιγηθήσεται·
καὶ γὰρ τὸ θαῦμα τῶν ἄγαν λαλουμένων.
ἦν μὲν τὸ πρόσθεν οὗτος οὐκ ἐν σώφροσι
καὶ σφόδρα γ' αἰσχροὺς ἡδονῶν ὑπηρέτης.
ἐπεὶ δ' ἔρωτι τοῦ καλοῦ κατεσχέθη,
σύμβουλον εὐρών — οὐκ ἔχω δ' εἰπεῖν τίνα,
εἴτ' οὖν σοφὸν τιν' εἶθ' ἑαυτὸν — ἀθρόως
τοσοῦτον ὥφθη τῶν παθῶν ἀνώτερος,
ὥσθ' ἐν τι θήσω τῶν ἐκείνου θαυμάτων.
ἐταιρίδ' εἰσκαλεῖται τις ἀκρατῆς νέος·
ἡ δ' ὡς πυλῶνος ἦλθε, φασί, πλησίον,
τῆς δ' ἦν ὑπερκύπτων Πολέμων ἐν εἰκόνι,
ταύτην ἰδοῦσα — καὶ γὰρ ἦν σεβασμία —
ἀπῆλθεν εὐθύς καὶ θέας ἡττημένη,
ὡς ζῶντ' ἐπαισχυθεῖσα τὸν γεγραμμένον.

10

15

20

4–20 Greg. Naz. carm. I 2,10 (CPG 3035) v. 184 et 793–807 Crimi (ubi cf. p. 65–72)

6–20 = Ioh. Dam. imag. III 109; Niceph. refut. c. 110,5–15; cf. Niceph. antirr. III c. 16, PG 100, 401 A 2–9
17–20 = Theod. Stud. epist. 380,210–212 (cf. epist. 551,13–14 = v. 804)

HV T M 4–20 = Greg., Pa f. 248^r, Ma f. 3^v–4^r 6–20 = Ioh. Dam.^{III}, Niceph.^{ref} 17–20 = Theod. Stud.
18–20 = Nicet. n. 11

1–2 Κωνσταντῖνος — λέγει om. V 1 καὶ + ὁ ἐν ἁγίοις T edd., sed cf. lat. 2 σύμφωνα post Νύσσης M | τῷ² om. H 3 νοτάριος διάκονος H, διάκονος om. V | καὶ κουβουκλείσιος om. V 4 Τοῦ — λόγου] Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἐκ τῶν ἐπῶν περὶ ἀρετῆς λόγου καὶ εἰς Πολέμωνα Pa Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἐκ τοῦ περὶ ἀρετῆς καὶ εἰς Πολέμωνα λόγου Ma | ἐκ² — λόγου om. V 5 οὗ — ἕτερα om. Ma Ioh. Dam.^{III} | οὗ — ἀρχή om. Pa | τὸ M Greg.: τὸν HV Pa (cf. lat.) edd. τῶν T | καλῶ V T M Pa (cf. lat.): παρακαλῶ H καλῶν Greg. (Ω) καλὸν Greg. (ψ) | καὶ — ἕτερα] εἴτα V, om. Pa 6 Οὐδ' ὁ Οὐδὲ Ioh. Dam.^{III} | ἐμοὶ Pa | σιγήσεται M, om. H 8 μὲν + οὖν V ed. Rom. (corr. La.-Co.) 9 καί] ἀλλὰ V | σφόδρα γ' M Greg. (LSCsM²) Ioh. Dam.^{III} Niceph.^{ref}: σφόδρα γε T Ma σφοδράγε (sic) Pa σφόδρα γὰρ H σφόδρα V λίαν Greg. (rell.) | αἰσχροὺς Pa Ma Greg. (PL) 10 δὲ T Pa 12 εἴτε οὖν HV T εἴτουν Ma | σοφῶν Greg. (σοφὸν PLSCs) | τίνα εἴτε ἑαυτὸν V T τίνα οὐτε ἑαυτὸν H τιν' εἴτε αὐτὸν M τι εἴτε αὐτὸν Pa τίνα εἴτε αὐτὸν Ma 13 ὥφθη om. Ma 14 ὥστε HV T ὥστ' Pa Ma | ἐντιθήσω (sic) Pa Ma 15 ἐταιρίδ' H M Niceph.^{ref} (P): ἐταιρίδα V T Pa ἐτερίδα Ma Niceph.^{ref} (C) ἐταίραν Greg. Ioh. Dam.^{III} | εἰσκαλεῖται HV T M Pa Ma Niceph.^{ref} (mendium in ipsis Actis transcriptum, ut uidetur): εἰσκαλεῖ Ioh. Dam.^{III} εἰσεκάλει Greg. (εἰσεκαλεῖ P) 16 ἡ δὲ ὡς HV ἡδέως T 17 τῆς δὲ ἦν HV T Theod. Stud. τῆς δὴν (sic) Pa | ἦν om. M | ὑποκείμετων Pa προκύπτων Greg. (Cs) Theod. Stud. (P,S) 18 ταύτ' (sic) ἰδοῦσα Pa ἐταιρὶς ταύτην ἰδοῦσα Theod. Stud. | καὶ — σεβασμία om. V 20 ζῶντα αἰσχυθεῖσα HV T Pa Ma Greg. (CD^{ac}GP) Niceph.^{ref} (C) Theod. Stud. (CH) Nicet. | γεγραμμένον] τεθνεῶτα Nicet., post γεγραμμένον add. καὶ τοῦτο πολλοῖς οἶδα τῶν λαλουμένων Pa Ma (= v. 808)

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: En et Cyrillus
consona sancto Gregorio Nysseno dicit.

Cosmas diaconus notarius et cubuclesius legit:

De carminibus sancti Gregorii Theologi ex sermone de uirtute habito

5 cuius initium est: Deum omnium auctorem primum inuoco. et post alia:

Nec Polemon a me silentio praeteribit;
etenim miraculum est ex illis quae oppido sunt praedicanda.
erat quidem prius iste non inter pudicos
et ualde turpis uoluptatum minister.
10 ast cum affectu boni detentus esset,
consiliarium inueniens – non autem habeo dicere quem,
siue ergo sapientem aliquem siue semet – audacter
tantum apparuit passionibus superior,
ut unum quoddam ponam miraculorum eius.
15 meretricem aduocat quidam incontinens iuuenis;
quae cum iuxta portam peruenisset, ut aiunt,
in quam erat prospiciens Polemon in icona,
hanc cum uidisset – etenim erat colenda –,
abiit confestim et aspectu superata
20 ut uiuentem est uerecundata depictum.

Rom. 466

4–303,15 cf. *LC III* 21 p. 428,25b–429,3 (= *III Capit. p.* 334,7–13) = **Hadr. p.* 18,20–25 (In actione quarta. Capitulo XI): Quod nulla auctoritate vigeat neque in nullo (ullo *Hampe*) authenticorum librorum reperiatur (repperiatur *Hadr.*), quod illi dicunt, per (pro *Hadr.*, corr. *Hampe*) imaginem (imagine *Hadr.*) cuiusdam Polemonis quendam ab adulterii perpetratione (perpetrationem *Hadr.*) coercitum fuisse, quod quidem aequare nituntur miraculo, quod fimbria Dominice vestis actum est, quam mulier contingens exoptatam recepit sanitatem. cf. *responsum Hadr. p.* 18,26–28: In hoc capitulo, qui haec scripserunt, incriminari moliuntur et contradicere veritati nituntur. Quod probari nequaquam possunt de illis, aequari Polemonis miraculo auderent cum fimbria dominice vestis. In synodo vero miraculum imago Polemonis de sermonibus episcoporum sancti Gregorii theologi, ubi de industria versoravit, ipsum ostensum est testimonium, et a Basilio episcopo Anquire seu et a Tharasio patriarcha Constantinopolitano simulque et a Niceforo episcopo Dorachii singillatim responsum est. *Continuatur loco infra laudato.*

P VE

1 et + sanctus *ed. Rom.* ex gr. T* 2 Nysaeno P Niseno VE, corr. *ed. Rom.* 3 cubucleus (*sic*) P 5 auctorem] *Anast. legit τὸν πάντων ἄτιον* (cf. *gr. HV*) 7 „g. pr̄dicata” *ed. Rom.mg* 12 siue semet] siuemet VE | audacter (cf. *p.* 423,6)] „g. subito” *ed. Rom.mg* 16 uenisset VE *edd.* 17 qua *ed. Rom.** 20 est *om. ed. Rom.**

Βασίλειος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπε· Καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ θεηγόρος πατὴρ θαυμαστὴν ἡγήσατο τὴν εἰκόνα τοῦ Πολέμωνος.

La.-Co. 208 Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Καὶ γὰρ σωφροσύνη ἐξ αὐτῆς ἀπετελέσθη. εἰ μὴ γὰρ εἶδε τὴν εἰκόνα ἡ ἑταιρίς τοῦ Πολέμωνος, οὐκ ἂν τῆς ἀσελγείας ἀπέστη.

Νικηφόρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος τοῦ Δυρραχίου εἶπε· Θαυμαστὴ ἡ εἰκὼν καὶ ἡ ἀξιάγαστος, ὅτι ἡδυνήθη τὸ γύναιον ῥύσασθαι ἐκ τῆς βδελυρᾶς αἰσχουργίας.

Ha. 169 Γεώργιος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ νοτάριος τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου ἀνέγνω·

Ἀντιπάτρου ἐπισκόπου Βόστρων ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν αἰμόρρου
οὗ ἡ ἀρχή· Ὅτι μὲν πρώτη Ἰουδαίων κλήσις ἐδίδασκεν ἡ γραφή. καὶ μετ' ἕτερα· 10

Ταῦτα τοῦ σωτηρίου κρασπέδου λαβομένη ἔλεγεν ἡ αἰμόρρους, ὡς βασιλέα τῆς φύσεως κρατοῦσα τὸν κύριον καὶ τοῦ πάθους τὴν τυραννίδα διδάσκουσα. καὶ τυχοῦσα τῆς δωρεᾶς ἀνδριάντα ἤγειρε τῷ Χριστῷ, τὸν μὲν πλοῦτον ἱατροῖς ἀναλώσασα, τοῦ δὲ πλούτου τὰ λειπόμενα προσενέγκασα τῷ Χριστῷ.

Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ὡστε καὶ εἰκόνα ὁ στηλογραφῶν τῷ θεῷ αὐτὴν προσφέρει, ὃν τρόπον καὶ ἡ αἰμόρρους τὸν ἀνδριάντα. 15

Ma. 16 Βασίλειος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπε· Κυρίως εἰπεῖν κελεύει καὶ ἀποδέχεται κατὰ πλάτος τοὺς ποιοῦντας εἰκόνας.

Θωμᾶς ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς μονῆς τοῦ Χηνολάκκου εἶπε· Βίβλον τοῦ μακαρίου Ἀστερίου ἐπιφέρομαι καὶ προσφέρω τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ, καὶ ὡς κελεύετε. 20

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἀναγνωσθήτω.

Καὶ λαβὼν Κωνσταντῖνος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ νοτάριος ἀνέγνω·

11–14 cf. Mt. 9,20–22; Mc. 5,25–34; Lc. 8,43–48

9–14 Antip. Bostr. hom. in mulierem quae fluxum sanguinis passa est (CPG 6683), PG 85, 1793 C 12 – D 7 (ex Actis Nicaenis = La.-Co.); cf. Thümmel, Frühgeschichte n. 48

11–14 = Niceph. refut. c. 88,7–12

HV T M 9–14 = Pa f. 264^v 11–14 = Niceph.^{ref}

1–4 Βασίλειος – Πολέμωνος] Ὁ πατριάρχης ἔφη· καὶ τὸ πάγχρυσον στόμα καὶ ὁ γρήγορος νοῦς ἀπαραλλάκτως φασὶ περὶ τῶν ἀγίων εἰκόνων· εἰ μὴ γὰρ θαυμαστὴν ἡγήσατο ἡ ἑταιρίς τὴν εἰκόνα τοῦ Πολέμωνος V 5 ὀσιώτατος – τοῦ om. V | ἔφη H 6 βδελυρᾶς V 7 ὁ – καὶ om. V | τοῦ – πατριαρχείου om. V 7–8 ἀνέγνω] εἶπεν ἀναγνούς H 9 Βοστρων Pa, om. V | ἐκ τοῦ εἰς τὴν αἰμόρρου (sic) λόγου V 10 οὗ – ἀρχή om. HV Pa | πρῶτ(ον) H | Ἰουδαίων + ἡ M | καὶ μετ' ὀλίγα V 13 τυχοῦσι Pa 14 post Χριστῷ testimonia ex Ioh. Dam. imag. desumpta add. H^{ms} V, cf. praef. 15 Ταράσιος πατριάρχης ἔφη V | exspectaueris ὁ εἰκόνα, sed cf. lat. 17 Βασίλειος – εἶπε] Ὁ Ἀγκύρας εἶπε V 18 κατὰ πλάτος om. M | ποιοῦντας + τὰς HV 19 ὁ εὐλαβέστατος om. V | Χηνὸς λάκκου V 20 καὶ – συνόδῳ om. V | ὡς κελεύετε] εἰ κελεύετε, ἀναγνώσω αὐτὴν V 21 ἀγία om. V 22 Κωνσταντῖνος – καὶ om. V

Basilius sanctissimus episcopus Ancyrae dixit: Et sanctus Gregorius deiloquus pater mirabilem retulit iconam Polemonis.

Sanctissimus patriarcha dixit: Etenim castitas ex illa patrata est. nisi enim uidisset scortum iconam Polemonis, nequaquam a stupro cessasset. La.-Co. 207

5 Nicephorus sanctissimus episcopus Dyrrachii dixit: Mirabilis est imago et admiratione dignissima, quoniam potuit mulierculam liberare ab exsecrabili ac turpi operatione. PL 129,278

Georgius deo amabilis diaconus et notarius uenerabilis patriarchii legit: Ha. 170

Antipatri episcopi Bostrensiū ex sermone in mulierem quae fluxum sanguinis passa est
10 cuius initium est: Quod prior quidem fuerit Iudaeorum uocatio scriptura docuit. et post alia:

Haec salutari fimbria comprehensa dicebat mulier quae fluxum sanguinis patiebatur, ut regem naturae tenens dominum et passionis tyrannidem edocens. perceptoque dono statuam erexit Christo, et quidem diuitias in medicis expenderat, sed diuitiarum
15 residua optulit Christo.

Sanctissimus patriarcha dixit: Itaque et imaginem qui depingit deo illam offert, quemadmodum et mulier statuam.

Basilius sanctissimus episcopus Ancyrae dixit: Proprie dicere, iubet et recipit amplissime facientes imagines. Ma. 15

20 Thomas reuerentissimus monachus monasterii Chenolacci dixit: Librum beati Asterii afferro et offero sanctae synodo, et ut iubetis.

Sancta synodus dixit: Legatur.

Et accipiens Constantinus deo amabilis diaconus et notarius legit:

1-7 ~ Hadr. p. 18,32-36: Basilius quidem episcopus respondit: „Sanctus Gregorius deilocus pater mirabilem putavit imaginem Palemonis.” Et patriarcha dixit: „Etenim castitas ex ea peracta est. Nisi enim vidisset imaginem prostituta de Polemone, nequaquam ab adulterio recessisset.” Simulque et Nicephorus episcopus respondit: „Mirabilis imago et digna valde nimis, quoniam potuit muliere eruere de abominabile ludibra operatione.” *Continuatur loco infra laudato.* 8-19 ~ Hadr. p. 18,36-19,3: Et post haec sic alius lector legit superse (superne Hampe) beati Antipatri episcopi vestrae (Bostrae Hampe) ex sermone de fluxu sanguine, ubi post multa explanatione dicens sanctus inquit: „Et adepta donum, titulum erexit Christo, divicias quidem mendicis expendens, divitiae vero relique offerens Christo.” Et post haec sic iterum separatim pro miraculo fluxuose mulieris patriarcha respondit: „Sicut et imagine quae titulatur Christo eam offerit, quemadmodum fluxuosa titulum.” Similiter et Basilius episcopus respondit: „Proprie dicere: iubet et suscipit prolixo, qui faciunt imagines.” Tamen vestra a Deo inspirata viridica (iuridica [uel veridica] Hampe) excellentia ipsam synodum legi facere potest in actione quarta si (del. Hampe), utrum sic est, an non.

P VE 1-7 ~ Hadr. 8-19 ~ Hadr.

1 Ancire V Ancire E 5 Dyrrachii V edd. Dirachii E 6 ac] et ed. Rom.* 8 Gregorius VE edd. (Georgius ed. Rom.^{ms}) 10 scripturae P scripture VE, corr. F² 12 salutaris P^{ac} (s² exp.) VE 14 medicos VE edd. 18 Ancire V Ancire E | Proprie dicere (~ Κυρίως εἰπεῖν) | Vt proprie dicam La.-Co.^{ms}

Τοῦ μακαρίου Ἀστερίου ἐπισκόπου Ἀμασείας ἔκφρασις εἰς Εὐφημίαν τὴν μάρτυρα
 Πρώην, ᾧ ἄνδρες, Δημοσθένην εἶχον ἐν χερσὶ τὸν δεινὸν καὶ Δημοσθένους ἐκεῖνα,
 ἔνθα δὴ τὸν Αἰσχίνην πικροῖς βάλλει τοῖς ἐνθυμήμασιν. ἐγχρονίσας δὲ τῷ λόγῳ καὶ
 Rom. 467 πυκνωθεὶς τὴν διάνοιαν ἀνέσεως ἐδεόμην καὶ περιπάτου, ὥστε μοι λυθῆναι μικρὸν
 τῆς ψυχῆς τὸ πονοῦμενον. προελθὼν δὲ τοῦ δωματίου καὶ ὀλίγα τοῖς γνωρίμοις
 συμβαδίσας ἐπ' ἀγορᾶς, ἐκεῖθεν εἰς τὸ τοῦ θεοῦ τέμενος ἀφικόμην εὐξόμενος ἐν
 σχολῇ. ὥς δὲ καὶ τούτου τυχὼν ἕνα δὴ τῶν ὑποστέγων δόμων ἐβάδιζον, εἶδον
 ἐκεῖ γραφὴν τινα καὶ με κατ' ἄκρας εἶλεν ἡ θέα. Εὐφράνορος ἂν εἴπες εἶναι τὸ
 φιλοτέχνημα ἢ τινος ἐκείνων τῶν παλαιῶν, οἳ τὴν γραφικὴν ἤραν εἰς μέγα ἐμψύ-
 χους ὀλίγου δέοντος ἐργασάμενοι πίνακας. δεῦρο δ' εἰ βούλει — καὶ γὰρ σχολὴ νῦν 10
 διηγήματος —, φράσω σοι τὴν γραφὴν· οὐδὲ γὰρ φαυλότερα πάντως τῶν ζωγρά-
 φων οἱ μουσῶν παῖδες ἔχομεν φάρμακα.

Γυνὴ τις ἱερὰ παρθένος ἀκήρατος θεῶ τὴν σωφροσύνην καθιερώσασα — Εὐφημίαν
 καλοῦσιν αὐτήν —, τυράννου δὲ ποτε τοὺς εὐσεβοῦντας ἐλαύνοντος μάλα προθύμως
 τὸν ἐπὶ θανάτῳ εἴλετο κίνδυνον. οἱ δὲ δὴ πολῖται καὶ κοινωνοὶ τῆς θρησκείας, 15
 ὑπὲρ ἧς ἐτελεύτησεν, ὥς ἀνδρεῖαν ὁμοῦ καὶ ἱερὰν τὴν παρθένον θαυμάσαντες πλη-
 La.-Co. 209 σίον τοῦ ἱεροῦ τὴν θήκην δειμάμενοι καταθέμενοί τε τὴν λάρνακα τιμὰς τελοῦσιν
 αὐτῇ καὶ τὴν ἐτήσιον ἑορτὴν κοινὴν καὶ πάνδημον ποιοῦνται πανηγυριν. οἱ μὲν
 οὖν τῶν τοῦ θεοῦ μυστηρίων ἱεροφάνται καὶ λόγῳ τιμῶσι τὴν μνήμην αἰεὶ καὶ ὅπως
 ἐξετέλεσε τὸν τῆς καρτερίας ἀγῶνα ἐπιμελῶς τοὺς συνιόντας λαοὺς ἐκδιδάσκουσιν, 20
 ὁ δὲ δὴ ζωγράφος εὐσεβῶν καὶ αὐτὸς διὰ τῆς τέχνης τὰ κατὰ δύναμιν πᾶσαν τὴν
 ἱστορίαν ἐν σινδόνι χαράξας αὐτοῦ που περὶ τὴν θήκην ἱερὸν ἀνέθηκε θέαμα. ἔχει
 δὲ ὧδε τὸ φιλοτέχνημα·
 Ὑψηλὸς ἐπὶ θρόνου καθίδρυται δικαστὴς πικρὸν καὶ δυσμενὲς βλέπων εἰς τὴν παρ-
 θένον — ὀργίζεται γάρ, ὅταν ἐθέλῃ κἀν ταῖς ἀψύχοις ὕλαις ἢ τέχνῃ —, δορυφόροι δὲ 25
 τῆς ἀρχῆς καὶ στρατιῶται πολλοί, οἱ μὲν τῶν ὑπομνημάτων ὑπογραφεῖς δέλτους

1-308,4 Aster. Amas. hom. XI (in Euphemiam) (CPG 3260; BHG^a 623) p. 153-155 Datema (= DMPQRS), p. 4-8
 Halkin (= DHMPQRS); cf. B. Keil apud J. Strzygowski, Orient oder Rom. Beiträge zur Geschichte der spätantiken
 und frühchristlichen Kunst, Leipzig 1901, 119-122; cf. Thümmel, Frühgeschichte n. 40; Speck, Asterios. Textus in
 initio breuior laudatur Act. VI 308 A - 309 B (codd. V^{VI} T^{VI} M^{VI}); cf. etiam „Act. VIII” 417 A 2-3 cf. Dem. or. 19

2-308,4 = Niceph. refut. c. 105,8-86; cf. Niceph. antirr. II c. 16, PG 100, 364 C - 365 A

HV T M 1-308,4 = Aster. (= DHMPQRS), Pa f. 264^v-265^v 2-308,4 = Niceph.^{ref} 13-308,4 = Act. VI
 (V^{VI} T^{VI} M^{VI})

1 Τοῦ — Ἀμασείας om. V | μαρτυρίαν V 2 Πρώην + μὲν Aster. (DRS) Niceph.^{ref} | εἶχομεν χερσὶ H
 2-3 ἔνθα ἐκεῖνα Pa 3 τὴν αἰσχύνην Pa 4 περιεπάτου Pa 5 προσελθὼν Pa | δὲ τοῦ] καὶ
 La.-Co.* | δέ] τε Aster. (DS), om. V | δώματος V 7 ἕνα δὴ] ἕνα H εἴσω δὴ V ἐν ἄδῃ T | δόμων M
 Niceph.^{ref} (cf. Aster. hom. 8,28,2; Niceph. refut. c. 200,45): δρόμων HV Aster. (sed δόμον Q δώμων D οἴκων S)
 δρόμον T edd. („ἴσ. ἐν ἐνὶ δρόμῳ” ed. Rom.^{mss}), om. Pa | βαδίζων V 8 κατάκρας M | εἶλεν] ἤσεν H εἶδεν
 Pa εἶχεν Niceph.^{ref} (P, ἦδεν [sic] C) | Εὐφράνορος — εἴπες] εὐφραν' ὀρώσαν εἰ παῖς (sic) Pa | εἵπας H | εἶναι
 om. H M 9 γραφὴν Pa (etiam Aster. cod. S apud Halkin) | μέγαν V, om. Pa 9-10 ἐμψύχου V
 10 δέοντος] δὲ ὄντος Pa | σχολὴν T Pa Aster. (Q apud Datema) σχολῆς Aster. (H apud Halkin) | νῦν om. T
 12 οἱ] οὐ T | παῖδες om. HV | ἔχομεν om. Pa 13 ἀκήρατον V Aster. (DS) Niceph.^{ref} 15 κοινοὶ H
 16 ὁμοῦ om. H | θαυμάσαντες τὴν παρθένον M | τὴν om. H 17 τε V M^{VI} Niceph.^{ref} (P): δὲ H T M Pa V^{VI}
 T^{VI} Aster. (DQRS) Niceph.^{ref} (C), om. Aster. (HMP) 18 τὴν om. T edd. Aster. (HR) | κοινὴν καὶ om. V |
 κοινὴν V^{VI} T^{VI} M^{VI} edd. Aster. (DS) Niceph.^{ref}: κοινὴν H T M Pa Aster. (HMPQR), cf. lat. | ποιοῦνται M Aster.
 (DS) Niceph.^{ref}: ποιοῦντες HV T edd. Pa V^{VI} T^{VI} M^{VI} Aster. (HMPQR) 19 οὖν τὴν τῶν θείων μυστηρίων
 Pa | αἰεὶ τὴν μνήμην V | αἰεὶ + καὶ προαιρέσει Aster. (D) 20 συνόντας M Aster. (H) συνιῶντας Pa
 21 εὐσεβῶς ed. Rom.* ex Vc | τῆς om. H | τὰ om. ed. Rom.* Aster. (HMPQ) 24 κάθηται V V^{VI} | καὶ
 δυσμενὲς om. V | εἰς] πρὸς Pa 25 ἐθέλοι Niceph.^{ref} 26 ὑπομνημάτων om. H | δέλτον V

Beati Asterii episcopi Amasiae relatio in Euphemiam martyrem

Pridem, o uiri, Demosthenem habebam in manibus illum opimum et Demosthenis illa ubi Aeschinem amaris immittit cogitationibus. retardatus uero sermone et densus intelligentia quietem deprecatus sum et ambulacrum, quo mihi solueretur Rom. 467
 5 pusillum animae dolor. et procedens de habitaculo pauxillum cum notis comitatus in forum, illinc ad dei templum profectus sum oraturus in uacatione. cum autem et hoc consecutus in obscuro porticus domorum incederem, uidi illic picturam quandam, et me in summitatem uisio tulit. ut Euphran montem diceret esse diligentiam artificii uel cuiusquam illorum ueterum qui scriptibilem Iunonem in magnitudinem,
 10 cum modica esset, erigentes etiam tabulas animatas operabantur. ueni ergo, si uelis – etenim nunc uacatio narrationis est –, edisseram tibi scripturam. neque enim magis praua quam pictores nos utique musarum pueri habemus remedia.
 Mulier quaedam sacra uirgo et incorrupta deo pudicitiam uouens – Euphemiam uocant eam –, cum autem tyrannus aliquando pie uiuentes persequeretur, nimis
 15 alacriter mortis elegit periculum. at uero ciues et communicatores religionis, pro qua et obiit, utpote uirilem et sacram uirginem admirantes iuxta sacrarium theca constructa et posito loculo honores ei concelebrant, annuam festiuitatem nouum et La.-Co. 210
 publicum facientes commercium. ergo alii quidem dei mysteriorum {sacri disputatores} hierophantae uerbo quoque memoriam semper honorant et qualiter consummauerit
 20 sufferentiae certamen diligenter eos qui simul assunt edocent, pictor autem pie agens et ipse per artem pro uiribus totam historiam eius designans in sindone iuxta thecam sacram posuit uisionem. habet autem se ita illud amabile artificium:

Excelsus super thronum stabilitus est iudex, amare ac maligne inspiciens in uirginem – irascitur enim quando uult etiam <in> inanimatis materiis ars –, sunt autem satellites principatus et milites multi, quorum alii quidem monumentorum descriptores
 25

P VE

1 Euphemiam P 2–309,3 *hanc multis locis mendosam interpretationem Anastasium ex priore interpretatione iterauisse suspicor* 2 opimum] optimum *ed. Rom.** 3 Aeschinem P V Iesoinem (*sic*) E | immittit P^{ec} (i¹ s.l. P^c, *ras. ante -mit-*) E: inmittit V impetit *ed. Rom.^{mg}* 4 deprecatus sum ~ ἐδεόμην (*cf. Act. III p. 249,12*), „g. quiete egebam, et ambulatione” *ed. Rom.^{mg}* 5 *expectaueris* habitaculo <et> (*cf. gr.*) | notis] uotis VE (*corr. F*) 8 tulit] cepit *ed. Rom.^{mg}* | Euphran montem] Euphranoris autem *ed. Rom.* non male* (*cf. gr.*), *sed interpres legit* Εὐφραν ὄρος 9 cuiusque *ed. Rom.** | scriptibilem (~ γραφικὴν) sculptibilem F² *edd.* | Iunonem] „gr. qui picturae plurimum dignitatis conciliarunt. Anastasius uidetur legisse ἥραν pro ἥραν” *ed. Rom.^{mg}* 10 cum modica esset ~ ὀλίγου δέοντος? *interpres fort. legit* ὀλίγου δὲ ὄντος (*cf. gr. Pa*), *ut suspic. Dubielzig* 12 pictores] picturam P^{ac} (*ram sublin. et res s.l. P^c*) | muscarum P^{ac} musacarum (*sic*) P^{pc} (a¹ *add. P² in fine lineae*) | remedia] pharmaca *ed. Rom.^{mg}* 13 quedam P^{ac} (*e in e mut. P^s*) V | uirgo sacra VE *edd.* 16 abiit P 17 posita VE | concelebrant + et *ed. Rom.* ex gr.* 17–18 nouum – commercium] communem et publicam celebritatem *ed. Rom.^{mg}* (*sed interpres legit* κοινωνίην) 18 alii quidem ~ οἱ μὲν (*cf. infra l. 25*) | misteriorum *codd., corr. ed. Rom.* | sacri disputatores *glossema Anastasii, ut uidetur, in textum receptum* (*om. V^{ac}, add. V^{1-2mg}*) 19 hierophante VE | qualiter + cum V¹⁻² s.l. 21 eius ~ αὐτοῦ που minus apte (*Anast. neglexit* πού) 22 ita se *ed. Rom.** 23 stabilis *ed. Rom.** | aspiciens *ed. Rom.** 24 in *add. ed. Rom.**, *sed interpres fort. legit* καὶ (~ etiam) *pro* καὶ | ars *om. E*, *post uult habet ed. Rom.** | sunt] adsunt E assunt F *edd.* 25 alii quidem ~ οἱ μὲν (*cf. supra l. 18*) | descriptores *ed. Rom.** (*cf. gr.*): descriptos *codd.*

- Ha. 172 φέροντες καὶ γραφίδας· ὧν θάτερος ἀναρτήσας ἀπὸ τοῦ κηροῦ τὴν χεῖρα βλέπει πρὸς τὴν κρινομένην σφοδρῶς, ὅλον ἐκκλίνας τὸ πρόσωπον, ὥσπερ παρακελυόμενος γεγωνότερον λαλεῖν, ἵνα μὴ κάμνων περὶ τὴν ἀκοὴν ἐσφαλμένα γράφῃ καὶ ἐπιλήψιμα. ἔστηκε δὲ ἡ παρθένος ἐν φαιῶ χιτῶνι καὶ ἱματίῳ τὴν φιλοσοφίαν σημαίνουσα, ὡς μὲν ἔδοξε τῷ γραφεῖ, καὶ τὴν ὄψιν ἀστεία, ὡς δὲ ἔμοι δοκεῖ, τὴν ψυχὴν κεκαλλωπισμένη ταῖς ἀρεταῖς. ἄγουσι δὲ αὐτὴν πρὸς τὸν ἄρχοντα δύο στρατιῶται, ὁ μὲν ἔλκων ἐπὶ τὸ πρόσω, ὁ δὲ κατόπιν ἐπείγων· κεκραμένον τῆς παρθένου τὸ ἦθος αἰδοῖ καὶ στερρότητι· νεύει μὲν γὰρ εἰς γῆν, ὥσπερ ἐρυθριῶσα τὰς ὄψεις τῶν ἀρρένων, ἔστηκε δὲ ἀκατάπληκτος οὐδὲν πάσχουσα πρὸς τὸν ἀγῶνα δειλόν. ὡς ἔγωγε τοὺς ἄλλους τέως ἐπήνουν ζωγράφους, ὅταν ἔθεασάμην τῆς γυναικὸς ἐκείνης τῆς Κολχίδος τὸ δρᾶμα, ὅπως μέλλουσα τοῖς τέκνοις ἐπιφέρειν τὸ ξίφος ἑλέω καὶ θυμῷ μερίζει τὸ πρόσωπον, καὶ θάτερος μὲν τῶν ὀφθαλμῶν τὴν ὀργὴν ἐμφανίζει, θάτερος δὲ τὴν μητέρα μηνύει φειδομένην καὶ φρίττουσαν, νῦν δὲ τὸ θαῦμα ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐννοίας πρὸς ταύτην μετέθηκα τὴν γραφήν· καὶ σφόδρα γε ἄγαμαι τοῦ τεχνίτου, ὅτι μᾶλλον ἔμιξε τῶν χρωμάτων τὸ ἦθος, αἰδῶ τε ὁμοῦ καὶ ἀνδρείαν κεράσας, πάθη κατὰ φύσιν μαχόμενα.
- Ma. 17 Προβαινούσης δὲ εἰς τὸ πρόσω τῆς μιμήσεως, δῆμιοί τινες ἐν χιτωνίσκοις γυμνοὶ ἤδη ἦρχοντο τοῦ ἔργου. καὶ ὁ μὲν δραξάμενος τῆς κεφαλῆς καὶ ἀνακλίνας εἰς τὸ κατόπιν παρεῖχε τῷ ἐτέρῳ εὐτρεπὲς εἰς τιμωρίαν τῆς παρθένου τὸ πρόσωπον, ὁ δὲ παραστὰς ἐξέκοπτε τῶν ὀδόντων. σφύρα δὲ καὶ τέρετρον φαίνεται τῆς τιμωρίας τὰ ὄργανα. δακρύω δὲ τὰ ἐντεῦθεν, καὶ μοι τὸ πάθος ἐπικόπτει τὸν λόγον· τὰς γὰρ τοῦ αἵματος σταγόνas οὕτως ἐναργῶς ἐπέχρωσεν ὁ γραφεὺς ὥστε εἴποις ἂν προχεῖσθαι τῶν χειλέων ἀληθῶς καὶ θρηνήσας ἀπέλθοις. δεσμωτήριον μετὰ ταῦτα, καὶ πάλιν ἡ παρθένος σεμνὴ ἐν τοῖς φαιοῖς ἱματίοις κάθηται μόνῃ ἐκτείνουσα τῷ χεῖρε πρὸς οὐρανὸν καὶ καλοῦσα θεὸν ἐπίκουρον τῶν δεινῶν. εὐχομένη δὲ αὐτῇ φαίνεται ὑπὲρ κεφαλῆς τὸ σημεῖον ὃ δὴ νόμος χριστιανοῖς προσκυνεῖν τε καὶ ἐπιγράφεσθαι, σύμβολον οἶμαι τοῦ πάθους ὅπερ αὐτὴν ἐξεδέχετο. εὐθύς γοῦν καὶ μετ' ὀλίγον πῦρ ἀλλαχοῦ σφοδρὸν ὁ ζωγράφος ἀνῆψεν, ἐρυθρῷ χρώματι ἐνθεν καὶ ἐνθεν ἐπιλαμφθέντι σωματοποιήσας τὴν φλόγα. ἴστησι δὲ μέσην αὐτὴν, τὰς μὲν χεῖρας πρὸς οὐρανὸν διαπλώσασαν, ἀχθηδόνα δὲ οὐδεμίαν ἐπιφαίνουσας τῷ

10–12 cf. Eur. Med. v. 1236–1250

HV T M

2 σφόδρα ὡς HV | ἐκκλίνοντας V 2–3 παρακελυόμενος + αὐτῇ Aster. (HMPQS) 3 λαλεῖν] καλεῖν V | γράφει H Pa 3–4 καὶ ἐπιλείψιμα H, om. V 4 ἔστηκε HV ἔστηκα Pa | δέ] μὲν M δέ + καὶ Pa, om. V Aster. (D) | ἱματίῳ τὴν om. Mansi 4–5 σημαίνουσιν Keil 5 ἀστεῖα HV T M T^{VI} M^{VI} ἀστεῖαν Pa | δέ μοι T edd. δ' ἔμοιγε Aster. (D) 6 κεκαλλωπισμένην Pa Aster. (M) 7 τὸ om. Niceph.^{ref} (P) La.-Co.* | πρόσω] πρόσωπον H | ἐπείγων· κεκραμένον H Pa 8 ἦθος] εἶδος H M^{VI} Aster. (S) 9–10 δειλὸν πρὸς τὸν ἀγῶνα V 10 δῆλον V^{VI} Pa δεινόν Aster. (DS) Niceph.^{ref} δι' ὅλου Aster. (HMPQ) | τέως om. V | ὅταν] ὅτε ed. Rom.* ἔστ' ἂν Aster. (S) 11 δρᾶμα codd. (etiam in Act. VI) Pa, corr. ed. Rom. 12 μερίζεται M μυρίζει Pa 12–13 τῶν – δέ' om. V 14 πρὸς] εἰς M | μετατέθεικα T edd. Aster. (R) 15 γε om. V | τὸν τεχνίτην H | ἦθος] εἶδος Pa ἄνθος Aster. (DS) Niceph.^{ref}, cf. K.-H. Uthemann, JÖB 49, 1999, 358 16 ἀνδρίαν V T^{VI} M^{VI} edd. Niceph.^{ref} (C) | πάθη] τὰ πάθη H 17 δέ] τὲ T δέ + εἶδει Pa 17–18 γυμνῶ εἶδει T γυμνοειδεῖς Aster. (R) 19 τὸ ἐτέρων Pa | εὐπρεπὲς V V^{VI} Pa Aster. (RS) | τὸ πρόσωπον τῆς παρθένου M 20 ὀδόντων + τὸ μαργαρωδὲς Aster. (D) | σφύρα V Aster. σφυρὰ T T^{VI} | τέρετρον] θέριστρον Pa 21 τάς] τὸ HV Niceph.^{ref} 22 ἐναργῶς om. V Aster. (D) Niceph.^{ref} | γραφεὺς] ζωγράφος T edd. Aster. (R) 23 τῶν χειλῶν H T M V^{VI} M^{VI} τὸν χειλῶν Pa 26 αὕτη T Niceph.^{ref} (C, εὐχομένης δὲ αὐτῆς P) ταύτη ed. Rom.* | νόμοις M^{ac} (prob.) Aster. (DS) πέφυκε Aster. (HMPQ [om. νόμος], πέφυκε post τε HMP) 27 ὅπερ αὐτὴν om. V | αὐτὴ M | οὖν HV 29 μέσον V 29–30 τὴν μὲν χεῖρα H 30 πρὸς] εἰς V | ὑποφαίνουσας M

libros ferunt et codicillos; quorum alteruter a cera manu suspensa aspicit ad eam Ha. 171
 quae iudicabatur, totam inclinans faciem ueluti iubens magis loquendum, ne laborans
 circa auditum mendosa scribat ac reprehensibilia. stabat autem uirgo in aquilo
 indumento ac ueste philosophiam designans et, ut uisum est pictori, etiam uultum
 5 urbanum, ut uero mihi uidetur, animam uirtutibus decoratam. ducunt autem eam ad
 principem duo milites, unus quidem illam ante trahens, alter uero postergum, urgens Ma. 18
 uirginis temperatum pudore atque constantia morem; etenim innuit quidem in
 terram ut erubescens a uultibus marium, stabat autem nequaquam percussa nihilque
 passa penes agonem timendum. cumque ego alios interim laudarem pictores, quan-
 10 do intuitus sum illius mulieris Colchidis opus, quod filiis <cum> esset gladium
 illatura misericordia et furore diuidit faciem, et unus quidem oculorum iram insi-
 nuat, alter uero matrem indicat parcentem et trementem, nunc autem miraculum ab
 illa cogitatione ad hanc commutauit scripturam; et uehementer admiror artificem, Rom. 468
 quoniam magis miscuit colorum morem, reuerentiam simul et uirilitem temperans,
 15 affectiones per naturam repugnantes.

Procedente uero antierius imitatione, carnifices quidam in tunicis paruis nudi iam
 ueniebant ab opere. et quidam apprehenso quidem capite inclinans postergum
 praebebat alteri praeparatam ad supplicium uirginis personam, quidam uero astans
 incidebat dentes. malleus autem et terebra supplicii organa parent. praeterea
 20 lacrimor hinc, et mihi passio intercidit sermonem; sanguinis enim guttas sic euiden-
 ter supercolorauit pictor, ut diceres has labia ueraciter destillasse et lamentatus
 abires. [ad] uincula [et] post haec, <et> iterum uirgo uenerabilis in fuluis uestibus
 sedet sola extendens manus ad caelum et inuocans deum procuratorem inter atrociam.
 cui oranti apparet super caput signum, quod nunc lex est christianis adorare atque
 25 praescribere quodque indicium autumo fuisse passionis quae illam expectabat. mox PL 129, 280
 ergo et post modicum ignem alibi ualidum pictor succendit, rubeo colore hinc et
 inde rutilante corpoream faciens flammam. statuitque in medio illam, manus quidem
 ad caelum expandentem, molestiam uero nullam in facie demonstrantem, sed e

P VE

1 alterutrum E alter *ed. Rom.** | aspicit] „gr. addit. iracunde” *ed. Rom.*^{mg} 2 quae] qua V^{ac} E (*corr.* V¹⁻² F²) | magis] clarius *ed. Rom.*^{mg} 3 aquilo ~ φαίῶ (*cf. Gloss.*) 4 uultum] uult P 6 trahans P | uero] autem *ed. Rom.** | post tergum E *edd.* (*cf. supra p. 295, 15 al.*) 6-7 urgens – morem] *interpres uerborum constructionem mutauit* 6 urguens VE 7 constantiamorem (*sic*) P constanti amorem VE (*corr.* F) 9 timendum] timidum *ed. Rom.*^{mg} 10 quod] quae *ed. Rom.** | cum *add. ed. Rom.** 11 illatura] illa natura P^{ac} (a et na *exp.*) 11-12 insinuat iram VE *edd.* 13 scripturam ~ γραφήν minus apte 14 morem + et *ed. Rom.** | reuerentia *codd., corr. ed. Rom.* | uirilitem *codd., corr. ed. Rom.* 17 ueniebant ab opere (*mendum interpretis, ut uidetur*) iam aggrediebantur opus *ed. Rom.*^{mg} | post tergum E *edd.* 18 personam ~ πρόσωπον (*mendum interpretis*) faciem *ed. Rom.*^{mg} 19 apparent *ed. Rom.** | praeterea *codd.* 20 incidit P^{ac} (*ter add. P^c s. l.*) | sanguinis *ed. Rom.*: sanguis *codd.* (*uix forma genit., de qua cf. Stotz IV, VIII § 29, 1*) 21 distillasse VE *edd.* 22 abires *ed. Reg.* (*cf. gr.*): res *codd.* (*interp. post uincula*) ires F² *ed. Rom.* | ad *deleui coll. gr.* | et¹ *om. ed. Rom.**, *deleui* | et² *add. ed. Rom.** 23 sedet] sed et E *edd.* | ad] in *ed. Rom.** 25 praescribere ~ ἐπιγράφεσθαι? 27 rutilantem *ed. Rom.* rutilanti *ed. Reg.** 28 celum P E caelos *ed. Rom.**

La.-Co. 212 προσώπω, ἀλλὰ τὸυναντίον γεγηθυῖαν, ὅτι πρὸς τὴν ἀσώματον καὶ μακαρίαν ἐξεδήμει ζωὴν. μέχρι τούτου καὶ ὁ ζωγράφος ἔστησε τὴν χεῖρα κἀγὼ τὸν λόγον. ὦρα δέ σοι καὶ αὐτήν, εἰ βούλει, τελέσαι τὴν γραφήν, ἵνα κατίδῃς ἀκριβῶς εἰ μὴ πολὺ κατόπιν τῆς ἐξηγήσεως ἦλθομεν.

Οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες εἶπον· Εὐσεβὴς τοιγαροῦν ἐστὶν ἡ τέχνη τοῦ ζωγράφου, καὶ οὐ καλῶς αὐτήν τινες ἀφρόνως σκώπτουσιν. αὐτὸς γὰρ ὁ πατήρ τὸν ζωγρά-
φον εὐσεβοῦντα παρατίθεται.

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κύπρου εἶπεν· Ἀλλὰ μὴν καὶ ἱερὸν ἀνάθημα αὐτὸ ἀποκαλεῖ, ὁ μέντοι Θεολόγος σεβασμίαν τὴν εἰκόνα καὶ ὁ Χρυσόστομος ἁγίαν, ὁ δὲ ἀναγνωσθεῖς πατήρ ἱεράν. καὶ τί ἔτι πρὸς ταῦτα δύναται τις ἀντιλέξει;

Θεόδωρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Μύρων εἶπεν· Ἀκούοντες ἅπαντες τὰς τῶν πατέρων ἡμῶν διδασκαλίας τὴν ψυχὴν κατενύγημεν καὶ τὰ παρεληλυθότα ἔτη ἀποδυρόμεθα. ἀλλ' εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ, ὅτι διὰ τῶν διδασκαλιῶν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν ἦλθομεν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας.

Μα. 20 Θεοδόσιος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος τοῦ Ἀμορίου εἶπε· Πανίερε καὶ θεοτίμητε δέσποτα, ἡμεῖς καὶ πᾶσα ἡ ἁγία σύνοδος ἀκούσαντες τὰς τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν διδασκαλίας περὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων πιστούμεθα καὶ ὁμολογοῦμεν καὶ ἱερὰς καὶ ἁγίας αὐτὰς ἀποκαλοῦμεν· καὶ ὁ μὴ οὕτως λέγων ἔστω ἀνάθεμα.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν· Ἔστω ἀνάθεμα.

Rom. 469 Ha. 173 Νικηφόρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος τοῦ Δυρραχίου εἶπεν· Ἀεὶ ὁ καλὸς ζωγράφος διὰ τῆς τέχνης παριστᾷ τὰ πράγματα, καθὼς καὶ ὁ τὴν τῆς μάρτυρος Εὐφημίας εἰκόνα χαράξας. διὸ καὶ ἐν τούτοις ὁ διδάσκαλος τὴν γραφικὴν τέχνην ἐπαινεῖ.

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κύπρου εἶπεν· Εἰκότως ἐν τῷ λέγειν „ἐπὶ ἡμῶν μὲν ἐγὼ πρότερον τὰ τῆς Κολχίδος, ἕως οὗ μετῆλθον ἐπὶ τὴν εἰκόνα τῆς μάρτυρος.”

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε· Καὶ ταῦτα καθορῶν καὶ κατανυττόμενος.

Βασίλειος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπε· Καὶ ὁ ἀναγνωσθεῖς πατήρ τὰ αὐτὰ ἔπαθε τῷ ὀσιωτάτῳ Γρηγορίῳ· ἀμφοτέροι γὰρ ἐπὶ ταῖς εἰκόσι δακρυώδεις ἐγένοντο.

3-4 ὦρα — ἦλθομεν cf. infra p 310,1-4; cf. etiam Speck, Asterios p. 363
10 ἁγίαν cf. supra p. 290,17 25-26 cf. supra p. 306,10-14

9 σεβασμίαν cf. supra p. 300,18

HV T M

2 καὶ om. V 3 ὦρα T^{ac} (prob.) Pa | καὶ] κὰς Keil 3-4 ἵνα — ἦλθομεν om. HV 4 κατόπιν + αὐτοῦ M 5-11 partim euanida in V 5 Οἱ — εἶπον] Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν V | τοιγαροῦν om. V 6 καλῶς scripsi coll. LC et *Hadr.: καθὼς codd. (cf. lat.) | ἀφρόνως τινὲς V 8 ὀσιώτατος — Κωνσταντείας om. V 10 πατήρ om. V M 10-11 δύναται τις πρὸς ταῦτα M 11 δύναται] δύναται ἂν V (prob.) | post ἀντιλέξει add. H^m V testimonia ex Ioh. Dam. imag. desumpta, cf. praef. 12 ὁ ὀσιώτατος om. V | ἅπαντες] ἡμεῖς V 15 ἡμῶν post ἁγίων H, om. T edd. 16-310,4 omnia fere euanida in V 16 Ἀμορίου H Ἀμωρίου ed. Rom.* 19 αὐτὰς post ἱερὰς M | ἔστω T: εἴη τὸ H εἴη M 20 Ἔστω om. M 21 τοῦ om. M 22 παρίστα T 25 Κολχίδος] Χαλκηδόνος H

contrario gaudentem, quoniam ad incorpoream et beatam uitam abibat. usque huc et La.-Co. 211
 pictor statuit manum et ego sermonem. tempus autem tibi est et eam, si uolueris,
 picturam perficere, ut perspicias subtiliter nisi multum post narrationem uenimus.

Gloriosissimi iudices dixerunt: Pia igitur est ars pictorum, et non ut eam quidam
 5 insipienter uituperant. ipse quippe pater pictorem pie agere astruit.

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: Sed et sacrum
 monumentum illud appellat, * et quidem Deiloquus uenerabilem imaginem et
 Chrysostomus sanctam, at uero pater qui lectus est sacram. et quid ulterius ad haec
 potest aliquis contradicere?

10 Theodorus sanctissimus episcopus Myrensiū dixit: Audientes uniuerſi patrum
 nostrorum magisteria compuncti sumus anima et praeteritos annos deflemus. sed
 gratias agimus deo quia per doctrinas patrum nostrorum uenimus ad agnitionem
 ueritatis.

Theodosius sanctissimus episcopus Amorii dixit: Sacratissime et deo honorabilis
 15 domine, nos et tota sancta synodus audientes sanctorum patrum nostrorum magiste-
 ria de sacris imaginibus credimus et confitemur et sacras et sanctas eas uocamus, et Ma. 19
 qui ita non dixerit sit anathema.

Sancta synodus dixit: Sit anathema.

Nicephorus sanctissimus episcopus Dyrrachii dixit: Semper bonus pictor per Rom. 469 Ha. 174
 20 artem res exhibet, quemadmodum et is qui martyris Euphemiae imaginem designa-
 uit. propter quod et in his doctor picturae artem collaudat.

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: Vtique dicendo:
 „laudabam quidem ego primitus quae erant Colchidis, usque dum ueni ad imaginem
 martyris.”

25 Sancta synodus dixit: Et haec contemplatus et percussus.

Basilius sanctissimus episcopus Ancyrae dixit: Et pater qui lectus est ea passus est
 quae sanctissimus Gregorius; ambo enim in imaginibus lacrimati sunt.

4-5 ~ LC III 22 p. 435,3-8 (= III Capit. p. 334,14-18; cf. p. 437,15-18 et 439,20-21) = *Hadr. (ser. 2) p. 47,18-22 (In
 actione quarta. Capitulo XIV): Quod iudices, qui in praefata synodo fuerunt, insolenter et incongrue artem pictoriam
 extollere conati sint (sunt Hadr.) dicentes: „Pia enim est ars pictoris, et non recte eam quidam insipienter detrahunt;
 ipse enim Pater pictorem pie agentem commendat.”

P VE 4-5 ~ LC, *Hadr.

2 et²] ut VE | eam] *expectaueris* ipsam 3 suptiliter P | nisi] si non *ed. Rom.*^{mg}, *sed uide infra* p. 311,3 4 et non ut ~
 καὶ οὐ καθὼς (cf. *app. crit. gr.*) 5 asseruit F *edd.* 7 illud monumentum *ed. Rom.* * | appellat + Gregorius
 Nanzianzenus (sic) tali a Grecis nomine praenotatur P (*adnotatio Anastasii quae ad deiloquus pertinet in textum
 recepta; de V et E uide infra*) | et quidem *scripsi*: siquidem P (et siquidem P^{2mg}) V siquidem + Gregorius Nanzianze-
 nus (Nazianzenus F) tali a Grecis nomine praenotatur E et *ed. Rom.* * | Deiloquus *om.* E, Theologus *ed. Rom.* *,
 Gregorius Nazianzenus *add.* V^{img} 7-8 uenerabilem – Chrysostomus] et Crisostomus imaginem uenerabilem E
 8 sanctam + appellat E *edd.*, *sed cf. gr.* 10 Mirensium V Nurensium E 12 deo *om.* VE | fort. <sanctorum>
 patrum, cf. *gr.* 14 Theodosius *ed. Rom.* ex *gr.*: Theodorus *codd.* | Ammorii *ed. Rom.* (*corr. ed. Reg.*) 19 Dyrrachi
 V^{ac} (y post i *add.* V¹ s. l.; Dyrrachiy V^{1-2mg}) Dirachii E Dyrrachii *ed. Rom.* * 20 res *om.* VE | is] his VE (*corr.* F²)
 21 his] is P 22 episcopus sanctissimus VE 26 Ancyre P V Ancire E | ea] fort. coll. *gr.* eadem *scribendum*

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Προστάττει ὁ πατήρ καὶ ἄδειαν δίδω-
σιν ἐν τῷ τέλει τοῦ λόγου τῷ θέλοντι ἀναζωγραφεῖν τῶν ἀθλητικῶν μαρτύρων τὴν
ἐξηγήσιν. ἔφη γάρ· „ὦρα δέ σοι καὶ αὐτήν, εἰ βούλει, τελέσαι τὴν γραφήν, ἵνα
κατίδης ἀκριβῶς, εἰ μὴ πολὺ κατόπιν τῆς ἐξηγήσεως [αὐτοῦ] ἦλθομεν.”

Ἰωάννης ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τῶν ἀποστολικῶν
θρόνων εἶπεν· Ὡστε μείζων ἢ εἰκὼν τοῦ λόγου· καὶ τοῦτο θεοῦ προνοία γέγονε
διὰ τοὺς ἰδιώτας ἀνθρώπους.

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κύπρου εἶπεν· Εἰ τοῖς
ἀγίοις ἀνδράσι τοιαύτην κατάνυξιν ἐποίησαν αἱ ἱεραὶ εἰκόνες, πόσω γε μᾶλλον
ἡμῖν;

Θεόδωρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Μύρων εἶπε· Τῶν πατέρων ἡμῶν τοιαῦτα
λεγόντων οὐκ ἔχομέν τι εἰπεῖν.

Ἰωάννης ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τῶν ἀποστολικῶν
θρόνων εἶπεν· Οὐκ ἐναντιοῦνται οἱ ζωγράφοι ταῖς γραφαῖς, ἀλλ’ εἴ τι ἡ γραφή
λέγει, ταῦτα παριστῶσιν, ὥστε συνήγοροί εἰσι τῶν γεγραμμένων.

Θεοδόσιος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος τοῦ Ἀμορίου εἶπεν· Ὁ θεὸς ἀπόστολος διδά-
σκει λέγων· ὅσα προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη. αὗται οὖν
αἱ ἅγιοι καὶ σεβάσμιαι εἰκόνες καὶ ζωγραφαὶ διὰ τε μουσείων καὶ ὑλογραφίας εἰς
ἡμετέραν διδασκαλίαν καὶ ζῆλον καὶ τύπον εἰσὶ καὶ ἐγράφησαν, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὸν
αὐτὸν τύπον καὶ ἁγῶνα ἐπιδειξώμεθα πρὸς τὸν θεόν, ὅπως καὶ ἡμᾶς ἀξιώσῃ τῆς
στάσεως καὶ τῆς μερίδος αὐτῶν καὶ συγκληρονόμους ποιήσῃ τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

Θεόδωρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κατάνης εἶπεν· Ὁ μακάριος καὶ θεοφόρος
διδάσκαλος Ἀστέριος ὡς ἀστήρ φαεινὸς πάντων ἡμῶν τὰς καρδίας κατηύγασεν.
ὥστε οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος ἡ καθολικὴ ἐκκλησία παρέλαβε τὰς ἀγίας καὶ σεπτὰς
εἰκόνας, ἀλλ’ ἀρμοδίως ταῖς τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν διδασκαλαῖς ἐξακολου-
θοῦσα.

Γρηγόριος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος τῆς ἀγίας μεγάλης ἐκκλησίας τῶν πανευφήμων
Ἀποστόλων ἀνέγνω·

17 Rom. 15,4

3-4 cf. supra p. 308,3-4

HV T M

1 Προστάσσει H 2 ἀθλητικῶν μαρτύρων] ἁγίων μαρτύρων H μαρτυρικῶν ἀθλῶν M 4 αὐτοῦ dele-
ui; cf. lat. et supra p. 308,4 (αὐτῆς conī. Keil) 5 ὁ θεοφιλέστατος om. V | πρεσβύτερος] ἐπίσκοπος H
5-6 καὶ — εἶπεν om. V 5-6 ἀποστολικῶν θρόνων + τῆς ἀνατολῆς ed. Rom.* non male (cf. p. 288,22-23),
sed possis conicere ἀνατολικῶν, ut uidit Dubielzig (cf. e.g. Act. I p. 86,14); uide etiam infra l. 13-14 6 πρόνοια
H 8-15 partim euanida in V 11 ταῦτα M 13-14 ἀποστολικῶν θρόνων + τῆς ἀνατολῆς ed. Rom.*
non male (uide supra l. 5-6) 15 post γεγραμμένων add. H^m V testimonia ex Ioh. Dam. imag. desumpta, cf.
praef. 16 ὁ ὀσιώτατος om. V | ὀσιώτατος — τοῦ om. M | τοῦ om. V | Ἀμωρίου V edd. 18 διὰ —
ὑλογραφίας] καὶ ὑλογραφαὶ καὶ διὰ μουσείων T edd. 20 ἡμεῖς ἀξιωθώμεν V 21 τῆς αὐτοῦ βασιλείας
V 22-26 om. V 23 ὡς + ὁ T 24 σεπτὰς καὶ ἀγίας H 25 ἀλλὰ M 27 ὁ θεοφιλέστατος om. V |
τῆς — ἐκκλησίας om. V | πανευφήμων om. V

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Praecipit pater et licentiam dat in fine sermonis uolenti depingere certatorum martyrum narrationem. ait enim: „tempus autem tibi est et eam, si uolueris, picturam perficere, ut perspicias subtiliter nisi multum post narrationem uenimus.”

- 5 Iohannes deo amabilis presbyter et locum retinens apostolicarum sedium dixit: Itaque maior est imago sermone, et hoc dei prouidentia factum est propter idiotas homines.

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: Si sanctis uiris PL 129,281
talem compunctionem fecerunt sacrae imagines, quanto magis nobis?

- 10 Theodorus sanctissimus episcopus Myrensiensium dixit: Patribus nostris talia dicentibus non habemus quod dicamus.

Iohannes deo amabilis presbyter et locum retinens apostolicarum sedium dixit: Non aduersantur pictores scripturis, sed quicquid scriptura dicit, id demonstrant, ita La.-Co. 214
ut assertores sint eorum quae scripta sunt.

- 15 Theodosius sanctissimus episcopus Amorii dixit: Diuinus apostolus edocet dicens: *quaecumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* ipsae itaque sanctae atque colendae imagines et picturae, tam quae in musiuis quam quae in materiali scriptione fiunt, ad nostram doctrinam et aemulationem et formam et sunt et scriptae consistunt, ut et nos eandem formam et agonem ostendamus circa deum, quatinus et
20 nos quoque dignos statione ac portione ipsorum et coheredes faciat regni sui.

Theodorus sanctissimus episcopus Catanae dixit: Beatus et deifer doctor Asterius sicut stella clarissima omnium nostrum corda illustrauit. itaque non extra consequentiam catholica ecclesia suscepit sanctas ac uenerabiles iconas, sed apte sanctorum patrum nostrorum doctrinas secuta.

- 25 Gregorius deo amabilis diaconus sanctae magnae ecclesiae laudabilium Apostolorum legit:

12–14 ~ LC III 23 p. 440,5–9 (= III Capit. p. 334,19–23; cf. p. 446,9–15 et 447,6–9) = *Hadr. (ser. 2) p. 48,5–9 (In eadem [i.e. quarta] actione. Capitulo XV): Inutile et mendacio (mendatium Hadr.) plenum dictum Iohannis presbiteri et legati Orientalium dicentis: „Non contraeunt (conorant Hadr.) pictores Scripturis (scribituris Hadr.), sed quicquid Scriptura dicit, haec demonstrant, quatenus concordantes sunt Scripturarum.”

P VE 13–14 ~ LC, *Hadr.

1 Tharasius P | episcopustriarcha (sic) P | Precipit codd. 2 certatorum martyrum] Anast. fort. legit ἀθλητῶν μαρτύρων 3 ut] aut P | suptiliter P 5 sedium + orientis F edd., sed cf. gr. 12 sedium + orientis F edd., sed cf. gr. 13 quidquid ed. Rom.* 15 Theodorus P | Ammorii ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 16 ipse codd. 17–18 tam – nostram] „g. et materiales efformationes, atque musiua, ad nostram” ed. Rom.^{ms} ex gr. T 17 quam quae] quamque codd., corr. ed. Rom. 18 emulationem codd. | et om. ed. Rom.* (ex gr.) | scripture codd. 20 cohaeredes ed. Rom.* 21 Katane P Catane E 23 sanctas ac] sacras et ed. Rom.* 24 sequuta VE

Rom. 470 Ma. 21

Ἐκ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀναστασίου τοῦ Πέρσου

οὗ ἡ ἀρχή· Ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. καὶ μεθ' ἕτερα·

Ὡς δὲ ἐπλεόνασεν αὐτῷ ὁ πόθος τοῦ φωτισθῆναι, παρεκάλει πολλὰ τὸν προειρημέ-
νον ἄνδρα ὥστε ἀξιωθῆναι τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. ὁ δὲ ὑφορώμενος 5
διὰ τὸν τῶν Περσῶν φόβον, μὴ κινδυνεύσει ἐκ τούτου, ὑπερετίθετο αὐτόν. ὁμως
σὺν αὐτῷ ἀπῆει εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ ἠύχετο καὶ τὰς ἱστορίας τῶν ἁγίων μαρτύ-
ρων ἑώρα καὶ ἐπυνθάνετο παρ' αὐτοῦ τὸ τί ἂν εἴη ταῦτα. καὶ ἀκούων παρ'
αὐτοῦ τῶν ἁγίων τὰ θαύματα καὶ τὰς ἀφορήτους βασάνους τὰς παρὰ τῶν τυράν-
νων ἐπαχθείσας αὐτοῖς καὶ τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον αὐτῶν ὑπομονήν, ἐθαύμαζε τε καὶ 10
ἐξίστατο. μείνας οὖν χρόνον ὀλίγον παρὰ τῷ εἰρημένῳ φιλοχρίστῳ ἀνδρί, ἀρίστην
ἐπιθυμίαν εἰσδέχεται τῇ ψυχῇ εἰς Ἱεροσόλυμα παραγενέσθαι κάκεισε τοῦ ἁγίου
ἀξιωθῆναι βαπτίσματος.

Θεόδωρος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Μύρων εἶπε· Φαίνεται ὅτι ἡ τῶν σεπτῶν 15
εἰκόνων παράδοσις ἔνθεσμός ἐστιν.

Εὐθύμιος ὁ εὐλαβέστατος διάκονος καὶ [μοναχὸς] νοτάριος τοῦ θεοφιλεστάτου
ἐπισκόπου Γοτθίας ἀνέγνω·

Ἐκ τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀναστασίου

ᾧ ἡ ἀρχή· Θαυμάτων διήγησιν προβαλέσθαι βούλομαι. καὶ μετ' ὀλίγα·

Φέρε δὴ καὶ τὰ ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης γενόμενα ὑπὸ τοῦ ἁγίου κατὰ τὸ 20
δυνατὸν ἱστορήσωμεν. πλησιάσαντος ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει τοῦ ἁγίου λειψάνου γνω-
στὸν γέγονε πάσῃ τῇ πόλει, καὶ εὐφροσύνης μεγάλης πλησθέντες ἅπαντες ἀνα-
στάντες τὰ τε ἱερὰ ξύλα σημάναντες συνήθροισαν ἑαυτοὺς ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ
τῆς θεοτόκου τῷ ἐπιλεγομένῳ τῆς Νέας, κάκειθεν μετὰ σταυρῶν καὶ λιτῆς ὑπὸντή-
θησαν τῷ ἁγίῳ λειψάνῳ μετὰ δοξολογίας χαίροντες καὶ ἀγαλλιώμενοι. καὶ ὥσπερ 25
ἀναθήλαντες, μᾶλλον δὲ ἀναζωπυρήσαντες ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ μάρτυρος, ἐκ τῆς
περικειμένης αὐτοῖς τῆς τε ὀλιγοπιστίας καὶ ἐτέρων δεινῶν νεκρώσεως μεγάλην
ἔλαβον παραψυχὴν. προσευχομένων δὲ αὐτῶν καὶ κατασπαζομένων καὶ περιειλισ-

1-13 Vita et passio s. Anastasii Persae (BHG 84) c. 1,1 et c. 9,1-10 Flusin 18-316,2 Miracula s. Anastasii Persae
(BHG 89g-90) prooem. 1 et c. 7,1-45 Flusin

HV T M 1-13 = Vit. Anast. (= ABMUZ GKV IO), Pa f. 276^r (abbreviatum, cf. app. crit.) 18-316,2 =
Mir. Anast. (= BG), Pa f. 276^r-277^r (abbreviatum, cf. app. crit.)

1 Ἀναστασίου om. V Pa 2 οὗ ἡ ἀρχή om. Pa 4-6 Ὡς - αὐτόν om. Pa 4 πολλὰ om. V 6 αὐτόν
HV T (ubi scribitur αὐτονόμως) M Vit. Anast. (KV), cf. lat.: αὐτό ed. Rom.*, om. Vit. Anast. (rell.) 7 ἀπείη V
(prob.) ἀπείη Pa 8 τὸ om. V (prob.) 9-10 τὰς παρὰ et ἐπαχθείσας αὐτοῖς om. V 9-10 παρὰ -
τυράννων post αὐτοῖς Vit. Anast. 10 ἀπαχθείσας Pa ἐπενεχθείσας Vit. Anast. (KM) 13 καταξιώθῃναι M
14 εὐλαβέστατος H M: ὀσιώτατος T edd. (cf. lat.), om. V | ὅτι post παράδοσις H 15 ἐν θεσμοῖς H
16-17 Εὐθύμιος - ἀνέγνω] Εἶτα ἀνέγνω νοτάριος Εὐθύμιος τοῦ ἐπισκόπου Γοτθίας V 16 καὶ om. M |
μοναχὸς deleui coll. Act. I p. 68,9 al., μοναχὸς + καὶ M | εὐλαβεστάτου T edd. 18 τοῦ + αὐτοῦ Pa |
μάρτυρος + τοῦ Χριστοῦ Pa 19 προβαλέσθαι (sic) HV Pa 20 τὰ - Παλαιστίνης] τὰ ἐν Παλαιστίνῃ
V | ὑπὸ τοῦ ἁγίου om. HV 22 μεγάλης om. H | ἅπαντες om. Mansi 23 συνήθροισαν ἑαυτοῖς]
συνήθροισαν ἅπαντες V edd. συνήθροισαν Mir. Anast. (B) 24 τῷ om. ed. Rom.* | μετὰ τοῦ
σταυροῦ Pa 24-25 ὑπὸντήθησαν H ed. Rom.* ὑπαντήθησαν Pa 25 τὸ ἅγιον λείψανον H | καὶ ἀγαλλιώ-
μενοι καὶ ὥσπερ om. V, καὶ ὥσπερ om. H 26 ἐπὶ τῇ] ἐν τῇ Pa 27 αὐτοῖς - ὀλιγοπιστίας] αὐτοῖς τε
ὀλιγοπιστίας V αὐτοῖς ὀλιγοπιστίας Mir. Anast. (B) | νεκρώσεως δεινῶν M 28 προσερχομένων H

De martyrio sancti martyris Anastasii Persae

Rom. 470 Ma. 22

cuius initium est: Vnigenitus filius et uerbum dei per quem omnia facta sunt. et post alia:

Cum autem abundasset in eo desiderium ut illuminaretur, rogabat multum praedictum uirum ut dignus efficeretur gratia sancti baptismatis. at ille trepidans propter Persarum metum, ne periclitaretur, differebat eum. uerumtamen cum illo ibat ad ecclesias et orabat et picturas sanctorum martyrum conspiciebat et sciscitabatur ab eo quatenus haec essent. et audiens ab eo sanctorum miracula et dura tormenta quae illis a tyrannis illata fuerant et super hominem tolerantiam, mirabatur et stupefiebat.
 10 manens ergo tempore paucis apud praedictum Christo dilectum uirum, optimum Ha. 175
 sumit in anima desiderium ut Hierosolimam perueniret et ibi sancto fieret baptis-
 mate dignus.

Theodorus sanctissimus episcopus Myrensis dixit: Apparet quia uenerabilium imaginum traditio sollemnis est.

15 Euthymius reuerentissimus diaconus et monachus pro deo amabili episcopo Gothiae legit:

Ex miraculis sancti martyris Anastasii

quorum initium est: Miraculorum relationem proponere uolo. et post pauca: PL 129, 282

Eia nunc et ea quae apud Caesariam Palaestinae a sancto facta sunt secundum quod
 20 possibile fuerit enarremus. cum appropinquasset sanctae ciuitati alimum cadauer,
 notum factum est uniuersae ciuitati, et laetitia magna repleti sunt omnes, et surgentes
 sacraque ligna * percutientes congregauerunt semetipsos in uenerabilissimo templo
 dei genitricis quod dicitur Nouae, et deinde cum crucibus et letania obuiam uenerunt
 sancto limpsano, cum glorificatione gaudentes et exultantes. et quasi reflorentes,
 25 immo recreati in praesentia martyris, a paucitate fidei quae inerat illis et aliarum La.-Co. 215
 nequitiarum mortificatione magnam acceperunt consolationem. orantibus autem

P VE

1 martyris post Anastasii E edd., om. V | Perse P V 4 habundasset P fort. retinendum, cf. Act. II p. 145,3 7 aspi-
 ciebat E edd. 9 hominum V edd. omnium E | tolerantia V tollerantia E 11 Hierosolimam V Ierosolimam E | fieret
 sancto VE edd. 14 sollempnis P solemnus E legitima ed. Rom.^{ms} 15 monachus punctis sublin. P, agr. Notarius
 reuer. Episcopi Gothiae ed. Rom.^{ms} (cf. app. crit. gr.) | amabilis P^{ac} (s exp.) 16 Gothiae P V Cothie E, corr. ed. Rom.
 17 Anastasii martyris VE edd. 19 Palaestinae codd. 21 leticia P E letitia V 22 post ligna add. orientales linna pro
 campanis percutiunt ligna (sic) P, post sacraque add. orientales ligna pro causa panis percutiunt et (sic) E (adnotatio
 Anastasii orientales ligna pro campanis percutiunt [sic ed. Rom.^{ms}] in textum recepta) | ligna om. V^{ac} (add. V¹⁻² s.l.) E
 23 laetania P litania ed. Rom.* 24 lipsano ed. Rom.* 25 presentia P E | inerant illis P^{ac} (n² punctis del. P*) erat in
 illis VE edd. 26 autem om. P^{ac} (add. P^c s.l.)

5
 10
 15
 20
 25
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995

7-8 Ps. 33,14 8 I Reg. 2,30 24-25 Act. 10,15 et 11,9

HV T M

1 τῶν λειψάνων Pa | τῷ + τε Mir.Anast. 1-2 καί² - τούτου om. V 2 ἐπιφανῶν V edd. 2-3 εἰ -
 πράγματα om. Mir.Anast. (B) 3 ὡς¹ om. Pa 4 τρόποις] τρόπος M ed.Rom.* (ex Vc), sed cf. lat. |
 ἀντίθεος Pa 5 καὶ om. Pa 6 ἱεροψάλτου om. V 8 θεός + ἅ Pa 8-9 ἐπ' αὐτῇ ἀκολουθῶς ἐγὼ ἐρῶ
 (cf. lat.)] ἐπακολουθῶς ἐρῶ Mir.Anast. (G) ἐπ' αὐτῇ Mir.Anast. (B) 8-9 ἐπ' αὐτὴν Pa 10 αὐτῆς om. V |
 τοῦ ἁγίου HV 11 ἐκεῖ V T edd. 12 κτιζομένου αὐτοῦ] κτιζόντων αὐτῶν Pa κτιζομένου τοῦ ναοῦ
 Mir.Anast. (B) | δυστήνῳ ταύτῃ] δυστηνοτάτῃ ed.Rom.* 13 τὰς ψύας] τὰς ψόας H τὰς ψοάς M τὰ ψία
 Pa 13-14 οὐχί, δέσποτα om. T 14 τε HV T Pa (cf. lat.): δὲ M Mir.Anast. | διυπνήσασα Pa
 διυπνισθεῖσα H Mir.Anast. (B) 15 διαπεσοῦσαν V (prob.) | σφοδρῶς post ἀλγηδὸνα H | καὶ¹ om. H
 15-16 συνεχέθη M 16 μηδὲ ὅλως T μὴ δὲ ὅλως M | ἀναπνεῦσαι ed.Rom.* ex Vc^{pc} (ubi Morin ex lat., ut
 uidetur) 17 ἄγουσαν Pa | συζητήσῃ V T Pa ζητήσῃ ed.Rom.* 18 δὲ om. V 19 αὐτῇ + πάλιν
 Mir.Anast. 20 παρακάλεσον + αὐτὸν V | Ἀναστάσιον om. Pa | ὑγιαίνης T Pa 21 αὐτῇ] αὐτῆς H αὐτῇ
 M | δυσφημιῶν Pa 22-25 προσκαλεσαμένη - κοινοῦσθαι om. Pa 22-23 ἄρατέ με² semel HV Mansi
 23 καὶ om. La.-Co.* 25 ἐκαθήρισε H | ἀναλαβόμενοι οὖν] καὶ ἀναλαβόμενοι H | αὐτὴν ante ἐπὶ V |
 αὐτῆς] αὐτῇ Pa | ἐπὶ + τοῦ H | φορίου Pa 26 πλησιάζων Pa | αὐτῇ] αὐτῇ V Mir.Anast. 26-27 θεα-
 σαμένη] ἰδοῦσα V 30 τότε om. V Pa Mir.Anast. (B) | πρὸ ὀλίγου om. V

illis et deosculantibus et se circa tumultum uolutantibus atque debitum praemium recompensantibus limpsano ac memoriae sancti huius, mulier quaedam quae quasi ex claris erat Caesariensium – si ita oporteat dici et non magis aliter, quemadmodum res ipsae manifestarunt –, nomine quidem Arete, id est uirtus, sed moribus uirtuti
 5 omnino contraria, in diffidentiam uersa dicebat: „ego limpsanum a Perside ueniens non adoro.” o miseram et sine intellectu animam quae non audiuit infelix sacratissimum psalmistam Daud increpantem flagitiosorum audaciam et dicentem: *cohibe linguam tuam a malo et labia tua ne loquantur dolum*. quid ergo deus qui *glorificat* Rom. 471
glorificantes se facit in ea, consequenter ego dicam. ingresso ciuitatem sancto
 10 limpsano communiter consiliati ciues eiusdem urbis coeperunt construere oratorium sancto iuxta tetrapylum quod erat in medio ciuitatis, statuerunt autem et imaginem Ma. 23
 eius ibidem. cum autem adhuc aedificaretur, astans martyr infelici illi in somnis, in habitu monachi dicit ei: „lumbos tuos doles?” illa uero ad eum: „non domine, nihil mali habeo, sana sum.” et una cum sermone expergefata et sentiens in se ualidum
 15 cecidisse dolorem coepit clamare, gemere ac indesinenter affligi, ita ut non posset omnino respirare importabilia patiens, ut uacationem agens reputaret secum et requireret, quinam esset et ex qua causa tam subitaneus dolor qui sibi foret illatus. sed in his consummauit dies quattuor. quinta uero die illucescente uidet astantem sibi sanctum atque dicentem: „descende ad tetrapylum et roga sanctum Anastasium,
 20 et sanaberis.” at illa surgens et in memoriam ueniens improborum sermonum suorum quos locuta est aduersus caput suum, aduocatis pueris suis dicit eis: „tollite me, tollite me, et eamus ad tetrapylum sancti Anastasii. noui enim nunc edocta etiam a Perside ueniens limpsanum adorare et honorare et *quae deus* mundauit non communicare {id est *commune dicere*}.“ leuata ergo ea pueri eius in phorio {id est
 25 portatorio} pergebant. cumque appropriarent loco, illa de longe attollens oculum et uidens imaginem sancti coepit magna uoce cum effusione lacrimarum clamare: „iste est in ueritate quem uidi in somnis praedicentem mihi de malis quae me optinent.” PL 129,283
 et cum proiecisset se supra pauimentum et plorasset multum, placato sancto erecta est sana. et quae paulo ante ab aliis portabatur et in extremis posita periclitabatur, Ha. 178

P VE

2 limpsano VE lipsano *ed. Rom.** 3 Cesariensium *codd.* 5 lipsanum *ed. Rom.** 7 et] ac *ed. Rom.** | coibe V choibe E prohibe *Vulg.* (*sed cohibe Psalt. Rom.*) 9 fecit P^{pc} (a *exp.*, e *s.l.* P^c), *sed cf. gr.* 10 limpsano V lipsano *ed. Rom.** | ceperunt VE *edd.* 11 tetrapylum VE 13 dixit F *edd.* 15 cepit VE | affigi *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 16 respirare] *Anast. legit ἀναπνεῦσαι (cf. app. crit. gr.)* | uacationem agens *ed. Rom.*: uacatione agente *codd. (fort. mendum interpreti tribuendum)* 18 consummauit VE | uidit F *edd.* 19 tetraphylum P 21 capud P^{ac} (d in t *mut. P^c*) | ait VE *edd.* 22 et] ut *ed. Rom.**, *sed cf. gr.* | enim + et VE *edd.* 23 lymsanum VE lipsanum *ed. Rom.** 24 id est commune (*commune ed. Rom. ex Vulg.: communionem codd.*) dicere P E i. t. V^{img} (*Anastasii glossema ad communicare pertinens*) | phorio] comportatorio E (*ex Anastasii glossema ortum, uide infra*) 24–25 id est portatorio (*glossema Anastasii*) P^{pc} V^{img}; id est comportatorio P^{ac} (*com sublin. P^s*) 25 appropinquarent *ed. Rom.** | et] ut P^{ac} (e *s.l.* P^c) 26 sancti imaginem *ed. Rom.** | cepit VE 27 obtinent *ed. Rom.** 28 proiecisset se] proiecisse V^{ac} se proiecisset V^{pc} (*se add. s.l., t suppl. V¹⁻²*) E *edd.*

τὸν οἶκον αὐτῆς, συμφώνως τοῖς λοιποῖς αἰνοῦσα καὶ δοξάζουσα τὸν θεὸν καὶ μεγαλαυχοῦσα τὸν μάρτυρα.

Πέτρος καὶ Πέτρος οἱ θεοφιλέστατοι πρεσβύτεροι καὶ τοποτηρηταὶ Ἀδριανοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον· Αὕτη ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας ἐν Ῥώμῃ ἐστὶν εἰς μοναστήριον σὺν τῇ τιμῇ αὐτοῦ κεφαλῇ.

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Ταυρομενίου εἶπεν· Ἀληθῶς εἰρήκασιν οἱ τιμιώτατοι τοποτηρηταί, ἐπειδὴ καὶ ἐν Σικελίᾳ ἐχρημάτιζε γυνὴ δαιμονιώσα καὶ ἐν Ῥώμῃ γενομένη διὰ τῆς προειρημένης ἱερωτάτης εἰκόνος ἐξιάθη.

Ἰωάννης ὁ θεοφιλέστατος μοναχὸς πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπε· Πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ἀναγνωσθέντων, ὅτι καὶ αἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων θαυματουργοῦσι καὶ ἰάσεις ἐπιτελοῦσι.

Πέτρος ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Νικομηδείας εἶπε· Βίβλον ἐπιφέρομαι τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ προσάγω πρὸς τὸ ἀναγνωσθῆναι.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν· Ἀναγνωσθήτω.

Καὶ λαβὼν Στέφανος διάκονος καὶ νοτάριος ἀνέγνω·

Λόγος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου περὶ τῆς εἰκόνος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν γενομένου θαύματος ἐν Βηρυτῷ τῇ πόλει Ἄρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ὑμῶν καὶ ἴδετε τὸ καινὸν θέαμα τοῦτο ὅπερ

18 Ἄρατε — ὑμῶν cf. Is. 51,6; Ioh. 4,35

16–330,2 (Ps.-)Ath. imag. Beryt. (CPG 2262; cf. BHG^a 780–782), ~ PG 28, 805–812 (cf. PG 28, 797–804); de uariis recensionibus cf. Dobschütz, Christusbilder p. 280*–282**

18 Ἄρατε — τοῦτο = Theod. Stud. epist. 532,147–148; Theod. Stud. antirr. II 19, PG 99, 365 B

HV T M 16–330,2 ~ Ath. (= PG; adferuntur lectiones uariae selectae), ~ Mo f. 213^r–217^r 16–324,4 ~ Pa f. 254^{r-v} (abbreviatum, cf. app. crit.) 18 = Theod. Stud.

1 τοῖς λοιποῖς] σὺν τοῖς λοιποῖς *Mir. Anast. (G)*, om. *Mir. Anast. (B)* 2 post μάρτυρα add. H^{ms}V testimonia ex Ioh. Dam. imag. desumpta, cf. praef. 3 οἱ θεοφιλέστατοι om. V | καὶ — πάπα om. V 4–5 ἕως — ἡμέρας om. V 5 ἐν + τῇ V 6 Ἰωάννης — Ταυρομενίου] ὁ Ταυρομενίας ἐπίσκοπος V | ὁ εὐλαβέστατος om. M | Ταυρομενίας H Ταυρομενίας V 7 ἐπειδὴ] ὅτι V | ἐχρημάτιζε om. V | γυνὴ + τις ἦν V (tis recepit ed. Rom.*) | δαιμονῶσα M 8 προειρημένης om. HV | ἱερωτάτης om. V | εἰκόνος + τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου V 9–11 om. V 9 πρεσβύτερος καὶ μοναχὸς T edd. ἐπίσκοπος H 10 ἀνεδείχθη M 11 ἀποτελοῦσι ed. Rom.* 13 καὶ — ἀναγνωσθῆναι] καὶ εἰ κελεύετε ἀναγνωσθήτω V 14 εἶπεν] ἀπεκρίθη V | Ἀνάγνωθι V 15 διάκονος καὶ νοτάριος H M (cf. lat.): νοτάριος V διάκονος T edd. 16–17 Τοῦ αὐτοῦ nec plura Pa (praecedit Ps.-Ath. qu. Antioch. duc. 39) 16 Λόγος om. PG | Ἀθανασίου + ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας (sic) Mo | τῆς] τῇ (sic) M, exspectaueris <τοῦ> τῆς (cf. lat.) 17 τοῦ — πόλει om. V | τοῦ — γενομένου] τοῦ γενομένου (γεναμένου Mo) nec plura Mo PG | ἡμῶν + περὶ τοῦ M 18 Ἄρατε] Δεῦρο ἄρατε Pa | τοῦτο om. V 18–322,3 ὅπερ — ἔφησαν] τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐρόντες οἱ Ἰουδαῖοι ἐν τινὶ οἰκῇ· Χριστιανὸς γὰρ ἦν ταύτην ἔχων πρὸς πόθον καὶ σέβας κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν ἐν ἐνὶ τοῦ οἰκήματος τόπῳ· ἡ δὲ οἰκία οὐ τοῦ διατρίψαντος ἐν αὐτῇ χριστιανοῦ ἦν, ἀλλ' ὥς ἔθος τοῖς πενεστέροις καὶ ἀπορωτέροις ἔστι πρὸς χρόνον ὀλίγον μισθοῦσθαι τὴν οἰκίαν, μετέπειτα δὲ ἔαν ταύτην τῷ κυρίῳ τῆς οἰκίας, ἐξελεθόντος τοῦ χριστιανοῦ λήθῃ παρέδραμεν αὐτὸν τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν συγκομίσασθαι μετ' αὐτοῦ· ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ Ἰουδαῖος εἰσελθὼν πρὸς τὸ καταμεῖναι καὶ δὴ ἡμερῶν πολλῶν διελθουσῶν διαμένοντος αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ περιβλεψάμενος κατὰ τοὺς τοίχους τῆς οἰκίας εἶδεν ἐν πίνακι ἐγγεγραμμένην τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· διελάνθανε γὰρ ἐν τοιοῦτῳ τόπῳ οὖσα τοὺς εἰσιόντας. ταύτην κατενεγκὼν ἀπενέγκατο (sic) πρὸς τοὺς ὁμοφύλους καὶ ὁμοθησκευτὰς αὐτοῦ. οἱ δὲ παράνομοι Ἰουδαῖοι ἔφησαν reliquis omissis Pa

propriis pedibus ambulans abiit domum suam, concorditer cum ceteris laudans et glorificans deum et magnificans martyrem.

Petrus et Petrus deo amabiles presbyteri et uicarii Hadriani papae senioris Romae dixerunt: Haec imago sancti Anastasii usque in hodiernum diem est Romae in
5 monasterio ipsius cum pretioso eius capite.

Iohannes reuerentissimus episcopus Tauromeniae dixit: Verum dixerunt honorabilissimi uicarii, quoniam et in Sicelia fuit mulier daemonium patiens et Romae
posita per praedictam sacratissimam imaginem sana effecta est. La.-Co. 218

Iohannes deo amabilis presbyter monachus ac uicarius orientalium pontificum dixit:
10 Ad ea quae dicta sunt ostensum est ex his quae lecta sunt, quia et imagines sanctorum miracula operantur et sanitates perficiunt.

Petrus sanctissimus episcopus Nicomediae dixit: Librum defero sancti Athanasii et
sanctae synodo offero ad legendum. Rom. 472

Sancta synodus dixit: Legatur.

15 Et accipiens Stephanus diaconus et notarius legit:

Sermo sanctae memoriae patris nostri Athanasii de imaginis domini nostri Iesu
Christi ueri dei nostri facto miraculo in ciuitate Beryto

Sustollite oculos mentis uestrae et uidete nouum miraculum hoc quod factum est Ma. 26

P VE

6 sanctissimus *ed. Rom.** | dixerunt] dixere E *edd.* 7 Sicilia P^{pc} (e *exp. et i supra* e P^c) E *edd.*, *sed cf. Act. I p. 39,2 al.* | demonium VE (*ut semper*) *edd.* 9 ac] et VE *edd.* 15 notarius et diaconus VE 16 imagine E *edd.* 17 Berito VE 18 miraculum ~ θεῶμα?

Ma. 25 γέγονε νῦν· ἐμβλέψατε εἰς τὸ θαῦμα τὸ ἄπειρον τοῦ θεοῦ καὶ δότε αὐτῷ δόξαν· κατανοήσατε εἰς τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιланθρωπίαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς αὐτοῦ οἰκονομίας καὶ θρήνον μετ' εὐφροσύνης ἀναλάβετε. ἐπὶ μὲν θεοῦ οὐδὲν ξένον — θεὸς γὰρ ὢν πάντα δύναται —, ὅτι δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν καὶ ἐφ' ἡμῶν, ἐκστήσεται πᾶσα καρδιά τῶν ἀκουόντων. ὧντως ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τῷ τετολμημένῳ, ἔτα- 5 ράχθησαν πάλιν ἄβυσσοι, καὶ ὁ ἥλιος ἐσκοτίσθη καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες ὁμοίως ἐπὶ τῷ γεγονότι· ἀλλὰ πάλιν ὑψοφάνθησαν ἐπὶ τῷ οἰκονομηθέντι ὑπὸ κυρίου πᾶσαι αἱ τῶν οὐρανῶν δυνάμεις. ἀκούσατε καὶ ἑκστήτε ὁ γέγονεν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν, συνιέντες σύνετε καὶ τὸ οὗς ὑμῶν κλίνετε, πρὶν γε τοῦ ἔξω τὸ τῆς καρδίας, καὶ ἀκούσατε. 10

Πόλις ἐστὶ Βηρυτὸς καλουμένη ἐν μεθορίοις Τύρου καὶ Σιδῶνος κειμένη, τελοῦσα δὲ ὑπὸ Ἀντιόχειαν. ἐν ταύτῃ τῇ πόλει Βηρυτῷ πλήθη πολλὰ ἦν τῶν Ἰουδαίων. πλησίον δὲ τῆς συναγωγῆς αὐτῶν μεγάλης οὔσης σφόδρα χριστιανὸς τις ἔλαβεν ἐνοικίῳ κελλίῳ παρὰ τινος. ἐν ᾧ κατοικῶν ἀντικρὺ τοῦ ἀκουβίτου αὐτοῦ ἔπηξεν εἰκόνα τοῦ κυρίου ὑμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν σεμνοῖς μὲν ἦν ἐζωγραφημένη, ὁλόστα- 15 τον δὲ ἔχουσα τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. χρόνου δὲ ὀλίγου διελθόντος ἐπεζήτησε μιτάτον μείζον ὁ χριστιανὸς ὡς χρήζων. τοῦτο δὲ ἡ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὠκονόμησε χάρις, ὥς γε ἐγὼ πείθομαι, τοῦ θέλοντος πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, δεικνύων τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς σέβουσι καὶ πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν, εἰς ἔλεγχον μὲν τῶν ἀσεβῶν, στή- 20 ριγμα δὲ τῶν πιστῶν. ἐζήτησεν οὖν ὁ χριστιανός, ὡς ἔφην, μείζονα οἶκον καὶ εὗρεν ἐν τόπῳ τινὶ τῆς πόλεως καὶ μετήρεν ἐκεῖσε ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ πλησίον τῆς

5-6 Ps. 76,17 6-8 ὁ — δυνάμεις cf. Mt. 24,29; Mc. 13,24-25 (cf. Is. 13,10 et 34,4) 11 ἐν — Σιδῶνος cf. Mt. 15,21; Mc. 7,24 18-19 1 Tim. 2,4

HVT M

1 νυνὶ V | ἐμβλέψατε] ἐνβλιθέντι sic prob. Mo | εἰς τὸ ἄπειρον θαῦμα H Mo PG | δόξαν + τῷ θεῷ PG 2 incertum quid habeat Mo post κατανοήσατε (fort. καὶ) | εἰς om. M 2-3 καὶ — οἰκονομίας om. V 2 καὶ om. PG 3-5 θεὸς — ἀκουόντων] ὁ γὰρ θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐφ' ἡμῶν, ἐκστήσεται πᾶσα καρδιά τῶν ἀκουόντων PG 3-4 θεὸς — πάντα] ὁ θεὸς γὰρ ἡμῶν πάντα Mo 4 τὰ πάντα H 5 τετολμημένῳ + θεάματι H, + τοῦτῳ τῷ (om. Mo) θεάματι Mo PG 5-6 ἐταράχθη πάλιν ἡ (om. PG) ἄβυσσος Mo PG 6 πάλιν] πᾶσαι V ed. Rom.^{ms}, sed cf. lat. | ὁ om. PG | καὶ οἱ ἀστέρες καὶ ἡ σελήνη PG 6-7 ὁμοίως — γεγονότι om. V 7 γεγονότι + θαύματι Mo | εὐφράνθησαν H M | ἐπὶ τῇ οἰκονομίᾳ τῇ γεναμένη (γενομένη PG) ὑπὸ Mo PG | ἐπὶ² om. M | ὑπὸ + τοῦ M 8 αἱ om. PG 8-10 ἀκούσατε — ἀκούσατε om. V (de H uide infra) 8 ἀκούσατε + οὖν ἀδελφοί Mo PG | ὃ] ᾧ PG | ἐν om. PG 9 ἡμῶν + καὶ Mo 9-10 συνιέντες — ἀκούσατε om. H 9 συνιέντες Mo PG ed. Rom. (ex lat.): συνιούσαι T M | συνιέτε PG | πρὶν γε τοῦ ἔξω τὸ om. PG | καρδίας + ὑμῶν Mo 11 μεθορίῳ V | Σιδῶνι V Σηδῶνος (sic) Mo | κειμένη om. PG 11-12 δὲ — Βηρυτῷ partim euanida in H 12 ὑπὸ Ἀντιόχειαν] Ἀντιοχείας PG | ταύτῃ + οὖν Mo PG | ἦν] εἰσι(v) Mo PG εἰσὶν post Ἰουδαίων H 13 τις om. PG 14 κελλίῳ ἐνοικίῳ H Mo ἐν οἰκίῳ κελλίῳ V κελλίῳ ἐν οἰκίῳ PG | ἀντικρὺ H T: ἀντικρὺς V M Mo PG | ἀκουβίτου V | αὐτοῦ ἔπηξεν] αὐτῶν ἐποίησεν PG 15-16 ἐν — Χριστόν] σεμνῶς ἐζωγραφημένην, ὁλόστατον ἔχουσαν τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ PG 15 ἐν σεμνοῖς H T M Mo: ἐν σανίσι V edd., fort. coll. lat. et PG σεμνῶς scribendum | μὲν ἦν incertum in Mo | ἐζωγραφημένη] καὶ ζωγραφημένη Mo 15-16 ὁλόστατον — Χριστόν om. Mo 17 μιτάτον μείζον] οἶκον μείζονα PG | ὁ χριστιανὸς μείζον V | μείζωτερον (sic) Mo | ὡς χρήζων om. V | δὲ om. V 17-18 ἡμῶν — Χριστοῦ om. V 18 γε] τε V 18-19 πάντας σωθῆναι ἀνθρώπους T edd. σωθῆναι πάντας V (om. ἀνθρώπους) 19-20 τὰ θαυμάσια δεικνύων τοῖς σέβουσι V 19 δεικνύων] δεικνύοντος T edd. 19-20 τοῖς — πᾶσι om. PG 20 πᾶσι post αὐτὸν Mo | τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν PG | μὲν om. PG 20-21 στηριγμὸν H PG στηριγμῶν (sic) Mo 21 δὲ + ἡμῶν Mo | ἐζήτηι V edd. PG | ἔφηνεν V εἴπων (sic) Mo 22 εὗρων τὶ ἀπὸ τῆς πόλεως μετήρεν PG | ἐν — πόλεως om. V | ἐκεῖθεν Mo 22-320,1 ἀπὸ — Ἰουδαίων om. V PG

nunc; in infinitam admirationem dei aspiciet et date illi gloriam; contemplamini in ineffabilem misericordiam eius et magnitudinem dispensationis ipsius atque lamentum cum laetitia sumite. in deo quidem nihil extraneum – deus enim cum sit, omnia potest –, quia uero in diebus nostris et in nobis factum est, expauescet omne cor
 5 audientium. uere expauit caelum in eo quod temere factum est, *conturbati sunt* rursus *abyssi*, et sol obtenebratus est et luna et stellae similiter super hoc quod patratum est; sed iterum laetatae sunt in eo quod a domino dispensatum est omnes caelorum uirtutes. audite et admiramini quod factum est in diebus nostris, intelligentes intelligite et aurem uestram inclinate, foras quod cordis est porrigite et audite.

- 10 Ciuitas est Berytus uocata in confinibus Tyri et Sidonis sita, Antiochiae subdita. in hac ciuitate Beryto multitudines erant copiosae Iudaeorum. porro iuxta synagogam ipsorum, quae ualde magna esse uidebatur, christianus quidam accepit ad pensionem cellulam a quodam. in qua habitans contra accubitus suum fixit imaginem domini nostri Iesu Christi, honeste depictam et integrae staturae habentem dominum
 15 nostrum Iesum Christum. transacto praeterea modico tempore perquisiuit mansionem maiorem ille christianus, quemadmodum et indigebat. hoc autem domini nostri Iesu Christi gratia dispensauit, ut ego credo, *qui uult omnes homines saluos fieri et ad agnitionem ueritatis uenire*, ostendens miracula sua se colentibus et omnibus in se credentibus, in redargutionem impiorum et stabilitatem fidelium. quaesiuit ergo
 20 christianus, ut dixi, maiorem domum et inuenit in quodam loco ciuitatis et transtulit

PL 129, 284

P VE

1 admirationem ~ θαῦμα? | illi] ei F edd. | in² om. VE edd. 2 ipsius] eius E edd. 4 nobis] uobis VE 5 timere P^{ac} (e¹ P^c s.l.) | turbati Vulg. (uar. lect. conturbati; cf. Psalt. Rom., ed. Weber) 6 rursus om. ed. Rom.* | abyssy V abissi E 8 uirtutes ~ δυνάμεις (ut saepe; cf. Gloss.) 8–9 intelligentes VE 9 foras – cordis] et quidem ante exteriorem aurem, quae cordis ed. Rom.^{ms} (sed potius mendum interpretis) 10 Beritus VE | finibus V edd. | Sydonis VE 11 Berito VE 12 esse magna F edd. | quidem P^{ac} (e exp., a P^c s.l.) 13 dei P^{ac} (n P^c s.l.) 14 honeste] „g. in tabula” ed. Rom.^{ms} ex gr. V | integrae staturae ~ ὁλόστατον 15 praeterea] autem ed. Rom.* 17 ego om. F edd.

συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων. καὶ μετὰρας πάντα τὰ αὐτοῦ κατὰ λήθην — οἰκονομία
 δὲ ἦν θεοῦ — τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου ἀφῆκε λησμονήσας, καθὼς ἔφην. Ἰουδαῖος δὲ
 τις λαμβάνει ἐνοικίῳ τὸν οἶκον ἐκείνον, ἔνθα ἡ εἰκὼν τοῦ δεσπότητος ἵστατο. εἰς-
 αγαγὼν δὲ πάντα τὰ αὐτοῦ κατέμενε ἐν τῷ οἴκῳ, μὴ θεωρήσας τὴν εἰκόνα τοῦ
 κυρίου ὅτι ἵσταται ἐκεῖ· οὐδὲ γὰρ κατενόησε τὸν τόπον ἐκείνον, ἀλλ' εἰσελθὼν
 κατέμενε. ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐκάλεσεν ὁ αὐτὸς Ἰουδαῖος σύνεθνον αὐτοῦ ἐπὶ
 ἀρίστῳ· καὶ ἐν τῷ ἀριστᾷ αὐτοὺς ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ Ἰουδαῖος ὁ κληθεὶς
 εἶδε τὴν εἰκόνα τοῦ δεσπότητος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ λέγει τῷ κεκληκότε αὐτόν·
 „σὺ Ἰουδαῖος ὦν πῶς τὴν εἰκόνα τοῦ τοιοῦτου ἔχεις;” ὕβρεις τε παμπόλλας καὶ
 ἀθεμίτους ἀφείς κατὰ τοῦ δεσπότητος, ὅς οὐ τολμῶ — μὴ γένοιτο — γράψαι, ὥσπερ
 εἶπε κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὁ κληθεὶς. τότε ὁ καλέσας ἰδὼν τὴν εἰκόνα τοῦ
 δεσπότητος ἐπληροφόρησεν αὐτὸν τὸν κληθέντα ὑπ' αὐτοῦ Ἰουδαῖον λέγων ὅτι
 „μέχρι τοῦ παρόντος οὐκ εἶδον τὴν εἰκόνα ταύτην”. καὶ ἐσιώπησεν ὁ κληθεὶς,
 ἀπῆλθε δὲ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς αὐτοῦ καὶ διαβάλλει τὸν Ἰουδαῖον τὸν ἐν τῷ οἴκῳ,
 ἔνθα ἡ εἰκὼν τοῦ κυρίου, λέγων ὅτι „ὁ δεῖνα εἰκόνα ἔχει τοῦ Ναζωραίου ἐν τῷ
 οἴκῳ αὐτοῦ”. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἔφησαν· „εἰ δύνασαι τοῦτο ἀποδείξαι;” ἐκείνος δὲ
 ἐβεβαιώσατο ὅτι „ἐγὼ τοῦτο δείξω ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ”. πληροφορηθέντες δὲ
 ἐπλήσθησαν θυμοῦ· καὶ τὴν μὲν ἐσπέραν ἐκείνην ἡσύχασαν, πρῶϊας δὲ γενομένης
 παραλαμβάνουσιν οἱ ἀρχιερεῖς αὐτῶν καὶ οἱ πρεσβύτεροι αὐτὸν τὸν διαβάλλοντα
 Ἰουδαῖον καὶ ὄχλον πολὺν τοῦ ἔθνους αὐτῶν καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ
 Ἰουδαίου, ἔνθα ἡ εἰκὼν τοῦ κυρίου ἵστατο. γενόμενοι δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου εἰσεπήδη-
 σαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι σὺν τῷ καταμηνύσαντι καὶ ὀρώσι τὴν τοῦ

HVT M

1 καὶ — αὐτοῦ] καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα λαβὼν V | μετὰρας] μετὰ χαρᾶς PG 1–2 κατὰ — ἔφην] καὶ
 καταλείπων ἐξ οἰκονομίας θεοῦ τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἀφῆκε, καθὰ ἔφην PG 2 ἦν θεοῦ] θεοῦ ἦν H ἦν
 τοῦ θεοῦ V | ἀφῆκε τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου V | λησμονήσας — ἔφην om. V non male | λησμονήσας om. M |
 καθὼς ἔφην] αὐτὴν Mo 3 ἔλαβεν PG | ἐν οἰκίῳ V | τὸ οἶκον ἐκείνο V | τοῦ δεσπότητος] τοῦ θεοῦ καὶ
 δεσπότητος Ἰησοῦ Χριστοῦ V τοῦ κυρίου PG 4 τὰ αὐτοῦ πάντα V | ἐν τῷ οἴκῳ] ἐκείσε V | τῷ om. PG
 4–5 τὴν τοῦ κυρίου εἰκόνα V 5 ὅτι ἵσταται ἐκεῖ om. V | ἵστατο Mo PG | οὐ γὰρ V | ἐνόησε PG |
 ἐκείνον om. V | ἀλλὰ M Mo 6 κατέμεινε Mo 7 ἀρίστῳ] ἀριστον PG | ἀριστᾷ incertum in V | αὐτοὺς
 om. V | ὀφθαλμοὺς + αὐτοῦ M Mo | ὁ Ἰουδαῖος ὁ κληθεὶς] ὁ κληθεὶς Ἰουδαῖος H ed. Rom.* (nescio unde
 sumptum) Mo PG 8–9 εἶδε — τε] εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἐσταυρωμένου, ἐκεῖ ὕβρεις nec plura PG 8 τοῦ —
 Χριστοῦ om. V | δεσπότητος] κυρίου Mo | αὐτόν om. V 9 τοιοῦτου + ἐχομένου T Mo | ἔχεις + ἐν ἑαυτῷ
 H | πολλὰς V 10 ἀθεμίτους + ποιήσας Mo | ἀφείς HV M (cf. lat.): ἀφῆκε T edd. ἀφ' ἧς + ὥρας εἶδε (ἴδεν
 Mo) τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ (κυρίου Mo) Mo PG | κατὰ τοῦ δεσπότητος] κατ' αὐτῆς εἶπε PG, om. Mo | ὅς οὐ
 τολμῶ] ὅς τις εἰπεῖν τολμᾷ; V 10–11 μὴ — τότε om. V 10–12 ὥσπερ — δεσπότητος om. Mo
 10–11 ὥσπερ — κληθεὶς om. H 10 ὥσπερ M 11–12 ὁ' — δεσπότητος] ὁ παράνομος Ἰουδαῖος, ἰδὼν τὴν
 εἰκόνα τοῦ κυρίου PG 11–12 ἰδὼν — δεσπότητος om. V 12 ἐπληροφόρησεν + δὲ Mo PG | αὐτόν]
 αὐτὸς PG, om. H 12–13 τὸν — εἶδον] μὴ ἰδεῖν V 12 ὑπ' αὐτοῦ om. PG 13 ἐσιώπα V
 14 ἀπελθὼν PG | αὐτοῦ καὶ om. PG | αὐτοῦ] αὐτῶν Mo, om. V | τὸν Ἰουδαῖον] τοῦτον V
 14–15 τὸν² — κυρίου om. V 15 ἔνθα — κυρίου om. PG | ἔνθα + ἦν Mo | δεῖνα + Ἰουδαῖος V edd. | ἔχει
 εἰκόνα V edd. 15–16 ἐν τῇ οἰκίᾳ V 16 ἀκούσαντες om. V 16–17 ἔφησαν — δὲ om. PG 16 εἰ] καὶ
 V, om. Mo | δεῖξαι V 17 διεβεβαιώσατο HV | δείξω τοῦτο Mo | ἀποδείξω T edd. | τῇ οἰκίᾳ V
 17–18 πληροφορηθέντες δὲ ἐπλήσθησαν scripsi (cf. supra l. 12): πλησθέντες δὲ ἐπλήσθησαν T M Mo
 ἐπλήσθησαν δὲ H οἱ δὲ ἐπλήσθησαν V edd. (cf. lat.) οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐπλήσθησαν PG 18 θυμοῦ +
 μεγάλου PG | μὲν om. PG | ἐκείνην om. H | δὲ + ἦδη PG | γενομένης Mo 19 αὐτῶν — πρεσβύτεροι om.
 V PG | αὐτῶν] αὐτόν H | αὐτόν V M PG: αὐτῶν T edd., om. H Mo | διαβάλλοντα + τὸν H Mo PG
 20 πολὺν τοῦ ἔθνους] πολλὸν (sic) ἔθνους PG | αὐτῶν om. V | τῇ οἰκίᾳ V 21 ἔνθα — ἵστατο om. V |
 γενόμενοι Mo | δὲ] τε Mo, om. PG | ἐπὶ τοῦ τόπου] ἐκείσε V 21–22 συνεπίδησαν V Mo 22 οἱ' —
 πρεσβύτεροι om. V | πρεσβύτεροι + αὐτῶν H 22–322,1 τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου HV

se illuc a domo quae erat iuxta synagogam Iudaeorum. et sublati omnibus suis per obliuionem – dispensatione tamen dei – imaginem domini dimisit obliuioni, ut praefatus sum, traditam. quidam uero Iudaeus accepit ad pensionem domum illam in qua imago domini stabat. intromissis autem omnibus suis permanebat in domo, 5 minime contemplatus iconam domini quod staret illic; neque enim considerauit locum illum, sed ingressus manebat. quadam uero die inuitauit idem Iudaeus unum ex contribulibus suis ad prandium. et cum pranderent, eleuatis oculis Iudaeus qui fuerat inuitatus uidit iconam domini nostri Iesu Christi et dicit ei qui se inuitauerat: „tu cum sis Iudaeus, quomodo imaginem huiusmodi se habentis habes?” conuicia 10 quoque plurima et nefanda emittens aduersus dominum, quae non audeo scribere – absit –, quae dixit contra saluatorem is qui fuerat inuitatus. tunc is qui inuitauerat uidens imaginem domini rationem reddidit inuitato Iudaeo, dicens quia „usque in praesens non uidi hanc imaginem”. et siluit inuitatus, abiit autem ad summos sacerdotes suos et incusat Iudaeum qui in domo manebat in qua imago domini erat, 15 dicens quia „ille imaginem habet Nazarei in domo sua”. qui audientes dixerunt: „si potes hoc ostendere?” at ille affirmauit quia „ego ostendam hoc in domo eius”. illi uero repleti furore uesperis quidem siluerunt, mane uero facto summi sacerdotes eorum atque presbyteri assumpto eo qui Iudaeo detraxerat et turba multa gentis suae pergunt ad domum Iudaei in qua imago domini stabat. peruenientes autem ad locum

Ha. 179

La.-Co. 219

Rom. 473

Ma. 27

P VE

2–3 obliuioni ... traditam ~ λησμονήσας? 3 domum illam ad pensionem F *edd.* 6 idem *om.* VE *edd.* 8 inuitatus fuerat VE *edd.* 9 Iudeus *codd.* (et sic semper VE) | se habentis *om.* ed. Rom.* 10 plurima quoque F *edd.* 11 is¹] his VE 12 Iudeo *codd.* 14 accusat F *edd.* | Iudeum *codd.* 15 ille ~ ὁ θεῖναι | imaginem + domini V | Nazarei V Nazareni ed. Rom.*; post Naz- add. uidelicet VE *edd.* 16 hoc¹ ed. Rom.: hanc VE haec P 17 uero¹] uere P^{ac} (o s. l. P^c) | pletio P^{ac} pleti P^{pc} (i s. l. P^c) repleto E^{ac} (i in o mut.) | uespere E *edd.* 18 adque P^{ac} (d in t mut. P^c) | Iudeo *codd.*

κυρίου εικόνα ἴσταμένην. τότε θυμωθέντες σφόδρα τὸν μὲν Ἰουδαῖον τὸν οἰκοῦντα ἐν τῷ οἴκῳ ἐκείνῳ ἀποσυνάγωγον ποιήσαντες ἤλασαν, τὴν δὲ εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καταγαγόντες ἔφησαν ὅτι „καθὼς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐνέπαιξαν αὐτῷ ποτε, οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐμπαίξωμεν αὐτῷ“. τότε ἤρξαντο ἐμπτύειν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ἀγίας εἰκόνης τοῦ κυρίου καὶ ἐρράπισαν αὐτὴν κατὰ πρόσωπον τῶν συνελθόντων· ἔνθεν κάκειθεν ἐρράπιζον τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου λέγοντες· „ὅσα ἐποίησαν αὐτῷ οἱ πατέρες ἡμῶν, πάντα ποιήσωμεν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ.“ καὶ λέγουσιν· „ἠκούσαμεν ὅτι ἐνέπαιξαν αὐτῷ, καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ ποιήσωμεν.“ ἐμπαιγμοῖς οὖν ἀπείροις ἐνέπαιξαν τῇ εἰκόνι τοῦ κυρίου, ἅπερ οὐδὲ λέγειν ἡμῖν τετόλμηται. εἶτα λέγουσιν· „ἠκούσαμεν ὅτι ἤλυσαν αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν αὐτῷ.“ τότε κατὰ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τῆς τοῦ κυρίου εἰκόνης ἔπηξαν ἡλούς. πάλιν λέγουσι μεμνηότες· „ἠκούσαμεν ὅτι ὄξος καὶ χολὴν ἐπότισαν αὐτὸν μετὰ σπόγγου, ποιήσωμεν αὐτῷ καὶ ἡμεῖς.“ καὶ ἐποίησαν προσθέντες εἰς τὸ στόμα τῆς εἰκόνης τοῦ κυρίου τὸν σπόγγον τοῦ ὄξους πεπληρωμένον. πάλιν λέγουσι· „μεμαθήκαμεν ὅτι καλὰ μὲν ἔτυπαν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ οἱ πατέρες ἡμῶν, τὸ αὐτὸ καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν.“ καὶ λαβόντες κάλαμον ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δεσπότου. τέλος λοιπὸν λέγουσιν· „ὥς ἀκριβῶς μανθάνομεν ὅτι

3-9 cf. Mt. 27,29-31; Mc. 15,19-20 4-5 ἐμπτύειν — πρόσωπον¹ cf. Mt. 26,67 5 ἐρράπισαν cf. Ioh. 19,3
10 cf. Ioh. 20,25 12-13 cf. Mt. 27,34 et 48; Mc. 15,36; Ioh. 19,29; Ps. 68,22 15-16 cf. Mt. 27,30; Mc. 15,19

2-324,4 τὴν — αὐτῆς ~ Theod. Stud. epist. 532,148-171; cf. Theod. Stud. antirr. II 19, PG 99, 365 B-D

HV T M 2-324,4 ~ Theod. Stud.

1 ἴσταμένην + ὑποδείξαντος ἐκείνου *Mo PG* | σφόδρα] λίαν *V* 1-2 τὸν² — ἐκείνῳ *om. H* 1 τὸν² + ἐκεῖ *V* | κατοικοῦντα *V PG* 2 ἐν — ἐκείνῳ *om. V* | ἐκείνῳ *om. PG* | ἀποσυνάγωγον — ἤλασαν] ἀπήλασαν τῆς συναγωγῆς αὐτῶν *V* | τὴν εἰκόνα δὲ *V* 3 κατενέγκαντες *Theod. Stud.* | εἶπον *V* 3-8 ὅτι — ποιήσωμεν] locus suspectus, fort. in ipsis Actis ex mendoso exemplari transcriptus 3 ὅτι] δεῦτε *Pa* (uide supra ad p. 316,18-322,3) | καὶ *om. V Theod. Stud.* 3-4 ἐνέπαιξαν — αὐτῷ²] ἐνέπαιξαν αὐτὸν τότε τὸν τοιοῦτον *PG* (lac. indic. post αὐτὸν) 3-4 ἔπαιξαν *M* ἐνέπτυσαν *Pa Theod. Stud.* fort. recte 4 αὐτῷ¹] αὐτὸν *M* (cf. *PG*), *om. V* | ποτε *H T* (cf. lat. et *Mo*): τότε *V M* (cf. *PG*) ποτὲ + τῷ τοιούτῳ *Mo* | ἐμπαίξωμεν *H* ποιήσωμεν *V* ἐμπτύσωμεν *Pa Theod. Stud.* fort. recte | αὐτῷ² *om. V* 4-5 ἐμπτύειν — πρόσωπον¹] εἰς τὸ πρόσωπον ἐμπτύειν *V* 4 εἰς *om. Pa* 5 πρόσωπον¹ + αὐτοῦ *PG* | τῆς — εἰκόνης *om. V* | ἀγίας *om. Pa Theod. Stud.* | κυρίου + ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ *V* | ἐράπιζον *HV Pa* ἐράπησαν *Mo* 5-6 κατὰ — συνελθόντων *om. Mo* 6 τῶν συνελθόντων *om. HV PG* | ἔνθεν — λέγοντες] ἔνθεν καὶ ἔνθεν. καὶ ταύτην ῥαπίζοντες ἔλεγον *PG* ἔνθεν κάκειθεν, ἡγουν τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου, λέγοντες *Pa Theod. Stud.* | ἐρράπιζον — κυρίου *om. V Mo* 7 αὐτῷ *om. V PG* | πάντα + καὶ ἡμεῖς *Mo*, *om. V* | ποιήσωμεν + καὶ ἡμεῖς *V Pa* (cf. *Mo*), sed cf. lat. et *Theod. Stud.* | τῇ εἰκόνι] εἰς τὴν εἰκόνα *M* 7-8 καὶ — ποιήσωμεν *om. V* 7-8 λέγουσιν + πρὸς ἀλλήλους *Mo* 8-10 ἠκούσαμεν — λέγουσιν *om. Pa* 8 ἠκούσαμεν *om. Theod. Stud.* | αὐτῷ] αὐτοῦ *Mo* | τὸ αὐτὸ καὶ ἡμεῖς *H* | ἡμεῖς + οὖν *Mo* | τὸ *om. PG* 9 τῇ — κυρίου] αὐτῇ nec plura *V* τῇ εἰκόνι τοῦ θεοῦ *PG* | τὴν εἰκόνα *H Theod. Stud.* | ἅπερ — τετόλμηται] ἅ τίς εἰπεῖν τολμήσει; *V* Ἀπορῶ δὲ λέγειν ὡς δὲ τότε τετόλμηται *PG* 10 εἶτα λέγουσιν] λέγουσιν οὖν εἰς ἀλλήλους *Mo* | ὅτι ἠκούσαμεν *H* | τοῦτο + λοιπὸν *Mo* 11 ποιήσωμεν καὶ ἡμεῖς *V* | αὐτῷ *om. V Mo PG* 11-12 τότε — μεμνηότες] καὶ τοῦτο ἐποίησαν nec plura *V* 11 εἰς τὰ (sic) χεῖρας *Mo* | κατὰ] καὶ *PG*, *om. Pa Theod. Stud.* | τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας *PG* 11-12 τῆς εἰκόνης τοῦ κυρίου *Mo* 12 ἡλούς] τοῖς ἡλοῖς *Pa Theod. Stud.* | ἠκούσαμεν + δὲ *V* | ὅτι + καὶ *M* | ὄξος *om. V* 13-14 αὐτὸν — προσθέντες] καὶ προσήγγισαν nec plura *V* 13 αὐτῷ] αὐτὸ *H T^{pc}* (in ω scr. ο T¹⁻²) *PG Theod. Stud. (VMN)* | ἡμεῖς + οὕτως *M* 13-14 προθέντες *ed. Rom.* ex Vc* 14 εἰς τὸ στόμα] τῷ στόματι *Pa Theod. Stud.* | τοῦ κυρίου τῆς εἰκόνης *T edd.* τῆς ἀγίας εἰκόνης *V* τοῦ κυρίου *PG* | τῷ σπόγγῳ ... πεπληρωμένῳ *T* | τὸν *om. V PG* | τοῦ² *om. V PG* | πεπλησμένον(ον) *V* 15 πάλιν — μεμαθήκαμεν *om. V* | ὅτι] καὶ *V* | αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν *PG* 15-16 οἱ — ποιήσωμεν *om. V* 15-16 οἱ πατέρες ἡμῶν *om. H* 16 τὸ αὐτὸ] τοῦτο *Pa* | λαβόντες + τὸν *H* | εἰς *om. H PG* 17 κεφαλὴν + αὐτοῦ *T edd.*, + τῆς εἰκόνης *Pa PG* | τοῦ δεσπότου *om. PG* | τέλος — μανθάνομεν *om. V* | λοιπὸν *om. Pa Theod. Stud.* | ὅτι] ἀλλὰ καὶ *V* (propter omissionem) ὅτι καὶ *Pa*

insilierunt summi sacerdotes et seniores cum eo qui indicauerat et uident imaginem domini stantem. tunc uehementer irati Iudaeum quidem qui habitabat in domo illa extra synagogam facientes expulerunt; imaginem uero domini nostri Iesu Christi deponentes dixerunt quia „sicuti patres nostri *illuserunt ei* aliquando, ita et nos
 5 illudamus illi”. tunc coeperunt conspuere in faciem sanctae imaginis domini et dare alapas coram his qui conuenerant, hinc et inde imaginem domini in faciem percutientes atque dicentes: „quaecumque fecerunt ei patres nostri, omnia faciamus imagini eius.” et dicunt: „audiuimus quia *illuserunt ei*, et nos hoc ipsum faciamus.” infinitis ergo ludibriis illuserunt iconae domini, quae nos neque dicere audemus.
 10 deinde dicunt: „audiuimus quia clauis infixerunt manus eius et pedes; hoc et nos faciamus ei.” tum per manus et pedes imaginis domini infixerunt clauos. iterum saeuientes dicunt: „audiuimus quia aceto et felle *potauerunt eum* cum spongia; faciamus ei et nos.” et fecerunt apponentes ad os imaginis domini spongiam aceto
 15 id ipsum et nos faciamus.” et accipientes calamum percutiebant in caput domini. ceterum nouissime dicunt: „ut liquidius edocemur quia *lancea latus eius aperuerunt*,

PL 129,285

P VE

1 summi sacerdotes insilierunt (insiluerunt *ed. Rom.**) F *edd.* 4 sicut E *edd.* 5 ceperunt *codd.* 7 faciamus + et nos F *edd.* 8 illuxerunt P^{ac} (s Pⁱ s. l.) | nos *post ipsum ed. Rom.** 9 iconam *ed. Rom.** 10 nos + etiam E *edd.* nos + et V^{ac} (*del.*) 11 tunc F *edd.* | per] in E *edd.* 12 dixerunt VE *edd.* 15 in *om.* F *edd.*, *sed cf. gr.*

λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξαν, μηδὲν παραλείψωμεν, ἀλλὰ προσθῶμεν καὶ τοῦτο." καὶ ποιήσαντες ἐνεχθῆναι λόγχην ἐπέτρεψάν τινι αὐτῶν ἄραι τὴν λόγχην καὶ κροῦσαι κατὰ τῆς εἰκόνος τῆς πλευρᾶς τοῦ κυρίου. εὐθέως οὖν ἀνέβλυσε πληθὺς αἵματος καὶ ὕδατος ἀπ' αὐτῆς.

Χριστέ, δόξα σοι· ἀκατάληπτε, δόξα σοι. τίς ὡς σύ, δέσποτα; τίς πλήν σοῦ θεός, ποιῶν φοβερὰ καὶ ἐξαισία; ὦ τοῦ θαύματος τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μεγαλειότητος. ἔφριξαν ἀληθῶς καὶ νῦν αἱ ἄνω ἁγίαι δυνάμεις σου ἐπὶ τούτῳ. ὦ πόσος εἶ, δέσποτα, εἰς φιλανθρωπίαν, ὦ πόσος εἰς μακροθυμίαν, ὦ πόσος εἶ ἐν ἐλέει. πρώην γὰρ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθεὶς ὁ ἄσαρκος ἐκ παρθένου Μαρίας ἐσταυρώθης ἐν ἐκείνῃ τῇ σαρκὶ ἀπαθῆς ὢν αὐτὸς θεότητι, νῦν δὲ πάλιν ἐν τῇ εἰκόνι ἀνεσταυρώθης, ὦ δέσποτα, εἰς ἔλεγχον μὲν τῶν ἀσεβῶν καὶ πάντων τῶν ἀπίστων, στηριγμὸν δὲ τῶν ἐν ἀληθείᾳ εἰς σὲ πιστευόντων. ἀλλὰ δόξα σοι, δέσποτα, τῷ μόνῳ τὰ πάντα δυναμένῳ ἅμα τῷ εὐλογητῷ θεῷ ἡμῶν καὶ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι. ἀμήν.

Ἑμεῖς δέ, ὦ τέκνα, ἀκούσατε τὰ λοιπά, ἅπερ ὠκονομήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου· αὐτοῦ γὰρ ἡ συγχώρησις. μετὰ γὰρ τὸ κρουσθῆναι τῇ λόγχῃ τὴν πλευρὰν τῆς εἰκόνος αὐτοῦ τοῦ κυρίου καὶ ἀναβλύσαι τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω, λέγουσιν οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων καὶ οἱ πρεσβύτεροι· „ἐπειδὴ θρυλλοῦσιν οἱ σεβόμενοι αὐτόν, ὅτι ἰάσεις πολλὰς ἐποίησε, λάβωμεν νῦν τοῦτο τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ ἀπαγάγωμεν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ συνάξωμεν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας τοῦ λαοῦ καὶ χρίσωμεν αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἴδωμεν, εἰ ἀληθῆ εἰσι τὰ λεγόμενα." τότε προσενέγκαντες τῇ πλευρᾷ τῆς εἰκόνος τοῦ κυρίου βίσσαν κατὰ

1 Ioh. 19,34 3-4 εὐθέως – ὕδατος cf. Ioh. 19,34

HV T M 4 des. Pa (cf. app. crit.)

1 λόγχῃ post αὐτοῦ PG | ἔνυξαν] ἤνοιξαν PG ἐκέντισαν Mo | μηδὲν + καὶ ἡμεῖς Pa 1-2 ἀλλὰ – τοῦτο om. V 2 καὶ om. PG | ποιήσαντες ἐνεχθῆναι] προστάξαντες κοιμισθῆναι V edd. ἐνέγκαντες nec plura Pa | ἐπέτρεψαν PG 2-3 αὐτῶν – καὶ om. V 2 τὴν λόγχην] ταύτην H 3 κροῦσαι] ἀρῶν (sic) PG, κροῦσαι + μετ' αὐτῆς V | κατὰ τῆς πλευρᾶς τῆς εἰκόνος Pa Mo Theod.Stud. fort. recte (cf. lat.) | τῆς πλευρᾶς om. PG | εὐθέως οὖν] καὶ εὐθέως HV καὶ τούτου γενομένου Pa καὶ τούτου γενομένου εὐθέως Theod.Stud. 3-4 ἀνέβλυσε – αὐτῆς] ἀνέβλυσεν ἐξ αὐτῆς πληθὺς αἱμάτων καὶ ὕδατος + τὸ θαῦμα τοῦτο ἐν Βηρυτῷ τῇ πόλει γέγονεν Pa et des. (cf. Theod.Stud.) 4 ἀπ' αὐτῆς ante πληθὺς Theod.Stud. et des. (cf. Pa) | ἀπ' ἐξ PG (cf. Pa) 5 Χριστέ – ἀκατάληπτε] Δόξα σοι, Χριστέ παντοδύναμε, δόξα σοι, ἀκατάληπτε Mo | σοι om. V 6 ὦ – μεγαλειότητος om. V 7 καὶ νῦν ἀληθῶς V | καὶ νῦν om. PG | ἄνω H PG: ἀνώτεραι T edd. ἀνώταται M Mo, om. V | σου καὶ ἐπὶ τούτῳ M καὶ ἐπὶ τούτῳ V σου καὶ ἐπὶ τοῦτο Mo καὶ ἐπὶ τοῦτο PG | ὦ om. PG 8 εἰς φιλανθρωπίαν ὦ πόσος om. V | ὦ' – μακροθυμίαν om. PG | ὦ πόσος εἶ] ὁ πόσος σύ PG | εἶ om. H | πρώην] πρὶν Mo 9 δι' – καὶ om. V 10 ἀπαθῆς – θεότητι] ἀπαθῆς ὁ αὐτὸς ὢν (sic) θεότητι Mo ἀπαθῆς ὁ αὐτὸς ἐν τῇ θεότητι PG | ὢν + ὁ M (cf. Mo PG) 11 ἀνεσταυρώθης] ἐσταυρώθης H σου ἐσταυρώθης PG | μὲν om. Mo | πάντων τῶν om. Mo 12 πεπιστευκότων Mo 13 θεῷ om. V | καὶ om. V PG | σὺν] καὶ PG 15-16 Ἑμεῖς – συγχώρησις om. V 15 ὦ om. PG | ὠκονομήθη – κυρίου] ὠκονόμησεν ἡ αὐτοῦ ἀγαθότης PG | ὑπὸ M 16 αὐτοῦ – συγχώρησις om. PG | γὰρ] δὲ V, om. H 17 αὐτοῦ om. Mo PG 17-18 εἴρηται ἀνωτέρω] εἴρηται V ἀνωτέρω εἴρηται Mo ἐτέρως εἴρηται PG 18 τῶν Ἰουδαίων post πρεσβύτεροι Mo, om. PG | καὶ οἱ πρεσβύτεροι om. V | πρεσβύτεροι + τοῦ λαοῦ PG | θρυλλοῦσιν T PG 19 αὐτόν οἱ σεβόμενοι PG | ὅτι + καὶ PG | ἰάσεις om. H | νῦν τοῦτο] αὐτοῦ Mo PG 20 ἀπάγωμεν M ἀγάγωμεν PG | συνάξαντες Mo | πάντας om. V 21 τοῦ λαοῦ om. V | καὶ om. Mo | χρίσωμεν V | ἀπ' αὐτοῦ om. V 22 προσεγγίσαντες Mo προσήνεγκαν PG | τῇ – βίσσαν om. V | τῆς εἰκόνος om. H PG | κυρίου + ἔθικαν (sic) Mo | βίσσαν H M (cf. LBG s.u.): βῆσαν T Mo (Mo post σφαγῆς) βῆσαν ed.Rom.* PG

nihil praetermittamus, sed addamus et hoc.” et facientes deferri lanceam praeceperunt cuidam suorum tollere lanceam et percutere contra latus imaginis domini. mox ergo emanauit multitudo sanguinis et aquae ab ea.

- Christe, gloria tibi; incomprehensibilis, gloria tibi. quis sicut tu, domine? quis
 5 praeter te deus faciens terribilia et obstupescenda? o miraculum saluatoris nostri
 maiestatis. horruerunt ueraciter etiam <nunc> super hoc supernae quoque ac Rom. 474
 sanctae uirtutes tuae. o quantus es, domine, ad humilitatem, o quantus ad longani-
 mitatem, o quantus es in misericordia. prius enim propter nos et propter salutem La.-Co. 222
 nostram cum esses sine carne incarnatus ex uirgine Maria, crucifixus es in illa carne,
 10 cum esses ipse impassibilis deitate. nunc uero iterum in imagine crucifixus es, o
 domine, in redargutionem impiorum et omnium incredulorum atque stabilitatem
 eorum qui ueraciter in te credunt. sed gloria tibi, domine, qui solus omnia potes,
 una cum benedicto deo nostro et patre atque cum sancto spiritu. amen.
 Vos autem, o filii, audite reliqua, quae dispensata sunt ab eodem domino; ipsius enim
 15 erat permissio. denique postquam percussum est lancea latus eiusdem imaginis
 domini et emanauit sanguis et aqua, ut superius dictum est, dicunt summi sacerdotes Ha. 182
 eorum et seniores: „quoniam susurrant colentes eum quod sanitates multas fecerit,
 sumamus ergo sanguinem hunc et aquam et deferamus ad synagogam et colligamus
 omnes qui male habent in populo et ungamus eos ex illo et uideamus, si uera sint
 20 quae dicuntur.” tunc afferentes lateri iconae domini uas secundum locum imaginis Ma. 30

P VE

3 sanguis VE (*uide supra ad p. 307,20*) 4 domine] deus VE *edd.* 5 obstupescendam P^{ac} (*m exp.*) 6 nunc *addidi coll. gr.* 6–7 quoque ac sanctae *om.* F *edd.* 7 uirtutes ~ δυνάμεις (*ut saepe; cf. Gloss.*) | humilitatem] „gr. humanitatem” *ed. Rom.^{mg}* 10 o *om.* VE *edd.* 13 spiritu sancto VE *edd.* 16 emanauit E (*cf. supra l. 3*): manauit P mauit V 19 sunt F *edd.* 20 imaginis] *cf. gr. T*

τὸν τόπον τῆς σφαγῆς τῆς λόγχης, ὅθεν ἐξῆι τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ, ἐπλησαν τὴν βίσσαν καὶ ἀπαγαγόντες, ἐμπαίζοντες ἵνα, ὡς ἐνόμιζον, ὑβρίσωσιν ἐπὶ πάντων τὸν ἀπάντων κύριον. καὶ συνάξαντες πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, πρῶτον πάντων παράλυτον ὃν ἐκ γενετῆς ἦδισαν προσαγαγόντες ἔχρισαν αὐτόν, καὶ παραχρῆμα ἀνεπήδησε καὶ ἦλατο ὑγιασθεὶς καθόλου ὁ ἄνθρωπος. εἴτα ὀφθαλμιῶντας ἤγαγον, 5 καὶ οἱ ὁμοίως χρυσθέντες ἀνέβλεψαν. δαιμονιῶντες δὲ ἀναρίθμητοι εὐθέως ἐκαθαρίσθησαν. ταραχὴ τε μεγάλη καὶ ἄπειρος κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν γεγένηται, πάντων ἐπιρρεόντων διὰ τὰ ἄπειρα θαύματα. ἐκινήθη τε πάντα τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων — οἱ γὰρ πλεῖστοι ὥκουν τὴν πόλιν —, κατέτρεχον δὲ πάντες φέροντες τοὺς ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ὅσοι εἶχον νοσοῦντας ἢ παραλυτικούς ἢ κυλλοὺς ἢ 10 ξηροὺς ἢ λεπρούς. πάντες κατέτρεχον, ὡς μηκέτι μήτε τὴν συναγωγὴν αὐτῶν μεγίστην οὔσαν χωρεῖν μήτε τὸν τόπον τὸ πλήθος ἀπείρου λαοῦ συνδραμόντος διὰ τὰ ἄπειρα θαύματα. πάντες δὲ οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων, ἀνδρῶν τε καὶ παιδῶν καὶ γυναικῶν, ἐπίστευσαν ἐπὶ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν κράζοντες· „δόξα σοι, Χριστέ, ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐσταύρωσαν, ὃ 15 καὶ ὑφ' ἡμῶν νῦν σταυρωθεὶς ἐν τῇ εἰκόνι σου· δόξα σοι, υἱὲ τοῦ θεοῦ, ὃ τοσαῦτα ποιήσας θαυμάσια. σοὶ πιστεύομεν. ἴλεως ἡμῖν γενοῦ καὶ δέξαι ἡμᾶς.” ταῦτα ἐβόων πενθοῦντες ἅπαντες, καὶ αἱ βοαὶ ἀνεπέμποντο, καὶ τὰ θαύματα ἐτελοῦντο τῶν ἀρχιερέων χριόντων καὶ πάντων θεραπευομένων καὶ ζωοποιουμένων. μετὰ δὲ Rom. 475 τὸ πάντας ἰαθῆναι αὐτοῖς πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐκεῖσε ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἡδη 20

4-5 παράλυτον — ἦλατο cf. Act. 14,8-10

HV T M

1 τόπον + τῆς εἰκόνος T edd. (cf. lat.) | τῆς λόγχης om. Mo | ὅθεν — ὕδωρ om. Mo | ἐξείη V ἐξείη PG | ὕδωρ + καὶ PG 1-3 ἐπλησαν — συνάξαντες] καὶ ἐπλησαν αὐτὴν αἷμα καὶ ὕδωρ καὶ συνάξαντες nec plura Mo 1-2 ἐπλησαν — ἐμπαίζοντες om. V 2 βίσσαν H M: βήσσαν (βῆσσαν ed. Rom.* PG) + κατὰ τὸν τόπον τῆς σφαγῆς τῆς λόγχης T edd. (quod legit etiam Anast.) | ἀπαγαγόντες H M PG: ἀπήγαγον T edd. (de V et Mo uide supra) | ἐπὶ πάντων post κύριον V 2-3 τὸν — καὶ om. PG 2 τὸν + τῶν HV 3 καὶ — ἔχοντας om. V | συνῆξαν PG | ἅπαντας H | πάντων + ἤγαγον (sic) Mo, πάντων om. V 4 ὃν — ἦδισαν (+ αὐτὸν ὄντα H) HV (cf. lat.): ἐκ γενετῆς ὠνεῖδισαν (sic) T ἐν γεννητοῖς ἦδεσαν αὐτὸν ὄντα καὶ M ἐκ γενετῆς, ὃν ἦδισαν ed. Rom.* (ex Vc^{pc} [Bonafides]) ὃν ἐκ γενετῆς ἦδεσαν αὐτόν καὶ PG ὃν ἐκ γενετῆς ἦδισαν παράλυτον ὄντα con. Dubielzig | ἐκ — προσαγαγόντες om. Mo | ἔχρισαν] καὶ χρήσαντες (sic) Mo | καὶ om. Mo | παραχρῆμα] αὐτοῖς Mo PG 5 ἦλατο Mo PG: ἦλλατο V T M (fort. retinendum) ἦλλετο H | ὑγιασθεὶς M PG | εἴτα — ἤγαγον] μετ' ἐκείνον λοιπὸν ἤγαγον τυφλοὺς Mo | ὀφθαλμιῶντας ἤγαγον] ἤγαγον ὀφθαλμιῶντας V ἤγαγον τυφλοὺς PG 6 δαιμονιῶντες T M | δὲ om. V PG | ἀναρίθμητοι] πολλοὶ V | εὐθέως] πάραυτο (sic) Mo παραυτικά PG, om. V 7 τε — γεγένηται] τε (om. PG) γέγονε μεγάλη κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν Mo PG | κατὰ — γεγένηται] κατὰ πᾶσαν γέγονε τὴν πόλιν V | γεγένηται + καὶ M 8 ἐπιρρεόντων Mo PG | ἐκινήθησαν πάντα PG | τε om. Mo (cf. PG) 9-11 οἱ — κατέτρεχον] τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν nec plura PG 9 οἱ — πόλιν] τοιοῦτοι ὄτκουν (sic) ἐν τῇ πόλει Mo, om. V | πλεῖστοι + ὅσοι T edd., sed cf. lat. | κατέτρεχον δὲ Mo: ἔτρεχον δὲ H καὶ κατέτρεχον V κατέτρεχον T M edd. | πάντες om. V 10 τοὺς — αὐτῶν om. V | παραλυτικούς + ἢ χωλοὺς V edd. 10-11 ἢ ξηροὺς post λεπρούς HV 11 πάντες κατέτρεχον om. V | πάντες] καὶ πάντες Mo | μηκέτι om. PG | αὐτῶν + αἰτοὶ PG 12-13 τὸ — θαύματα om. V 12 τὸ πλήθος ἀπείρου M: πλήθος ἄπειρον H πλήθος ἀπείρου T ἀπείρου Mo πλήθους ἀπείρου ed. Rom.* (coll. lat., ut uidetur) τοῦ πλήθους τοῦ ἀπείρου PG | συνδραμόντων H 13 λαὸς + καὶ (om. Mo) τὰ πλήθη Mo PG 14 καὶ γυναικῶν καὶ παιδῶν Mo PG | καὶ παιδῶν om. HV | ἐπὶ] εἰς V PG 15 κράζοντες + καὶ λέγοντες Mo PG | ὁ om. H PG 16 ὑφ'] ἀφ' PG | ἐν] ἐπὶ Mo PG | σοι om. V | θεοῦ + τοῦ ζῶντος PG 17 πρόσδεξε (sic) Mo | ταῦτα] τοσαῦτα V 18 ἐπεβόουν H | ἅπαντες πενθοῦντες Mo PG | ἅπαντες — ἀνεπέμποντο om. V | βοαὶ + αὐτῶν PG 18-19 καὶ² — τῶν om. PG 18 θαυμάσια HV 19 πάντων] τῶν νοσοῦντων V edd. 20 τὸν om. PG | ἀγιωτάτης om. PG 20-328,1 ἐκκλησίας — κράζοντα] ἐκκλησίας παρεγένοντο κράζοντα ἅπαντα τὰ πλήθη καὶ λέγωντα (sic) Mo

percussionis lanceae, unde exiit sanguis et aqua, repleuerunt ampullam ad locum
iugulationis lanceae et inferentes illudebant, ut iniuriis appeterent, sicut putabant,
coram omnibus uniuersorum dominum. et collectis omnibus qui male habebant,
ante omnes paralyticum quem a natiuitate nouerant adducentes unxerunt, et statim
5 saliit et exiliit sanus penitus homo. deinde caecos adduxerunt, qui et ipsi uisum
receperunt. daemonium uero patientes mox emundati sunt. turbatio quoque magna
et infinita per totam ciuitatem effecta est, cunctis confluentibus propter infinita
miracula. commotae autem sunt omnes multitudines Iudaeorum; plures enim
ciuitatem habitabant. currebant ergo ferentes eos quos in domibus suis habebant,
10 quotquot habebant languentes aut paralyticos aut debiles aut aridos aut leprosos.
omnes cucurrerunt, ita ut neque synagoga eorum, licet magna fuerit, caperet illos
neque locus, multitudine infiniti populi propter infinita miracula concurrente.
omnes autem principes sacerdotum ac seniores et populus Iudaeorum, uirorum, PL 129,286
puerorum et mulierum, crediderunt ad dominum Iesum Christum clamantes:
15 „gloria tibi, Christe, quem patres nostri crucifixerunt, qui et a nobis nunc crucifixus
es in imagine tua. gloria tibi, fili dei, qui tanta fecisti miracula. tibi credimus.
propitius nobis esto et suscipe nos.” haec clamabant lugentes omnes, et uoces
emittebantur, et miracula perficiebantur summis sacerdotibus ungentibus et cunctis
curatis et uiuificatis. postquam autem omnes sanati sunt, confestim ad episcopum

P VE

1 exiuit E *edd.* 1-2 ad - lanceae *delendum esse existimaueris, sed cf. gr. T* 1 ad locum *om. V^{ac} (ins. V¹ s.l.) E*
4 paralyticum VE 5 homo penitus VE *edd.* 6 patientes] „*gr. ad. innumeri*” *ed. Rom.^{ms}* 9 dominibus P |
habebant] habitabant P 10 paralyticos VE, „*gr. ad. aut claudos*” *ed. Rom.^{ms} (ex gr. V, uide app. crit. gr.)* 12 infinita
om. F edd. 14 ad (-ἐπι)] in F² *edd.*

μεμαθηκότα τὰ γενόμενα πλήθη κατέδραμον κράζοντα· „εἷς θεὸς ὁ πατήρ, εἷς υἱὸς ὁ αὐτοῦ μονογενής, εἷς Χριστός, ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν ἑσταύρωσαν· αὐτὸν θεὸν οἶδαμεν, τούτῳ ἡμεῖς πιστεύομεν.” πολλαῖς οὖν εὐφημίαις δοξάσαντες τὸν θεὸν τὴν τε εἰκόνα τῷ ἀρχιεπισκόπῳ ἐπιδείξαντες καὶ ἀπαγγείλαντες ἃ ἐποίησαν τῇ τοῦ κυρίου εἰκόνι, τό τε αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ ὁμοίως ὅπως ἐξελήλυθεν ἐκ τῆς πλευρᾶς τῆς 5 εἰκόνος, τῶν τε ἀπείρων θαυμάτων τὰ γεγονότα, οὕτως παμπληθεῖ ἅπαντες τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀξιωθῆναι ἰκέτευον. οὓς λαβὼν ὁ ἐπίσκοπος ἅμα τῷ ἐκεῖσε κλήρῳ πάντας ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐβάπτισε τὴν τε συναγωγὴν ἐκκλησίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ ἀφιέρωσεν, ἐκείνων δὲ παρακαλεσάντων καὶ τὰς λοιπὰς συναγωγὰς αὐτῶν μαρτύρια πεποίηκε. καὶ οὕτως χαρὰ μεγάλη γέγονεν ἐν τῇ 10 πόλει ἐκείνῃ, οὐ μόνον σωμάτων ἰαθέντων καὶ ζωοποιηθέντων, ἀλλὰ καὶ τοσούτων ψυχῶν ἐκ νεκρῶν εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐπανελθόντων.

Ταῦτα γνοὺς ἐγὼ ἐσπούδασα δηλῶσαι ὑμῖν, προσφιλέστατοι ἀδελφοί, εἰς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἵνα γνόντες καὶ ἐπὶ τούτῳ τοῦ ἡμετέρου θεοῦ καὶ σωτῆρος τὴν δύναμιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πλέον τῇ εἰς αὐτὸν στερεωθῆτε πίστει 15 καὶ ἀγαλλιαθῆτε ἐπὶ τοῖς μεγαλείοις αὐτοῦ τοῖς καὶ νῦν γεγεννημένοις. δότε οὖν αὐτῷ δόξαν μετ’ εὐφροσύνης ἐν κατανύξει καὶ θρήνῳ, χαίροντες καὶ εὐχαριστοῦντες ὅτι τῆς αὐτοῦ πίστεως ἡμᾶς κατηξίωσε καὶ τῆς αὐτοῦ ἐπιγνώσεως ἐν Χριστῷ

1-2 εἷς¹ — Χριστός cf. 1 Cor. 8,6

HV T M

1 πλήθη] τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων PG | κράζοντες PG | θεός] ὁ θεός ed.Rom.* ex Vc 1-2 εἷς² — Χριστός] locus difficilis (fort. εἷς ὁ μονογενής αὐτοῦ υἱὸς Ἰησοῦς Χριστός scribendum) 1-2 ὁ αὐτοῦ V: αὐτός H T ὁ αὐτός M (cf. lat.) αὐτός ὁ ed.Rom.* ex Vc αὐτῷ Mo αὐτοῦ PG 2 εἷς Χριστός] Ἰησοῦς Χριστός HV ὁ Χριστός Mo 4 ἐπισκόπῳ V edd. ἀρχιερεῖ Mo | ὑποδείξαντες M δείξαντες PG | ἃ] ὅσα V M 4-5 τὴν ... εἰκόνα PG 4-5 τοῦ κυρίου] τούτου V τοῦ Χριστοῦ PG 5 τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα Mo | ὕδωρ + ἐμήνυον PG | ὁμοίως ὅπως T: ὁμοίως καὶ V ὁμοίως καὶ τὸ πῶς M Mo καὶ τὸ πῶς H PG | ἐξελήλυθεν] ἐξέβλυσεν V edd. ἐξεληλύθη (sic) Mo | ἐκ] ἀπὸ PG 6 τῶν — γεγονότα] τὰ τε γεγονότα ἄπειρα θαύματα M | τῶν τε] καὶ τῶν V | τὰ γεγονότα οὕτως] τὰς γενομένης (sic) ἱεραουργίας καὶ οὕτως Mo | παμπληθεῖ ἅπαντες T M: ἅπαντες HV ἅπαντα (πάντα Mo) τὰ πλήθη Mo PG 7 ἐκεῖσε] ἐκεῖ T αὐτοῦ V edd. 8 πάντας ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας M Mo PG: πάντας ἐπὶ πολλὰς τὰς ἡμέρας T πάντας ἐπὶ πολλὰς τὰς ἡμέρας κατηχήσας H κατηχήσας ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας V edd. | ἐβάπτισε M | τε] δὲ PG | συναγωγὴν + αὐτῶν Mo | ἐκκλησίαν + τῆς T 9 ἡμῶν + Ἰησοῦ PG, om. V | Χριστοῦ om. M | καθιέρωσεν Mo | δὲ om. Mo PG | παρακελευσάντων H | καὶ τὰς] τὰς δὲ PG 10 οὕτως] ἐκ τούτου PG 11 μόνων H μόνον + τῶν Mo | ἰαθέντων καὶ ζωοποιηθέντων om. V, καὶ ζωοποιηθέντων om. PG | τοσούτων om. V 12 ἐκ νεκρῶν] ἐν ἀμαρτίαις νεκρωμένων Mo | αἰώνιον H Mo, om. M PG | ἐπανελθόντων HV PG: ἐπελθόντων T edd. ἐπανελθουσῶν M Mo (sed cf. e.g. Act. I p. 44,3 et can. 7 [13, 427 C 5; COGD I p. 327 l. 512]) 13 γνοὺς + καὶ V οὖν Mo | προσφιλέστατοι — ὠφέλειαν] καὶ καταστήσαι πάντα πρὸς ὠφέλιαν (sic) τῶν ψυχῶν ὑμῶν, προσφιλέστατοι ἀδελφοί Mo | προσφιλέστατοι ἀδελφοί] προσφιλέστατα τέκνα H | προσφιλέστατοι om. V 14 ὑμῶν M Mo PG: ἡμῶν HV T 14-15 καί¹ — Χριστοῦ om. V 14 τοῦτο H Mo | τοῦ — σωτῆρος] τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ Mo | σωτῆρος + ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ H PG (cf. Mo) | τὴν om. H 15 τοῦ — Χριστοῦ om. H Mo PG (uide supra) | πλέον] καὶ ἵνα πλέον (sic) Mo | εἰς — πίστει] εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστει στερεωθεῖτε (sic) V 16 καί¹ — γεγεννημένοις om. H | καὶ ἀγαλλιαθῆτε om. Mo | ἀγαλλιασθῆτε PG | μεγαλείοις — γεγεννημένοις] μεγάλους αὐτοῦ θαύμασι τοῖς καὶ (om. PG) νῦν γινόμενοις (γεγεννημένοις PG) Mo PG | γεγεννημένοις V | δότε οὖν] καὶ ἵνα δώμεν Mo | οὖν om. H 17 ἐν — εὐχαριστοῦντες] καὶ εὐχαριστεῖαν ἐπὶ τῇ αὐτοῦ μεγαλειότητι (sic) Mo (cf. PG) | ἐν κατανύξει] καὶ κατάνυξιν καρδίας PG | ἐν om. H | χαίροντες καὶ εὐχαριστοῦντες om. V | εὐχαριστοῦντες + ἐπὶ τῇ αὐτοῦ μεγαλειότητι PG (cf. Mo) 18 ἡμᾶς κατηξίωσε] ἡξίωσε ἡμᾶς post ἐπιγνώσεως V | ἡξίωσε Mo PG (cf. V) 18-330,1 ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν (Ἰησοῦ post ἡμῶν V) HV M (cf. lat.): om. T edd. Mo PG

sanctissimae constitutae illic ecclesiae, qui iam quae fuerant facta didicerat, multitu- Rom. 475
dines concurrebant clamantes: „unus deus pater, unus filius et ipse unigenitus: unus
Christus, quem patres nostri crucifixerunt. ipsum deum nouimus, huic nos credi-
mus.” multis itaque laudibus glorificantes deum imaginemque archiepiscopo
5 demonstrantes et annuntiantes quae fecerant imagini domini, qualiter et sanguis et
aqua exierunt ex latere imaginis, necnon et infinita miracula quae facta sunt, ita La.-Co. 223
omnes multitudines ut sancto baptismo digni fierent supplicabant. quos episcopus
una cum clero suo assumptos omnes per multos dies baptizauit synagogamque
ecclesiam saluatori nostro Christo dicauit, illis autem rogantibus etiam ceteras
10 synagogas eorum martyria fecit. et sic gaudium magnum factum est in ciuitate illa,
non solum corporibus sanatis et uiuificatis, sed et tot animabus a mortuis in uitam
aeternam redeuntibus.
Haec agnoscens ego festinaui indicare uobis, amantissimi fratres, ad utilitatem
animarum uestrarum, ut cognoscentes et in hoc dei et saluatoris nostri Iesu Christi
15 uirtutem plus aliquid in fide ipsius confirmemini et exsultetis super magnalibus eius
quae nunc etiam operatus est. date ergo ei gloriam cum laetitia in compunctione et
lamento, gaudentes et gratias agentes quia sua nos fide et sua fecit agnitione dignos in Ma. 31

P VE

2 currebant E *edd.* | unus² + deus *ed. Rom.**, *sed cf. gr.* 3 huic *ed. Rom. corr* (*cf. supra p. 327, 16*): hunc P V hunc + in
quo E 5 et² F: etiam P VE 8 assumptos] „gr. addit et initiatos” *ed. Rom. mg* (*ex gr. V, cf. app. crit. gr.*) | baptizauit
per multos dies VE *edd.* | synagogamque *om.* VE, et synagogam eorum F^{2mg} *edd.* 11 in uitam a mortuis *ed. Rom.**
12 redeuntibus aeternam (*eternam codd.*) VE *edd.* 13 fratres amatissimi (*amantissimi ed. Reg.**) *ed. Rom.** 14 ues-
trarum E: nostrarum P (*interpres fort. legit ἡμῶν, cf. gr. HV T*), *om.* V 15 plus aliquid] *Anastasium* πλέον τι *pro*
πλέον τῇ *legisse suspic. Dubielzig* 16 ei *om.* VE, ipsi *ed. Rom.** | letitia P V leticia E 17 quia] qui et VE

Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου εἶπεν· Ἴδου καὶ ὁ τῆς ἀθανασίας ἐπώνυμος πᾶσαν τὴν ἁγίαν σύνοδον ταύτην παρεσκεύασε κατα-
 Ha. 184 νυγῆναι καὶ δακρῦσαι, ἐπειδὴ οὐ μόνον σεπτὰς αὐτὰς ἐγνώρισεν, ἀλλὰ καὶ μεγί-
 στας ἰάσεις ἐπιτελεῖν.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἀλλὰ μή τις εἴπῃ· „τίνος ἔνεκεν αἱ παρ' ἡμῖν εἰκόνες οὐ θαυματουργοῦσι;” πρὸς ὃν ἀποκρινόμεθα ὅτι, καθὼς ὁ ἀπόστολος εἶρηκε, τὰ σημεῖα τοῖς ἀπίστοις, οὐ τοῖς πιστεύουσιν. οἱ οὖν προσελθόντες τῇ εἰκόνι ἄπιστοι ἦσαν. τούτου ἔνεκεν σημεῖον ἐποίησεν ὁ θεὸς διὰ τῆς εἰκόνος, ἵνα αὐτοὺς ἐλκύσῃ πρὸς τὴν πίστιν ἡμῶν τῶν χριστιανῶν. γενεὰ γὰρ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ.

Θεόδωρος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ νοτάριος ἀνέγνω·

Ἐπιστολὴ τοῦ μακαρίου Νείλου πρὸς Ἡλιόδωρον σελεντιάριον

Διὰ τῶν κατὰ τόπον καὶ τόπον ἐν διαφόροις χρόνοις ἐκάστοτε γινομένων θαυμά-
 15 των ὁ κύριος τοὺς μὲν ὀλιγοπίστους καὶ τοὺς ἀπίστους πρὸς πίστιν βεβαίαν ἐκκα-
 Rom. 476 λεῖται, τῶν δὲ πιστῶν τὴν πίστιν μᾶλλον καὶ τὴν ἐλπίδα αὖξαι καὶ στιβαρὸν καὶ
 ἀσάλευτον ἐκφαίνει τὸ φρόνημα. καὶ βούλομαί σοι ἐν ἐκ μυρίων Πλάτωνος τοῦ
 ἡμετέρου τροπαιοφόρου μάρτυρος νυνὶ διηγῆσασθαι, οὐ μόνον ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν,
 ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ πόλει καὶ χώρᾳ τοῖς δι' αὐτοῦ τὸν θεὸν ἐξαιτοῦσιν ἐτοιμότατα
 20 δωρουμένου τὴν χάριν καὶ τὴν παράδοξον ἐνδεικνυμένου ἰσχύν. ἐν γὰρ τῷ ὄρει
 τῷ καλουμένῳ Σινᾷ, ἔνθα Μωσῆς παρὰ τοῦ θεοῦ τὸν νόμον ἐδέξατο, μοναχῶν
 κατοικούντων καὶ ἐντοπίων καὶ ξένων εἰς τις ἀνὴρ Γαλάτης τὸ γένος ὑπάρχων ἅμα
 τῷ ἰδίῳ υἱῷ τὸν μονήρη ἀσπασάμενος βίον διέτριβεν ἐκεῖσε ἐξανύων τοὺς τῆς
 25 ἀσκήσεως ἄθλους ἱκανὸν χρόνον ἐπὶ τῆς ἐρημίας. καὶ δὴ τινι ἡμέρᾳ αἰφνίδιον

9 cf. 1 Cor. 14,22 11–12 Mt. 12,39 et 16,4

14–332,26 Nil. Anc. epist. (CPG 6043) IV 62 (ad Heliodorum silentiarium), PG 79, 580 B – 581 B (ex Actis Nicaenis)

HV T M 14–332,26 = Ma f. 22^r–23^v

1–2 μεθ' – ἀμήν] ὧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν nec plura V Naί, τέκνα ἀγαπητά, γινώμεν καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ δοξάσωμεν τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα τοῦ ἀληθινοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. αὐτῷ γὰρ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις καὶ εὐχαριστεῖα (sic) ἅμα τῷ εὐλογημένῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ ὑπερενδόξῳ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν Mo Naί, τέκνα μου ἀγαπητά, γινώμεν καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦ ἀπεράντου ἡμῶν θεοῦ καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ δοξάσωμεν τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα τοῦ ἀληθινοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. αὐτῷ γὰρ πρέπει τιμὴ, κράτος, μεγαλοσύνη καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν PG 3 ὀσιώτατος – Κωνσταντίας om. V 5 δακρῦσαι V 5–6 μεγίστας om. ed. Rom.* 6 ἐπιτελούσας T ἀποτελούσας ed. Rom.*; post ἐπιτελεῖν add. H^me V testimonium ex Cyr. Alex. thes. desumptum, cf. praef. 7 ἔφη V 8 ἀποκρινόμεθα V T edd. 9 εἶρηκε + ὅτι V T M edd. 11 post χριστιανῶν fort. lac. statuenda (locus scripturae sacrae non congruit iis quae praecedunt); an potius 12 καὶ – αὐτῇ delendum? 13 ὁ θεοφιλέστατος om. V 14 Τοῦ ἁγίου Νείλου πρὸς Ἡλιόδωρον σελεντιάριον ἐπιστολὴ σοζ' Ma | ἐπιστολὴν V M (non interp. post ἀνέγνω) | Ἡλιόδωρον + τὸν H | σιλεντιάριον T edd. (cf. Niceph. refut. c. 156,2) fort. recte 15 ἐν om. Ma | γενομένων V 17 μᾶλλον post ἐλπίδα V 19 τροπαιοφόρου om. T | ἐν] ἐπὶ V 20 αὐτῶν H | αἰτοῦσιν V 22 τοῦ om. ed. Rom.* | τὸν om. H 23 εἰς] ἦν HV | ἀνὴρ om. T 24 ἐκεῖ T edd. 25 ἐρήμου V

Christo Iesu domino nostro, cum quo est patri una cum sancto spiritu gloria nunc et
semper et in saecula saeculorum. amen.

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: En et is * qui ab
immortalitate cognominatus est totam sanctam synodum hanc fecit compungi et
5 lacrimari, quoniam non solum uenerandas eas esse cognouit, uerum etiam maximas
gerere sanitates. Ha. 183

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Sed ne quis dicat: „cur illae iconae quae
apud nos sunt miracula minime faciunt?” ad quem respondemus quia, sicut aposto-
lus ait, *signa infidelibus, non fidelibus*. nam qui ad imaginem accedebant infideles
10 erant. propter ea signum fecit deus per imaginem, ut illos traheret ad fidem nostram
christianorum. *generatio enim mala et adultera signum quaerit, et signum non
dabitur ei*.

Theodorus deo amabilis diaconus et notarius legit:

Ex epistola beati Nili ad Heliodorum silentiarium

PL 129,287

15 Per ea quae per singula loca et loca in diuersis temporibus cotidie fiunt miracula
dominus hos quidem qui modicae sunt fidei necnon et infideles ad stabilitatem fidei
inuitat, fidelium uero fidem immo et spem crescere facit et grauem et immobilem
demonstrat prudentiam. et uolo tibi [quid] unum ex denis milibus Platonis nostri
Rom. 476
20 tropaea reportantis et martyris modo narrare. qui non solum in patria nostra, sed et
in omni ciuitate ac regione paratissime gratiam donat et ostendit his qui deum per
eum expostulant admirabilem fortitudinem. in monte quippe qui uocatur Sina, ubi
Moyses a deo legem accepit, monachis habitantibus indigenis et peregrinis unus
quidam uirorum genere Galata una cum proprio filio singularem amplexus uitam
degebat, continentiae certamina transigens multo tempore in deserto. et ecce

P VE

1 est] et *ed. Rom.* * | spiritu sancto F *edd.* 3 is (his VE) + Athanasius enim ab athanasia id est immortalitate dicitur P
(*adnotatio Anastasii in textum recepta*) 5 lacrymari V *edd.* | eas om. E *edd.* 6 gerere] genere P^{ac} (ne *subterlin.* et re
superscr. P^c) 9 infidelibus + data sunt (*in marg. archetypi additum esse uidetur*) P *in fine lineae, post fidelibus habet*
E^{pc} (data om. E^{ac}, add. E^{img}) *edd.*, om. V 10 propterea *ed. Rom.* * 11 querit *codd.* 14 Ex ipse *interpres fort. addidit*
(*cf. gr.*) | silentiarium V silentiarum E 15 loca² om. *ed. Rom.* * | quotidie *ed. Rom.* * 16 fidei²] fidem P^{ac} et fidem P^{pc}
(et add. P^c s.l.) 18 prudentiam] sensum *ed. Rom.* ^{mg}, sed mendum est interpretis (φρόνησις ~ prudentia *habent*
Gloss.) | quid *deleui coll. gr.* | millibus *ed. Rom.* * 19 tropea P VE^{ac} trophea E^{pc} (h *ins.* E¹⁻² s.l.) trophaea *ed. Rom.* * |
et² om. E *edd.* 21 postulant *ed. Rom.* * | Syna VE 23 singularem] monasticam *ed. Rom.* ^{mg}, sed *cf. e.g. can. 22 (13,*
440 D 7; COGD I p. 344 l. 939)

La.-Co. 225 ἐπιρρίψαντες τῷ εἰρημένῳ ὄρει βάρβαροί τινες, Ἕλληνες τὴν θρησκείαν καὶ ἀπηγο-
 ρευμένοι, συλλαμβάνονται τοὺς ἐτοιμῶς εὐρεθέντας ἐκ τοῦ προχείρου μονάζοντας
 σὺν τῷ υἱῷ τοῦ γέροντος Γαλάτου καὶ αἰχμαλωτίζουσιν· οὕσπερ καὶ δῆσαντες
 ὀπισθάγκωνα πολλὰς μονὰς ὑπερβαίνουνσιν ἐρήμους, νήστεις καὶ γυμνοὺς ἐλαύνον-
 τες, μὴ ὑποδεδεμένους παντοῖον ὑπόδημα, κατὰ τῶν ἀπαρामυθήτων ἐκείνων καὶ 5
 ἀνύδρων καὶ τραχυτάτων τόπων τῇ βίᾳ καὶ τῇ ἀνάγκῃ τροχάζοντας καὶ τῷ
 ἀπείρῳ φόβῳ. μόνος δὲ ἔν τινι ἀποκρύφῳ σπηλαίῳ κατακρυβείς ὁ πρέσβυς τῷ
 πένθει ἐτρύχετο, μὴ φέρων τὴν στέρησιν τοῦ θεοφιλοῦς υἱοῦ· καὶ τὸν δεσπότην
 Ma. 33 κατεδυσώπει Χριστὸν διὰ Πλάτωνος τοῦ πατριώτου μάρτυρος καμφθῆναι πρὸς
 οἰκτιρμούς, τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὁ υἱὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ παναγίου μάρτυρος τὸν θεὸν 10
 παρεκάλει ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ δεδεμένος κατελεῖσαι αὐτὸν καὶ ἐκτελέσαι θαῦμα.
 ἀμφοτέρων δὲ ἐπακουσθέντων τοῦ τε πατρὸς ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ ὄρους καὶ τοῦ
 υἱοῦ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, ἰδοὺ ἐξαίφνης ὁ ἡμέτερος μάρτυς Πλάτων ἐπιστὰς ἔφιππος
 φαινόμενος ἔλκων τε καὶ ἄλλον ἵππον εὐκαιρον ἐμφανίζεται τῷ παιδὶ γρηγοροῦντι 15
 καὶ γνωρίζοντι τοῦτον ἐκ τοῦ πολλάκις τὸν χαρακτήρα τοῦ ἁγίου ἐπὶ τῶν εἰκόνων
 τεθεῶσθαι. καὶ εὐθέως κελεύει αὐτὸν ἐκ μέσου πάντων ἐξαναστάντα λαβεῖν τὸν
 ἵππον καὶ ἐπικαθεσθῆναι. καὶ δῆτα παραυτίκα δίκην ἀράχνης τὰ δεσμὰ διελύθη·
 καὶ μόνος αὐτὸς λυτρωθεὶς διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῷ νεύματι τοῦ θεοῦ ἀναστὰς τῷ
 ἵππῳ ἐποχεῖται καὶ ἔπεται ὁδηγοῦντι τῷ ὀσίῳ μάρτυρι θαρσαλέως καὶ χαίρων.
 συντόμως δὲ καὶ ὀξέως ἀμφοτέροι ὃ τε ἅγιος Πλάτων καὶ ὁ νέος μοναχὸς καθάπερ 20
 ὑπόπτεροι φθάνουσι τὴν τοῦ γέροντος οἴκησιν εὐχομένου καὶ κλαίοντος· καὶ ἀπο-
 σώσας ὁ καλλίνικος μάρτυς τῷ τὴν καρδίαν ἀλγοῦντι πατρὶ τὸν ποθητὸν υἱὸν
 ἀφανὲς γεγένηται. ὥστε οὖν ἐν παντὶ τόπῳ τοῖς δι' αὐτοῦ τὸν θεὸν ἐπιβωμένους
 πᾶν πρᾶγμα θαυμαστὸν καὶ παράδοξον οἱ τοῦ δεσπότη Χριστοῦ ἀοίδιμοι καὶ
 εὐκλεεῖς ἀθληταὶ ἰσχύουσιν ἐκτελεῖν. ταῦτα δὲ σοι γεγράφηκα φιλομάρτυρι ὄντι καὶ 25
 μηδέποτε κόρον τῆς μνήμης τῶν μακαριστῶν μαρτύρων λαμβάνοντι.

Ha. 185 Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Δέδεικται ὅτι διὰ τῆς προεγνωσμένης αὐτῷ εἰκόνος τοῦ
 Rom. 477 μάρτυρος ἐπέγνω αὐτὸν ἐπιστάντα, ὁπνηκά σῶσαι αὐτὸν παρεγένετο.

Θεόδωρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Μύρων εἶπεν ὅτι Καγὼ τῇ προδηλωθείσῃ
 ἱστορίᾳ τὰ παρόμοια πέπονθα. ἀδικουμένου γὰρ μου ὑπὸ τινων ἀρχοντικῶν 30

13–16 ἰδοὺ – τεθεῶσθαι = Niceph. refut. c. 156,5–9

HV T M 13–16 = Niceph.^{ref}

1 ἐπιρρίψαντες] „ἴσ. ἐπιρρεύσαντες siue ἐπιρρύντες” ed. Rom.^{ms}, sed cf. Lampe s.u. ἐπιρρίπτω | εἰρημένῳ
 ὄρει] τόπῳ H (prob.) 2 συλλαβόντες H συλλαμβάνουσι V edd. | τοὺς + ἐκεῖσε H | ἐτοιμούς V | ἐκ τοῦ
 προχείρου om. H | ἐκ] fort. <καί> ἐκ uel κάκ scribendum, cf. lat. 3 συνδήσαντες T edd. 4 νήστεις Ma
 ed. Rom.: νήστις HV T M (fort. retinendum; cf. e.g. Suda κ 1432 Adler) 6 καὶ τραχυτάτων om. H | τροχά-
 ζοντας T Ma (cf. lat.): τρυχ(ά)ζοντας (?) H τρυχομένους V pr[...]ζοντας (?) M 7 φόβῳ + τρυχομένους
 ed. Rom.* ex Vc^{ms}, ubi Probatares lectionem τρυχομένους codicis V ad τροχάζοντας (uide supra) pertinentem huc
 adscripsit | μόνος] νόμος Ma | ἐγκρύφῳ H | πρεσβύτης M 8 στέρρησιν H Ma 9 πατρώτου H Ma
 10 οἰκτιρ(όν) H | δὲ αὐτὸ T edd. | αὐτοῦ om. M 12 ὑπακουσθέντων T 14 ἐμφανίζει V | διεγρηγο-
 ροῦντι T διαγρηγοροῦντι ed. Rom.* 15–16 καὶ – τεθεῶσθαι] haec in epistula genuina defuisse conī. Thüm-
 mel, Neilos p. 20 adn. 32 (cf. Speck, Neilos p. 103) non male, in ipsis uero Actis exstitisse demonstrant uerba synodi
 quae sequuntur et narratio Theodori infra l. 29–334,10 (ubi uide etiam LC et *Hadr.) 16 πάντων] αὐτῶν V
 17 δῆτα] δὴ HV δὴ τὰ Ma | ἐλύθη M 19 ὀσίῳ] θείῳ M | θαρσαλέως M: θαρσαλέως H (prob.) V Ma
 θαρραλέως T θαρραλέος ed. Rom.* 23 αὐτοῦ Ma (cf. lat.): αὐτῶν H T M edd. αὐτὸν V 24 δεσπότη
 Χριστοῦ] Χριστοῦ καὶ θεοῦ V 26 μακαρίστων Vc Ma τρισμακαρίστων ed. Rom.* 29 Θεόδωρος –
 εἶπεν] Ὁ ἐπίσκοπος Μύρων ἔφη V | ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. M | ὅτι] ἔτι M

quadam die repente quidam in praedictum montem religione barbari et detestabiles La.-Co. 226
 irruentes comprehendunt eos qui ex his in promptum et inpraesentiarum inuenti
 sunt monachi una cum filio senis Galatae et in captiuitatem ducunt. quos et ligantes
 postergum multas transeunt mansiones desertas, ieiunos et nudos minantes eos nec
 5 calciatos penitus aliquo calciamento per illa inaquosa et asperrima et nullius consola-
 tionis loca ui et necessitate circumeuntes et infinito pauore detentos. solus autem in
 quodam abdito specu occultatus senior luctu madefiebat, non ferens priuationem
 deo amabilis filii, et dominum flagitabat Christum per Platonem compatriotam
 martyrem ut incuruaretur ad miserationes. id ipsum autem et filius per eundem Ma. 34
 10 sanctissimum martyrem rogabat deum in captiuitate uinctus, ut sui misereri et
 miraculum facere dignaretur. utroque autem exaudito, patre scilicet in spelunca
 montis et filio in captiuitate, ecce subito martyr Plato noster astat super equum
 apparens trahensque alterum equum oportunum manifestatur puero uigilanti et hunc
 cognoscenti ex eo quod saepe uiderat sancti characterem in imaginibus. et statim
 15 iubet eum de medio cunctorum exurgere et accipere equum et insidere. et confestim
 more aranae uincula dissoluta sunt, et solus ipse liberatus per inuocationem nutu
 dei surgens insidet equo et sequitur ducentem se sanctum martyrem constans et
 gaudens. compendiose autem et acute ambo, sanctus scilicet Plato et nouitius
 monachus, quemadmodum pennati perueniunt ad habitaculum senis orantis atque
 20 lugentis. et restituens saluum uictoriosissimus martyr corde dolenti patri desiderabi-
 lem filium disparet. itaque in omni loco his qui per eum inuocant deum omnem rem
 mirandam et gloriosam domini Christi memorabiles et inclyti athletae perficere
 ualent. porro haec tibi scripsi ut amico martyris existenti et nunquam aliquando
 satietatem memoriae beatorum martyrum accipienti.

25 Sancta synodus dixit: Ostensum est quia per imaginem martyris quae sibi ante Ha. 186
 fuerat cognita agnouit eum astantem, cum saluare illum uenit. PL 129, 288
 Theodorus sanctissimus episcopus Myrorum dixit quia Et ego praeostensae
 historiae similia passus sum. nam cum iniuriam paterer a quibusdam principalibus Rom. 477

27-335,11 cf. LC III 26 p. 459,1-4 (= III Capit. p. 335,5-7) = *Hadr. p. 20,14-17 (In actione quarta. Capitulo XIII):
 Quod Theodorus (Theodosius Hadr.), Mirensis episcopus, ridiculose et pueriliter egerit, qui, ut imaginum adoratio-
 nem adstrueret, somnia (adstrueres omnia Hadr., corr. Hampe) archidiaconi sui in eadem synodo retulit.

P VE

1 praedicto monte VE edd. | religione barbari (interpres neglexit "Ελληνες)] „gr. pagani” ed. Rom.^{mg} 2 in promptum
 (sic) ex his V in promptu ex his E edd. | inpraesentiarum ed. Reg.* 4 post tergum F edd. | minantes ~ ἐλαύνοντες;
 cf. infra p. 411,7 al. et ThLL VIII, 1031,45 sqq. 5-6 nullis consolationibus VE edd. 7 madefiebat] madeficiebat
 Pac (ci del.) tabefiebat ed. Rom.* 10 in P^{ec} (i P^c s.l.) 12 astat] interpres constructionem uerborum mutauit
 13 oportunum (opp- E edd.) ~ εὐκαιρον, cf. Gloss.] uacuum ed. Rom.^{mg} 14 agnoscenti ed. Rom.* | quod F: quo P
 VE | sepe codd. | uiderat P^{ec} (de P^c s.l.) 15 exurgere ed. Rom.* | insedere F ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 17 surgenti P^{ac}
 (ti exp. et s superscr. P^c) | insedit F (ex corr.?) edd. | equo] eo quo P^{ac} (o¹ exp.) | constans ~ θαρσάλεος, cf. e.g. Vulg.
 Act. 23,11 18 compendiose ~ συντόμως, cf. Gloss. | acute (~ ὀξέως, cf. Gloss.)] celeriter ed. Rom.^{mg} 21 eum] eos
 ed. Rom.* (ex gr. T) 21-22 omnem rem mirandam et gloriosam scripsi coll. gr.: omnis res miranda et gloriosa codd.
 omnes res mirandas et gloriosas F² edd. (an post παράδοξον interpunxit interpres?) 22 incliti VE 23 martyris]
 martyrum E edd. fort. recte | numquam P V 24 memorie P E 27 Mirorum V Nirorum E

χειρῶν, λέγει μοι ὁ ἀρχιδιάκονός μου, ἀνὴρ εὐλαβὴς καὶ φοβούμενος τὸν θεόν, ὅτι „εἶδον τὸν πατριάρχην ἐν ὁράματι εἰπόντα ὅτι „ἀνελθέτω πρὸς ἡμᾶς ὁ μητροπολίτης καὶ πάντα τὰ πράγματα αὐτοῦ διοικοῦνται, ὡς συμφέρει αὐτῷ.” ἡρώτησα οὖν ἐγὼ τὸν ἀρχιδιάκονον ὅτι „ποῖα μορφῇ καὶ ιδέα σοι ἐφάνη ὁ πατριάρχης;” καὶ ἀπεκρίθη μοι ὅτι „ἐρυθρὸς τῷ προσώπῳ, γηραλέος τὴν κόμην”. λέγω αὐτῷ ἐγὼ ὅτι „ὁ πατριάρχης οὐκ ἔστι τοιαύτης ιδέας, ἀλλὰ ἡ ἐνδυτὴ ἔχει τοῦ ἁγίου Νικολάου τὴν εἰκόνα, καὶ καθὼς ἐξήγησαι, τοιαύτης μορφῆς ἔστιν ὃν εἶδες”. καὶ ἀπεκρίθη μοι ἐκεῖνος ὅτι „ναί, ὄντως τοιαύτης μορφῆς εἶδον ἄνδρα τὸν λαλήσαντά μοι ταῦτα”. ἐκ τούτου οὖν ἐπέγνων ὅτι ὁ ἅγιος Νικόλαος αὐτῷ ἐφάνη, διὰ τῆς πρὸς τὴν εἰκόνα ὁμοιώσεως. εὐθέως οὖν πιστεύσας τῷ λόγῳ ἀνῆλθον ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ 10 καὶ βασιλίδι πόλει, καὶ πάντα τὰ πράγματά μου γεγόνασιν εὐθετα συμβαλλόμενα τῷ ἐπισκοπείῳ μου.

Θωμᾶς ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητῆς τῆς ἀνατολῆς εἶπε· Θρυλλοῦσί τινες περὶ τοῦ ἁγίου Νείλου ὡς κατὰ τῶν εἰκόνων συγγεγραφότος. ἐπὶ χεῖρας ἔχομεν βιβλίον τοῦ αὐτοῦ πατρός, καὶ εἰ κελεύετε, ἀναγνωσθήτω. 15

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἀναγνωσθήτω.

Κοσμάς ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ κουβουκλείσιος λαβὼν ἀνέγνω·

Μα. 36 Τοῦ αὐτοῦ ὁσίου πατρός ἡμῶν Νείλου πρὸς Ὀλυμπιόδωρον ἑπαρχον

Γράφεις μοι, εἰ ἄρα πρεπωδέστατον εἶη μέλλοντί σοι κατασκευάζειν σηκὸν μέγιστον πρὸς τιμὴν τῶν τε ἁγίων μαρτύρων καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν διὰ μαρτυρικῶν ἄθλων καὶ 20 πόνων καὶ ἰδρώτων μαρτυρηθέντος Χριστοῦ εἰκόνας τε ἀναθεῖναι καὶ ἐν τῷ ἱερατείῳ καὶ θήρας ζώων παντοίας τοὺς τοίχους πληῖσαι τοὺς τε ἐκ δεξιῶν τοὺς τε ἐξ εὐωνύμων, ὥστε βλέπεσθαι κατὰ μὲν τὴν χέρσον ἐκτεινόμενα λῖνα καὶ λαγούς καὶ δορκάδας καὶ τὰ ἐξῆς φεύγοντα ζῶα, τοὺς δὲ θηρᾶσαι σπεύδοντας σὺν τοῖς κυνιδίοις ἐκθύμως διώκοντας, κατὰ δὲ τὴν θάλατταν χαλῶμενα δίκτυα καὶ πᾶν γένος 25 ἰχθύων ἀλιευόμενον καὶ εἰς τὴν ξηρὰν ἐξαγόμενον χερσὶν ἀλιευτικαῖς, καὶ προσέτι

18–336,22 Nil. Anc. epist. (CPG 6043) IV 61 (ad Olympiodorum praefectum), PG 79, 577 B – 580 A (ex Actis Nicaenis); cf. Thümmel, Neilos p. 20–21; id., Frühgeschichte n. 43; Ohme, Ikonen p. 6–9; Speck, Neilos p. 91–99; cf. infra p. 340,1–2 et „Act. VIII” 417 A; cf. praef. p. XXIII

18–336,17 Τοῦ – νομίζω = Niceph. refut. c. 155,2–35 (cf. c. 154,35–42) 18–336,14 Τοῦ – προτιμήσαντες = Niceph. adu. iconom. c. 14 p. 271,12–35 et 272,7–28

HV T M 18–336,17 = Niceph.^{ref} 18–336,14 = Niceph.^{ico}

1 καὶ om. H 2 πρὸς με H 4 γοῦν ed.Rom.* | ποῖα HV^{ac} (acc. mut. V^s) 5 μοι om. H M | τῇ κόμῃ V | λέγω] καὶ λέγω V | ἐγὼ om. V 6 ἀλλ' T edd. | ἐνδυτῇ] sc. αὐτοῦ 7 καθ' H sine abbr. καθὰ T edd. | ἐξήγησαι T: ἐξηγήσαι HV edd. ἐξηγῇ M | ὁ V 8 ναί] καὶ V | τοιαύτη μορφῇ H 9 γοῦν ed.Rom.* 12 τῇ ἐπισκοπῇ V 13 ὁ εὐλαβέστατος om. V | θεοφιλέστατος M | πρεσβύτερος + μοναχὸς M | καὶ τὸν τόπον ἐπέχων H, om. V | τῆς ἀνατολῆς T M (cf. lat.): τῆς ἀνατολικῆς ἐπαρχίας H τῶν ἀνατολικῶν V edd. 14 εἰκόνων] οἰκείων H 15 χεῖρας + οὖν ed.Rom.* (ex lat., ut uidetur) | βιβλίον HV 17 Κοσμάς – ἀνέγνω] Καὶ λαβὼν Κοσμάς διάκονος ἀνέγνω V | κουβουκλήσιος ed.Rom. (corr. ed.Reg.) 18 Τοῦ – ἡμῶν] Ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Niceph.^{ref} Niceph.^{ico} | αὐτοῦ om. V edd. | ἁγίου ed.Rom.* 20 πρὸς τιμὴν om. V | τε om. ed.Rom.* | μαρτυρικῶν] μαρτυρίου Niceph.^{ref} μυρίων Niceph.^{ico} 21–22 εἰκόνας – ἱερατεῖῳ interpolata esse arbitratur Speck, Neilos p. 92 et 94 21 ἀνατεθῆναι H ἀναθῆναι T | καὶ² om. V edd. 22 καὶ om. Niceph.^{ref} Niceph.^{ico} | παντοίων M 23 ὥστε] ὡς τὸ H ὡς τὸ μὲν V | ἐκτεινόμενα] ἐκλυόμενα M | λῖνα V M 23–24 καὶ δορκάδας om. Niceph.^{ref} 24 σπεύδοντας om. V 24–25 κυνιδίοις + καὶ Niceph.^{ico} 26 ἀλιευόμενον H M Niceph.^{ref}: ἀλιευόμενα V T edd. ἀλιευόμενων Niceph.^{ico} | ἐξαγόμενον M: ἐξαγόμενα HV T edd. ἀγόμενον Niceph.^{ref} ἐξερχομένων Niceph.^{ico}

manibus, dicit mihi archidiaconus meus, uir religiosus ac timens deum, quia „uidi patriarcham in uisu dicentem quia „ascendat ad nos metropolita, et omnes res eius dispensabuntur, ut expedit ei’.” interrogavi ergo ego archidiaconum dicens quia „quali forma et specie apparuit tibi patriarcha?” et respondit mihi quia „rubicunda
5 facie et senili coma”. aio ego ei quia „patriarcha non est talis uisionis, sed uestis habet sancti Nicolai imaginem. et bene asseris; nam huiusmodi formae est quem uidisti.” at ille respondit mihi quia „etiam, talis reuera formae uidi uirum qui haec mihi locutus est”. ex hoc ergo cognoui quod sanctus Nicolaus ei apparuerit, per similitudinem quae in icona erat. mox ergo credens uerbo ascendi ad deo conseruan-
10 dam regiam urbem et omnia negotia mea quae meo pertinebant episcopio facta sunt La.-Co. 227
apta.

Thomas reuerentissimus presbyter et locum retinens orientis dixit: Susurrant quidam de sancto Nilo quod contra iconas scripserit. et ideo prae manibus habeo librum eiusdem patris, et si iubetis, legatur.

15 Sancta synodus dixit: Legatur.

Cosmas deo amabilis diaconus et cubuclesius sumens legit:

Eiusdem sancti patris nostri Nili ad Olympiodorum praefectum

Ma. 35

Scribis mihi, si putas decorum sit tibi structum ire templum maximum ad honorem tam sanctorum martyrum quamque Christi, quem ipsi per certamina et dolores ac
20 sudores testificati sunt, uel imagines ponere etiam in sacrario et uariis animalium bestiis parietes implere a dextris et a sinistris, ita ut uideantur in terra quidem extensa linea et lepores et capreae et cetera fugere animalia, porro illi qui capere festinant cum catellis alacriter insequi, in mari uero laxari retia et omne genus piscium capi et ad aridam piscatoriis manibus ferri, insuper et gypso fingi omnes species et ostendi

P VE

1 dixit *ed. Rom.** 2 uisu ~ ὁράματι (*cf. Gloss.*) uisione *ed. Rom.** 3 dissipabuntur P | quia *om.* *Fedd.* 4 et specie *om.* *Fedd.* | rubicundus *VE edd.* 5 uisionis] formae *ed. Rom.*^{mg} (*sed cf. infra p. 463, 17 al.*) 6 bene] *interpres* καλῶς *legisse uidetur* 9 ascendit P | a deo P 12 pr(es)biter P E | orientis (*cf. gr.*)] orientalium pontificum *Fedd.* 13 quod] quia E (*ex corr., ut uidetur*) *edd.* | et ideo] *nihil respondet in gr.* 16 Cosmas *V^{ac} (prob.) ed. Rom.*: Thomas P *V^{pc}* (*Tho in ras., Tho iter. V^{1-2mg}*) E | cubiclesius *P^{ac}* (*i exp. et u superscr. P^c*) | sumens *om.* *ed. Rom.** 17 nostri *om.* *ed. Rom.** | Olympiodorum P Olympiodorum *VE (corr. ed. Rom.)* 18 structu ire V exstructuro *ed. Rom.** *non male, sed mendum potius interpreti tribuendum est* 19 quamque] quam quod *Edd.* | quem] quam *P^{ac} (in a scr. e P^c)* 20 etiam ponere *ed. Rom.** 21 bestiis] uenationibus *ed. Rom.*^{mg} *non male, sed interpres* θηρία *legisse uidetur* 22 li-
nea (= lina) ~ λινά, *cf. Gloss. et ThLL VII 2, 1442, 77 sqq.* | et lepores] edepores (*sic*) P | capreae ~ δορκάδας (*cf. Gloss.*)] caprae *ed. Rom.** *inepte* | animalia fugere *VE edd.* | qui *om.* *P^{ac} (add. P^c s. l.) ed. Rom.** | festinantes *ed. Rom.**

γυψοπλασίας πᾶν εἶδος ἐκφᾶναι δεικνύμενον πρὸς ἡδονὴν ὀφθαλμῶν ἐν τῷ οἴκῳ
 τοῦ θεοῦ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κοινῷ οἴκῳ χιλίους πῆξασθαι σταυροὺς καὶ
 ἱστορίας πτηνῶν καὶ κτηνῶν καὶ ἐρπετῶν καὶ βλαστημάτων παντοδαπῶν. ἐγὼ δὲ
 πρὸς τὰ γραφέντα λέξαιμι, ὅτιπερ νηπιῶδες ἄν εἴη καὶ βρεφοπρεπὲς τὸ τοῖς προ-
 λεχθεῖσι περιπλανῆσαι τὸν ὀφθαλμὸν τῶν πιστῶν, στεροῦ δὲ καὶ ἀνδρώδους 5
 Rom. 478 φρονήματος οἰκεῖον τὸ ἐν τῷ ἱερατείῳ μὲν κατὰ ἀνατολὰς τοῦ θειοτάτου τεμένου
 ἕνα καὶ μόνον τυπῶσαι σταυρόν – δι' ἑνὸς γὰρ σωτηριώδους σταυροῦ τὸ τῶν
 ἀνθρώπων διασώζεται γένος, καὶ τοῖς ἀπηλπισμένοις μὲν ἐλπίς πανταχοῦ κηρύσ-
 σεται –, ἱστοριῶν δὲ παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης πληρῶσαι ἔνθεν καὶ ἔνθεν χειρὶ
 καλλίστου ζωγράφου τὸν ναὸν τῶν ἁγίων, ὅπως ἄν οἱ μὴ εἰδότες γράμματα μηδὲ 10
 δυνάμενοι τὰς θείας ἀναγινώσκειν γραφὰς τῇ θεωρίᾳ τῆς ζωγραφίας μνήμην τε
 λαμβάνωσι τῆς τῶν γνησίως τῷ ἀληθινῷ θεῷ δεδουλευκότων ἀνδραγαθίας καὶ
 πρὸς ἄμιλλαν διεγείροντο τῶν εὐκλεῶν καὶ ἀοιδίμων ἀριστευμάτων, δι' ὧν τῆς γῆς
 τὸν οὐρανὸν ἀντηλλάξαντο, τῶν βλεπομένων τὰ μὴ ὁρώμενα προτιμήσαντες, ἐν δὲ
 τῷ κοινῷ οἴκῳ πολλοῖς καὶ διαφόροις οἰκίσκοις διειλημμένῳ ἀρκεῖσθαι ἕκαστον 15
 οἰκίσκον πεπηγμένῳ τιμῷ σταυρῷ, τὰ δὲ περιττὰ καταλιμπάνειν ἀναγκαῖον
 Ha. 188 νομίζω, εὐχαῖς δὲ ἐκτενέσι καὶ ἀδιστακτῶ πίστει καὶ ἐλεημοσύναις διαρκεῖν καὶ
 ταπεινοφροσύναις καὶ ἐλπίσι πρὸς θεὸν ἀενάοις καὶ θείων λόγων μελέταις καὶ
 συμπαθείᾳ πρὸς τὸ ὁμόφυλον καὶ τῇ πρὸς τοὺς οἰκέτας φιλανθρωπίᾳ, καὶ πᾶσι τοῖς
 ἐντάλμασι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ περιτειχίζειν ἑαυτὸν τε καὶ τὴν ἑαυτοῦ 20
 σύμβιον καὶ τέκνα, καὶ πᾶσαν τὴν ὑπαρξιν περισκέπειν καὶ κοσμεῖν καὶ ἐξασφαλί-
 ζεσθαι παραινῶ καὶ παρακαλῶ.

Θεόδωρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Μύρων εἶπεν· Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἡ ἀναγνω-
 σθεῖσα πρώην φαλσευθεῖσα ἀπώλεσε καὶ ἐπλάνησεν ἡμᾶς· ἐδοκοῦμεν γὰρ ἀκεραίαν
 La.-Co. 229 αὐτὴν εἶναι καὶ ἀνεπιβούλευτον. 25

Οἱ ὀσιώτατοι ἐπίσκοποι εἶπον· Εἰ ἠκούσαμεν τότε, ὅπερ λέγει ὁ πατήρ, ὅτι
 „ἐνθεν καὶ ἔνθεν ζωγράφησον τὸν οἶκον παλαιαῖς καὶ νέαις ἐξηγήσεσιν”, οὐκ ἄν

27 ἔνθεν¹ – ἐξηγήσεσιν cf. supra l. 9–10

4–13 ὅτιπερ – ἀριστευμάτων = Niceph. adu. Epi. c. 25 p. 369,8–22 (cf. p. 368,34–369,8) (abbreviatum)

HV T M 4–13 = Niceph.^{Epi}

1 γυψοπλασίαις Niceph.^{ref} | εἶδος] γένος M | ἐκφᾶναι Niceph.^{ref} ἐμφᾶναι Niceph.^{ico} | τῷ om. Niceph.^{ref}
 Niceph.^{ico} 2 σταυροὺς πῆξασθαι T edd. 3 βλαστήματα παντοδαπά H 4 ὅτιπερ] ὅτι Niceph.^{Epi}
 4–5 λεχθεῖσι M Niceph.^{ref} Niceph.^{ico} Niceph.^{Epi} 6 οἰκεῖον φρονήματος V | τὸ] τὸν V | μὲν] respondet δὲ
 infra l. 14 | κατὰ – τεμένους post σταυρόν H | κατὰ + τὰς V κατ' Niceph.^{ico} Niceph.^{Epi} 6–7 τοῦ – μόνον
 om. Niceph.^{Epi} 7–9 δι' – κηρύσσεται om. Niceph.^{Epi} 8–9 καὶ – κηρύσσεται om. V 8 ἀπελπισμένοις
 H Niceph.^{ref} (C) | μὲν H T M Niceph.^{ico} (cf. lat.): om. Niceph.^{ref} ed. Rom.* 8–9 ἐλπίδας ... κηρύσσεται scri-
 bere debuit interpolator (uide infra), ut notauit Dubielzig coll. lat. 8–9 κηρύττεται M Niceph.^{ref} Niceph.^{ico}
 9–14 ἱστοριῶν – προτιμήσαντες] haec ab imaginum defensoribus epistulae genuinae inserta esse uidentur (inde
 quibusdam, quae uerbis καὶ – κηρύσσεται responderant, omissis perturbata est uerborum constructio; quam
 Niceph.^{Epi} et V sanare studuerunt); cf. etiam Thümmel, Neilos p. 16–17 et Speck, Neilos p. 94–95, qui interpolatori
 uerba ἱστοριῶν – ζωγραφίας tribuunt 9–10 χειρὶ – ζωγράφου post ἁγίων M 9 χερσὶ H 11 τῇ –
 ζωγραφίας om. Niceph.^{ref} | τε] τέως V, om. Niceph.^{Epi} 12 λάβωσιν Niceph.^{ref} | ἀληθινῷ om. Niceph.^{Epi}
 13 ἄμιλλαν HV ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | διεγείροντο Niceph.^{ref} Niceph.^{ico} Niceph.^{Epi}: διεγείροντο + τε M
 διεγείρωνται T edd. διεγείρειν H διεγείρειν + τὰ τε V | ἀριστεύματα V 15 οἰκίσκω H | ἐπειλημμένω H |
 ἀρκεῖσθαι + καθ' Niceph.^{ref} 16 οἰκίσκον om. H 17 διαρκεῖν ed. Rom.: διαρκέσει H διαρκέσι V M διαρ-
 κέσειν T 18 ἀενάοις post λογίων (uide infra) V ἀενάοις ed. Rom.* | λογίων V 19 τὸ] τὸν H 20 τὴν
 om. M | ἑαυτοῦ Thümmel (cf. lat.): σαυτοῦ codd. 21 σκέπειν H περισκοπεῖν M 23 Θεόδωρος – εἶπεν]
 Ὁ Μύρων εἶπεν V | ὁ ὀσιώτατος om. M 23–24 Ἡ – ἀναγνωσθεῖσα] ἡ ἀναγνωσθεῖσα αὕτη ἐπιστολὴ V

ad desiderium oculorum in domo dei, sed et in communi domo mille cruces infigi et
 picturas uolucrum ac iumentorum et repentium ac diuersorum germinum fieri. ego
 ad ea quae scripta sunt dixerim quia nimirum infantium est et paruulos decet his
 quae praedicta sunt seducere fidelium oculum, firmi uero et uirilis sensus proprium
 5 est in sacrario quidem ad orientem diuini templi unam et solam crucem formare –
 per unam enim et salutarem crucem saluatur hominum genus – et desperatis quidem Rom. 478
 spes ubique praedicari, historiis autem ueteris et noui testamenti replere hinc et inde
 manu optimi pictoris templum sanctorum, quatinus hi qui nesciunt litteras neque
 possunt diuinas legere scripturas contemplatione picturae memoriam sumant fortis PL 129, 289
 10 facti eorum qui uero deo proprie seruierunt, et ad aemulationem erigantur gloriosa-
 rum et immemorabilium actionum, pro eo quod terram pro caelo commutauerunt,
 quae non uidentur uisibilibus praeponentes. porro in communi domo multis ac
 diuersis domunculis insignita sufficere unicuique mansiunculae infixam pretiosam
 crucem et superflua dimitti necessarium aestimo, sit autem contenta prolixis oratio-
 15 nibus et indubitabili fide ac elemosinis [humiliationibus] et spe ad deum perenni et Ha. 187
 diuinorum uerborum meditationibus et compassione contribulibus et misericordia
 famulis attributa, omnibusque mandatis domini nostri Iesu Christi circumuallare se
 et coniugem suam ac filios et totam substantiam circumtegere et ornare atque munire
 admoneo et rogo.

20 Theodorus sanctissimus episcopus Myrensiensium dixit: Epistola haec quae primitus
 lecta est, cum esset deprauata, perdidit et seduxit nos; putabamus enim simplicem La.-Co. 230
 esse illam et absque insidiis.

Sanctissimi episcopi dixerunt: Nos si audissemus tunc quod dicit pater quia „hinc
 et inde pingere domum ueteribus et nouis narrationibus”, non in uanitate uersi

P VE

1 crucis P^{ac} (e P^c s.l.) 2 picturas E^{pc}: picture P VE^{ac} (prob.) 6 hominum] huiusmodi ed. Rom.* | desperatis E^{cc} (eⁱ
 in ras.) edd. 7 praedicatur F edd., sed ipse interpres constructionem uerborum mutauit (cf. replere etc.) 8 hi P^{pc}: i
 (sic) P^{ac} (h suppl. P^c), om. VE edd. 9 legere diuinas ed. Rom.* 9–10 fortis facti ~ ἀνδραγαθίας 10 facta VE^{ac}
 (prob.) | seruierint V^{ac} (u superscr. V^{1–2}) E edd. | emulationem P E, post emulationem add. tum P 11 pro eo quod ~
 δι’ ὧν? (expectaueris per quas) | celo codd. | commutauerint ed. Rom.* 14 superflua ed. Rom.: superfluas codd. |
 estimo VE | sit – contenta] interpres διαρκέσει legisse uidetur (cf. gr. H) 15 elemosinis ed. Rom.* | humiliationibus
 ut glossam ad elemosinis pertinentem deleui | perhenni codd. 16 misericordia P V (abbr.): omnia E humanitate
 ed. Rom.* 20–21 Epistola – perdidit] „g. Epistola haec, quae lecta est, deprauata pridem perdidit etc.” ed. Rom.^{mg}
 (mendum est interpreti tribuendum) 21 simplicem ~ ἀκεραία (cf. Vulg. Mt. 10, 16; integrum infra p. 339, 22)

ματαιωθέντες ἐπιστεύσαμεν. ἐκεῖνοι γὰρ ἀντὶ τοῦ „ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἱστορήσον” τὸ „λεύκανον” τεθείκασιν· ὅπερ ἡμᾶς ἰσχυρῶς ἐπλάνα.

Μα. 37 Πέτρος καὶ Πέτρος οἱ θεοφιλέστατοι πρεσβύτεροι καὶ τοποτηρηταὶ Ἀδριανοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον· Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ ἐν θείᾳ τῇ λήξει Κωνσταντῖνος πάλαι πεποίηκεν. οἰκοδομήσας γὰρ ναὸν τοῦ σωτῆρος ἐν Ῥώμῃ ἐν τοῖς δυσὶ τοῖ- 5 χοις τοῦ ναοῦ ἱστορίας παλαιάς καὶ νέας ἐνετύπωσεν, ἐνταῦθα τὸν Ἀδὰμ τοῦ πα- ραδείσου ἐξίόντα, ἐκεῖσε δὲ τὸν ληστήν εἰς τὸν παράδεισον εἰσόντα καὶ τὰ λοιπά.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Εἰ ἀληθεῖς ἦσαν οἱ πάλαι τῶν χριστιανοκατηγόρων ὑπέρμαχοι, δι’ ἣν αἰτίαν αὐτὴν τὴν βίβλον τοῦ ὁσίου Νείλου οὐ παρέστησαν ἐν τῷ συλλόγῳ αὐτῶν εἰς πληροφορίαν πάντων; εἰπάτωσαν γοῦν οἱ 10 εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι Γρηγόριος ὁ Νεοκαισαρείας καὶ Θεοδόσιος ὁ τοῦ Ἀμορίου, εἰ προήχθησαν βιβλία τὸ τηνικαῦτα ἐν τῇ συνόδῳ.

Γρηγόριος καὶ Θεοδόσιος οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι εἶπον· Οὐδαμῶς, δέσποτα, ἀλλὰ ἀντὶ βιβλίων πιττάκια ἡμῖν ἐπεδείκνυον καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξηπάτων ἡμᾶς.

Εὐθύμιος ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Σάρδης εἶπε· Καὶ πῶς ὑμεῖς ἀρχιερεῖς ὄντες οὐκ 15 ἐπεζήτησατε ὁλοκλήρους τὰς χρήσεις ἀπὸ τῶν βιβλίων;

Rom. 479 Γρηγόριος ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας εἶπε· Πίστευσον, ἀδελφέ, οὐκ ἔμελεν ἡμῖν οὐδὲ ἐπόννησεν, ἀλλ’, ὡς γέγραπται, *ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος ἡμῶν καρδιά, καὶ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθημεν*.

Θεόδωρος ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Μύρων εἶπεν· Ἀμέλει καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐκεῖνα 20 τὰ πιττάκια ἀπώλεσαν, ἅπερ ὑμεῖς παρηγάγετε. οἶδε γὰρ ὁ θεὸς ὅτι αὕτη ἡ χρῆσις τοῦ ὁσίου Νείλου παρὰ τὸ κείμενον ἐκδοθεῖσα ἐτύφλωσεν ἡμᾶς, ἐξαιρέτως δὲ ἐμὲ αὐτόν· ἀλλὰ νῦν ἀκεραία ἀναγνωσθεῖσα ἐπέστρεψε καὶ διώρθωσε καὶ διέσωσε.

Κωνσταντῖνος ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κύπρου εἶπεν· Ἐπειδὴ 25 πάρεστι καὶ ἑτέρα βίβλος ἰσότυπος, ἀναγνωσθήτω.

18–19 Rom. I, 21–22

1–2 ἐκεῖνοι – τεθείκασιν cf. epistulae recensionem iconoclasticam apud Niceph. refut. c. 154, 41–42 traditam

HV T M 8–24 Am f. 154^{r-v}

1 γὰρ] δὲ uel ἀλλὰ uel ὁμως mauult Speck, Neilos p. 96 2 ἐπλάνα] ἐπλάνησε V edd. 3–4 οἱ – εἶπον] οἱ τοῦ πάπα εἶπον V 3 τοποτηρηταὶ] τὸν τόπον ἐπέχοντες H 4 τι om. HV 4–5 πάλαι Κωνσταντῖνος H 6 ἐτύπωσεν HV 7 εἰς – παράδεισον om. V 8 Ταράσιος – εἶπεν] Ὁ πατριάρχης εἶπεν V 9 δι’ ἣν] διὰ ποίαν T edd., sed cf. e.g. Theod. Stud. catech. magna 25 p. 175, 7 Papadopoulos-Kerameus et catech. parua 134, 38 Aunray 10 οὖν V Am 11 εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι] ἀρχιερεῖς V | Γρηγόριος – Ἀμορίου] adnotationem οὔτοι (+ γὰρ T) εἰς τὸν ψευδοσύλλογον εὔρεθησαν add. H^{1ms} T^{1ms} (margine reciso uerba οὔτοι γὰρ et -σύλλογον perierunt in T, suppleui ex Vc); cf. lat. | Θεοδόσιος post Ἀμορίου V | τοῦ om. M | Ἀμωρίου V edd. Ἀμωρίου Am 12 προήχθη V | τὸ τηνικαῦτα] τότε V 13 Γρηγόριος – εἶπον] Οἱ ἐπίσκοποι εἶπον V Οἱ δὲ εἶπον Am | θεοφιλέστατοι H (cf. lat.): ὁσιώτατοι T edd. εὐλαβέστατοι M 14 ἀλλ’ HV | ἐδείκνυον V | ἐξ αὐτῶν post ἡμᾶς V 15 ὁ – Σάρδης] ὁ Σάρδ(ης) ἐπίσκοπος V | ὁσιώτατος ἐπίσκοπος om. Am | Σάρδεων M Am 16 ἐζητήσατε V M | ὁλοκλήρως H 17 ὁσιώτατος ἐπίσκοπος om. M Am | ἀδελφοί H 18 ἔμελεν ἡμῖν οὐδὲ om. V | ἔμελλεν H T | ὑμῖν H | ἐπόννησεν + ἡμῖν V M 20 Θεόδωρος – εἶπεν] Ὁ Μύρων εἶπεν V | Θεόδωρος – Μύρων] Θεοδόσιος ὁ τοῦ Ἀμωρίου Am | Ἀμέλει om. V | αὐτοὺς om. V 21 αὕτη] αὐτὴ HV M Am 22 Νείλου om. V | ἐκδοθεῖσα T M Am ed. Rom.^{ms}: ἐκδιηγηθεῖσα V edd. ἐκδιηθεῖσα H | ὑμᾶς Am 23 διώρθωσε om. V (iter. καὶ) 25 ὁ – Κύπρου] ὁ τῆς Κύπρου V ὁ Κύπρου M 26 ἑτέρα] ἄλλη V edd. | ἰσότυπος om. V

credidissemus. ipsi enim pro eo quod dixit „hinc et inde pingē” „dealba” posuerunt, quod nos fortiter decipiebat.

Petrus et Petrus deo amabiles presbyteri et uicarii Hadriani papae senioris Romae dixerunt: Tale quid et diuae memoriae Constantinus Magnus imperator olim fecit. Ma. 38
 5 aedificato enim templo saluatoris Romae in duobus parietibus templi historias ueteres et nouas designauit, hinc Adam de paradiso exeuntem et inde latronem in paradysum intrantem figurans et reliqua.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Si ueraces erant prisci christianos calumniantium propugnatores, cur ipsum librum sancti Nili non ostenderunt in collegio
 10 suo ad satisfactionem omnium? dicant ergo reuerentissimi episcopi * Gregorius Neocaesariae et Theodosius Amorii, si protulerunt libros tunc in concilio.

Gregorius et Theodosius deo amabiles episcopi dixerunt: Nequaquam, domine, sed pro libris pittacia nobis ostendebant et ex eis decipiebant nos.

Euthymius sanctissimus episcopus Sardis dixit: Et quomodo uos, cum essetis
 15 summi sacerdotes, non requisistis integra testimonia ex codicibus?

Gregorius sanctissimus episcopus Neocaesariae dixit: Crede, frater, non nobis erat Rom. 479
 curae neque studium inde habuimus, sed, ut scriptum est, *obscuratum est insipiens* PL 129, 290
cor nostrum, et dicentes nos esse sapientes stulti facti sumus.

Theodorus sanctissimus episcopus Myrensiū dixit: Plane et nos ipsos illa pittacia
 20 perdiderunt quae uos attulistis. nouit enim deus quia hoc testimonium sancti Nili, non positum ut fuerat editum, obcaecauit nos, praecipue me ipsum; sed nunc integrum lectum conuertit et saluauit nos.

Constantinus episcopus Constantiae Cypri dixit: Quoniam adest alius liber aequalis formae, legatur.

P VE

4 diue V diuine E 8–9 kalumniantium P 10 episcopi + hi (qui F^{ec} *edd.*, *om.* P) pseudosyllogo interfuerunt P E 11 Neocaesarie P
edd. (adnotatio marginalis quam Anast. ex gr. transtulit [cf. gr. H T] in textum recepta)
 Neocesariae V Neoesarie E | Theodorus *ed. Rom.** | Ammorii *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* | in concilio] intulerunt P^{ac}
 (tulerunt *subterlin. et concilio superscr.* P^c) 12 Theodorus *ed. Rom.** 13 pittatia P E *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* |
 ostenderunt *ed. Rom.** 14 Euthymius VE 19 pittatia P E 21 non – editum ~ παρὰ τὸ κείμενον ἐκδοθεῖσα? | ut
om. P^{ac} (suppl. Pⁱ s.l.) | obcecauit VE obcoecaui *ed. Rom.** 23–24 equalis P E

Καὶ λαβὼν Κωνσταντῖνος διάκονος καὶ νοτάριος τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου ἀνέγνω τὴν ἑτέραν βίβλον περιέχουσιν τὴν προγεγραμμένην ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοῦ Νείλου.

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κύπρου εἶπεν· Ἰδοὺ ἀποδεδεικται σαφῶς ὅτι οὗτος ὁ ἅγιος καὶ θεσπέσιος πατὴρ Νεῖλος τὰς ἀγίας εἰκόνας ἀπεδέχετο, κατηγορήθη δὲ ὑπὸ τοῦ ψευδοσυλλόγου ἐκείνου ὡς κατὰ τῶν εἰκόνων λαλήσας. ὅθεν οὐ μόνον χριστιανοκατήγοροί εἰσιν οἱ δεῖλαιοι, ἀλλὰ μὴν καὶ ἁγιοκατήγοροι καὶ πατραλοῖαι, συκοφαντοῦντες τοὺς θεῖους πατέρας ἐν τῷ ψεύδει.

Εὐθύμιος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Σάρδης εἶπε· Βίβλον τοῦ ἀγίου καὶ ὁμολογητοῦ Μαξίμου ἔχω μετὰ χειρὸς καὶ προσφέρω αὐτὴν εἰς τὸ ἀναγνωσθῆναι. 10

La.-Co. 231 Καὶ λαβὼν Κωνσταντῖνος διάκονος καὶ νοτάριος τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου ἀνέγνω·

Ha. 189 Ἐκ τῶν κινηθέντων δογμάτων μεταξύ τοῦ ἐν ἁγίοις Μαξίμου καὶ Θεοδοσίου ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς Βιθυνίας καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ὑπάτων

ῶν ἡ ἀρχή· Τὰ κεκινημένα περὶ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν τῶν χριστιανῶν πίστεως. καὶ μεθ' ἑτερα· 15

Ma. 40 Μάξιμος εἶπε· δεσπότης, ἐπὶ ἄνθρωπον γένεσθαι, ἔκβασιν γένηται τῶν δοξάντων, καὶ ὅπου κελεύετε, ἀκολουθῶ ὑμῖν. καὶ ἐπὶ τούτοις ἀνέστησαν πάντες μετὰ χαρᾶς καὶ δακρύων καὶ ἔβαλον μετάνοιαν, καὶ εὐχὴ γέγονε. καὶ ἕκαστος αὐτῶν τὰ ἁγία εὐαγγέλια καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς δεσποίνης ἡμῶν τῆς αὐτὸν τεκούσης παναγίας θεοτόκου 20

12-342,6 <Anast. apocris.??> disp. inter Max. et Theod. (CPG 7735; BHG^a 1233) p. 73 (l. 5-6), p. 115-117 (l. 460-467) et p. 133 (l. 646-651) Allen/Neil; cf. infra p. 342,18-19 et Act. VI 361 D 9 - E 2

12-342,1 Ἐκ - λαληθέντων ~ Ioh. Dam. imag. II 65 / III 131 (abbreviatum)

HV T M 3-8 Am f. 154^v 12-342,6 = Disp. (= XR AMSWND), Pa f. 262^v, ~ Ma f. 12^{r-v}
12-342,1 Ἐκ - λαληθέντων ~ Mo f. 235^r, Ioh. Dam.^{II,III}

1 διάκονος καὶ om. V | τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου om. V | ἀνέγνω] εἶπε H 2 ἑτέραν] προτέραν H | βίβλον + τὴν M 3 Κωνσταντῖνος - εἶπεν] Καὶ εἶπεν αὐτῷς ὁ τῆς Κύπρου V | ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. Am | τῆς om. ed. Rom. (corr. Hard.) 4 οὗτος] αὐτὸς Am | ἅγιος] ἀγιώτατος Am | θεσπέσιος om. Am 6 μὴν om. V Am 7 καὶ πατραλοῖαι om. V | πατραλοῖαι T ed. Rom. 9 ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. V | Σάρδης] Σάρδ sine abbr. HV Σάρδεων M 9-10 Βίβλον ἔχω τοῦ ἀγίου Μαξίμου, καὶ ἀναγνωσθήτω V 11 τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου om. V 12-13 Ἐκ - ὑπάτων] Μαξίμου τοῦ (om. Mo) φιλοσόφου καὶ ὁμολογητοῦ ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ (αὐτὸν Mo) πεπραγμένων μεταξύ αὐτοῦ τε καὶ Θεοδοσίου ἐπισκόπου Mo Ioh. Dam.^{II} Ἐκ τοῦ τόμου τῶν κινηθέντων δογμάτων μεταξύ τοῦ ἐν ἁγίοις Μαξίμου καὶ Θεοδοσίου ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς Βιθυνίας (sic) Ma Τοῦ ἁββᾶ Μαξίμου καὶ Θεοδοσίου ἐπισκόπου καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν ἀποσταλέντων παρὰ τοῦ βασιλέως Ioh. Dam.^{III} 12 Θεοδώ(ρου?) V 13 Βιθυνῶν M Βιθυνίας (sic) Pa Ma | ὑπάτων om. M Pa 14-17 ῶν - τούτοις om. Ma 14-17 ῶν - ὑμῖν om. Mo Ioh. Dam.^{II} 14-15 ῶν - ἑτερα om. Ioh. Dam.^{III} 14 ῶν ἡ ἀρχή om. Pa | κεκηρυγμένα Pa | τῶν χριστιανῶν πίστεως H M Pa Disp.: πίστεως τῶν χριστιανῶν V T edd. 15 μετ' ὀλίγα V 16 Μάξιμος] Ὁ ὀσιος Μάξιμος Ioh. Dam.^{III} | εἶπε om. Disp. | δέσποτα Disp., om. Ioh. Dam.^{III} | ἐπὶ + δὲ Ioh. Dam.^{III} | ταῦτα Ioh. Dam.^{III} | γένηται] γένοιτο T edd. Ioh. Dam.^{III} γένεσθαι H 17 ἀκολουθήσω H 17-18 ἀνέστησαν - χαρᾶς] Ἀνέστησαν οὖν μετὰ φόβου Ma (inc.) 17-18 πάντες - δακρύων] πάντες καὶ μετὰ δακρύων (om. χαρᾶς) Ioh. Dam.^{III} 18 ἔβαλαν Mo | γέγονεν εὐχὴ Ma | ἕκαστος αὐτῶν] τέθεικαν Ma 19 τὸν σταυρὸν τὸν τίμιον Mo | τὴν + ἁγίαν Ma | εἰκόνα - ἡμῶν] εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ma Mo εἰκόνα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ioh. Dam.^{III} 20 τῆς δεσποίνης ἡμῶν om. Ioh. Dam.^{III} | τῆς - θεοτόκου] τῆς ἀγίας θεοτόκου Ma τῆς ἀγίας θεοτόκου τῆς αὐτὸν τεκούσης Mo | τεκούσης αὐτὸν Ioh. Dam.^{III} | αὐτῶν Pa | θεοτόκου + καὶ Ma (cf. supra τέθεικαν)

Et sumens Constantinus diaconus et notarius uenerabilis patriarchii legit alterum librum habentem praescriptam epistolam eiusdem Nili.

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: Ecce ostensum est liquido quia ipse sanctus et egregius pater Nilus sanctas iconas suscipiebat, accusatus
5 autem est a pseudosyllogo illo quod contra iconas locutus fuerit. unde miseri non solum christianorum calumniatores, sed et sanctorum calumniatores existunt et parricidae, accusantes falso sacratissimos patres.

Euthymius sanctissimus episcopus Sardis dixit: Librum sancti confessoris Maximi habeo prae manibus, et offero eum ad legendum.

10 Et accipiens Constantinus diaconus et notarius uenerabilis patriarchii legit:

La.-Co. 232

Ex his dogmatibus quae mota sunt inter sanctae memoriae Maximum et Theodosium
episcopum Caesariae Bithyniae et consules qui cum ipso erant

Ha. 190

cuius initium est: Quae mota sunt de immaculata fide nostra christianorum. et post alia:

15 Domini, postquam placuit hoc fieri, exitus fiat eorum quae praedicantur, et quo
uultis sequor uos. et in his surrexerunt omnes cum gaudio et lacrimis et miserunt *
metanoeam, et oratio facta est. et unusquisque ipsorum sancta euangelia et pretio-
sam crucem et iconam dei et saluatoris nostri Iesu Christi et dominae nostrae quae
eum genuit sanctissimae dei genitricis salutauerunt, ponentes et proprias manus in

Ma. 39

P VE

5 est autem V *edd.* est E 6 kalumniatores (*bis*) P 12 Cesarię V Cesaree E^{ec} | Bithinię V Bithinie E 15 feri P^{ac} (i
ins. P^c s.l.) | eorum quae praedicantur ~ τῶν δοξάντων *minus apte* (putata sunt *uertit Anast. in Disp.*; placuerunt
ed. Rom.^{mg}) 16 miserunt + metanoea (moetano ea *sic* E) poenitentia interpretatur, hoc tamen in loco pro genu-
flexione ponitur. unde cum dicit (dicat E) „miserunt moetaniam” (moetano *sic* E), nihil aliud intellegitur nisi „posue-
runt in terra genua”; quia enim penitentium est maxime genuflectere, sepe Greci genuflexionem moetanoeam (moeta-
no eam *sic* E) id est poenitentiam uocant P E^{1mg} (*Anastasii adnotatio in textum recepta*) 17 moetanoeam V moetano
eam P E, *corr. ed. Rom.* 19 sanctissime P E

ἡσπάσαντο, τεθεικότες καὶ τὰς ἰδίας χεῖρας ἐπὶ βεβαιώσει τῶν λαληθέντων. καὶ μετὰ βραχέα· Στραφεῖς τοίνυν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον ὁ ἀββᾶς Μάξιμος μετὰ δακρύων εἶπεν αὐτῷ· „κύριό μέγας, ἡμέραν κρίσεως ἐκδεχόμεθα πάντες. οἶδας τὰ τυπωθέντα καὶ δόξαντα ἐπὶ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων καὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ τῆς εἰκόνης τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῆς αὐτὸν τεκούσης παναγίας ἀειπαρ- 5 θένου μητρός.”

Rom. 480 Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κύπρου εἶπε· Τὸ „ἡσπάσαντο” ὧδε ἐπὶ προσκυνήσεως ἔλαβεν ὁ πατήρ, ἐπειδὴ τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον καὶ τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν προσεκύνησε, μεθ’ ὧν καὶ τὰς σεβασμίας εἰκόνας τοῦ σωτῆρος καὶ τῆς αὐτοῦ παναμώμου μητρός. 10

Ταράσιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Συνηριθμῆνται τοῖς ἁγίοις σκεύεσιν αἱ τίμιαι εἰκόνες.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν· Εὐδηλον.

Οἱ ὀσιώτατοι ἐπίσκοποι Σικελίας τῆς νήσου εἶπον· Ὡς ἅγια μετὰ τῶν ἁγίων ἀριθμοῦνται. 15

Πέτρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Νικομηδείας εἶπεν· Ἐχομεν καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν βίβλον τοῦ ἁγίου Μαξίμου, καὶ εἰ ἀξιοῦτε, ἀναγνωσθήτω τὰ προειρημένα.

Κοσμᾶς διάκονος καὶ κουβουκλείσιος λαβὼν ἀνέγνω τὴν προγεγραμμένην τοῦ ἁγίου Μαξίμου χρῆσιν.

Ταράσιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Σκοπήσωμεν, ἀδελφοί, ὅπως εἴρηκεν ὅτι 20 „ἡσπάσαντο”· ὅπερ καὶ ἡμεῖς τιμητικῇ διαθέσει ποιεῖν ὀφείλομεν. ἡ γὰρ λατρεία ἡμῶν πρὸς τὸν ἕνα θεὸν ἀνάγεται.

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος μοναχὸς καὶ τοποτηρητὴς τῆς ἀνατολῆς εἶπεν· Εἰ μὴ ἦσαν ἀναγκαῖαι αἱ εἰκόνες, οὐκ ἂν ἐπ’ ἀσφαλείᾳ αὐτὰς κατησπᾶ- 25 σαντο. ὥστε ἰσοδυναμοῦσιν αἱ τίμιαι εἰκόνες τῷ εὐαγγελίῳ καὶ τῷ τιμίῳ σταυρῷ.

Πέτρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Νικομηδείας εἶπε· Καὶ τοῦτο οὐχ ὁ τυχὼν ἀνὴρ, ἀλλὰ Μάξιμος ὁ θεόσοφος καὶ τῶν πατέρων ἐφάμιλλος, ἔτι μὴν καὶ ὁμολογητὴς καὶ

HV T M

1 ἡσπάσαντο – χεῖρας] ἡσπάσαντο ταύτας καὶ τέθεικαν τὰς ἰδίας χεῖρας πάντες αὐτῶν *Ma* | ἰδίας + αὐτῶν *Mo* (cf. supra *Ma*), om. V 1–3 καὶ² – κύρι] καὶ οὕτως ἡσφαλίσαντο ἀλλήλους· τοῦ δὲ ἐπισκόπου Θεοδοσίου τὸν ὄρκον πειρωμένου καταλύειν εἶπεν πρὸς αὐτὸν ὁ ἅγιος Μάξιμος μετὰ δακρύων· κύρι *Ma* 1–2 καὶ μετὰ βραχέα] εἶτα V (de *Ma* uide supra) 2 βραχύ *Pa* | Στραφεῖς τοίνυν] Καὶ στραφεῖς *Disp.* | πρὸς – Μάξιμος] ὁ ἀββᾶς Μάξιμος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον T edd. 3 κύρι *Ma Disp. (AMSWND)* | ὁ μέγας] μέλλουσαν *M^{pc}* (λλου in ras. et san s.l. *M¹⁻²*) | δεχόμεθα· πάντως *Pa* | πάντες om. *Ma* 4 δόξαντα + ἡνίκα τὰς χεῖρας (sic) τεθείκαμεν *Ma* 5 τῆς¹ + ἁγίας *Ma* | θεοῦ] κυρίου *Ma* | ἡμῶν + Ἰησοῦ Χριστοῦ *Pa* | καὶ² + ἐπὶ τῆς ἁγίας εἰκόνης *Ma* 5–6 τῆς² – μητρός] τῆς παναγίας παρθένου Μαρίας *Ma* 6 μητρός] Μαρίας V *Pa* (cf. *Ma Disp. (X)*), Μαρίας + καὶ βαλὼν κάτω τὸ πρόσωπον Θεοδοσίος ἐπὶ τῷ βασιλεῖ τὴν αἰτίαν παρέπεμψεν *Ma* (cf. *Disp. l. 652–654*) 7 ὀσιώτατος – Κωνσταντείας om. V 8 ἡσπάσατο codd., corr. Dubielzig (cf. lat. et supra l. 1) 10 παναμώμου] πανάγνου Vc edd. 11 Ταράσιος – εἶπε] Ὁ πατριάρχης εἶπε V | τοῖς – σκεύεσιν] τοῖς σκεύεσι τοῖς ἁγίοις H 13 ἁγία om. V 14 Οἱ – εἶπον] Οἱ ἐπίσκοποι εἶπον V | Σικελίας H | νήσου] Κύπρου H 15 συναριθμοῦνται T edd. 16 ὁ ὀσιώτατος om. V | αὐτὴν om. V 17 εἰ ἀξιοῦτε om. V | ἀναγνωσθήτω HV (cf. Act. I p. 98,25 al.): ἀναγνωσθῆναι T M edd. | εἰρημένα M 18–19 Κοσμᾶς – χρῆσιν] Κοσμᾶς διάκονος ἀνέγνω τὴν χρῆσιν τοῦ ἁγίου Μαξίμου V 18 κουβουκλήσιος ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 20 ἁγιώτατος om. V | ἀδελφέ H 23 ὁ εὐλαβέστατος om. V | πρεσβύτερος μοναχὸς H (cf. lat. et p. 554,23 al.): μοναχὸς πρεσβύτερος M, μοναχὸς om. V T edd. | καὶ τοποτηρητὴς om. V 25 τῷ¹ + ἁγίῳ V 26 ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. V 27 τοῖς πατράσιν T edd.

confirmationem eorum quae dicta fuerant. et paulo post: Conuersus igitur ad episcopum abba Maximus cum lacrimis dixit ei: „domine magne, diem iudicii expectamus omnes. nosti quae designata et placita sunt super sanctis euangelis et uiuifica cruce ac imagine dei et saluatoris nostri et sanctissimae ac semper uirginis
5 matris eius quae peperit eum.”

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: „Salutauerunt’ hic Rom. 480
pro adoratione pater assumpsit, quoniam sanctum euangelium et uiuificam crucem adorauit, cum quibus etiam colendas imagines saluatoris et eius immaculae matris.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Connumerantur cum sanctis uasis honora- PL 129,291
10 biles imagines.

Sancta synodus dixit: Manifestum est.

Sanctissimi episcopi Siciliae insulae dixerunt: Vt sancta cum sanctis annumerantur.

Petrus sanctissimus episcopus Nicomediae dixit: Habemus et nos eundem librum sancti Maximi, et si iubetis, relegantur quae praedicta sunt.

15 Cosmas diaconus et cubuclesius sumens legit praescriptum sancti Maximi testimonium.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Conspiciamus, fratres, qualiter dixerit quia „salutauerunt”; quod et nos honoris affectu facere debemus. nam latraria nostra ad
<unum> deum refertur.

20 Iohannes reuerentissimus presbyter monachus et uicarius orientis dixit: Nisi essent necessariae imagines, nequaquam sub cautela eas salutaissent, ita ut aequae potentiae honorabiles imagines cum euangelio et pretiosa cruce sint.

Petrus sanctissimus episcopus Nicomediae dixit: Et hoc non qualiscumque uir, sed Maximus ille deo sapiens et sanctorum consimilis, insuper et confessor et ueritatis

9–10 cf. LC II 29 p. 300,28b–30 (= II Capit. p. 238,4–6) = *Hadr. p. 33,28–30 (In eadem [i.e. sexta, *dubium an spectet ad Act. VI 270 E 8–11*, cf. tamen Hadr. p. 33,31–34,1] actione. Capitulo XXXIX): Quod presumptiue et indocte eas (sc. imagines, eas om. Hadr.) Tarasius (Tharasius Hadr.) cum sequacibus (complicibus LC^{ac} Hadr.) suis sacratis uasis (vasibus LC^{ac} Hampe uasibus Hadr.) acquiperare non formidet. cf. Freeman p. 300–301 adn. 8

P VE

1 igitur P: ergo V^{Pc} edd., om. V^{ac} (ergo add. V^{1–2} s.l.) E 2 abbas F edd. 3 signata ed. Rom.* (*melius ordinata* [sic Anast. in Disp.] uel statuta [cf. Act. I p. 79,5]) 4 ac¹] et ed. Rom.* | et²] ac ed. Rom.* | ac²] et ed. Rom.* 12 Siciliae] Sycele V Siciliae E, fort. coll. Act. I p. 39,2 al. Siciliae scribendum | connumerantur ed. Rom.* 13 eundem om. P^{ac} (add. P^c s.l.) 19 unum add. ed. Rom.* (cf. gr.) 20 presbyter om. E | monachus om. ed. Rom.* | orientis] orientalium sedium F edd., sed cf. gr. 21 sub cautela] ad cautelam ed. Rom.*; sed mendum interpreti tribuendum

τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχος. ἀρκετὸν οὖν καὶ ἡμᾶς ἐκμιεῖσθαι αὐτὸν ἐν τῷ ἀσπάζεσθαι τὰς ἱερὰς εἰκόνας.

Ἡλίας ὁ εὐλαβέστατος πρωτοπρεσβύτερος τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας τῆς δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου τῆς ἐν Βλαχέρναις ἀνέγνω ἀπὸ χάρτου περιέχοντος τοὺς ὅρους τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑκτῆς συνόδου·

5

La.-Co. 233

Κανὼν τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑκτῆς συνόδου πβ'

Ἐν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται, ὅς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ νόμου προῦποφαίνων ἀμνὸν Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν. τοὺς οὖν παλαιούς τύπους καὶ τὰς σκιὰς ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους 10
 Ma. 41 κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι. ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον καὶ ἐν ταῖς χρωματοουργίαις ἐν ταῖς ἀπάντων 192
 Ha. 192 ὅψεσιν ὑπογράφηται, τὸν τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἁμνοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον χαρακτῆρα καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαίου ἁμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι ὀρίζομεν, δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινῶσεως 15
 ὕψος τοῦ θεοῦ λόγου κατανοοῦντες καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκί

9-12 τοὺς — ὑποδεξάμενοι cf. Ioh. 1,17; Rom. 13,10; Hebr. 10,1 13-14 cf. Ioh. 1,29

6-346,2 Conc. Trull. (CPG 9444) can. 82, Joannou I 1 p. 218-220; COGD I p. 281 Nedungat/Agrestini. laudatur etiam Act. II p. 176,10-178,4; Act. III p. 240,15-26; Act. VI 220 C-E; cf. infra p. 346,15-16, p. 348,2-4, p. 434,13-18 (Ps.-Greg. epist. ad Germ.); „Act. VIII” 417 A-B; cf. Ohme, Quinisextum; id., Ikonen p. 9-11

6-346,2 = Ioh. Dam. imag. III 137; (Ps.-)Ioh. Dam. adu. Const. Cab. (CPG 8114; BHG 1387e), PG 95, 320 D - 321 A (cf. rec. breu. = Ioh. Hier. [BHG^a 1387f-g], Pa f. 243^r, ubi testimonium liberius adfertur); Nouthesia γέροντος I. 967-981 Mitsides (p. XXXV Melioranskij); Niceph. refut. c. 18,8-24; Theod. Stud. epist. 221,124-138 et epist. 532, 204-218 7-8 Ἐν — ἐγχαράττεται = Theod. Stud. refut. poem., PG 99, 469 B 12-15 ὡς — ὀρίζομεν = Theod. Stud. refut. poem., PG 99, 469 B-C

HV T M 6-346,2 = Can., Pa f. 263^v, Ma f. 15^v, Mo f. 239^r, Ioh. Dam.^{III}, Ioh. Dam.^{Cab}, Nuth., Niceph.^{ref}, Theod. Stud.^{ep.211.532} 7-8 = Theod. Stud.^{ref}, Nicet. n. 27 12-15 = Theod. Stud.^{ref}

1 ἐκμιεῖσθαι καὶ ἡμᾶς V | μιμεῖσθαι ed.Rom.* | ἐν τῷ] καὶ V 3 ὁ εὐλαβέστατος om. V 3-4 τῆς' — ἀνέγνω] τῆς ἐν Βλαχέρναις ἀγίας ἐκκλησίας ἀνέγνω V 3 ἀγίας M | τῆς² + ἀχ(ρ)ά(ντου) H 4 τῆς ἐν Βλαχέρναις H M (cf. lat., de V uide supra): τῶν Βλαχερνῶν T edd. | χαρτίου V | περιέχοντα V 5 καὶ om. V | ἑκτῆς] ζ' HV 6 Κανὼν — συνόδου om. HV Ἐκ τῶν κανόνων τῶν συνεληθόντων πατέρων ἐν τῇ ἑκτῇ συνόδῳ κανὼν πγ' Pa Ἐκ (om. Ma) τῆς ἀγίας οἰκουμενικῆς ἑκτῆς συνόδου Ma Mo Τῆς ἀγίας καὶ (sic) συνόδου Nicet. | πβ' T H^{img} (de Pa Ma Mo uide supra): om. M V edd. 7 ἁμνὸς + τῷ Pa Mo Nuth. | τοῦ om. Ma 8 ἐγχαράσσεται Niceph.^{ref} | ὅς — χάριτος om. Mo 9 παλαιούς om. Mo 9-10 τὰς σκιὰς] τὰ σκιώδη M 10 παραδεδομένους τῇ ἐκκλησίᾳ Ioh. Dam.^{Cab} | τῆς ἐκκλησίας Pa Ma ταῖς ἐκκλησίαις Mo 11 κατασπαζάμενοι Ioh. Dam.^{Cab} | προτιμῶντες Mo post ἀλήθειαν | πλήρωμα + τοῦ M 12 ὑποδεχόμενοι HV edd. Ioh. Dam.^{III} | οὖν om. Ma | καὶ ἐν] κὰν Can. Mo Ioh. Dam.^{III} Ioh. Dam.^{Cab} Niceph.^{ref} Theod. Stud.^{ep.221.532} Theod. Stud.^{ref} | ἐν² om. Mo 12-13 ἀπάντων] τῶν πάντων Ioh. Dam.^{Cab} 13 ὑπογράφεται Mo ὑπογράφωμεν Ioh. Dam.^{III} ὑπογράφοιμεν Ioh. Dam.^{Cab}, om. Pa 13-14 τὸν — θεοῦ] τὸν αἵροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἁμνόν, Χριστὸν τὸν θεὸν Ioh. Dam.^{III} 13 τὸν om. Ma 14 τὸ M Theod. Stud.^{ep.221.532} (cf. Act. III p. 240,22 et H.J. Vogt, AHC 20, 1988, 140): τὸν HV T (cf. lat.) Can. Pa Ma Mo Ioh. Dam.^{III} Ioh. Dam.^{Cab} Nuth. Niceph.^{ref} Theod. Stud.^{ref} | καὶ — εἰκόσιν om. Mo 15 ἀντὶ — ἁμνοῦ om. Mo | ἁμνοῦ om. V | ὀρίζωμεν Mo ὠρίσαμεν Ioh. Dam.^{Cab} 15-346,2 δι' — ἀπολυτρώσεως] καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ τοιοῦτου κανόνος reliquis omissis V 15-16 δι' — ὕψος] διὰ τῆς ταπεινώσεως τὸ ὕψος Ioh. Dam.^{III} διὰ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος Nuth. 15 αὐτῶν Mo 16 πρὸς] εἰς Mo 16-346,1 τῆς — αὐτοῦ] τῆς ἐνσάρκου παρουσίας αὐτοῦ τοῦ τε πάθους Mo 16 ἐνσάρκου Ioh. Dam.^{Cab} Nuth. (cf. Mo)

propugnator. qui et sufficit nobis ad imitandum in salutando sacras imagines.

Helias reuerentissimus <archi>presbyter sanctae ecclesiae dominae nostrae dei genitricis in Blachernis sitae legit ex charta habente diffinitiones sanctae ac uniuersalis sextae synodi:

5 Canon sanctae ac uniuersalis sextae synodi octuagesimus secundus La.-Co. 234
 In quibusdam uenerabilium imaginum scripturis agnus digito Praecursoris ostensus
 designatur, qui in figuram dimissus est gratiae, uerum nobis per legem praeostendens
 agnum Christum dominum nostrum. ueteres ergo formas et umbras ut ueritatis
 symbola et praefigurationes ecclesiae traditas amplectentes, gratiam praeferimus et
 10 ueritatem, ut plenitudinem legis hanc suscipientes. quatinus perfectio etiam in Ma. 42
 colorum operationibus in uniuersorum uultibus ascribatur, *agni Christi dei nostri* Ha. 191
qui tollit peccatum mundi secundum humanum characterem et in imaginibus a nunc
 pro ueteri agno titulari diffinimus, per eum humilitatis celsitudinem dei uerbi consi-
 derantes et ad memoriam conuersationis in carne factae tam scilicet passionis eius Rom. 481

5-347,1 Testimonia canonis ex priore interpretatione desumpta, quae in LC *Hadr. LS^b tradita sunt, spectant ad Act. VI 220 C-E; cf. Wallach p. 108-111

P VE

2 archipresbyter scripsi coll. Act. I p. 93,25 al.: presbyter codd. primus presbyter ed. Rom.^{ms} 3 diffinitionis P^{ac} (is exp., e superscr. P^c) | huniuersalis P^{ac} (h eras.) 6 scripturis ~ γραφαῖς fort. ex priore interpretatione iteratum (picturis Act. II p. 177,8, Act. III p. 241,16; Act. VI 219 C 8) 7 dimissus est] admissus est ed. Rom.* (praecessit Act. III p. 241,17 et Act. VI 219 C 11, praeteriit Act. II p. 177,9) 10 quatenus + ergo ed. Rom.* (ut ergo Act. II p. 177,12, Act. III p. 241,20, Act. VI 219 D 3) | etiam om. E, et ed. Rom.* 11 in om. E edd. | ascribatur ~ ὑπογράφηται? (depingatur Act. II p. 177,13, Act. III p. 241,21, Act. VI 219 D 5) | dei iter. P 12 secundum humanum characterem] Anast. legit κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα (cf. app. crit. gr.) | a nunc P^{ac} (cf. Act. II p. 177,14): agnum P^c s.l. at nunc VE ex nunc ed. Rom.* 13 titulari (fort. ex priore interpretatione iteratum, cf. retitulari Hadr. p. 32,11 et Wallach p. 110; cf. etiam titulatur Hadr. p. 18,41 in app. testim. ad p. 303,8-19 laudatum)] depingi ed. Rom.^{ms} (cf. Act. II p. 177,14, Act. III p. 241,23, Act. VI 219 D 8) | diffimus P^{ac} (ni add. P^c s.l.) | uerbi nostri P 14 factae tam] factam P

Rom. 481 πολιτείας τοῦ τε πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι καὶ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως.

Καὶ μετὰ τὸ ἀναγνῶναι αὐτόν, στραφεὶς εἶπε πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον· Τίμιοι πατέρες καὶ ἅγιοι, τὸν διωγμὸν τῆς ἐκκλησίας πλέον ἐμοῦ οὐδεὶς ἠρετίσατο ἐξ ἁμαρτιῶν μου· ἀλλὰ θεῖον ἄγκιστρον γέγονέ μοι ὁ παρὼν χάρτης, ἐν ᾧ ὑπέγραψαν οἱ ἅγιοι πατέρες τῆς ἑκτῆς συνόδου, καὶ εἴλκυσε με εἰς τὴν τῆς ὀρθοδοξίας πίστιν, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης, ᾧ παράσχοι ὁ θεὸς τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ μισθόν.

Σάβας ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς εἶπε· Τίνος χάριν ἐν τῷ χάρτῃ ἀνέγνω καὶ οὐκ ἐν βίβλῳ; 10

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν ὅτι αὐτὸς ὁ πρωτότυπος χάρτης ἐστίν, ἐν ᾧ ὑπέγραψαν οἱ ἅγιοι πατέρες.

Πέτρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Νικομηδείας εἶπε· Καὶ ἑτέραν βίβλον ἔχω περιέχουσαν τοὺς αὐτοὺς κανόνες τῆς ἱερᾶς ἑκτῆς συνόδου.

Ἦν λαβὼν Νικήτας ὁ εὐλαβέστατος διάκονος καὶ νοτάριος ἀνέγνω τὸν αὐτὸν 15 κανόνα.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Τινὲς ἄγνοιαν νοσοῦντες εἰς τοὺς κανόνας τούτους σκανδαλίζονται φάσκοντες· ἄρα γε τῆς ἑκτῆς συνόδου εἰσί; γινωσκέτωσαν δὲ οἱ τοιοῦτοι, ὥς ὅτι ἡ ἁγία μεγάλη ἑκτὴ σύνοδος ἐπὶ Κωνσταντίνου συνεκροτήθη κατὰ τῶν μίαν λεγόντων ἐνέργειαν καὶ θέλησιν ἐπὶ Χριστοῦ. οἵτινες 20 τοὺς αἵρετικούς ἀναθεματίσαντες καὶ τὴν ὀρθόδοξον διατρανώσαντες πίστιν οἴκαδε ἀνεχώρησαν κατὰ τὸ τεσσαρεσκαίδέκατον ἔτος Κωνσταντίνου. μετὰ οὖν τέσσαρα ἢ πέντε ἔτη οἱ αὐτοὶ πατέρες συναθροισθέντες ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου τοὺς προδεδηλωμένους κανόνες ἐκτεθείκασι, καὶ μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω περὶ αὐτῶν. οἱ γὰρ ὑπογράψαντες ἐπὶ Κωνσταντίνου οἱ αὐτοὶ καὶ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τῷ παρόντι 25 χάρτῃ ὑπέγραψαν, ὥς δῆλον καθίσταται ἐκ τῆς αὐτῶν ἰδιοχείρου ἀπαραλλάκτου

17-348,2 Τινὲς — ἐκθέσθαι cf. Ohme, „In tempore” p. 32-34

17-348,2 Τινὲς — ἐκθέσθαι cf. scholion apud Theoph. p. 361,17-20

HV T M

1 τοῦ τε πάθους] καὶ τοῦ πάθους *Ioh. Dam.^{III}* | καὶ — θανάτου om. *Ioh. Dam.^{III}* | σωτηρίου om. *Mo* | θανάτου + αὐτοῦ *Ioh. Dam.^{Cab}* 2 γενομένης *Mo Theod. Stud.^{ep.221.532}* | τοῦ κόσμου *Ma* 3 στραφεὶς πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον εἶπε V πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον στραφεὶς εἶπε M 4 τὸν τῆς ἐκκλησίας διωγμὸν V διωγμὸν τὸν τῆς ἐκκλησίας M | τῶν ἐκκλησιῶν H | ἠρετήσατο V (prob.) ed. Rom. ἠρετήσατο (sic) ed. Reg.* 5 ἄγκιστρον μοι γέγονεν M 6 ἅγιοι om. ed. Rom.* | ἑκτῆς] ζ' HV | εἴλκυσε T edd. (cf. lat.) 9 ὁ εὐλαβέστατος om. V | χάρτῃ] χαρτίω V 10 ἐν + τῇ M 11 Ταράσιος — εἶπεν] Εἶπεν ὁ πατριάρχης V 11-12 ἐν ᾧ] ὃν V 13 ὁ — Νικομηδείας] ὁ Νικομηδείας ἐπίσκοπος V | ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος] μητροπολίτης M 13-14 ἑτέραν — περιέχουσιν] ἕτερον βιβλίον ... περιέχον V 14 ἑκτῆς] ζ' HV 15-16 Ἦν — κανόνα om. V 15 Ἦν] Καὶ H | νοτάριος καὶ διάκονος T edd. 17 Ταράσιος — εἶπε] Ὁ ἀγιώτατος (om. V) πατριάρχης εἶπε V M 17-18 εἰς — τούτους] τῶν τοιούτων κανόνων V 18 ἑκτῆς] ζ' HV 18-19 γινωσκέτωσαν + πάντες H 19 οἱ τοιοῦτοι] οὖν οὗτοι V | ὥς om. M | ἑκτῇ] ζ' HV 21 ἀνεθεμάτισαν Vc edd. | καὶ om. T | διατρανώσαντες] διακρατήσαντες M 22 γοῦν T edd. | τέσσαρα] δ' H 23 πέντε] ε' H | συναθροισθέντες ante οἱ αὐτοὶ H | Ἰουστινιανοῦ V 24 ἀμφιβαλλέτω V 25 Ἰουστινιανοῦ + ἐν M

<quam salutaris mortis> et ex hac redemptionis effectae redeuntes.

Et postquam legit, conuersus dixit ad sanctam synodum: Honorabiles patres et sancti, persecutionem ecclesiae plus me nullus elegit pro peccatis meis. sed diuinus hamus facta est mihi praesens charta, in qua subscripserunt sancti patres sextae synodi et traxerunt me ad horthodoxiae fidem, non solum autem hoc, sed et sanctissimus patriarcha, cui praebeat deus pro me mercedem.

Sabas reuerentissimus monachus dixit: Cuius rei gratia in charta et non in codice legit?

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit quia ipsa principalis charta est, in qua subscripserunt sancti patres. PL 129, 292

Petrus sanctissimus episcopus Nicomediae dixit: Et alium codicem habeo qui continet easdem regulas sacrae sextae synodi.

Quo accepto Niceta reuerentissimus diaconus et notarius legit eundem kanonem.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Quidam ignoratione languentes in hos kanones scandalizantur asserentes: putas sextae synodi sunt? cognoscant autem qui huiusmodi sunt quod sancta et magna sexta synodus sub Constantino fuerit celebrata contra illos qui unam dicebant operationem et uoluntatem in Christo. qui haereticis anathematizatis et horthodoxa explanata fide domum reuersi sunt quartodecimo anno Constantini. ergo post quattuor siue quinque annos idem ipsi patres conuenientes sub Iustiniano filio Constantini praesignatos kanones disposuerunt, et nemo dubitet de illis. illi enim qui subscripserunt sub Constantino ipsi et sub Iustiniano praesenti chartae subscripserunt, ita ut hoc manifestum sit ex eorum propriae manus scripturae immutabili similitudine. oportebat enim eos qui synodum uniuersalem

11–349,1 Petrus – exponere ~ *Iuo decr.* IV 121, PL 161, 293 C – 294 A (= *Iuo trip.* A 2,10 A. 4; *Grat. D.* XVI c. 6 col. 43,7–44,3) (Actio quarta septimae synodi): Petrus episcopus Nicomediae dixit: Habeo librum continentem canones sanctae synodi sextae. Patriarcha dixit: Quidam per ignorantiam scandalizantur pro canonibus istis dicentes: Nunquid sexta synodus canones fecit? Sciant ergo quoniam sancta synodus sexta sub Constantino congregata est, contra eos qui dicebant unam operationem (+ esse *Grat.*) et voluntatem in Christo. In qua sancti patres illos ut (utpote *Grat.*) haereticos anathematizauerunt, et orthodoxam fidem explanauerunt, et (*om. Grat.*) soluta synodus est (soluta est sinodus *Iuo trip.*, soluta est hec sinodus *Grat.*) Constantini decimo quarto anno. Post quatuor vero aut quinque annos iidem sancti patres congregati sunt, sub Iustiniano filio Constantini, et praedictos canones promulga- verunt, ut (*et Iuo trip.*, de quibus *Grat.*) nullus de eis (de eis *om. Grat.*) dubitet. Qui enim sub Constantino in synodo fuerunt, iidem ipsi sub Iustiniano istis canonibus subscripserunt. Oportebat enim ut synodus universalis canones ecclesiasticos promulgaret.

P VE 11–349,1 ~ *Iuo decr.*, *Iuo trip.*, *Grat.*

1 quam salutaris mortis *suppl. ed. Rom.** (cf. gr. et Act. III p. 241,25 al.) | redemptionis effectae] *expectaueris* red-
emptionis quae hinc est mundo effecta (cf. Act. III p. 241,25–26 al.) | redeuntes ~ χειραγωγούμενοι? *expectaueris*
adducti uel manu quodammodo adducti, cf. etiam *infra* p. 349,2 2 dixit *om. E*, post synodum *suppl. F edd.*
4 suscripserunt P | patres sancti *F edd.* 5 traxerunt] *interpreς* ἐλκυσάν *legisse uidetur* (cf. gr. T) | me *om. VE* | non
autem solum *F edd.* 9 ipsa *om. V^{ac}* (sa add. V¹ s.l.) *E^{pc}* (*ras.*) *edd.* 9–10 suscripserunt P 13 Quo accepto
ed. Rom.: Qua accepta *codd.* (fort. mendum est interpreti tribuendum; cf. gr.) | canonem *VE edd.* 15 canones *VE*
edd. 16 sexte *P^{ac}* (a *superscr. P^c*) 17 qui? qua E in qua *F² edd.* 19 iidem *ed. Rom.** 20 canones *VE edd.* |
exposuerunt *ed. Rom.**

ὁμοιότητος. ἔδει γὰρ αὐτοὺς σύνοδον οἰκουμενικὴν ἀποφάναντας καὶ κανόνας ἐκκλησιαστικούς ἐκθέσθαι· πρὸς ἀνάμνησιν δὲ τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγῆσθαι ἡμᾶς ἔφησαν ἐκ τῶν σεπτῶν εἰκόνων. καὶ ἐὰν δι' αὐτῶν χειραγωγούμεθα εἰς τὴν οἰκονομίαν Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, τίνας ἔχομεν λογίσασθαι τοὺς καταστρέψαντας τὰς σεπτὰς εἰκόνας;

La.-Co. 236 Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ὡς ἀθέους καὶ Ἑβραίους καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθρούς.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἄλλ' ἀγαθὸς ἐστὶ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν προσδέξασθαι πάντας ἡμᾶς. οὐ γὰρ ἀφῆκε τὴν ράβδον τῶν ἀμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κλῆρον τῶν δικαίων.

Λέων ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Ῥόδου εἶπεν· Ἰδοὺ δέδεικται ἐκ τῶν ἀγίων γραφῶν ὅτι ἡ ἐκκλησία ἡμῶν τοσαῦτα ἔτη ἐπολεμήθη καὶ ἐσυλήθη· ἀλλ' εὐχαριστοῦμεν Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν τῷ ἐγείραντι τὸν πανίερρον ἡμῶν δεσπότην ἐπὶ κατορθώσει αὐτῆς.

Πέτρος καὶ Πέτρος οἱ θεοφιλέστατοι πρεσβύτεροι καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντες Ἀδριανοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον· Βίβλον ἔχομεν ἐπὶ χεῖρας τοῦ μακαρίου Λεοντίου ἐπισκόπου Νεαπόλεως τῆς Κύπρου καὶ ἀξιούμεν ἀναγνωσθῆναι αὐτήν.

Καὶ λαβὼν Στέφανος ὁ εὐλαβέστατος διάκονος καὶ νοτάριος ἀνέγνω·

Ha. 193 Λεοντίου ἐπισκόπου Νεαπόλεως τῆς Κύπρου ἐκ τοῦ πέμπτου λόγου ὑπὲρ τῆς χριστιανῶν ἀπολογίας [καὶ] κατὰ Ἰουδαίων καὶ περὶ εἰκόνων τῶν ἀγίων

Φέρε δὴ λοιπὸν περὶ τῶν σεπτογράφων εἰκόνων ἀπολογίαν ποιήσωμεν, ὅπως ἐμφραγῶσι στόματα λαλούντων ἀδικίαν. νομικὴ γὰρ καὶ αὕτη ἡ παράδοσις. καὶ ἄκουσον τοῦ θεοῦ λέγοντος πρὸς Μωυσῆν εἰκόνας δύο χερουβὶμ χρυσῶν γλυπτῶν

8-9 Ps. 124,3 21 cf. Ps. 62,12 22-350,1 εἰκόνας — ἱλαστήριον cf. Ex. 25,18-20

2-3 πρὸς — ἡμᾶς cf. supra p. 344,16-346,1 18-370,3 Leont. Neap. c. Iud. or. V (CPG 7885) p. 66-72 Déroche (p. 403-417 Déroche², cf. ibid. p. 444-451); cf. Speck, *Adversus Iudaeos*

18-370,3 = Niceph. refut. c. 92, 21-307; de excerptis in florilegiis Γ et Δ et Ioh. Dam. imag. I 54 / II 50 et I 56 / II 52 (= φ) et III 84 et 86-89 (= ψ) repertis uide Déroche p. 55-56 et 79-85 (p. 391-392 et 418-424 Déroche²) 18-350,12 Λεοντίου — ἡμῖν = Ioh. Dam. imag. III 84 (= ψ¹ Déroche)

HV T M 18-370,3 = Pa f. 266^v-269^v, Mo f. 171^v-177^r (desunt uerba τὸ — θεοὶ p. 364,14-368,10 folio post f. 176 abscisso), Niceph.^{ref} 18-350,12 = Ioh. Dam.^{III}

1 ὁμοιώσεως H | ἀποφάναντας (sic) V M 3 ἔφη V 4 χειραγωγώμεθα T, sed cf. Act. I p. 56,15 al. | τοῦ + ἀληθινοῦ M | ἡμῶν + ὡς T 7-10 Ταράσιος — Ῥόδου partim euanida in T 7 Ταράσιος — εἶπεν] Ὁ ἀγιώτατος (om. V) πατριάρχης εἶπεν V M | Ἀλλὰ T | ἡμῶν om. H 10-13 Λέων — αὐτῆς om. V 12 ἡμῶν¹ om. H 13 ταύτης H 14 θεοφιλέστατοι om. V 14-15 καὶ² — Ῥώμης] τοῦ πάπα Ῥώμης V 14 καὶ² — ἐπέχοντες] καὶ τοποτηρηταὶ ἐπέχοντες τὸν τόπον T edd. 15 ἐπὶ χεῖρας om. V 16 καὶ — αὐτήν] καὶ ἀναγνωσθήτω V 17 ὁ — καὶ om. V 18 τῆς Κύπρου] τῆς Κυπρίων νήσου Pa Ioh. Dam.^{III}, om. V 18-19 ἐκ — ἀγίων] λόγος περὶ τῶν ἀγίων εἰκόνων Mo (de Pa uide infra) πρὸς Ἰουδαίους πέμπτου λόγου Ioh. Dam.^{III} 18 πέμπτου] εἰ H Pa 19 καὶ¹ HV T M Pa: om. Niceph.^{ref} (cf. LS^b et Ioh. Dam.^{I,II,III}) ed. Rom.^{*}, deleui | περὶ τῶν ἀγίων εἰκόνων H Pa 20 λοιπὸν + καὶ HV (cf. lat. et Ioh. Dam.^{III}) 21 στόματα + ἀνόμων Ioh. Dam.^{III} Niceph.^{ref}, sed cf. Sept. et LS^b | ἄδικα V Ioh. Dam.^{III} (cf. Sept.) ἀδικίας H | αὐτῇ T edd. 22 λέγοντος om. Pa | Μωσῆν HV T edd. Niceph.^{ref} Μωυσῆν Pa Mo Μωσῆα Ioh. Dam.^{III} | χρυσῶν γλυπτῶν] χρυσογλυπτῶν T χρυσογλύπτων Pa ed. Rom.^{*} γλυπτῶν καὶ χωνευτῶν Ioh. Dam.^{III}

praesentauerant etiam kanones ecclesiasticos exponere. ut autem ad recordationem
conuersationis eius in carne factae et salutaris mortis manu quodammodo ducamur,
dixerunt et de uenerabilibus iconis. et si per eas ad manum ducimur in dispensatio-
nem Christi dei nostri, quales habemus aestimare illos qui subuerterunt uenerandas
5 iconas?

Sancta synodus dixit: Vt sine deo et Hebraeos ac ueritatis inimicos.

La.-Co. 235

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Sed bonus est dominus deus noster ad
suscipiendum omnes nos. *non enim reliquit uirgam peccatorum super sortem iusto-*
rum.

10 Leo sanctissimus episcopus Rhodi dixit: Ecce ostensum est ex diuinis scripturis
quia ecclesia nostra tot annis impugnata est et dispoliata. sed gratias agimus Christo
deo nostro qui erexit sacratissimum dominum nostrum ad erectionem eius.

Ma. 43

Petrus et Petrus deo amabiles presbyteri et locum retinentes Hadriani papae senioris
Romae dixerunt: Librum habemus prae manibus beati Leontii episcopi Neapoleos
15 Cypri et postulamus legi eum.

Rom. 482

Et accipiens Stephanus reuerentissimus diaconus et notarius legit:

Leontii episcopi Neapoleos Cypri ex quinto sermone pro christianorum apologia et
contra Iudaeos ac de imaginibus sanctorum

Ha. 194

Eia nunc et de cetero super ueneranter pictis imaginibus apologiam faciamus, quo
20 *obstruantur ora loquentium* iniustitiam. legalis enim est et haec traditio. et audi
deum dicentem ad Moysen imagines duorum cherubim aureorum sculptilium

17-351,6 Leontii – cherubim ~ *LS^b* p. 513,30-38 (*Pr f. 64^v-65^r*): Leontii episcopi Neapoli Cypri in quinto sermone
propter Christianorum responsum aduersum Iudaeos et de imaginibus sanctorum: „Nunc vero de uenerandis
pictisque imaginibus responsum faciamus, ut obstruantur ora loquentium iniquitatem. Legalis enim et (est *Werming-*
hoff, *sed cf. gr.*) haec traditio, et audi Deum dicentem ad Moysen: ‚Imagines duas Cherubim aureas sculptas construe
obumbrantes propitiatorium’. Et iterum, templum quod ostendit Deus Ezechihelo (*Ezechieli Werminghoff*):
‚Facies’, dixit, ‚palmarum et leonum et hominum et Cherubim a pavimento eius, usque ad cameram tecti’. Certe
terribilis sermo, qui praecepit Israheli, ne faceret quodlibet sculptile neque imaginem neque similitudinem, quae sunt
in caelo et quae sunt in terra: ipse praecepit Moysi facere sculptilia animalia et Cherubim.” *Continuatur loco infra*
laudato.

P VE 17-351,6 ~ *LS^b*

1 canones VE *edd.* 2 ducimur V ducantur E 3 eas *ed. Rom.*: eos *codd.* | ad manum] manu *ed. Rom.**, *sed cf. Vulg.*
Act. 9,8 6 Hebraeos *codd.* | ac] et *ed. Rom.** 8 relinquet *ed. Rom.** (*ex Vulg., ut uidetur, sed cf. gr.*) 13 amabilis P^{sc}
(*e superscr. P^c*) 17 apollugia VE | et *del. F²* (*om. edd.*) *non male, sed in Anastasii codice graeco legebatur καὶ (cf. gr.)*
19 et *om. ed. Rom.**, *sed cf. gr.* HV 21 Moysen V: Mosen P Moysen E

κατασκευάσαι κατασκιαζόντων τὸ ἱλαστήριον, καὶ πάλιν τὸν ναὸν ὃν ἔδειξεν ὁ θεὸς τῷ Ἰεζεκιήλ· πρόσωπα, εἶπε, φοινίκων καὶ λεόντων καὶ ἀνθρώπων καὶ χερουβὶμ ἀπὸ ἐδάφους αὐτοῦ ἕως τοῦ φατνώματος τῆς στέγης. ὄντως φοβερὸς ὁ λόγος ὁ ἐντειλάμενος τῷ Ἰσραὴλ μὴ ποιῆσαι παντοῖον γλυπτὸν μηδὲ εἰκόνα μηδὲ ὁμοίωμα, ὅσα ἐστὶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ὅσα ἐστὶν ἐπὶ τῆς γῆς. αὐτὸς προστάσσει τῷ Μωυσῇ ποιῆσαι γλυπτὰ ζῶδα χερουβὶμ, †καὶ ὁ τῷ Ἰεζεκιήλ πλήρης εἰκόνων καὶ ὁμοιωμάτων γλυπτῶν, λεόντων, φοινίκων καὶ ἀνθρώπων, καὶ οὕτω δείκνυσιν τὸν ναόν.† ὅθεν καὶ ὁ Σολομών ἐκ νόμου λαβὼν τὸν τύπον πλήρη πεποίηκε τὸν ναὸν χαλκῶν καὶ γλυπτῶν καὶ χωνευτῶν λεόντων καὶ βοῶν καὶ φοινίκων καὶ ἀνθρώπων, καὶ οὐ κατεγνώσθη ἐν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ θεοῦ. εἰ τοίνυν ἐμοῦ καταγινώσκειν θέλεις περὶ εἰκόνων, κατὰγνῶθι τοῦ θεοῦ τοῦ ταῦτα ποιεῖν κελεύσαντος εἰς ὑπόμνησιν αὐτοῦ εἶναι παρ' ἡμῖν.

Ὁ Ἰουδαῖος ἔφη· ἀλλ' οὐ προσεκυνοῦντο ἐκεῖνα ὡς θεοὶ τὰ ὁμοιώματα, ἀλλ' ὑπομνήσεως μόνης ἐγένοντο.

Ὁ Χριστιανὸς ἔφη· καλῶς εἶπας· οὐδὲ παρ' ἡμῖν ὡς θεοὶ προσκυνοῦνται οἱ τῶν ἁγίων χαρακτῆρες καὶ εἰκόνες καὶ τύποι. εἰ γὰρ ὡς θεὸν προσεκύνουν τὸ ξύλον τῆς εἰκόνος, ἔμελλον πάντως καὶ τὰ λοιπὰ ξύλα προσκυνεῖν· εἴ γε ὡς θεὸν προσεκύνουν τὸ ξύλον, οὐκ ἂν πάντως λειανθέντος τοῦ χαρακτῆρος τὴν εἰκόνα κατ-

2-3 πρόσωπα – στέγης cf. Ez. 41,18-20 4-5 cf. Ex. 20,4; Leu. 26,1; Deut. 5,8 5-6 τῷ² – χερουβὶμ cf. Ex. 25,18 6-7 τῷ – ναόν cf. Ez. 41,18-20 8-10 ὅθεν – θεοῦ cf. 3 Reg. 7,16 et 22

15-352,8 οὐδὲ – προσκυνοῦμεν = Ioh. Dam. imag. III 86 (= ψ³ Déroche) 15-352,1 οὐδὲ – κατέκαιον cf. (Ps.-)Ath. qu. Antioch. duc. (CPG 2257) 39, PG 28, 621 B 1-6; (Ps.-)Ath. frg. serm. de imag. (CPG 2259), PG 28, 709 A 3-6; (Ps.-)Anast. Sin. disp. adu. Iud. (CPG 7772), PG 89, 1233 D 6 – 1236 A 3

HV T M 15-352,8 = Ioh. Dam.^{III}

1 κατασκευάσαι Mo (cf. LS^b) ed. Rom.* κατασκευάσαι H Pa | κατασκιάζοντα M σκιαζόντων Ioh. Dam.^{III} | πάλιν + κατὰ ed. Rom.* | ναόν] sc. κατασκευάσαι | ὃν (quod tradunt etiam Pa Mo, cf. lat. et LS^b) om. Ioh. Dam.^{III} Niceph.^{ref} 2 εἶπε] εἶχε M φησὶν, εἶχε Ioh. Dam.^{III} 3 ἀπὸ + τοῦ Ioh. Dam.^{III} Niceph.^{ref} | αὐτῶν V Ioh. Dam.^{III} | ὄντως] οὗτος Pa 5 οὐρανῷ + ἄνω Pa (ex Sept.) | ἐστὶν² om. V Pa | γῆς + κάτω Pa (ex Sept.) | αὐτὸς] καὶ αὐτὸς T edd. οὗτος Pa | προστάσσει H προστάσει Pa | Μωυσεῖ Mo ed. Rom.* Μωσῇ Ioh. Dam.^{III} Μωσεί Niceph.^{ref} 6 γλυπτὰ + καὶ M | ζῶδα] ζώδια HV edd. ζῶα Pa Ioh. Dam.^{III} Niceph.^{ref} | χερουβὶμ] τὰ Χερουβικά Niceph.^{ref} 6-7 καὶ¹ – ναόν] ὃς καὶ τῷ Ἰεζεκιήλ πλήρη ... ἀνθρώπων (om. καὶ οὕτω) δείκνυσιν τὸν ναόν ed. Rom. (ex lat.) non male, sed locus iam in exemplari quo notarii usi sunt corruptus esse uidetur (non inuenitur in LS^b); cf. etiam Déroche p. 73 (= Déroche² p. 402) adn. 60 6 καὶ ὁ HV T M Pa: καὶ Mo Ioh. Dam.^{III} Niceph.^{ref} ὃς καὶ ed. Rom.* (uide supra) 6-7 ὁ – οὕτω] ὃς ... πλήρη ... [καὶ οὕτω] conl. Dubielzig 6 πλήρης HV T M Pa Mo: πλήρη Ioh. Dam.^{III} Niceph.^{ref} ed. Rom.* 7 λεόντων + καὶ M Ioh. Dam.^{III} | καὶ οὕτω T M Mo: καὶ οὗτος HV (καὶ αὐτὸς dubit. Déroche) καὶ Pa, om. Ioh. Dam.^{III} Niceph.^{ref} ed. Rom.* | ναόν] λαόν H ναόν + ὁ θεός Ioh. Dam.^{III} 8 ὅθεν om. Ioh. Dam.^{III} | ὁ om. M Pa Mo Niceph.^{ref} Ioh. Dam.^{III} | Σολομών V T Mo Niceph.^{ref} 9 καὶ¹ om. Pa 10 ἐν αὐτῷ om. V (cf. LS^b), ἐν τούτῳ post θεοῦ Ioh. Dam.^{III} | ἐν om. Pa | τοῦ om. T M edd. Pa Mo 11 εἰκόνων] ἐκείνων Mo 12 ἡμῶν Mo 13 ἔφη om. Niceph.^{ref} | οὐκ ἐπροσκυνοῦντο HV οὐκ ἐπροσεκυνοῦντο T Mo | τῷ ὁμοιώματι V 14 μόνης + χάριν ed. Rom.* | ἐγίνοντο Pa 15 ἔφη om. Niceph.^{ref} | οὐδὲ] οὐ γὰρ V οὐδὲ γὰρ Ioh. Dam.^{III} | ἡμῶν Ioh. Dam.^{III} 16 καὶ εἰκόνες om. Pa | καὶ τύποι om. H | θεῷ HV M Ioh. Dam.^{III} | προσεκυνοῦμεν Ioh. Dam.^{III} | τῷ ξύλῳ HV M Ioh. Dam.^{III} 17-18 τῆς – ξύλον om. HV 17 τῆς εἰκόνος om. Pa Mo | ἐμέλλομεν Ioh. Dam.^{III} | πάντως] πολλακίς Mo, om. Niceph.^{ref} | τὰ – προσκυνεῖν] τοῖς λοιποῖς προσκυνεῖν ξύλοις Ioh. Dam.^{III} 17-18 εἴ – λειανθέντος] καὶ οὐχ ὡς πολλακίς Ioh. Dam.^{III} 17 γε T M Pa Mo: γὰρ ed. Rom.* (cf. lat. et LS^b), om. Niceph.^{ref} 18 ξύλον + τῆς εἰκόνος T edd. | πάντως] πολλακίς Mo Niceph.^{ref} (cf. supra Ioh. Dam.^{III}) | λειανθέντος V λειανθέντος Pa Ioh. Dam.^{III} | τοῦ om. Niceph.^{ref} | χαρακτῆρος + τῷ πυρὶ Ioh. Dam.^{III} 18-352,1 κατέκαιε V (prob.) κατεκαίμεν Ioh. Dam.^{III}

construere obumbrantium propitiatorium, et iterum templum quod ostendit deus PL 129, 293
 Hiezechiheli: facies, dixit, palmarum et leonum et hominum et cherubim a pau-
 mento eius usque ad laquear tecti. uere terribilis sermo qui mandat Israel *non facere*
 omne *sculptile* neque iconam *neque similitudinem* eorum quaecumque sunt *in caelo*
 5 et quaecumque sunt supra terram. ipse praecipit Moysi facere sculptilia animalia
 cherubim; qui et Hiezechiheli plenum imaginibus et similitudinibus sculptilium,
 leonum, palmarum et hominum templum ostendit. unde et Salomon ex lege accepta
 figura plenum fecit templum aeneis et sculptilibus et fusilibus leonibus et bobus et
 palmis et hominibus, et tamen non est in his reprehensus a deo. si igitur me repre-
 10 hendere uis super imaginibus, reprehende deum qui haec facere iussit, ut in recorda-
 tionem eius essent apud nos.

Iudaeus dixit: sed non adorabantur illae similitudines sicut dii, sed ad recordatio-
 nem solam efficiebantur.

Christianus dixit: bene dixisti. neque penes nos sicut dii adorantur sanctorum
 15 characteres et iconae uel formae. si enim ut deum adorassent lignum imaginis,
 possent profecto et ligna reliqua adorare. nam si ut deum lignum adorarent, minime
 utique deletio caractere iconam incenderent. et iterum: usque quo compacta sunt

1-9 et - deo cf. LC II 9 p. 253, 8b-11 (= II Capit. p. 235, 26-29) = *Hadr. (ser. 2) p. 54, 19-23 (In eadem [i.e. quarta] actione. Capitulo XXIV): Quod non ab eo (habeo Hadr., corr. Hampe), quod Salomon dicitur in templo fecisse boves et leones, imaginum adoratio firmari possit, ut illi somniant (somniauntur LC^{ac} dicunt Hadr.), qui in earum adorationem anhelant (anelant LC^{ac} anelant + sive illud, quod in Ezechiel scriptum est: „Facies et cherubin usque ad cameram” Hadr.). cf. von den Steinen, Entstehungsgeschichte p. 7 cum adn. 3; Freeman p. 253 adn. c 7-353,7 unde - adoramus ~ LS^b p. 513, 38-514, 12 (Pr f. 65^{r-v}): „Unde et Salomon ex lege suscipiens signum plenum fecit templum aere et sculptile et fusile, leonum, boum et palmarum et hominum et non est reprehensus a Deo. Si enim me (e Pr in ras.) reprehendere (reprehere Pr^{ac}, end add. Pr¹⁻² s.l.) vis pro imaginibus, reprehende Deum, qui haec fieri iussit, in memoria eius esse erga nos. Iudaeus dixit: Sed non adorabantur illae sicut dii similitudines, sed memoria tantummodo fiebat. Christianus dixit: Bene dixisti, neque a nobis ut dii adorantur sanctorum effigies et imagines et signa. Si enim ut Deum adorant lignorum imagines, debebunt omnino et cetera ligna adorare; si vero ut Deum adorarent lignum, non omnino deleta effigie imaginem incenderent (incederent Pr^{ac}, n² add. Pr¹⁻² s.l.). Et iterum: Dum usque (Dam usque Pr^{ac}, a in u mut. Pr¹⁻², Damus que Werminghoff male) sunt annexa duo ligna crucis, adoro signum propter Christum, qui in ea crucifixus est; at ubi divisa fuerint ab alterutrum, proicio ea et incendo. Et sicut qui iussionem imperatoris suscipiens et osculatus est signum, non lutum honorat aut chartam (cartam Werminghoff) aut plumbum, sed imperatori salutem et venerationem reddidit, sic et Christianorum pueri signum crucis adorantes non naturam ligni veneramur, sed signum et figuram Christi. Ipsum videntes per ipsum, qui in ea crucifixus est, osculamur et adoramus” et cetera.

P VE 7-353,7 ~ LS^b

1 construe F² edd. | templum] „forte circa templum” Hard.^{mg}, sed cf. LS^b et gr. | deus ostendit deus (sic) VEF^{ac} deus ostendit F^{pc} (deus² eras. F²) edd. 2 Hiezechieli E Ezechieli F edd. | dixit] „al. habebat” ed. Rom.^{mg} (ex Vulg. Ez. 41, 18, ut uidetur) | post cherubim add. imagines P^c in fine lineae (corrector male intellexit facies) 3 Israeli VE edd. 5 et quaecumque sunt om. P^{ac} (add. P^c in marg.) | super E edd. | terram + et ed. Rom.* (ex gr. T) | praecepit ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 6 Iezechiheli V Iezechieli E Ezechieli F edd. 9 in his] expectaueris in hoc 10 haec] hoc ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 12 ille VE 14 neque P (cf. LS^b et gr.): quia VE quia et ed. Rom.* | dii + non ed. Rom.* 15-17 adorassent - incenderent (interpret uerborum formas male intellexit, cf. LS^b) | adorarem ... possem ... adorarem ... incenderem ed. Rom.* 17 delecto P^{ac} (c exp.) | incederent P^{ac} (n² add. P^c s.l.)

έκατον. καὶ πάλιν· ἕως μὲν ἔστι συμπεπεδημένα τὰ δύο ξύλα τοῦ σταυροῦ, προσ-
 κυνῶ τὸν τύπον διὰ Χριστὸν τὸν ἐν αὐτῷ σταυρωθέντα, ἐπὶ δὲ διαιρεθῶσιν ἐξ
 ἀλλήλων, ρίπτω αὐτὰ καὶ κατακαίω. καὶ ὥσπερ ὁ κέλευσιν βασιλέως δεξάμενος
 καὶ ἀσπασάμενος τὴν σφραγίδα οὐ τὸν πηλὸν ἐτίμησεν ἢ τὸν χάρτην ἢ τὸν μόλι-
 βδον, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ τὴν προσκύνησιν καὶ τὸ σέβας ἀπένειμεν, οὕτω καὶ χριστια-
 νῶν παῖδες τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ προσκυνοῦντες οὐ τὴν φύσιν τοῦ ξύλου τιμῶ-
 μεν, ἀλλὰ σφραγίδα καὶ δακτύλιον καὶ χαρακτῆρα Χριστοῦ αὐτὸν βλέποντες δι'
 αὐτοῦ τὸν ἐν αὐτῷ σταυρωθέντα ἀσπαζόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν. καὶ ὥσπερ
 La.-Co. 237 παῖδες γνήσιοι πατρός τινος ἀποδημήσαντος πρὸς καιρὸν ἀπ' αὐτῶν, πολλῇ τῇ
 στοργῇ πρὸς αὐτὸν ἐκ ψυχῆς διακείμενοι, καὶ τὴν ῥάβδον αὐτοῦ ἐν τῷ οἴκῳ θεά-
 Rom. 483 σωνται καὶ τὸν θρόνον καὶ τὴν χλαμύδα, ταῦτα μετὰ δακρύων καταφιλοῦντες
 Ma. 45 ἀσπάζονται, οὐκ ἐκείνα τιμῶντες, ἀλλὰ τὸν πατέρα ποθοῦντες καὶ τιμῶντες, οὕτως
 καὶ ἡμεῖς οἱ πιστοὶ ἅπαντες ὡς μὲν ῥάβδον Χριστοῦ τὸν σταυρὸν προσκυνοῦμεν,
 ὡς δὲ θρόνον καὶ κοίτην αὐτοῦ τὸ πανάγιον μνημα, ὡς δὲ οἶκον τὴν φάτνην καὶ
 τὴν Βηθλεὲμ καὶ τὰ λοιπὰ ἅγια αὐτοῦ σκηνώματα, ὡς δὲ φίλους αὐτοῦ τοὺς ἀπο-
 στόλους αὐτοῦ καὶ ἁγίους μάρτυρας καὶ λοιποὺς ὁσίους· ὡς δὲ πόλιν αὐτοῦ σεβό-
 μεθα τὴν Σιών, ὡς δὲ χωρίον αὐτοῦ πάλιν τὴν Ναζαρέτ ἀσπαζόμεθα καὶ ὡς θεῖον
 αὐτοῦ λουτρὸν τὸν Ἰορδάνην περιπτυσσόμεθα. τῇ γὰρ πολλῇ καὶ ἀφάτῳ πρὸς
 αὐτὸν στοργῇ, ἔνθα ἐπέβη ἢ κεκάθικεν ἢ ἐπέφανεν ἢ ἥψατο ἢ ὅλως ἐπεσκήσασε,
 σεβόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν ὡς τόπον θεοῦ, οὐ τὸν τόπον οὐδὲ τὸν οἶκον οὐδὲ τὴν
 χώραν ἢ τὴν πόλιν ἢ τοὺς λίθους τιμῶντες, ἀλλὰ τὸν ἐν αὐτοῖς ἀναστραφέντα καὶ
 ἐπιφανέντα καὶ γνωρισθέντα σαρκὶ καὶ ἡμᾶς τῆς πλάνης ἐλευθερώσαντα Χριστὸν
 τὸν θεὸν ἡμῶν. καὶ διὰ τοῦτο Χριστὸν καὶ τὰ Χριστοῦ πάθη ἐν ἐκκλησίαις καὶ
 οἴκοις καὶ ἀγοραῖς καὶ ἐν εἰκόσι καὶ ἐν σινδόσι καὶ ἐν ταμείοις καὶ ἱματίοις καὶ ἐν

14-15 cf. Lc. 2,4 et 7 21 τὸν — ἀναστραφέντα cf. Bar. 3,38

1-3 ἕως — κατακαίω cf. (Ps.-)Ath. qu. Antioch. duc. 41, PG 28, 624 A 15 — B 5; (Ps.-)Athan. frg. serm. de imag., PG 28, 709 A 6-12 23-354,13 καὶ¹ — κατέχειν = floril. Δ¹ apud Déroche p. 80-81 (p. 419-420 Déroche²); Ioh. Dam. imag. III 87,2-18 (= ψ⁴ Déroche); Niceph. adu. Epi. p. 371,10-31

HV T M 23-354,13 = Δ¹, Ioh. Dam.^{III}, Niceph.^{Epi}

1 πάλιν om. V | μὲν ἔστι] μένουν (sic) Mo | συνδεδεμένα Ioh. Dam.^{III} Niceph.^{ref} | δύο] β' H, om. T
 Ioh. Dam.^{III} 1-2 προσκυνοῦν V 2 διὰ τὸν ἐν αὐτῷ σταυρωθέντα Χριστὸν Ioh. Dam.^{III} | ἐξ] ἀπ'
 Niceph.^{ref} 3 καίω Niceph.^{ref} | καταδεξάμενος Pa δεξάμενος + ἐσφραγισμένην Ioh. Dam.^{III} 4 καὶ + ὁ M |
 σφραγίδα HV Pa Mo Ioh. Dam.^{III} 4-5 ἢ τὸν μόλιβδον ἢ τὸν χάρτην V 4 ἢ¹] οὐ Ioh. Dam.^{III} | χάρτην]
 χαρακτῆρα M 4-5 μόλιβδον Ioh. Dam.^{III} ed. Rom.* 5 τὴν — ἀπένειμεν] ἀπένειμεν τὸ σέβας καὶ τὴν
 προσκύνησιν Ioh. Dam.^{III} | καὶ τὸ σέβας om. V | καὶ² + οἱ Niceph.^{ref} 6 τῷ τύπῳ Ioh. Dam.^{III}
 6-7 τιμῶμεν] προσκυνοῦμεν M Ioh. Dam.^{III} 7 σφραγίδα HV Pa Mo Ioh. Dam.^{III} | δακτύλον HV Pa Mo |
 αὐτὸν (sc. τὸν τύπον?) αὐτοῦ Ioh. Dam.^{III}, ante αὐτὸν (sc. χαρακτῆρα) interpungendum esse con. Dubielzig
 coll. lat. (cf. etiam LS^b) 9 ἀποδημήσαντος + καὶ M Pa | ἀπ' αὐτῶν πρὸς καιρὸν V | ἀπ' αὐτοῦ Pa, om. M
 9-10 πολλὴν τὴν στοργὴν HV Pa Mo πάλιν τινὶ στοργῇ Niceph.^{ref} 10 ἐκ ψυχῆς πρὸς αὐτὸν HV | καὶ
 om. Mo 11 καὶ τὸν θρόνον om. Mansi 12 ἀσπάζονται + καὶ V T edd. Pa Mo | ἐκείνα] εἰκόνα V
 13 ἅπαντες om. V 14 φάτνην + που V (prob.) 15 αὐτοῦ σκηνώματα om. Pa 16 αὐτοῦ¹ om. Pa Mo
 Niceph.^{ref} | καὶ¹ + τοὺς T edd. | ὁσίους] ἁγίους ed. Rom.* (ex lat.?) 17 χωρίον (~ uilla)] χώραν V edd., sed
 cf. p. 428,11 et 428,21 | πάλιν om. V T edd., sed cf. lat. 18 καὶ ἀφάτῳ om. V 19 ἔνθεν H | κεκάθικεν]
 ἐκάθισεν Mo 20 σεβόμεν Niceph.^{ref} | οὐδὲ¹] οὐ V 23 ἡμῶν om. Mo Niceph.^{ref} | τοῦτο Mo Ioh. Dam.^{III}
 Δ¹ Niceph.^{ref} Niceph.^{Epi}: τὸν (quod etiam Anast. legit) HV T M edd. Pa (fort. mendum in ipsis Actis ex exemplari
 mendoso iteratum) | καὶ τὰ] καὶ τοῦ T^{pc} (in ἁ scr. οὐ T²) | Χριστοῦ om. Pa 23-24 ἐν οἴκοις καὶ ἐκκλη-
 σίαις H 24 καὶ ἐν εἰκόσι om. La.-Co.* | ἐν¹ om. Pa | ἐν² om. V | σινδόναίς H Pa Δ¹(G) Niceph.^{ref} σινδώ-
 ναίς Mo σινδόνη Ioh. Dam.^{III} | καὶ ἐν ταμείοις om. Δ¹ Niceph.^{Epi} | ἐν³ om. V | ταμείοις Pa Ioh. Dam.^{III}
 Niceph.^{ref} ταμείοις Mo | καὶ¹ + ἐν M Ioh. Dam.^{III} Niceph.^{ref}

duo ligna crucis, adoro figuram propter Christum qui in ipsa crucifixus est, postquam autem ab inuicem separata fuerint, proicio ea et incendo. et sicut is qui iussio-
nem imperatoris suscepit et salutauit sigillum non lutum adorauit aut chartam aut
plumbum, sed imperatori adorationem et cultum impendit, ita et nos christianorum
5 pueri figuram crucis adorantes non naturam ligni honoramus, sed signum et anulum
et characterem Christi: eum aspicientes per eum illum qui in eo crucifixus est saluta-
mus et adoramus. et sicut pueri proprii patris cuiusdam qui peregre profectus est ad La.-Co. 238
tempus ab illis, multo erga eum affectu ex anima flagrantes, siue uirgam eius in domo
uideant siue sedem siue chlamidem, haec cum lacrimis deosculantes amplectuntur et Rom. 483
10 non illa honorant, sed patrem desiderant et honorant, ita et nos omnes fideles ut uir-
gam quidem Christi crucem adoramus, ut sedem uero et cubile ipsius sanctissimum Ma. 46
monumentum, ut domum autem praesepe et Bethleem et cetera sancta eius taberna-
cula, porro ut amicos eius apostolos et sanctos martyres ac reliquos sanctos eius; at
uero ut ciuitatem eius colimus Sion, ut autem uillam eius iterum Nazareth salutamus
15 atque ut diuinum eius lauacrum Iordanem amplectimur. multa quippe ac ineffabili
erga ipsum affectione, ubi ascendit uel sedit uel illuxit uel tetigit aut omnino obum-
brauit, colimus et adoramus ut locum dei, non locum neque domum neque regionem
uel ciuitatem aut lapides honorantes, sed eum qui in illis conuersatus est et illuxit et
in carne innotuit atque ab errore liberauit, Christum uidelicet deum nostrum. et per
20 Christum ea quae sunt Christi passionum in ecclesiis et domibus et plateis et in PL 129,294

10-13 ut - eius² ~ *LS^b* p. 514,13-15 (*Pr* f. 65^v-66^r): Et post pauca: „Sicut enim uirgam Christi, crucem adoramus, sicut enim sedem et lectum eius, sanctum sepulchrum, sicut enim domum, praesepe et Betleem, et cetera sancta eius tabernacula, sicut enim amicos eius, apostolos eius et sanctos martyres (-ires *Pr*) et reliquos sanctos.” *Continua- tur loco infra laudato.* 17 colimus - dei ~ *LC* III 27 p. 466,8-10 (= III *Capit.* p. 335,8-9) = **Hadr.* (ser. 2) p. 53,34-36 (In eadem [i.e. quarta] actione. Capitulo XXIII): Quod, cum Deus inlocalis sit, illi minus docte (docti *Hadr.*) dixerint (dixerunt *Capit.*): „Veneramur et adoramus sicut locum Dei.” cf. *Freeman* p. 466 *adn.* 1 19-355,2 et - formamus cf. *LC* IV 26 p. 554,14-15 (= IV *Capit.* p. 488,33-34, *deest in* **Hadr.*): Contra eos, qui imagines sanctas et sacratas dicunt easque in uis sive in plateis, quae plerumque pollutae sunt, poni iubent. cf. *von den Steinen, Entstehungsgeschichte* p. 48; *Freeman* p. 554 *adn.* 329 19-355,6 et - adorare ~ *LS^b* p. 514,15-21 (*Pr* f. 66^r): „Christi uero passionem in ecclesiis et in domibus et in plateis et in imaginibus et in uelis et in cubiculis et in vestibulis et in omni loco designamus, ut indesinenter aspicientes haec recordemur et non obliuiscamur, sicut tu oblitus es domini Dei tui. (*non interp.* *Werminghoff*) et sicut tu adorans librum legis non naturam pellium et atramenti adoras (adoramus *Pr^{ac}*, *mu exp.*), sed uerba Dei, quae in eo continentur, sic et ego imaginem Christi adorans non naturam lignorum aut colorum adoro, absit; sed inanimatam (inanimata in *Werminghoff sine adn.*) figuram Christi tenens per eam Chris- tum spero tenere et adorare.”

P VE 10-13 ~ *LS^b* 17 ~ *LC*, **Hadr.* 19-355,6 ~ *LS^b*

1 Christum] crucem *P^{ac}* (crucem *sublin.*, Christum *add.* *P^c* s.l.) 2 fuerunt *ed. Rom.** 5 honoramus] adoramus VE *edd.* | annulum *ed. Rom.** 6 eum (sc. characterem) ... per eum ... in eo] cf. *app. crit. gr.* 9 clamidem VE 10 honorant] adorant *ed. Rom.** 11 quidem *om.* F *edd.* | et *om.* *ed. Rom.* (corr. *ed. Reg.*) 12 autem *om.* *ed. Rom.** | Bethleem P | sancta eius cetera VE *edd.* 14 Syon VE 15 ac] et *ed. Rom.** 19 *expectaueris* atque <nos> (cf. *gr.*) 19-20 per Christum] *interpres legit* διὰ τὸν Χριστὸν (cf. *app. crit. gr.*), inde *uerborum quae sequuntur constructionem mutauit* 20 ea quae sunt Christi passionum (passionem VE *edd.*) ~ καὶ τὰ Χριστοῦ πάθη? *uide supra* (et Christi passionem *LS^b*)

Ha. 196 παντὶ τόπῳ ἐκτυποῦμεν, ἵνα διηνεκῶς ὀρῶντες ταῦτα ὑπομινησκώμεθα καὶ μὴ ἐπιλανθανώμεθα, ὥς σὺ ἐπελάθου κυρίου τοῦ θεοῦ σου. καὶ ὥσπερ σὺ προσκυνῶν τὸ βιβλίον τοῦ νόμου οὐ τὴν φύσιν τῶν ἐν αὐτῷ δερμάτων καὶ τοῦ μέλανος προσκυνεῖς, ἀλλὰ τοῖς λόγοις τοῦ θεοῦ τοῖς ἐν αὐτῷ κειμένοις, οὕτως καὶ γὰρ τῇ εἰκόνι τοῦ Χριστοῦ προσκυνῶν οὐ τὴν φύσιν τῶν ξύλων καὶ χρωμάτων προσκυνῶ — μὴ γένοιτο —, ἀλλὰ τὸν ἄψυχον χαρακτῆρα Χριστοῦ κρατῶν δι' αὐτοῦ Χριστὸν κρατεῖν δοκῶ καὶ προσκυνεῖν. καὶ ὥσπερ ὁ Ἰακώβ δεξάμενος παρὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ χιτῶνα ποικίλον ἡμαγμένον τοῦ Ἰωσήφ κατεφίλησε μετὰ δακρύων καὶ τοῖς ἰδίοις ὀφθαλμοῖς τοῦτον περιέθηκεν — οὐ τὸ ἱμάτιον ἀγαπῶν ἢ τιμῶν τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ νομίζων τὸν Ἰωσήφ καταφιλεῖν καὶ ἐν χερσὶν αὐτὸν κατέχειν 10 —, οὕτω καὶ χριστιανοὶ πάντες εἰκόνα Χριστοῦ ἢ ἀποστόλου ἢ μάρτυρος κρατοῦντες καὶ ἀσπαζόμενοι τῇ σαρκί, τῇ ψυχῇ αὐτὸν τὸν Χριστὸν νομίζομεν ἢ τὸν μάρτυρα αὐτοῦ κατέχειν. εἰπέ δὴ μοι σὺ ὁ νομίζων χειροποιήτον μηδὲν ἢ ὅλως κτιστὸν προσκυνεῖν, ἄρα οὐ πολλάκις γυναικὸς σῆς ἢ τέκνων τελευτησάντων χιτῶνα ἢ κοσμίδιον ἰδὼν ἐν τῷ σῷ ταμείῳ κρατήσας ἐφίλησας καὶ δάκρυσιν αὐτὸ κατέβρεξας; καὶ οὐκ ἐν τούτῳ κατεκρίθης. οὐ γὰρ ὡς θεὸν τὰ ἱμάτια προσεκύνῃσας, ἀλλὰ τὸν πόθον πρὸς τὸν ποτε αὐτὸ περιβεβλημένον διὰ τοῦ φιλήματος ἔδειξας· ἐπεὶ καὶ αὐτὰ ἡμῶν τὰ τέκνα καὶ τοὺς πατέρας κτιστοὺς ὄντας καὶ ἁμαρτωλοὺς 15 πολλάκις ἀσπαζόμεθα, καὶ οὐκ ἐν τούτῳ κατακρινόμεθα. οὐ γὰρ ὡς θεοὺς αὐτοὺς ἀσπαζόμεθα, ἀλλὰ τὴν στοργὴν ἡμῶν τῆς φύσεως τὴν πρὸς αὐτοὺς διὰ τοῦ φιλή- 20

2 ἐπελάθου — σου cf. Deut. 8,14 7-9 ὁ — περιέθηκεν cf. Gen. 37,31-34

2-7 καὶ — προσκυνεῖν cf. (Ps.-)Anast. Sin. disp. adu. Iud., PG 89, 1233 C 5-8 et 10-12

HV T M

1 ἐκτυποῦμεν + καὶ διαζωγραφοῦμεν Δ¹ Niceph.^{ref} Niceph.^{Epi} ἐκτυπῶ + καὶ διαγράφω Ioh. Dam.^{III} ἐκτυπούμενα Mo 1-2 ὀρῶντες — ἐπιλανθανώμεθα] ὀρῶν ... ἀναμνησκώμεθα ... ἐπιλάθωμαι Ioh. Dam.^{III} 1-2 —όμεθα bis Pa 2 ἐπιλαθώμεθα Niceph.^{ref} | ὡς] ὥσπερ Ioh. Dam.^{III} | σὺ² + αἰ Ioh. Dam.^{III} σοὶ Pa | προσκυνῶν] προσκυνεῖς V M 3 ἐν αὐτῷ om. Ioh. Dam.^{III} | καὶ] ἢ Pa 4 τοῖς¹ — κειμένοις HV Pa Mo Δ¹ (J1) Niceph.^{ref} Niceph.^{Epi}: τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ τοὺς ἐν αὐτῷ κειμένους T M edd. τοὺς ἐν αὐτῷ λόγους τοῦ θεοῦ κειμένους Δ¹ (G) τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ τοὺς ἐγκειμένους ἐν αὐτῷ Ioh. Dam.^{III} | τὴν εἰκόνα T M edd. 5 τοῦ Χριστοῦ] Χριστοῦ M τοῦ θεοῦ T edd. | προσκυνῶν — φύσιν] προσκυνῶ, οὐ τῇ φύσει Ioh. Dam.^{III} | προσκυνῶν + καὶ V 5-6 οὐ — Χριστοῦ om. V 5 τῶν ξύλων H T M (cf. lat. et LS^b) Pa Mo: τοῦ ξύλου Ioh. Dam.^{III} Δ¹ Niceph.^{ref} Niceph.^{Epi} | καὶ + τῶν Mo Ioh. Dam.^{III} Δ¹ Niceph.^{ref} Niceph.^{Epi} | προσκυνῶ om. Ioh. Dam.^{III} 6 ἀλλ' ἄψυχον χαρακτῆρι Ioh. Dam.^{III} | Χριστοῦ + καὶ M | κρατῶν + αὐτὸν M προσκυνῶν Ioh. Dam.^{III} | αὐτοῦ (cf. lat. et LS^b) αὐτοῦ + τὸν Mo αὐτὸν + τὸν Δ¹ αὐτοῦ + αὐτὸν Ioh. Dam.^{III} 7 δοκῶ κρατεῖν Ioh. Dam.^{III} | προσκυνῶ H | ὁ om. Ioh. Dam.^{III} 7-9 δεξάμενος — οὐ om. Δ¹ Niceph.^{Epi} 7-8 παρὰ — χιτῶνα] παρὰ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ τὸν χιτῶνα τὸν Ioh. Dam.^{III} 8 ἡμαγμένον + ὅτε ἐπίπρασεν Ioh. Dam.^{III} | τοῦ] τὸν V Ioh. Dam.^{III} τῷ Mo | κατεφίλησε + πάντως τὸν χιτῶνα Ioh. Dam.^{III} 8-9 τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς ἰδίοις Ioh. Dam.^{III} 9 ἰδίοις om. V | τοῦτο Mansi | ἔθηκεν Ioh. Dam.^{III} | οὐ] καὶ οὐ ed. Rom.* 9-10 ἱμάτιον — καὶ om. H 9 ἱμάτιον + τοῦ υἱοῦ Δ¹ (G) Niceph.^{Epi} ἱμάτιον + τοῦ Ἰωσήφ Δ¹ (J1) 9-10 ἀγαπῶν — ἐποίησεν] θρηνῶν Ioh. Dam.^{III} 9-10 τοῦτο ἐποίησεν om. Δ¹ Niceph.^{Epi} 10 νομίζων καταφιλεῖν τὸν Ἰωσήφ Pa τὸν Ἰωσήφ νομίζων καταφιλεῖν Ioh. Dam.^{III} | τὸν + υἱὸν Δ¹ Niceph.^{Epi} | αὐτὸν om. Δ¹ Niceph.^{Epi} 11 καὶ + οἱ Δ¹ Niceph.^{ref} Niceph.^{Epi} | χριστιανοὶ πάντες] χριστιανῶν παῖδες Ioh. Dam.^{III} | Χριστοῦ om. Ioh. Dam.^{III} 11-12 κρατοῦντες om. Ioh. Dam.^{III} 12 καὶ ἀσπαζόμενοι] κατασπαζόμενοι Ioh. Dam.^{III} | τῇ¹ — αὐτὸν om. Δ¹ Niceph.^{Epi} | αὐτὸν + ἐκείνον Ioh. Dam.^{III} | τὸν¹ om. H | ἢ + τὸν ἀπόστολον καὶ Δ¹ 13 αὐτοῦ om. Δ¹ Niceph.^{Epi} | κατέχειν] ἀσπάζεσθαι Ioh. Dam.^{III} κατέχειν + καὶ κρατεῖν Niceph.^{ref} | εἰπέ δὴ μοι H M Pa: εἰπέ δέ μοι V Mo ἐπειδὴ μοι T εἰπέ μοι δέ Niceph.^{ref} εἰπέ μοι ed. Rom.* | μοι + οὖν H | σὺ + ὧ Ἰουδαῖε Pa | νομίζων] ὀνομάζων Niceph.^{ref} | χειροποιήτον Pa | μηδὲν ἢ ὅλως] μηδὲ ὅλως Pa μηδενὶ ὅλως Mo 14 ἄρ' HV 15 κοσμίδιον εἰδὼν V κοσμιδίων εἰδὼν Pa κόσμιον ἰδὼν Niceph.^{ref} | ταμείῳ HV Pa Mo 16 οὐ] οὐδὲ Niceph.^{ref} | τὸ ἱμάτιον Mo Niceph.^{ref} 17 πόθον + τὸν M | αὐτὸ] αὐτὰ M (non male, sed cf. lat.) αὐτὸν Mo 19 πολλάκις om. H 19-20 καὶ — ἀσπαζόμεθα om. V 19 καὶ — κατακρινόμεθα om. Niceph.^{ref} 20 ἀλλὰ + καὶ V

imaginibus et in sindonibus et in penetrabilibus et uestimentis et in omni loco
formamus, ut incessanter aspicientes haec commoneamur et non obliuiscamur, ut tu Ha. 195
es oblitus domini dei tui. et sicut tu adorans librum legis non naturam pellium uel
atramenti quae in ipso est adoras, sed uerba dei quae in eo reiacent, ita et ego imagi-
nem Christi adorans non naturam lignorum et colorum adoro – absit –, sed inanima-
tum characterem Christi tenens per eum Christum tenere spero et adorare. et sicut
Iacob acceptam a filiis suis tunicam uariam et sanguinolentam Ioseph deosculatus est
cum lacrimis et propriis oculis hanc circumposuit – non uestimentum amans uel
honorans hoc fecit, sed per id aestimans Ioseph osculari et in manibus eum habere –,
ita et christiani uniuerſi imaginem Christi uel apostoli aut martyris tenentes et salu-
tantes carne, anima ipsum Christum existimamus uel martyrem eius habitum reti-
nere. dic ergo mihi tu qui opinaris manufactum nihil uel omnino creatum adoran-
dum, numquamne multotiens muliere tua uel filiis mortuis tunicam uel ornamentum
eius uisum in cubiculo tuo tenens osculatus es et lacrimis illud infudisti? et in hoc
non es condemnatus. non enim ut deum uestimenta adorasti, sed amorem per oscu-
lum circa illum ostendisti qui hoc aliquando fuerat circumamictus. nam et ipsos
natos nostros et patres creatos existentes et peccatores multotiens salutamus, et in
hoc minime condemnatur. non enim ut deos eos salutamus, sed affectionem

7–8 Iacob – circumposuit ~ LC I 12 p. 160,27–161,3 (= I Capit. p. 103,31–34) = *Hadr. p. 26,8–13 (In eadem [i.e. quarta] actione. Capitulo XXIII): Quod non ad (om. Hadr., corr. Hampe) adorationem imaginum pertineat nec in nostris codicibus, qui (quo Hadr., corr. Hampe) ex Hebraica (Ebraica Hadr.) ueritate translati sunt, inueniatur, quod illi in sua synodo dicunt: „Iacob suscipiens a filiis suis uestem (ueste Hadr.) talarem tabefactam Ioseph osculatus est cum lacrimis et propriis oculis inposuit.” 16–357,2 nam – adoratione ~ LS^b p. 514,22–25 (Pr f. 66^v): Et infra sequitur: „Nam et ipsos filios nostros et patres factos existentes et peccatores saepius osculamur et non in hoc condemnabimur (ras. unius litt. post dem Pr); non ut deos eos osculamur, sed amorem nostrae naturae, quem erga eos habemus, per osculum ostendimus. Sicut enim multotiens dixi: Mens scrutatur in omni osculo et in omni adoratione” et cetera.

P VE 7–8 ~ LC, *Hadr. 16–357,2 ~ LS^b

1 penetrabilibus P^{ac} (e ins. P^c s.l.) penetralibus F² edd. (sed cf. e.g. Vulg. Mt. 24,26 et ThLL X 1, 1060,20 sqq.) | et³ + in ed. Rom. *, sed cf. gr. 2 aspicienter P^{ac} aspicientes P^{pc} (a et s P^c s.l.) 4 quae¹ – est] male redduntur uerba φύσιν τῶν ἐν αὐτῷ κτλ. (sunt pro est scribendum esse con. Dubielzig) | in² – reiacent] reiacent in eo ed. Rom. * ex F 6 spero ~ δοκῶ (cf. LS^b), mihi uideor ed. Rom. ^{ms} 8 circumposuit + et ed. Rom. *, sed cf. gr. 9 sed per] super P | estimans codd. 10 apostolorum F edd. | martyres V martyrum ed. Rom. * ex F | et²] aut VE edd. 11 carne + et ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | aestimamus ed. Rom. * 11–12 habitum retinere ~ κατέχειν? 12 opinaris + nichil E¹ s.l. edd., sed cf. gr. | nihil uel scripsi coll. gr.: uel nihil codd. 14 culo P^{ac} (bicu ins. P^c s.l.) | tenens om. ed. Rom. * 15 condemnatus P 16 hoc ~ αὐτὸ (cf. app. crit. gr.) 16–17 ipsos natos nostros et scripsi coll. gr. et LS^b: ipsi nati nostri et P VE^{ac} ipsi nati nostros E^{pc} (os² in ras.) ed. Rom. ipsi natos nostros ed. Reg. * 18 condempnamur P | salutamus eos E edd.

ματος ἐνδεικνύμεθα. ὡς γοῦν πολλάκις εἶπον, ὁ σκοπὸς ἐξετάζεται ἐπὶ παντός
 ἄσπασμοῦ καὶ ἐπὶ πάσης προσκυνήσεως. εἰ δὲ ἐγκαλεῖς μοι ὅτι ὡς θεὸν προσκυνῶ
 Rom. 484 τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ, διὰ τί οὐκ ἐγκαλεῖς τῷ Ἰακώβ προσκυνήσαντι ἐπὶ τὸ ἄκρον
 La.-Co. 240 τῆς ῥάβδου τοῦ Ἰωσήφ; ἀλλὰ πρόδηλον ὅτι οὐ τὸ ξύλον ἰδὼν προσεκύνησεν, ἀλλὰ
 Ma. 48 διὰ τοῦ ξύλου τὸν Ἰωσήφ, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦ σταυροῦ τὸν Χριστόν. ἐπεὶ
 καὶ τοῖς πωλήσασιν τὸν τάφον ἀσεβέσιν ἀνθρώποις ὁ Ἀβραάμ προσεκύνησε καὶ
 γόνυ ἔκαμψεν ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλ' οὐχ ὡς θεοὺς αὐτοὺς προσεκύνησε. καὶ πάλιν ὁ
 Ἰακώβ τὸν Φαραὼ εὐλόγησεν ἀσεβῆ καὶ εἰδωλολάτρην ὄντα, ἀλλ' οὐχ ὡς θεὸν
 αὐτὸν εὐλόγησε. καὶ πάλιν τὸν Ἡσαῦ πεσὼν προσεκύνησεν, ἀλλ' οὐχ ὡς θεόν.
 εἶδες πόσους ἄσπασμούς καὶ προσκυνήσεις ἀπεδείξαμέν σοι γραφικὰς καὶ μὴ ἔχον- 10
 τας κατὰγνωσιν; καὶ σὺ μὲν τὴν σὴν σύμβιον ἴσως καὶ ἄσεμνον οὖσαν καὶ ἐμπαθεῖ
 καθ' ἐκάστην ἄσπαζόμενος ἀκατάγνωστος εἶ, καίπερ οὐδαμοῦ σοι τοῦ θεοῦ σωμα-
 τικὸν ἄσπασμόν γυναικὸς ἐντειλαμένου, ἐμὲ δὲ ἐπὶ Ἰδης εἰκόνα Χριστοῦ ἢ τῆς
 παναμώμου αὐτοῦ μητρὸς ἢ ἄλλου τινὸς δικαίου ἄσπαζόμενον, ἀγανακτεῖς εὐθέως,
 βλασφημῶν ἀποπηδᾶς καὶ εἰδωλολάτρης ἡμᾶς ἀποκαλεῖς. εἴτα οὐκ αἰσχύνῃ, εἰπέ 15
 μοι, οὐ φρίσσεις, οὐ τρέμεις, οὐκ ἐρυθριᾶς ὁρῶν με καθ' ἡμέραν ἐν πάσῃ τῇ οἰκου-
 μένῃ ναοὺς εἰδῶλων καταλύοντα καὶ ναοὺς μαρτύρων οἰκοδομοῦντα; εἰ τὰ εἰδωλα

3-4 Ἰακώβ - Ἰωσήφ cf. Gen. 47,31; Hebr. 11,21 6-7 τοῖς - γῆν cf. Gen. 23,7 8 cf. Gen. 47,7 et 10
 9 τὸν - προσεκύνησεν cf. Gen. 33,3

1-11 ὡς - κατὰγνωσιν = Ioh. Dam. imag. III 87,18-29 (= ψ⁵ Déroche) 2-5 εἰ - Χριστόν = Ioh. Dam. imag.
 I 54 / II 50 (= φ¹ l. 1-4 Déroche); cf. (Ps.-)Ath. qu. Antioch. duc. 39, PG 28, 621 B 6-9; (Ps.-)Anast. Sin. disp. adu.
 Iud., PG 89, 1233 C 8-9 et C 12 - D 3 5-9 ἐπεὶ - θεόν = Ioh. Dam. imag. I 56,2-7 / II 52,2-7 (= φ¹ l. 5-8
 Déroche) 11-17 καὶ¹ - οἰκοδομοῦντα = floril. Δ² apud Déroche p. 81 (p. 420 Déroche²); Niceph. adu. Epirh.
 p. 371,32-372,7 13-35,8 ἐμὲ - ἀλήθεια = Ioh. Dam. imag. III 87,29-43 (= ψ⁶ Déroche)

HV T M 1-11 = Ioh. Dam.^{III} 2-5 = Ioh. Dam.^{III} 5-9 = Ioh. Dam.^{III} 11-17 = Δ², Niceph.^{Epi}
 13-35,8 = Ioh. Dam.^{III}

1 γοῦν - παντός om. HV | ὁ om. M 2 εἰ δὲ ἐγκαλεῖς μοι + πάλιν ὡς Ἰουδαῖε λέγων Pa ἔαν μοι ἐγκαλῆς
 + πάλιν ὡς Ἰουδαῖε (ὁ Ἰουδαῖος Ioh. Dam.^{II} [F]) λέγων Ioh. Dam.^{III} εἰ δὲ ἐμοὶ ἐγκαλεῖς + λέγων
 Ioh. Dam.^{III} | θεῶ Pa Ioh. Dam.^{I,II,III} 3 τῷ ξύλῳ Pa Ioh. Dam.^{I,II,III} | τὸν Ἰακώβ προσκυνήσαντα HV
 4 τοῦ Ἰωσήφ] τὸν Ἰωσήφ V, om. Ioh. Dam.^{I,II} | ἰδὼν (cf. lat. et LC et *Hadr.) τιμῶν Mo Ioh. Dam.^{I,II,III} |
 προσεκύνησεν + αὐτῷ Mo 5 τὸν¹ om. V τῷ Ioh. Dam.^{I,II,III} | Ἰωσήφ + προσεκύνησεν Mo Niceph.^{ref}
 Ioh. Dam.^{III} (ἀλλὰ διὰ - προσεκύνησεν om. Ioh. Dam.^I [A]) | τοῦ² om. V | Χριστόν + ἀλλ' οὐ τὸ ξύλον
 δοξάζομεν Ioh. Dam.^{I,II} 6 καὶ¹ + Ἀβραάμ Ioh. Dam.^{I,II,III} (ὁ Ἀβρ. Ioh. Dam.^{II} [F]) | πωλήσασιν + αὐτῷ
 Ioh. Dam.^{I,II,III} | ἀσεβέσιν ἀνδράσιν M ἀνδράσιν ἀσεβέσιν Ioh. Dam.^{III} | ὁ Ἀβραάμ om. Ioh. Dam.^{I,II,III} (uide
 supra) 6-7 καὶ² - προσεκύνησε om. V 7 θεοῖς αὐτοῖς Ioh. Dam.^I Ioh. Dam.^{II} (F) 8 Φαραὼ T Mo |
 ἠυλόγησεν V Mo Ioh. Dam.^{I,II,III} | ὄντα om. Niceph.^{ref} 8-9 ἀλλ' - προσεκύνησεν] καὶ τὸν Ἡσαῦ ἐπτάκις
 Ioh. Dam.^{III} 9 ἠυλόγησε V Mo Ioh. Dam.^{I,II} | πεσὼν V Mo | θεὸν (θεῶ F) + προσεκύνησεν Ioh. Dam.^{I,II}
 10 εἶδες] ἴδε Pa Mo Ioh. Dam.^{III} | καὶ¹ + πόσας Ioh. Dam.^{III} | ἐπεδείξαμέν σοι (sic) Mo | γραφικὰς + τε καὶ
 φυσικὰς Ioh. Dam.^{III} | καὶ² om. Ioh. Dam.^{III} 10-11 μὴ ἔχοντας κατὰγνωσιν V T Pa Mo (cf. Act. I p. 44,3):
 μὴ ἔχοντας κατὰκρισιν H ἀκαταγνώστους M μὴ ἐχούσας κατὰγνωσιν Ioh. Dam.^{III} Niceph.^{ref} ed. Rom.*
 11-13 καὶ¹ - ἐντειλαμένου haec non reperiuntur apud Ioh. Dam.^{III} 11 σὴν om. V Δ² (G) | ἴσως om. V |
 ἀσέμνου οὖσης καὶ ἐμπαθοῦς Pa 11-12 οὖσαν καὶ ἐμπαθεῖ καθ' ἐκάστην om. Niceph.^{Epi} Δ² (G), καὶ ἐμ-
 παθεῖ καθ' ἐκάστην om. Δ² (IJ) 11 οὖσαν post σύμβιον H | ἐμπαθεῖ + καὶ T 12 ἀκατάγνωστος HV M
 Δ² Niceph.^{ref}: οὐ κατὰγνωστος Pa Mo Niceph.^{Epi} οὐ καταγνώστως T edd. | οὐδαμῶς H Δ² (G) | θεοῦ] νόμου
 Pa 13 εἰκόνα + τοῦ T edd. 14 πανάγνω Ioh. Dam.^{III} | ἄλλου - ἄσπαζόμενον] ἀγίου προσκυνούντα
 Ioh. Dam.^{III} | ἀγανακτεῖς + καὶ T edd. Pa (cf. lat.), de H et V uide infra 14-15 εὐθέως - ἀποπηδᾶς] εὐθέως
 βλασφημεῖς, ἀποπηδᾶς Δ² Niceph.^{ref} Niceph.^{Epi} εὐθέως καὶ βλασφημεῖς καὶ ἀποπηδᾶς Ioh. Dam.^{III}, om. V
 14 εὐθέως + καὶ H 15 βλασφημῶν + καὶ Mo | καὶ om. Mo Δ² Niceph.^{ref} Niceph.^{Epi} | εἰδωλολάτρην με
 Ioh. Dam.^{III} | ἀποκαλῶν Mo | εἴτα] καὶ Ioh. Dam.^{III} εἴτα + καὶ V 15-16 εἰπέ μοι om. Ioh. Dam.^{III}
 16 οὐ¹ - ἐρυθριᾶς] καὶ φρίττεις καὶ ἐρυθριᾶς Ioh. Dam.^{III} | φρίσεις Pa φρίττεις Δ² Ioh. Dam.^{III} | οὐ τρέμεις
 om. Δ² Niceph.^{Epi} | οὐκ ἐρυθριᾶς om. V | καθ' + ἐκάστην Ioh. Dam.^{III} 17 οἰκοδομοῦντα] ἀνεγείροντα
 Ioh. Dam.^{III}, post οἰκοδομοῦντα alia add. Δ² (G), cf. Déroche p. 81 | εἰ τὰ] εἴτα T Pa

naturae nostrae quam erga illos habemus per osculum demonstramus. ut ergo saepe dixi, intentio exquiratur in omni salutatione et in omni adoratione. porro si me accusas quod quasi deum lignum adorem crucis, quare non calumniaris Iacob qui adoravit super summitatem uirgae Ioseph? sed manifestum est quia non lignum uidens
 5 adoravit, sed per lignum [uirgae] Ioseph, quemadmodum et nos per crucem Christum. nam et impios homines qui uendiderunt sepulchrum Abraham adoravit et genu curuavit super terram, sed non ut deos eos adoravit. et rursus Iacob Pharaoni *benedixit* impio et idololatrae, sed non ut deo illi benedixit. et iterum Esau cadens
 10 adoravit, sed non ut deum. uidisti quot salutationes et adorationes demonstraui tibi ex scripturis non habentes reprehensionem? et tu quidem coniugem tuam fortassis et impudicam ac uitiosam per singulos dies osculans non reprehenderis, cum certe nusquam tibi deus corporale osculum mulieri offerre praeceperit; quia uero me uidisti iconam Christi uel immaculae matris eius uel alius cuiusquam iusti salutare, indignaris et mox blasphemans salis et nos idololatras appellas. deinde non
 15 confunderis, dic mihi, non horrescis, non tremis, non erubescis uidens me in toto terrarum orbe templa idolorum destruere et templa martyrum aedificare? si idola

Rom. 484

La.-Co. 239

Ma. 47

2-6 si - Christum ~ LC I 13 p. 163,17-23 (= I Capit. p. 103,35-38) = *Hadr. p. 27,1-6 (In eadem [i.e. quarta] actione. Capitulo XXIV): De eo, quod indocte et inordinate dicunt: „Si calumniaris me, quoniam ut Deum adoro lignum crucis, cur non calumniaris Iacob adorantem summitatem uirgae Ioseph? Sed manifestum est, quoniam non lignum uidens adoravit, sed per lignum Ioseph, sicut et nos per crucem Christum.” 7-9 Iacob - deum ~ LC I 14 p. 167,23-26: Aiunt enim: „Benedixit Iacob Pharaonem, sed non ut Deum benedixit; adoramus nos imaginem, sed non ut Deum adoramus.” cf. LC I 14 p. 166,21-23 (= I Capit. p. 103,39-40) = *Hadr. p. 27,12-14 (In eadem [i.e. quarta] actione. Et repertum est in actione septima [Act. VII 406 E?]): Non pertinere ad imaginum adorationem (adoratione Hadr.), ut illi dicunt, quod scriptum est: Iacob Pharaonem (Faraonem Hadr.) benedixit. cf. Freeman p. 166 adn. 3

P VE 2-6 ~ LC, *Hadr. 7-9 ~ LC

1 quam erga illos habemus] erga illos ed. Rom.* ex F (habemus om. F, quam eras. F²) 2 in² om. ed. Rom.* 4 non uidens lignum P, sed cf. gr. et Hadr. 5 uirgae (fort. ex l. 4 iteratum) deleui coll. gr. et Hadr. 7-8 Pharaoni E: Pharaon P V 8 idolatrem P^{pc} (-ie P^{ac} [i exp.]) idolatre E^{pc} (lo eras.) | non om. P^{ac} (add. P^c s.l.) V 9 quot F²: quod P VE 12 deus tibi ed. Rom.* | quia ~ ἐπὶ τὸν? 13 iconam + domini nostri Iesu F edd. | alius (forma genit.) alterius ed. Rom.* | cuiuspiam ed. Rom.* 14 et mox] Anast. καὶ εὐθέως legisse uidetur, cf. gr. T | idololatras ed. Rom.: idolatras codd. 16 edificare codd.

προσεκύνουν, διὰ τί λοιπὸν τιμῶ τοὺς μάρτυρας τοὺς καταλύσαντας τὰ εἴδωλα; εἰ τὰ ξύλα ὡς θεοὺς τιμῶ καὶ δοξάζω, πῶς τιμῶ καὶ δοξάζω τοὺς μάρτυρας τοὺς τὰ ξύλινα ξόανα καταλύσαντας; εἰ τοὺς λίθους ὡς θεοὺς δοξάζω, πῶς τιμῶ καὶ προσκυνῶ τοὺς μάρτυρας καὶ ἀποστόλους τοὺς συντρίψαντας καὶ ἀπολέσαντας τὰ λίθινα ζῶδα; πῶς τιμῶ καὶ ἐπαινῶ καὶ ναοὺς ἐγείρω καὶ ἑορτὰς ἐπιτελῶ τοῖς τρισὶ 5 παισὶ τοῖς ἐν Βαβυλῶνι τῇ εἰκόνι τῇ χρυσεῇ μὴ προσκυνήσασιν; ὄντως πολλὴ τῶν ἀνόμων ἢ πώρωσις, ἀληθῶς πολλὴ τῶν Ἰουδαίων ἢ τύφλωσις, πολλὴ ἢ ἀσέβεια. ἀδικεῖται ὑπὲρ αὐτῶν ἢ ἀλήθεια, θεὸς ὑβρίζεται ὑπὸ γλώσσης ἀχαρίστων Ἰουδαίων. ἐκ λειψάνων μαρτύρων καὶ εἰκόνων πολλάκις ἐλαύνονται δαίμονες, καὶ ταῦτα ἐνυβρίζοντες ἄνθρωποι μιᾶροὶ διαστρέφουσι καὶ διαπαίζουσι καὶ διαγελῶσι. πόσαι, 10 εἰπέ μοι, ἐπισκιάσεις, πόσαι ἀναβλύσεις, πολλάκις δὲ καὶ αἱμάτων ρεύσεις ἐξ εἰκόνων καὶ λειψάνων μαρτύρων γεγόνασιν; καὶ οἱ ἀσύνητοι τῇ καρδίᾳ ὀρώντες οὐ πείθονται, ἀλλὰ μύθους ταῦτα καὶ λήρους λογίζονται, ὀρώντες οὕτως τὸ καθ' ἡμέραν ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ σχεδὸν ἄνδρας ἀσεβεῖς καὶ παρανόμους, εἰδωλο- 15 λάτραι καὶ φονεῖς, πόρνους καὶ ληστὰς ἐξαίφνης διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ κατανυγομένους καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἐρχομένους καὶ κόσμου παντός ἀποτασσομένους καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἐργαζομένους. εἰπέ μοι· πῶς ἐσμεν εἰδωλολάτραι οἱ καὶ αὐτὰ τὰ ὅστ' αὐτὰ καὶ τὴν κόνιν καὶ τὰ ῥάκη καὶ τὸ αἷμα καὶ τὴν σορὸν τῶν μαρτύρων προσκυνοῦντες καὶ τιμῶντες διὰ τὸ μὴ θῆσαι αὐτοὺς τοῖς εἰδώλοις; Ὁ Ἰουδαῖος ἔφη· καὶ πῶς διὰ πάσης τῆς γραφῆς παραγγέλλει ὁ θεὸς μὴ προσκυ- 20 νῆσαι παντὶ κτίσματι;

5-6 τοῖς – προσκυνήσασιν cf. Dan. 3,12 12 Ps. 75,6

7-12 ἀληθῶς – γεγόνασιν = floril. Δ³ apud Déroche p. 82 (p. 421 Déroche²); Niceph. adu. Epiaph. p. 372,8-16 9-12 ἐκ – γεγόνασιν cf. (Ps.-)Ath. qu. Antioch. duc. 39, PG 28, 621 B 16 – C 7

HV T M 7-12 = Δ³, Niceph.^{Epi}

1 λοιπὸν om. *Mo Ioh. Dam.*^{III} *Niceph.*^{ref} (cf. lat.?) | τοὺς μάρτυρας ante τιμῶ *Ioh. Dam.*^{III}, post εἴδωλα *Niceph.*^{ref} | τὰ εἴδωλα καταλύσαντας T edd. | καταλύσαντας *Pa* 1-2 εἰ – δοξάζω¹ | εἰ δὲ τὰ ξύλα, ὡς φῆς, δοξάζω *Ioh. Dam.*^{III} 1-2 εἰ τὰ] εἶτα *Pa* 2 πῶς – δοξάζω² om. *Niceph.*^{ref} | καὶ δοξάζω² om. *Ioh. Dam.*^{III} | μάρτυρας] ἀγίου *Ioh. Dam.*^{III} | τοὺς² om. HV 3 ξόανα + τῶν δαιμόνων *Ioh. Dam.*^{III} | καταλύοντας La.-Co.* κατακαύσαντας *Ioh. Dam.*^{III} | εἰ + δὲ καὶ *Ioh. Dam.*^{III} | ὡς θεοὺς om. *Ioh. Dam.*^{III} 3-4 πῶς – ἀποστόλους] πῶς τιμῶ τοὺς ἀποστόλους V πῶς δοξάζω τοὺς ἀποστόλους *Ioh. Dam.*^{III} 4-5 τοὺς² – ζῶδα] τοὺς τὰ λίθινα εἴδωλα κατακλάσαντας; εἰ τὰς εἰκόνας τῶν ψευδωνύμων θεῶν σέβω *Ioh. Dam.*^{III} 4 συντρίψαντας καὶ om. V 5 ζῶα M *Pa Mo* ζῶδια *Niceph.*^{ref} (P) ed. Rom.* 5-6 πῶς – προσκυνήσασιν] πῶς δοξάζω καὶ ἐπαινῶ καὶ ἑορτὰς ἐπιτελῶ τῶν τριῶν παίδων τῶν ἐν Βαβυλῶνι ἀθλησάντων καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσεῇ μὴ προσκυνήσαντων τῇ εἰδωλικῇ *Ioh. Dam.*^{III} 5 πῶς + δὲ καὶ V | καὶ ἐπαινῶ om. V | ἐπεγείρω H 6 Βαβυλῶνι + τοῖς *Pa* | τῇ εἰκόνι τῇ om. Mansi | ὄντως] ἀλλ' ὄντως *Ioh. Dam.*^{III} 6-7 πολλὴ – ἀληθῶς om. M 7 πόρρωσις H^{ac} prob. (in o scr. ω H¹) *Mo* | ἀληθῶς om. V (de M uide supra) *Ioh. Dam.*^{III} | τῶν Ἰουδαίων ἢ om. *Ioh. Dam.*^{III} | τύφλωσις + πολλὴ ἢ ἀναίδεια *Niceph.*^{ref} (uide infra) τύφλωσις + ὧ Ἰουδαῖοι *Ioh. Dam.*^{III} | πολλὴ ἢ ἀσέβεια om. V | ἢ³ + ἀναίδειά σου καὶ ἢ *Ioh. Dam.*^{III} ἢ + ἀναίδεια καὶ ἢ Δ³ *Niceph.*^{Epi} 8 ἀδικεῖται – Ἰουδαίων om. Δ³ *Niceph.*^{Epi} | ἀδικεῖται – ἀλήθεια] ἀληθῶς ἀδικεῖται ὑπὸ σοῦ ἢ ἀλήθεια et add. „ἀνάστα, ὁ θεός, δίκασον τὴν δίκην σου.“ κρῖνον καὶ δίκασον ἡμῖν ἐξ ἔθνους οὐχ ὀσίου, ἀλλὰ ἀνοσίου καὶ ἀλλοτρίου καὶ παροξύνοντός σε διὰ παντός. *Ioh. Dam.*^{III} 9 εἰκόνας V | πολλάκις post λειψάνων T edd. | ἐξελαύνονται M | ταύτας *Pa* 10 καί¹ – διαγελῶσι] καὶ ἀρπάξουσιν καὶ διακλώσιν *Niceph.*^{ref} καὶ διακλώσιν Δ³ *Niceph.*^{Epi} 11 ρύσεις *Pa Mo* Δ³ *Niceph.*^{ref} *Niceph.*^{Epi} ed. Rom.* (ex Vc) 12 λειψάνων om. V 12-13 οὐ – ὀρώντες om. *Niceph.*^{ref} 14 πάσῃ om. *Pa* 15 πόρνους + καὶ μοιχοὺς *Pa* | τὸν¹ om. *Niceph.*^{ref} 16 κατανυσομένους T edd. | καί¹ – ἐρχομένους om. ed. Rom.* | ἐπίγνωσιν + ἀληθείας T 16-17 ἐρχομένους – ἀποτασσομένους om. V 16 κόσμῳ παντὶ M 17 καί¹ – ἐργαζομένους om. *Pa* 18 ῥάκη V^{ac} (κ² del.) T *Pa Mo* | σωρὸν *Pa* 19 τοῖς εἰδώλοις αὐτοῦς V αὐτοῖς εἰδώλοις H *Mo* | τοῖς om. M *Pa* (de H et *Mo* uide supra) 20 ἔφη om. *Niceph.*^{ref} 20-21 προσκυνῆσαι] ποιῆσαι T

adorarem, cur martyres qui destruxerunt idola honoro? si ligna ut deos honoro et
 glorifico, quomodo honoro et glorifico martyres qui lignea simulacra destruxerunt?
 si lapides ut deos glorifico, quomodo honoro et adoro martyres et apostolos, qui
 contriuerunt et perdiderunt lignea signa? quomodo honoro et laudo et templa erigo
 5 et festiuitates celebros tribus pueris qui Babylone imaginem auream non adora-
 uerunt? certe multa est iniquorum obduratio, uere multa est Iudaeorum caecitas,
 multa impietas. iniuriam patitur ab eis ueritas, deus contumelias sustinet a lingua
 ingratorum Iudaeorum. per reliquias martyrum et imagines multotiens effugantur
 daemonia, et haec iniuriis appetentes homines sordidi subuertunt et illudunt atque
 10 derident. quot, dic mihi, uisitationes, emanationes, sed et frequenter sanguinum
 fluores ex iconis et reliquiis martyrum factae sunt? et insensati *corde* uidentes non
 credunt, sed fabulas et deleramenta haec existimant, uidentes taliter per singulos dies
 in toto pene terrarum orbe uiros impios et iniquos, idolorum cultores et homicidas,
 fornicatores et latrones subito per Christum et crucem eius compungi et ad agnitio-
 15 nem uenire et mundo toto abrenuntiare atque omnem operari uirtutem. dic mihi:
 quomodo sumus idololatrae qui et ipsa ossa et cinerem et pannos et sanguinem et
 tumulum martyrum ideo adoramus et honoramus, quia idolis non sacrificarunt?

PL 129,295

Ha. 198

Iudaeus dixit: et quomodo per totam scripturam praecipit deus non adorari
 omnem creaturam?

P VE

1 adoramus *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* | destruxerunt P^{ac} (i in e mut. P^c) | honoro¹ *ed. Rom.^{mg} (cf. gr.): honoraremus P*
adoraremus VE edd. i. t. | ut] *et ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 2 destruxerunt P^{ac} (i in e mut. P^c) 5 qui + in E¹⁻² s. l. edd.,
sed cf. p. 363,13 6 cecitas *codd.* 9 demonia *codd.* (P praeter consuetudinem) | haec] hoc *ed. Rom. (corr. ed. Reg.);*
expectaueris has, ut uidit Dubielzig | appetentes *ed. Rom.: appetunt codd.* 10 uisitationes] „gr. obumbrationes”
ed. Rom.^{mg}; Anast. fort. legit ἐπισκέψεις; Vulg. Is. 10,3 et 1 Petr. 2,12 (ubi uisitatio ~ ἐπισκοπή) conferenda esse con.
Dubielzig 11 insensati] insipientes *Ps. iuxta LXX* 12 et] ac *ed. Rom.** | deliramenta E^{pc} (i in ras.) edd.
 13 homicidas + et F edd. 14-15 agnitionem + ueritatis *ed. Rom.*; sed cf. gr.* 15 toti *ed. Rom.^{corr*}; sed cf. Stotz IV,*
VIII § 52.5 | obnunciare *ed. Rom. renuntiare ed. Reg.** 16 ydolatrae VE 18 Iudeus *codd.* | praecipit *ed. Rom. (corr.*
La.-Co.)

Ὁ Χριστιανὸς ἔφη· εἰπέ μοι· ἡ γῆ καὶ τὰ ὄρη κτίσματά εἰσι τοῦ θεοῦ;
 Rom. 485 Ὁ δὲ ἔφη· δηλονότι.
 Ὁ Χριστιανὸς· πῶς οὖν διδάσκει· ὑποῦτε κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν καὶ προσκυνεῖτε
 τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιός ἐστι, καὶ προσκυνεῖτε εἰς ὄρος ἅγιον
 αὐτοῦ; καὶ πάλιν αὐτὸς φησιν· ὁ οὐρανὸς μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου.
 Ὁ Ἰουδαῖος· ἀλλ' οὐχ ὡς θεούς, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τὸν ποιήσαντα προσκυνεῖς.
 Ὁ Χριστιανὸς· πιστὸς ὁ λόγος. οὐκοῦν γινώθι ὅτι καὶ γὰρ δι' οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ
 θαλάσσης καὶ ξύλων καὶ λίθων καὶ λειψάνων καὶ ναῶν καὶ σταυροῦ καὶ δι' ἀγγέ-
 λων καὶ ἀνθρώπων καὶ διὰ πάσης κτίσεως ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου τῷ πάντων
 La.-Co. 241 δημιουργῷ καὶ δεσπότῃ καὶ ποιητῇ μόνῳ τὴν προσκύνῃσιν καὶ τὸ σέβας προσ-
 άγω. οὐ γὰρ δι' ἑαυτῆς ἡ κτίσις τῷ ποιητῇ προσκυνεῖ, ἀλλὰ δι' ἑμοῦ οἱ οὐρανοὶ
 Ma. 49 διηγούνται δόξαν θεοῦ, δι' ἑμοῦ προσκυνεῖ θεὸν ἡ σελήνη, δι' ἑμοῦ δοξάζει θεὸν τὰ
 ἄστρα, δι' ἑμοῦ ὕδατα, ὄμβροι, δρόσοι, καὶ πᾶσα κτίσις δι' ἑμοῦ προσκυνεῖ καὶ
 δοξάζει θεόν. καὶ ὡς περ βασιλέως τινὸς ἀγαθοῦ στέφανον ποικίλον καὶ πολύτιμον
 ἑαυτῷ ἰδιοχείρως κατασκευάσαντος πάντες οἱ γνησίως προσκείμενοι τῷ βασιλεῖ
 ἀσπάζονται καὶ τιμῶσι τὸν στέφανον, οὐ τὸν χρυσὸν ἢ τὸν μαγαρίτην τιμῶντες,
 ἀλλὰ τὴν κορυφὴν τοῦ βασιλέως ἐκείνου τιμῶντες καὶ τὰς πανσόφους αὐτοῦ χεῖρας
 τὰς τὸν στέφανον κατασκευάσας, οὕτως, ὦ ἄνθρωπε, οἱ χριστιανῶν λαοί, ὅσους
 ἐὰν τύπους σταυροῦ καὶ εἰκόνων ἀσπάζονται, οὐκ αὐτοῖς τὸ σέβας τοῖς ξύλοις ἢ
 τοῖς λίθοις προσάγουσιν ἢ τῷ χρυσῷ ἢ τῇ φθαρτῇ εἰκόνι ἢ τῇ λάρνακι ἢ τοῖς
 λειψάνοις, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῷ θεῷ τῷ καὶ αὐτῶν καὶ πάντων ποιητῇ τὴν δόξαν
 καὶ τὸν ἀσπασμὸν καὶ τὸ σέβας προσφέρουσιν. ἡ γὰρ εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ τιμὴ
 εἰς αὐτὸν ἀνατρέχει. †ποσάκις τινὲς εἰκόνας βασιλικὰς ἀφανίσαντες καὶ ἐνυβρίσαν-
 τες ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ κατεδικάσθησαν ὡς αὐτὸν τὸν βασιλέα ἐνυβρίσαντες καὶ οὐκ

3-5 Ps. 98,5 et 9 5-6 Is. 66,1 8 cf. 1 Tim. 1,15 etc. 12-15 ἀλλὰ — θεὸν cf. Dan. 3,59-64 12-13 Ps. 18,2

24-362,1 ποσάκις — σανίδα cf. (Ps.-)Chrys. enarr. in parab. seminis = Seuer. Gabal. sigill., PG 63, 544,7-15 (cf. Act. II p. 142,1-7 et 143,1-7)

3-6 πῶς — μου ~ Ioh. Dam. imag. I 56,9-14 / II 52,9-14 (= φ² Déroche)

HV T M 3-6 ~ Ioh. Dam.^{1,11}

1 ἔφη om. *Mo Niceph.^{ref}* | εἰπέ μοι om. H | ὄρη + οὐ *Pa* | τοῦ om. *Niceph.^{ref}* | θεοῦ + ναὶ ἢ οὐ (sic) *Mo*
 3 Ὁ Χριστιανὸς HV (cf. lat.): Ὁ δὲ εἶπεν *Niceph.^{ref}*, om. T M *Pa Mo* 4 τῷ ὑποποδίῳ T *Pa Niceph.^{ref}*
Ioh. Dam.^{1,11} (cf. *Sept.*): τὸ ὑποπόδιον HV M *Mo* | ἅγιός] ἁγιόν M *Niceph.^{ref}* (C) 4-5 καὶ — αὐτοῦ
Ioh. Dam.^{1,11} post τὸν θεὸν ἡμῶν, om. *Niceph.^{ref}* 4 προσκυνεῖται V προσκυνήσατε M 5 πάλιν + ὁ HV |
 μοι] ἐμοὶ H 7 Ἰουδαῖος + ἔφη T edd. *Pa* | ἀλλ' om. H | αὐτὸν H *Pa* ed. Rom. (corr. ed. Reg.^{ms}) 8 Ὁ om.
Pa | Χριστιανὸς + ἔφη T edd. 9 καὶ λίθων καὶ ξύλων V 10 καὶ¹ + δι' M | καὶ² om. *Pa* | πάσης + τῆς
 V *Niceph.^{ref}* (C) | ἀοράτου + καὶ H 12 δι' αὐτῆς + ἀμέσως T edd. | προσκυνεῖ τῷ ποιητῇ H
 13 θεοῦ + δι' ἐμοῦ ὑμνεῖ θεὸν ἡλῖος *Niceph.^{ref}* | θεὸν¹ post σελήνη *Mo* | δοξάζει θεὸν om. V | τὰ om.
Niceph.^{ref} 14 δι' ἐμοῦ¹ om. V | ὕδατα om. H | πᾶσα + ἡ *Pa* | δι' ἐμοῦ² om. *Pa* 15 ἀγαθοῦ + καὶ
 εὐσεβοῦς *Niceph.^{ref}* 16 ἰδιοχειρῶν *Pa* | πάντως *Pa* | τῷ om. V (prob.) 19 κατασκευάσας *Pa* | οὕτως —
 λαοί] οὕτως καὶ οἱ χριστιανοὶ *Pa* 20 ἐὰν] ἂν M | σταυρῶν M | εἰκόνας H | ἀσπάζονται *Pa Niceph.^{ref}*
 (C) | οὐχὶ H 21 ἡ τῇ λάρνακι om. *Mo* | τῇ² τῷ *Pa* 22 τῷ² om. M | καὶ² om. H 23 καὶ¹ om. *Mo* |
 προσάγουσιν M *Niceph.^{ref}* (C^{ac}) | αὐτοῦ om. V 24-362,1 ποσάκις — σανίδα om. M; locus fort. iam in
 Leontii codicibus corruptus, quem librarii suo quisque Marte sanare conati sunt 24 ποσάκις] πόσας V ποσά-
 κης + τοίνυν *Mo* ὁσάκις *Pa* | εἰκόνας τινὲς V | ἀφανίσας V ἀφορίσαντες *Pa* 24-25 καὶ — ἐνυβρίσαντες T
 (de M uide supra): ἡ ἀτιμάσαντες ἐσχάτην τιμωρίαν ... ἀτιμάσαντες *Niceph.^{ref}* θανάτω ἀπώλονται nec plura
 HV, om. *Pa Mo* (cf. lat.) 25 καὶ] καίπερ HV

Christianus dixit: dic mihi: terra et montes creaturae sunt dei?

Qui ait: utique.

Christianus: quomodo ergo docet inquiring: *exaltate dominum deum nostrum, et adorare scabellum pedum eius, quoniam sanctus est, et adorare in monte sancto eius?* Rom. 485

5 et iterum ipse dixit: *caelum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.*

Iudaeus: sed non ut deos, sed per haec eum qui fecit adoras.

Christianus: *fidelis sermo.* ergo scito quia et ego per caelum et terram et mare et ligna et lapides et limpsana et templa et crucem et per angelos et homines atque per omnem creaturam uisibilem et inuisibilem soli cunctorum conditori, dominatori et La.-Co. 242
10 creatori adorationem et culturam affero. non enim creatura per se ipsam factorem adorat, sed per me *caeli enarrant gloriam dei*, per me adorat deum luna, per me Ma. 50
glorificant deum stellae, per me aquae, imbres, rores, et omnis creatura per me adorat et glorificat deum. et quemadmodum regis cuiusdam benigni qui coronam uariam et pretiosam sibi propria manu parauit omnes qui germane adhaerent regi salutant et
15 honorant coronam, non aurum uel margaritam honorantes, sed uerticem regis illius honorantes et sapientissimas manus eius quae coronam struxerunt, sic, o homo, christianorum populi, quotquot figuras crucis et iconarum salutent, non ipsis
culturam lignis uel lapidibus offerunt uel auro uel corruptibili imagini uel arcae aut PL 129,296
20 reliquiis, sed per ea deo et ipsorum et cunctorum creatori gloriam et salutationem et cultum impendunt. honor enim qui sanctis eius impenditur ad eum recurrit, sicut e contra quidam imagines imperiales et non ipsam tabulam demolientes principem offenderunt. imago igitur dei est qui ad imaginem dei factus est homo, maximeque

3-4 exaltate – est cf. LC II 5 = p. 246,6b-9 (= II Capit. p. 235,11-14) = *Hadr. p. 30,5-8 (In actione quarta. Capitulo XXX): Quod non ad adorationem imaginum pertineat, ut illi dicunt, quod scriptum est: „Exaltate Dominum Deum nostrum et adorare scabellum pedum eius, quoniam sanctus (sanctum Hadr.) est.” 4 et – eius² cf. LC II 6 = p. 249,22b-24 (= II Capit. p. 235,15-17) = *Hadr. p. 30,20-22 (In eadem [i.e. quarta] actione. Capitulo XXXI): Quod nec de eo (de eo] deo Hadr., corr. Hampe) imaginum adoratio adstrui possit, ut illi putant, quod scriptum est: „Adorate in monte sancto eius.” 16-20 sic – impendunt ~ LS^b p. 514,25-28 (Pr f. 66°): „Sic, o homo, Christianorum populi, quantumque signa crucis et imaginum osculantur, non ipsis venerationem lignis aut lapidibus proferunt aut auro aut corruptae imagini aut lypsanis (id est reliquiis Pr^{t-2mg}), sed per illa Deo creatori, qui et eorum et omnium creator est, gloriam et osculum et venerationem offerunt.”

P VE 16-20 ~ LS^b

1 dei sunt ed. Rom.* 3 Christianus + dixit F edd., sed cf. gr. 4 scabillum Vulg. (sed scabellum Psalt. Rom.) | sanctus P^{ac} V (cf. gr. et LC): sanctum P^{pc} (s exp. et m superscr. P^c) E (ex Vulg., ut uidetur; cf. Hadr.) edd. | et – eius² om. VE edd. 5 autem ex gr. | eorum P^{ac} (m ins. s.l. P^c) 6 Iudeus codd. Iudeus + dixit F edd., sed cf. gr. 7 Christianus + dixit F edd. | quia] quod ed. Rom.* 8 lympsana VE lipsana ed. Rom.* 10 offero E edd. 11 dei + et VE edd. | adorant² adorant P^{ac} (n exp.) V | luna + et E edd. 12 stelle P E 14 germane P V 14-15 salutant coronam et honorant F edd. 15 uel] et E edd. | illius om. ed. Rom.* 17 salutant E^{pc} (ant E¹ in ras.) edd. 18 aut] uel ed. Rom.* 20 impendent P^{ac} (u superscr. P^c) 21 et non ipsam tabulam post offenderunt transp. ed. Rom.* non male, sed Anast. similia legisse et ad uerbum fere transtulisse uel ex priore interpretatione iterauisse uidetur quae traduntur in gr. Mo (εἰκόνας βασιλικὰς ἀφανίσαντες καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν σανίδα τῷ βασιλεῖ τὴν ὕβριν προσ- ἡγαγον)

αὐτὴν τὴν σανίδα;† εἰκὼν τοίνυν θεοῦ ἐστὶν ὁ κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγωνὼς ἄνθρωπος καὶ μάλιστα ἐκ πνεύματος ἁγίου ἐνοίκησιν δεξάμενος. δικαίως οὖν ὁ τὴν εἰκόνα τῶν τοῦ θεοῦ δούλων τιμῶν καὶ προσκυνῶν καὶ τὸν οἶκον τοῦ ἁγίου πνεύματος δοξάζει. *ἐνοικήσω γὰρ ἐν αὐτοῖς, φησί, καὶ ἐμπεριπατήσω.* αἰσχυνέσθωσαν Ἰουδαῖοι οἱ βασιλεῦσιν ἰδίους τε καὶ ἀλλοτρίοις προσκυνήσαντες, εἴπερ χριστιανούς καταγ- 5 γέλλουσιν εἰδωλολάτραις. ἡμεῖς δὲ χριστιανοὶ κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν καὶ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν καὶ ὥραν κατὰ τῶν εἰδώλων ὀπλιζόμεθα, κατὰ εἰδώλων ψάλλομεν, κατὰ εἰδώλων συγγράφομεν, κατὰ εἰδώλων καὶ δαιμόνων εὐχόμεθα. καὶ πῶς εἰδωλολάτραις ἡμᾶς καλοῦσιν Ἰουδαῖοι; τοῦ νῦν εἰσιν αἱ προσαγόμεναι τοῖς εἰδώλοις ὑπ' αὐτῶν θυσίαι τῶν προβάτων καὶ βοῶν καὶ τέκνων, τοῦ αἱ κνίσσαι, 10 τοῦ οἱ βωμοὶ καὶ αἱ προχύσεις τῶν αἱμάτων; ἡμεῖς δὲ οἱ χριστιανοὶ οὐδὲ βωμὸν οὐδὲ θυσίαν, πῶς ἢ τί ἐστὶν, ἐπιστάμεθα. οἱ μὲν γὰρ Ἑλληνες μοιχοῖς ἄνθρώποις καὶ φονευταῖς καὶ ἀκαθάρτοις καὶ μιαιοῖς τοὺς ναοὺς ὠνόμαζον καὶ τὰ εἴδωλα καὶ αὐτοὺς ἐθεοποιοῦν, οὐ μέντοι γε προφητῶν ἢ ἁγίων μαρτύρων ναὸν ἢ βωμὸν ὠνόμασαν. ὥσπερ γὰρ οἱ ἐν Βαβυλῶνι Ἰσραηλῖται εἶχον ὄργανα καὶ κιθάρας καὶ 15 ἑτέρα τινὰ, καθὼς καὶ οἱ Βαβυλωνιοὶ, καὶ τὰ μὲν εἰς δόξαν θεοῦ, τὰ δὲ εἰς θερα- πείαν δαιμόνων, οὕτω καὶ ἐπὶ εἰκόνων ἑλληνικῶν καὶ χριστιανικῶν νοήσωμεν, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν εἰς λατρείαν τοῦ διαβόλου, ἡμεῖς δὲ εἰς δόξαν θεοῦ καὶ ὑπόμνησιν. πλὴν καὶ πολλὰ θαυμάσια ὁ θεὸς διὰ ξύλου ἀκούειν πεποίηκε, *ξύλον ζωῆς καὶ ξύλον* γνώσεως ὀνομάσας, καὶ ἄλλο *φυτὸν* ὀνομάσας *Σαβέκ* συγχωρήσεως τίθησιν. εἴτα 20 *ράβδω* τὸν Φαραὼ ἐκάλυψε, θάλασσαν ἔσχισεν, ὕδωρ ἐγλύκανεν, ὄφιν ὕψωσε, πέ- τραν διέρρηξεν, ὕδωρ ἐξήγαγε, ξύλον βλαστήσαν τῇ σκηνῇ τὴν Ἀαρὼν ἱερωσύνην

Rom. 486

Ha. 200

1 εἰκὼν — ἄνθρωπος cf. Gen. 1,26–27 2 πνεύματος — ἐνοίκησιν cf. Rom. 8,11; 2 Tim. 1,14 4 2 Cor. 6,16 (cf. Leu. 26,11–12) 15 οἱ — κιθάρας cf. Ps. 136,1–2 19–20 cf. Gen. 2,9 20 cf. Gen. 22,13 21 *ράβδω* — ἐκάλυψε cf. Ex. 7,20 et 8,13 | θάλασσαν ἔσχισεν cf. Ex. 14,16 et 21 | ὕδωρ ἐγλύκανεν cf. Ex. 15,25 | ὄφιν ὕψωσε cf. Ioh. 3,14 (cf. Num. 21,9) 21–22 πέτραν — ἐξήγαγε cf. Ex. 17,6; Num. 20,11 22–36,4 ξύλον — ἐκύρωσεν cf. Num. 17,16–25

12–18 οἱ — ὑπόμνησιν cf. Ioh. Dam. imag. III 88,6–17 (= ψ⁷ Déroche) 19–36,4 ξύλον¹ — Σωμανίτιδος ~ Ioh. Dam. imag. I 56,27–36 / II 52,27–36 (= φ³ Déroche)

HV T M

19–36,4 ~ Ioh. Dam.^{1,11}

1 αὐτὴν H Pa Mo Niceph.^{ref} (cf. lat.): κατ' αὐτὴν V, om. T edd. | σανίδα + τῷ βασιλεῖ τὴν ὕβριν προσήγα- γον Mo (cf. lat.) | τοίνυν om. Vc edd. | θεοῦ¹ τοῦ θεοῦ Vc edd. Pa Niceph.^{ref} (C) | εἰκόνα + καὶ ὁμοίωσιν Niceph.^{ref} | θεοῦ² τοῦ θεοῦ T edd. 2 ἐκ (suspectum, cf. lat.)] εἰς H | δικαίως οὖν] δίκαιος. οὐκ οὐν Niceph.^{ref} | ὁ om. T M edd. Mo 3 τῶν et δούλων om. H | τιμῶ T edd. | προσκυνῶ T edd. προσκυνῶν + τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ προσκυνεῖ Niceph.^{ref} 4 δοξάζω T edd. δοξάζων Mo | γὰρ — φησί] γὰρ φησιν αὐτοῖς H | φησί om. Pa | αἰσχυνέσθωσαν + οἱ T edd. 5 οἱ om. HV Niceph.^{ref} (C) | βασιλέας ἰδίους τε καὶ ἀλλοτρίους T | τε om. HV | ἀλλοτρίοις + εἰδωλολάτραις Niceph.^{ref} | εἴπερ H 5–6 καταγγέλλουσιν H καταγγέλλουσιν V 6 δέ] γὰρ + οἱ T δέ + οἱ Pa 6–7 καί² — ὥραν om. Niceph.^{ref} 6 καί² om. HV 7 πᾶσας ἡμέρας καὶ ὥρας Vc edd. | τῶν om. H 7–9 ὀπλιζόμεθα, κατὰ εἰδώλων γράφομεν, κατὰ εἰδώ- λων ψάλλομεν, κατὰ εἰδώλων ὀπλιζόμεθα καὶ πῶς H 7 ὀπλιζόμεθα + καὶ Pa 7–8 κατ' εἰδώλων (ter) M 7–8 ψάλλομεν V Mo Niceph.^{ref} (C^{ac}) 8 συγγράφομεν V Mo | καὶ δαιμόνων om. V (cf. supra H) 9 πῶς] πᾶς (sic) Pa | ἡμᾶς εἰδωλολάτραις Mo Niceph.^{ref} | ἡμᾶς post Ἰουδαῖοι HV, om. M Pa (cf. lat.) | καλοῦσιν + οἱ H Mo ed. Rom.* | νῦν] τοίνυν Pa 10 ὑπ' om. Pa | τῶν βοῶν καὶ τῶν τέκνων Niceph.^{ref} | κνίσσαι Pa κνίσσαι Niceph.^{ref} (de orthographia cf. Eustath. in Od. II 145,1–3 Stallbaum) 11 αἱ om. T M edd. | προσχύσεις V edd. Niceph.^{ref} (cf. Hebr. 11,28) 11–12 οὔτε ... οὔτε T edd. 12 πῶς om. H | τίς Niceph.^{ref} | μὲν om. Pa 13 καὶ ἀκαθάρτοις καὶ φονευταῖς Pa 14 ἁγίων om. V 15 Ἰσραηλῖται H T Pa | ὄργανον H | κιθάραν M Pa Mo Niceph.^{ref} (κιθάρ sine abbr. H) 17 χριστιανῶν HV Mo 19 ξύλου] ξύλα Pa | πεποίηκεν ἀκούειν M | ἀκούειν] ἀκοήν T, om. Pa | καί² om. Vc edd. 20 ὀνομάσας²] ὄνομα Mo | Σαβέκ + ἡγουν Niceph.^{ref} Ioh. Dam.^{1,11} 21 *ράβδος* T | Φαραὼ T Mo | ἐκάλυψε] ἐκόλασε Niceph.^{ref} Ioh. Dam.^{1,11} ἐκάλεσεν Mo | ὕψωσε + διὰ ξύλου Niceph.^{ref} 22 διέρρηξεν + καὶ M | ξύλω βλαστήσαντι ἐν τῇ Niceph.^{ref} Ioh. Dam.^{1,11} | τὴν] τοῦ Mo

quia spiritus sanctus habitationem accepit. ergo iuste qui imaginem dei seruorum
honorat et adorat etiam domum spiritus sancti glorificat. *inhabito* enim *in ipsis*,
inquit, *et inambulabo*. confundantur Iudaei qui reges proprios et alienos adora-
uerunt, potius quam christianos pronuntient idololatrias. nos autem christiani per
5 omnem ciuitatem et regionem et per omnem diem et horam contra idola armamur,
contra idola psallimus, contra idola scribimus et contra idola oramus et daemones.
et quomodo idololatrias <nos> appellant Iudaei? ubi nunc sunt exhibita idolis ab eis
sacrificia ouium et bouum et filiorum, ubi nidores, ubi arae et profusiones sangui-
num? porro nos christiani neque ara neque sacrificium qualiter uel quid sint
10 nouimus. et quidem pagani ab adulteris hominibus et homicidis et immundis et
pollutis templa nominabant et idola et illos deificabant, non autem prophetarum uel
sanctorum martyrum templum uel aram nominauerunt. sicut enim Israhelitae qui
Babylone fuerunt habebant organa et citharas et alia quaedam, quemadmodum et Rom. 486
Babylonii, alia quidem in gloriam dei, alia uero in culturam daemonum, ita et de
15 imaginibus gentilium et christianorum intelligamus, quia illi quidem in seruitutem Ha. 199
diaboli, nos autem in gloriam et rememorationem dei. uerumtamen et multa
miracula deus per lignum audire fecit, *lignum uitae* et *lignum scientiae* nominans, et
aliud uirgultum nominans Sabec indulgentiam ponit. deinde uirga Pharaonem
operuit, mare scidit, aquam dulcem fecit, serpentem exaltauit, petram dirrupit,
20 aquam protulit, lignum germinans in tabernaculo Aaron sacerdotium confirmauit.

P VE

1 quia + eum E^{Pc} (eum *add.* E¹⁻² *s.l.*) *edd.*, *sed cf. gr.* 4 idolatras P^{ac} (lo P^c *s.l.*, *sed postea erasum*) *ed. Rom.**
5-6 contra - scribimus *om.* E 6 et¹ *om. ed. Rom.* fort. recte (cf. gr.)* | idola ac daemones oramus *ed. Rom.**
7 idolatras P^{ac} (lo P^c *s.l.*, *sed postea erasum*) *E edd.* | nos *add. ed. Rom.* (cf. gr., ubi tamen ἡμῶς deest in M Pa)* | ubi
+ enim VE *edd.*, *sed cf. gr.* 8 perfusiones *ed. Rom.** (profusiones *La.-Co.^{mg} ex P*) 9 aram *ed. Rom.* non male (cf.*
gr.) 10 et immundis *om.* VE *edd.* 11 prophetarum P 12 Israhelite P Hisrahelitę V Israelitae *ed. Rom.**
13 cytharas *codd., corr. ed. Rom.* 14 alia¹] et alia *ed. Rom.* ex gr.* 16 memoracionem *ed. Rom.** 19 dirrupit P^{ac} V:
dirrupit P^{Pc} (r¹ *in s mut* P^c) dirupit E *edd.* 20 sacerdotio P^{ac} (um *superscr.* P^c)

ἐκύρωσεν. οὕτω καὶ ὁ Σολομών φησιν· ἐυλόγηται ξύλον, δι' οὗ γίνεται δικαιοσύνη. οὕτω καὶ Ἑλισσαῖος ξύλον ἀπορρίψας ἐν Ἰορδάνῃ τὸν εἰς τύπον τοῦ Ἀδάμ σίδηρον ὡς ἐξ ἄδου ἀνήγαγεν. οὕτω προστάσσει τῷ ἑαυτοῦ παιδί διὰ τῆς ῥάβδου ἀνα-
 La.-Co. 244 Ma. 52 στήσαι τὸν παῖδα τῆς Σωμανίτιδος. ὁ οὖν διὰ τοσούτων ξύλων θαυματουργήσας θεὸς οὐ δύναται, εἰπέ μοι, θαυματουργεῖν καὶ διὰ τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ ἁγίου, σταυροῦ; εἰ ἀσεβές ἐστι τιμᾶν τὰ ὀστᾶ, πῶς μετὰ πάσης τιμῆς μετεκόμισαν τὰ ὀστᾶ Ἰωσήφ ἐξ Αἰγύπτου; πῶς νεκρὸς ἄνθρωπος τῶν ὀστέων Ἑλισσαίου ἀψάμενος ἀνέστη; εἰ δὲ δι' ὀστέων θαυματουργεῖ θεός, εὐδελον ὅτι δύναται καὶ δι' εἰκόνων καὶ διὰ λίθων καὶ δι' ἐτέρων πολλῶν. ἐπεὶ καὶ Ἀβραάμ οὐ κατεδέξατο θάψαι τὸ σῶμα Σάρρας ἐν μνήμασιν ἄλλοτρίοις, ἀλλ' ἐν ἰδίῳ τάφῳ τιμῆς χάριν. ἐπεὶ καὶ 10 Ἰακώβ τιμᾶ διὰ λίθου θεόν, στήσας καὶ χρίσας αὐτὸν εἰς τύπον Χριστοῦ τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου, καὶ πάλιν βουνὸν λίθων ἐπὶ τοῦ Λάβαν ὠνόμασε μάρτυρα, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ δώδεκα λίθους ἔστησεν εἰς θεοῦ ἀνάμνησιν. εἰ γὰρ ἦσαν σοι, ὦ Ἰουδαῖε, ἐν τῷ σῶ νὰ τὰ δύο χερουβὶμ ἐκεῖνα τὰ κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστή-
 15 ριον τὰ γλυπτὰ, εἰσῆλθε δέ τις Ἑλλην εἰδωλολάτρης ἐν τῷ νὰ σου καὶ θεασά-
 μενος ταῦτα ἐμέμψατο τῶν Ἰουδαίων ὡς καὶ αὐτῶν εἰδῶλα προσκυνούντων, τί ἂν εἶχες, εἰπέ μοι, ἀπολογήσασθαι αὐτῷ περὶ τῶν δύο χερουβὶμ τῶν χωνευτῶν καὶ τῶν βοῶν καὶ φοινίκων καὶ λεόντων τῶν ὄντων τότε ἐν τῷ νὰ γλυπτῶν; οὐδὲν

1 Sap. 14,7 2-3 Ἑλισσαῖος - ἀνήγαγεν cf. 4 Reg. 6,1-7 3-4 προστάσσει - Σωμανίτιδος cf. 4 Reg. 4,29 6-7 μετὰ - Αἰγύπτου cf. Ex. 13,19 7-8 νεκρὸς - ἀνέστη cf. 4 Reg. 13,21 9-10 Ἀβραάμ - τάφῳ cf. Gen. 23,19 11 Ἰακώβ - αὐτὸν cf. Gen. 28,18 11-12 Χριστοῦ - λίθου cf. Eph. 2,20 12 βουνὸν - μάρτυρα cf. Gen. 31,46-48 13 Ἰησοῦς - ἀνάμνησιν cf. Ios. 4,20-24 14-15 ἐν - γλυπτὰ cf. Ex. 38,6-8 17-18 περὶ - γλυπτῶν cf. 3 Reg. 7,16 et 22

6-366,11 εἰ - θυσιαστήριον = floril. Γ apud Déroche p. 82-83 (p. 421-422 Déroche²) 6-9 εἰ - πολλῶν ~ Ioh. Dam. imag. I 56,21-26 / II 52,21-26 (= φ⁴ Déroche)

HV T M 6-366,11 = Γ 6-9 ~ Ioh. Dam.^{1,11}

1 ὁ om. Vc edd. *Niceph.*^{ref} | Σολομών T *Mo Niceph.*^{ref} | ἐυλόγηται HV *Niceph.*^{ref} (P) (cf. lat. et *Sept.*): ἐυλογεῖτε T M edd. *Pa Mo* ηὐλόγηται *Ioh. Dam.*^{1,11} ἐυλογῆται (sic) *Niceph.*^{ref} (C) ἐυλογεῖται Featherstone 2 ἐν om. V | εἰς om. *Pa* 3 ὡς om. H | οὕτω + καὶ V | προτάσσει *Mo* 4 Σωμανίτιδος H M *Mo* 5 καὶ om. *Pa Niceph.*^{ref} 6 ὀστᾶ + τῶν ἁγίων Γ | πῶς post τιμῆς *Mo* | τιμῆς πάσης *Ioh. Dam.*^{1,11} | τιμῆς] σπουδῆς Γ | μετεκόμισαντο V edd. μετεκόμισαν (sic) *Pa* μετεκομίσθησαν *Ioh. Dam.*^{1,11} μετέθηκαν + οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ Γ 6-7 τὰ ὀστᾶ Ἰωσήφ τοῦ Ἰωσήφ *Pa* τὰ ὀστᾶ (+ τοῦ *Ioh. Dam.*^{1,11} [AD¹ F]) Ἰακώβ καὶ Ἰωσήφ *Mo* Γ *Ioh. Dam.*^{1,11} 7 πῶς + πάλιν Γ | ὀστέων] ὀστέων *Pa* | Ἑλισσαίου H M, Ἑλ. + τοῦ προφήτου εὐθέως Γ Ἑλ. + εὐθύς *Ioh. Dam.*¹ Ἑλ. + εὐθέως *Ioh. Dam.*¹¹ | ἀψάμενος post ἄνθρωπος Γ *Niceph.*^{ref} *Ioh. Dam.*^{1,11} 8 θαυματουργεῖ + ὁ M Γ *Niceph.*^{ref} *Ioh. Dam.*^{1,11} 8-9 δι' - λίθων] διὰ ξύλων καὶ διὰ λίθων καὶ διὰ εἰκόνων Γ 8 δι' - διὰ M *Pa Mo* | εἰκόνος V 9 πολλῶν + θαυματουργῆσαι Γ 10 μνήματι ἄλλοτρίῳ V edd. Γ 10-11 ἐπεὶ - θεόν] καὶ ὁ πατριάρχης δὲ Ἰακώβ διὰ λίθων τιμᾶ θεόν Γ 11 στήσας + στήλην Γ | χρίσας + ἐλαίου Γ | αὐτὸν om. Γ | Χριστοῦ om. M 12 τοῦ] τὸν *Pa* | Λάβαν + ὃν *Niceph.*^{ref} | μάρτυρα] μαρτυρεῖ M *Pa Mo* μάρτυρα + μαρτυρεῖ T edd. | καὶ² om. *Niceph.*^{ref} 13 λίθους δώδεκα V | ἔστησεν *Mo Niceph.*^{ref} (cf. lat. et LC et *Hadr.): στήσας HV T M edd. *Pa* ἔστησεν + ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ Γ | εἰς + δόξαν Γ | σοι] καὶ νῦν Γ, om. *Pa Niceph.*^{ref} 14 ὦ om. H T M *Mo* | Ἰουδαῖε + νῦν *Mo Niceph.*^{ref} (cf. supra Γ) | σῶ om. V | κατασκευάζοντα *Pa* σκιάζοντα *Niceph.*^{ref} 14-368,10 τὸ - θεοὶ folio deperdito desunt in *Mo* 15 τὰ γλυπτὰ, εἰσῆλθε] χρυσᾶ, χωνευτὰ καὶ γλυπτὰ, εἰσελθὼν Γ | δέ om. HV | εἰδωλολάτρης - σου om. Γ 15-16 θεασάμενος] ἰδὼν V 16-17 ταῦτα - ἀπολογήσασθαι] ἐγέλασε τὴν σὴν δόξαν ὡς διαβάλλοντα αὐτὸν προσκυνούντα εἰδώλοις, τί ἂν ἀπεκρίθης Γ 16 τῶν Ἰουδαίων *Pa Niceph.*^{ref}: τὸν Ἰουδαῖον HV M (sed cf. lat.) τοῖς Ἰουδαίοις T edd. | αὐτὸν εἰδῶλα προσκυνούντα HV M 17 ἔχοις HV M | ἀπολογίσασθαι H | τῶν χωνευτῶν om. Γ 18 τῶν¹ om. M | καὶ φοινίκων καὶ λεόντων] καὶ τῶν λεόντων καὶ τῶν φοινίκων καὶ Γ | καὶ¹ + τῶν H *Pa* (cf. Γ) | τότε] ποτὲ *Niceph.*^{ref} | νὰ + χωνευτῶν καὶ Γ 18-366,1 οὐδὲν - τοῦτο] οὐκ ἄρα Γ

sic et Salomon ait: *benedictum est lignum per quod iustitia fit*. sic et Heliseus ligno
in Iordanem iactato ferrum in typum Adae quasi ex inferno reduxit. sic praecipit La.-Co. 243
puero suo per uirgam suscitare puerum Somanitidis. deus ergo per tot ligna miracula
operatus est: non potest, dic mihi, mira facere etiam per pretiosum lignum sanctae
5 crucis? si impium est adorare ossa, quomodo cum omni honorificentia detulerunt Ma. 51
ossa Ioseph ex Aegypto? quomodo mortuus homo ossa Helisei tangens surrexit?
porro si per ossa miracula operatur deus, perspicuum est quod possit etiam per
imagines et per lapides et per alia multa. nam et Abraham non permisit sepeliri
corpus Sarrae in monumentis alienis, sed in proprio sepulchro causa honoris. nam et
10 Iacob honorat per lapidem deum, statuens et ungens eum in typum Christi angularis
lapidis, et item acruum lapidum in Laban nominauit testem, et Iesus Naue duo- PL 129, 297
decim lapides statuit in recordationem dei. si enim essent tibi, o Iudaeae, in templo
tuo duo cherubim illi qui obumbrabant propitiatorium sculpti et intrasset quisquam
paganus idolorum cultor et uisis his arguisset Iudaeos quasi et ipsos simulacra
15 adorantes, quid putas haberes, dic mihi, respondere illi de duobus cherubim fusilibus
et bubus et palmis et leonibus qui erant tunc in templo sculpti? nihil haberes utique

11–12 et² – dei ~ LC I 21 p. 203,17–20 (= I Capit. p. 104,23–24; cf. p. 203,27–30) = *Hadr. (ser. 2) p. 46,19–22 (In actione quarta. Capitulo XI): Quod non bene Iohannes presbiter senserit, qui, ut imaginum adorationem adstrueret, dixit: „Et Iesus (Iesu Hadr.) nave duodecim lapides statuit in (in om. Hadr., suppl. Hampe) Dei memoria.” *Locus allatus Iohanni presbytero per errorem adscribitur.*

P VE 11–12 ~ LC, *Hadr.

1 quot P | fit] fecit P^{ac} (sublin. et fit superscr. P^c) | Helisaeus P Helyseus E Elisaeus ed. Rom.* (uide infra l. 6) 2 iacto ed. Rom.* | praecepit P^{pc} (e superscr. P^c) E 3 Somanitidis P^{ac} V (cf. gr.): Sunamitis P^{pc} (superscr. P^c [ex Vulg., ut uidetur]) Symanitidis E (y in ras.?) Sunamitidis ed. Rom.* | ergo + qui E^{pc} (qui add. E¹⁻² s.l.) edd. 5 detulerint P^{ac} (u superscr. P^c) 6 Egipto P Egipto E | Elisaei ed. Rom.* 9 sepulcro ed. Rom.* 11 item ~ πάλιν? fort. iterum scribendum (cf. p. 361,5 al.) 12 Iudaeae P Iudeę V Iudee E 14 Anast. ἐν τοῖς ναῶν σου praetermisit | Iudeos codd. 14–15 adorantes simulacra VE edd. 16 bobus P^{pc} (u¹ in o mut. P^c) ed. Rom.* | tunc om. F edd.

ἂν εἶχες πρὸς αὐτὸν ἀληθὲς λέγειν εἰ μὴ τοῦτο ὅτι „οὐχ ὡς θεοὺς ἔχομεν αὐτὰ ἐν τῷ ναῷ, ἀλλ' εἰς ἀνάμνησιν θεοῦ καὶ δόξαν τὰ χερουβὶμ ταῦτα ἔχομεν ἐν τῷ ναῷ". εἰ οὖν ταῦτα οὕτως, πῶς ἐμοὶ περὶ εἰκόνων ἐγκαλεῖς; ἀλλ' ἐρεῖς μοι ὅτι „ὁ θεὸς τῷ Μωυσῇ προσέταξε ποιῆσαι ἐν τῷ ναῷ τὰ γλυπτὰ". καὶ γὰρ τοῦτο λέγω· ἀλλ' ὁ Σολομὼν ἐκεῖθεν ὁδηγηθεὶς καὶ πλείονα ἐν τῷ ναῷ κατεσκεύασεν, ἅπερ οὐδὲ ὁ θεὸς αὐτῷ προσέταξεν οὐδὲ ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἔσχεν οὔτε ὁ ναὸς ὃν Ἰεζεκιήλ ἐκ θεοῦ ἐώρακε, καὶ οὐ κατεγνώσθη ἐν τούτῳ Σολομὼν· εἰς δόξαν γὰρ θεοῦ τὰς τοιαύτας μορφὰς κατεσκεύασεν, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς. εἶχες δὲ σύ, ὦ Ἰουδαίε, καὶ ἑτερά τινα εἰς μνήμην καὶ δόξαν θεοῦ, τὴν ῥάβδον Μωυσέως, τὰς θεοτεύκτους πλάκας, τὴν ἄφλεκτον βάτον, τὴν ξηρένυδρον πέτραν, τὴν μαννοφόρον στάμνον, τὴν κιβω- 10 τόν, τὸ θυσιαστήριον, τὸ θεώνυμον πέταλον, τὸ θεόδηλον ἐφούδ, τὴν θεόσκηνον σκηνήν. εἴθε καὶ σύ πρώην τούτοις ἐσχόλαζες προσκυνῶν καὶ ἐπικαλούμενος τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν καὶ αὐτοῦ ἐμνημόνευες διὰ τῶν μικρῶν τούτων εἰκόνων καὶ τύπων, καὶ μὴ τὸν μόσχον καὶ τὰς μυίας κατεῖχες ὑπὲρ τὰς θεοτεύκτους πλάκας. εἴθε καὶ τὸ ἅγιον καὶ χρυσοῦν θυσιαστήριον ἐπόθεις καὶ σύ καὶ μὴ τὰς δαμάλεις 15 τῆς Σαμαρείας, εἴθε καὶ τὴν βλαστήσασαν ῥάβδον καὶ μὴ τὴν Ἀστάρτην τὴν ἐρημώσασάν σου τὴν πόλιν. εἴθε τὴν ὀμβρίθειον ἡσπάσω πέτραν καὶ μὴ Βάαλ τὸν θεόν. ἀλλὰ διὰ τοῦτο αὐτὰ πάντα οὐ προσκυνεῖς ὁ πάλαι Ἰσραήλ, ἐπειδὴ οὐκ

3-4 ὁ — γλυπτὰ cf. Ex. 25,18 6-7 ὁ — ἐώρακε cf. Ez. 40-43 (cf. supra p. 350,1-3) 9 τὰς θεοτεύκτους πλάκας cf. Ex. 31,18 10 τὴν ἄφλεκτον βάτον cf. Ex. 3,2 | τὴν ξηρένυδρον πέτραν cf. Ex. 17,6; Num. 20,11 | τὴν μαννοφόρον στάμνον cf. Ex. 16,33; Hebr. 9,4 10-11 τὴν κιβωτόν cf. Deut. 10,1-4; Hebr. 9,4 11 τὸ θυσιαστήριον cf. Ex. 38,22 etc. | τὸ θεώνυμον πέταλον cf. Ex. 36,37 | τὸ θεόδηλον ἐφούδ cf. 1 Reg. 23,9 et 30,7 11-12 τὴν θεόσκηνον σκηνήν cf. Ex. 26,1 14 τὸν μόσχον cf. Ex. 32,4 et 8 | τὰς μυίας cf. 4 Reg. 1,2 sqq. | τὰς² — πλάκας cf. Ex. 31,18 etc.; Hebr. 9,4 15 τὸ — θυσιαστήριον cf. Ex. 40,26; 3 Reg. 7,34; 2 Par. 4,19 15-16 τὰς — Σαμαρείας cf. 3 Reg. 12,28; 4 Reg. 17,16 16 τὴν βλαστήσασαν ῥάβδον cf. Num. 17,23; Hebr. 9,4 | Ἀστάρτην cf. Iud. 2,13; 2 Par. 24,18 17 τὴν² — πέτραν cf. Ex. 17,6; Num. 20,11 | Βάαλ cf. 3 Reg. 16,31 et 18,26; 4 Reg. 17,16; Iud. 2,13 etc.

3-12 ἀλλ' — σκηνήν ~ Ioh. Dam. imag. I 56,36-50 / II 52,36-50 (= φ⁵ l. 1-10 Déroche) 8-17 εἶχες — Βάαλ cf. infra p. 438,17-440,2 (Ps.-Greg. epist. ad Germ.) 12-14 εἴθε — τύπων cf. Ioh. Dam. imag. I 56,50-54 / II 52,50-54 (= φ⁵ l. 11-13 Déroche) 14-368,1 καὶ — σου cf. Ioh. Dam. imag. II 52 addit. in cod. F (= φ⁶ Déroche)

HV T M 3-12 ~ Ioh. Dam.^{1,11}

1 ἂν om. ed. Rom.* | ἔχοις M | ἀληθὲς πρὸς αὐτὸν λέγειν M Pa Niceph.^{ref} ἀληθὲς λέγειν πρὸς αὐτὸν V | λέγειν] ἐρεῖν H | εἶχομεν H 1-2 αὐτὰ — ναῷ¹] ταῦτα τὰ χερουβὶμ Γ 1-2 ἐν τῷ ναῷ om. V 2 εἰς — ναῷ²] εἰς δόξαν καὶ ἀνάμνησιν Γ | τὰ — ναῷ² om. V 3 εἰ — ἐμοὶ] πῶς οὖν ἐμοὶ Γ | ἐμοὶ] ἐμὲ H (prob.) T 3-4 ὁ — γλυπτὰ] τῷ Μωυσῇ προσέταξεν ὁ θεὸς ποιῆσαι τὰ χειροποίητα ἐν τῷ ναῷ Γ 3-4 προσέταξε τῷ Μωυσῇ H 4 Μωυσεῖ Γ Μωσεῖ Niceph.^{ref} | ἐν τῷ ναῷ] ταῦτα V | λέγω τοῦτο V 5 Σολομὼν T | ἐκεῖθεν] ἐκεῖνος V | πλείονα + τούτων Γ 5-6 οὔτε — προσέταξεν] ἅπερ αὐτῷ ὁ θεὸς οὐ προσέταξεν Γ 6 οὐδὲ] οὔτε + μὴν Γ | εἶχε Γ 6-7 οὔτε — ἐώρακε om. Γ 6 οὔτε] οὐδὲ M οὔτε + μὴν H | Ἰεζεκιήλ Pa 7 διὰ τοῦτο Γ | τούτῳ + ὁ Niceph.^{ref} | Σολομὼν T, om. Γ 7-8 εἰς — κατεσκεύασεν] ἐπειδὴ εἰς δόξαν θεοῦ καὶ ἀνάμνησιν ταῦτα ἐποίησε Γ 7 εἰς δόξαν γὰρ] καὶ γὰρ εἰς δόξαν H | θεοῦ γὰρ Pa 7-8 τὰς τοιαύτας μορφὰς om. V 7-8 τὰς τοιαύτας om. La.-Co.* 7 τὰς om. Pa 8 ὥσπερ] καθάπερ Γ | δὲ + καὶ H | σύ, ὦ Ἰουδαίε om. Γ | σοι T, om. Niceph.^{ref} 9 τινὰ om. Γ | εἰς — θεοῦ] εἰς δόξαν θεοῦ καὶ ἀνάμνησιν Γ | δόξαν καὶ μνήμην θεοῦ H μνήμην θεοῦ καὶ δόξαν Pa | Μωυσέως H T M edd. Niceph.^{ref} Μωυσέως + τὴν θαυματουργήσασαν, τὴν ῥάβδον Ἀαρὼν τὴν βλαστήσασαν Γ | νεοτεύκτους Niceph.^{ref} 10 ξηρένυδρον Γ ξηρένυγρον Niceph.^{ref} | μαννοφόρον Γ 11 θεόδειλον V θεῷ δῆλον T | ἐφουδὸν H 12 εἴτε H | τούτοις πρώην H 13-14 καὶ¹ — τύπων om. V 13 αὐτοῦ T (ex con. ut uidetur) Niceph.^{ref}: αὐτὸς H M Pa (cf. lat.) | εἰκόνων τούτων Niceph.^{ref} 14 μυίας V μῦας M | θεοπνεύστους Niceph.^{ref}, om. V 15 εἴτε H | χρυσοῦν καὶ ἅγιον V ἅγιον χρυσοῦν M ed. Rom.* (ex Vc) | θυμιατήριον H M | καὶ³ om. V 16 εἴτε H, om. V | καὶ¹ om. Niceph.^{ref} | βλαστήσασαν euanidum in V | τὴν³ om. ed. Rom.* 17 τὴν πόλιν σου H | σου om. Pa | τὴν¹ om. V | εἴτε H καὶ V εἴθε + καὶ Pa | ὀμβρήθειον T Niceph.^{ref} (P) ὀμβρόθειον ed. Rom.* | μὴ om. Pa 17-18 τὸν θεόν H T Pa (cf. lat.): τὴν θεόν M τὸν θεόν + σου V edd. τὸν ἄθειον Niceph.^{ref} (cf. Ioh. Dam.¹¹ cod. F) 18 αὐτὰ] αὐτὸ + τὰ H ταῦτα Niceph.^{ref}

uerum ad eum dicendum nisi hoc quia „non ut deos habemus ea in templo, sed ad recordationem dei et gloriam cherubim istos habemus in templo”. si ergo ita se habent, quomodo me super iconis accusas? sed dicis mihi quia „deus Moysi praecepit facere in templo sculptilia”. et ego hoc dico. sed Salomon illinc directus etiam
 5 plura in templo construxit quae neque ei deus praecepit neque tabernaculum testimonii habuit neque templum quod Hiezechihel ex deo contemplatus est. et non est in hoc Salomon reprehensus; in gloriam enim dei huiusmodi formas construxit, quemadmodum et nos. habuisti autem tu, o Iudaeae, et alia quaedam in memoriam et gloriam dei, uidelicet uirgam Moysi, fabrefactas diuinitus tabulas, incombustum
 10 rubum, aridam et irriguam petram, manna gestantem urnam, arcam, altare, dei nominis lamminam, deum manifestans ephot, deo habitabile tabernaculum. utinam et tu prius haec adorans uacasses et inuocans eum qui est super omnia deus et ipse memorasses per has pusillas iconas et figuras, et non uitulum et muscas haberes super tabulas a deo patratas. utinam sanctum ac aureum altare desiderasses et tu et non
 15 uitulas Samariae, utinam et uirgam quae germinauerat et non Astartem quae desolauit ciuitatem tuam. utinam diuinitus imbrem dantem petram salutauiesses et non Bahal deum. sed ideo haec omnia non adoras, prisce Israel, quoniam non *dilexisti deum ex*

Rom. 487

P VE

1 deos] Iudaeos P^{ac} (*sublin. et deos superscr.* P^c) 2 istos cherubim F *edd.* 4 illinc] hinc VE *edd.* 6 Hiezechihel *scripsi coll. p. 287, 11 al.: Ezechiel P ed. Rom.* Hiezechiel VE* 7 enim *om.* P 8 Iudaeae P Iudeę V Iudee E
 11 laminam F *edd.* | Ephod *ed. Rom.* (de forma ephot cf. ThLL s.u.)* 12 uacasses P | ipse] ipsum *ed. Rom.* non male, sed Anast. legit αὐτός (cf. app. crit. gr.)* 15 uitulas P: uitas V E^{ac} (*prob.*) uaccas E^{pc} (*in ras.?*) *edd.* | Samarie P E | quae¹] que P VE, *corr.* F | Hastarten P^{ac} (H *exp.*) VE Astartem *ed. Rom.** 16 Baal *ed. Rom.** 17 deum¹ + tuum *ed. Rom.* (ex gr. V)* | quoniam] quia VE *edd.*

ἡγάπησας τὸν θεὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου. ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἑαυτοῦ φίλον ἢ βασιλέα καὶ μάλιστα εὐεργέτην, κἂν υἱὸν αὐτοῦ θεάσῃται κἂν ῥάβδον κἂν θρόνον κἂν στέφανον κἂν οἶκον κἂν δοῦλον, κρατεῖ, ἀσπάζεται καὶ τιμᾷ διὰ τούτων τὸν εὐεργέτην καὶ μάλιστα τὸν θεόν. ὅταν οὖν ἴδῃς χριστιανούς προσκυνοῦντας τὸν σταυρόν, γινῶθι ὅτι τῷ σταυρωθέντι Χριστῷ τὴν προσκύνησιν προσάγουσι καὶ οὐ τῷ ξύλῳ. ἐπεὶ εἰ τὴν φύσιν τοῦ ξύλου ἔσεβον, πάντως ἂν καὶ τὰ δένδρα καὶ τὰ ἄλλα προσεκύνουν, ὥσπερ καὶ σύ ποτε, Ἰσραήλ, προσεκύνεις τούτοις, λέγων τῷ δένδρῳ καὶ τῷ ξύλῳ· *σύ μου εἶ θεός, καὶ σύ με ἐγέννησας*. πάλιν δὲ οὐχ οὕτως λέγομεν ἡμεῖς τῷ σταυρῷ οὐδὲ ταῖς μορφαῖς τῶν ἀγίων· „*θεοὶ ἡμῶν ἐστε*.” οὐ γὰρ εἰσι θεοὶ ἡμῶν, ἀλλ’ ὁμοιώματα καὶ εἰκόνες Χριστοῦ καὶ τῶν ἀγίων αὐτοῦ πρὸς ἀνάμνησιν καὶ τιμὴν καὶ εὐπρέπειαν ἐκκλησιῶν προκείμενα καὶ προσκυνούμενα. ὁ γὰρ τιμῶν τὸν μάρτυρα τὸν θεὸν τιμᾷ. καὶ ὁ τῇ μητρὶ αὐτοῦ προσκυνῶν αὐτῷ τὴν τιμὴν προσάγει. καὶ ὁ τὸν ἀπόστολον τιμῶν τὸν ἀποστείλαντα τιμᾷ. εἴθε καὶ σύ Μωσαϊκὰς εἰκόνας ἐποίεις καὶ προφητικὰς καὶ καθ’ ἐκάστην ἡμέραν ἐν αὐταῖς προσεκύνεις τῷ θεῷ καὶ δεσπότῃ αὐτῶν καὶ μὴ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ Ναβουχοδονόσορ. καὶ πῶς οὐκ αἰσχύνη κατ’ ἐμοῦ κινούμενος καὶ κατεπαιρόμενος περὶ τῶν εἰκόνων καὶ τοῦ σταυροῦ ἐγκαλῶν, εἰ Ἀβραὰμ τοῖς εἰδωλολάτραις προσεκύνησεν, εἰ Μωυσῆς τῷ Ἰοθὼρ εἰδωλολάτρῃ προσεκύνησε καὶ Ἰακώβ τῷ Φαραῶ καὶ Δανιὴλ τῷ Ναβουχοδονόσορ; εἰ οὗτοι προφῆται καὶ δίκαιοι ὄντες διὰ τινος εὐεργεσίας προσεκύνουν αὐτοῖς ἐπὶ τὴν γῆν εἰδωλολάτραις οὖσιν, ἐμοῦ κατεπαίρη προσκυνούντος σταυρῷ καὶ χαρακτῆρσιν ἀγίων, ἐξ ὧν μυρία ἀγαθὰ παρὰ θεοῦ δι’ αὐτῶν κομίζομαι; ὁ γὰρ τὸν βασιλέα φοβούμενος οὐκ ἀτιμάζει τὸν υἱὸν αὐτοῦ. καὶ ὁ τὸν θεὸν φοβούμενος τιμᾷ πάντως καὶ σέβει καὶ προσκυνεῖ ὡς υἱὸν θεοῦ Χριστὸν τὸν

1 cf. Deut. 6,5; Mc. 12,30; Lc. 10,27; Mt. 22,37 8 cf. Jer. 2,27 9 cf. Is. 42,17 15-16 τῇ¹ – Ναβουχοδονόσορ cf. Dan. 3,1 sqq. 17 Ἀβραὰμ – προσεκύνησεν cf. Gen. 23,7 18 Μωυσῆς – προσεκύνησε cf. Ex. 18,7 | Ἰακώβ – Φαραῶ cf. Gen. 47,7 et 10 18-19 Δανιὴλ – Ναβουχοδονόσορ cf. Dan. 2,46 (ubi Daniel non adorat, sed adoratur)

1-4 ὁ – θεόν ~ Ioh. Dam. imag. I 56,58-62 / II 52,58-62 (= φ⁷ Déroche) 4-13 ὅταν – τιμᾷ ~ Ioh. Dam. imag. I 56,64-78 / II 52,64-78 (= φ⁸ Déroche) 4-11 ὅταν – προσκυνούμενα cf. Ioh. Dam. imag. III 89,1-8 (= φ⁸ Déroche) 13-17 εἴθε – ἐγκαλῶν ~ Ioh. Dam. imag. I 56,62-64 / II 52,62-64 et addit. in cod. F (= φ⁹ Déroche) 17-19 εἰ² – Ναβουχοδονόσορ ~ Ioh. Dam. imag. I 56,14-15 / II 52,14-15 (= φ¹⁰ Déroche) 17-22 εἰ² – κομίζομαι cf. Ioh. Dam. imag. III 89,9-16 (= φ⁹ Déroche)

HV T M 1-4 ~ Ioh. Dam.^{1,II} 4-13 ~ Ioh. Dam.^{1,II} 13-17 ~ Ioh. Dam.^{1,II} 17-19 εἰ² – Ναβουχοδονόσορ ~ Ioh. Dam.^{1,II}

1 ἡγάπας *Niceph.^{ref}* | σου om. H M (cf. lat.) | ἀγαπῶν + τὸν θεόν ἢ V 1-2 ἢ βασιλέα om. H 2 κἂν¹ | ἢ Pa | θεάσῃται + κἂν τούτου τὸν εὐεργέτην καὶ μάλιστα τὸν θεόν H (uide infra) | ῥάβδον Pa 3 κἂν¹ – οἶκον om. V | κἂν οἶκον om. H | κρατεῖ H M (cf. lat.) ed. Rom. (ex Vc): κρατῇ V κρατήσας T κρατεῖ + καὶ Pa *Niceph.^{ref}* Ioh. Dam.^{1,II} 3-4 τούτων – προσκυνοῦντας om. H (uide supra) 4 τὸν¹ om. Pa 6 ἐσέβοντο Pa 7 καὶ om. *Niceph.^{ref}* Ioh. Dam.^{1,II} | σοὶ Pa | ποτε om. HV ποτε + ὁ T edd. (cf. Ioh. Dam.^{1,II}) 9 ἡμεῖς λέγομεν V 10 καὶ¹ om. La.-Co.* 11 εὐπρέπειαν + τῶν H 14 καθ’ – αὐταῖς om. V | ἐν αὐταῖς Mo *Niceph.^{ref}* (cf. lat. et Ioh. Dam.^{1,II}): αὐταῖς H Pa δι’ αὐτῶν T edd. αὐταῖς + προσκυνῶν M 16 καὶ¹ om. T | κινούμενος καὶ om. V | ἐπαιρόμενος V | περὶ] κατὰ T edd. 16-17 τῶν – ἐγκαλῶν] τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν εἰκόνων ἐγκαλεῖν V 17 εἰκόνων + τε M | τοῦ σταυροῦ] τοῦτο *Niceph.^{ref}* | ἐγκαλεῖς H | τοὺς εἰδωλολάτραις προσεκύνει *Niceph.^{ref}* 17-18 εἰ² – προσεκύνησε om. V (cf. lat.) 17 εἰ² | ἢ H M 18 Μωσῆς T M edd. *Niceph.^{ref}* Μωυσῆς Pa | τῷ¹ – εἰδωλολάτρῃ] τὸν ... εἰδωλολάτρην T edd. | Ἰοθὼρ Pa Mo | τὸν Φαραῶ ὁ Ἰακώβ H | τῷ² M *Niceph.^{ref}* (cf. Ioh. Dam.^{1,II}): τὸν HV T edd. Pa Mo 19 τῷ] τὸν T edd. Mo | εἰ – ὄντες] προφῆται ὄντες καὶ δίκαιοι Pa | τινος V 20 προσεκύνησαν M προσκυνήσαντες Pa | εἰδωλολάτρων ὄντων Mo 20-21 προσκυνοῦντι H Pa Mo 21 σταυρῷ] Χριστῷ V σταυρόν Pa Mo τῷ σταυρῷ *Niceph.^{ref}* | παρὰ θεοῦ om. HV | θεοῦ + καὶ T 23 καὶ σέβει om. V | σέβεται M | θεοῦ om. Pa

toto corde. qui enim diligit amicum suum aut imperatorem et praecipue benefactorem suum, siue filium eius uideat siue uirgam siue sedem siue coronam siue domum siue seruum, tenet, osculatur et honorat per ista benemeritum et maxime deum. cum ergo uideris christianos adorare crucem, scito quia crucifixo Christo adorationem
 5 offerunt et non ligno. nam si naturam ligni coluissent, profecto et arbores et nemora adorassent, sicuti et tu quondam, Israel, adorabas haec dicens arbori et ligno: *tu es* La.-Co. 246
deus meus, et tu me genuisti. at nos iterum non sic dicimus cruci neque figuris Ha. 202
 sanctorum: „*dii nostri estis.*” non enim sunt dii nostri, sed similitudines et imagines Ma. 54
 Christi et sanctorum eius ad recordationem et honorem et decorem ecclesiarum
 10 propositae ac adorandae. qui enim honorat martyrem, deum honorat, et qui matrem PL 129, 298
 eius adorat, ipsi honorificentiam exhibet. et qui apostolum honorat, illum qui misit honorat. utinam et tu Mosaicas iconas faceres et propheticas atque per singulos dies in eis adorasses deum et dominum ipsarum et non imaginem auream Nabuchodonosor. et quomodo non confunderis contra me commotus et eleuatus super imagi-
 15 nibus et cruce calumniam inferens, si Abraham idololatrias adorauit et Iacob Pharaonem et Danihel Nabuchodonosor? si isti cum essent prophetae ac iusti propter quaedam beneficia adorabant eos super terram idololatrias existentes, in me effereris adorantem crucem et characteres sanctorum ex quibus dena milia bona a deo per eos percipio? qui enim regem timuerit, non inhonorat filium eius. et qui deum timet,
 20 honorat utique et colit ac adorat ut filium dei Christum deum nostrum et figuram

1-12 qui – honorat ~ *LS^b* p. 514,29-38 (*Pr f.* 66^v-67^r): Et infra: „Qui enim diligit amicum suum aut regem et magis bene merenti (merentem *Werminghoff*), siue filium eius videns siue uirgam siue sedem siue coronam siue domum siue seruum tenens, osculatur et honorat per hos benefactorem et magis Deum. Quando enim vides Christianos adorantes crucem, cognosce, quoniam crucifixo Christo adorationem proferunt et non ligno. Nam si naturam ligni venerati essent, omnino et arbores et nemora (nemo *Pr^{ac} prob.*, ra *ins.* *Pr²*) adorarent, sicut et tu aliquando, Israhel, adorabas dicens (dices *Pr^{ac}*, n *ins.* *s.l.* *Pr²*) arbori et ligno: Tu mihi es Deus et tu me genuisti. Ergo non sic dicimus cruci neque figuris sanctorum: Dii nostri estis. Non enim sunt Dii nostri, sed similitudines et imagines Christi et sanctorum eius et ad memoriam et honorem et decorem ecclesiarum adiacentium et adorantium. Qui enim honorat martyrem (honorat martyrem] -t et m- *Pr² in aliis litt.*) Deum honorat et qui matrem eius honorat ipsi Deo honorem offert et qui apostolum honorat qui misit eum honorat” et cetera. 15-16 si – Nabuchodonosor cf. *LC I* 9 p. 148,18-26 (= *I Capit.* p. 103,21-25; cf. p. 148,27-149,1 et 151,23-26) = **Hadr.* p. 25,31-37 (In actione quarta. Capitulo XXII): Quomodo intellegendum sit, quod scriptum est: „Abraham adorauit populum terrae, filios Heth’ (Et *Hadr.*), siue (sibe *Hadr.*) quod Moyses (Moses *Hadr.*) Ietro (Iothor *Hadr.*) legitur adorasse, quibus exemplis hi (hii *LC^{ac} Hadr.*), qui propter adorandas imagines synodos faciunt, suum errorem fulcire affectant, et quia nec Iacob Pharaonem (Faraonem *Hadr.*) nec Danihel Nabuchodonosor (Nabugodonosor *Hadr.*) regem, ut illi dicunt, uspiam legantur (leguntur *Hadr.*) adorasse. cf. *Freeman* p. 148 adn. 3 19-371,1 qui² – eius² ~ *LC III* 28 p. 470,3-7 (= *III Capit.* p. 335,10-13; cf. p. 470,10-12) = **Hadr.* (ser. 2) p. 43,17-21 (In actione quarta. Capitulo III): Inutile et demens et (om. *Hadr.*) errore plenum dictum, quod dicunt: „Qui Deum timet, honorat omnino, adorat et veneratur (venerat *Hadr.*) sicuti (sicut *Hadr.*) Filium Dei Christum Deum (dominum *Hadr.*) nostrum et signum crucis eius et figuram sanctorum eius.”

P VE 1-12 ~ *LS^b* 19-371,1 ~ *LC*, **Hadr.*

1 corde] corde tuo *Vulg.*, sed cf. gr. H M | enim] autem *ed. Rom.** | suum om. *F edd.* 11 adorat] honorat P (cf. *LS^b*), sed cf. gr. 12 propheticas P 13 adores *ed. Rom.**, sed cf. *supra* l. 6 | dominum et deum VE *edd.* | ipsorum *ed. Rom.** 15 cruci *ed. Rom.** | kalumpniam P | idolatrias E | adorauit + et Moyses Iethro idololatriam *ed. Rom. corr.** ex gr. (cf. *LC Hadr.*) non male, sed haec in Anastasii exemplari graeco defuisse uidentur (cf. gr. V) 16 Daniel E *edd.* | prophete P 17 idolatrias E *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* | efferris *F² edd.* 20 deum] dominum E *edd.*

θεὸν ἡμῶν καὶ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῶν ἁγίων αὐτοῦ. ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κύπρου εἶπεν· Οὗτος ὁ ἀναγνωσθεὶς πατήρ ἐν μιᾷ τῶν πόλεων τῆς Κύπρου ἱεροπρεπῶς διέπρεψε· καὶ 5
πολλὰ ἐγκώμια καὶ πανηγυρικοὺς λόγους αὐτοῦ ἔχομεν, μεθ' ὧν καὶ εἰς τὴν μετα-
μόρφωσιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. συνεγράψατο δὲ καὶ τὸν βίον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου
Rom. 488 ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας τοῦ Ἐλεήμονος, ἔτι μὴν καὶ τοῦ ὀσίου Συμεὼν τοῦ
Σαλοῦ καὶ ἕτερά τινά· καὶ ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ ὀρθόδοξος γνωρίζεται.
ἤκμασε δὲ κατὰ τοὺς χρόνους Μαυρικίου τοῦ βασιλέως. 10

Ἰωάννης ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητῆς τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς ἀνατολῆς εἶπεν· Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει εἰς δόξαν τοῦ προειρημένου πατρὸς εὐδηλον — οἱ γὰρ τοποτηρηταὶ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα προσήνεγκαν τὴν αὐτοῦ βίβλον τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ —, καὶ μάλιστα ὅτι πλατυτέρως ἀπέδειξε τὴν τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἀποδοχὴν καὶ προσκύνησιν. 15

Ἔτι Ἰωάννης ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητῆς τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς ἀνατολῆς βιβλίον ἐπιδείξας τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ εἶπε· Τὸ βιβλίον τοῦτο, τίμιοι πατέρες, ἐν τῇ βασιλίδι πόλει εὗρηκα παρὰ τῷ κυρίῳ Προκοπίῳ τῷ σιλεν-
τιαρίῳ, καὶ εὐρών αὐτὸ λίαν ἐχάρην, ἐπειδὴ τὸ ἴσον αὐτοῦ ἔχομεν ἐν τῇ ἀνατολῇ ἀπαράλλακτον. διδάσκει δὲ ἐν αὐτῷ ὁ μακάριος Ἀναστάσιος περὶ διαφορᾶς προσ- 20
κυνήσεως, καὶ εἰ κελεύει ἡ ἁγία σύνοδος, ἀναγνωσθήτω.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν· Ἀναγνωσθήτω.

Καὶ λαβὼν Στέφανος ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς ἀνέγνω·

La.-Co. 248 Τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου ἐπισκόπου Θεουπόλεως ἐπιστολὴ πρὸς τινὰ σχολαστικόν,
Ma. 56 δι' ἧς ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτὸν πρὸς τὴν ἐνεχθεῖσαν αὐτῷ παρ' αὐτοῦ ἀπορίαν 25
ἧς ἡ ἀρχή· Εἰ τῷ μόνον ἐπερωτήσαντι σοφίαν σοφία λογισθήσεται. καὶ μεθ' ἕτερα·

26 cf. Prou. 17,28

7-9 cf. CPG 7782-7783; BHG^a 886-886d et 1677-1677bb 24-372,7 Anast. I. Antioch. epist. ad scholasticum (CPG 6954, cf. 6957) p. 136,1-137,5 Sakkos, PG 89, 1405 C - 1408 A (ex Actis Nicaenis = Mansi)

HV T M 24-372,7 = Pa f. 261^r

2-3 ὅτι — ἀμήν om. *Niceph.*^{ref} 2-3 νῦν — ἀμήν om. V 4 ὁ ὀσιώτατος om. T edd., ὀσιώτατος om. V M | Κωνσταντίας V 7 καὶ om. M 8 ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας post Ἐλεήμονος M, om. V | τοῦ³ + διὰ Χριστὸν M 9 τοῖς λόγοις αὐτοῦ] τούτοις V 10 ἤκμαζε T M edd. 11-16 Ἰωάννης — Ἔτι om. V 11 ὁ om. H | πρεσβύτερος] ἐπίσκοπος H 13-14 οἱ — συνόδῳ] locus suspectus; fort. adnotatio marginalis falso loco in textum recepta est 13 ἁγιωτάτου] μακαριωτάτου M 15 καὶ προσκύνησιν delendum esse conl. Dubielzig coll. lat. 16-17 Ἔτι — ἀνατολῆς] Ὁ αὐτὸς M (de V uide supra) 16 ὁ θεοφιλέστατος om. V | καὶ τοποτηρητῆς om. V 17 βιβλίον¹ — συνόδῳ om. V (uide infra) | βιβλίον¹ om. T edd., sed cf. lat. | Τοῦτο τὸ βιβλίον + ὁ δεικνύω ὑμῖν V 18 εὗρηκα πόλει V | κυρῶ ed. Rom.* ex Vc 18-19 σελεντιαρίῳ M 19 ἴσον ed. Rom.* | ἔχομεν post ἀνατολῇ M (ras. post αὐτοῦ) 20 αὐτῇ HV 21 εἰ — σύνοδος] εἰ κελεύετε V 23 Καὶ — ἀνέγνω] Καὶ ἀνέγνω Στέφανος νοτάριος V 24-25 Τοῦ — ἀπεκρίνατο] Ἐπιστολὴ πρὸς τινὰ σχολαστικόν Ἀναστασίου ἐπισκόπου Θεουπόλεως δι' ἧς ἀπεκρίθη V 24 τινὰς σχολαστικούς (infra tamen πρὸς αὐτὸν et παρ' αὐτοῦ) Pa 25 ἐπενεχθεῖσαν V | αὐτῷ om. Pa 26-372,1 ἧς — Καὶ om. V 26 ἧς ἡ ἀρχή om. Pa | τῷ μόνον] expectaueris τῷ ἀνοήτῳ, cf. Prou. 17,28

crucis eius et characteres sanctorum eius. quia ipsum decet gloria cum patre et spiritu sancto nunc et semper et in saecula saeculorum. amen.

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: Hic qui lectus est pater in una urbium Cypri decore sacratissimo claruit, et multa praeconia et festiuos
 5 sermones eius habemus, cum quibus est etiam sermo eius in transfigurationem saluatoris nostri. conscripsit autem et uitam sancti Iohannis archiepiscopi Alexan- Rom. 488-
 driae cognomento Helehemonis, * quin et sancti Symeonis Simplicis et alia quaedam; atque in omnibus sermonibus suis horthodoxus cernitur. floruit autem temporibus Mauricii imperatoris.

10 Iohannes deo amabilis presbyter et uicarius apostolicae sedis orientis dixit: Quia uero haec ita se habent ad gloriam praedicti patris manifestum est – uicarii quippe sanctissimi papae attulerunt eius librum sanctae synodo –, et maxime quia latius demonstraui sacrarum imaginum receptionem.

Item Iohannes deo amabilis presbyter et uicarius apostolici throni orientis librum
 15 ostendens synodo dixit: Librum istum, honorabiles patres, in regia urbe repperi apud dominum Procopium silentiarium, et inuento eo ualde gauisus sum, quoniam exemplar eius habemus in oriente simillimum. docet autem in eo beatus Anastasius de diuersa adoratione, et si iubet sancta synodus, legatur.

Sancta synodus dixit: Legatur.

20 Et accipiens Stephanus reuerentissimus monachus legit:

* Sancti Anastasii episcopi Theupoleos epistola ad quendam scolasticum, per quam La.-Co. 247
 respondit ei ad illatam sibi ab eo * aporian Ma. 55

cuius initium est: Si tantum interroganti sapientiam sapientia *putabitur*. et post aliqua:

P VE

1 et²] ac VE *edd.* 4 decore + et P 7 cognomemento (*sic*) VE | Helehemonis] He id est misericordis lehemonis (*sic*) P^{ac} (elehemonis P^{pc} [e *add.* P^c s.l.]) Helehemonis id est misericors E (id est misericors E¹ s.l.) Eleemonis id est misericordis *ed. Rom.** (*glossa Anastasii in textum recepta; cf. praef. tom. I p. XXXVI adn. 157*) | quedam *codd.*
 12 synodum P^{ac} synodi P^{pc} (um *sublin. et i superscr.* P^c) 14 Item ~ *ΕΤΙ (*cf. p. 387,21 al.*) 16 eo *om.* F *edd.*
 21 *ante titulum add.* Sanctus (*om.* E) hic Anastasius Theupoleos id est Antiochiae fuit episcopus. cui sanctus papa Gregorius saepe amabiliter scripsit et inter alia quod (+ sibi F) librum suum de pastoralis regula interpretatus fuerit et imperatori optulerit (obtulit E) meminit P i. t. E^{1mg} (*adnotatio Anastasii*) | Sancti *om.* P (*uide supra*) | scholasticum *ed. Rom.** 22 ad] at P^{ac} (t in d *mut.* P^c) | eo + aporia (-am E) grece inopia et confusio et defectio et solutio et reuerentia et cunctatio (-tia *sic* P) et turbatio et (di [= dicitur?] *superscr.* P^c) horror, ut priores ostendunt interpretes, dicitur P E^{1mg} (*adnotatio Anastasii, ut uidetur*), *signum supra aporian positum, quod locum in margine adnotatum indicat, seruatur in V* | aporiam *ed. Rom.** 23 sapientia] sapientiam P^{ac} (m *exp.*) VE | putabitur P^{ac} E (*cf. Vulg. Prou. 17,28*): inputabitur P^{pc} (in *add.* P^c) putabatur V reputabitur *ed. Rom.** (*ex Vulg. Clem., ut uidetur*) 24 aliqua] *exspectaueris* alia, *cf. gr.*

Καὶ μηδεὶς προσκοπτέτω τῇ τῆς προσκυνήσεως σημασίᾳ. προσκυνούμεν γὰρ καὶ ἀνθρώπους καὶ ἀγγέλους ἁγίους, οὐ μὴν λατρεύομεν αὐτοῖς. *κύριον* γὰρ φησι Μωσῆς *προσκυνήσεις τὸν θεόν σου καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις*. καὶ ὅρα πῶς ἐπὶ μὲν τοῦ λατρεύσεις προσέθηκε τὸ μόνῳ, ἐπὶ δὲ τοῦ *προσκυνήσεις* οὐδαμῶς· ὥστε προσκυνεῖν μὲν ἔξεστι — τιμῆς γὰρ ἔμφασίς ἐστιν ἢ προσκύνῃσις —, λατρεύειν δὲ οὐδαμῶς, οὐκ οὖν οὐδὲ προσεύξασθαι. ταῦτα μὲν ἔρεῖ τις τέως πρὸς τὸν πρῶτον, ὁ δὲ δεύτερος ταῖς τῶν πολλῶν δόξαις ὑπάγεται, μήπω τῆς ἔνδον ἀναγνώσεως πεῖραν εἰληφώς.

Ha. 204

Ταράσιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἰδωμεν περὶ τῆς προσκυνήσεως τί λέγει ὁ πατήρ.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε· Διαφορὰν προσκυνήσεως παρέστησεν. εἶπε γὰρ ὅτι *κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις*· ἐπὶ τοῦ λατρεύσεις προσέθηκε τὸ μόνῳ, ἐπὶ δὲ τῆς προσκυνήσεως οὐκ ἔτι. ἡ δὲ ψευδοσύνοδος ἐκείνη παρέλαβε τὸ χωρίον τοῦτο εἰς δικαίωμα, πρόδηλον δὲ ὡς ἀσεβῶς αὐτὸ ἐκλαμβάνουσα.

Ταράσιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἄλλ' ἴδε ὁ πάνσοφος πατήρ πῶς αὐτὸ ἐρμηνεύει. ὅπερ δὲ ἐν τῷ μέσω τέθεικε, λίαν πάντας ἡμᾶς καὶ τοὺς ἐριστικῶς ἀντιτιθέντας εἰς τὴν τῶν εἰκόνων ἀποδοχὴν καὶ προσκύνῃσιν ἐνάγει· τιμῆς γὰρ ἐστὶν ἔμφασίς ἢ προσκύνῃσις· πάντες οὖν οἱ τὰς ἱεράς εἰκόνας ὁμολογοῦντες τιμᾶν, τὴν δὲ προσκύνῃσιν παραιτούμενοι, ἐλεγχθήσονται ὑπὸ τοῦ ἁγίου πατρὸς ὡς ἐν ὑποκρίσει λέγοντες. τῷ ὄντι γὰρ τὴν προσκύνῃσιν μὴ ἀποδεχόμενοι, ὅπερ ἐστὶ τιμῆς σύμβολον, τὸ ἐναντίον ἐπιδείκνυνται ποιοῦντες, ὅπερ ἐστὶ ἀτιμία.

Rom. 489

20

Λέων ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Φωκίας εἶπεν· Εὐκαιρὸν ἐστὶ προφητικῶς εἰπεῖν· *ἔστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί, διέρρηξας τὸν σάκκον μου καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην*. ἔστρεψαν γὰρ αἱ θεῖαι γραφαὶ τοὺς νόας ἡμῶν ἀπὸ πάσης ἀσεβείας καὶ ἐνέπλησαν ἡμᾶς θείας γνώσεως καὶ ἐπιστήμης.

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου βιβλὸν ἐπέδωκε τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου ἐπισκόπου Θεουπόλεως· ἦν δεξάμενος Στέφανος ὁ εὐλαβέστατος διάκονος καὶ νοτάριος ἀνέγνω·

2–3 Mt. 4,10; Lc. 4,8; cf. Deut. 6,13 et 10,20 10–11 κύριον — λατρεύσεις¹ Mt. 4,10 etc. (uide supra) 22–23 Ps. 29,12

2–6 κύριον — προσεύξασθαι cf. Germ. epist. ad Ioh. infra p. 442,20–23

HV T M

2 ἀγγέλους + καὶ HV Pa, sed cf. lat. | λατρεύομεν Pa | κύριον] καὶ M 2–3 Μωυσῆς Pa Μωϋσῆς ed. Rom.*, om. HV 3 μὲν om. H 4 μόνον HV edd. Pa 5 ἐστὶν post γὰρ V 6–7 ταῦτα — εἰληφώς] incertum qua de causa excerptor haec quoque excerpserit 6 τις om. V | τέως om. M 7 δόξαν V 8 Ταράσιος — εἶπεν] Ὁ πατριάρχης εἶπεν V | εἶδωμεν V 10 ἁγία om. V | ὅτι om. H 11 λατρεύσεις¹ + καὶ ὅρα πῶς H (ex l. 3) | τοῦ] τῷ V T edd. | προσέθηκε H (cf. l. 4 et lat.): ἔθηκε V T edd. τέθεικε M 12 μόνον HV 13 αὐτὸ] τοῦτο M 14 Ταράσιος — εἶπεν] Ὁ πατριάρχης εἶπεν V | πῶς ante ὁ πάνσοφος M 15 ἐραστικῶς T (corr. Bonafides Vc^m) 16–17 γὰρ — ἔμφασίς] exspectaueris γὰρ, φησίν, ἔμφασίς ἐστὶν (cf. supra l. 5) 17 ἐστὶν om. V 20 σύμβολον τιμῆς V 21 ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. V | Φωκίας ed. Rom. (cf. Act. I p. 204,24 al.; Bischofslisten p. 55): Φωκείας V M Φωκ sine abbr. H T | εἰπεῖν προφητικῶς M 23 θεῖαι om. M 24 ἐπιγνώσεως T edd. | ἐπιστήμης] εὐφροσύνης V 25 ὀσιώτατος — Κωνσταντίας om. V | Κύπρου + εἶπε V | ἐπέδωκα βιβλὸν V | βιβλίον M 26–27 ἦν — ἀνέγνω] ἦν ἀνέγνω ὁ διάκονος Στέφανος V 26 ἦν] ὁ M 27 καὶ νοτάριος om. H

Et nemo offendatur adorationis significatione. adoramus enim et homines et angelos PL 129,299
sanctos, non tamen * seruimus illis. *dominum* enim, inquit Moyses, *deum tuum*
adorabis et illi soli * *seruies*. et uide quomodo in eo quidem quod dixit *seruies*
praeposuit *soli*, in eo uero quod ait *adorabis* nequaquam. itaque adorare quidem
5 licet – honoris quippe indicium est adoratio –, *seruire* autem nequaquam, ergo nec * Ha. 203
adorare. haec quidem dicet aliquis interim ad primum, secundus autem multorum
opinionibus subicitur, numquam interioris percepta lectionis peritia.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Videamus de adoratione quid dicat pater.

10 Sancta synodus dixit: Diuersitatem adorationis ostendit. dixit enim quia *dominum*
deum tuum adorabis et ipsi soli seruies. in hoc quod dixit *seruies* praeposuit *soli*, in
adoratione uero nusquam. porro pseudosynodus illa hunc locum in suam accepit
quasi iustificationem, euidens tamen est quod impie hoc assumpserit.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Sed uide qualiter sapientissimus pater id
interpretetur. quod autem in medio posuit ualde nos omnes et eos qui contentiosius
15 aduersantur ad imaginum receptionem ac adorationem deducit; ‚honoris quippe est
indicium adoratio’. cuncti ergo qui sacras imagines se profitentur honorare et Rom. 489
adorationem recusant, conuincuntur a sancto patre quod in hypocrisi hoc dicant. re
enim uera qui adorationem non suscipiunt, quod est honoris indicium, contrarium
noscuntur facere, id est inhonorantiam.

20 Leo sanctissimus episcopus Phociae dixit: Oportunum est prophetice dicere:
conuertisti planctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum et praecinxisti
me laetitia. conuerterunt enim diuinae scripturae intellectus nostros ab omni impie-
tate et repleuerunt nos diuina scientia et disciplina.

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri librum tradidit sancti
25 Anastasii episcopi Theupoleos; quem susceptum Stephanus diaconus et notarius
legit:

2–3 *dominum* – *seruies*¹ cf. *Hadr. (ser. 2) p. 53,18–21 (In actione quarta. Capitulo XXII, *deest in LC*): De eo, quod
non bene intellegant hoc, quod dictum est: ‚Dominum Deum tuum adorabis et illi soli *seruies*’, ut adorationem quasi
absolute diceret et seruitium ipsi soli dixisset. 20–23 cf. LC I 25 = p. 216,8–13 (= I Capit. p. 104,32–35) = *Hadr. p.
28,33–37 (In actione quinta. Et repertum est in quarta. Capitulo XXVII): Inoportuna (importuna Hadr.) et
deliramento plena dictio Leonis Focię episcopi, qui in eo, quod ad (hic Hadr., corr. Hampe) imaginum adorationem
conuersus est, sibi versiculum psalmistę (psalmi Hadr.) accommodat (accomodat Hadr.) dicentis: ‚Convertisti
planctum meum in gaudium mihi (michi Hadr.), conscidisti saccum meum et circumdedisti me laetitia.’

P VE

1 offendebatur VE | et¹ om. VE edd. 2 tamen + quod grece dicitur latreuomen id est seruimus ea seruitute qua soli
deo seruitur P i. t. E^{1mg} (signum supra seruimus positum exstat in V) (adnotatio Anastasii ad seruimus pertinens)
3 seruies¹ + quod est grece latreusis P (signum adnotationem indicans seruatur in V) 4 adorari VE 5 nec +
adoratione scilicet quae ad deum pertinet et grece latria dicitur P i. t. E^{1mg} (signum adnotationem indicans seruatur in
V) (adnotatio Anastasii ad adorare pertinens) 6 adorare (~ προσεύξασθαι) orare ed. Rom.* | hec codd.
7 numquam] nondum ed. Reg.* non male (sed Anast. fort. legit μήποτε) 10 posuit ed. Rom.* | soli² scripsi (cf. gr.):
solum codd. 11 nusquam ~ οὐκ ἔτι? | pseudosyllogus ille ed. Rom.* 13 sapientissimus] sanctissimus V^{ac} (corr.
V^{1mg}) edd. 15 aduersamur P 16 honorare ed. Rom.: adorare codd. 17 patre ed. Rom.: spiritu codd. | hypocrisin P
ypocrisi E 19 inhonorantiam (sic) P inhonorare deo ed. Rom. inhonorare ed. Reg.* 20 Opportunum ed. Rom.* |
prophaetice P 21 praecinxisti (sic etiam Psalt. Rom.; cf. etiam LC I 25 p. 217,13)] circumdedisti Ps. iuxta LXX (cf.
LC Hadr.) accinxisti Ps. iuxta Hebr.; cf. Freeman p. 217 adn. 1 22 letitia P leticia E

Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀναστασίου πρὸς Συμεὼν ἐπίσκοπον Βόστρης λόγος περὶ
σαββάτου

οὗ ἡ ἀρχή· Εἰ πατέρας δεῖ κατὰ τὸ λόγιον καὶ ὡς σὺ φῆς ἐπερωτᾶν, ἔτι γε μὴν
καὶ πρεσβυτέρους. καὶ μετ' ὀλίγα·

“Ὡσπερ γὰρ ἀπόντος μὲν βασιλέως ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἀντ' αὐτοῦ προσκυνεῖται, παρ- 5
όντος δὲ λοιπὸν αὐτοῦ περιττὸν καταλιπόντα τὸ πρωτότυπον προσκυνεῖν τὴν
Ma. 57 εἰκόνα, οὐ μὴν, ἐπεὶ μὴ προσκυνεῖται διὰ τὸ παρεῖναι τὸν δι' ὃν προσκυνεῖται,
ἀτιμάζεσθαι αὐτὴν ἔδει. καὶ μετ' ὀλίγα· “Ὡσπερ γὰρ ὁ παροινῶν εἰκὼν βασι-
λέως τιμωρίαν δικαίαν ὑφίσταται ὡς αὐτόχρομα βασιλέα ἀτιμάσας, καίτοι τῆς
La.-Co. 249 εἰκόνος οὐδὲν ἕτερον οὔσης ἢ ξύλον καὶ χρώματα κηρῶ μμιγμένα καὶ κεκραμένα, 10
τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ τὸν τύπον τοῦδε τινος ἀτιμάζων εἰς αὐτὸν ἐκείνον, οὗ τύπος
ἐστίν, ἀναφέρει τὴν ὕβριν.

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν
ἀρχιερέων εἶπε· Παρέστησεν ὁ πατήρ, ὡς μὴ παρόντος βασιλέως ἡ εἰκὼν αὐτοῦ 15
τιμᾶται, οὐ μὴν ἀτιμάζεται. ὥστε καὶ ἀρτίως τοῦ δεσπότη τῶν ὅλων Ἰησοῦ
Χριστοῦ αἰσθητῶς ἡμῖν μὴ παρόντος – ἀθέατος γὰρ ἐστὶ τοῖς τῆς σαρκὸς ἡμῶν
ὀφθαλμοῖς, ὡς δὲ θεὸς πανταχοῦ πάρεστι – τιμητέον τὴν αὐτοῦ εἰκόνα, καθὼς καὶ
ἐπὶ τοῦ βασιλέως ὁ πατήρ ὑπέλαβεν.

3–4 cf. Deut. 32,7 (= Od. 2,7)

1–12 Anast. I. Antioch. ad Sym. Bostr. (CPG 6955) p. 140,1–12 et 141,5–9 Sakkos, PG 89, 1405 A–B (ex Actis
Nicaenis = Mansi)

1–12 = Ioh. Dam. imag. II 66; cf. Niceph. refut. c. 92,314–315 1–8 Τοῦ – ἔδει = Ioh. Dam. imag. III 127,1–6

HV T M 1–12 = Pa f. 261^r, Ma f. 4^v–5^r, Ioh. Dam.^{II} 1–8 = Ioh. Dam.^{III} 8–12 “Ὡσπερ – ὕβριν =
Nicet. n. 24

1–2 Τοῦ – σαββάτου] Τοῦ αὐτοῦ (praecedit epist. ad schol., uide supra) ἐκ τῆς πρὸς Συμεῶνα ἐπίσκοπον
Βοστρῶν περιέχουσα περὶ σαββάτου (sic) Pa Ἀναστασίου τοῦ ἀγιωτάτου ἐπισκόπου Θεουπόλεως ἐπιστο-
λὴ πρὸς Συμεὼν ἐπίσκοπον Βόστρης (sic) περιέχουσα περὶ σαββάτου Ma Τοῦ ἀγιωτάτου καὶ μακαριω-
τάτου ἀρχιεπισκόπου Θεουπόλεως καὶ πατριάρχου Ἀναστασίου περὶ σαββάτου καὶ πρὸς Συμεὼν ἐπίσκο-
πον Βόστρης Ioh. Dam.^{II} Ἀναστασίου ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας πρὸς Συμεὼν ἐπίσκοπον Βόστρων περὶ
τοῦ σαββάτου Ioh. Dam.^{III} 1 Τοῦ – Ἀναστασίου om. V | Ἀναστασίου] fort. ἐπισκόπου Θεουπόλεως
supplendum, cf. Ma et LS^b | Συμεὼν] Τίμαιον H Σίμαιον V T | Βόστρων M 3–4 οὗ – ὀλίγα om. Pa Ma
Ioh. Dam.^{II,III} 5–8 “Ὡσπερ – ἔδει] sententia defectiva, ut uidetur; cf. Act. II p. 137,5–9 et 149,2–6 (app. font.) et
praef. partis I p. XXIX–XXX 5 γὰρ om. Pa Ma | μὲν om. Pa Ma | αὐτοῦ¹ om. V | ἀντ' αὐτοῦ om.
Ioh. Dam.^{III} 5–6 προσκυνεῖται – αὐτοῦ iter. Mansi 6 αὐτοῦ om. Ioh. Dam.^{III} | καταλείποντα Ma | τὸ
T Pa Ma; τὸν HV M Ioh. Dam.^{II,III} 6–7 τῇ εἰκόνι Ioh. Dam.^{III} 7 ἐπεὶ] ἐπειδὴ Pa Ma | μὴ] οὐ
Ioh. Dam.^{III} 8 δεῖ Ioh. Dam.^{III} | καὶ μετ' ὀλίγα om. V Pa Ma | γὰρ om. Nicet. | παροινῶν + ἐν Pa Ma
(παροινῶν εἰς εἰκόνα Nicet. fort. recte) 9 δικαίαν] δικαίως Nicet., om. Ioh. Dam.^{II} | ὑφίσταται] ἐπίσταται
Pa Ma | καίτοι + γε Pa Ma 10 κηρῶ – κεκραμένα om. Nicet. | καὶ κεκραμένα om. V | ἀνακεκραμμένα Pa
Ma 11 τρόπον + καὶ Nicet. | ὁ τὸν τύπον om. H | τοῦδε] τοῦ Nicet., om. Pa Ma | αὐτὸν ἐκείνον T Pa
Ma (cf. LS^b): αὐτὸ ἐκείνο V M Ioh. Dam.^{II} (cf. lat.) ταυτὸ ἐκείνο H | οὗ + ὁ T edd. Pa 12 ἐστίν om. Pa Ma
13–18 Ἰωάννης – ὑπέλαβεν om. V 13 πρεσβύτερος om. H 15 μὴν + παρόντος T edd. non male, sed cf.
lat. et LC et *Hadr. 16 ἡμῖν post παρόντος H 17 πανταχοῦ] πάντων ed. Rom.* ex Vc | πάρεστι om.
H | καὶ om. ed. Rom.* 18 ἐπὶ τοῦ βασιλέως] nihil respondet apud Anast., sed cf. LC et *Hadr. | ὁ πατήρ
ὑπέλαβεν] λέγει ὁ πατήρ H | ὑπέλαβεν M: ὑπέβαλεν T edd. (de H et V uide supra)

Sancti patris nostri Anastasii ad Symeon episcopum Bostrae <sermo> de sabbato

cuius initium est: Si *patres* oportet secundum quod dictum est et sicut ipse fateris *interrogare* necnon et seniores. et post pauca:

Sicut enim, dum ¶diligitur imperator, imago eius pro ipso adoratur, cum uero iam
 5 praesens fuerit, superfluum est deserto primitiuo adorare imaginem, ergo, quia non
 adoratur eo quod praesto sit is propter quem adoratur, inhonorari eam oportet? et Ma. 58
 post pauca: Sicut enim qui contumeliam infert imagini imperatoris poenam iustam
 perpetitur, ac si eidem imperatori contumelias irrogasset, quanquam imago nihil
 aliud sit quam lignum et colores cerae commixti et temperati, eodem modo qui La.-Co. 250
 10 figuram alicuius inhonorat in idem ipsum cuius figura est refert iniuriam.

Iohannes reuerentissimus monachus presbyter et uicarius orientalium principum PL 129,300
 sacerdotum dixit: Ostendit pater quod absente imperatore imago eius honoratur,
 alioquin inhonoratur. ita et nunc dominatore omnium Iesu Christo * sensibilibiter
 nobis absente – inuisibilis est enim carnis nostrae oculis, at uero sicut deus ubique
 15 adest – ergo honoranda eius imago est, quemadmodum et pater intellexit.

1-10 ~ *LS^b* p. 517,9-17 (*Pr* f. 71^v): Item sancti Athanasii episcopi Theopoleos ad Symeonem episcopum Bostrae: „Si
 patres oportet secundum eloquium, ut tu asseris, interrogare, insuper autem et seniores. Et post pauca: Sicut enim
 absente quidem imperatore imago eius pro eo adoratur, praesente ergo ipso superfluum est relinquere primam
 formam et adorare imaginem, nonne quia praefertur propter praesentiam pro quo adoratur, inhonorari eam oportet?
 Et iterum: Sicut enim qui iniuriat imaginem imperatoris poenam iustam sustinebit sicuti eum ipsum (eo ipso *Pr^{ac}*,
corr. Pr²) imperatorem inhonorans. Etenim imagine nihil aliud existente nisi lignum cum coloribus cerae (cerę *Pr^{ac}* [ę
in alia litt. Pr²]) mixtis et contemperatis, simili modo qui signum cuiuslibet inhonorat in eum ipsum (eo ipso *Pr^{ac}*,
corr. Pr²), cuius signum est, refert iniuriam” et cetera. 11-15 Iohannes – intellexit ~ *LC III* 29 p. 475,26-476,6 (= *III Capit. p. 335,14-21*) = **Hadr. p. 36,4-10* (In eadem actione. Capitulo XLV): Dementissimum et ratione
 (rationem *Hadr.*) carens dictum Iohannis presbyteri Orientalium in eo, quod ait, quod (quoniam *Hadr.*) „non
 adistente imperatore imago eius honoratur, non enim inhonoratur; quatenus et nunc Dominatorem omnium Iesum
 Christum (dominatori omnium Iesu Christo *Hadr.*) visibilibiter nobis (vobis *Hadr.*, *corr. Hampe*) non apparentem
 (apparente *Hadr.*) – invisibilis enim est carnalibus nostris oculis, sicut enim Deus ubique inest – honorandam (+ in
Hadr.) eius imaginem sicuti et imperatorem (in imperatore *Hadr.*) Pater sensit.” cf. *Hadr. p. 36,11-14*: Non ex se
 haec dixit Iohannes presbyter Orientalium, sed de libro sancti Anastasii episcopi Theopoleos, quod in eadem synodo
 lectum est, et ideo dixit: „Ostendit pater, quod non adistente imperatorem eius honoratur, non enim inhono-
 ratur”, et quod sequitur, ut supra. cf. *Freeman p. 476 adn. 1*

P VE 1-10 ~ *LS^b* 11-15 ~ *LC*, **Hadr.*

1 Symeon *ed. Reg.*: Simeum P Symeum V Simeon E *ed. Rom.* | Bostrensem V Bostre E | sermo *add. ed. Rom.* (cf. gr.)
 2 cui P | sicuti E *edd.* 4 diligitur] „gr. abest” *ed. Rom.^{ms} non male* (cf. *LS^b*), *incertum quid legerit Anast. in gr.*;
quem desideratur scribere debuisse notauit Dubielzig 5 ergo quia] „gr. non tamen quia” *ed. Rom.^{ms} <num> ergo*,
 quia *dubit. Dubielzig* 7 penam V penam E 10 idem] eundem *ed. Rom.** (cf. *LS^b*), *sed interpretes αὐτὸ ἐκεῖνο legisse*
uidetur (cf. gr. V M) 13 alioquin inhonoratur] „gr. non tamen eo presente inhonoratur” *ed. Rom.^{ms} ex gr. T* |
 Christo + id est corporaliter P V^{ms} (*glossema Anastasii ad sensibilibiter*) 15 ergo] *nihil respondet in gr.* (cf. *LC*
 **Hadr.*), *fort. delendum, nisi adest: ergo – honoranda interpunxeris, ut proposuit Dubielzig* | quemadmodum – intel-
 lexit] cf. *app. crit. gr.*

Γρηγόριος ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Ὁρμίσδου προσ-
ήνεγκε βιβλίον τοῦ ἁγίου Σωφρονίου· ὁ λαβὼν Στέφανος ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς
ἀνέγνω·

Ha. 205 Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Σωφρονίου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων ἐγκώμιον εἰς τοὺς
ἁγίους Κῦρον καὶ Ἰωάννην 5

Ἄλλοι μὲν ἄλλως τοὺς ἁγίους τιμάτωσαν πολυμερῶς αὐτῶν τὰς δωρεὰς θριαμβεύ-
οντες καὶ τὰς εὐεργεσίας πολυτρόπως κηρύττοντες, οἱ μὲν νεῶν ὑψηλῶν ἀναστήμα-
Rom. 490 σιν, οἱ δὲ ποικίλων μαρμάρων κοσμήσασιν, ἄλλοι χρυσαυγῶν ψηφίδων συνθέσασιν,
ἕτεροι φαιδροῖς ζωγράφων τεχνήμασι καὶ χρυσοῖς ἄλλοι καὶ ἀργυροῖς ἀναθήμασιν,
ἕτεροι δὲ τοῖς ἐκ σηρικῶν καὶ βαμβύκων ὑφάσμασι καὶ ἀπαξαπλῶς ἅπαντες ἐπὶ 10
τὴν τῶν μαρτύρων τιμὴν ἀμιλλάσθωσαν, ὥς ἕκαστος εὐπορίας ἔχει καὶ βουλήσεως·
καὶ ἀλλήλους ἐν τούτοις νικᾶν ἐφίεσθωσαν, τὴν πρὸς τοὺς ἁγίους ἐνοῦσαν αὐτοῖς
στοργὴν ἐνδεικνύμενοι καὶ κομιοῦμενοι ἀντὶ μὲν τῶν φθαρτῶν τὰ ἀμάραντα, ἀντὶ δὲ
τῶν προσκαίρων τὰ τέλος οὐκ ἔχοντα· τοιοῦτοις γὰρ αὐτῶν οἱ θεσπέσιοι τοὺς
ἐραστὰς ἀμείβεσθαι τοῖς δώροις εἰώθασιν. 15

Ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ αὐτοῦ πατρὸς τῶν αὐτῶν ἁγίων θαῦμα τριακοστὸν ἔκτον

οὗ ἡ ἀρχή· Ἀλεξάνδρειαν Αἰγύπτου καὶ Λιβύων ἀκούω μητρόπολιν. καὶ μεθ’
ἕτερα·

Ἐλθόντες οὖν εἰς νεῶν τινα τέλειον, τῷ μὲν εἶδει φοβερὸν καὶ ὑπέρλαμπρον, τῷ δὲ
ὑψεῖ τῶν οὐρανῶν αὐτῶν ἐφαπτόμενον, καὶ εἴσω τούτου γενόμενοι μεγίστην εἰκόνα 20

13 cf. 1 Petr. 1,4 et 5,4

4–15 Sophr. Hier. laus in Cyr. et Ioh. (CPG 7645; BHG 476) p. 26,11–24 Bringel (PG 87, 3388 B 9 – C 14)
16–378,22 Sophr. Hier. mir. Cyr. et Ioh. (CPG 7646; BHG^a 478), mir. 36, l. 1 (= p. 322,19), l. 225–236 (= p. 328,20–
31), l. 250–261 (= p. 329,14–25), l. 267–271 (= p. 329,31–330,4) Fernández Marcos (PG 87, 3548 B 14 – C 1. 3557 C
13 – 3560 A 6. 3560 B 11 – C 13. 3560 D 6–11)

19–378,9 Ἐλθόντες – πρεσβεύοντες = Ioh. Dam. imag. III 132,7–17

HV T M 4–15 = Sophr. (= CGMV), Pa f. 270^v 4–11 Τοῦ – ἀμιλλάσθωσαν = Ma f. 5^{r-v}
16–378,22 = Sophr. (= CE), Pa f. 270^v–271^r 19–378,9 = Ioh. Dam.^{III}

1 ὁ εὐλαβέστατος om. V | ἡγούμενος + τῆς M | Ὁρμίσδ(ου) T (cf. p. 520,22): Ὁρμίσδου V M Ὁρσμίδ(ου) H
1–2 προσήνεγκε] ἀνέγνω V (uide infra) 2 βιβλίον T edd. 2–3 τοῦ – ἀνέγνω om. V 2 δ] ἦν T edd.
4–5 Τοῦ – Ἰωάννην] Σωφρονίου τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων ἐκ τοῦ ἐγκωμίου τοῦ εἰς Κῦρον
καὶ Ἰωάννην τοὺς μάρτυρας Ma 4 ἀρχιεπ. Ἱεροσ. om. V | ἐγκώμιον] ἐκ τοῦ ἐγκωμίου τοῦ Pa (cf. Ma)
6 αὐτῶν post δωρεὰς Ma 7 καὶ – κηρύττοντες om. HV | κηρύττοντες Ma | νεῶν (i.e. νεῶν)] ναῶν M
Pa^{ac} (prob.) Sophr. (C) 8 ἄλλοι + δὲ V Sophr. (CV) | χρυσαυγέσι M χρυσῶν Ma 9 τεχνάσμασιν Ma
Sophr. (CM) | χρυσοῖς] χρυσῶ V χρυσοῦ Sophr. (C) | ἄλλοις Pa, om. Ma fort. recte; Anast. legit ἀλλὰ |
ἀργυροῖς V ἀργύρου Sophr. 10 δὲ om. Ma | σηρικῶν Pa σηρίκων Ma | ζαμβύκων (sic) H βομβύκων
ed. Rom.* | ἅπαντες om. Ma 10–11 ἐπὶ τῇ ... τιμῇ M 11 τιμὴν om. Pa | ἕκαστος – βουλήσεως] ἐκά-
στου εὐπορία ἐστὶ καὶ ἡ βούλησις Sophr. (C, ἐστὶ etiam GV [uide infra], θελήσεως pro βουλήσεως M) | εὐπο-
ρείας Pa | ἔχει M Sophr. (M) ed. Rom. (ex Vc^{ms} [Bonafides?]): ἐστὶ HV T Pa Sophr. (CGV) 12 ἀλλήλοις V
14 οὐκ om. Pa | αὐτῶν post ἐραστὰς M 16–18 Ἐκ – ἕτερα om. V nullo spatio interposito 16 Ἐκ –
ἔκτον] καὶ μεθ’ ἕτερα· ἀπὸ θαύματος Pa | τριακοστὸν ἔκτον H (λς) M: om. T edd. (λς) La.-Co.^{ms} 17 οὗ –
ἀρχή om. Pa 19 ναόν Sophr. Ioh. Dam.^{III} | τινα om. Ioh. Dam.^{III} | τέλειον] Ἑλλήνων Ioh. Dam.^{III} | τῷ –
ὑπέρλαμπρον om. V | τῷ] τὸ T | δὲ om. V 20 ὑψεῖ] ψεύδει Pa | αὐτῶν om. HV

Gregorius reuerentissimus monachus et egumenus monasterii Hormisdæ optulit librum sancti Sophronii; quem accipiens Stephanus reuerentissimus monachus legit:

Sancti patris nostri Sophronii archiepiscopi Hierosolymarum laus in sanctos Cyrum Ha. 206
et Iohannem

5 Alii quidem aliter sanctos honorificent multifarie dona eorum diuulgantes et
beneficia multimode praedicantes, alii quidem templorum excelsorum erectionibus,
alii uero uariarum marmorum ornamentis, alii autem de auratorum musiuorum Rom. 490
compositionibus, alii splendidis pictorum artificiis et aureis, sed et argenteis monu-
mentis, porro alii sericis et bambacinis texturis. et ut semel absolute dicamus:
10 omnes in honorem martyrum satagant, ut unicuique facultas et uoluntas suppeditat.
et inuicem in his uincere gestiant, circa sanctos unitum affectum demonstrantes et
exhibentes, pro corruptibilibus quidem *inmarcescibilia* et pro temporalibus termi-
num non habentia praestolantes. talibus enim suos egregii amatores recompensare
consueuerunt.

15 Ex eadem conscriptione eiusdem patris de sanctorum eorundem miraculo tricesimo
sexto

cuius initium est: Alexandriam Aegypti et Libyae audio metropolim. et post alia:

Venientes ergo ad templum quoddam perfectum, specie quidem terribile et praecla-
rum, altitudine uero ad caelum ipsum pertingens, quod intrantes maximam imagi-

P VE

1 Hormisdæ] *melius p. 521,21* ton Hormisdu 3 Hierosolymorum *ed. Rom.**, *sed cf. Act. I p. 103,30 al.* 8 aureis +
alii *ed. Rom.** (*ex gr.*) | *sed et (Anast. legisse uidetur ἁλλὰ καὶ)* etiam *ed. Reg.** 9 bombycinis *ed. Rom.** (bambacinis
La.-Co.^{mg} ex P) 10 martirum P (*praeter consuetudinem*) 11 unitum] „g. suum” *ed. Rom.^{mg} (Anast. ἐνοῦσαν*
legisse uidetur) 12 exhibentes P E | *inmarcescibilia ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 13 *expectaueris* talibus enim <donis>,
cf. gr. | amatores egregii *ed. Rom.**, *sed cf. gr.* 15–16 tricesimo sexto P (*inde La.-Co.^{mg}*): XXX^{mo} VI° VE, *om.*
*ed. Rom.** 17 Lybiae P Libie V Libie E 18–19 Venientes ... quod intrantes] *constructio secum discrepat*

καὶ θαυμασίαν ἐβλέπομεν, μέσον μὲν τὸν δεσπότην Χριστὸν γεγραμμένον χρώμασιν ἔχουσιν, Χριστοῦ δὲ τὴν μητέρα καὶ δέσποιναν ἡμῶν τὴν θεοτόκον καὶ ἀειπάρθενον Μαριὰμ εὐώνυμον καὶ δεξιὸν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος καὶ πρόδρομον τὸν ἐκ κοιλίας σκιρτήμασιν αὐτὸν προμηνύσαντα, ἐπεὶ καὶ λαλῶν ἔνδον ὦν οὐκ ἠκούετο, καὶ τινος τοῦ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν ἐνδόξου χοροῦ καὶ τῆς μαρτυρικῆς ὁμηγύρεως· μεθ' ὧν ἐτύγγανον καὶ αὐτοὶ Κυῖρος καὶ Ἰωάννης οἱ μάρτυρες, οἱ πρὸ τῆς εἰκόνος ἱστάμενοι τῷ δεσπότη προσέπιπτον γόνατα κάμπτοντες καὶ τὰς κεφαλὰς εἰς ἔδαφος φέροντες καὶ περὶ τῆς τοῦ νέου θεραπείας πρεσβεύοντες. καὶ μεθ' ἕτερα· Καὶ πρὸς τὴν εἰκόνα τὸ τρίτον γενόμενοι τοῖς προλαβοῦσι τρόποις ἐχρῶντο καὶ ῥήμασι. καὶ ὡς ὥραν πολλὴν ἐδεήθησαν καὶ κάτω κείμενοι τὸ „κελεύεις, δέσποτα” μόνον ἀνέκραζον, ὁ Χριστὸς σπλαγχνισθεὶς ὡς οἰκτίρμων ἐπένευσε καὶ „δότε αὐτῷ” πρὸς τῆς εἰκόνος ἐφθέγγατο. καὶ χαμόθεν ἀναστάντες οἱ μάρτυρες πρῶτον μὲν ὑψαρίστουν Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν ὡς τῆς δεήσεως αὐτῶν ἐπακούσαντι, ἔπειτα δὲ χαίροντες καὶ γαννύμενοι „ἰδοὺ” φασὶ πρὸς ἐμὲ „τὴν χάριν ὁ θεὸς ἐδωρήσατο. εἴσελθε γοῦν εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ τετραπύλῳ νῆστις καθεύδησον. καὶ μικρὸν τοῦ τῆς κανδήλας ἐλαίου τῆς ἄνω πρὸ τῆς τοῦ σωτῆρος εἰκόνος ἀπτομένης λαβὼν εἰς ληκύνθιον, πάλιν ἄγευστος τὰ ἐνθάδε κατάλαβε· καὶ τούτῳ τοὺς πόδας ἀλειψάμενος τῆς ὑγείας ἔξεις τὸ δώρημα.” καὶ μεθ' ἕτερα· Αὐτὸς δὲ ἀναστὰς μετὰ τὴν κοίμησιν τῆς κανδήλας λαμβάνει τὸ ἔλαιον καὶ πρὸς τὸ τῶν ἀγίων ἔρχεται τέμενος. ἔνθα γενόμενος, ὡς ἐθεσπίσθη, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἡλείψατο, καὶ παραχρῆμα τὴν νόσον ἀπέθετο καὶ τὴν ῥῶσιν ἀπέλαβε.

Rom. 491 Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Πάντα ἀποδεδεγμένα λέγει καὶ τὰ τῶν ζωγράφων καὶ τὰ τῶν λοιπῶν τεχνῶν ἀναθήματα πρὸς εὐπρέπειαν τῶν ἱερῶν οἰκῶν.

25

4 ἐκ κοιλίας σκιρτήμασιν cf. Lc. 1,41

9–14 Καὶ – ἐπακούσαντι = Ioh. Dam. imag. III 132,30–36

HV T M 9–14 = Ioh. Dam.^{III}

1 μὲν] γὰρ V δὲ Ioh. Dam.^{III} 2–3 Χριστοῦ – Μαριὰμ] τὴν δέσποιναν θεοτόκον εὐώνυμον Ioh. Dam.^{III} 2 μητέρα καὶ om. Sophr. 3 Μαρίαν HV Pa Sophr. | δεξιὸν] δεξιῶν H^{ac} (δεξιὸν Hⁱ s.l.) ἐκ δεξιῶν V edd. δεξιῶν (sic) Pa 3–4 αὐτοῦ – πρόδρομον om. Ioh. Dam.^{III} 4 ἐκ κοιλίας M Ioh. Dam.^{III} (cf. lat.): ἐν κοιλίῳ HV Pa ἐγκοιλίῳ T edd. ἐν κοιλίᾳ Sophr. 5 ὦν om. Sophr. | ἀκούετο La.-Co.* | τινος Pa | τοῦ om. V 5–6 προφητῶν – ὦν] προφητῶν καὶ μαρτύρων μεθ' ὧν V 6 ἐτύγγανε Ioh. Dam.^{III} | καὶ αὐτοὶ om. Ioh. Dam.^{III} | Κύρος HV M Pa 7 προσέπιπτον + τὰ T edd. 8 φέροντες] τύπτοντες Ioh. Dam.^{III} | τῆς τοῦ νέου] τῆς νέου τινός V 9 καὶ μεθ' ἕτερα om. V 10 ὡς] εἰς Pa 11 κάτω κείμενοι] κατακείμενοι Pa | κελεύεις] εἰ κελεύεις HV edd. | μόνον om. Pa | ἀνέκραζον + καὶ Sophr. (C) ἀνέκραζον + τότε Sophr. (E) Ioh. Dam.^{III} 12 ἐπένευσε om. Ioh. Dam.^{III} (suppl. Kotter) | πρὸς] πρὸ T M edd. Pa („l. διὰ” ed. Rom.^{ms}) | ἀπεφθέγγατο Ioh. Dam.^{III} 13 εὐχαρίστουν H T edd. Sophr. εὐχαρίστησαν Pa | ἡμῶν om. V 13–14 τῆς – ἐπακούσαντι] τῆς δεήσαντος αὐτῶν ὑπακούσαντος (sic) Pa 14 ὑπακούσαντι T M (cf. Pa) Sophr. (C) | φη(σι) V (prob.) 14–15 πρὸς ἐμὲ post χάριν V 15 ὁ Θεὸς τὴν χάριν V Sophr. | οὖν V (prob.) | τῷ] τῇ V 16 τετραπύλῳ om. H | νῆστις T | κανδύλας T κανδύλας Pa | τῆς ἄνω om. H 17 λαβὼν] βαλὼν V | ληκύνθιον H: λικύνθιον V T ληκύνθιον M (prob.) λικύνθιον Pa ληκύνθιον Sophr. ed. Rom.* | τὰ om. V 18 κατέλαβε V | τοῦτο V Pa | τῆς] εἰς Pa 19 καὶ μεθ' ἕτερα om. V | Αὐτὸς δὲ] Εἶτα αὐτὸς V | κανδύλας T κανδύλας Pa 20 καὶ om. ed. Rom.* (corr. ed. Reg.^{ms}) | ὡς om. V 23–25 Ταράσιος – οἰκῶν om. V 23 Πάντα + μοι H Πάντα + τὰ Vc edd. | ἀποδεδεγμένα H T: ἀποδεδειγμένα M ed. Rom.* | τῶν om. H 24 τὰ om. T edd. | ἱερῶν] ἀγίων M

- nem et admirabilem uidebamus, in medio quidem dominum Christum pictum coloribus habentem, Christi autem matrem et dominam nostram dei genitricem et semper uirginem Mariam sinistrorsum et dextrorsum Iohannem baptistam et praecursorem eiusdem saluatoris, qui ex utero eum exsultationibus praenuntiauit –
 5 nam et loquens cum esset intus non audiebatur –, et quosdam ex apostolorum et prophetarum glorioso choro et martyrum coetu; cum quibus aderant et ipsi Cyrus et martyres, qui ante imaginem stantes domino procidebant genua incuruantes et capita
 in pauimentum ferentes et pro iuuenis medela intercedentes. et post alia: Et ad
 imaginem tertio uenientes praemissis modis utebantur et uerbis. et cum hora multa
 10 deprecarentur – deorsum iacentes „iubes, domine” tantum clamabant –, Christus miseratus ut reuera misericors annuit et „date ei” per imaginem fatus est. et de humo
 exsurgentes martyres primo quidem gratias agebant Christo deo nostro qui eorum deprecationem exaudierat, deinde gaudentes et tripudiantes „ecce” aiunt nobis
 15 „donauit gratiam deus. ingredi itaque Alexandriam et in magno tetrapylo ieiunus dormi. et modico olei de candela quae sursum ante imaginem saluatoris ardet accepto in ampulla paruula, rursus ieiunus ad ista perueni, et ex hoc pedibus unctis donum sanitatis habebis”. et post alia: Ipse autem surgens post extinctionem candelae sumit oleum et ad sanctorum peruenit templum. ubi, sicut iussus fuerat, manus et pedes unxit, et continuo languorem deposuit et incolomitatem recepit.
- 20 Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Omnia recipienda esse fatetur et pictorum et reliquiarum artium monumenta ad decorem sacrarum domorum.

P VE

4 eiusdem] *exspectaueris* ipsius | utero] utroque P^{ac} utero quoque P^{pc} (e et quoque P^c s.l.) 6 prophetae P | et¹ om. ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | caetu P cetu VE, corr. ed. Rom. | et aderant ed. Rom.* 7 genuam P 10 deprecarentur + et E edd., sed Anast. constructionem uerborum mutauit | iube E edd. („al. si iubes” Hard.^{mg} ex gr.) 11 per om. P | fatus ed. Rom.: fassus codd. 12 eorundem ed. Rom.* 13 trepidantes ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | nobis] „melius mihi” La.-Co.^{mg} (interp. post aiunt) 15 que P V 16 parua E edd. | perueni et] proueniet E proueniens F² perueniens ed. Rom.^{corr*} | ex] etiam ed. Rom.* 18 iussis P^{ac} (i del., u superscr. P^c), om. E 19 incolum- ed. Rom.* ex F 20 recipienda ~ ἀποδεδεγμένα? cf. Act. I p. 69, 15–16 | fatentur VE

Θωμᾶς ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητῆς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπεν· Αὕτη ἡ εἰκὼν, τίμιοι πατέρες, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐν τῷ τετραπύλῳ ἐστῶσα ὑπάρχει ἕως τοῦ νῦν καὶ παντοίας νόσους ἐξίᾳται.

Ha. 208 Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Δόξα τῷ θεῷ τῷ καὶ διὰ τῶν ἱερῶν εἰκόνων θαυματουργίας ἐπιτελοῦντι. 5

Εὐστάθιος ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Μαξιμί-νου εἶπε· Καγὼ, ἅγιοι πατέρες, βίβλον ἐπιφέρομαι τοῦ αὐτοῦ πατρὸς συγγραφὴν περιέχουσαν βίους πολλῶν ἁγίων ἀνδρῶν· καὶ ὡς παρίσταται τῇ ὑμῶν ὁμηγύρει.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Ἀναγνωσθήτω.

Καὶ λαβὼν Στέφανος μοναχὸς ἀνέγνω· 10

Τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἡμῶν Σωφρονίου ἐκ τοῦ Λειμωναρίου

Ἔλεγεν ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος ὁ Αἰλιώτης ὅτι ἦν τις ἐγκλειστος εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ἀγωνιστῆς πάνυ. ἐπολέμει δὲ αὐτὸν ὁ δαίμων τῆς πορνείας. ἐν μιᾷ οὖν ὡς ἐπέκειτο αὐτῷ σφοδρῶς, ἤρξατο ὁ γέρων ἀποδύρεσθαι καὶ λέγειν τῷ δαίμονι· „ἕως πότε οὐκ ἐνδίδως μοι; ἀπόστα λοιπὸν ἀπ’ ἐμοῦ, συνεγέρσας μοι.“ φαίνεται 15 αὐτῷ ὁ δαίμων ὀφθαλμοφανῶς λέγων· „ὁμοσόν μοι ὅτι οὐδενὶ λέγεις ὁ μέλλω λέγειν σοι, καὶ οὐκέτι σε πολεμῶ.“ καὶ ὤμοσεν αὐτῷ ὁ γέρων ὅτι „μὰ τὸν ἐνοικοῦντα ἐν τοῖς ὑψίστοις, οὐκ εἴπω τινὶ ἄπερ λέγεις μοι“. τότε λέγει αὐτῷ ὁ δαίμων· „μὴ προσκυνήσης ταύτη τῇ εἰκόνι, καὶ οὐκέτι σε πολεμῶ.“ εἶχε δὲ ἡ εἰκὼν ἐκτύπωμα τὴν δέσποιναν ἡμῶν τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν θεοτόκον βαστάζουσαν τὸν 20

11-382,13 [Sophr. Hier.] <Ioh. Mosch.> prat. spir. (CPG 7376; BHG^a 1442) c. 45 (= BHGⁿ 1444u; inc. b, des. b), PG 87, 2900 B 1 - D 3; testimonium laudatur etiam Act. V p. 584,16-586,11

11-382,13 = Ioh. Dam. imag. I 64 / II 67

12-382,1 Ἔλεγεν - Χριστόν = Ioh. Dam. imag. III 13,3-20

12-382,1 ἦν - Χριστόν cf. (Ps.-)Ath. qu. Antioch. duc. (CPG 2257) 39, PG 28, 621 C 8-13

HV T M

11-382,13 = Ioh. Mosch. (= PG, adferuntur lectiones uariae selectae), Mo f. 238^v-239^r, Ioh. Dam.^{I,II} (adferuntur lectiones uariae selectae), ~ Act. V (ubi Pa adhibetur) 12-382,1 = Ioh. Dam.^{III} (adferuntur lectiones uariae selectae)

1 ὁ - τοποτηρητῆς om. V | μοναχὸς + καὶ ed. Rom.* 1-2 τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων H M (cf. lat.): τῆς ἀνατολῆς V T edd. 3 ἰᾱται V 4-5 Ἡ - ἐπιτελοῦντι om. V 4 Δόξα + σοι Vc edd. | τῷ² om. Vc edd. 6 ὁ εὐλαβέστατος om. V | μοναχὸς + καὶ V | ἡγούμενος + τῆς M 7-8 βίβλον - ὁμηγύρει] εἰ κελεύετε, ἀναγνώσω συγγραφὴν τοῦ αὐτοῦ πατρὸς Σωφρονίου V 8 πολλοὺς H 9-11 Ἡ - Λειμωναρίου om. V 10 Καὶ - ἀνέγνω om. H | Στέφανος M (cf. lat.): Στέφανος + ὁ εὐλαβέστατος T edd. 11 Τοῦ - Λειμωναρίου] Ἐκ τοῦ Λειμωναρίου Am Ἐξηγήσεις εἰς (sic) τοῦ παραδείσου Mo Ἐκ τοῦ Λειμωναρίου τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Σωφρονίου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων Ioh. Dam.^{I,II} | αὐτοῦ] ἐν ἁγίοις T edd., sed cf. lat. (fort. αὐτοῦ ἐν ἁγίοις scribendum; cf. p. 334,18) | ἐκ τοῦ λειμωναρίου om. V 12 Ἔλεγεν - Αἰλιώτης (sic etiam Ioh. Dam.^{I,II,III}, cf. Mo)] Ἔλεγον τινες τῶν γερόντων Act. V (melius quidem, ut opinor, cf. p. 382,1-3) Διηγῆσατο ἡμῖν τις τῶν γερόντων, ὅτι ἔλεγεν ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος ὁ Αἰλιώτης PG | Ἔλεγεν + οὖν V, om. Mo (add. διηγῆσατο ἡμῖν λέγων post Αἰλιώτης) | τις + ἦν (sic) H | ἐγκλειστός Mo (et sic semper) 13 ὁ om. HV 14 ἤρξατο + αὐτὸν Mo 15 ἐνδίδως] ἐνδίδεις HV Mo | ἀπ’] ἐξ Mo | συνεγέρσας V συνεγείρασας Mo συνεγέρσας PG | φαίνεται + οὖν Mo 16 ὁμοσόν T 16-17 ὁ σοι μέλλω εἰπεῖν Mo 17 λέγειν σοι] σοι εἰπεῖν Act. V | σε] σοι M | καὶ² om. Act. V 17-18 οἰκοῦντα Mo 18 οὐκ] οὐ μὴ Mo | λέγεις] εἴπης Mo Ioh. Dam.^{III} Act. V PG (fort. etiam hic scribendum) εἶπες Ioh. Dam.^{II} (F) | τότε λέγει] λέγει οὖν Mo 19 προσκυνῆς M | πολεμῶ σε H | σε] σοι M Ioh. Dam.^I (A) Ioh. Dam.^{II,III} 19-20 ἐκτύπωμα ἡ εἰκὼν Vc edd. 20 τῆς δεσποίνης ἡμῶν τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς θεοτόκου (τῆς ἁγίας θεοτόκου Μαρίας PG) βασταζούσης H Ioh. Dam.^I [D] PG (cf. Pa in Act. V) | τὴν² - θεοτόκον] θεοτόκον ἁγίαν Μαρίαν V 20-382,1 τὸν - Χριστόν] τὸν υἱὸν αὐτῆς καὶ θεὸν ἡμῶν Mo

Thomas reuerentissimus monachus [et] presbyter ac uicarius orientalium principum sacerdotum dixit: Haec imago, honorabiles patres, Alexandriae in * tetrapylo stat usque nunc et diuersas infirmitates curat.

Sancta synodus dixit: Gloria deo qui etiam per sacras imagines miracula perficit. Ha. 207

5 Eustathius reuerentissimus monachus presbyter et abbas monasterii Maximini dixit: Et ego, sancti patres, librum fero eiusdem patris conscriptionem habentem uitas multorum sanctorum uirorum, et sicut placuerit coetui uestro.

Sancta synodus dixit: Legatur.

Et accipiens Stephanus <monachus> legit:

10 Eiusdem patris nostri Sophronii ex libro Prato

Dicebat abbas Theodorus Aeliota quia quidam inclausus erat in monte Oliuarum ualde certator. impugnabat autem eum daemon fornicationis. quadam ergo die cum immineret ei uehementer, coepit senex lamentari et dicere daemonio: „usquequo non parcis mihi? recede iam a me, consenuisti mihi.” apparet ei daemon uisibiliter
15 dicens: „iura mihi quod nemini dicas quod dicturus sum tibi, et ultra te non impugnabo.” <et iurauit ei senex quia „per eum qui habitat in excelsis, non dicam cuiquam quae mihi dixeris”. tunc dicit ei daemon: „ne adores hanc iconam, et te ultra non impugnabo.”> habebat autem imago effigiem dominam nostram sanctam Mariam dei genitricem portantem dominum nostrum Iesum Christum. dicit
20 inclausus daemioni: „sine ut mecum tractem.” in crastinum autem nuntiat hoc Ma. 62

10–383,11 uide infra ad Act. V p. 585,14–587,10

P VE

1 et om. ed. Rom.*; deleui (cf. gr. et infra l. 5 al.) 1–2 principum sacerdotum ~ ἀρχιερέων? *expectaueris* sum-
morum sacerdotum; cf. e.g. Act. III p. 233,15 2 in + edificium quattuor partes (portas *coni. La.-Co.^{ms}*) habens P i. t.
E¹ s. l. (*glossema Anastasii*) 5 abba P | Maximini E (cf. gr. et Act. II p. 221,6): Maximi P Maximiaii V 7 cetui VE
8 Legatur om. P 9 monachus add. ed. Rom.* (cf. gr.) 10 Prato] praefato P^{pc} (e et fa P^c s. l.) 11 abba P | Eliota P
E | inclusus F² edd. 12 demon codd. | quidam P^{ac} (a *superscr.* P^c) 13 cepit VE | demonio codd. 14 demon codd.
16 post impugnabo perierunt in archetypo codicum latinorum (an in Anastasii exemplari graeco?) quae respondent gr.
καὶ ὁμοσεύ – σε πολεμῶ, *suppleui coll.* Act. V p. 585,20–21; et iurauit ei senex, quod per eum, qui in altissimis
habitat, nemini dicam, quae mihi dixeris. tunc dicit ei daemon: ne adores hanc imaginem, et te amplius non impugna-
bo ed. Rom.* 20 inclusus F² edd. | demoni codd. | sine] siue V^{ac}E

Ma. 61 κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. λέγει ὁ ἔγκλειστος τῷ δαίμονι· „ἄφες σκέψομαι.” τῇ οὖν ἐπαύριον δηλοῖ τῷ ἄββᾶ Θεοδώρῳ τῷ Αἰλιώτῃ οἰκοῦντι τότε ἐν τῇ λαύρᾳ Φαράν· καὶ ἦλθε· καὶ διηγήσατο πάντα. ὁ δὲ γέρων λέγει τῷ ἐγκλείστῳ· „ὄντως, ἄββᾶ, ἐνεπαίχθης, ὅτι ὤμοσας τῷ δαίμονι. πλὴν καλῶς ἐποίησας ἐξειπών. συμφέ-
 La.-Co. 253 ρει δέ σοι μὴ ἔασαι εἰς τὴν πόλιν ταύτην πορνεῖον εἰς ὃ μὴ εἰσέρχῃ, ἣ ἵνα ἀρνήσῃ τὸ προσκυνεῖν τὸν κύριον καὶ θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ μητρὸς ἐν εἰκόνι.” στηρίξας οὖν αὐτὸν καὶ ἐνδυναμώσας πλείοσι λόγοις ἀπῆλθεν εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ τόπον. φαίνεται οὖν πάλιν ὁ δαίμων τῷ ἐγκλείστῳ καὶ λέγει αὐτῷ· „τί ἔνι, κακόγηρε; οὐκ ὤμοσάς μοι, ὅτι οὐδενὶ λέγεις; καὶ πῶς πάντα ἐξεῖπες τῷ ἐλθόντι πρὸς σέ; λέγω σοι, κακόγηρε, ὡς ἐπίορκος ἔχεις κριθῆναι ἐν τῇ
 10 ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.” ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἔγκλειστος λέγων· „ὅ τι μὲν ὤμοσα, ὤμοσα· καὶ ὅτι ἐπιώρκησα οἶδα· πλὴν τὸν ἐμὸν δεσπότην καὶ ποιητὴν ἐπιώρκησα, σοῦ δὲ οὐκ ἀκούω.”

Rom. 492 Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου εἶπεν· “Ὡςπερ ὀρμίσκοι χρυσοῖ, οὕτως εἰσὶν οἱ θεοφόροι ἡμῶν πατέρες, συμφωνοῦντες εἰς τὴν
 15 προσκύνῃσιν τῶν ἱερῶν εἰκόνων.

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπε· Καὶ ἕτερον σημαίνει ὁ λόγος τοῦ πατρὸς ἡμῶν Σωφρονίου, ὅτι συμφέρι ὁμόσαντα ἐπιορκῆσαι ἢ ὅλως φυλάξαι ὄρκον ἐπὶ τῇ καταλύσει τῶν σεπτῶν εἰκόνων. τοῦτο δὲ λέγομεν, ἐπειδὴ τινες σήμερον ἐπαφορμίζονται ὄρκῳ.
 20

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἐπειδὴ ἐγίνωσκε τὴν ἀγαθότητα τοῦ θεοῦ, ὅτι μετανοοῦντας προσδέχεται, τούτου ἕνεκεν διετάξατο παραβῆναι τὸν ἀσεβῆ ὄρκον. καὶ τὰ νῦν οἱ ἐν τῇ αἰρέσει ταύτῃ ὁμωμοκότες, εἰ μὲν ἄλλην ἀμαρτίαν οὐ πεποιήκασιν, εὐλογος αὐτοῖς ἡ πρόφασις καὶ ἔχουσί τι λέγειν. ἐπεὶ δὲ καὶ ἄλλαις ἀμαρτίαις περιπίπτουσιν, ὧφειλον τὸν θεὸν ἐξιλεώσασθαι καὶ ἐκδυσωπῆσαι
 25 περὶ τῆς ἀφέσεως τοῦ ἀθεμίτου ὄρκου.

15 ὀρμίσκοι cf. Cant. 1,10 et 7,2

HV T M 11–13 ἀπεκρίθη – ἀκούω ~ Am f. 169^r 17–20 Am f. 169^{r-v}

1 ἡμῶν + καὶ θεὸν Act. V | σκέψομαι Mo ed. Rom.* 2 ἄββᾶ] μοναχῶ V | τότε om. Mo | τῇ om. H
 3 Φαράν Ioh. Dam.^{II} (F) PG: Φαρᾶν M Φάρων H Φαρών V T Ioh. Dam.^I (A[?]D) Ioh. Dam.^{II} (D) Φαρών Mo
 ed. Rom.* | καὶ ἦλθε καὶ] καὶ ἐλθόντι αὐτῷ PG | καὶ ἦλθε om. Mo Act. V | διηγήσατο + αὐτῷ M διηγῆται
 Mo Ioh. Dam. διηγῆται + αὐτῷ Act. V | ἐγκλείστῳ + ὅτι M 4 ἐξειπών + μοι Mo 5 ἔασαι] καταλιπεῖν
 V edd. | ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Act. V | εἰσέλθης T edd. Ioh. Dam.^{II} (F) 6 τὸ προσκυνεῖν] προσκυνῶν Mo |
 ἡμῶν καὶ θεὸν Vc edd. (cf. Act. V) | καὶ θεὸν post Χριστόν Mo, om. H M PG 7 ἐν εἰκόνι om. Mo |
 στηρίξας – ἐνδυναμώσας] ἐνδυναμώσας οὖν αὐτὸν V | αὐτὸν om. Mo | δυναμώσας Mo | λόγοις + τὸν
 ἀδελφὸν Mo 7–8 εἰς – τόπον] εἰς τὰ ἴδια V 8 αὐτοῦ om. Mo | οὖν] δὲ Mo, om. Act. V | τῷ ἐγκλεί-
 στῳ om. Mo 9 ἔνι om. H ἐν Mo | κακόγηρε T edd. 10 ἐξεῖπας Act. V | λέγω] πλὴν λέγω Mo | κακό-
 γηρε Vc edd. | ὡς] ὅτι ὡς Mo 11 λέγων om. Act. V 11–12 ὤμοσα¹ – οἶδα] σοι οἶδα Mo 12 ἐπιώρ-
 κησα¹] ἐπιόρκησα V PG | ἐπιώρκησα²] ἐπιόρκησα V Mo PG, ὅς καὶ συγχωρήσει μοι add. Mo 12–13 σοῦ
 δὲ τοῦ λοιποῦ οὐ μὴ ἀκούσω Mo σοῦ δὲ οὐ μὴ ἀκούσω Act. V PG 13 οὐκ ἀκούω] οὐδαμῶς ἀκούω +
 τοιαῦτα μοι συμβουλευόντος Am 14–16 Κωνσταντῖνος – εἰκόνων om. V 14 Κωνσταντίας H 15 εἰς
 om. M 17 ὁ εὐλαβέστατος om. V | μοναχὸς + καὶ V | καὶ τοποτηρητὴς om. V | ἀνατολῆς V 18 Καὶ –
 ὅτι] Οὐδὲν ... ἢ ὅτι Am 19 τῇ om. V Am 20 ἐπαφορμίζονται ὄρκῳ] ὡς εὐλογον ἀφορμὴν τὸν ὄρκον
 προβάλλονται Am 21 Ταράσιος – εἶπεν] Ὁ πατριάρχης ἔφη V 21–22 τοῦ θεοῦ τὴν ἀγαθότητα H
 23 ἀσεβῆ om. V | τὰ νῦν] τανῦν M ed. Rom.* 24 ἡ om. HV | καί¹ + οὐκ T edd., sed cf. lat.

abbati Theodoro Aeliotae qui tunc habitabat in laura Pharorum; et uenit. cui omnia indicauit. at uero senex dicit inclauso: „sic, abba, illusus es, ut daemone iurares? uerumtamen bene fecisti hoc dicens. expedit autem tibi potius ut non dimittas in ciuitate ista lupanar in quod non introeas, quam ut recuses adorare dominum et
 5 deum nostrum Iesum Christum cum propria matre sua in imagine.” confirmato La.-Co. 254
 ergo eo et confortato multis sermonibus abiit in proprium locum suum. apparet PL 129,302
 itaque rursus daemon inclauso et dicit ei: „quid est, male senex? non iurasti mihi quod nemini diceres? et quomodo cuncta edixisti ei qui uenit ad te? dico tibi, maligne senex, ut peiurus habes iudicari in die iudicii.” respondit ei inclausus dicens:
 10 „quia iuraui quidem, iuraui; et quia peieraui scio; uerumtamen meum dominum et factorem peieraui, te autem non audio.”

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: Quemadmodum Rom. 492
 aurea monilia, ita sunt deiferi patres nostri, concordantes in adoratione sacrarum imaginum.

15 Iohannes reuerentissimus monachus presbyter ac uicarius orientalium pontificum dixit: Et aliud significat sermo patris nostri Sophronii, quia expedit ei qui iurauit magis peierare quam omnino seruare iusiurandum in distructionem uenerabilium imaginum. hoc autem dicimus, quoniam quidam hodie excusant se propter iuramen-
 tum.

20 Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Quoniam sciebat bonitatem dei, quia poenitentes suscipit, ideo disposuit transgredi impium iuramentum. et nunc qui in heresi ista iurauerunt, si quidem aliud peccatum non fecerunt, rationabilis eis est excusatio et habent quod dicant; nam si <in> alia peccata incidunt, debent deum placare ac obsecrare de remissione illiciti iuramenti.

15–21 ~ *Iuo decr.* XII 15, PL 161, 784 A–B (= *Iuo trip.* A 2,12,2; *Iuo pan.* VIII 98–99, PL 161, 1329 C; *Grat.* c. 22 q. 4 c. 18, col. 879,15–22): (Ex actione quarta septimae synodi) Iohannes apocrisiarius (apocrisarius *Grat.*) orientalium sedium dixit: Significat sermo patris nostri Sophronii, quod melius sit iurantem periurare, quam conservare (seruare *Grat.*) sacramentum in confractione (fractione *Grat.*) sanctarum imaginum. Hoc autem dicimus, quia quidam se sacramento (sacramento quidam se *Grat.*) excusant. Tharasius patriarcha dixit: Quia pater Sophronius noverat bonitatem Dei, propterea transgredi uoluit impium iuramentum.

P VE 15–21 ~ *Iuo decr.*, *Iuo trip.*, *Iuo pan.*, *Grat.*

1 Theodori P | Helioti *codd.* (*uide supra* p. 381,11), *corr. ed. Rom.* | et – cui] *Anast. uerborum constructionem mutauit*
 2 inclusio F² *edd.* | sic] *Anast. legit* οὕτως (uere *Act.* V) | demoni *codd.* 3 dicere *ed. Rom.* ex F* 7 demon *codd.* |
 inclusio F² *edd.* | dixit *ed. Rom.* ex F* 8 dixisti *E edd.* 9 periurus *E edd.*, *sed cf. ThLL X* 1, 985,13 *sqq.* et 1508,55
sq. | iudicare VE (*corr. F*) | inclusus F² *edd.* 10 quia¹] „g. quod” *ed. Rom.*^{mg}*; *Anast. male uertit* ὁ τι (*idem mendum*
in Act. V) | peieraui P: peiuraui V periuraui *E edd.* 10–11 scio – peieraui *om. P* 10 meum *ed. Rom.*^{mg}* (*cf. gr. et Act.*
V p. 587,9): minime *codd.* 11 peieraui *scripsi* (*cf. supra*): pieuraui V periuraui *E edd.* 13 adorationem P 15 ac] et
ed. Rom. ex F* | pontificium P^{ac} (i³ *exp.*) 17 peiurare V periurare *E edd.* | distructionem P (*cf. Act. I p. 109,3 al.*):
 districtione VE destructionem *ed. Rom.** 20 sciebam *E* 21 penitentes VE | disposui VE 23 et + non *ed. Rom.**
 (*ex gr. T*) | nam si ~ ἐπεὶ δὲ? | in *add. ed. Rom.** 24 ac] et *ed. Rom.** | illiciti VE

Θεόδωρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Σουβρίτων εἶπεν· Ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων Πέτρος ἠρνήσατο, ἀλλὰ μετανοήσας ἐδέχθη.

Ha. 209 Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ὁ Ἡρώδης εὐώρκτησεν, ἀλλ' ἀπώλετο. ὁ δὲ Πέτρος ἀρνησάμενος μεθ' ὅρκου, εἶτα ἐξελθὼν καὶ δακρύσας ἐσώθη. πᾶσαν γὰρ ἁμαρτίαν ὁ ἀγαθὸς θεὸς συγχωρεῖ, ἐάν τις ἐξ ὅλης ψυχῆς μετανοήσῃ. 5

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Naί, δέσποτα, οὕτως ἡμᾶς ἡ ἀγία γραφή διδάσκει.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ὁ πρῶταρχος τῆς θεολογίας ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἔφη· ἡμεῖς, τέκνία, ἐάν λέγωμεν, ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ψευσταί ἐσμεν. ἐάν οὖν παρακαλῶμεν τὸν θεὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἴλεως ἡμῖν γίνεται καὶ παρορᾷ τὰ πλημμελήματα ἡμῶν. 10

Νικηφόρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος τοῦ Δυρραχίου εἶπε· Δέει πολλῶ συνεχόμεθα, δέσποτα, ὅτι πλεῖστα κακὰ διεπράξαμεν καὶ συντόνου μετανοίας καὶ ἐξαγορεύσεως δεόμεθα.

Ma. 64 Λέων ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Φωκίας εἶπε· Γέγραπται ὅτι καὶ ὅρκον ψευδῆ μὴ ἀγαπήσητε· καὶ τούτου χάριν ὁ ψευδὴς ἡμῶν ὅρκος παρασταλήσεται ὡς μηδεμίαν 15 ἰσχὺν ἔχων.

Ἰωάννης ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπεν· Εἰ κελεύετε, τὰ νῦν τὰ ὑπὲρ τοῦ ὅρκου ζητήσθω.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἦδη τὰ περὶ αὐτοῦ ἐρρήθη. εἴ τι δὲ πλέον, ἐν ἑτέρᾳ ἐξετάσει ζητήσθω. νῦν δὲ ἐχώμεθα τῶν προκειμένων. 20

La.-Co. 256 Θεοδόσιος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος μοναχὸς καὶ νοτάριος ἀνέγνω·

1-2 cf. Mt. 26,69-75 etc. 3 Ὁ — ἀπώλετο cf. Mt. 14,7 et 9; Mc. 6,23 et 26 4 cf. Mt. 26,69-75 etc. 4-5 cf. Lc. 17,3-4 8 ἡμεῖς — ἐσμεν cf. 1 Ioh. 1,8 14-15 Zach. 8,17

HV T M 3-6 Am f. 169^v 11-16 Am f. 169^v

1 ὁ ὀσιώτατος om. V | Σουβρίτων (cf. p. 508,21 = D 185) Σουμίτων H (prob.) Σουμιτῶν V ed. Rom.^{ms}
3 Ταράσιος — εἶπεν] Ὁ πατριάρχης ἔφη V | ἀγιώτατος om. Am | εὐώρκτησεν ἀλλ' εὐορκήσας H
5 ἀγαθὸς om. Vc edd. | ὅλης + τῆς Vc edd. 6 ἀγία om. V | ἡμᾶς om. V | διδάσκει ἡ ἀγία γραφή V
7 Ταράσιος — εἶπεν] Ὁ πατριάρχης ἔφη V | ὁ ἅγιος om. Vc edd., ὁ om. V 8 ἐάν — ἐσμεν om. H
9 ἐάν οὖν] ἐάν H εἰ δὲ V | παρακαλῶμεν — θεὸν om. H | παρακαλῶμεν] παρακαλοῦμεν + αἰ V (αἰ rescipit ed. Rom.*) | ὑπὲρ] περὶ H | ἴλεως — καὶ om. V | γίνεται] γέννηται + πάντως H (prob.) 9-10 καὶ παρορᾷ] παρορᾷ γὰρ H 11 ὀσιώτατος — τοῦ om. Am | ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. V | τοῦ om. M | Δέει — συνεχόμεθα] Φοβούμεθα V 12 ὅτι om. V (an eras.?) | κακὰ πλεῖστα V | συντόνου H M: συντόμου T Am (Am post ἐξαγορεύσεως) edd. (cf. lat.) πολλῆς V ed. Rom.^{ms} 14 Λέων — ἐπίσκοπος] Ὁ V | Φωκίας ed. Rom. (cf. Act. I p. 204,24 al.; Bischofslisten p. 55): Φωκαίας HV Am Φωκ' sine abbr. T Φωκίας M | καὶ om. T edd. 15 ἀγαπᾶτε Sept. | παρασταλήσεται] παρασταλῆναι χρεῶν Am 16 ἔχων ἰσχύν (ισχύν Am) V Am 17-18 Ἰωάννης — ζητήσθω om. V 17 θεοφιλέστατος] εὐλαβέστατος + μοναχὸς M | ἀρχιερέων] θρόνων M 18 τὰ νῦν] τανῦν T M edd. | ὑπὲρ] περὶ ed. Rom.* 19 Ταράσιος — εἶπεν] Ὁ πατριάρχης ἔφη V 19-20 Ἦδη — ζητήσθω] Τὰ περὶ τῶν ὁρκῶν ἀρκεῖ. ἐν ἑτέρᾳ δὲ ἐξετάσει ζητήσωμεν V 19 ἐρρήθη] ἐκρίθη H | εἴ τι] εἴ τι H M 20 πλέον] περὶ (sic) H (πλέον post ζητήσθω) | ἐχώμεθα HV 21 Θεοδόσιος — ἀνέγνω] Καὶ ἀνέγνω Θεόδωρος διάκονος καὶ νοτάριος V | Θεόδωρος V edd. (Θεοδόσιος ed. Rom.^{ms}) | ὁ θεοφιλέστατος om. M | καὶ om. M | νοτάριος + καὶ σκευοφύλαξ M

Theodorus sanctissimus episcopus Subritensium dixit: Princeps apostolorum Petrus negavit, sed acta poenitentia receptus est.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Herodes non peieravit, sed periit. at uero Petrus negavit cum iuramento, deinde foras egressus et lacrimatus saluus factus est. Ha. 210
 5 omne quippe peccatum benignus deus ignoscit, si ex tota anima quis poenitentiam gesserit.

Sancta synodus dixit: Etiam, domine, sic nos sancta scriptura docet.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Primus theologiae princeps, sanctus uidelicet Iohannes, ait: nos, filioli, *si dixerimus quia peccatum non habemus*, mendaces
 10 sumus. si ergo rogauerimus deum pro peccatis nostris, propitius nobis fit et dispicit delicta nostra.

Nicephorus sanctissimus episcopus Dyrrachii dixit: Pauore multo detinemur, domine, quia plurima mala egimus, et compendiosam poenitentiam et confessionem precamur.

15 Leo sanctissimus episcopus Phociae dixit: Scriptum est quia *et iuramentum mendax ne diligatis*; et huius rei gratia mendax iuramentum nostrum paruipenditur tanquam nullam fortitudinem habens. Ma. 63

Iohannes deo amabilis presbyter et uicarius orientalium pontificum dixit: Si iubetis, nunc quaerantur illa quae de iuramento sunt.

20 Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Iam quae ad id pertinent dicta sunt. si quid PL 129, 303
 autem amplius est, in alia examinatione requiratur. nunc autem proposita exsequamur.

Theodosius deo amabilis diaconus et notarius legit:

La.-Co. 255

3-7 ~ *Iuo decr. XII 15, PL 161, 784 B* (= *Iuo trip. A 2,12,2; Iuo pan. VIII 100, PL 161, 1329 C-D; Grat. c. 22 q. 4 c. 18, col. 879,22-27*): (Item) Tharasius patriarcha dixit: Herodes observavit iuramentum (sacramentum *codd.*, *Iuo pan.*, *Iuo trip.*), et periit, Petrus vero negavit cum iuramento, et conversus flevit et salvatus est. Omne enim peccatum bonus Deus indulget, si quis ex toto corde poeniteat. Sancta synodus dixit: Sic docet nos (*om. Iuo trip.*, *Grat.*) sancta scriptura. 15-17 ~ *Iuo decr. XII 15, PL 161, 784 B* (= *Iuo trip. A 2,12,2; Iuo pan. VIII 100, PL 161, 1329 D; Grat. c. 22 q. 4 c. 18, col. 879,27-30*): (Item) Leontius Phociae episcopus (Photie episcopus *codd.*, episcopus Photie *Iuo trip.*, episcopus Fociae *Grat.*) dixit (dicit *Grat.*): Scriptum est: 'Iuramentum mendax ne diligatis.' Qua de causa nostrum iuramentum (iuramentum nostrum *Grat.*) mendax dissolvatur (dissolvitur *codd.*, *Iuo trip.*, *Iuo pan.*), quasi nullam habens virtutem.

P VE 3-7 ~ *Iuo decr.*, *Iuo trip.*, *Iuo pan.*, *Grat.* 15-17 ~ *Iuo decr.*, *Iuo trip.*, *Iuo pan.*, *Grat.*

2 poenitentia VE 3 peieravit *scripsi* (cf. *supra* p. 383,10 et p. 383,17): peiuravit P VE periuravit F *edd.* 5 poenitentiam P (*praeter consuetudinem*) poenitentiam VE 8 primus princeps ~ πρῶταρχος (cf. *Act. I p. 49,3-4*) 10 dispicit] dimittit *ed. Rom.** 12 Dyrrachii P Durachii E Dyrrhachii *ed. Rom.** 13 compendiosam] *Anast. legit* συντόμου (cf. *gr. T*) | poenitentiam V poenitentiam E 14 precamur ~ δεόμεθα? 15 et *om. ed. Rom.** 19 querantur *codd.* 20 Iamq(ue) P Tamq(ue) E 23 diaconus] *Anast.* μοναχὸς *praetermisit* (cf. *gr. V*), *melius* p. 443,5

Ἐκ τῶν θαυμάτων τῶν ἁγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ

Rom. 493 Ἐτερός τις ἀνὴρ ἐπιεικῆς σφόδρα, σύριγγα ἐσχηκῶς ἐν τῇ κοτύλῃ καὶ πολλαῖς
 χρησάμενος θεραπείαις, ὑποβαλὼν δὲ ἑαυτὸν καὶ τοῖς ξίφεσι τῶν ἱατρῶν ἐπὶ ἐνιαυ-
 τούς τε δεκαπέντε ταλαιπωρήσας ἐν τῷ πάθει καὶ νικηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, πλέον
 ἤρξησε τὸ νόσημα, τετραστόμου τούτου γενομένου καὶ ἀφιέντος τὸ ἐναποκείμενον
 ῥεύμα, πολλάκις δὲ καὶ τοῦ παραπεμπομένου τῷ σώματι ποτοῦ ἐκείθεν ἀπορρέον-
 τος. τῶν τε ἱατρῶν εἰρηκότων κεκυριεῦσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ καὶ μὴ εὐρίσκεσθαι
 ἀνθρώπου χεῖρα δυναμένην βοηθῆσαι τῷ πάθει, ἀπέγνω λοιπὸν ἑαυτοῦ ὁ ἀνὴρ,
 καὶ συνεβουλεύθη παρὰ πολλῶν καταλαβεῖν τὸν τῶν ἁγίων τοῦ θεοῦ θεραπόντων
 Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ ἡγιασμένον οἶκον. καὶ τοῦτο ποιῆσαι βουλόμενος – πολύβου-
 λον γὰρ ἡ ἀνάγκη – θεωρεῖ τοὺς ἁγίους καθ' ὕπνον λέγοντας αὐτῷ· „δεῦρο πρὸς
 ἡμᾶς, καὶ ἰαθήσῃ.“ θαρσήςας τοίνυν τῇ προτροπῇ τῶν ἁγίων καταλαμβάνει τὸν
 ἐνδοξον αὐτῶν οἶκον· καὶ καθ' ἐκάστην δυσωπῶν αὐτοὺς οὐκ ἐνεδίδου ἀπαλλαγῇ-
 ναι τοῦ πάθους. ὥς δὲ ἐπέμενε χρόνον καὶ οὐδεμιᾶς ἐτύγχανεν ἐπισκέψεως, τέλος
 ἐξελθὼν ἐν τῷ ὑπερθύρῳ τῷ παρακειμένῳ τῷ οἴκῳ τῶν ἁγίων καὶ βλέψας εἰς τὴν
 εἰκόνα τοῦ σωτῆρος τὴν ἀνακειμένην ἐν τῇ κατὰ τὸ δεξιὸν στοᾶ – γέγραπται δὲ
 ἐν αὐτῇ ἡ τε ἁγία Μαρία ἡ θεοτόκος καὶ οἱ ἅγιοι θεράποντες τοῦ Χριστοῦ Κοσμᾶς
 καὶ Δαμιανὸς καὶ τις τῶν μεγάλων ἀνδρῶν Λεόντιος τοῦνομα –, δεήσεις ἐκτενεῖς
 ποιούμενος καὶ κλαύσας πικρῶς ἐπὶ ὥρας πολλὰς καὶ δυσωπήσας τοὺς ἁγίους ἀπ-
 ῆλθεν ἐν τῷ τόπῳ τῆς κοίτης αὐτοῦ. καὶ θεωρεῖ διὰ τῆς νυκτὸς ἐρχομένους πρὸς
 αὐτὸν τοὺς θεράποντας τοῦ Χριστοῦ Κοσμᾶν καὶ Δαμιανόν, μέσσην ἔχοντας τὴν
 κεχαριτωμένην παρθένον καὶ λέγουσαν αὐτοῖς· „ἴδε, οὗτός ἐστι, βοηθήσατε αὐτῷ
 διὰ τάχους.“

Ἐτι ὁ αὐτὸς ἀνέγνω·

22 cf. Lc. 1,28

1–23 Mir. Cosm. et Dam. (BHG^a 385–392), mir. 30,1–26 Deubner (= BHG^a 389h)

HV T M 1–23 = Mir. (= P^s v C²), Pa f. 271^{r-v}

1 Δαμιανοῦ + τῶν ἀναργύρων Pa 2 ἐπιεικῆς σφόδρα om. V | σήριγγα T 3 θεραπείαις + τῶν
 ἱατρῶν ed. Rom.* ex V (uide infra) | ὑποβαλὼν – ξίφεσι om. V | ὑποβάλλον δὲ αὐτὸν Pa 3–4 ἐνιαυτῶν V
 4 τε om. V M Mir. (C²) | 1ε' H πεντεκαίδεκα V | ταλαιπωρήσας – αὐτοῦ om. V 6–7 πολλάκις –
 ἀπορρέοντος om. V 7 τε] δὲ M | εἰρηκότων (cf. lat.) V T M Pa: ἀπειρηκότων H Mir. | κεκυριεῦσθαι – καὶ
 om. V | κεκυριεῦσθαι καὶ κυριεύεσθαι Pa Mir. 8 χεῖρα (sic) ἀνθρώπου V | βοηθῆσαι δυναμένην M | ὁ
 ἀνὴρ ἑαυτοῦ H 9–10 τὸν – οἶκον] τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ V τὸν τῶν ἁγίων ναὸν
 Mir. (C²) 9 τὸν om. H 10 βουλόμενος H Pa Mir. (cf. lat.): βουλευόμενος V T edd. βουλευομένου M
 10–11 πολύβουλος V T edd. 11 ὕπνους V Mir. (P^s C²) 12 θαρσήςας τοίνυν] θαρσήςας οὖν V ὅθεν
 θαρσήςας Mir. (P^s v) 12–13 τῇ – οἶκον] καταλαμβάνει τὸν οἶκον αὐτῶν V 12 τὸν + πάνσεπτον καὶ
 Mir. (P^s v) 13 οἶκον αὐτῶν Pa 13–14 οὐκ – καὶ om. V 14 χρόνον] χρονίων Pa χρόνον + ἱκανὸν
 Mir. (P^s v) 15 ὑπερθύρῳ] ὑπαίθρῳ Mir. | τῷ² – οἴκῳ om. V | παρακειμένῳ H M Mir. (C²): προσπα-
 ρακειμένῳ T edd. Pa Mir. (P^s v) | οἴκῳ post ἁγίων H (prob.) | καὶ – τὴν] ὅρᾳ τὴν V 16 τὴν ἀνακειμένην
 om. V | τὸ δεξιὸν] τῇ δεξιᾷ Mir. (P^s v) τὴν δεξιὰν Deubner 16–18 γέγραπται – Λεόντιος] τὴν ἁγίαν
 θεοτόκον· Κοσμᾶν καὶ Δαμιανόν καὶ τινὰ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν Λεόντιον V 16 ἐγγέγραπτο Pa (cf. lat.?)
 ἐγγέγραπται Mir. (C²) 17 ἁγία – θεοτόκος] ἁγία εἰκὼν τῆς θεοτόκου H 19 ποιούμενον V ποιησά-
 μενος ed. Rom.* | πολλὰς ὥρας V 20 εἰς τὴν κοίτην αὐτοῦ V 21 μέσον H Mir. 22 αὐτοῖς] αὐτῷ
 H | ἐστιν + ὁ νοσῶν Mir. (P^s v) 24 Ἐτι – ἀνέγνω om. V | post ἀνέγνω non interp. H T M

Ex miraculis sanctorum Cosmae ac Damiani

Alius quidam uir clemens ualde, fistulam habens in femore et multis usus medica-
 mentis, ita ut sese etiam gladiis medicorum traderet, per annos circiter quindecim
 miseriis afflicto est in passione; a qua superato amplius creuit languor quadrati oris
 5 effectus et superiacente reumate fatigatus†, frequenter etiam immisso corpori potu
 exinde profluente. medicisque dicentibus quod languor ita dominaretur ei, ut non
 posset manus hominis inueniri quae passioni auxiliaretur, postposuit ergo se uir, et
 accepit a multis consilium, ut ad sanctorum dei famulorum Cosmae ac Damiani
 sanctificatam pergeret domum. et cum hoc facere uoluisset – multas enim uoluntates
 10 habet necessitas –, uidet sanctos in somnis dicentes sibi: „ueni ad nos, et sanaberis.”
 fiducia ergo accepta per exhortationem sanctorum peruenit ad gloriosam eorum
 domum et per singulos dies non cessabat obsecrare ut liberaretur a passione. porro
 cum permansisset anno et nullam uisitationem fuisset adeptus, in finem egressus
 liminare quod appositum erat domui sanctorum et intuens in imaginem saluatoris
 15 quae superposita erat in dexteriori porticu – picta uero erat in ea tam sancta Maria
 dei genitrix quam sancti famuli Christi Cosmas et Damianus et quidam ex magnis
 uiris Leontius nomine –, deprecationibus factis prolixis fleuit per multas horas amare
 atque obsecratis sanctis abiit in locum cubiculi sui. et aspexit per noctem uenientes
 ad se famulos Christi Cosmam et Damianum, mediam habentes gratia plenam
 20 uirginem et dicentem sibi: „ecce, iste est, adiuuate illum uelociter.”

Item ipse legit:

P VE

1 ac] et VE *edd.* 4 qua *ed. Rom.*: quo *codd.* | superato (*sc. illi, ut notauit Dubielzig*) | superatus *ed. Rom.** 4–5 am-
 plius – fatigatus] „g. amp. auxit languorem q. o. effectum, et rheuma, quod inerat emittentem” *ed. Rom.*^{ms} (*uide*
infra) 5 effectus – fatigatus] *locus obscurus, fort. effectum et superiacentis reumatis fatigatu scribendum* (*cf. gr.*) |
 affectus P | rheumate *ed. Rom.** 6 exinde] inde *ed. Rom.** 7 postposuit] „g. desperauit” *ed. Rom.*^{ms} 8 ac] et
*ed. Rom.** 9 multas – uoluntates] „g. multa consilia” *ed. Rom.*^{ms} 9–10 habet uoluntates *ed. Rom.** ex F 11 fiducia
 P | exortationem P V 12 cessabit E cessauit *ed. Rom.** ex F 13 fine *ed. Rom.**, *sed cf. e. g. p. 421, 17* | aggressus VE
ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 15 superposita] posita *ed. Rom.** 18 cubiculis P^{ac} (*s exp.*) 20 sibi] „gr. ipsis” *ed. Rom.*^{ms},
Anast. legit fort. αὐτῶ (cf. gr. H) | adiuuante P^{ac} (*n eras.*) | illum] eum *ed. Rom.**

Ἐκ τῶν αὐτῶν θαυμάτων περὶ τῆς γυναικὸς Κωνσταντίνου τοῦ ἐν Λαοδικείᾳ

Συνέβη τινὰ ἄνδρα ἐν στρατείᾳ ἐξεταζόμενον ὀνόματι Κωνσταντῖνον, πιστότατον
καὶ μὴ ἀπολιμπανόμενον τῆς τῶν ἐνδόξων ἀγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ προσεδρείας,
Ha. 212 ἐκδεδημηκέναι ταύτης τῆς φιλοχρίστου καὶ βασιλίδος πόλεως τῆς προσοῦσης αὐτῷ
στρατείας χάριν. ὅστις ἐν ἐκάστη αὐτοῦ ξενιτείᾳ κατὰ πίστιν ἐπεφέρετο ἐκτύπωμα
Ma. 65 τῶν ἀγίων ἐν εἰκονιδίῳ πρὸς ἀσφάλειαν ἰδίαν. ἐπιστάς δὲ τῇ Λαοδικέῳ πόλει,
ἥτις ἐπωνομάσθη ἡ Τριμηταρία, ἐν αὐτῇ τε διατρίψας προφάσει τοῦ ἐγκεχειρισμέ-
νου αὐτῷ προστάγματος φανερόν χρόνον γάμῳ νομίμῳ προσωμίλησεν. ὀλίγων δὲ
ἡμερῶν διαγενομένων ἡ συναφθεῖσα τούτῳ πρὸς γάμον γυνὴ ἡσθένησεν, ἐν τῇ
σιαγόνι αὐτῆς τῇ ἐξ εὐωνύμων ἀπόστημα ἐκβαλοῦσα, καὶ ὑπὸ τῶν ἀλγυδόνων
δαινῶς φερομένη τῷ ἀνδρὶ οὐ μετρίους κόπους ἐνεποίει. ὅστις παραμυθούμενος τὴν
ἰδίαν γυναῖκα καὶ πολλὴν πεῖραν τῶν ἀγίων ἔχων, ἐπιλαθόμενος δὲ ὅτι κατὰ τὸ
εἰωθὸς αὐτῷ τούτους ἐπεφέρετο, ἔλεγεν αὐτῇ: „τί σοι ποιήσω; ἐπὶ ξένης εἰμί· εἰ
γὰρ ἤμην ἐν τῇ πόλει μου, ἐλάμβανον τῆς κηροτῆς τῶν δεσποτῶν μου τῶν ἀγίων
Rom. 494 Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ, καὶ εὐθύς τοὺς πόνους σου ἔπαυον καὶ τὸ νόσημα ἐθερά- 15
La.-Co. 257 πειον.” ἡ δὲ πιστὴ ὑπάρχουσα καὶ θαυμάσασα πρὸς τὸ σύντομον τῆς τῶν ἀγίων
ἰάσεως καὶ εὐξαμένη ἀξιοθῆναι μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν τῆς ἐν τῷ ἐνδόξῳ καὶ
περιβοήτῳ τούτων οἴκῳ προσκυνήσεως καὶ τρωθεῖσα ἐκ μόνης τῆς ἀκοῆς τῷ πρὸς
τοὺς ἀγίους πόθῳ ἡσύχασε. καὶ ὕπνῳ κατενεχθεῖσα τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ ὀρᾷ τοὺς
μεγάλους τούτους καὶ φοβεροὺς ἰατροὺς καὶ θεράποντας τοῦ Χριστοῦ Κοσμᾶν καὶ 20
Δαμιανὸν ἐν ᾧ ἐκτυποῦνται σχήματι ἐστῶτας πρὸς τῇ κλίνῃ αὐτῆς καὶ λέγοντας
αὐτῇ: „τί ἔχεις; τί ἀγωνιᾷς; τί θλίψεις προσάγεις τῷ ἀνδρὶ σου; ὧδέ ἐσμεν μεθ’
ὕμῶν, μηδὲν φροντίσης.” ταῦτα εἰπόντες αὐτῇ ἀπέστησαν. ἡ δὲ διυπνισθεῖσα
ἡρώτα τὸν ἴδιον ὁμόζυγον, πυθέσθαι παρ’ αὐτοῦ βουλομένη τὰ σχήματα τῶν

1-390,8 Mir. Cosm. et Dam. (BHG^a 385-392), mir. 13,1-38 Deubner (= BHG 387, exc.; cf. BHGⁿ 387i I)

HV T M 1-390,8 = Mir. (= V¹M¹C²), Pa f. 271^v-272^r

1 Ἐκ — θαυμάτων] Ἄλλο θαῦμα V | θαυμάτων + τῶν ἀγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ M 2 τινὰ ἄνδρα]
τὸν ἄνδρα H τὸν ἄνδρα + τινὸς γυναικὸς V 2-4 ὀνόματι — ταύτης] εἰς συνάφειαν ἐλθεῖν ὀνόματι Κων-
σταντῖνον· τοῦτον τὸν Κωνσταντῖνον ἐκδεδημηκέναι ποτὲ φασὶ ταύτης V 3 τῇ τῶν ἀγίων ἐνδόξων ...
προσεδρεία Pa | ἐνδόξων om. Mir. (V¹ M¹) | Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ om. Mir. (V¹ M¹) 5 χάριν στρατείας V |
αὐτοῦ om. V 5-8 ἐπεφέρετο — γάμῳ] ἐπεφέρετο τῶν εἰκόνων τῶν ἀγίων πρὸς ἀσφάλειαν αὐτοῦ, ἐπι-
στάς δὲ τῇ Τριμητανίᾳ τῇ Λαοδικέῳ πόλει πολὺν χρόνον διατρίψας γάμῳ V 5 ἐπεφέρετο ἐκτύπωμα H
M (de V uide supra): ἐπέφερε τὸ ἐκτύπωμα T edd. Pa ἐπεφέρετο τὸ ἐκτύπωμα Mir. (ἐπεφέρετο τὰ ἐκτυπώ-
ματα C²) 6 εἰκονιδίῳ T M Pa (cf. lat.): εἰκόνι H Mir. (de V uide supra) 7 ἐπωνομάσθαι Mir. | Τριμηταρία
T Pa Mir. (V¹): Τριμηταρία H Mir. (M¹ C²) Τριμητανία V ed. Rom.^{ms} Τριμισταρία M | ἐν] καὶ ἐν Mir.
(V¹ M¹) | τε] δὲ M Pa Mir. (C²), om. Mir. (V¹ M¹, uide supra) 8 προστάγματος] πράγματος Mir. | γάμου
νομίμου Pa 9 τοῦτο V | πρὸς γάμον om. V | ἐν om. V 9-10 τῇ ἐξ εὐωνύμων αὐτῆς σιαγόνι
ἀπόστημα V 10 τῇ] τῆς T ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | ἐξευωνύμων H Pa ἐξευωνύμῳ Mir. (C²) εὐωνύμῳ Mir.
(M¹) 11 φερομένη] ἀνιωμένη V edd. | οὐ μετρίους] πολλοὺς V 12 ἰδίαν om. V | καὶ — ἔχων om. V
12-13 ὅτι — ἐπεφέρετο] ὅτι φέρει τὴν τῶν ἀγίων εἰκόνα V 13 αὐτοῦ ed. Rom.* | τούτους om. H,
τούτους + ἐν γραφῇ Mir. | ποιήσω + γύναι HV 14 δεσποτῶν] αὐθεντῶν V 15 εὐθέως Mir. (V¹ M¹) |
ἔπαυον τοὺς πόνους σου V | τοὺς] καὶ τοὺς Mir. | σου om. Mir. (V¹ M¹) | ἔπαιον Pa ἔπαιον (sic) Mir. (C²)
ἔπαυεν Mir. (V¹ M¹) 15-16 ἐθεράπευεν Mir. (V¹ M¹) 16-17 καὶ — ἰάσεως om. V 17 εὐχομένη V |
μετὰ — αὐτῶν om. V 17-18 τῆς — καὶ] τῆς τῶν ἀγίων προσκυνήσεως V 17 τῷ] τῇ Pa | ἐνδόξῳ +
αὐτῶν T edd. Pa ἐνδοξοτάτῳ + αὐτῶν H 18 τούτων οἴκῳ] ναὶ τούτων T edd. αὐτῶν οἴκῳ Mir. | καὶ]
ὡς καὶ Pa 18-19 τῷ — πόθῳ] τῆς ... πόθου Pa τοῦ ... πόθου Mir. τῷ τούτων πόθῳ V 19 τῇ —
νυκτὶ om. V 20 μεγάλους] ἀγίους H | καὶ φοβεροὺς om. V 20-21 Κοσμᾶν καὶ Δαμιανὸν om. V
21 ἐν τῷ ἐκτυποῦνται σχήματι Pa | πρὸς τὴν κλίνην H πρὸ τῆς κλίνης Pa 22 τί ἀγωνιᾷς; τί ἔχεις; V |
προσάγεις] παρέχεις V 23 μηδενὸς T edd. | αὐτῇ] αὐτοῦ Pa, om. V 24 ἴδιον om. V 24-390,1 πυθέ-
σθαι — ἰστοροῦνται] ὅποια εἶναι (sic) τὰ τῶν ἀγίων σχήματα Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ ἢ πῶς ἰστοροῦνται V
24 πείθεσθαι Pa 24-390,1 τὰ — ἐν om. H

Ex eisdem miraculis de uxore Constantini Laodicensis

Contigit quendam uirum fidelissimum qui in militia exercebatur, nomine Constantinum, qui gloriosorum sanctorum Cosmae ac Damiani patrocinium sedulus implorabat, profectum fuisse ab hac amabili Christo regia ciuitate causa iniunctae
 5 sibi militiae. qui in unaquaque peregrinatione sua in fide deferebat effigiem sanctorum in parua imagine ad proprium munimentum. cum autem peruenisset ad
 Laodicensium ciuitatem quae cognominata est Trimetaria ibique moratus esset occasione commissi sibi praecepti aliquo tempore, nuptias legitimas assecutus est.
 10 paucis uero diebus transactis uxor quae huic fuerat nupta, infirmata in maxilla sua sinistra et apostema faciens ac a doloribus acriter agitata, non mediocres uiro
 ingerebat labores. qui consolatus est mulierem suam, multum habens sanctorum experimentum. porro oblitus quod secundum consuetudinem suam hos secum
 deferret, dicebat ei: „quid tibi faciam? hospes sum. si enim essem in ciuitate mea, sumerem ceroten dominorum meorum Cosmae ac Damiani, et statim dolores tui
 15 quiescerent et infirmitas curaretur.” quae cum esset fidelis, ad sanctorum celerem sanitatem admirata orauit, quo digna fieret post reuersionem suam in gloriosa eorum et famosa domo adoratione ipsorum; nam et ex solo auditu compuncta prae amore quem circa sanctos habebat conticuit. somnoque detenta postera nocte aspicit
 20 magnos hos et terribiles medicos et famulos Christi Cosmam et Damianum schemate quo erant depicti stantes ad stratum suum et dicentes sibi: „quid habes? quid certas? quid tribulationes infers uiro tuo? hic sumus uobiscum, nihil tibi curae sit.” quibus ad eam dictis recesserunt. illa uero euigilans interrogabat coniugem suum, sciscitari

Ha. 211

Ma. 66

PL 129,304

La.-Co. 258

Rom. 494

P VE

2 malitia P 3 ac] et VE edd. 5 unaquæque P 6 monimentum P 7 Trimetaria (cf. gr. H)] Trimetria ed. Rom.* („g. Trimitaria seu Trimetania” ed. Rom.^{mg}, Trimetaria La.-Co.^{mg} ex P) 8 p(er)cepti P 12 quod] quia ed. Rom.* | hos secum P^{pc} V^{pc}: hos secundum P^{ac} (secum *superscr.* P^c) his secum V^{ac} (o *superscr.* V¹⁻²) esse cum E esset cum F² eos cum ed. Rom.* 13 sum ed. Rom.: mea codd. | essem post mea E edd. 14 ceroten V^{pc} E: caeroten P cereoten V^{ac} (e del., ceroten iter. V^{1mg}) cerotem ed. Rom.* | ac] et ed. Rom.* ex F 16 sanitatem ~ ἰασις (cf. Act. I p. 59,2 al.) sanationem ed. Rom.^{mg} 17 adorationem VE edd., sed cf. gr. | ipsorum + adire VE edd. | ex om. P^{ac} (*superscr.* P^c) 18 detenta] contexta P 19 scemate codd., corr. ed. Rom. (cf. p. 445,17 al.) 22 illi P^{ac} (i² exp. et a *superscr.* P^c)

ἐνδόξων ἀγίων Κοσμά καὶ Δαμιανοῦ ἢ τὸ πῶς ἱστοροῦνται καὶ ἐν ποίᾳ τάξει ἡ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς γίνεται παράστασις. τοῦ δὲ ἀνδρὸς ἀπαγγεῖλαντος μὲν αὐτῇ τὸ σχῆμα, διηγησαμένου δὲ καὶ τὰ αὐτῶν χαρίσματα, συνετίθετο μὲν τῷ συμβίῳ πρὸς τὰ σχήματα, ἔλεγε δὲ αὐτῷ καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ῥηθέντα αὐτῇ ἐν ὁπτασίᾳ ὑπὸ τῶν ἀγίων. λοιπὸν καὶ ὁ ἀνὴρ εἰς ἀνάμνησιν ἔλθων ἐκ τοῦ διηγήματος, ὅτι εἶχεν ἐν τῷ ὑπομασχάλῳ αὐτοῦ τὸ τῶν ἀγίων ἐν εἰκονιδίῳ ἐκτύπωμα, ἐκβαλὼν τοῦτο παρ' εὐθὺ ἔδειξε τῇ γυναικί. ἡ δὲ θεασαμένη προσεκύνησε καὶ ἔγνω ὅτι ὄντως σὺν αὐτοῖς ἐκεῖσε διήγον οἱ ἅγιοι κατὰ τὴν αὐτῶν φωνήν.

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος μοναχὸς καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπεν· Ἀπεδείχθη σαφῶς ἡμῖν, ὅτι καὶ διὰ τῶν εἰκόνων φαίνονται οἱ ἅγιοι θαυματουργοῦντες. διὰ γὰρ τῆς εἰκόνος ἐφανερώθησαν τῇ γυναικί ἰώμενοι αὐτήν.

Μάνζων ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Πρακάνων εἶπε· Μετὰ τὸ ἀναχωρῆσαί με πέρυσιν ἐκ τῆς βασιλευούσης πόλεως καὶ ἀπελθεῖν εἰς τὴν κατ' ἐμὲ δουλικὴν ὑμῶν πόλιν ἀσθενεῖα περιέπεσα χαλεπωτάτῃ, ὥστε με καὶ τοὺς ἰδίους μου περισυνάξαι πρὸς τὸ ποιῆσαι διαθήκην. καὶ ἐν τούτοις τῆς νόσου κατεχούσης ἤνεγκα τὴν σεβασμίαν εἰκόνα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἶπον ὅτι „κύριε ὁ δούς τὴν χάριν τοῖς ἀγίοις σου, ἐπίσκεπαί με“. καὶ ἅμα τῷ ἐπιθεῖναί με τὴν αὐτὴν σεβασμίαν εἰκόνα εἰς τὸ πάσχον μέλος παραυτὰ ἀπηλλάγη τὸ νόσημα, καὶ ὑγίης κατέστην.

20

Καὶ ἀναστὰς Θεόδωρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Σελευκείας εἶπε· Καὶ ἡμῖν διεγνώσθη τοῦτο· πλησίον γὰρ ἡμῶν ἐστιν.

Ma. 68 Ἐτι Θεοδόσιος διάκονος μοναχὸς καὶ σκευοφύλαξ τῶν εὐαγῶν πατριαρχικῶν εὐκτηρίων ἀνέγνω·

17-18 κύριε — με¹ cf. Ier. 15,15

HV T M

1 ἀγίων ἐνδόξων *Mir.* (V¹) | ἐνδόξων om. *Pa* | ἢ τὸ πῶς *M Pa* (cf. supra V et lat.): ὅπως T edd. πῶς *Mir.* (καὶ πῶς C²) | καί²] ἢ *Mir.* (V¹ C²) 2 ἀσθενεῖς *Mir.* (V¹ M¹) 2-3 ἀπαγγεῖλαντος — χαρίσματα] ἀπαγγεῖλαντος αὐτῇ τὸ σχῆμα καὶ τὰ χαρίσματα V 3 αὐτῇ om. *Mir.* (V¹ M¹) | μὲν + αὐτῇ M (cf. lat.?) 3-4 τῷ συμβίῳ] τῷ νυμφίῳ H τούτῳ V 4 καὶ om. ed. Rom.* | τὰ λοιπὰ om. V 4-5 ἐν — ἀγίων] τί ἔχεις, τί ἀγωνιᾷς H (uide supra p. 388,22) 4 ἐν + τῇ *Mir.* (V¹ M¹) 5 λοιπὸν] εἶτα V 6 ἔχει V | τῷ om. H | αὐτοῦ om. V | τὰ ... ἐκτυπώματα *Mir.* (V¹ M¹) | ἐν² — ἐκτύπωμα] τὸ τῶν ἀγίων εἰκονίδιον V | ἐν εἰκόνι *Mir.* (om. C²) 7 παρ' εὐθὺς *Mir.* (C²) ed. Rom.* | ἔγνω] ἐνόησεν H 8 ὄντως] οὕτως *Pa* | σὺν αὐτοῖς om. V (post διήγον tradit *Mir.* [C²]) | ἐκεῖ V | φωνήν + καὶ εὐθέως ἀπηλλάγη ἡ γυνὴ τοῦ νοσήματος V edd. 9 ὁ εὐλαβέστατος om. V | μοναχὸς πρεσβύτερος V M, sed cf. lat. | καὶ τοποτηρητὴς om. V 9-10 τῶν — ἀρχιερέων] τῆς ἀνατολῆς HV 11-12 διὰ — αὐτήν] καὶ ἰῶνται τοὺς ἀσθενεῖς V 12 ταύτην H 13 Μανζών M | ὁ ὀσιώτατος om. V | με om. T edd. 14 πέρυσιν HV edd. | ἐκ om. V | ὑμῶν] cf. app. crit. lat. 15 περιέπεσον T edd. | χαλεπῇ V 15-16 με — διαθήκην] καὶ διαθήκην ποιῆσαι V 15 μου om. ed. Rom.* 16 ἐν — κατεχούσης om. V 18 ἅμα — με²] ἐπιθεῖς V | αὐτήν om. V 19 σεβασμίαν] ἀγίαν V | μέρος V | παραυτὰ] παραυτίκα H ed. Rom.* τηνικαῦτα V 21-22 Καὶ¹ — ἐστιν om. V 21-22 ἀνεγνώσθη M 22 πλησίον γὰρ] καὶ πλησίον H | ἐστιν] ἐγένετο H 23 Ἐτι om. V | μοναχὸς om. V (prob.) 23-24 τῶν — εὐκτηρίων om. V

ab eo uolens habitus gloriosissimorum sanctorum Cosmae ac Damiani uel qualiter
 pingerentur et in quo ordine ipsorum ad infirmantes fieret exhibitio. cumque
 maritus ei habitum indicasset et eorum charismata enarrasset, illa eidem coniugi suo
 eorum formis expositis et cetera quoque sibi a sanctis in uisu dicta narrauit. ceterum
 5 et uir in recordationem ex narratione ueniens quod haberet sub ascella sua sancto-
 rum in imagine parua effigiem, hanc eductam protinus uxori monstrauit. at illa cum
 uidisset eam adorauit et cognouit quod uere secum ibidem degerent sancti secundum
 uocem ipsorum.

Iohannes reuerentissimus presbyter monachus et uicarius orientalium pontificum
 10 dixit: Ostensum plane nobis est quia et per imagines apparent sancti miracula
 facientes. per imaginem enim manifesti facti sunt mulieri sanantes eam.

Manzo sanctissimus episcopus Praecanensium dixit: Postquam recessi anno
 praeterito a regia urbe et ueni ad seruilem ciuitatem uestram in qua dego, infirmi-
 tatem incurri saeuissimam, ita ut propinquos meos colligerem ad faciendum testa-
 15 mentum. et in his languore comprimente attuli augustissimam imaginem saluatoris
 nostri Iesu Christi et dixi: „domine, qui das gratiam sanctis tuis, *uisita me.*” et mox
 ut posui eandem colendam imaginem in membrum quod patiebatur, confestim
 expulsus est languor et restitutus sum sanus.

Et surgens Theodorus sanctissimus episcopus Seleucia dixit: Et nobis innotuit
 20 hoc; iuxta nos enim est.

Item Theodosius diaconus monachus uasorum custos uenerabilium patriarchalium Ma. 67
 oratoriorum legit:

P VE

1 ac] et *ed. Rom.** 2 firmantes V infirmitates *ed. Rom.** 3 charismata P *ed. Rom.*^{ms}; scemata VE schemata *ed. Rom.** i. t. 3-4 eidem – expositis] *locus suspectus; incertum quid legerit interpret in gr.* 4 dicta E: indicta V, om. P
 5 ascella P^{pc} (*ras. post e*) axilla *ed. Rom.** 6 parua *ed. Rom.* (cf. gr.): paruam *codd.* | hanc om. VE *edd.* | eductam +
 que VE 9 presbyter + et *ed. Rom.** ex F | et] ac *ed. Rom.** ex F 13 seruilem ciuitatem uestram ~ δουλικήν ὑμῶν
 πόλιν? (ὑμῶν *spectat ad* δουλικήν, cf. *Conc. Const. III, ACO ser. II, II 1 p. 22,2 et 54,19*) 14 ut + non P 15 au-
 gustissimam F: angustissimam P E augustimam V 19 Et surgens P (cf. gr.): Exurgens autem VE *edd.* | Seleucie V
 Seleutiae P E 21 Theodorus P^{ac} (r *exp.*, si *superscr.* P^c) F *edd.* (corr. *ed. Reg.*^{ms}) | diaconus + et *ed. Rom.**

Ἐκ τῶν αὐτῶν θαυμάτων περὶ τῆς γυναικὸς τῆς ἐχούσης τοὺς στρόφους

Καλῶς ὁ σοφώτατος Παῦλος ὁ στύλος καὶ διδάσκαλος τῆς ἐκκλησίας βοᾷ ὅτι ἡ
 ἑλπίς οὐ κατασχύνει τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ ἐκκεχυμένης ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. ταύτην
 Ha. 213 τὴν ἐλπίδα κεκτημένη μία πιστὴ γυνὴ καὶ ἐκ χαλεπῶν ἀσθενειῶν ῥυσθεῖσα διαφό-
 Rom. 495 ρως διὰ τῶν ἐνδόξων ἀγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ ἀνεπίληστον τὴν μνήμην τῆς
 La.-Co. 260 πρὸς αὐτοὺς εὐχαριστίας ἐποιεῖτο, συχνότερον ἐν τῷ θαυμαστῷ αὐτῶν τούτῳ
 οἴκῳ παραγινομένη καὶ τὸ χρέος τῆς τιμῆς αὐτοῖς ἀποτινύουσα· καὶ ἀπλῶς καθ’
 ἐκάστην τοὺς μεγάλους καὶ θαυμαστοὺς ἀγίους Κοσμᾶν καὶ Δαμιανὸν ἔχουσα ἐν τῇ
 διανοίᾳ οὐκ ἐκορέννυτο, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα τὸν τοῖχον τοῦ οἴκου αὐτῆς τούτους
 ἀνέγραψεν, ἀκόρεστος ἐκ τῆς θεᾶς αὐτῶν ὑπάρχουσα. ὅθεν ἐκ τοῦ ὑπερβάλλοντος
 αὐτῆς πόθου τοῦτο πέπραχε. καὶ μηδεὶς ὑπολάβοι τοῦτο, πιστοί· ἀκατηγόρητον
 γὰρ ἐπ’ ὠφελείᾳ ψυχῆς πανταχοῦ τὸ ἄπιστον κρίνεται. ταύτην συνέβη ὑπὸ τῶν
 ἔσωθεν ἀσθενήσασαν πόνοις ἀνενδότοις ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ συνέχεσθαι κυλιομένην τε
 ἐν τῷ κραμβάτῳ ἄπαυστον ἔχειν τὴν ὁδύνην, καὶ οὐδεμία ἀνοχή τῶν ἀλγηδόνων
 ἦν ἐν αὐτῇ· οὕτως δὲ συμβάντος μόνην ἔλαχε ταύτην πρὸς ὀλίγον εὐρεθῆναι. ὥς
 δὲ εἶδεν ἑαυτὴν κινδυνεύουσα, συρομένη κατῆλθεν ἐκ τῆς κλίνης, καὶ φθάσασα τὸν
 τόπον, ἐν ᾧ ἐν τῷ τοίχῳ ἦσαν γεγραμμένοι οἱ πάνσοφοι οὗτοι ἅγιοι, τῇ πίστει
 αὐτῆς ἀντὶ βακτηρίας χρησαμένη καὶ ἀνορθώσασα ἑαυτὴν τοῖς ὄνυσσι τε αὐτῆς τῶν
 χειρῶν καταξέσασα τοῦ χρίσματος καὶ βαλοῦσα ἐν ὕδατι ἔπιεν εὐκρατον, καὶ παρ-
 ευθὺ ὑγιῆς γέγονε, τῶν ὄντων ἐν αὐτῇ ἀλγηδόνων παυσαμένων τῇ τῶν ἀγίων ἐπι-
 φοιτήσῃ· ἥτις μετὰ τὸ ὑγιᾶναι ἦλθεν ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ οἴκῳ, εὐχαριστοῦσα τῷ
 δεσπότῃ θεῷ τῷ δεδωκότι τοσαῦτα χαρίσματα τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ. καὶ διηγῆσατο
 πᾶσι τὴν διὰ τῶν ἀγίων προσγενομένην αὐτῇ ἐν τῷ τοιούτῳ σχήματι θεραπείαν.

Συμεὼν ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῆς Χώρας ἐπέδωκε
 βίβλον. ἦν δεξάμενος Νικήτας ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ νοτάριος τοῦ εὐαγοῦς
 πατριαρχικοῦ σεκρέτου ἀνέγνω·

2-3 cf. Rom. 5,5

1-23 Mir. Cosm. et Dam. (BHG^a 385-392), mir. 15,1-27 Deubner (= BHG 387, exc.; cf. BHGⁿ 387i II)

HV T M 1-23 = Mir. (=V^{1,2,7,(8)}C²), Pa f. 272^r

1 αὐτῶν om. V | θαυμάτων om. Pa, θαυμάτων + τῶν ἀγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ V | τὸν στρόφον Pa
 2-4 Καλῶς - κεκτημένη om. V 2 βοᾷ post Παῦλος H 3 ἐκκεχυμένης Pa 4 τὴν] μὲν La.-Co.* |
 μία - ἀσθενειῶν] Γυνὴ τις πιστὴ ἐκ διαφόρων καὶ χαλεπῶν ἀρωστιῶν (sic) V | ἐκ om. Vc edd. 4-5 δια-
 φόρως om. V 5 ἀγίων ἐνδόξων H | Δαμιανοῦ + καὶ V | τὴν om. V 5-7 μνήμην - παραγινομένη]
 μνήμην αὐτῶν βουλομένη ἔχειν V 6 τούτῳ om. H M Mir. (C²), sed cf. lat. 7 παραγενομένη Pa | χρέως
 Mir. | ἀποτινύουσα] ἀποδιδόναι V (uide supra) 7-9 καὶ² - καὶ om. V 8 θαυματουργοῦς M 9 τὸν
 om. V 10 ἀκορέστως H | ἐκ¹ om. T edd. 11-12 καὶ - κρίνεται om. V 11 ἐπιλάβοιτο Mir. (ἐπηλάβοι
 V²) | τοῦτο πιστοὶ H M Pa (cf. lat.) Mir. (V⁷): τοῦτο ἄπιστον T edd. τούτου πιστοὶ Mir. (τούτῳ πιστοὶ C²
 τὸ τῶν πιστῶν V²) 11-12 ἀκατηγόρητον γὰρ] οὐδὲ γὰρ ἀκατηγόρητον T edd. 12 πιστὸν Pa ἄπλη-
 στον Mir. (ἄπιστον V²) 13 ἐν - οἴκῳ om. V | κυλιομένη HV Mir., sed cf. lat. | τε] δὲ V 14 εἶχε HV
 εἶχεν Mir. 15 ἦν ἐν αὐτῇ] αὐτῇ ἦν V | οὕτως - εὐρεθῆναι om. V 16 αὐτὴν H 16-17 τὸν - ἦσαν]
 ᾧ ἦσαν τόπῳ ἐν τῷ τοίχῳ V τὸν τόπον ἐν τῷ τοίχῳ ἐν ᾧ ἦσαν M 17 οὗτοι + οἱ Pa 19 χρώματος
 Pa 20 τῶν¹ - παυσαμένων om. V | ὄντων om. M, οὐσῶν ed. Rom.* (sed cf. Act. I p. 44,3 al.) 21 μετὰ
 τοῦ Pa | ὑγιᾶναι M | τούτων Pa 21-22 τῷ δεσπότῃ θεῷ] Χριστῷ τῷ δεσπότῃ ἡμῶν M τῷ θεῷ V Mir.
 (V¹) τῷ δεσπότῃ Χριστῷ Mir. (rell.) 24-394,8 Συμεὼν - αἰδεῖται om. V, quia excerptum quod sequitur iam
 post p. 316,2 ex Iob. Dam.^{III} insertum est (de H uide infra) 24 ἡγούμενος + μονῆς M 25 εὐλαβέστατος T
 edd.

Ex eisdem miraculis de muliere tortiones habente

Bene sapientissimus Paulus columna et magister ecclesiae clamat quia *spes non confundit, quia caritas dei diffusa est in cordibus nostris*. hanc spem possidens una fidelis mulier et a saeuis infirmitatibus eruta diuerso modo per gloriosos sanctos Cosmam et Damianum, sine obliuione gratiarum actionum faciebat erga illos memoriam, crebrius ad hanc mirabilem eorum domum accedens et debitum honoris eis persoluens et, ut compendio dicam, per singulos dies magnos et admirabiles sanctos Cosmam et Damianum habens in mente non satiabatur, sed in omni pariete domus suae hos depingebat, insatiabilis ex uisione ipsorum existens. unde ex eminente amore suo hoc agebat. et nemo suspicetur hoc, o fideles; sine accusatione quippe super utilitate animae ubique quod non creditur iudicatur. hanc contigit interioribus doloribus ac incessabilibus infirmatam in propria domo comprimi uoluntarique in lecto indesinentem habere dolorem, et nec una dilatio cruciatus erat in ea; taliter autem accidente solam contigit hanc ad modicum inueniri. cum autem uidisset se periclitantem, tracta descendit de strato, et appropinquans loco in quo in pariete erant depicti sapientissimi sancti isti, fide sua pro baculo utens et erigens semetipsam ungulisque manuum suarum radens ex unctione ac mittens in aquam bibit temperatum, et continuo sana facta est, doloribus qui erant in illa cessantibus sanctorum aduentu. quae postquam sana facta est, uenit in hanc magnam domum, gratias agens domino deo qui dedit tanta charismata sanctis suis. et narrauit omnibus curationem quae sibi facta fuerat per sanctos in huiusmodi habitu.

Symeon reuerentissimus monachus presbyter et egumenus regionis tradidit librum. quem suscipiens Niceta deo amabilis diaconus et notarius uenerabilis patriarchalis secreti legit:

P VE

1 portione E portionem F tortionem *ed. Rom.** 3 confundit + et VE *edd.* | karitas P | uestris P^{ac} *prob.* (u in n *mut.* P^c) 5 obliuione + cum F² *edd.*, *sed cf. gr.* | actione VEF *edd.* 9 eorum VE *edd.* | unde + et VE *edd.* 10 agebat] „gr. egit” *ed. Rom.^{mg}* 12 uoluntariquae P^{ac} (n et a² *exp.*) 13 habere (*cf. gr.*): habentem *ed. Rom.* non male, sed fort. habere est mendum interpretis (an supra uolutantemque scribendum? cf. gr.; lecto <et> con. Dubielzig)* | cruciatuum *ed. Rom.** 14 eccidente P^{ac} (e¹ in a *mut.* P^c) 17 unctione ~ χρίσματος (*cf. Gloss.*), „i. linimento” *ed. Rom.^{mg}* 21 huiusmodi *ed. Rom.** 22 presbyter *om.* VE *edd.* | regionis] *debut* Choraе, *cf. p. 521,22* 23 patriarchici F *edd.* *non male (cf. Act. I p. 77,24 al.)*

Τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸν νιπτῆρα

Πάντα ἐγένοντο διὰ δόξαν θεοῦ, χρήσιν δὲ ἡμετέραν, νεφέλη εἰς τὴν τῶν ὄμβρων διακονίαν, γῆ εἰς τὴν τῶν καρπῶν εὐθυρίαν, θάλαττα εἰς τὴν τῶν ἐμπορῶν ἀφθονίαν· πάντα σοι λειτουργεῖ τῷ θεῷ, μᾶλλον δὲ τῇ εἰκόνι τοῦ δεσπότη. οὐδὲ γὰρ ὅτε βασιλικοὶ χαρακτῆρες καὶ εἰκόνες εἰς πόλιν εἰσφέρονται καὶ ὑπαντῶσιν ἄρχοντες, καὶ δῆμοι μετ' εὐφημίας, οὐ σανίδα τιμῶντες οὐδὲ τὴν κηρόχυτον γραφήν, ἀλλὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ βασιλέως. οὕτω καὶ ἡ κτίσις οὐ τὸ γήϊον σχῆμα, ἀλλὰ τὸν οὐράνιον χαρακτῆρα αἰδεῖται.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Αἱ βίβλοι αἱ ἀναγνωσθεῖσαι ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ ὄντος ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι πόλει τῶν ἁγίων ἀναργύρων εἰσίν, οἱ δὲ κληρικοὶ τῶν ἐκεῖσε ὄντων ἐκόμισαν αὐτὰς πρὸς ἡμᾶς καὶ κατέκριναν, ἵνα ἀναγνώμεν αὐτὰς ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ.

1-8 (Ps.-)Chrys. hom. in quinta feria paschae = <Seuer. Gabal. hom. de lotionē pedum> (CPG 4216) p. 226 Wenger, p. 96 Wallach; cf. Uthemann, Severian von Gabala p. 35-45. testimonium inuenitur ex lat. retrouersum Act. II p. 144,1-8; cf. etiam Act. I p. 58,12-14

4-8 οὐδὲ — αἰδεῖται = Theod. Stud. epist. 528,69-74 4-7 οὐδὲ — κτίσις = Ioh. Dam. imag. III 122 4-7 οὐδὲ — βασιλέως = (Ps.-)Ioh. Dam. adu. Const. Cabal. (CPG 8114; BHG 1387e), PG 95, 317 A 8-12 (rec. breu. = Ioh. Hier. [BHG^a 1387f-g], Pa f. 240^v-241^r); cf. Νουθεσία γέροντος l. 920-922 Mitsides, p. XXXIII Melioranskij

HV T M 1-8 = *Seu.* (= PABCD), Pa f. 252^r, Mo f. 235^v 4-8 = *Theod. Stud.* 4-7 = *Ioh. Dam.*^{III} 4-7 = *Ioh. Hier. Ioh. Dam.*^{Cab}

1-8 excerptum exstat etiam in V f. 40^v i.t. (ideo hic omissum, uide supra) et in H f. 133^r in marg. (ex *Ioh. Dam.*^{III} desumptum) 1 Τοῦ — νιπτῆρα] Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν νιπτῆρα Pa Mo | ἁγίου] ἐν ἁγίοις H | νιπτῆρα + οὗ ἡ ἀρχὴ M 2 Πάντα — θεοῦ] Τὰ πάντα γὰρ (μὲν C μὲν γὰρ D) ἐγένετο διὰ δόξαν μὲν αὐτοῦ *Seu.* | Πάντα + οὗν Mo | διὰ] εἰς H | ἡμετέραν + ἥλιος ἵνα ἀνθρώπους (ἀνθρώποις CD) μὲν (om. BCD) καταλάμπῃ *Seu.* | νεφέλαι (+ δὲ PA) *Seu.* | τὴν om. ed.Rom. (corr. ed.Reg.) 3 θάλασσα Mo θάλασσα *Seu.* (P) θάλλεται La.-Co.* 4 σοι — θεῷ] locus difficilis, fort. in ipsis Actis ex mendoso exemplari transcriptus (melius lat. in Act. II p. 145,3-4, ubi etiam Hadr. LC LS^b Vall. conferenda sunt), expectaueris συλλειτουργεῖ τῷ ἀνθρώπῳ (uide infra Mo et *Seu.*) | σοι λειτουργεῖ H T M Pa *Seu.* (AM) (cf. lat.): συλλειτουργεῖ Mo *Seu.* (PB) συνλειτουργεῖ *Seu.* (C) συνλειτουργῇ *Seu.* (D) λειτουργεῖ Wallach (nescio unde sumptum) | θεῷ H M Pa (cf. lat.): ἀνθρώπῳ T (ex conl.?) edd. Mo *Seu.* (cf. Act. II p. 144,4 et 145,4) | δεσπότη] θεοῦ *Seu.* (PB) 4-7 οὐδὲ — βασιλέως] sententia iam in exemplari quo notarii usi sunt defectiua fuisse uidetur; cf. LC LS^b Vall. in Act. II, app. testim. ad p. 145,1-7 4-5 οὐδὲ γὰρ ὅτε H T M Pa *Seu.* (B) (cf. Act. II p. 144,4-5 et 145,4): οὐδὲ γὰρ ὅταν Mo *Seu.* (PAC) *Ioh. Hier.* οὐδὲ ὅταν *Seu.* (D) ὥσπερ γὰρ ὅταν *Ioh. Dam.*^{III} ὅταν *Ioh. Dam.*^{Cab} *Theod. Stud.* ὥσπερ γὰρ ὅτε ed.Rom.* ex Vc^{mss} (Probatates ex V f. 40^v [ubi testimonium adfertur ex *Ioh. Dam.*^{III}], ut uidetur); cf. Uthemann l.l. p. 39-40 5 βασιλικοὶ — εἰσφέρονται] εἰκόνες βασιλικάι εἰσέρχονται εἰς πόλιν *Ioh. Hier.* | πόλεις H πόλιν + καταπέμπωνται καὶ *Ioh. Dam.*^{III} | φέρονται H *Seu.* (D) ἐμφέρονται Pa εἰσφέρονται *Seu.* (P) *Ioh. Dam.*^{III} *Ioh. Dam.*^{Cab} *Theod. Stud.* (S) φέρωνται *Theod. Stud.* (VMNH) | καὶ T (ex conl.?) Mo *Seu.* *Ioh. Hier.* *Ioh. Dam.*^{Cab} (cf. Act. II p. 144,5 et 145,5): om. H M Pa *Ioh. Dam.*^{III} *Theod. Stud.* (cf. lat.) | ὑπαντῶσιν + αὐταῖς T edd. *Ioh. Hier.* *Ioh. Dam.*^{Cab} 6 καὶ] ἡ *Ioh. Hier.*, οἱ post καὶ add. Pa' s.l. | μετὰ M Pa *Seu.* (D) | εὐφημίας + καὶ φόβου *Seu.* *Ioh. Dam.*^{III} *Ioh. Dam.*^{Cab} εὐφημίας + καὶ τιμῆς *Ioh. Hier.* | τιμῶντες] τιμῶσιν *Ioh. Hier.* ed.Rom.* (coll. Act. II p. 144,6, ut uidetur) | οὐδὲ τὴν] ἡ τὴν *Seu.* (PAB) οὐ τὴν Mo *Seu.* (CD) *Ioh. Dam.*^{III} *Ioh. Hier.* *Ioh. Dam.*^{Cab} | γραφήν + τοῦτο ποιοῦσι *Seu.* (PA) 7 τοῦ + ἐπιγείου *Ioh. Hier.* *Ioh. Dam.*^{Cab} | βασιλέως + τιμῶντες *Seu.* (BCD) | καὶ om. *Theod. Stud.* | σχῆμα (σκεῦος *Seu.* [PAB]) + τιμᾶ T (ex conl.?) edd. Mo *Seu.* *Theod. Stud.* (cf. Act. II p. 144,8 et 145,7), sed cf. lat. | ἀλλὰ + αὐτὸν Mo 7-8 ἐπουράνιον *Seu.* 9-396,2 Ταράσιος — παρήχθησαν fort. aptiorem locum habent post p. 392,23 9 αἱ ἀναγνωσθεῖσαι βίβλοι V 9-11 ἐκ — ἡμᾶς] ἐκ τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων ἀναργύρων πάνυ ἔδειξαν ἡμῖν τὴν δύναμιν τῶν ἁγίων εἰκόνων, βίβλους δὲ ἐκόμισαν ἡμῖν τινες τῶν κληρικῶν V 10 τῶν — εἰσίν post ναοῦ transpos. ed.Rom.* (coll. lat., ut uidetur)

Sancti patris nostri Iohannis Chrysostomi sermo in lauactionem quintae feriae

Omnia facta sunt propter gloriam dei et usum nostrum, nubes ad imbrium ministe-
rium, terra ad fructum abundantiam, mare ad mercatorum copiam. omnia tibi
ministrant deo, immo autem imagini domini. nam quando imperiales characteres et
5 imagines in ciuitates introducuntur, obuiam ueniunt principes et uulgi cum lauda-
tione, non tabulam honorantes neque perfusam cera picturam, sed characterem
imperatoris. sic creatura non terrenum habitum, sed caelestem figuram ueretur.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Libri qui lecti sunt de templo sanctorum

* Anargyron sunt quod est in diuinitus conseruanda regia urbe; porro clerici qui Ma. 70
10 inde sunt detulerunt eos ad nos et adiurauerunt nos, ut legeremus illos in sancta
synodo.

P VE

1 Chrisostomi *codd.* 3 fructum (= fructuum, *cf. Act. II p. 145,3*) P: fructuum VE *edd.* | habundantiam P V^{Pc} (h V¹⁻² s.l.) fort. *retinendum* (*cf. Act. II p. 145,3*) 4 ministrant deo] ministrando V, deo *om. ed. Rom.*; exspectaueris* ministrant homini (*cf. Act. II p. 145,4*), *sed Anastasium in gr. τῷ θεῷ (cf. gr. H M) legisse manifestum est* | domini] dei E *edd.* 4-7 nam – imperatoris] *Anast., cum καὶ post εἰσφέρονται ignoraret (cf. app. crit. gr.), constructionem uerborum mutauit* 5 ciuitates (*cf. gr. H et Act. II p. 145,5*) P: ciuitate VE ciuitatem *ed. Rom.** | uulgi *ed. Rom.*; sed cf. gr.* 7 sic] fort. sic <et> (*cf. gr. et Act. II p. 145,6*) | celestem *codd.* | ueretur (*cf. gr. et Act. II p. 145,7 reueretur*): ueneratur *ed. Rom.** 8 sanctorum + id est sine pecunia. nam sancti Cosmas et Damianus iure anargyri (angyri P^{ac}, ar add. P^c s.l.) dicuntur quia absque argento siue pecunia medicabantur (-buntur E) P E (*adnotatio Anastasii quae ad Anargyron pertinet in textum recepta; signum adnotationem indicans seruatur in V*)

Rom. 496 Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Καὶ δέον ἦν, δέσποτα, ἀναγνωσθῆναι αὐτάς· εἰς γὰρ ὠφέλειαν πάντων ἡμῶν παρήχθησαν.

La.-Co. 261 Πέτρος ὁ εὐλαβέστατος ἀναγνώστης καὶ νοτάριος τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου ἀνέγνω·

Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐκ τοῦ κατὰ Ἀρειανῶν λόγου τετάρτου

5

οὗ ἡ ἀρχή· Οἱ Ἀρειομανῖται, ὡς ἔοικε, κρίναντες ἅπαξ ἀποστάται γενέσθαι. καὶ μεθ' ἕτερα·

Τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ παραδείγματος τῆς εἰκόνος τοῦ βασιλέως προσεχέστερόν τις κατανοεῖν δυνήσεται. ἐν γὰρ τῇ εἰκόνι τοῦ βασιλέως τὸ εἶδος καὶ ἡ μορφή ἐστι, καὶ ἐν τῷ βασιλεῖ δὲ τὸ ἐν τῇ εἰκόνι εἶδος ἐστίν. ἀπαράλλακτος δὲ ἐστίν ἡ ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ βασιλέως ὁμοιότης, ὥστε τὸν ἐνορῶντα τὴν εἰκόνα ὁρᾶν ἐν αὐτῇ τὸν βασιλέα καὶ πάλιν τὸν ὁρῶντα τὸν βασιλέα ἐπιγινώσκειν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ἐν τῇ εἰκόνι. ἐκ δὲ τοῦ μὴ διαλλάττειν τὴν ὁμοιότητα τῷ θέλοντι μετὰ τὴν εἰκόνα θεωρῆσαι τὸν βασιλέα εἴποι ἂν ἡ εἰκὼν· „ἐγὼ καὶ ὁ βασιλεὺς ἔν ἐσμεν· ἐγὼ γὰρ ἐν ἐκείνῳ εἰμὶ κἀκεῖνος ἐν ἐμοί, καὶ ὁ ὁρῶς ἐν ἐμοί, τοῦτο ἐν ἐκείνῳ βλέπεις, καὶ ὁ ἐώρακας ἐν ἐκείνῳ, τοῦτο βλέπεις ἐν ἐμοί.” ὁ γοῦν προσκυνῶν τὴν εἰκόνα ἐν αὐτῇ προσκυνεῖ τὸν βασιλέα· ἡ γὰρ ἐκείνου μορφή καὶ τὸ εἶδος ἐστίν ἡ εἰκὼν.

Ha. 216

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Αὕτη ἡ φύσις τῶν πραγμάτων διδάσκει ὅτι ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἀτιμία. ὁ δὲ πατήρ νῦν ἐπὶ ὑποδείγματος ἔλαβε τὰ ἀναγνωσθέντα.

20

Ἐπιφάνιος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος τῆς ἐκκλησίας Κατάνης καὶ τὸν τόπον ἐπέχων

14 ἐγὼ¹ — ἐσμεν cf. Ioh. 10,30

5-17 Ath. c. Ar. (CPG 2093) or. 3 c. 1,1 et c. 5,13-22 Metzler/Savvidis 45,19-20 Pruche (cf. infra p. 398,9-10 et Act. III p. 266,23 al.)

19 ὅτι — διαβαίνει = Bas. spir. c. 18,

8-17 = Ioh. Dam. imag. III 114,12-23; Vatop. 236 (= Vtp) f. 165^v (= Ps.-Ath. imag. [CPG 2259], PG 28, 709 B 9 - C 8); cf. Euth. Zigab. panopl. tit. XI, PG 130, 409 C 10 - D 11; cf. etiam Niceph. antirr. I c. 30, PG 100, 280 B 9-11

HV T M 5-17 Am f. 165^r, = Ath., Pa f. 253^v, Mo f. 239^v-240^r 5-13 Τοῦ — εἰκόνι = Ma f. 8^v 8-17 = Vtp, Ioh. Dam.^{III} 16-17 ὁ — εἰκὼν = Nicet. n. 5

1 Καὶ — αὐτάς] Καὶ ἀναγνωσθ(ή)τ(ω) (?) ταῦτα, δέσποτα V | αὐτάς om. H 2 πάντων om. V 3-4 Πέτρος — ἀνέγνω] Πέτρος νοτάριος ἀνέγνω V 5 Τοῦ — τετάρτου] Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ κατὰ Ἀρειανῶν Pa Ἀθανασίου τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ λόγου τοῦ κατὰ Ἀρειανῶν Ma Τοῦ ἁγίου Ἀθ. ἀρχιεπ. Ἀλεξ. ἐκ τοῦ τετάρτου λόγου κατὰ Ἀρειανῶν Mo | τετάρτου] δ' HV Am 6-7 οὗ — ἕτερα om. Pa Ma Mo 6 κρίναντες ὡς ἔοικεν H | ἅπαξ om. V 8-9 Τοῦτο — δυνήσεται om. Pa Ma 8 Τοῦτο + δὲ Ath. Mo Vtp Ioh. Dam.^{III} 9 κατανοῆσαι Ioh. Dam.^{III} | δύναται V Ioh. Dam.^{III} | γὰρ om. Pa Ma 10 ἐν¹ om. V | δὲ — ἐστίν² καὶ ἐν τῇ εἰκόνι καὶ ἀπαράλλακτός ἐστιν Pa Ma | τὸ] τῷ V Mo | ἀπαράλλακτος — ἐστίν² om. Mo | δέ] γὰρ Ath., om. Vtp Ioh. Dam.^{III} (de Pa Ma Mo uide supra) | ἡ om. M, ἡ ante ὁμοιότης Ioh. Dam.^{III} 11 ὡς Ioh. Dam.^{III} | τῇ εἰκόνι Am Ath. Pa Ma Mo 11-12 ἐν — βασιλεῖ¹ τὸν βασιλέα ἐν αὐτῇ Ioh. Dam.^{III} 12 πάλιν — βασιλεῖ² om. Vtp | τὸν ἐνορῶντα (ὁρῶντα Mo) πάλιν Ma Mo τὸν πάλιν ὁρῶντα Ath. Ioh. Dam.^{III} | οὗτός] αὐτός Pa 13 εἰκόνι + γεγραμμένος Ma et des. | διαλλάττειν HV M ἀλλάττην (sic) Mo διαλλαγήναι Vtp 13-14 τὸν βασιλέα θεωρῆσαι Ioh. Dam.^{III} 14 ἂν + τούτῳ Ioh. Dam.^{III} | ἐν + τούτῳ Ioh. Dam.^{III} 14-15 γὰρ ἐν ἐκείνῳ] γ' οὖν ἐκείνῳ spatio post οὖν relicto Vtp 15 εἰμὶ om. Am | ὁρῶς] βλέπεις Vtp | τοῦτο om. V | βλέπεις ἐν ἐκείνῳ Vtp 15-16 καί² — ἐμοί om. Am 16 ἐώρακας om. V | βλέπεις τοῦτο Ioh. Dam.^{III} | βλέπεις] ὁρῶς Vtp, om. V | ἐν²] καὶ V | γοῦν] γὰρ V Ioh. Dam.^{III} οὖν Am | προσκυνῶν] προσκυνῶ Pa | εἰκόνα + τοῦ βασιλέως Nicet. 17 εἶδος + αὐτοῦ Ioh. Dam.^{III} | ἡ εἰκὼν ἐστίν V 18 Ταράσιος — εἶπεν] Ὁ πατριάρχης ἔφη V | Αὕτη V 20 ἐπὶ + τοῦ H 21 ὁ θεοφιλέστατος om. V 21-398,1 τῆς — Σαρδανίας] τοῦ ἐπισκόπου Σάρδεων (sic) V

Sancta synodus dixit: Et oportebat, domine, illos legi; ad utilitatem enim omnium nostrum allati sunt. Rom. 496
PL 129,306
 Petrus reuerentissimus lector et notarius uenerabilis patriarchii legit: La.-Co. 262

Sancti Athanasii ex sermone quarto contra Arrianos

5 cuius initium est: Arriani, ut apparet, semel iudicauerunt praeuaricatores fieri. et post alia:

Hoc et a paradiigmate imaginis imperatoris attentius quis considerare poterit. in imagine quippe imperatoris species et forma est, in imperatore uero eadem quae in imagine species est. parilis autem est in imagine imperatoris similitudo, ita ut qui
 10 uideat imaginem in ea imperatorem uideat, et rursus qui uiderit imperatorem cognoscat quod hic sit qui in imagine est. de eo uero quod non mutetur similitudo, Ha. 215
 uolenti post imaginem uidere imperatorem imago dixerit: „ego et imperator unum sumus; ego enim in illo sum et ille in me; et quod aspicias in me, id et in illo uides; et quod intuitus es in illo, hoc uides in me.” qui ergo adorat imaginem, in ipsa adorat
 15 imperatorem; illius enim forma et species est imago.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Ipsa rerum natura docet quia imaginis honor ad principale refertur, similiter autem et inhonorantia. pater autem nunc in exemplum sumpsit quae lecta sunt.

Epiphanius deo amabilis diaconus ecclesiae Catanae et locum retinens Thomae

4-15 ~ *LS^b* p. 516,38-517,8 (*Pr f. 71^r*): Item sancti Athanasii in sermone quarto aduersum Arrianos: „Arriomanitae, ut dictum est, iudicantes semel transgressores fieri. Et post cetera: Hoc et ab exemplo imaginis imperatoris attentius quis considerare poterit. Igitur in imagine imperatoris similitudo et forma est: et in imperatore quidem quae in imagine similitudo est; immutabilis enim est quae in imagine imperatoris similitudo, quatinus qui conspiciat imaginem videt in ipsa imperatorem; et iterum qui uidit imperatorem cognoscit, quoniam hic est, qui in imagine. Ideo quod non immutetur similitudo qui voluerit cum imagine uidere imperatorem, dicat namque: Ego et imperator unum sumus; ego enim in eo sum et ille in me, et quod conspicias in me, hoc in illo uides, et quod vidisti in illo, hoc uides et in me. Qui enim salutat imaginem in ipsa salutat imperatorem. Enimvero illius forma et species est imago” et cetera.

P VE 4-15 ~ *LS^b*

1 illos domine VE *edd.* 3 et] ac *ed. Rom. ex F* 4 Athanasii F²: Anastasii *codd.* | Arianos *ed. Rom.* (ut semper)*
 8 imperatore] imperatores P 9 parilis (~ ἀπαράλλακτος? immutabilis *LS^b*)] paralis P^{ac} (a² *exp. et i superscr.* P^c)
 10 imaginem – uideat² *om.* VE (imaginem in ea imperatorem cernat *ed. Rom.* ex gr.*) 11 quod²] quia *ed. Rom.**
 12 post imaginem P post imagine V prae imagine + est E prae imagine *ed. Rom.**, sed cf. *gr.* | imperatore P^{ac} (e² *exp.*)
 19 Katane P | retinens E (*ex coni., ut uidetur*): praesentans P V (*ex repraesentans ortum esse coni. Dubielzig*)
 19-399,1 reuerentissimi Thomae P VE, *corr.* F

Θωμᾶ τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Σαρδανίας εἶπε· Τὰ παραδείγματα ἐπὶ τῶν ὁμολογουμένων λαμβάνονται, οἷάπερ καὶ ὁ θεηγόρος πατήρ τὴν τοῦ βασιλέως εἰκόνα.

Νικήτας ὁ εὐλαβέστατος διάκονος καὶ νοτάριος ἀνέγνω·

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐκ τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον τριάκοντα κεφαλαίων περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀπὸ κεφαλαίου ιζ'

“Ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, καὶ οὐ δύο βασιλεῖς. οὔτε γὰρ τὸ κράτος σχίζεται οὔτε ἡ δόξα μερίζεται. ὥς γὰρ ἡ κρατοῦσα ἡμῶν ἀρχὴ καὶ ἐξουσία μία, οὕτως καὶ ἡ παρ' ἡμῶν δοξολογία μία καὶ οὐ πολλαί, διότι ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει.

10

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπε· Τὴν βίβλον ταύτην, ἣν ἐπὶ χεῖρας ἔχομεν, μεθ' ἡμῶν ἡγάγομεν ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς καὶ ἀξιούμεν ἀναγνωσθῆναι.

Κωνσταντῖνος ὁ εὐλαβέστατος διάκονος καὶ νοτάριος ἀνέγνω·

Rom. 497 Ma. 72 Τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐκ τοῦ λόγου τοῦ κατὰ Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ τῶν ἁνομοίων

οὗ ἡ ἀρχή· Μάχεται ἰουδαϊσμός ἐλληνισμῷ καὶ ἀμφοτέροι χριστιανισμῷ. καὶ μεθ' ἑτέρα·

Ἄλλ' ὁ τῆς ἀληθείας λόγος ἐκατέρωθεν τὰ ἐναντιώματα διαπέφευγεν. ὅπου γὰρ μία μὲν ἡ ἀρχή, ἐν δὲ τὸ ἐξ αὐτῆς, καὶ ἐν μὲν τὸ ἀρχέτυπον, μία δὲ ἡ εἰκὼν, ὁ τῆς

20

5-10 Bas. spir. (CPG 2839) c. 18,45,15-20 Pruche; cf. Act. III p. 266,23 al. 15-400,7 Bas. c. Sabell. (CPG 3674, olim 2243 et 2869), PG 31, 600 B 2-5 et 605 D 7-608 A 13; cf. Act. VI 273 E 8-276 A 1

5-10 = Doctr. Patr. I, XI p. 4,1-4 (unde Pa f. 179^v-180^v); Ioh. Dam. imag. I 35,1-7 / II 31,1-7 / III 48,1-7; Noutheσία γέροντος l. 914-919 Mitsides, p. XXXIII Melioranskij; Niceph. refut. c. 123,11-16, antirr. III 18, PG 100, 404 A 1-11; Theod. Stud. epist. 57,25-30; cf. Doctr. Patr. 45, XIV p. 329,14-16; Niceph. adu. Epiph. p. 312,28-30 15-400,7 = Ioh. Dam. imag. II 44 (addit. cod. F)

HV T M 5-10 Am f. 168^r, = Bas., Pa f. 248^{r-v} (in initio mutilum, cf. app. crit.), Ma f. 3^v, Doctr. Patr., Nuth., Ioh. Dam.^{I.II.III}, Niceph.^{ref}, Niceph.^{antirr}, Theod. Stud. 7 “Ὅτι — εἰκὼν = Nicet. n. 7 (pars 1) 9-10 διότι — διαβαίνει = Nicet. n. 7 (pars 2) 15-400,7 Am f. 168^{r-v}, = Bas. (= PG), Pa f. 248^r, Ioh. Dam.^{II} (= F)

1 ἐπισκόπου] melius ἀρχιεπισκόπου (cf. e.g. Act. I p. 18,28), sed aliis quoque locis ἐπισκόπου traditur (cf. e.g. Act. I p. 70,11, ubi uide adn. crit.) | Σαρδανίας T (cf. Bischofslisten p. 43 adn. 362): Σαρδονίας M (locus euanidus in H, de V uide supra) Σαρδινίας ed. Rom.* 2 θεηγόρος + οὗτος T edd., sed cf. lat. 4 ὁ εὐλαβέστατος om. V | καὶ νοτάριος om. HV 5-7 Τοῦ — βασιλέως om. Pa spatio relicto 5 τῶν] τοῦ Ma Ioh. Dam.^{II} (F) | τριάκοντα κεφαλαίων om. Ma | τριάκοντα] λ' H Am | τοῦ om. H Ma 6 ἀπὸ κεφαλαίου] παρὰ κεφ. V ἀπὸ τοῦ κεφ. Am κεφάλαιον Ma Ioh. Dam.^{II} (F) ἀπόκρισις Ioh. Dam.^{III} | ἑπτακαίδεκάτου M ζ' Am ιη' Ma, om. Ioh. Dam.^{II} (F) Ioh. Dam.^{III} 7 “Ὅτι om. Am Ma | καί? ἀλλ' Nuth. 7-8 οὐδὲ Ma (bis) 8 διαμερίζεται Bas. Doctr. Patr. Pa Ma 8-9 ὥς — πολλαί om. Ma 8 ὥσπερ Nuth. 8-9 ἡμῶν — ἐξουσία] συνήθεια Nuth. 8 καὶ + ἡ Bas. Pa Niceph.^{ref} (C) 9 μία + καὶ V | καὶ οὐ πολλαί om. Nuth. | διότι ἡ] ἡ γὰρ Nuth. διὸ καὶ ἡ Nicet. 10 ἀναβαίνει Ioh. Dam.^{II} (F) Niceph.^{ref} (cf. Featherstone ad loc.) 11 ὁ εὐλαβέστατος om. V | εὐλαβέστατος + μοναχὸς M | καὶ — ἐπέχων] τοποτηρητής M, om. V 12 Ταύτην τὴν βίβλον V | ἣν — ἡμῶν om. V | ἐπὶ] μετὰ M 14 Κωνσταντῖνος — ἀνέγνω] Καὶ ἀνέγνω Κωνσταντῖνος διάκονος καὶ νοτάριος V | θεοφιλέστατος T edd., sed cf. lat. 15 Τοῦ ἁγίου Βασιλείου] Τοῦ αὐτοῦ Am Pa F | Ἀρειανῶν Am F | τῶν om. F 17 οὗ ἡ ἀρχή om. Pa | καί — χριστιανισμῷ om. F 17-18 καὶ μεθ' ἑτέρα] εἶτα V 19 ὁ τῆς] ὅτι τῆς Pa

reuerentissimi episcopi Sardiniae dixit: Paradigmata in manifestis accipiuntur, quemadmodum et deiloquus pater imperatoris imaginem.

Niceta reuerentissimus diaconus et notarius legit:

Sancti Basilii de triginta capitulis ad Amphiloichium scriptis de sancto spiritu de
5 capitulo <x>vii^o

Quia rex dicitur et regis imago, et non sunt duo reges. nam neque imperium scinditur neque gloria diuiditur. sicut enim principatus noster qui imperat et potestas una est et non multae, ita et glorificatio quae a nobis agitur una est et non multae, eo quod imaginis honor ad primitium transeat.

- 10 Iohannes reuerentissimus presbyter et locum retinens orientalium summorum sacerdotum dixit: Librum hunc quem prae manibus habemus nobiscum detulimus ab oriente et poscimus recitari.

Constantinus reuerentissimus diaconus et notarius legit:

Sancti Basilii ex sermone contra Sabellianos et Arrianos et Anomoeos

Rom. 497 Ma. 71

- 15 cuius initium est: Impugnat iudaismus paganismum et uterque christianismum. et post alia:

Sed ueritatis ratio utrimque aduersantia refugit. ubi enim unus est principatus et unum est quod ex ipso est, et unum quidem est principale, una uero est imago, PL 129,307

4-9 ~ *LS^b* p. 510,37-511,3 (*Pr f.* 59^r): Sancti Basilii ex libro ad Amphiloichium de Spiritu sancto in capitulo septimo decimo: „Quoniam imperator dicitur, et imperatoris imago et non duo imperatores. Neque enim fortitudo scinditur neque gloria diuiditur. Sicut enim quae tenetur (tenet *Werminghoff*) noster principatus et potestas una, sic et quae erga nos glorificatio una et non multae, quoniam imaginis honor ad primam formam transit.”

P VE 4-9 ~ *LS^b*

1 Sardiniae episcopi P 4 triginta] xxx VE *edd.* | capitulis P *fort. retinendum* (cf. e.g. *Anast. praef.* 5, *MGH Epp.* VII p. 414,34) | scripsit P | de³ om. V *edd.* 5 kapitulo P (*uide supra*) | xvii *ed. Rom.* (cf. *LS^b*): viimo P vii^{mo} V vii^o E 7 qui + nobis *ed. Rom.** 8 ita – multae² om. VE *edd.* („gr. *additur* ita et laus, quae a nobis datur, una est et” *ed. Rom.*^{mg}) 14 Arianos *ed. Rom.** | Anomoeos + id est dissimiles E^{1mg} F^{1mg}, *unde ed. Rom.** i. t. 15 paganissimum et christianissimum *add.* V¹⁻² in *marg.* | paganissimum P^{ac} (si *lineolis del.* P*) V^{pc} (*uide supra*) | et uterque christianismum om. P^{ac} (*add.* P^c in *marg.*, et *nunc recisum est*) 17 „g. unum principium” *ed. Rom.*^{mg} 17-18 et unum – ipso est om. V 18 est¹ om. *ed. Rom.** | ipso] eo *ed. Rom.**

La.-Co. 264 ἐνόητος λόγος οὐ διαφθείρεται, διότι γεννητὸς ὑπάρχων ἐκ τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς καὶ φυσικῶς ἐκτυπῶν ἐν ἑαυτῷ τὸν πατέρα ὡς μὲν εἰκὼν τὸ ἀπαράλλακτον ἔχει, ὡς δὲ γέννημα τὸ ὁμοούσιον διασφύζει. οὐδὲ γὰρ ὁ κατὰ τὴν ἀγορὰν τῇ βασιλικῇ εἰκόνι ἐνατενίζων καὶ βασιλέα λέγων τὸν ἐν τῷ πίνακι δύο βασιλέας ὁμολογεῖ, τὴν τε εἰκόνα καὶ τὸν οὗ ἐστιν ἡ εἰκὼν, οὔτε ἐὰν δείξας τὸν ἐν τῷ πίνακι γεγραμμένον εἶπη 5 „οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς“, ἀπεστέρησε τὸ πρωτότυπον τῆς τοῦ βασιλέως προσηγορίας· μᾶλλον μὲν οὖν ἐκείνῳ τὴν τιμὴν ἐβεβαίωσε διὰ τῆς τούτου ὁμολογίας.

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπε· Τὸ ψευδοσύλλογον ἐκείνο ἐθρύλλησεν ὅτι ὁ προσκυνῶν τῇ εἰκόνι διαιρεῖ τὸν Χριστὸν εἰς δύο, καὶ ὅτι ὁ θεωρῶν τὴν εἰκόνα καὶ λέγων ἡ ἐπιγράφων 10 ὅτι „οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός“ διαιρεῖ τὸν Χριστόν. ὅπερ ἀνόητόν ἐστιν· ὁ γὰρ θεοφόρος Βασίλειος, ἅτε φωστήρ καὶ διδάσκαλος ὢν τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ καὶ πνεύματι ἀγίῳ μεμυημένος τὰ θεῖα, εἶπεν ὅτι ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, καὶ ὁ τῇ εἰκόνι τοῦ βασιλέως ἀτενίζων ὁρᾷ ἐν αὐτῇ τὸν βασιλέα, καὶ ὁ προσκυνῶν αὐτῇ οὐ δύο βασιλεῖς προσκυνεῖ ἢ ὁρᾷ, ἀλλ' ἓνα βασιλέα. ἔφη 15 γὰρ ὁ πατὴρ τηλαυγῶς ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, καὶ οὐ δύο βασιλεῖς. ὥστε ὁ προσκυνῶν τῇ εἰκόνι καὶ λέγων ὅτι „οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ“ οὐχ ἁμαρτάνει. δῆλον δὲ ὅτι ὁ Χριστός ἐστιν ὁ τοῦ θεοῦ ἀληθὴς υἱὸς καὶ σύνθρονος τῷ πατρὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου σώματός ἐστιν. ἀλλὰ διὰ τῆς εἰκόνος τῆς ἐκ χρωμάτων φαινομένης προσκυνεῖται τὸ κράτος αὐτοῦ 20 καὶ δοξάζεται καὶ εἰς ἀνάμνησιν ἐρχόμεθα τῆς αὐτοῦ ἐπὶ γῆς παρουσίας. ὅθεν καὶ ὁ πατὴρ ἀπέδειξεν οὐ δύο προσκυνήσεις, ἀλλὰ μίαν εἶναι καὶ τῆς εἰκόνος καὶ τοῦ ἀρχετύπου οὗ ἐστιν ἡ εἰκὼν.

Πέτρος καὶ Πέτρος οἱ θεοφιλέστατοι πρεσβύτεροι καὶ τοποτηρηταὶ Ἀδριανοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης προσήγαγον βιβλόν· ἦν δεξάμενος Δημήτριος ὁ θεοφιλέ- 25 στατος διάκονος καὶ σκευοφύλαξ τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας ἀνέγνω·

13–14 ἡ — διαβαίνει cf. supra p. 398,9–10 16–17 βασιλεὺς — βασιλεῖς cf. supra p. 398,7

3–7 οὐδὲ — ὁμολογίας = Niceph. refut. c. 124,6–12, antirr. III 22, PG 100, 409 C 1–8; cf. adu. Epiiph. p. 312,30–34

HV T M 3–7 = Niceph.^{ref}, Niceph.^{antirr}

1 γεννητῶς PG (pars codd.) 3 διασφύζει] δοξάζει HV | οὐδὲ] οὐ F | ὁ post ἀγορὰν Niceph.^{ref} 5 τὸν V | τὴν V τὸ Pa | οὐτ' Niceph.^{ref} | ἄν H | δεικνύς ed. Rom.* ex Vc (Buonaf. in marg.) | εἶποι F 6 τὸ HV Am F PG (cf. lat.): τὸν T M edd. Pa Niceph.^{ref} Niceph.^{antirr} 7 οὖν + ἐν HV | ἐκείνο Am 8 Ἰωάννης — τοποτηρητῆς] Ἰωάννης πρεσβύτερος τοῦ (?) V | μοναχὸς πρεσβύτερος H: μοναχὸς T edd. πρεσβύτερος M (de V uide supra) 9 ψευδοσύλλεκτον HV | ἐθρύλλησεν T 12 ὢν — θεοῦ] τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ὢν V 16 τηλαυγῶς ὁ πατὴρ H 17 τὴν εἰκόνα T edd. | καὶ λέγων om. V | ὅτι om. M | ἐστιν om. V 18 ὁ om. V 20 διὰ — φαινομένης] διὰ τῆς ἐκ χρωμάτων φαινομένης εἰκόνος V 21 ἀνάμνησιν] αἴσθησιν M 22–23 καὶ — ἀρχετύπου M ed. Rom. (ex lat.): καὶ τοῦ ἀρχετύπου καὶ τῆς εἰκόνος HV T 24 τιμώτατοι V | πρεσβύτεροι καὶ om. M 24–25 καὶ — Ῥώμης] τοῦ πάπα Ῥώμης V 25 δεξάμενος] λαβὼν V 25–26 ὁ — ἐκκλησίας] διάκονος nec plura V

unitatis ratio non corrumpitur, pro eo quod genitus ex patre filius existat et naturaliter in se patrem figuret: ut imago quidem incommutabilitatem habet, ut autem La.-Co. 263
 genimen substantiam unam saluat. neque enim qui in foro imperatoriae imagini intendit et imperatorem dicit eum qui in tabula est, duos imperatores confitetur,
 5 imaginem scilicet et eum cuius imago est, neque si ostendens in tabula depictum dixerit „hic est imperator”, priuauit principale imperatoris appellatione, cum magis illi honorem stabiliat per huius confessionem.

Iohannes reuerentissimus presbyter monachus et uicarius orientalium pontificum dixit: Pseudosyllogum illud susurrauit quia qui adorat imaginem diuidit Christum
 10 in duo, et qui uidet imaginem et dicit uel superscribit quia „hic est Christus”, diuidit Christum. quod stultissimum est; deifer enim Basilius, utpote luminare et magister existens ecclesiae dei et spiritu sancto diuina initians, ait quia imaginis honor ad primitium pertransit, et qui imagini imperatoris intendit, uidet in ea imperatorem, et qui adorat eam, non duos imperatores adoratur uel uidet, sed unum imperatorem.
 15 dixit namque pater lucide quia imperator dicitur etiam imperatoris imago, et non duo imperatores. itaque qui adoratur imaginem et dicit quia „hic est Christus filius Ha. 218
 dei”, non peccat. manifestum est autem quia Christus est uerus dei filius et patri consessor in caelis et cum proprio corpore suo est. sed per imaginem quae de coloribus facta paret adoratur imperium eius et glorificatur et in memoriam uenimus
 20 ipsius praesentiae qua in terra conuersatus est. unde et hic pater ostendit non duas adorationes, sed unam esse et imaginis et principalis cuius imago est.

Petrus et Petrus deo amabiles presbyteri ac uicarii Hadriani papae senioris Romae attulerunt librum; quem accipiens Demetrius deo amabilis diaconus et uasorum custos sanctissimae magnae ecclesiae legit:

16–17 qui – peccat ~ LC IV 1 p. 489,4–6 (= IV Capit. p. 486,10–12; cf. p. 489,16–17) = *Hadr. (ser. 2) p. 48,19–23 (In actione quinta. Et inventum est in quarta. Capitulo XVI): Falsissimum et risu (omni ridiculum Hadr.) dignum dictum (om. Hadr., suppl. Hampe) Iohannis presbyteri, qui non minus caeteris in (om. Hadr.) imaginum adoratione (adorationem Hadr.) insanisse dinoscitur. Ait enim: „Qui adoratur imaginem et dicit: quoniam hic est Christus Filius Dei, non peccat.” 18–20 per – praesentiae ~ LC IV 2 = p. 491,13–14 (= IV Capit. p. 486,13–15; cf. p. 493,16–17) = *Hadr. (ser. 2) p. 43,27–30 (In eadem [i.e. quarta] actione. Capitulo IV): De eo, quod idem Iohannes non recte dixit: „Per imaginem (imagine Hadr.), quae per colores apparet, adoratur fortitudo eius et glorificatur, et ad memoriam uenimus de eius (cuius Hadr., corr. Hampe) in terra praesentia.”

P VE 16–17 ~ LC, *Hadr. 18–20 ~ LC, *Hadr.

1 unitatis – corrumpitur om. V^{ac} E^{ac} (add. V¹ s.l. E^{img}) 2 quidem + est ed. Rom.* sed cf. gr. 3 gemina P^{pc} (genimen sublin., gemina superscr. P^c [ex con. uidelicet]) 5 eum om. ed. Rom.* | est imago ed. Rom.* | in om. VE edd. | tabulam pictam ed. Rom.* ex F 9 usurrauit P^{ac} (s¹ add. P^c s.l.) | imagines ed. Rom.* 10 dicat P | superscribat P^{pc} (i² exp., a superscr. P^c) 12 initiatus ed. Rom.* 13 imaginis P^{ac} (s exp.) V 14 et qui] qui autem ed. Rom.* ex F 15 etiam] et F edd. (fort. ex p. 399,6) | non] non + sunt supra p. 399,6 17 autem est ed. Rom.* 18 confessor VE (corr. F) | est om. ed. Rom.* sed cf. gr. H T M 21 et¹ – principalis ed. Rom. ex F (cf. gr. M): et principalis et imaginis P VE (dubium an corrigendum; nam Anast. in gr. fort. legit καὶ τοῦ ἀρχετύπου καὶ τῆς εἰκόνης, cf. gr. HV T) 23 adtulerunt P

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἐπιστολὴ πρὸς Ἰουλιανὸν τὸν παραβάτην
 Κατὰ τὴν θεόθεν ἐπικεκληρωμένην ἡμῖν ἀμώμητον τῶν χριστιανῶν πίστιν ὁμολογῶ
 καὶ συντίθημι πιστεύειν εἰς ἓνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, θεὸν τὸν πατέρα, θεὸν
 Rom. 498 τὸν υἱόν, θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἓνα θεὸν τὰ τρία προσκυνῶ καὶ δοξάζω.
 ὁμολογῶ δὲ καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ ἔνσαρκον οἰκονομίαν καὶ θεοτόκον τὴν κατὰ σάρκα
 τεκοῦσαν αὐτὸν ἁγίαν Μαρίαν· δέχομαι δὲ καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, προφήτας
 Ma. 73 καὶ μάρτυρας, καὶ εἰς τὴν πρὸς θεὸν ἰκεσίαν τούτους ἐπικαλοῦμαι τοῦ δι' αὐτῶν
 ἡγουν τῆς μεσιτείας αὐτῶν ἵλεών μοι γενέσθαι τὸν φιλόανθρωπον θεὸν καὶ λύτρον
 μοι τῶν πταισμάτων γενέσθαι καὶ δοθῆναι. ὅθεν καὶ τοὺς χαρακτηῖρας τῶν εἰκό-
 νων αὐτῶν τιμῶ καὶ προσκυνῶ, κατ' ἐξαίρετον τοῦτο παραδεδομένον ἐκ τῶν
 10 ἁγίων ἀποστόλων καὶ οὐκ ἀπηγορευμένον, ἀλλ' ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις ἡμῶν
 τούτων ἀνιστορουμένων.

Γρηγόριος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων
 ἀνέγνω·

1-12 (Ps.-)Bas. epist. 360 (ad Iulianum imp.) p. 220 Courtonne III (ex Actis Nicaenis); cf. Act. II p. 138,1-12 (ubi epist. ex lat. in gr. retrouersa est). testimonium pleniore forma traditur in cod. Vatop. 236 (= Vtp) f. 165^v-166^r (cf. Paris. gr. 882 f. 208^v, gr. 1308 f. 165^v, suppl. gr. 143 f. 200^{r-v}) sub titulo Τοῦ αὐτοῦ ἔκθεσις πίστεως his uerbis: Κατὰ τὴν θεόθεν ἐπικεκληρωμένην ἡμῖν ἀμώμητον τῶν χριστιανῶν πίστιν ὁμολογῶ καὶ συντίθημι πιστεύειν εἰς ἓνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, συνάναρχόν τε καὶ ὁμοούσιον, σύνθρονόν τε καὶ συναῖδιον τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ· θεὸν τὸν πατέρα, θεὸν τὸν υἱόν, θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἓνα θεὸν τὰ τρία προσκυνῶ καὶ δοξάζω, διηρημένως ταῖς ὑποστάσεσι καὶ ἡνωμένως τῇ θεότητι. ὁμολογῶ δὲ καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ ἔνσαρκον οἰκονομίαν, καὶ θεοτόκον τὴν κατὰ σάρκα τεκοῦσαν αὐτὸν ἁγίαν παρθένον δοξάζω Μαρίαν. δέχομαι καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, προφήτας καὶ μάρτυρας, καὶ εἰς τὴν πρὸς θεὸν ἰκεσίαν τούτους ἐπικαλοῦμαι τοῦ διὰ τῆς μεσιτείας αὐτῶν ἵλεών μοι γενέσθαι τὸν φιλόανθρωπον θεὸν καὶ λύτρον μοι πταισμάτων δωρήσασθαι. ὅθεν καὶ τοὺς χαρακτηῖρας τῶν εἰκόνων αὐτῶν τῇ τοιαύτῃ δόξει τιμῶ καὶ προσκυνῶ, ὡς κατ' ἐξαίρετον τοῦτο παραδεδομένον ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ οὐκ ἀπηγορευμένον, ἀλλ' ἐν ἀπάσαις ταῖς ἐκκλησίαις ἡμῶν ἱστορουμένων. ὁ γὰρ τὸν Ἐμμανουὴλ ἐν εἰκόνι μὴ προσκυνῶν τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ οἰκονομίαν ἀρνεῖται.

1-12 = Noutheσία γέροντος I. 898-912 Mitsides, p. XXXIII Melioranskij; cf. Alexakis p. 146

HV T M 1-12 Am f. 168^v-169^r; = Pa f. 247^v (abbreviatum, cf. app. crit.), Mo f. 233^{r-v}, Nuth. (de Vtp uide app. font.) 9-10 ὅθεν - προσκυνῶ = Nicet. n. 8 (pars 1)

1 Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰουλιανὸν τὸν παραβάτην τοῦ αὐτοῦ Am (praecedit excerptum ex hom. c. Sabell., uide supra p. 398,15-400,7) Ἐπιστολὴ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου πρὸς Ἰουλιανὸν τὸν παραβάτην Mo (de Pa uide infra, de Vtp uide app. font.) | Τοῦ - Βασιλείου] Τοῦ αὐτοῦ Pa (praecedit excerptum ex hom. in XL mart.; cf. Alexakis p. 315) | ἐπιστολὴ HV (cf. supra Am Mo et lat.): ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ τῆς T M ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς Pa ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ ed. Rom.* ex Vc (ubi legitur αὐτῆς); cf. Βασίλειος ἐν τοῖς ἀντιθέτοις τοῦ Ἰουλιανοῦ δόγμασιν φησιν Nuth. 2 ἡμῶν (sic) ἐπικεκληρωμένην Nuth. | πίστιν τῶν χριστιανῶν V edd. χριστιανῶν πίστιν M χριστιανοῖ (sic) πίστιν Mo πίστιν τοῖς χριστιανοῖς Nuth. 2-6 ὁμολογῶ - Μαρίαν] καὶ μεθ' ἕτερα reliquis omissis Pa 3 συντίθεμαι M | πιστεύω Mo Nuth. (cf. LS^b Vall. in app. testim. Act. II p. 139) | πατέρα' uerbis καὶ εἰς ἓνα κύριον - καὶ τῷ υἱῷ, quae in Vtp traduntur (cf. app. font.), in exemplari quo Actorum redactores usi sunt omissis explicandum (cf. etiam Act. II p. 138,3 et 139,3) 4 ἓνα θεὸν] θεὸν ἓνα M 6 προφήτας + τε Pa 7 πρὸς + τὸν H | ἰκεσίαν] παρρησίαν H | τούτους - αὐτῶν om. Mo | τούτους ἐπικαλοῦμαι om. Nuth. 7-8 ἐπικαλοῦμαι - τῆς] ἐπικαλοῦμαι ἡγουν διὰ τῆς V 8 ἡγουν + διὰ ed. Rom.* ex V (uide supra) 9 γενέσθαι καὶ δοθῆναι (cf. lat.)] δοθῆναι M δωρήσασθαι Pa (cf. Vtp) χαρίσασθαι Mo Nuth. 9-10 τῶν εἰκόνων om. V καὶ εἰκόνas Nicet. 10 αὐτῶν] τῶν ἁγίων τῇ τοιαύτῃ δόξει (sic) Nicet. (cf. Vtp) | προσκυνῶ + καὶ H T M Pa, sed cf. lat.; cf. etiam LS^b Vall. in app. testim. Act. II p. 139 | κατ' ἐξαίρετον om. V | τούτων παραδεδομένων T Am edd. | παραδεδομένον + καὶ V | ἐκ + τε H M Mo Nuth. (de V uide supra) 11 ἀπηγορευμένων T Am edd. 12 τούτων om. T Am (cf. Vtp) | post ἀνιστορουμένων add. V testimonium ex Ioh. Dam. imag. desumptum, cf. praef. 13-14 Γρηγόριος - ἀνέγνω] Ἀνέγνω δὲ καὶ Γρηγόριος διάκονος τῶν ἁγίων ἀποστόλων V

Sancti patris nostri Basilii epistola ad Iulianum transgressorem

Secundum immaculatam fidem christianorum quam diuinitus sumus sortiti confiteor
et polliceor credere in unum deum patrem omnipotentem, deum patrem, deum
filium, deum spiritum sanctum; unum deum tria adoro et glorifico. confiteor autem Rom. 498
5 incarnatam filii dispensationem et dei genitricem sanctam Mariam quae illum
secundum carnem peperit; suscipio autem et sanctos apostolos, prophetas et Ma. 74
martyres, et ad supplicationem quae est ad deum hos inuoco, ut per eos, id est
interuentionem eorum, propitius mihi sit misericors deus et culparum redemptio fiat
et detur. unde et characteres imaginum eorum honoro et adoro, praecipue cum hoc
10 traditum a sanctis apostolis et non prohibitum sit, quin et in omnibus ecclesiis
nostris ostendatur depictum.

Gregorius deo amabilis diaconus sanctissimorum et laudabilissimorum Apostolorum PL 129,308
legit:

9–10 unde – sit cf. *LC II 25 p. 282,15–16* (= *II Capit. p. 237,22–23*) = **Hadr. p. 32,17–19* (In actione quarta. Capitulo XXXVI): Quod nusquam (numquam *Hadr.*) ab apostolis exemplis aut verbis, ut illi garriunt, imagines adorare institutum sit.

P VE

1 epistola] ex epistola *ed. Rom.** (ex gr. T) 4 autem] *expectaueris* autem <et> (cf. gr. et *Act. II p. 139,4*) 6 pro-
phaetas P 8 culparum + mihi *ed. Rom.** ex gr. fort. recte 9 imaginem P^{ac} et imaginem P^{pc} (et *superscr.* P^c) | preci-
puae P^{ac} precipue P^{pc} (a *exp.*) VE 11 ostendatur depictum *minus apte* (*melius Act. II p. 139,10–11*)

La.-Co. 265

Θεοδωρίτου ἐπισκόπου Κύρου ἐκ τοῦ βίου Συμεών τοῦ Στυλίου

οὗ ἡ ἀρχή· Συμεώνην τὸν πάνυ τὸ μέγα θαῦμα τῆς οἰκουμένης. καὶ μεθ' ἕτερα·
Φασὶ γὰρ οὕτως ἐν Ῥώμῃ τῇ μεγίστῃ πολυθρύλλητον γενέσθαι τὸν ἄνδρα, ὡς ἐν
ἅπασιν τοῖς τῶν ἐργαστηρίων προπυλαίοις εἰκόνας αὐτῷ βραχείας ἀναστήσαι,
φυλακὴν τινὰ ἑαυτοῖς καὶ ἀσφάλειαν ἐντεῦθεν πορίζοντας.

5

Ἰωσήφ ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς καὶ ἡγούμενος μονῆς τοῦ Ἡρακλείου εἶπε· Κἀγὼ
ὁ ἁμαρτωλὸς βίβλον ἐπιφέρωμαι περιέχουσαν τὸν βίον τοῦ ἁγίου Συμεών τοῦ ἐν
τῷ θαυμαστῷ ὄρει, καὶ ὡς κελεύετε.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν· Ἀναγνωσθήτω.

Καὶ λαβὼν Κοσμᾶς ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ κουβουκλίστιος ἀνέγνω·

10

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Συμεών τοῦ ἐν τῷ θαυμαστῷ ὄρει κεφάλαιον
ριή· Περὶ τῆς γυναικὸς τῆς ἐν Ῥωσοπόλει ἀτεκνούσης καὶ βιαίῳ κατεχομένης
δαίμονι, ἥτις ἰαθεῖσα καὶ παιδοποιήσασα εἰκόνα τοῦ δικαίου ἀνέθετο ἐν τῷ οἴκῳ
αὐτῆς, ἥτις μεγάλως ἐθαυματούργει

Γυνὴ τις ἐν Ῥωσοπόλει τῆς Κιλικίας, Θεοτέκνα λεγομένη, οἰκῆσασα μετὰ ἄνδρὸς ἔτη
εἴκοσι τέκνον οὐκ ἔσχε. συνέβη δὲ αὐτὴν καὶ ὑπὸ δαίμονος ἐκ παιδὸς καταρρήγνυ-
σθαι μασσωμένην τὴν γλῶσσαν. ὁ δὲ ἄνθρωπος αὐτῆς μηκέτι δυνάμενος ὑπενεγκεῖν τῆς
θλίψεως αὐτῆς τὴν περίστασιν ἀπέλυσεν αὐτὴν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, μὴ ὁμιλήσας
ἑτέρᾳ γυναικὶ ἐπὶ χρόνους τέσσαρας. εὐραμένη οὖν ἐκείνη συνοδίαν κατέφυγε πρὸς
τὸν δίκαιον. ὡς δὲ εἶδεν αὐτὸν ὁ δαίμων, εὐθέως ἔβρυχε καὶ ἐβασανίζετο ἔμπρο-
σθεν αὐτοῦ, θεωρῶν σὺν τῇ γυναικὶ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ εἰκόνα λέγουσαν
ἀνθρωπίνῃ φωνῇ· „χωρίζω σε ἀπ' αὐτῆς, πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον πνεῦμα, καὶ

Ha. 220

20

1–5 Theod. Cyr. hist. rel. (CPG 6221; BHG^a 1439–1440) uita XXVI (BHG 1678–1681), c. 1,1 et c. 11,19–22 Canivet/Leroy-Molinghin; cf. Thümmel, Frühgeschichte n. 52 11–408,3 <Arcad. Cyrpr.??> uita Sym. Styl. Iun. (GPG 7984; BHG^a 1689) c. 118 Van den Ven (cf. ibid. p. 32*–33*)

3–5 = Ioh. Dam. imag. III 55,4–9

HV T M 1–5 = Theod., Pa f. 272^r 3–5 = Ioh. Dam.^{III} 11–408,3 = Vita (= ASBMPVLJ), Pa f. 272^r–273^r

1 Θεοδωρήτου HV ed. Reg.*, sed cf. e.g. Act. III p. 262,13 | Κύπρου T Κύπρου + ἐκ τῆς φιλοθέου ἱστορίας Pa | βίου] βιβλίου Pa 2 οὗ ἡ ἀρχή om. Pa | Συμεῶν V M Συμεῶνος Pa | τὸ – οἰκουμένης om. M | καὶ – ἕτερα om. Pa 3 οὗτος V | πολυθρύλλητον T Theod. 4 πᾶσι HV | αὐτοῦ V | ἀναστηλῶσαι Theod. (D) 5 ἑαυτοῖς] σφίσιν αὐτοῖς Theod. (codd. plurimi) Ioh. Dam.^{III}, om. Pa | πορίζοντας Theod. (codd. plurimi) Ioh. Dam.^{III}: πορίζοντα H M Pa (cf. lat.) πορίζονται V Theod. (D) πορίζομένους T edd. Theod. (Q) 6 ὁ εὐλαβέστατος om. V | μονῆς om. V | τοῦ Ἡρακλείου H M (cf. Act. II p. 220,10 et infra p. 522,1): τοῦ Ἡρακλείας V τοῦ Ἡρακλ' sine abbr. T τῆς Ἡρακλείας ed. Rom.* 9 Ἡ – Ἀναγνωσθήτω] Ἡ σύνοδος ἀνάγνωσον V 10 Καὶ – ἀνέγνω] Κοσμᾶς διάκονος ἀνέγνω V | κουβουκλήστιος ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 11 Ἐκ – ὄρει om. V | βίου] βιβλίου Pa | ὁσίου Pa | Συμεῶνος Pa 12 ἑκατοστὸν ὀκτωκαίδέκατον M | Ῥωσσωπόλει M | ἀτέκνου οὐσης T edd. | κατεχομένη Pa 13 τῷ δικαίῳ Pa 15 τις + ἦν HV edd. Pa | Ῥωσσωπόλει M | λεγομένη + ἦ M λεγομένη + ἦτις T edd. | μετὰ ἄνδρὸς] μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Pa 16 κ' H εἴκοσι + καὶ V Pa | καὶ om. T edd. | ἐκ παιδὸς om. H 16–17 καταρρήγνυσθαι V Pa 17 μασσωμένην M^{PC} (σ ex corr.) Vita (MVLJ) | γλωτταν M Vita | ἐνεγκεῖν V 17–18 τὴν περίστασιν τῆς θλίψεως (om. αὐτῆς) V 18 αὐτοῦ om. V 19 ἑτέρᾳ] ἄλλῃ V | εὐραμένη – συνοδίαν] αὕτη δὲ V | πρὸς] ἐπὶ H 21 γυναικὶ + αὐτοῦ Pa | εἰκόνα om. Pa 22 ἀνθρωπίνην φωνὴν Pa | χωρίσω T edd.

Theodoretī episcopi Cyri de uita Symeonis Stylitae

La.-Co. 266

cuius initium est: Symeon qui ualde magnum erat miraculum orbis. et post alia:

Aiunt enim hunc uirum in maxima Roma fuisse famosissimum et quod in omnibus
ergasteriorum foribus iconas sibi breues erigeret, custodiam quandam sibi ex hoc et
5 munimen acquirens.

Ioseph reuerentissimus monachus et egumenus monasterii Heraclii dixit: Et ego
peccator librum fero continentem uitam sancti Symeonis mirabilis montis, et ut
iubetis.

Sancta synodus dixit: Legatur.

10 Et accipiens Cosmas deo amabilis diaconus et cubuclesius legit:

Ex uita sancti patris nostri Symeonis mirabilis montis capitulum centesimum
octauum decimum. De femina quae Rhosopoli sterilis erat ualido daemonio pressa
quaeque sana et fecunda facta imaginem iusti imposuit domi suae, quae magnifice
miracula operabatur

15 Mulier quaedam erat Rhosopoli Ciliciae, Theotecna dicta, quae habitauerat cum uiro
annis uiginti et filium non habuit. contigit autem eam etiam a daemonio a pueritia
uexari et mandere linguam. uir autem eius ultra non ualens sufferre tribulationis eius
angustiam dimisit illam a domo sua, et per quattuor annos cum nulla est femina
sociatus. illa uero inuento comitatu confugit ad iustum. cum autem uidisset eum
20 daemon, statim fremuit et torquebatur coram eo, uidens cum muliere spiritualem
eius imaginem dicentem humana uoce: „separo te ab ea, maligne et immunde

P VE

1 Cyri *ed. Rom.*: Cypri *codd.* (cf. gr. T?) | Stylite P Stilite V Stilite E 3 famosissimum fuisse *ed. Rom.** 3-5 et -
acquirens (*mala interpretatio ex lectione* πορίζοντα *orta*, cf. gr. H M)] ut (*expectaueris* ita ut, cf. e.g. p. 291,11) in
omnibus ... iconas ipsi breues erigerent ... acquirentes *ed. Rom.** 6 Heracliae *ed. Rom.** 7 montis P^{pc}: monitis P^{ac}
(i¹ exp.) VE (*corr. ed. Rom.*) 11-12 C^{mum} XVIII^{mum} V centesimum XVIII E 12 que P | Rosopoli P (*sed infra*
Rhos-) 13 quaequae P^{ac} (a² exp.) quae *ed. Rom.** | foecunda P fecunda V 15 Cilitiae P | Thetecna *codd.*, *corr.*
ed. Rom. 16 uiginti] xx VE | ea VE (*corr. F*) | demonio *codd.* 17 tribulationes P^{ac} (e exp. et i *superscr.* P^c)
20 mulierem VE (*corr. F*²) 21 separa V^{ac} (o V¹⁻² s.l.) E separabo *ed. Rom.*^{corr*} ex gr. T

ἐπιστρέφει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς καὶ γενήσεται αὐτοῖς ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῷ ἐπιόντι παιδίον.” καὶ ἠγάλαξε τὸ δαιμόνιον ἀγρίως ταρασσόμενον· „ὦ βία κατὰ σοῦ. οὐκ ἔστι σὸν ἀνδρολυσίας ποιεῖν. διὰ τί δὲ καὶ τέκνον αὐτοῖς δίδως, ἅπ’ ἐμοῦ τέκνον
 Rom. 499 μὴ ποιησάσης αὐτῆς; τί κακὸν ἐποίησά σοι, τί δὲ καὶ ἡμαρτον ἐνώπιόν σου, ὅτι χωρίζεις με τῆς γυναικός μου; εἰ δοῦλόν με ἠγόρασας, εἶχες τάχα καὶ εἰς δουλείαν 5 με ἐκδοῦναι ἀνθρώποις.” ἔφη δὲ Συμεὼν ὅτι „κακὸς ὑπάρχεις δοῦλος· ἐπίγνωθι σεαυτόν, παγκάκιστε, καὶ ἀπότρεχε ἐν φλογὶ πυρὸς καίόμενος καὶ κόμισον ὕδωρ καὶ σύλλεξον ξύλα”. καὶ παραχρῆμα ὥσπερ ἄνεμος δρομαῖος καίων σφόδρα ὁ δαί-
 Ma. 76 μων ἀράμενος ἐν τῇ γυναικὶ τὸ κεράμιον τοῦ ὕδατος ἠλαύνετο· καὶ πλήσας αὐτό, συλλέξας δὲ καὶ ἐκ τῆς ὕλης ξύλα ἤνεγκεν, ἀλαλάζων καὶ λέγων· „οὐαὶ μοι, οὐαὶ 10 μοι τῷ κακῷ δούλῳ καὶ ἐφευρετῇ τῶν κακῶν. τί πέπονθα; τῆς γὰρ γυναικός μου χωρίζει με ὁ ἅγιος Συμεὼν. καὶ τί ποιήσω ὁ δύστηνος, οὐκ οἶδα.” ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος ἐνώπιον τοῦ συνελθόντος λαοῦ μετὰ τὸ πληρῶσαι αὐτὸν τὴν προσταχθεῖσαν ὑπηρεσίαν ἀνέκραγε μέγα λέγων, καὶ βλέπων κατ’ αὐτοῦ φερομένην ἀστραπὴν πυρὸς ἔτρεχεν ἐν τῇ γυναικὶ κύκλῳ τῆς στάσεως αὐτῆς, μεγάλως 15 καὶ ἐπωδύνως βασανιζόμενος· καὶ οὕτως ἐξῆλθε παραχρῆμα, καὶ ἡ γυνὴ γέγονεν ἐν καταστάσει. καὶ ἀπέλυσεν αὐτὴν Συμεὼν ὑγιῇ, εἰρηκῶς πρὸς αὐτήν· „ἄπελθε, γύναι, ἐν τῷ οἴκῳ σου καὶ συνοίκει τῷ ἀνδρὶ σου. ἰδοὺ γὰρ κατεύθυνεν ὁ θεὸς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοῦ δέξασθαι σε μετὰ χαρᾶς μεγάλης.” γέγονε δὲ οὕτως. καὶ ὑποστρεψάσης αὐτῆς εὐθέως ἠϋθύνθη ἡ καρδία τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τοῦ ἀγαπήσαι 20 αὐτήν, καὶ προσῆλθεν αὐτῇ, καὶ παραχρῆμα συνείληφεν ἐν γαστρὶ. καὶ πληρωθέντος τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡγαγον πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ τὸ παιδίον, αἰνοῦντες καὶ δοξάζοντες τὸν θεόν. μετὰ δὲ τὸ πληρῶσαι αὐτοὺς τὴν εὐχὴν αὐτῶν καὶ ἐπαναλῦσαι εἰς τὰ ἴδια, ἀνέστησεν ἡ γυνὴ πίστει φερομένη τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγίου ἐν τῷ ἐνδοτέρῳ αὐτῆς οἴκῳ. καὶ ἐθαυματούργει ἐπισκιάζοντος αὐτῇ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῷ πνεύματος 25 ἁγίου. καὶ δαιμονιῶντες ἐκαθαρίζοντο ἐκεῖ καὶ ἐκ ποικίλων παθῶν ἀσθενοῦντες ἐθεραπεύοντο. ἐν οἷς καὶ μία γυνὴ αἰμορροοῦσα ἀπαύστως ἐπὶ δεκαπέντε χρόνους, προσελθοῦσα ἐν πίστει ἀπῆλθε τοῦ ἰδεῖν τὴν εἰκόνα, καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις· εἶπε γὰρ ἐν ἑαυτῇ ὅτι „ἐὰν μόνον θεάσωμαι τὴν ὁμοίωσιν αὐτοῦ, σωθήσομαι”.

11 ἐφευρετῇ — κακῶν cf. Rom. 1,30

18–19 κατεύθυνεν — καρδίαν cf. 2 Thess. 3,5

22–23 cf. Lc. 2,20

25–26 ἐπισκιάζοντος — ἀγίου cf. Lc. 1,35

27–408,2 μία — αὐτοῦ cf. Mt. 9,20–21; Mc. 5,25–33

HV T M

1 ἐπιστρέφει HV M *Vita* (MP) ἐπιστρέφει *Pa Vita* (A) | πρὸς] εἰς *Pa* | αὐτοῖς] αὐτῇ T edd. (cf. lat.) αὐτῆς *Pa* | ἐν — ἐπιόντι] ἐν τῷ ἐπιόντι καιρῷ V | ἐπιδέοντι *Pa* 2 ὕλαξε *Pa* | ὦ] ὦ *Vita* (SVLJ) | βίας ed. Rom.* ex Vc | κατὰ σοῦ] *exspectaueris* ἀπὸ σοῦ (cf. e.g. Cyr. Scyth. uita Sabae p. 110,27 Schwartz) (τῆς κατ’ ἐμοῦ ed. Rom.^{ms}) 3 σὸν] σοὶ *Pa Vita* (M) 4 τί’ + δὲ V 5 τάχα] ἄν V (prob.) 6 με post τάχα H, post ἐκδοῦναι V | ἀνθρώποις ἐκδοῦναι H | ἀνθρώποις] αὐτοῖς V 7 φλογὶ V 8 ἄνεμος H | καίων (cf. lat.) κλαίων *Vita*, om. V | σφόδρα ante δρομαῖος V 9 ἐλαύνετο La.-Co.* 10 συλλέξας δὲ] καὶ συλλέξας V | καὶ¹ om. H | ὀλοούζων Mansi 10–11 οὐαὶ μοι² om. M *Vita* (S) 11 γὰρ om. Mansi | μου om. V 12 ἅγιος om. V | δύστηνος + ἔγωγε H δύστηνος + ἐγὼ T edd. | δὲ om. *Pa Vita* (B) 13 λαοῦ] ὄχλου *Vita* (sed λαοῦ MP) 14 προσταχθεῖσαν + αὐτῷ *Pa* | μέγα om. V | λέγων + ἐξέρχομαι *Vita* | κατ’ αὐτοῦ] „L. καθ’ ἑαυτοῦ” ed. Rom.^{ms} | κατὰ H 15 τῆς om. *Pa* | αὐτῆς] αὐτοῦ *Vita*, locus obscurus (στάσεως ~ *status*?) | καὶ ante μεγάλως add. V 16 ἐξελθὼν V | καὶ³ om. V 17 αὐτὴν + ὁ V 18 κατηύθυνεν V T *Vita* (A) 19 μεγάλης] πολλῆς V 19–21 καὶ — αὐτήν om. V 20 εὐθέως om. H | ἠϋθύνθη M ἠϋθύνθη *Pa Vita* (A) 21 αὐτῇ + ὁ ἀνὴρ αὐτῆς V (propter omissionem, uide supra) | παραχρῆμα] εὐθέως V 23 τὴν om. La.-Co.* | εἰς] πρὸς V 24–25 ἐν — οἴκῳ] ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς V 24 ἐνδοτάτω H 25 αὐτῆς] ἑαυτῆς *Pa* 25–26 ἁγίου πνεύματος H 26 δαιμονῶντες H | ἐκαθαρίζοντο *Vita* (AM) | ἐκεῖ om. V | παθῶν] κακῶν V νόσων *Pa* | ἀσθενεῖς *Pa*, om. V 27 ἐθεραπεύοντο + ἐκεῖσε H ἐθερ. + πολλοὶ V | ἐπὶ χρόνους 1ε’ V | δεκαπέντε] 1ε’ HV *Pa* 29 εἶπε — σωθήσομαι om. *Pa* | αὐτῇ V | ὅτι om. V | αὐτοῦ] τοῦ ἁγίου Συμεὼν V

spiritus, et reuertetur ad uirum suum et efficietur illi in anno sequenti puer.” et eiulauit daemonium ferociter conturbatum: „o uiolentia aduersus te. non est tuum matrimonii solutiones efficere. utquid autem et filium eis das, cum a me filium minime fecerit? quid mali feci tibi uel quid peccaui in conspectu tuo, quia separas me a muliere mea? si seruum me comparasses, dares me forsitan et in seruitium hominibus.” at uero Symeon ait quia „malus seruus es. recognosce te ipsum, maligne, et curre in flamma ignis arsurus et fer aquam et collige ligna”. et statim ueluti uentus cursim et uehementer incendens daemon et tollens in muliere amphoram aquae minabatur, et impletam illam et collecta de silua ligna attulit, ululans et dicens: „uae mihi, uae mihi malo seruo et inuentori malorum; quid passus sum? nam a muliere mea separat me sanctus Symeon. et quid faciam infelix, nescio.” his autem dictis coram populo qui conuenerat, postquam adimpleuit ministerium quod sibi fuerat imperatum, clamauit altisone loquens, et aspiciens contra se ueniens fulgur ignis currebat in muliere per circuitum status eius, plurimum et dolenter cruciatus, et taliter protinus exiit. et muliere pristino ordine restituta dimisit eam Symeon sanam, dicens ad illam: „uade, mulier, in domum tuam et cohabita cum uiro tuo. ecce enim direxit deus cor eius, ut recipiat te cum gaudio magno.” quod et factum est. cumque illa reuersa fuisset, statim rectum factum est cor uiri eius ad diligendum eam, et ingressus est ad illam, et confestim concepit in utero. et completo anno tulerunt puerum ad seruum dei, *laudantes et glorificantes deum*. cum autem complerent orationem suam et rediissent ad propria, erexit mulier fide ducta imaginem sancti in interiori domo sua. quae operabatur miracula obumbrata spiritu sancto qui habitabat in sancto. et a daemonio uexati emundabantur illic et ex uariis passionibus infirmati curabantur. in quibus et una mulier fluxum sanguinis incessanter per quindecim

Rom. 499

Ma. 75

La.-Co. 267

PL 129,309

P VE

1 illi] *Anast. legit* αὐτῇ (cf. gr. T) 1-2 heulauit P 2 uiolentiam P | te] me *ed. Rom.**, sed cf. gr. 3-4 minime filium P 8 incendens E (cf. gr.): incedens P V F² | demon *codd.* | mulierem VE (*corr. ed. Rom.*) 8-9 minabatur ~ ἠλάυνετο (cf. *supra* p. 333,4) 9 ululans V: iubilans P E 14 mulierem VE 15 ordini *ed. Rom.* non male* (cf. e.g. *Nicol. I. epist. 39 p. 313,19 Perels*), an <in> pristino ordine? (cf. gr.) 17 deus] dominus *ed. Rom.* ex F* 18 eius] sui VE *edd.* 21 propriam P^{ac} (*abbr. eras.*) VE propriam + domum F *edd.* | in om. P^{ac} (*superscr. P^c*) 22 que *codd.* 24 quindecim] xv V xv^{cim} E

ἰδοῦσα δὲ ὅτι ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς, ἔδραμεν εὐθέως πρὸς τὸν ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ προσκυνοῦσα ἐνώπιον αὐτοῦ, ὑμνοῦσά τε καὶ δοξαζοῦσα τὸν θεὸν καὶ ἀπαγγέλλουσα τὸ γεγονός εἰς αὐτὴν παράδοξον <θαῦμα>.

Ὁ αὐτὸς ἀνέγνω ἕτερον θαῦμα τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Συμεών.

Συνέβη δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἄνδρα τινὰ ἀγοραῖον τῆς πόλεως Ἀντιοχείας 5
 συνοχῇ δεινῇ κατέχεσθαι ὑπὸ δαίμονος πονηροῦ καὶ στενοχωρεῖσθαι ἐπὶ χρόνους,
 ὥστε καταπνίγεσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ σφιγγομένων τῶν πνοιῶν αὐτοῦ. οὗτος
 ἀνελθὼν πρὸς τὸν ἅγιον καὶ τυχὼν ἰάσεως ταῖς αὐτοῦ πρεσβείαις καὶ γενόμενος ὡς
 μηδὲν πεπονθὼς κακὸν καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὸν ἴδιον οἶκον, κατ' εὐχαριστίαν ἀνέστη-
 σεν αὐτῷ εἰκόνα ἐν δημοσίᾳ καὶ ἐμφανεῖ τῆς πόλεως τόπῳ ἐπάνω τῶν θυρῶν τοῦ 10
 ἔργαστηρίου αὐτοῦ. ἰδόντες δὲ αὐτὴν τινες τῶν ἀπίστων οὕτως ἐντίμως μετὰ
 φώτων καὶ βήλων δοξαζομένην καὶ πλησθέντες ζήλου συνετάραξαν τοὺς ὁμοίους
 αὐτῶν ἀτάκτους ἀνθρώπους, ὥστε συνελθεῖν πλῆθος καὶ ἐνταράχως κράζειν· „αἶρε
 τοῦ ζῆν τὸν τοῦτο πεπονηκότα, καὶ ἡ εἰκὼν καταβληθήτω.” συνέβη δὲ κατ' οἰκono- 15
 μίαν θεοῦ τὸν ἄνδρα μὴ εὑρεθῆναι τότε ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· προεθυμοῦντο γὰρ
 διαχειρίσασθαι αὐτὸν ἄλλων ἄλλα κραζόντων. ἡ γὰρ κακία αὐτῶν πολλή καὶ
 μεγάλη ἦν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ σφόδρα καὶ ὁ φθόνος ἄμετρος· ὅφ' οὗ καὶ ἐνεργούμε-
 νοι εἰς τοῦτο συνεληλύθεισαν, καιρὸν νομίσαντες εὑρεῖν καταστασιάσαι καὶ καθυβρί-
 σαι τὸν ἅγιον, ὡς πολλάκις ἐλέγξαντα τὴν κακοπιστίαν καὶ πλάνην τῶν ἐν αὐτοῖς
 ἐλληνιζόντων. ὡς οὖν οὐκ ἠδύναντο φέρειν τὴν τοσαύτην μανίαν, ἐπέτρεψαν ἐνὶ 20
 τῶν στρατιωτῶν ἀνελθεῖν ἐν ἀναβαθμοῖς καὶ ρίψαι τὴν εἰκόνα. ἀνελθὼν δὲ ἐκεῖνος
 καὶ ἐκτείνας τὰς χεῖρας τοῦ ποιῆσαι τὸ προσταχθὲν εὐθέως ἀπερράγη ἄνωθεν
 κάτω καταπεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ ἐγένετο θόρυβος μέγας εἰς τὸν ὄχλον. καὶ
 προσέθεντο ἐξαφθέντες ἄλλον ἀναγαγεῖν καὶ ἐκτείνας ἀκείνους τὰς χεῖρας αὐτοῦ
 ὡσαύτως ἀπερράγη ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ τούτου γενομένου φοβηθέντες πάντες ἤρξαν- 25
 το τὴν σφραγίδα τοῦ σταυροῦ περιάπτειν ἑαυτοῖς. ἐπὶ πλεον δὲ μεμνηότες οἱ
 La.-Co. 269 ἄπιστοι ἐκεῖνοι προσέθεντο καὶ τρίτον ἀνενέγκαι ἐπὶ τούτῳ· καὶ ὡς ἐξέτεινε καὶ
 αὐτὸς τὰς χεῖρας τοῦ ρίψαι τὴν εἰκόνα, ὁμοίως καὶ αὐτὸς κατερράγη ἐπὶ τὴν γῆν.

5-410,3 <Arcad. Cyp. ?> uita Sym. Styl. Iun. (GPG 7984; BHG^a 1689) c. 158 Van den Ven (cf. *ibid.* p. 32*-33*)

5-410,3 = Ioh. Dam. imag. III 92

HV T M 5-410,3 = Vita (= ASBMPVLJ), Pa f. 273^r, Ioh. Dam.^{III}

1 εὐθέως ἔδραμε V 2 ὑμνοῦσά] αἰνοῦσά V 3 ἀπαγγέλλουσα V M ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | θαῦμα
 suppleui ex Vita, om. HV T M Pa 4 Ὁ — Συμεών] “ἕτερον θαῦμα V Pa^{ac} (τοῦ ὁσίου πατρὸς Συμεῶνος
 add. Pa² in fine lineae) | τοῦ — ἡμῶν] τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἁγίου M 5-6 ἀγοραῖον — δεινῇ om. V
 6 δεινῇ] τινι M, om. Pa 7 ὑπ' αὐτοῦ om. V 8 ταῖς — γενόμενος om. V | ἑαυτοῦ H 9 πεπονθὼς
 κακὸν H M Pa Vita (P) Ioh. Dam.^{III}: κακὸν πεπονθὼς V T edd. Vita (rell.) | καὶ om. V | ἴδιον om. V | κατ'
 εὐχαριστίαν om. V 10 αὐτῷ] τῷ ἁγίῳ V | καὶ om. V | τόπῳ τῆς πόλεως Pa 11 ἐντίμως om. V
 12 καί² — ζήλου om. V 13 αὐτῶν ἀτάκτους om. V | αὐτοῖς T edd. | ὥστε om. V | πλῆθος om. V
 14 τούτου Pa 15 τότε om. ed. Rom.* 16 διαχειρίζεσθαι Pa 16-18 καὶ — συνεληλύθεισαν om. V
 17 ὅφ' οὗ M Vita Ioh. Dam.^{III}: om. H T Pa (cf. lat.) 18 τοῦτον H Vita (P) | συνεληλύθασιν M Vita (S) |
 νομίσαντες V T Vita: νομίζοντες H M Pa | καταστασιάσαι καὶ om. V 19 ἐξελέγξαντα ed. Rom.* 20 ὡς
 οὖν οὐκ] ὡς δ' οὐκ V ὡς οὐκ Pa 21 ἀναβάθμοις HV M (incertum in T) 22 καὶ om. V | τὴν χεῖρα (sic)
 V | τοῦ om. V edd. 23-25 καί¹ — γῆν om. HV 24 ἀγαγεῖν Pa | αὐτοῦ + κατασύρει αὐτὴν Vita
 Ioh. Dam.^{III} (sed cf. lat.) 25-26 ἀπήρξαντο V 26 τοῦ σταυροῦ τὴν σφραγίδα V | σφραγίδα HV
 φραγίδα (sic) Pa | ἑαυτοῖς] ἐν αὐτοῖς H αὐτοῖς V Pa | πλεῖον H πλεῖστον V | μεμνηκότες HV μεμνηκότες
 Pa μεμνηκότες Vita (A^{ac} SP) μανέντες Vita (M) 27 ἀνενέγκειν M 28 τὴν χεῖρα (sic) ρίψαι V

annos passa, in fide accessit ad uidendum imaginem, et continuo fluxus stetit. dixit enim intra se quia „si tantum uidero similitudinem eius, salua ero.” <***>

Idem legit aliud miraculum sancti patris Symeonis.

Accidit autem in diebus illis quendam uirum forensem urbis Antiochenae dira
 5 pressura detineri a maligno daemonio et angustari per aliquot tempora, ita ut
 strangularetur ab ipso constrictis spiraminibus suis. hic ascendens ad sanctum et
 consecutus remedium intercessionibus ipsius et factus tanquam nihil fuerit mali
 perpressus et rediens ad propriam domum, pro gratiarum actione erexit illi imaginem
 in publico et clarissimo ciuitatis loco supra ianuas ergasterii sui. uidentes autem eam
 10 quidam ex infidelibus tam honorabiliter cum luminibus et uelis glorificari, repleti Rom. 500
 zelo conturbauerunt similes suos, inordinatos scilicet homines, ita ut conueniret
 multitudo et cum tumultu clamaret: „tolle a uiuendo qui hoc fecit, et imago depo-
 natur.” contigit autem per dispensationem dei ut uir non inueniretur tunc in domo
 sua. procurabant enim ut in eum manus inicerent aliis alia uociferantibus. malitia
 15 enim eorum multa et magna erat in conspectu dei uehementer et inuidia immensa; et
 operantes in hoc conuenerunt, tempus inuenire putantes simultates excitandi et
 sanctum iniuriandi, utpote illum qui crebro redarguerat malam fidem et errorem
 eorum qui in ipsis gentiliter conuersabantur. cum ergo non possent ferre tantam
 insaniam, praeceperunt uni militum ascendere scalam et eicere imaginem. qui ascen-
 20 dens et extendens manus, ut faceret quod sibi praeceptum fuerat, mox elisus est a
 sursum usque deorsum cadens in terram. et facto magno tumultu in turba, appo-
 suerunt exardescences alium imponere. sed et ille manus suas extendens pari modo
 elisus cecidit super terram. quo facto timentes omnes coeperunt signaculum sibi
 crucis imprimere. porro infideles illi per amplius infurientes adiecerunt tertium
 25 imponere ad hoc; et cum extendisset et ipse manus ut eiceret imaginem, similiter et La.-Co. 270
 PL 129, 310

P VE

1 flexus P^{ac} (u superscr. P^c) 2 post ero lac. (potius in codicum archetypo quam in Anastasii exemplari graeco) sta-
 tuenda; „gr. addit. Videns autem, quod exiccatus esset fons sanguinis sui, ad hominem Dei protinus accurrit, adorans
 coram eo, laudans et glorificans Deum, ac enuncians miraculum in se perpetratum” ed. Rom.^{ms} 3 Item E edd.
 4 Antiochene P Anthiochene E Antiochiaed. Rom.* 5 daemonio maligno ed. Rom.* | tempora] expectaueris
 annos, ut notauit Dubielzig; cf. Theoph. p. 367,31 et Chron. trip. p. 234,6 7 tamquam VE | fuisset ed. Rom.*
 8 gratiarum (sic) P^{pc} (tra superscr. P¹) 9 super ed. Rom.* | autem om. P^{ac} (add. P^c s.l.) 15–16 et operantes (~ και
 ενεργούμενοι) in Anastasii exemplari graeco ὑφ’ οὗ οmissum erat (cf. gr. H T), „gr. furiis incitati” ed. Rom.^{ms}
 16 ad hoc conuenerant ed. Rom.* (conuenerant fort. recte, cf. gr.) | inuenisse ed. Rom.* 17 malam fidem (~
 κακοπιστίαν) scripsi coll. Act. I p. 81,26: malitiam fidem codd. (fort. ex l. 14) malitiam fidei ed. Rom.* 18 possent
 ed. Rom.: posset codd. (Anast. fort. legit ἡδύνατο) 20 eliseus P^{ac} (e² exp.) 21 magno] multo ed. Rom.* 22 exar-
 descendes P^{ac} (d² exp. et t superscr. P^c) | inponere P | illu(m) P^{ac} (um exp. et e superscr. P^c) 23 quo factum E quod
 factum F² edd. | ceperunt VE 23–24 crucis sibi ed. Rom.* ex F 24 imprimere] imponere E edd. | insurientes E
 insurgentes F² edd.

τότε φόβος μέγας ἐπῆλθεν ἐπὶ πάντας τοὺς περιεστῶτας πιστοὺς· οἱ καὶ ἐκπληττόμενοι ἐπὶ τῇ πωρώσει καὶ τόλμῃ τῶν ἀπίστων καὶ ἀνοσίων ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ προσκυνοῦντες μετὰ προσευχῆς τῇ εἰκόνι ἀνεχώρουν.

Κωνσταντῖνος ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου εἶπε· Ταῦτα μὲν, τίμιοι πατέρες, ἐκ τῶν ἀναγνωσθέντων ἀκηκόαμεν καὶ πιστεύομεν. καὶ γὰρ δὲ ὁ μέτριος ἅπερ γινώσκω γεγονότα σημεῖα παρόμοια διηγῆσομαι.

Ἀνὴρ τις Κύπριος ἐν Κωνσταντείᾳ τῇ πόλει, ἐλαύνων τὸ ζεῦγος αὐτοῦ καὶ ἀπιὼν ἐπὶ ἔργον αὐτοῦ, εἰσῆλθε τοῦ εὐξασθαι εἰς εὐκτήριον οἶκον τῆς ἀγίας θεοτόκου· καὶ ἐν τῷ εὐχεσθαι αὐτὸν ἀναβλέψας βλέπει τὴν εἰκόνα τῆς ἀγίας θεοτόκου ἀπὸ χρωμάτων ἐν τῷ τοίχῳ· καὶ λέγει· „τοῦτο τί ποιεῖ ὧδε;” καὶ ἐπάρας τὸ βούκεντρον αὐτοῦ ἐξώρυξε τὸν ὀφθαλμὸν τῆς εἰκόνος τὸν δεξιόν. καὶ ἐξελθὼν ἐκ τοῦ ναοῦ ἔνυξε τὸ ζευγάριον αὐτοῦ τῷ βουκέντρῳ· κλασθέντος δὲ τοῦ βουκέντρου ἐπανῆλθε τὸ κλάσμα τοῦ βουκέντρου εἰς τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τετύφλωκεν αὐτόν. τοῦτον τὸν ἄνδρα ἐγὼ εἶδον καὶ ἐπίσταμαι ἑτερόφθαλμον γεγονότα.

Ἄλλος ἄνθρωπος ἐν τῇ πόλει τῇ λεγομένῃ Κίτιον τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀγίας θεοτόκου πεντεκαιδεκάτῃ Αὐγούστου εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ κοσμησαὶ αὐτὸν βήλοισι. καὶ λαβὼν ἥλον ἔπηξεν αὐτὸν ἐν τῷ τοίχῳ εἰς αὐτὸ τὸ μέτωπον τῆς εἰκόνος τοῦ ἀγίου Πέτρου. σχοινίον οὖν δῆσας καὶ ἀπλώσας τὸ βῆλον, ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὁδύνη ἐπέλαβεν αὐτὸν ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ μετώπῳ ἀφόρητος, καὶ διέμεινε τὰς δύο ἡμέρας τῆς ἑορτῆς κείμενος καὶ βασανιζόμενος. γνοὺς δὲ ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Κιτίου ἐμέμψατο καὶ ἐκέλευσεν αὐτῷ ἀπελθόντι ἐκβαλεῖν τὸν ἥλον ἐκ τῆς εἰκόνος. ἀπελθὼν δὲ καὶ τοῦτο δράσας σὺν τῷ ἐκβαλεῖν τὸν ἥλον ἐκουφίσθη τῆς ὁδύνης. ἐρωτηθῆτω οὖν ὁ ἐπίσκοπος· πάρεστι γάρ. ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Κιτίου μεθ' ὅρκου κατέθετο ταῦτα οὕτως ἔχειν ἐπὶ τῆς συνόδου.

Πρὸ δύο ἐτῶν κατέπλευσαν ἄνδρες Κύπριοι ἐν δυσὶ πλοίοις εἰς πόλιν τῆς Συρίας καλουμένην Γάβαλα. ὄντων δὲ αὐτῶν ἐν Γαβάλοις κατὰ τὸ σὺνηθες ταξάτοι τῶν Ἀγαρηνῶν κατῆλθον εἰς τὴν παραθαλασσίαν, καὶ ἐλθόντες τινὲς αὐτῶν εἰς Γάβαλα ἠπλήκευσαν εἷς τινα ναὸν τῆς πόλεως. εἷς δὲ τις τῶν Ἀγαρηνῶν ἰδὼν εἰκόνα ἐν

1 τότε — πιστοὺς cf. Act. 5,5 et 11

HV T M

1 ἐπῆλθεν] ἦλθε ante πιστοὺς V | πιστοὺς + καὶ ἀπίστους V 2 καὶ³ om. *Ioh. Dam.*^{III} 3 τῇ εἰκόνι om. V *Vita (B)* 4 θεοφιλέστατος — Κωνσταντίας om. V | ὁσιώτατος M 5 ἐκ — ἀναγνωσθέντων om. V 6 μέτριος] ἀμαρτωλὸς V | ἅπερ — παρόμοια] ἃ γινώσκω σημεία V 7 Κωνσταντία V 7–8 ἀπιὼν — αὐτοῦ om. M 8 ἔργῳ T edd. 8–9 εἰσῆλθε — αὐτὸν om. V 8 οἶκον εὐκτήριον M 10 ἐπάρας] λαβὼν V 11 ἐκ om. V 12 τῷ βουκέντρῳ τὸ ζευγάριον V (om. αὐτοῦ) | αὐτοῦ om. H (cf. V) 13 τοῦ βουκέντρου om. HV | εἰς — ἀνθρώπου] εἰς τὸν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ τὸν δεξιόν V 14 γεγονότα om. V 15 πόλει τῇ om. V, τῇ om. ed. Rom.* | Κίτιον M: Κιττίον H Κήτειον V Κιτίον T Κιτίῳ ed. Rom.* 16 τοῦ ante Αὐγούστου add. ed. Rom.* | εἰς τὸν ναὸν τοῦ] εἰς τὸ V | τὸν om. M 17 ἥλον V | τῆς + ἀγίας H 18 οὖν δῆσας καὶ ἀπλώσας M: συνδήσας καὶ ἀπλώσας HV οὖν δῆσαντος καὶ ἀπλώσαντος T edd. | αὐτῇ + δὲ HV 19 ἔλαβεν V M | κεφαλῇ + αὐτοῦ H | ἀφόρητος post αὐτόν M 20 Κιτίου H Κητείου V 21 αὐτῷ ἀπελθόντι] αὐτὸν ἀπελθόντα H | ἐκ] ἀπὸ T edd. 23 ἐρωτηθῆτω — γάρ om. T edd. (lac. indic. Hardouin^{ms}) ἐρωτηθῆτω οὖν ὁ παρὼν ἐπίσκοπος V (uerba in V usque ad ταῦτα tradita [uide infra] adscripsit Morin Vc^{ms}) | ἐρωτηθεὶς — ἐπίσκοπος² om. V 24 Κιτίου H Κητείου V | κατέθετο — συνόδου] καὶ κατέθετο οὕτως ἐπὶ συνόδου ἔχειν ταῦτα V | τῆς om. Vc edd. (cf. V) 25 Πρὸ + δὲ V | Κήτειο V Κιτιεὶς ed. Rom.* ex Vc (ubi Κύτειοι Bonafides in marg. ex V) 26 Γαβάλοις ed. Rom.: Γαβάλη V T M (cf. lat.) Γαβάλ sine abbr. H 26–27 ταξάτοι τῶν Ἀγαρηνῶν] ταξατέωνα (-ῶνα H) γάρ ἦνουν (sic) HV 26 τοξόται M 28 ἠπλίκευσαν H ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | τινα] τὸν M | τις om. ed. Rom.* 28–412,1 ἐκ ψηφίδων ἐν τῷ τοίχῳ T edd.

ipse corrui super terram. tunc timor magnus uenit super omnes qui circumstabant fideles; qui et perculsi super caecitate ac audacia infidelium et non sanctorum uirorum illorum adorata cum oratione imagine recedebant.

Constantinus deo amabilis episcopus Constantiae Cypri dixit: Haec quidem,
5 honorabiles patres, de his quae lecta sunt audiui et credimus. ego autem humilis signa quae facta scio similia referam.

Vir quidam Cyprius in ciuitate Constantia, minans iugum suum et pergens ad opus suum, ingressus est ad orandum in orationis domum dei genitricis; et cum oraret, suspiciens uidet imaginem sanctae dei genitricis ex coloribus factam in pariete et
10 dicit: „hoc quid facit hic?” et accepto stimulo suo effodit oculum imaginis dextrum. et exiens de templo pulsauit boues aculeo; cumque rumperetur stimulus, rediit fragmen stimuli in dextrum oculum hominis et obcaecauit eum. hunc uirum ego uidi et noui luscum effectum.

Alius homo in ciuitate quae uocatur Cition festiuitate sanctae dei genitricis, die
15 scilicet quinta decima mensis Augusti, ingressus est in templum, ut adornaret illud uelis. et assumpto clauo fixit eum in pariete in ipsa fronte imaginis sancti Petri. cum ergo funem ligasset et explicuisset uelum, eadem hora dolor apprehendit eum in capite et fronte intolerabilis, et mansit duobus diebus sollemnitis iacens et cruciatus [patiens]. quo comperto episcopus Citii redarguit et iussit ei pergere et educere
20 clauum ex imagine. qui pergens et hoc gerens cum educeret clauum, alleuiatus est dolor. interrogetur autem hinc et episcopus; adest enim. interrogatus ergo episcopus Citii cum iuramento firmauit haec coram synodo sic se habere. Rom. 501

Ante biennium nauigauerunt uiri Cypri in duabus nauibus in ciuitatem Syriae, quae uocatur Gabala. cum autem essent Gabalae secundum consuetudinem, taxati
25 Agarenorum descenderunt ad maritima, et uenientes quidam eorum Gabalan Ma. 79 diuerterunt in quoddam templum ciuitatis. porro unus ex Agarenis uidens imaginem

P VE

1 timor tunc uenit magnus *ed. Rom.** ex F 2 cecitate *codd.* (*corr. ed. Rom.*) | ac] et *ed. Rom.** | audatia P | non sanctorum ~ ἁγίων 4 deo amabilis] sanctissimus *E edd.* 6 signa *ed. Rom.* (*cf. gr.*): signis *codd.* 7 minans ~ ἐλαύνων, *cf. supra p. 333,4 al.* 12 obcecauit *codd.* (*corr. ed. Reg.*) obcoecauit *ed. Rom.* | uidi ego uirum VE (mirum *E, corr. F*) ego uidi uirum *ed. Rom.** 14 quae uocatur *om. F edd.* | Cition P: Cyzyon V Cyzion E Citio *ed. Rom.** 15 quinta decima] xv^{ma} V xv^a E 16 asumto V assumpto E | clauso P^{ac} (*s exp.*) 17 adprehendit P 18 intollerabilis V *ed. Rom.* intollorabilis E | solemnitatis E *edd.* 19 patiens *deleui* (*uaria lectio uel glossa in textum recepta*); *cf. supra p. 407,14* | episcopus *ed. Rom.* ex F: episcopo P VE | redarguit ~ ἐμψατο? | ei] et *ed. Rom.*, *om. ed. Reg.** 22 Citi P | hec *codd.* 23 Cypri (*fort. Cyprii scribendum, cf. gr.*) Citienses *ed. Rom.*^{mg}, *sed cf. gr.* | ciuitate VE | Sirie VE 24 Gabalae] *Anast. legit* Γαβάλη (*cf. gr.*) 25 Gabalam V F *edd.* 26 diuertunt *ed. Rom.**

τῷ τοίχῳ ἐκ ψηφίδων ἠρώτησέ τινα χριστιανὸν παρόντα· „τί ὠφελεῖ ἡ εἰκὼν αὕτη;” πρὸς ὃν ὁ χριστιανὸς φησιν ὅτι „τοὺς μὲν τιμῶντας ὠφελεῖ, τοὺς δὲ ἀτιμάζοντας βλάπτει”. καὶ ὁ Σαρακηνὸς λέγει· „ἰδοὺ ἐγὼ ἐξορύττω τὸν ὀφθαλμὸν αὐτῆς, καὶ ἴδω τί με βλάπτει.” ταῦτα εἶρηκε καὶ ἀνατείνας τὸν κοντὸν αὐτοῦ τὸν ἐν τῇ εἰκόνι δεξιὸν ὀφθαλμὸν ἐξώρυξε. παραχρῆμα οὖν καὶ ὁ αὐτοῦ δεξιὸς ὀφθαλμὸς εἰς γῆν ἐξεπήδησεν αὐτὸς τε κατεσχέθη διακαεῖ πυρετῷ. οἱ δὲ συνόντες αὐτῷ ὡς ὀξέως ἔχοντα ἀνέλαβον καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν αὐτοῦ ἀπήγαγον. ταῦτα ἡμῖν διηγήσαντο ἐπανελθόντες εἰς τὴν Κύπρον οἱ ἄνδρες, τριάκοντα δύο ὑπάρχοντες τὸν ἀριθμὸν.

Ha. 224 Θεόδωρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κατάνης ἐπέδωκε βιβλόν· ἦν λαβὼν Γρηγόριος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων ἀνέγνω·

La.-Co. 272 Τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐκ τοῦ εἰς τὸν μακάριον Βαρλαάμ τὸν μάρτυρα λόγου

οὗ ἡ ἀρχή· Πρότερον μὲν τῶν ἁγίων οἱ θάνατοι. καὶ μεθ' ἕτερα·

Ἀνάστητέ μοι νῦν, ὦ λαμπροὶ τῶν ἀθλητικῶν κατορθωμάτων ζωγράφοι· τὴν τοῦ στρατιώτου κολοβωθεῖσαν εἰκόνα ταῖς ὑμετέραις μεγαλύνετε τέχναις. ἀμαυρότερον παρ' ἐμοῦ τὸν στεφανίτην γραφέντα τοῖς τῆς ὑμετέρας σοφίας περιλάμψατε χρώμασιν. ἀπέλθω τῇ τῶν ἀριστευμάτων τοῦ μάρτυρος παρ' ὑμῶν νενικημένος γραφῇ. χαίρω τῇ τοιαύτῃ τῆς ὑμετέρας ἰσχύος σήμερον ἡττώμενος νίκη. ἴδω τῆς χειρὸς πρὸς τὸ πῦρ ἀκριβέστερον παρ' ὑμῶν γραφομένην τὴν πάλιν· ἴδω φαιδρότερον ἐπὶ τῆς ὑμετέρας τὸν παλαιστὴν γεγραμμένον εἰκόνας. κλαυσάτωσαν δαίμονες νῦν ταῖς τοῦ μάρτυρος ἐν ὑμῖν ἀριστεταῖς πληττόμενοι. φλεγόμενη πάλιν αὐτοῖς ἡ χεὶρ καὶ

12-414,2 (Ps.-)Bas. hom. in Barl. (CPG 2861; BHG 223), PG 31, 484 A 2-3 et 489 A 4 - B 4

12-414,2 = Ioh. Dam. imag. I 34 / II 20 / III 46; Vatop. 236 (= Vtp) f. 165^v 14-414,2 = Niceph. refut. c. 100, 11-24 14-414,2 Ἀνάστητέ - Χριστός = Theod. Stud. epist. 380, 47-48 et 213-223, epist. 532, 176-177 et 183-193, refut. poem., PG 99, 468 D 1-6 (abbreviatum, cf. app. crit.); cf. Niceph. adu. Epiro. p. 313, 38-314, 5 et 351, 30-35; Theod. Stud. epist. 301, 93-94 et 416, 27

HV T M 12-414,2 = Bas. (= PG), Pa f. 247^v, Ma f. 9^{r-v}, Vtp f. 165^v, Ioh. Dam.^{I,II,III} 14-414,2 = Niceph.^{ref} 14-414,2 Ἀνάστητέ - Χριστός = Theod. Stud.^{ep.380,532}, Theod. Stud.^{ref} 19-414,2 ἴδω - Χριστός = Nicet. n. 6

2 φησιν] ἔφη H | μὲν τοὺς T M | τιμῶντας + αὐτὴν V edd. 3 Σαρακηνὸς ed.Rom.* | τὸν ὀφθαλμὸν ἐξορύττω V 4 ἀνατείνας] ἀναστὰς T 5 γοῦν V | αὐτοῦ ὁ T edd. | δεξιὸς om. V 6 τε] δὲ M 7 αὐτοῦ] αὐτὸν H αὐτῶν ed.Rom.* ex Vc 8-9 τριάκοντα - ἀριθμὸν] τὸν ἀριθμὸν λβ' H (om. ὑπάρχοντες) 8 τριακονταδύο M λβ' HV T 10-414,2 Θεόδωρος - ἀμὴν om. V 10 ἔδωκε M | Γρηγόριος om. H 12 ἐκ - λόγου] μαρτυρία περὶ τῶν ἐν τοῖς ἁγίοις οἴκοις εἰκόνων Pa (titulus spectat ad omnia Basilii testimonia quae in Pa sequuntur) ἐκ τοῦ εἰς Βαρλαάμ τὸν μάρτυρα Ma ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Βαρλαάμ λόγου Vtp | τὸν μάρτυρα om. H (cf. lat.) | λόγου om. T edd. 13 οὗ - ἕτερα om. Ma Vtp | οὗ ἡ ἀρχή om. Pa | καὶ μετὰ βραχέα Pa, om. Ioh. Dam.^{I,II,III} 14 νῦν om. Niceph.^{ref} | ὦ οἱ Pa Theod. Stud.^{ep.332} (PS) | ζωγράφοι + καὶ ed.Rom.* 15 στρατιώτου T M Ma (cf. lat.): στρατηγοῦ H (prob.) Pa Vtp Ioh. Dam.^{I,II,III} Niceph.^{ref} Theod. Stud.^{ep.380,532} Theod. Stud.^{ref} PG | τέχναις + καὶ Ma 15-414,1 ἀμαυρότερον - δεικνύσθω] καὶ μεθ' ἕτερα reliquis omissis Theod. Stud.^{ref} 15 ἀμαυρότερον ed.Rom. (corr. ed. Reg.) 16 τοῖς - περιλάμψατε] τοῖς τοῖς (sic) ὑμετέροις περιλ. Pa (om. σοφίας) | τοῖς om. H M | τῇ ὑμέτερα σοφία M 17 τὴν ... γραφὴν Pa | παρ' ὑμῶν om. Theod. Stud.^{ep.380} (excepro H) | ἡμῶν H 18 χαίρω + ἐπὶ Vtp | τὴν τοιαύτην ... νίκην M Ioh. Dam.^I Ioh. Dam.^{II} (D) PG (ubi νίκην ἡττώμενος) | τοιαύτη - νίκη] τοιαύτη τῆς εἰκόνας νίκη παρ' ὑμῶν ἡττώμενος H | ἡττώμενος νίκη] νίκη ἡττώμενος Theod. Stud.^{ep.380,352} (uide supra PG) 19 πρὸς om. H 20 ἀναγεγραμμένον Vtp | δαίμονες + καὶ Pa Vtp Ioh. Dam.^{I,II,III} Niceph.^{ref} Theod. Stud.^{ep.380} (excepro V) Theod. Stud.^{ep.332} Nicet. PG ed.Rom.*, sed cf. lat. | νῦν om. Ma 21 ἐν ὑμῖν post ἀριστεταῖς Ma, om. Pa Vtp ed.Rom.* (ex lat.?) 21-414,1 φλεγόμενη - δεικνύσθω om. Ma Nicet.

in pariete de calculis, interrogauit quendam christianum qui aderat: „quid prodest imago haec?” ad quem christianus ait quia „his quidem qui eam honorant prodest, his autem qui illam inhonorant nocet”. et Saracenus: „ecce ego”, inquit, „effodiam oculum eius, et uidebo quid mihi noceat.” haec dixit, et extendens contum suum
 5 imaginis oculum dextrum effodit. protinus ergo et suus <dexter> oculus in terram exiliit idemque ignea est febre detentus. hi autem qui simul cum illo aderant acute illum aegrotasse uidentes tulerunt et ad ciuitatem ipsius reduxerunt. haec nobis retulerunt uiri qui remeauerunt ad Cyprum numero triginta duo.

Theodorus sanctissimus episcopus Catanae tradidit librum; quem accipiens Grego- Ha. 223
 10 rius deo amabilis diaconus sanctissimorum et laudabilissimorum Apostolorum legit:

Sancti Basilii de sermone in beatum Barlaam

La.-Co. 271

cuius initium est: Prius quidem sanctorum mortes. et post alia:

PL 129,311

Assurgite mihi nunc, o clarissimi athleticarum uirtutum pictores, et militis adbreuiatam imaginem uestris magnificate artibus. obscurius a me qui coronatus est scriptum
 15 uestrae sapientiae fulgorate coloribus. ibo uictoriarum martyris per uos pictura uictus. gaudebo tali uestrae fortitudinis hodie uictoria superatus. uidebo manus ad ignem subtilius a uobis depictum certamen. uidebo clariorem in uestra descriptum imagine luctatorem. plorent daemones martyris factis fortibus nunc perculsi. com-

P VE

1 quaedam P^{ac} (a¹ exp., n superscr. P^c) 3 Saracenus *ed. Rom.** ex F 5 dexter *add. ed. Rom.* (cf. gr.) 6 adherant VE
 7 egrotasse *codd.* 8 remearunt *ed. Rom.** ex F | triginta duo] xxxii VE 9 Theoderus (*sic*) P | Katane P Catane VE
 10 laudatissimorum *ed. Rom.**, *sed cf. e.g. Act. I p. 39, 15 et supra p. 403, 12* 11 Barlaam *ed. Rom.*: Barlaan P
 Barlahan VE Barlaham F²; *expectaueris* Barlaam martyrem, *sed cf. gr. H* 13 mihi nunc P E: mihi V nunc mihi
*ed. Rom.** 13-14 adbreuiata VE adbreuiatam *ed. Rom.** 14 qui coronatus est scriptum ~ τὸν στεφανίτην
 γραφέντα *minus apte* 15 uestrae sapientiae *ed. Rom.*: uestra sapientia *codd.* | ibo + in *ed. Rom.** ex F 16 manus
ed. Rom.: manu *codd.* 17 subtilius P V | certamen] tamen P | depictum VE *edd.* 18 factis P: facti VE (*corr. F*²) |
 fortibus + et *ed. Rom.**, *sed cf. gr.*

νικῶσα δεικνύσθω. ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Κωνσταντῖνος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ νοτάριος ἀνέγνω·

Φωτεινοῦ τοῦ θεοφιλεστάτου πρεσβυτέρου καὶ ἐκκλησιαστικοῦ τῆς ἁγιωτάτης μεγά-
Rom. 502 λης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάν- 5
νου τοῦ Νηστευτοῦ ἐπισκόπου γενομένου τῆς αὐτῆς πόλεως

Ἔτι μὴδὲ τοῦτο διαλάβη τὸ θαῦμα μὴδὲ συγχωρῶμεν τῷ θεσπεσίῳ πατρὶ τοῦτο
δὴ τοῦτο μάλιστα συνεπικρύψαι σπουδάζοντι. νῦν γὰρ ἦν, καὶ διεπορευόμεθα
σὺν τάχει πολλῷ, ὡς δὴ κατὰ τὴν ἀντιπέραν γῆν Μαυρίκιον τὸν βασιλέα καταλη-
Ma. 81 ψόμενοι, Μαυρίκιον τὸν πάλαι μὲν δικαιοτάτον καὶ πρῶτότατον, νῦν δὲ ἤδη καὶ 10
μάρτυρα· τοῦτο γὰρ ὁ βύθιος αὐτῷ δράκων ὁ τύραννος καὶ μὴ βουλόμενος ἐχαρί-
σατο. καὶ τοίνυν σπουδῇ ἐβαδίζομεν· γυνὴ δὲ τις ὠραία σφόδρα καὶ τὴν ἐσθῆτα
καὶ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ πλουσίαν λίαν οὖσα μὲν, οὐ δοκοῦσα δὲ διὰ τὴν
συννοικοῦσαν αὐτῇ συμφορὰν, πόρρωθεν ἑωρᾶτό μοι συναναφυρομένη τῷ πλήθει
τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν πτωχῶν. διωκομένη δὲ παρὰ τῶν ἐπὶ τούτοις τεταγμέ- 15
νων οὐδαμῶς ἐνεδίδου, ἀλλὰ τοι μετὰ δακρύων, αἰδουμένη διὰ τὴν φύσιν, διὰ τὴν
ἀνάγκην ἀναιδῶς παρηνόχλει. ταῦτα ὁρῶν τὴν τάξιν ἦν ἐτετάγμην καταλιμπάνω
καὶ καταλαμβάνω τὴν ἄνθρωπον καὶ ὅ τι βούλοιτο ἂν ἐπυνθανόμην. ἡ δὲ „ἄνδρα
ἔχω“, φησί, „καὶ δαιμόνιον ἔχει τρίτον ἔτος ἤδη τοῦτό γε, καὶ μυρίοις ὡς εἰπεῖν
εὐαγέσι τόποις καὶ εὐλαβέσιν ἀνθρώποις προσαγαγοῦσα τὸν ἄθλιον ἰσχυσα πλέον 20
οὐδέν. τὸ δὴ οὖν τελευταῖον ἀπὸ τῆς ἐρήμου νῦν παραγέγονα. τῶν ἁγίων γὰρ
τῶν κατὰ ταύτην ὁ παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν ἐκέισε θαυματουργῶν ἐπὶ τῷ
θαυματουργεῖν μαρτυρούμενος πρὸς τὴν ἰατρειάν καὶ αὐτὸς ἀπειπών, ἀπελεύσῃ,
ἔφη, „πρὸς Ἰωάννην τὸν πατριάρχην τὸν μέγαν, ἐκεῖθεν τε κομιῇ μετ’ εὐλογίας
ἀρχιερέως θεοῦ παντοκράτορος εἰκόνα τῆς παρθένου μητρὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἀποίσεις 25
καὶ ἀποκομιεῖς τὴν εἰκόνα εἰς οἶκον ὃν κατεσκήνωσας ἐν γῇ σῆ. ἰδοὺ γὰρ ἀποστε-
λεῖς ἤδη τὸν ἄνδρα τὸν σὸν καὶ κατοικεῖς γε αὐτὸν ἐν αὐλαῖς οἴκου σου, καὶ οὐ μὴ

4-420,23 Photin. uita Ioh. Ieiun., fragmentum (CPG 7971; BHG 893)

HV T M 4-420,23 = Pa f. 273^v-275^r

1 νικήσασα H M 2 Χριστός] θεός Ma | ᾧ - ἀμήν om. Pa Ma Ioh. Dam.^{II} (F) Ioh. Dam.^{III} | δόξα + καὶ τὸ
κράτος Vtp Ioh. Dam.^{II} (D) | τῶν αἰώνων ἀμήν om. Vtp Ioh. Dam.^I (A) | τῶν αἰώνων om. T edd. Ioh. Dam.^{II}
(D) Niceph.^{ref}, sed cf. lat. 3 ὁ θεοφιλέστατος om. V 4-5 Φωτεινοῦ - Κωνσταντινουπόλεως om. V
4 De adnotatione hoc loco in ed. Rom.^{ms} adscripta, quae ad codicem V pertinet, cf. Lamberz, Editio Romana p. 341
adn. 52 | πρεσβυτέρου om. H 4-5 μεγάλης om. Pa 5 εἰς τὸν βίον M | ἐν ἁγίοις] ὁσίου M
6 γενομένου - πόλεως om. V | γενομένης Pa 7 διαλάβη M λάθαι Pa | χωροῦμεν Pa | θεσπεσίῳ]
θαυμασίῳ V 7-8 τοῦτο δὴ τοῦτο Pa (cf. lat.): τούτω δὴ τοῦτο HV T τοῦτο δὴ τα M τοῦτο δὴ ed. Rom.*
8 ἐπικρύψαι H συνεπικρύψαι + τὸ θαῦμα M 9 ἀντιπέραν M: ἀντίπεραν T edd. ἀντίπερα HV πέρα Pa
11 ὁ τύραννος om. H | βουλόμενος H 12 τοίνυν om. V 13 πλουσίαν λίαν οὖσαν Pa | λίαν om. M | οὐ
δοκοῦσα] ὁδοποιούσα Pa 14 συναναφυρομένη om. HV 15 δὲ om. T | τούτοις] τοῦτ(ο) H τούτ sine
abbr. T τούτω Pa 16 τοι om. M Pa | αἰδουμένη + μὲν Pa 17 παρηνόχλει Pa | ἦν] ἐν ἡ M
18 καί² - ἂν] καὶ τί ἂν βούλοιτο Pa | βούλοιτ V | ἀνεπυνθανόμην H (om. ἂν) Pa 19 γε om. M
20 τόποις] οἴκοις H | εὐλαβέσιν] εὐαγέσιν V 21 ἀπὸ] ἐκ H 21-22 τῶν - ταύτην om. V
22-23 ὁ - ἀπειπών] καὶ αὐτὸς γὰρ ἀπειπών ὁ παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν ἐκέισε μαρτυρούμενος θαυ-
ματουργῶν πρὸς ἰατρειάν V 22 τῷ] τὸ T 24 κομιεῖς Pa 25 καὶ ἀποίσεις om. H 26 κατεσκήνω-
σας H M (cf. Ps. 73,2): κατεσκήνωκας V T edd. Pa 27 ἤδη om. H | τὸν σὸν] αὐτῆς V | κατοικεῖω M | γε]
τε M

busta illis manus et uincens ostendatur. et pingatur in tabula simul et ipse agonitheta luctaminum Christus; cui est gloria in saecula saeculorum. amen.

Constantinus deo amabilis diaconus et notarius legit:

Photini deo amabilis presbyteri et defensoris sanctissimae magnae ecclesiae Constantinopoleos de uita sanctae memoriae Iohannis Ieiunatoris qui fuit episcopus eiusdem
urbis Rom. 502

Adhuc nec hoc lateat miraculum nec indulgeamus egregio patri hoc dumtaxat hoc maxime celare acceleranti. nam nox quidem erat, et deambulabamus cum uelocitate multa, utpote in terram ultra positam Mauricium imperatorem adituri, Mauricium
10 qui dudum quidem iustissimus et mitissimus fuit, nunc autem et martyr; hoc enim Ma. 82
profundissimus ei draco et tyrannus etiam nolendo donauit. cum ergo festine ambularem, mulier quaedam speciosa ualde tam ueste quam uultu et anima, quae diues admodum quidem fuerat, sed non putabatur propter calamitatem quae inerat ei, procul apparuit mihi mixta cum multitudine fratrum nostrorum pauperum. quae
15 persecutionem ab his passa qui super istis erant ordinati nequaquam recedebat, sed cum lacrimis, licet uerecundata propter naturam, necessitatis tamen causa impudenter molestiam inferebat. his uisis ordinem in quo fueram deputatus relinquo et apprehendo mulierem et quidnam uellet interrogabam. at illa „uirum”, inquit, „habeo, et daemonium habet, et tertius annus est iste ex quo denis milibus, ut ita
20 dicam, uenerabilibus locis et religiosis hominibus hunc miserum optuli et nil optinere amplius ualui. ad extremum ego ab heremo nunc ueni. nam ille ipse qui in ea prae omnibus fere sanctis miracula facientibus in patrandis miraculis testimonium habebat, ad curationem exhortans, „uade”, inquit, „ad Iohannem patriarcham magnum, indeque feres cum benedictione summi sacerdotis dei omnipotentis imaginem uirginis matris dei, et ibis et portabis imaginem in domum in qua habitasti in
25 PL 129, 312

P VE

1 simul] similiter *ed. Rom.** | agonitheta VE: agonethaeta P^{ac} agonithaeta P^{pc} (e *exp. et i s.l.* P^c) agonothea *ed. Rom.** (sed cf. *ThLL et MLW s.u.*) 4–421,19 hanc interpretationem Anastasii esse uix credideris 4 magnaeque VE *edd.*
7 hoc dumtaxat hoc P (cf. *gr.*): hoc dum + *ras.* V (xat Vⁱ *s.l.*?) hoc dum hoc E hoc dudum *ed. Rom.** (hoc dum F)
8 acceleranti ~ σπουδάζοντι (cf. *infra p. 425,15; expectaueris* festinanti; cf. e.g. *Act. II p. 191,5–6*) 9 audituri VE (corr. F²) 13 quidem (et post diues et post fuerat tradit V) om. E *edd.* | inherat VE 15 „gr. reiecta ab his” *ed. Rom.^{mg}* | istis F²: istos P VE isto *ed. Rom.**, an mendum interpretis? 16–17 causa impudenter *ed. Rom.*: causam pudenter *codd.* 17 inferebat molestiam V *edd.*, molestiam om. E 18 adprehendo P | inquit P^{ac} (d in t mut. P^c)
20 obtuli *ed. Rom.** | nichil V nihil E *edd.* 20–21 obtinere *ed. Rom.** 21 eremo *ed. Rom.** (ut semper) | nunc post ego *ed. Rom.** ex F 23 habebat] „g. habet” *ed. Rom.^{mg}* | exhortans] mendum interpretis („g. ad curationem et ipse nihil proficiens” *ed. Rom.^{mg}*) | inquit P^{ac} (d in t mut. P^c)

- La.-Co. 273 ὄψηται τὴν πόλιν τοῦ βασιλέως οὗ ἀπελεύσει νῦν τὴν μεγάλην· καὶ ὑψώσεις καὶ ἀναθήσεις τὸ ὁμοίωμα, καὶ γενήσεται ἅγιον οἶκῳ σῶ· καὶ ἔσται πᾶς ὃς ἂν κατασκηνώσῃ ἐν αὐτῷ εὐλογία εὐλογηθήσεται. καὶ ἰδοὺ *φυγῇ φεύζεται* καὶ ἀπηλλοτριωμένον ἔσται τὸ πνεῦμα καὶ οὐκέτι οὐ μὴ ἐγγιεῖ, διότι *κύριος ἐγγύς*, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα ἡ δόξα αὐτοῦ· ἀμήν.” ταῦτα εἰποῦσαν προσάγω τῷ πατριάρχῃ κατὰ τὴν 5
- Ha. 225 ἡμέραν τὴν ἐφεξῆς τὴν ἐν ταῖς παρασκευαῖς εἰωθυῖαν ἐν τῷ τῆς θεοτόκου ναῷ τῷ πλησίον εἰσοδὸν ποιουμένῳ· καὶ ἀναφέρω τὴν τοῦ πράγματος περιπέτειαν, νῦν μὲν μάλα δῆθεν νεανικῶς ὁμοῦ καὶ ῥητορικῶς, νῦν δέ γε ὑφειμένως καὶ γοερῶς. καὶ ἔχαιρον ὥς δὴ καὶ πείσειν ἐλπίζων καὶ ἅμα ἐπαινεθήσεσθαι, καθότι τὰς οὕτως εὐσεβεῖς αἰροῦμαι τῶν ὑποθέσεων. ἔτι δέ μοι διδάσκοντι καὶ ὄντι ἡκαταδὴ ὅτι „ὁ 10 ἐρημίτης, ὃ δέσποτα, εἶπεν ὑπὸ θεοῦ κινήσεις, ὥς ἄρα ὑμεῖς ὁ κύρις ἀποδιώκειν μέλλοι”, διακόπτει τέ μοι τὸν λόγον καὶ τῷ θυμῷ ζέσας· „ναὶ κύρι, ναὶ δέσποτα, τὴν φωνὴν ἄρας ὁ ἐρημίτης ἐβόα, ναί, ἵνα ἐγὼ ὁ κύρις ἐκβάλλω τὸν δαίμονα, ἵνα εἴπω· „σοὶ λέγω τῷ ἀκαθάρτῳ, ἐξελθε ἀπὸ τοῦ πλάσματος, καὶ ὑπαγε ὧδε καὶ ἐκεῖ καὶ εἰς τὸν ἄφαντον.” τοιαῦτα κελεύεις ἵνα φλυαρῶ ἄνθρωπος ῥυπαρὸς καὶ 15 ἁμαρτωλός. ἐάν ἐστε θαυματουργοί, τὸ ἐμὸν ἐκβάλλετε πνεῦμα. εὐχῶν χρήσεις πολλῶν, ἀδελφὲ Φωτεινέ, μὰ τὰς τῶν ἁγίων εὐχάς.” οὕτω παρ’ ἐλπίδας ἀτιμωθεὶς ἀνεχώρουν ἐρυθριῶν καὶ ἡρέμα ὑπεκδραμὼν ἐφερόμην ὅπῃ καὶ τύχοι τοῖς ἀπαντῶσιν ἐμπίπτων ὥς δὴ κεκραίπαλκῶς, καὶ καταλαμβάνω τινὰ τοῦ ἱερατείου μόλις ἐσχατιάν. καὶ θυμῷ θυμωθεὶς — τῆς γὰρ δὴ λύπης ἤδη τὸ πλεῖστον εἰς θυμὸν 20 ἀπενήνεκτο, καθότι οὐχ εὗρισκον χάριν ἐνώπιον τοῦ ἀρχιερέως τοῦ θεοῦ τοῦ
- Ma. 84 μεγάλου — πολλὰ σιωπῇ κατεβῶν ἐπ’ ἐμαυτοῦ καὶ ὅτι οὐκ εἶη τὸ ἀπὸ τοῦδε ἐλπίσαι οὐδὲν ἀγαθὸν οὐδενὶ τῶν προβάτων, τοῦ ποιμένος ἡμῖν αὐτοῦ πρὸς λύκου φύσιν ἐκβάντος τε καὶ ἐκδεδιητημένου.
- Ἐν τούτοις ὄντι μοι καὶ ἀπορουμένῳ βουλή γίνεται· καὶ στείλας οἴκαδε τῶν ἐπομέ- 25 νων τινά, κομίζω τῶν ἀνατεθειμένων ἐκέισε πάνυ δὴ πάνυ περικαλλῇ τῆς δεσποίνης εἰκόνα. καὶ κατασχηματισάμενος εὖ μάλα καὶ ὥς οἶόν τε ἦν πρὸς τὸ πιθανῶς ὁφθῆναί τε καὶ νομισθῆναι, ὅτι δὴ παρὰ τοῦ μεγίστου πατρὸς ὥς δὴ τὸ λοιπὸν ἐπικαμφθέντος λαβὼν τὴν εἰκόνα κατέχοιμι, ἐπιδοὺς τῇ γυναικὶ τὴν εἰκόνα εὐχεσθαί

3 εὐλογία εὐλογηθήσεται cf. e.g. Gen. 49,25; 2 Reg. 7,29 | Iob 27,22 4 Phil. 4,5 (cf. Ps. 33,19 et 144,18)

HV T M

1 ἀπελεύσει Pa 2 ἀναθήσεις] ἀναθεῖς (sic) HV ἀναθεῖς Pa | ἅγιον + ἐν Pa ἁγίως ed.Rom.^{ms}, sed cf. e.g. Ex. 28,43 2-3 κατασκηνώσει Pa 3 εὐλογία om. Pa | φυγῇ V Pa 4-5 ἡ δόξα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα H 5 προσήγαγον Pa 5-6 κατὰ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν V 6 ταῖς om. V | ναῶ post ἐν τῷ ed.Rom.* 7 ἀναφέρει V 8 γε om. M Pa 9 δὴ καὶ (καὶ iter. Pa)] δῆθεν καὶ V δῆθεν ed.Rom.* | πείσων ed.Rom.* | καὶ² M (ex conl.): om. HV T edd. Pa 10 ἐροῦμαι T | ὄντι] λέγοντι ed.Rom.* | καταδὴ ὅτι Pa: κατ’ ἰδιώτην H κατάδην ὅτι V κατὰ ἄδειαν ὅτι T edd. πρὸς τούτοις M, Anast. fort. legit κατηφεῖ, sed locus iam in exemplari quo notarii usi sunt corruptus esse uidetur | ὁ om. V 11 ὃ δέσποτα, εἶπεν + ὃ δέσποτα T | ὑπὸ] ἐπὶ Pa | ἡμεῖς Pa | ὁ κύρις scripsi (uide infra): ὁ κύρις H (prob.) Pa ὁ κύριος M ὁκνῶ V^{pc} (o ex corr.) ὁκνηροὶ T edd. | ἀποδιώκειν] σύ διώκειν H 12 μέλλοι V M: μέλλεις H μέλλ sine abbr. T μέλλει Pa μέλλῃ ed.Rom.* | διακόπτει T (prob.) διακόπτοι M | ἐμοὶ H | κύρι M T: κύρι H Pa κνῶ (sic) V 13 ὁ¹ om. ed.Rom.* | ὁ κύρις T: ὁ κύρις H (prob.) Pa ὁ κύριος M ὁκνῶ V | ἐκβάλω M | τὰ δαιμόνια V | ἵνα² om. V 15 καὶ¹ om. T edd. | τὸν] τὸ T edd., sed cf. lat. | ἄφθαρτον Pa 16 ἐάν] ἂν M εἰ T edd. | ἐκβάλετε M ed.Rom.* 17 ἀδελφὲ πολλῶν Pa | μὰ τὰς] ματούς (sic) Pa | ἀτιμασθεῖς Pa (euanidum in H) 18 ἡρέμα T edd. | ὅπου Pa (euanidum in H) 19 δὴ] ἤδη M | κεκραίπαλκῶς M Pa^{ac} (αι Pa¹ s.l.) κραιπαλκῶς H καὶ κραιπαλικῶς V καὶ κραιπαλκῶς T 20 θυμῷ om. H Pa | τῆς — λύπης] καὶ γὰρ δὴ τῆς λύπης H | δὴ om. V 21-22 τοῦ μεγάλου θεοῦ Pa 22 σιωπῶν V | καταβοῶν H Pa βοῶν V | ἐπ’] ἀπ’ H | τοαποτοῦδε M Pa 23 αὐτοῦ suspectum (nihil respondet in lat.) | λύκους Pa 24 τε] δὲ T, om. ed.Rom.* 25 ἀπορουμένου Pa ex corr. | βουλῇ V Pa 26 κομίζων Pa | δὴ post κομίζω V 27 πιθανὸς M Pa πειθανὸς V 28 παρὰ] περὶ H 29 ἐπιδοὺς] ἐπὶ δὲ V | τῇ γυναικὶ τὴν εἰκόνα] ταύτην τῇ γυναικὶ H

terra tua. ecce enim mittes de cetero uirum tuum et locabis eum in atriis domus tuae,
et non uidebit ciuitatem regis magnam ad quam nunc proficisceris; et exaltabis et
pones similitudinem, et fiet sanctificatio domui tuae. et erit ut omnis quicumque
habitaauerit in ea benedictione benedicatur. et ecce fuga *fugiet* et alienatus erit spiri-
tus et ultra non appropriabit, eo quod *dominus prope* sit, et in saecula gloria eius.
amen.” his dictis adduco eam ad patriarcham die sequenti, quae sexta feria con-
sueuerat in dei genitricis templo iuxta ingressum facto celebrari; et refero negotii
circumstantiam, nunc quidem ualde quasi iuueniliter simul et rhetorice, nunc autem
summis ac dolenter. et gaudebam suadere sperans pariter et ut laudarer, eo quod
ita pias assererem propositiones. adhuc autem mihi maestro docenti quoniam „here-
mita, o domine, dixit a deo motus, quod merito uos, domne, expulsurus sis” inter-
cidit sermonem meum et furore feruens: „etiam domine, etiam domine, uocem
extollens heremita clamabat, etiam, ut ego domnus eiciam daemonem, ut dicam: „tibi
dico immundo, exi a figmento, et uade huc atque illuc et ad inuisibilem.” talia iubes
ut garriam homo sordidus et peccator. si estis mira operantes, meum eicite spiritum.
orationum eges multarum, frater Photine, per orationes sanctorum.” sic praeter
spem inhonoratus recedebam erubescens et silenter effugiens efferebar retrorsum, et
fortuito obuantes quasi crapulatus incidebam, et apprehendo uix quandam sacelli
extremitatem. et furore commotus – plurimum namque tristitiae iam in furorem
efferebatur, eo quod non inuenerim gratiam in conspectu summi sacerdotis dei
magni – multa silentio in memetipso reputabam et quod non esset ab isto quicquam
boni ulli ouium sperandum, pastore uidelicet nobis ad lupi naturam proueniente.

La.-Co. 274

Ha. 226

Rom. 503

Ma. 83

In his ergo cum essem hesitans, mihi consilium fit; et mittens domum ex sequentibus
quendam defero dominae imaginem ex his quae illic positae erant satis oppido
speciosam. et adornans ualde bene et ut erat possibile ad euidentius apparendum et
reputandum, quia oportebat a maximo patre utpote iam inclinato accipere imaginem,
tenui hanc et dedi mulieri orareque pro nobis et patriarchae gratias multas confiteri

P VE

3 sanctificatio ~ ἁγίον (cf. Act. VI 263 C 1 et 270 C 10) 4 fugas P^{ac} fugiens P^{pc} (a exp. et ien superscr. P^c) fort. ex
Vulg. Iob 27,22, sed cf. gr. 5 appropriabit (appropinquabit ed. Rom. *) + et VE, sed cf. gr. 6–7 quae – celebrari] qui
... celebrare F² edd., sed his coniecturis locum obscurum emendari posse dubitaueris („g. Dum sexta Feria de more in
Dei Genitricis propinquum templum esset ingressurus” ed. Rom. ^{mg}) 7 genitris P^{ac} (ci add. P¹⁻² s. l.) | facto] templo
P, interpres ποιούμενῳ ad ναὶν rettulisse uidetur 7–8 negotii circumstantiam] casum aduersum ed. Rom. ^{mg} minus
apte 8 quasi om. ed. Rom. * 9 gaudebam] gaudens F² edd. gaudere E | et ut laudarer scripsi: ut et laudarer codd. et
laudari ed. Rom. * 10 adhuc – quoniam] „gr. Adhuc autem mihi dicenti, et cum libertate dicenti, q.” ed. Rom. ^{mg} ex
gr. T | maestro] mesto codd. mesto (moesto ed. Reg. *) + et ed. Rom. * (interpres fort. legit κατηφεῖ, cf. Gloss.) | docenti
P: dicenti V F² decenti E 10–11 eremita ed. Rom. * (ut semper) 11 merito ~ ἄρα? | domne] domine VE edd. |
expulsurus sis] interpres μέλλεις legisse uidetur (cf. gr. H) 12 exspectaueris domne (bis) 13 dominus E V^{ac} (i eras.)
edd. 14 in mundo P^{ac} V in munde P^{pc} (e superscr. P^c) | inuisibile ed. Rom. * ex gr. T 18 fortitudo E fortuito F²
fortuito + et in ed. Rom. * | adprehendo P 21 reputabam] „gr. conquerebar” ed. Rom. ^{mg} 23 haesitans ed. Rom. *
26 quia – imaginem] „gr. quia a maximo Patre vt. i. inc. acceptam haberem imaginem” ed. Rom. ^{mg} | utpote iam] ut
potentiam P^{ac} (nt exp.)

τε ὑπὲρ ἡμῶν τῷ τε πατριάρχῃ χάριτας πλείστας ὁμολογεῖν καὶ ἀπιέναι μετὰ χαρᾶς ἐνεκελευόμεν. ἡ δὲ ἀπηλλάττετο μικροῦ καὶ σκιρτῶσα καὶ οὐκ ἔχουσα ἥτις καὶ γένοιτο. ἦν δὲ ὥσπερ ἐξ ἡμισείας ἀμφοτέρων ἡ χαρά. ἐγὼ μὲν γὰρ ἐδόκουν μὲν, οὐκ ἔχαιρον δέ· ἡ δὲ καὶ ἐδόκει καὶ ἔχαιρεν. ἀλλ' ὁ σκοπὸς καὶ τὸ τοῦ πράγματος τέλος οὐκ εἶχεν ἀρχήν.

Τότε μὲν οὖν τὴν κατασχοῦσαν ἡμᾶς ἀθυμίαν παραμυθεῖσθαι πως οἰηθεῖς προσεκτησάμην ἑτέραν, ἀναθεωρῶν τε καὶ ἀναλογιζόμενος, τίνα καὶ πότε καὶ ποῦ καὶ ἐπὶ τίνι καὶ ὅπως καὶ τίνος ἡμῖν μεσιτευούσης εἶην ἐξηπατηκῶς τε καὶ σοφισάμενος γύναιον ἄθλιον καὶ οὕτως ἐλεινὸν καὶ τηλικαύτας ἐλπίδας ἡμῖν παρακαταθέμενον. μάλιστα δὲ ἡνιώμην ὡς δὴ καὶ προσαφηρημένος τὴν ἀνθρωπον τὴν τῶν ἀμεινόνων 10 προστασίαν καὶ τὸ δι' ἑτέρου τὰ γε τοιαῦτα σοφοῦ πρὸς ἅπερ ἐδεῖτο διακεκονῆσθαι. ἐπὶ τούτοις αὖ καὶ οἶα ταύτης ἕνεκα τῆς ἐξαπάτης ἐρεῖν τε καὶ προσυλακτῆσθαι. ἐπὶ τούτοις αὖ καὶ οἶα ταύτης ἕνεκα τῆς ἐξαπάτης ἐρεῖν τε καὶ προσυλακτῆ-
La.-Co. 276 σθαι τὸ πνεῦμα προσανελογιζόμεν, καὶ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ τὸνναντίον βεβαιώσω τε καὶ ἐμπεδώσω τὴν πρὸς τὸν ἀνθρωπον τῷ δαίμονι προσεδρεῖαν, καὶ ὅτι γενοίμην αὐτῷ καὶ ὕλη καὶ πρόφασις κατηγορημάτων δικαίων, οὕτω λέγω κατ' ἐμαυτοῦ γε 15 μόνου, κατὰ πάντων μὲν οὖν ἐφεξῆς τῶν χριστιανῶν καὶ κατὰ τῶν ἱερέων γε πρῶτον, καθότι τὴν μὲν γαμετὴν ὁ πρεσβύτερος ἑτέρω τύφῳ, φασίν, ἑτέρω δαίμονι τῷ τοῦ ψεύδους ἠδίκηκεν· ὅπερ ἐστὶν οὐδὲν ἕτερον ἢ τοῦτο ἐκεῖνο σαφῶς, ἐν Βεελζεβούλ ἐθέλειν ἐκβάλλειν δαιμόνια. ταῦτα μὲν δὴ μοι καὶ τὰ τοιαῦτα συνεχῶς τὴν ψυχὴν εἰσιόντα δεινῶς ἐπετάραττε καὶ συνεπεθόλου καὶ μεγάλα ἡλίκῃ ἐλπίζειν 20 ἐδίδου κακὰ καὶ πρὸς ἀνθρώπων καὶ πρὸς αὐτοῦ τοῦ θεοῦ. πλήν ἀντεπενόουν τε καὶ ἀντεισηγον ἐμαυτῷ σκῆψιν καὶ τινα δῆθεν παραψυχῆς φαντασίαν τὸ παρὸν ἐνετίθην, λέγων ἐπ' ἐμαυτοῦ· „τῷ γὰρ θεῷ μελήσει τοῦ μέλλοντος· ἐν γὰρ τούτῳ τῷ χρόνῳ τῷ μεταξὺ τεθνήξοιτό που ἴσως ἡμῖν ἢ τὸ γύναιον ἢ καὶ αὐτὸς ὁ ἀνὴρ ἢ καὶ τις ἄλλος, ἀποθάνοιμι δὲ πολλάκις ἐγὼ καὶ πεπαύσεται τὸ λυποῦν.” ἐπὶ 25 τούτοις μὲν δὴ τότε τῶν περὶ τὴν ἀθλίαν γυναῖκα δυσκόλων, ὥς γε ὦμην, ἀπαλλαγεῖς ὦμην ὄχλου ἀπηλλάχθαι.

Ha. 228 Μετὰ δὲ χρόνους οἶμαί που τρεῖς εἰστήκειν μὲν πρὸς αὐταῖς δήπου ταῖς ἱεραῖς πύλῃσι τοῦ μεγάλου ναοῦ. καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἐπάρασα τὰς ὀφρῦς καὶ σφοδρὸν ἄμα

18–19 cf. Lc. 11,18

HV T M

1 τε¹ + καὶ M | τε² post πατριάρχῃ H | καὶ om. ed.Rom.* | ἐπιέναι Pa 2 ἀπεκελευόμεν H ἐπεκ. V | ἀπηλλάττετο H | ἥτις] εἴ τι V, locus suspectus, cf. lat. 3 δὲ om. La.-Co. Mansi | μὲν om. M 7 ἑτέραν] sc. ἀθυμίαν? 8 ὅπως] πῶς T | εἶην] εἰ ἦν T 11 πρὸς] πατρὸς ed.Rom.* ex Vc | ἐδεῖτο] αἰδεῖτο Pa 11–12 διακεκονεῖσθαι V Pa 12 οἶα M Pa ed.Rom.: οἶας HV T (cf. lat.) | ἐξαπάτης + φωνεῖν V edd. | ἔρρειν Pa 13 διελογιζόμεν V 14 ἐμποδίσαιμι H ἐμπαιδίσαιμι V ἐμπεδώσω μοι Pa ἐμπεδώσω ed.Rom.* | προσεδρεῖαν V edd. 15 καὶ¹ om. H M, sed cf. lat. | κατηγορημα τῶν T | ἐμοῦ M | γε om. V 16 μόνον V | πάντων om. V | ἱερέων T | γε om. V 17 τὴν om. Pa | μὲν om. ed.Rom.*, sed cf. lat. | φασίν – δαίμονι] locus suspectus, fort. ut glossema delendus 18 τῷ] τὸ T Pa | ἠδίκησεν Pa | τοῦτο om. V 19 μὲν om. H | συνεχῶς HV (cf. lat.): συνεχῶς + εἰς M συνεχῆς Pa συνέχεε T edd. 20 συνετάραττε HV ἐπετάραττε + τε T edd. | συνεθόλου H προσεπεθόλου V | ἡλικία Pa, om. ed.Rom.* 21 ἐδίδου om. V | ἀνθρώπου M | πλήν + ἀλλ' Pa fort. recte 22 ἀντεισηγον] ἀντεισηλθον V | ἐμαυτῷ] ἐπ' αὐτόν Pa | σκῆψιν] σκέψας V | περὶ ψυχῆς H παρὰ ψυχῆς Pa 23 ἐνετίθην Dubielzig: ἐτίθειν H ἐτίθει V (ei ex corr.?) T ἐνετίθουν M εὐτιθείς Pa ἐτίθουν ed.Rom.* | ἐμαυτῷ V | μεταμελήσει V 24 τῷ²] τὸ V | τεθνήξοιτό – ἡμῖν] τεθνήξοι τοῦ μέλλοντος (sic) H | καὶ] κἂν HV | ὁ αὐτὸς ἀνὴρ T ὁ ἀνὴρ αὐτῆς V 25 πέπαυται M παύσεται Pa 25–27 ἐπὶ – ἀπηλλάχθαι om. V 26–27 ἀπαλλαγεῖς ὦμην] ἀπαλλαγεῖς H (uide infra) ἀπαλλαγήσομην (sic) Pa 27 ἀπηλλάχθαι ὄχλου M | ἀπήλλακται Pa ἀπηλλάχθαι + ἐνόμιζον H (uide supra) 28 οἶμαί που om. V (euanidum in H) | που τρεῖς om. Pa | δήπου] ἤδη που V (incertum in H) 29 πύλῃσι Pa: πυλῇσι H πυλείσι V (prob.) πυλίσσι M πύλαις T edd.

atque abire cum gaudio iubebam. at illa liberabatur modicum et exsultans et non habens quod faceret. unde et erat utriusque quasi dimidium gaudium. nam ego quidem putabam, non autem gaudebam; illa uero et putabat et gaudebat. sed intentio et rei finis non habebat initium. PL 129,313

- 5 Tunc ergo animi defectionem quae nos optinuerat consolari taliter opinatus adquisiui aliam, contemplans et reputans, quem et quando et ubi et in quo <et quo modo> uel quo nobis mediante fabrem seductus et circumueniens† mulierculam miserrimam et ita miserabilem et tantas fiducias nobis commendantem. maxime autem contristabar utpote separans mulierem a meliorum protectione et per alium
- 10 talia sapientem †ad ea quae dealbari uerebatur†. in his rursus et propter huiusmodi seductionem dicere atque oblatrare spiritum existimaui, et quia ipse ego e contrario firmauerim atque locauerim stabilitatem quae erat daemone circa hominem, et quod factus sim ei et materia et occasio calumniarum iustarum, nondum dico contra memet ipsum solum, ergo contra omnes quidem christianos et contra sacerdotes
- 15 primum, eo quod uxorem quidem presbyter altero typho, aiunt, alteri daemone qui erat mendacii praeiudicauit; quod nihil profecto est aliud quam *in Beelzebub eicere* uelle *daemonia*. haec quidem mihi et huiusmodi indesinenter animam ingressa atrociter conturbabant et inficiebant et magna expectare dabant mala tam ab hominibus quam ab ipso deo. uerumtamen recogitabam et referebam mihimet ipsi
- 20 simulationem et quandam quasi consolationis phantasiam ad praesens imponere, dicens apud me: „deus enim de futuro faciet curam. in hoc quippe anno †intra locum† forte nobis morietur siue muliercula siue ipse uir siue alius quisquam, moriar autem multotiens ego et cessabit quod tristitiam inferebat.” igitur in his tunc a discolis quae circa miseram mulierem erant, ut rebar, ereptus rebar et a turba liberari. Ha. 227
- 25 Post annos reor ferme tres stabam penes ipsas sacras portas magni templi. et ecce mulier eleuans supercilia et uehementer ac indefesse pronuntians et respirans intuita

P VE

1 modicum *om.* V, „g. prope modum” *ed. Rom.^{ms}* 2 quod faceret ~ ἥτις καὶ γένοιτο? (fieret *ed. Rom.^{ms}*) 3 putabam] putabatur *ed. Rom.** („g. putabar seu uidebar” *ed. Rom.^{ms}*) | putabat] putabatur *ed. Rom.** 5 obtinuerat *ed. Rom.** | taliter ~ πῶς? 6 aliam *ed. Rom.^{ms}*; aliud *codd.* (an *mendum interpretis*?) | et² *om.* F *edd.* 6–7 et quo modo *suppl. ed. Rom.** 7 quo] qua *ed. Rom.** | abirem seductus et circumueniens] *incertum quid legerit interpretis in gr.* („gr. seduxissem et circumuenissem” [sic] *ed. Rom.^{ms}*) 8 fiducias P 10 ad ea quae dealbari uerebatur ~ πρὸς ἄπερ ἔδειτο διακεκονῆσθαι? *interpretis legit διακεκονῆσθαι, ut uidit Dubielzig; mendum* δεῖσθαι ~ uereri *saepius occurrit* (cf. *infra p. 575,14*), „g. quae opus illi erant exhibitione” *ed. Rom.^{ms}* | huiusmodi] *interpretis* οἷος ταύτης *legisse uidetur, ut suspic. Dubielzig* (cf. *gr. HV T*) 13 sum *ed. Rom.** 14 ergo ~ μὲν οὖν? („gr. sed” *ed. Rom.^{ms}*) 15 quidam *ed. Rom.**, sed cf. *gr. μὲν* | trypho P | altero daemone *ed. Rom.** 16 praeiudicauit ~ ἡδίκηκεν? | Beelzebup P Bebelzebub V Belzebub E, *corr. ed. Rom.* 17 huiusmodi *ed. Rom.** 20 simulationem ~ σκῆψιν (cf. *Gloss.*)] excusationem *ed. Rom.** | imponebam *ed. Rom.* non male, sed interpretis ἐντιθέσθαι uel ἐνθεῖναι legisse uidetur* 21–22 intra (intro V) locum ~ τῷ μετὰξὺ? („gr. In hoc quippe intermedio tempore forte” *ed. Rom.^{ms}*) 23 quod] qui E *edd. i. t.* („gr. quod tristitiam” *ed. Rom.^{ms}*) 24 effectus V^{ac} (*prob.*) E erectus V^{pc} (ff *mut. in e V¹⁻²*) liberatus *ed. Rom.** | et *om. ed. Rom.** (ex *gr.*?) | turba ~ ὄχλου (cf. *Gloss.*) *inepte*

καὶ σύντονον καὶ φθεγγομένη καὶ ἀναπνεύουσα βλέψασα εἰς ἐμὲ τὴν πέλας ἡρώτα· „αὐτὸς ἄρα ἐστίν; ἢ τί;” καὶ προσεπιφθεγξαμένη „ναί, αὐτός ἐστιν ἀληθῶς” δρόμῳ ἵεται καὶ προσπίπτει μοι πρὸς τὰ γόνατα καὶ κατενεχθεῖσα προσρήγνυται μοι τοῖς ἀστραγάλοις καὶ κατεφίλει περιλαβοῦσα, κειμένη πρὸς τὸ ἔδαφος. ἐγὼ μὲν οὖν
 Ma. 85 ἡνειχόμεν τέως καὶ ἔχαιρον καὶ τῇδε κἀκεῖσε πρὸς τοὺς ὄχλους διέβλεπον, θρυπτό- 5
 μενος καὶ τοῖς περιεστηκόσι κειμένην θεάσασθαι διδούς καὶ ἐνδεικνύμενος, ὅτι ἄρα ἦν
 που καὶ αὐτὸς τῶν πολλὰ δυναμένων. ἡ δὲ τὰ τε ἄλλα ὁπόσα τῶν δεομένων ἦν
 προσειποῦσα καὶ τὸ „προσκυνῶ τὸν κύριον” προσεπειποῦσα πολλάκις — ἦν γὰρ
 ἐκεῖθεν —, εἶτα μέντοι καὶ προσεπισφίγγουσα λίαν ἡμᾶς ἐπικαταβάλλει τῇ βίᾳ τοῖς
 νώτοις τοῖς ἑαυτῆς· καὶ πεσὼν ἐκείμην γέλως ἐντεῦθεν τῶν περιεστηκότων πολὺς· 10
 καὶ μόλις ὑπὸ τοῦ κατηρυθριακέναι διαναστὰς προσερράπισα καὶ δεκανοὺς ἐκάλουν
 καὶ πρὸς τὸ δεκανικὸν ἀναρπάζεσθαι τὴν ἀνοσίαν ἐκέλευον. ἐπεὶ δὲ τῷ προσώπῳ
 ἐνατενίσας εἰκάζειν ἡρξάμην ταύτην ἐκείνην εἶναι τὴν πάλαι — προσετίθει γὰρ καὶ
 τὸ „ὅτι ὁ θεὸς τὸν μισθὸν τοῦ οἴκου μου δώσει σοι, δέσποτα” —, τότε δὴ τότε 15
 ἀνεθεώρουν τὸ πᾶν, καὶ ἅμα χαίρων τε καὶ ἀγωνιῶν τοῦτο καὶ μόνον ἡρώτων· 15
 „ἰάθη; ἢ πῶς ἰάθη;” ἔφην. καὶ διαλαβοῦσα ἐπὶ σχολῆς διηγήσατο τὴν ἄφιξιν τὴν
 εἰς τὴν χώραν, τὴν εἰς τὸν οἶκον τὸν ἑαυτῆς ἀποκομιδὴν τῆς εἰκόνης, καὶ ὅτι πρὸς
 ὕψος ἦρται καὶ προσανατέθεται τοῦ δωματίου τοῖς τοίχοις ἱεροπρεπῶς ἅμα καὶ
 ἐκπρεπέστατα, ὅπως δὲ καὶ χρόνον ὑπόσυχον τῇ εἰκόνι προσυλακτῆσάν τε καὶ
 κατορχησάμενον καὶ μικροῦ σπαράξαν τὸ πλάσμα τὸ πνεῦμα τέλος οἰχῆσατο. „καὶ 20
 γέγονεν ἡμῖν ἰατρεῖον,” ἔφη, „τὸ πασχεντεῖον τὸ πάλαι· τοὺς γὰρ τὰ παραπλήσια
 πάσχοντας ὁ τόπος, ὁ τύπος δὲ μᾶλλον τῆς παρθένου μητρὸς ἐξιᾶται.” τοῦτο μὲν
 οὖν τὸ πέρας τῆς ὑποθέσεως.

Λέων ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Φωκίας εἶπε· Γέγραπται ὅτι ἐπὶ δύο ἢ τριῶν
 La.-Co. 277 μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. καὶ σήμερον παρέστησαν ἡμῖν πλεῖστοι ἱεραὶ 25
 βίβλοι, αἵτινες τοὺς νόας ἡμῶν ἥρδευσαν καὶ ἐπληροφόρησαν περὶ τῆς ἀποκατα-
 στάσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων.

Καὶ ἀνέγνω Πέτρος ἀναγνώστης·

24–25 cf. Mt. 18,16; 2 Cor. 13,1 (cf. Deut. 19,15 etc.)

HV T M

1 καὶ² fort. delendum (cf. lat.) | βλέψας Pa | τὴν] τὸν H Pa 2 αὐτὸς] οὗτος T edd. | ἢ τί] εἶτα M |
 προσφθεγξαμένη T edd. προσεπιφθεγγομένη Pa 3 τοῖς] ταῖς Pa 4 τοῦδαφος V Pa 5 τέως] τε V
 5–6 θαπτόμενος V τὸ θρυπτόμενον Pa 6 διδούς καὶ om. V | ἦν] εἶην (sic) Pa 7 πολλοῖς H 8 προ-
 ειποῦσα H | κύριον T M: κύριον H (prob.) Pa, om. V spatio relicto | προσειποῦσα HV 8–9 ἦν — ἐκεῖθεν om.
 V 9 ἐκεῖσε ed. Rom.* (ex ἐκεῖθε Vc) 9–10 τοῖς νώτοις ἑαυτῆς H Pa τοῖς ἑαυτῆς νώτοις V 10 ἐναυ-
 θα H | πολλοῖς M πολὺ Pa 11 ἀναστὰς V 12 δικανικὸν ed. Rom.*, sed cf. e.g. ACO I 1,5 p. 8,37 |
 ἀρπάζεσθαι ed. Rom.* 13 εἰκάζειν om. V | γὰρ + τοι T edd. 13–14 καὶ τὸ om. V 14 δώη Pa
 ed. Rom.* 15 καὶ³ om. V | ἡρώτουν V Pa 16 ἰάθης Vc^{pc} edd. (bis) | ἰάθη ἢ om. H | ἔφην] suspectum (cf.
 lat.) | καὶ διαλαβοῦσα] ἡ δὲ λαβοῦσα H 16–17 τὴν ἐπὶ τὴν χώραν ἄφιξιν V 17 εἰς² ὡς H |
 εἰσκομιδὴν H ἐπιδημίαν Pa 18 προσανατέθεται] προσετέθη τε Pa 19 εὐπρεπέστατα H (prob.) Pa
 εὐπρεπεστάτως V | ὑπὸ συχόν V Pa | προσυλακτῆσάν τε] προσυλακτῆσαντ(α) V προσυλακτίσαντα Pa
 20 μικρόν M | τὸ πλάσμα om. V | οἰχῆσατο Pa: οἰχῆσοιτο HV T M 21 πασχεντίον Pa πάσχειν τι V
 πάσχειν ὄντως ed. Rom.* (ex lat.?) 22 πάσχοντας om. M | μητρὸς] Μαρίας V 24 Λέων ὁ om. H |
 ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. V | Φωκίας Vc (cf. Act. I p. 204,24 al.; Bischofslisten p. 55): Φωκίας HV T M
 25 σταθήσεται post ῥῆμα H | ἡμῖν + σταλεῖσαι V 26 τοὺς νόας] τὰς ψυχὰς V | ἥρδευσαν καὶ om. V |
 περὶ] παρὰ H 26–27 ἐγκαταστάσεως H 28 Πέτρος + ὁ ed. Rom.*, exspectaueris ὁ εὐλαβέστατος ἀνα-
 γνώστης (cf. e.g. Act. I p. 78,12)

est in me et proximam interrogabat: „ipse putas est? uel quid?” et allocuta „etiam Ma. 86
 ipse est ueraciter” cursu mouetur et procidit mihi ad genua et flexa comprehendit
 mihi talos et osculabatur circumplectens et iacens in pauimento. ego quidem
 sinebam interim et gaudebam et huc atque illuc ad turbas circumspiciebam, praemi-
 5 nens et his qui circumstabant iacentem uideri dans et ostendens quod essem utique
 alicubi et ipse eorum qui multa possunt. at illa alia quaedam <quae> egentium erat
 saepius allocuta – erat enim inde –, dein tamen et constringens nos ualde deponit ui a
 tergis suis; et cadens iacebam risus factus hinc circumstantibus multus; et uix
 reueritus exsurgens dedi ei alapam et decanos uocabam et ad decanicum rapere
 10 sceleratam iubebam. nam et faciem intuitus arbitrari coepi hanc illam esse quae olim PL 129, 314
 – apponebat quippe et hoc quia „deus mercedem domus meae det tibi, domine” –;
 tunc plane tunc cuncta uidebam, pariterque gaudens et certans hoc solum interroga-
 bam: „sanus factus est? uel quomodo sanus factus est?” et assumens secreto
 enarrauit aduentum et deportationem imaginis ad regionem et ad domum suam, et
 15 quia in excelsum eleuata et superposita est in parietibus domiciliū sacre pariter et
 decentissime, ut autem et per tempus frequens imagini oblatrans atque delusum
 figmentum discerpens spiritus in finem insonuit. „facta est nobis medicina,” dixit,
 „quod patiebatur olim in ueritate; eos enim qui similia patiuntur locus, immo figura
 uirginis matris curat.” hic est enim finis causae.

20 Leo sanctissimus episcopus Phociae dixit: Scriptum est quia *in duobus uel tribus*
testibus stabit omne uerbum. et hodie exhibiti sunt nobis plurimi sacri libri qui La.-Co. 278
 mentes nostras rigauerunt et satisfecerunt de restitutione sanctarum imaginum.

Et legit Petrus lector:

P VE

1 locuta *ed. Rom.**, sed *cf. gr.* 2 cursu *scripsi coll. gr.*: cursum P V cur sum E cursim *ed. Rom.* ex F* | procumbit *ed. Rom.** 3 circumplectans *P^{ac} (e² superscr. P^c) circumplexans ed. Rom.** 4 adque *P^{ac} (d in t mut.)* 4–5 praeminens] *delicias faciens ed. Rom.^{mg}* 5 uideri dans] uidendas E uidendus *F² ed. Rom.* i. t. („gr. uideri dans” ed. Rom.^{mg})* | essem *ed. Rom.*: esset *codd. (interpres fort. ἦν male intellexit)* 6 alicui *Mansi* | quae *suppl. ed. Rom.** | egentium (~ τῶν δεομένων minus apte)] egennaun (*sic*) E egenarum *ed. Rom.** 7 sepius *codd.* | uerba καὶ τὸ προσκυνῶ τὸν κυρίῳ in *exemplari graeco deerant, ut uidetur („gr. add. et ueneror dominum, sepius locuta; erat enim ibi” ed. Rom.^{mg})* | deinde *ed. Rom.* ex F* | ui *F²*: uim P VE | a om. *ed. Rom.* fort. recte* 8 iacebam cadens *ed. Rom.* ex F* | multu E multum *F edd.* 9 reueritus (~ ὑπὸ τοῦ κατηρυθριακέναι?)] reuertor *F² prae reuerentia ed. Rom.** | dedi P *F²*: dedit VE | decanum *F² edd.* 10 nam et] „gr. post uero f.” *ed. Rom.^{mg} (interpres fort. legit ἐπεὶ καὶ et constructionem uerborum mutauit)* | cepi VE 12 certans ~ ἀγωνιῶν (*cf. Gloss.*)] agonizans *ed. Rom.** 13 sanus (*bis*) *scripsi coll. gr.*: sana *codd.* | factus est (*bis*) *P^{ac}*: facta est *P^{pc} (u in a mut., s exp. P^c) VE facta es ed. Rom.* ex F* | secreto] „g. in ocio” *ed. Rom.^{mg}* 14 ad regionem *post aduentum ed. Rom.** | et² om. *ed. Rom.** 15 excelsu VE (*corr. F*) 16–17 delusum figmentum] „g. insultans, ac fere figmentum etc.” *ed. Rom.^{mg}* 17 decerpens VE | fine *ed. Rom.** | insonuit] „g. discesserit” *ed. Rom.^{mg}*; *interpres fort. legit ἤχησατο, ut uidit Uthemann, Neues zum Kolophon p. 53* | facta] et facta *ed. Rom.* ex gr.* 18 quod – ueritate] *incertum quid legerit interpres in gr. (cf. app. crit. gr.)* | patieba-
 tur] „g. patiebamur” *ed. Rom.^{mg} (cf. app. crit. gr.)* 21 qui] quae *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)*

Rom. 505

Ἐκ τοῦ βίου τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας

οὗ ἡ ἀρχή· Μυστήριον βασιλέως κρύπτειν καλόν, τὰ δὲ ἔργα τοῦ θεοῦ ἀνακη-
ρύττειν ἔνδοξον. καὶ μεθ' ἕτερα·

Τοὺς μὲν ἄλλους ὁ ναὸς εἶχε μηδενὸς ἐμποδίζοντος, ἐμὲ δὲ μόνην τὴν τάλαιναν οὐκ
ἐδέχετο, ὥσπερ τινὸς στρατιωτικῆς πληθύος τεταγμένης εἰς τοῦτο τῆς ἐμοὶ προσ- 5
ταχθείσης ἀποκλεῖσαι τὴν εἴσοδον· οὕτω μέ τις ἀθρόα διεκώλυε δύνάμεις. καὶ πάλιν
ἔστην εἰς τὰ προαύλια, τοῦτο τρίς τε καὶ τετράκις παθοῦσά τε καὶ ποιήσασα.
ἀποκαμοῦσα λοιπὸν καὶ μηκέτι ὠθεῖν καὶ ἀντωθεῖσθαι ἰσχύουσα – ἐγεγόνει γάρ μοι
καὶ τὸ σῶμα ἐκ τῆς βίας κατάκοπον –, ἐνδοῦσα λοιπὸν ἀνεχώρησα καὶ ἔστην ἐν
τινι γωνίᾳ τῆς αὐλῆς τοῦ ναοῦ. καὶ μόλις ποτὲ ἐν συναισθήσει τῆς αἰτίας τῆς 10
κωλυούσης με ἰδεῖν τὸ ζωοποιὸν ξύλον γεγένημαι· ἦψατο γάρ μου τῶν ὀφθαλμῶν
τῆς καρδίας λόγος σωτήριος ὑποδεικνύς μοι, ὅτι ὁ βόρβορος ἦν τῶν ἔργων μου ὁ
τὴν εἴσοδον κλείων μοι. ἠρξάμην τοίνυν κλαῖειν καὶ ἀποδύρεσθαι, καὶ τὸ στήθος
ἔτυπτον στεναγμούς ἐκ βάθους τῆς καρδίας ἀνάγουσα. κλαίουσα δὲ ὁρῶ τοῦ
Ma. 88 τόπου ἐν ᾧ ἰστάμην ἐπάνω εἰκόνα τῆς παναγίας θεοτόκου ἐστῶσαν· καὶ φημι πρὸς 15
αὐτὴν ἀκλινῶς ἀτενίσασα· „παρθένε δέσποινα ἡ τὸν θεὸν λόγον κατὰ σάρκα
γεννήσασα, οἶδα μὲν οἶδα, ὥς οὐκ ἔστιν εὐπρεπὲς οὐδὲ εὐλογον τὴν οὕτως ῥυπα-
ρὰν ἐμέ, τὴν οὕτως πανάσωτον, εἰκόνα καθορᾶν σου τῆς ἀειπαρθένου, τῆς ἀγνῆς,
τῆς σῶμα καὶ ψυχὴν ἐχούσης καθαρὰν καὶ ἀμόλυντον· δίκαιον γάρ ἐστι τὴν ἄσω-
Ha. 229 τον ἐμέ ὑπὸ τῆς σῆς καθαρότητος μισεῖσθαι τε καὶ βδελύττεσθαι. πλὴν ἐπεῖπερ, 20
ὥς ἤκουσα, διὰ τοῦτο γέγονεν ὁ θεὸς ὃν ἐγέννησας ἄνθρωπος, ὅπως καλέσῃ τοὺς
ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, βοήθησόν μοι τῇ μόνῃ καὶ μὴ ἐχούσῃ τινὰ εἰς βοήθειαν.
ἐπίταξον κάμοι συγχωρηθῆναι τῆς ἐκκλησίας τὴν εἴσοδον. μὴ στερήσης με τὸ
ξύλον ἰδεῖν, ἐν ᾧ κατὰ σάρκα προσπαγείς ὁ θεὸς ὃν ἐγέννησας τὸ αἷμα τὸ ἴδιον
ὑπὲρ ἐμοῦ εἰς ἀντίλυτρον δέδωκεν. ἐπίταξον κάμοι, ᾧ δέσποινα, τὴν θύραν ἀν- 25

21–22 cf. Lc. 5,32 24–25 ὁ – δέδωκεν cf. 1 Tim. 2,6

1–426,3 <(Ps.-)Sophr. Hier.> uita Mar. Aeg. (CPG 7675; BHG^a 1042), PG 87, 3697 A 1–2 et 3713 A 19–3716 B 5

1–426,3 = Ioh. Dam. imag. III 135 (abbreviatum, cf. app. crit.), cf. I 63 / II 59

HV T M 1–426,3 = Vita (= PG), Pa f. 275^{r-v} (abbreviatum, cf. app. crit.), Ioh. Dam.^{III}

1 τῆς ὁσίας om. Ioh. Dam.^{III} 2–14 οὗ – ἀνάγουσα om. Ioh. Dam.^{III} (de Pa uide infra) 2 οὗ ἡ ἀρχή om.
Pa 2–3 τὰ – ἔνδοξον om. V M Pa 3 καὶ μεθ' ἕτερα H T Pa: εἶτα V καὶ μετὰ τινὰ M 4–14 Τοὺς –
ἀνάγουσα om. Pa (cf. Ioh. Dam.^{III}) 5 ἐδέχετο + ἀλλ' PG | τινὸς om. PG | πληθύος] ἰσχύος H 5–6 τῆς
– εἴσοδον om. H 6 διεκώλυεν PG 7 ἔστην] ἰστάμην PG | τε! om. PG 8 ὠθεῖν + τε V | μοι] μου
V PG 9 καὶ! om. HV PG | ἐκ τῆς βίας] τῇ βίᾳ H | καὶ ante ἐνδοῦσα add. PG, ἐνδῶσασα H ἐνδόσασα V
10 τινι] τῇ PG 11 γεγεννημένη H | μου post καρδίας PG 12 ὑποδεικνύων PG | ἦν post μου PG
13 τοίνυν] δὲ PG | ὀδύρεσθαι PG 14 ἔτυπτον] μου τύπτειν καὶ PG | καρδίας + μου M PG | δὲ] τοίνυν
Ioh. Dam.^{III} 15 ἐπάνω post ὁρῶ Ioh. Dam.^{III} PG | εἰκόνα] τὴν εἰκόνα Ioh. Dam.^{III} | ἀγίας Pa Ioh. Dam.^{III}
16 ἀκλινῶς ἀτενίσασα om. Ioh. Dam.^{III} | ἐνατενίζουσα PG | παρθένε + θεοτόκε Ioh. Dam.^{III} 17 οὐδὲ
εὐλογον om. Pa | οὔτε M | οὕτως] ὄντως ed. Rom.* ex Vc 17–18 ῥυπαρὰν ἐμέ] με ῥυπαρὰν + οὔσαν PG
18 ἐμέ om. Ioh. Dam.^{III} | εἰκόνα] τὴν εἰκόνα Ioh. Dam.^{III} | τῆς ἀειπαρθένου om. V 18–19 τῆς² –
ἀμόλυντον om. Ioh. Dam.^{III} 18–19 τῆς ἀγνῆς τῆς] σοῦ τῆς ἀγνῆς, σοῦ τῆς PG 18 τῆς ἀγνῆς om. H |
τῆς² om. Pa 19 τῆς] τὸ Mansi | καθαρὰ V | δίκαιον γάρ] ἀλλὰ δίκαιόν Ioh. Dam.^{III} 19–20 ἐμέ τὴν
ἄσωτον PG 19–20 τὴν ἄσωτον om. Ioh. Dam.^{III} 20 βδελύσσεσθαι V T edd. | πλὴν + δὲ M 21 ὃν
ἐγέννησας om. Ioh. Dam.^{III} 22 μοι om. PG | καὶ om. Ioh. Dam.^{III} | εἰς²] πρὸς PG, om. Ioh. Dam.^{III}
23 τὴν εἴσοδον τῆς ἐκκλησίας + εἰσελθεῖν PG | τῆς ἐκκλησίας om. H Ioh. Dam.^{III} | στερήσεις V Pa
Ioh. Dam.^{III} 24 προσεπάγη Ioh. Dam.^{III} | ὁ θεὸς om. V | θεὸς + λόγος Ioh. Dam.^{III} | ἐγέννησας + ὅς
Ioh. Dam.^{III} | αἷμα τὸ ἴδιον] ἑαυτοῦ αἷμα V 25 ὑπὲρ ἐμοῦ om. V | δέδωκεν εἰς ἀντίλυτρον PG ἔδωκεν
ἀντίλυτρον Ioh. Dam.^{III} | ᾧ δέσποινα κάμοι PG Ioh. Dam.^{III} 25–424,1 ἀνοιγῆναι Pa PG

De uita sanctae Mariae Aegyptiae

Rom. 505

cuius initium est: Secretum regis celare bonum est, opera uero dei praedicare gloriosum est. et post alia:

5 Alios quidem templum habebat nemine impediante, me uero miseram non recipiebat, ueluti quadam militari multitudo ad hoc ordinata uel iussa ut mihi excluderet aditum; taliter me quaedam audax prohibebat uirtus. et iterum steti in atriis, hoc ter et quater patiens siue faciens. deficiens ergo ultra iam pelli et repelli non ualui. factum enim mihi est corpus prae ui defessum. desinens ergo recessi et steti in quodam angulo aulae templi. et uix tandem ad conscientiam redii causae prohibentis
10 me uidere uiuificum lignum; tetigit enim mihi oculos cordis sermo salutaris ostendens mihi, quod caenum esset operum meorum quod introitum mihi claudebat. coepi igitur flere ac plangere, atque pectus percutiebam gemitus ex profundo cordis attrahens. cumque plorarem, uideo de loco in quo stabam imaginem sanctissimae dei genitricis desuper stantem, et aio ad eam indeclinabiliter intuens: „uirgo domina
15 quae deum uerbum secundum carnem genuisti, noui quidem noui quod non sit decibile neque rationabile me ita sordidam et ita luxuriosam imaginem contemplari tuam, quae semper es uirgo casta, corpus et animam habens mundam et impollutam; iustum enim est ut luxuriosam me munditia tua odio habeat et detestetur. uerumtamen quoniam, ut audiui, ideo factus est deus quem genuisti homo, ut *uocet*
20 *peccatores ad poenitentiam*, auxiliare mihi quae sola sum, non habens quemquam in adiutorium. iube etiam mihi indulgeri ecclesiae ingressum. ne priues me uisione ligni, in quo secundum carnem affixus deus quem genuisti sanguinem proprium pro me in redemptionem dedit. iube et mihi, o domina, ianuam aperiri sacratissimae crucis adorationis. et te do deo qui ex te genitus est uadem idoneum, quod ulterius

Ma. 87

Ha. 230

PL 129, 315

P VE

1 sanctae] beatae *ed. Rom.** 2 caelare P | predicare P 6 audax] „g. conferta” *ed. Rom.*^{mg}, *sed cf. p. 301, 12* | uirtus ~ δύναμις (*ut saepe; cf. Gloss.*) | et] ut P^{ac} (e *superscr.* P^c) 7 ergo *om. ed. Rom.** | pelli] *expectaueris* pellere, *ut uidit Dubielzig* (*cf. infra p. 425, 7*) 9 redigi VE redegi *ed. Rom.* perueni *ed. Reg.** 11 cenum VE coenum *ed. Rom.** 12 cepi VE 14 domini P 17 quae] quem V (*incertum in P*) 20 poenitentiam P E penit- V | quenquam P^{ac} (n *exp.*, m *superscr.* P^c) V 23 et mihi P: mihi VE mihi etiam *ed. Rom.** 24 adorationem VE | et te] ecce E^{sc} ecce te *ed. Rom.** | uadem idoneum P (*cf. gr.*): uadimonium VE *edd.*

οιχθῆναι τῆς θείας τοῦ σταυροῦ προσκυνήσεως. καί σε δίδωμι τῷ ἐκ σοῦ τεχθέντι
 θεῷ ἐγγυητὴν ἀξιόχρεων, ὡς οὐκέτι τὴν σάρκα ταύτην ἐνυβρίσω δι' αἰσχροῦς
 οἰασθήποτε μίξεως, ἀλλ' ἡνίκα τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ τοῦ υἱοῦ σου θεάσωμαι,
 κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ πᾶσιν εὐθὺς ἀποτάττομαι καὶ αὐτίκα ἐξέρχομαι, ὅπου ἂν
 αὐτὴ ὡς ἐγγυητὴς σωτήριος ὑπόθῃ καὶ ὁδηγήσῃς με." ταῦτα εἰποῦσα καὶ ὥσπερ
 τινὰ πληροφορίαν λαβοῦσα τὸ τῆς πίστεως ἔμπυρον, τῇ εὐσπλαγχνίᾳ τῆς θεοτόκου
 θαρρήσασα, κινῶ ἑμαυτὴν ἐξ ἐκείνου τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἐστῶσα ἐπιοιούμην τὴν
 δέησιν, καὶ ἔρχομαι πάλιν καὶ τοῖς εἰσιοῦσιν ἑμαυτὴν ἐγκατέμιξα. καὶ οὐκέτι ἦν
 οὐδείς ὡθῶν με καὶ ἀντωθούμενος, οὐδείς ὁ κωλύων τοῦ πλησίον γενέσθαι με τῆς
 θύρας δι' ἧς εἰς τὸν οἶκον εἰσῆσαν. ἔλαβέ με οὖν φρίκη καὶ ἔκστασις καὶ ὅλη
 Rom. 506 διόλου ἐκλονοῦμένη καὶ ἔτρεμον. εἶτα φθασάσης μου τὴν θύραν τὴν ἕως τότε ἡσφα-
 λισμένην μοι, ὡς εἰ πᾶσα ἡ δύναμις ἡ πρότερόν με κωλύουσα νῦν ἐμοὶ προωδοποιεῖ
 La.-Co. 280 τὴν εἴσοδον, οὕτως εἰσῆλθον ἀπόνως, οὕτως ἐντὸς τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων γεγένη-
 μαι τῆς τε γὰρ ζωοποιουῦ θέας τοῦ σταυροῦ κατηξίωμαι, καὶ εἶδον τοῦ θεοῦ τὰ
 μυστήρια καὶ οἶός ἐστιν ἔτοιμος τοῦ δέχεσθαι τὴν μετάνοιαν. ῥίψασα τοίνυν ἑμαυ-
 15 τὴν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὸ ἅγιον ἐκείνῳ προσκυνήσασα ἔδαφος ἔτρεχον ἐξιοῦσα, πρὸς
 τὴν ἐγγυησαμένην γενέσθαι σπουδάζουσα. γίνομαι τοίνυν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ἐν
 ᾧ τὸ τῆς ἐγγύης ὑπεγράφη χειρόγραφον. καὶ γόνυ κλίνασα ἔμπροσθεν τῆς παν-
 αγίας παρθένου θεοτόκου τούτοις ἐχρῶμην τοῖς ῥήμασι· „σὺ μέν, ὦ φιλάγαθε
 δέσποινα, τὸ σὸν ἐν ἐμοὶ ἐπεδείξω φιλόφρονον, σὺ τῆς ἀναξίας οὐκ ἐβδελύξω τὴν
 20 δέησιν· εἶδον δόξαν ἦν δικαίως οὐχ ὀρώμεν οἱ ἄσωτοι. δόξα τῷ θεῷ τῷ διὰ σοῦ
 δεχομένῳ τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν μετάνοιαν. τί γὰρ ἔχω πλέον ἢ ἁμαρτωλὸς ἐννοῶ-
 σαι ἢ φθέγξασθαι; καιρὸς ἐστὶ, δέσποινα, πληρωθῆναι λοιπὸν τῆς ἐγγύης ἧς
 ἐνεγγύησάς μου τὰ σύμφωνά· νῦν ὅπου κελεύεις ὁδήγησον, νῦν γενοῦ μοι μᾶλλον σωτη-
 ρίας διδάσκαλος, χειραγωγοῦσα πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν εἰς μετάνοιαν ἄγουσαν." καὶ
 25 ταῦτα ἔτι λέγουσα ἤκουσά τινος πόρρωθεν κράζοντος· „ἐὰν τὸν Ἰορδάνην διέλθῃς,
 καλὴν εὐρήσεις ἀνάπαυσιν." ἐγὼ δὲ τῆς φωνῆς ταύτης ἀκούσασα καὶ ταύτην δι'

HVT M

2 θεῷ om. V | ἀξιόχρεον V | ἐξυβρίσω Ioh.Dam.^{III} 3 οὐδε (sic) τίποτε μίξεις Pa | θεάσωμαι V T M PG
 4 πᾶσιν om. V | εὐθὺς Ioh.Dam.^{III} | ἀποτάττομαι H Ioh.Dam.^{III} ἀποτάσσωμαι PG | οἰχθῆσθαι V
 ἐξέρχωμαι PG | ὅπου + δ' PG 5 σωτήριος – ὁδηγήσῃς] σωτηρίους (σωτήριος Pa^{ac} [i ins. Pa^I]) ὑπὸ
 θήκαις (sic) ὁδηγήσεις Pa | σωτηρίας PG, om. Ioh.Dam.^{III} | ὑπόθῃ καὶ om. V | ὑποθῆς PG | ὁδηγήσεις V
 Pa (uide supra) 6 ἔμπυρον Pa 7 καταθαρήσασα PG | ἐκ τοῦ τόπου ἐκείνου PG | ἐστῶσα om. Pa
 8 ἑμαυτὴν H Ioh.Dam.^{III} PG (cf. l. 7 et l. 15): ἑαυτὴν V T M Pa | ἐγκατέμιξα H ed.Rom. Ioh.Dam.^{III} PG: ἐγ-
 καταμίξασα V T M Pa | καὶ om. V | ἦν om. PG 9 οὐδείς ὡθῶν] οὐδείς ὁ ὡθῶν HV Pa ὁ ὡθῶν
 Ioh.Dam.^{III} | ἀντωθούμενος + καὶ Ioh.Dam.^{III} | κωλύων Pa Ioh.Dam.^{III} κωλύων + με PG 10 εἰς om.
 ed.Rom.* | οἶκον] ναὸν PG | εἰσῆσαν Pa (incertum in H) | οὖν με V Ioh.Dam.^{III} οὖν μοι M 11–15 εἶτα –
 μετάνοιαν om. Ioh.Dam.^{III} 11 μου + εἰς ed.Rom.* | ἕως τότε] ἔσ τότε (sic) Pa 11–12 ἐσφαλισμένην V
 T (corr. ed.Rom.) ἀσφαλισμένην Pa 12 ὡς εἰ πᾶσα ed.Rom. (cf. lat.) PG: ὡς ἵνα πᾶσα V ὡς ἦν ἅπασα T
 M Pa spatium + πᾶσα H | προωδοποιεῖ T PG προωδοποιούσα M προωδοποιεῖ Pa 13 ἄπονός PG | τοῦ
 ἁγίου om. PG | τῶν ἁγίων om. V 14 γὰρ om. PG | ἡξίωμαι H 15 οἶός] πῶς H 15–16 ἑαυτὴν V
 ἑμαυτὴν + ἐγὼ ἢ ἀθλία PG 16 ἀξιοῦσα H Pa (cf. lat.) ἐξιοῦσα + καὶ Ioh.Dam.^{III} 17 γενέσθαι + με M,
 om. PG | ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ V 18 ἐγγυῆς Pa | ἀπεγράφη H ἐπεγράφη Ioh.Dam.^{III} | καὶ + τὸ V
 18–19 παναγίας παρθένου θεοτόκου] πανάγνου θεοτόκου V ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου Ioh.Dam.^{III} PG
 19 ἐχρῶμην H M: ἐχρησάμην V Pa Ioh.Dam.^{III} PG ἐχρήμην T ed.Rom. ἐκεχρήμην ed.Reg.* | σὺ μέν om.
 V | ὦ om. Ioh.Dam.^{III} 20 ἐν ἐμοὶ ἐπεδείξω H T: ἐπ' ἐμοὶ ἐπεδείξω V ἐν ἐμοὶ ἐνεδείξω M ἐπ' ἐμοὶ ἐνεδεί-
 ξω Pa Ioh.Dam.^{III} ἐνεδείξω ἐπ' ἐμὲ PG 21 οἱ ἄσωτοι post ἦν V 22–426,3 τί – ἐβάδιζον] καὶ τὰ ἐξῆς
 reliquis omissis Ioh.Dam.^{III} 22 ἔχω + ἐγὼ Pa εἶχον PG | πλεῖον HV 23 δέσποινα + καιρὸς V | ἐγγυῆς
 Pa 24 ἐνεγγυήσω M (aeque bonum) ἐγγυήσω Pa PG | ὁδήγησόν + με M | μᾶλλον + τῆς V 25 ἄγου-
 σα V 26 ἔτι om. V PG | τινος om. PG | διέλθῃς] περάσῃς HV 27–426,1 καὶ – πιστεύσασα T Pa PG
 (cf. lat.): om. HV M

carni huic iniuriam non inferam per turpem quamcumque commixtionem. sed cum lignum crucis filii tui uidero, mundo et his quae in mundo sunt confestim abrenuntiem et statim exhibeo quocumque ipsa utpote salutaris uades insinuaueris et duxeris me.” his dictis acsi quadam certitudine percepta fidei feruorem miserationi dei
 5 genitricis commisi, et moueo me ipsam de illo loco in quo stans deprecationem faciebam, et uenio rursus et ingredientibus memet commiscui. et non iam erat ullus qui me impelleret et repelleret, nullus qui prohiberet ianuae appropinquare per quam in templum ingrediebantur. comprehendit ergo me horror et extasis et tota ex toto torquebar atque tremebam. deinde cum peruenissem ad ianuam quae usque tunc
 10 mihi fuerat obserata, ac si omnis uirtus quae prius me impendierat nunc mihi prae-
 parasset ingressum, ita sine labore ingressa sum, ita intra sanctum sanctorum effecta sum; nam et uiuificam crucis uisionem promerui, et dei uidi mysteria, quin et quam sit paratus ad suscipiendam poenitentiam. proiciens itaque me ipsam super terram et sancto illo adorato pauimento currebam postulatura, penes eam quae mihi fidem
 15 dixerat accelerans. fio itaque in illo loco in quo uadimonii chirographum scriptum est, et genu flexo coram sanctissima uirgine dei genitrice his usa sum uerbis: „tu quidem, bonitatis amatrix domina, tuam in me ostendisti misericordiam, tu indignae non es abominata deprecationem: uidi gloriam quam iuste non uidemus nos luxuriosi. gloria deo, qui per te peccatorum suscipit poenitentiam. quid enim habeo
 20 peccatrix amplius considerare uel fari? tempus est, domina, ut compleantur iam foedera uadimonii cui fidem dixisti: nunc deduc quo iusseris, nunc esto mihi magis salutis magistra, manu ducens in uiam quae ad poenitentiam dirigit.” et cum haec adhuc dicerem, audiui quendam a longe clamantem: „si Iordanem transieris, bonam inuenies requiem.” ego uero hanc uocem audiens et hanc propter me factam fuisse

Rom. 506

La.-Co. 279

P VE

2 mundo et] mundet P^{ac} (o superscr. P^c) 3 ibo ed. Rom.* | uades (~ ἐγγυητής, cf. supra p. 423,24) P V^{pc} (es in ras. et des in marg. V¹⁻²): uadium E (inde salutis F²) uas ed. Reg.^{ms} (ex ed. Rom.^{corr}), fort. uadis scribendum (cf. Georges s. u. vas) 4-5 percepta – commisi] *interpres uerborum constructionem mutauit* (an feruore <me> scribendum? feruore iam ed. Rom.*) 4-5 genitricis dei VE edd. 5 commisi P F: commissis VE confisa ed. Rom.* | mouens E edd. 6 et uenio rursus + et inuenio rursus V^{ac} (et uenio rursus eras.) E (corr. F) | commiscuit P | erat iam VE edd. 7 „g. repelleretur” ed. Rom.^{ms} (cf. supra p. 423,7) | nullus qui] nullusque VE edd. 10 omnis] omnino ed. Rom.*, sed cf. gr. | uirtus ~ δύναις (ut saepe; cf. Gloss.) 11 labore V: dolore P labore + ita sine dolore ingressa sum E (uaria lectio in textum recepta) | sanctum] sancta V edd. | sanctorum + digna ingredi V (ingredi digna ed. Rom.*) 13 poenitentiam P V penit- E 14 postulatura] „g. egressa” ed. Rom.^{ms}, sed *interpres legit* ὁξιοῦσα (cf. gr. H Pa) 15 accelerans ~ σπουδάζουσα (cf. supra p. 415,8) | scriptum] *expectaueris* subscriptum 17 ostendisti ed. Rom. (cf. gr., nisi forte *interpres legit* ἐπίδειξα): ostende codd. 18 abominata P E 19 poenitentiam VE 21 federa VE 22 poenitentiam VE

ἐμὲ γενέσθαι πιστεύσασα, δακρύουσα ἔκραξα καὶ τῇ θεοτόκῳ ἐβόησα· „θεοτόκε
Ma. 89 δέσποινα, μὴ ἐγκαταλίπῃς με.” καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἐξήειν τῆς αὐλῆς τοῦ ναοῦ καὶ
συντόνως ἐβάδιζον.

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν
ἀρχιερέων εἶπε· Τὴν τοιαύτην εἰκόνα ἡμεῖς ἔθεασάμεθα ἐν τῇ ἀγίᾳ Χριστοῦ τοῦ
θεοῦ ἡμῶν πόλει καὶ πλειστάκις αὐτὴν ἡσπασάμεθα.

Στέφανος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος νοτάριος καὶ ῥαιφερενδάριος τοῦ εὐαγοῦς
σεκρέτου ἀνέγνω·

Ἐκ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἀγίου μάρτυρος Προκοπίου

οὗ ἡ ἀρχή· Κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους ἐβασίλευσε Διοκλητιανὸς ὁ τύραννος. 10
καὶ μεθ’ ἑτερα·

Ὁ δὲ Νεανίας χαρὰν μεγάλην λαβὼν καὶ πίστιν ἐθαρμοποιήθη, ὁμοίως καὶ πάντες
οἱ σὺν αὐτῷ· καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς ὑπέστρεψε μετὰ τῶν στρατιωτῶν
καὶ ἦλθεν ἐν τῇ Σκυθοπόλει. καὶ προσκαλεσάμενος κρυφίως πᾶσαν τὴν συντεχνίαν
Ha. 232 τῶν χρυσοχόων καὶ ἀργυροπλάστῶν ἡρώτα αὐτοὺς λέγων· „δύνασθέ μοι ποιῆσαι 15
σκεῦος ὃ ἐγὼ ἐκδίδωμι ὑμῖν;” οἱ δὲ φοβηθέντες τὸ αὐστηρὸν τοῦ ἀνδρὸς συμβού-
λιον ποιήσαντες ἔστησαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἕνα, τὸν μείζονα αὐτῶν τεχνίτην ὀνόμα-
τι Μάρκον, εἰπόντες· „οὗτος ποιήσῃ, κύριε, τὸ θέλημά σου.” Καὶ μετ’ ὀλίγα·
Ὁ δὲ Μάρκος οὐκ ἐπέιθετο αὐτῷ. ὁ δὲ Νεανίας ἔπεισεν αὐτὸν λέγων ὅτι „ἔως
Rom. 507 θανάτου οὐ μὴ ἀπαγγείλω τῷ βασιλεῖ τὸ μυστήριον”. ὁ δὲ πεισθεὶς διὰ τῆς 20
νυκτὸς ἐν μυστηρίῳ κατὰ μόνας εἰργάσατο τὸν σταυρὸν δι’ ἀργυρίου καὶ χρυσίου.
καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πληρωθῆναι τὸν σταυρὸν καὶ ἀνορθοῦσθαι, ὥφθησαν ἐν αὐτῷ
τρεῖς εἰκόνες, καὶ ἐπεγέγραπτο τῇ ἐβραϊδὶ διαλέκτῳ ἄνω ἐν τῇ ἀρχῇ Ἰεμανουήλ
καὶ ἐν ταῖς ἐκατέρωθεν ἀρχαῖς Μιχαήλ καὶ Γαβριήλ. ἡβουλήθη οὖν ὑφοραθεῖς ὁ
Μάρκος ἀπαλεῖψαι τὰς εἰκόνας, καὶ οὐκ ἠδυνήθη· ἡ γὰρ χεὶρ αὐτοῦ ἔμεινεν ὥσεί 25
ξηρά. ἀλεκτρυόνος δὲ φωνήσαντος ἦλθεν ὁ δοῦξ ὁ λεγόμενος Νεανίας εἰς τὸν οἶκον
Μάρκου τοῦ ὄρει τὸν σταυρὸν. καὶ ἰδὼν αὐτὸν προσεκύνησεν αὐτόν. καὶ λέγει
La.-Co. 281 τῷ Μάρκῳ· „τί ἐστὶ ταῦτα τὰ πρόσωπα καὶ τίς ἡ ἐπιγραφή;” λέγει αὐτῷ· „κύριε,
ἐν τῇ ὥρᾳ ἐτελέσθη τὸ ἔργον ἀνέτειλαν αἱ εἰκόνες αὗται, καὶ οὐ γινώσκω τίς ἡ

9-428,4 Passio Procop. mart. (BHG 1577) p. 1,1-2. 5,20-29. 6,10-28 Papadopoulos-Kerameus (ex cod. Vatop. 84 = Vat)

HV T M 9-428,4 = Passio (= Vat), Pa f. 275^v (abbreviatum, cf. app. crit.)

1 δακρύσασα V 1-2 θεοτόκε δέσποινα] δέσποινα δέσποινα PG 2 εἰποῦσα] βοήσασα PG | ἐξήειν M
(cf. lat.): ἐξήειν H T Pa PG ἔξειμι V edd. 3 συντόμως V PG 4 ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς om. V, μοναχὸς
om. ed. Rom.* | πρεσβύτερος om. M | καὶ τοποτηρητὴς om. V 5 εἰκόνα + καὶ H 5-6 Χριστοῦ -
ἡμῶν] τοῦ Χριστοῦ ἡμῶν V 7-8 Στέφανος - ἀνέγνω] Στέφανος νοτάριος ἀνέγνω V 7 ῥεφερενδάριος
HV M^{pc} (ε supra αι M¹) edd. 7-8 exspectaueris εὐαγοῦς πατριαρχικοῦ σεκρέτου, cf. Act. I p. 76,25-26 et
78,12-13; cf. etiam lat. F 9 Ἐκ τοῦ βίου ἡ μᾶλλον εἰπεῖν μαρτυρίου τοῦ ἀγίου Προκοπίου V Βίος καὶ μαρ-
τύριον τοῦ ἀγίου Προκοπίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ Vat | μάρτυρος om. Pa 10 οὗ - ἀρχή om. Pa |
ἐβασίλευε Pa 11 μετὰ τινα M 12-14 Ὁ - Σκυθοπόλει om. Pa 12 μεγάλην om. V 15 τῶν om.
Pa | ἀργυροπλάστῶν T | δύνασθαι Pa Vat 16 δίδωμι V Pa 18 Καὶ μετ’ ὀλίγα om. V 20 μυστήριον
+ μου V (prob.) 21 εἰργάσαντο Pa | δι’ M 22 ἐν² om. V 23 εἰκόνες καὶ ἐπεγέγραπτο (+ ἐν M)
τῇ] εἰκόνες γραφαῖς ὀνομάτων δεικνύουσai τῇ Vat | τῇ² om. V 24 ὑφοραθεῖς om. V 25 ἀπαλεῖψαι V |
τὰς εἰκόνας om. Vat | ὥσεί om. V 26 ἀλεκτρυόνος V ἀλεκτρυῶνος Pa Vat | δὲ om. Pa | οἶκον + τοῦ V
27 αὐτόν] αὐτῷ H Vat | λέγει + αὐτῷ V 28 ὁ δὲ ante λέγει add. Vat, sed cf. lat. 29-428,1 ἡ τίς om.
Pa

credens, lacrimata clamaui et dei genitrici uociferata sum: „dei genitrix domina, ne Ma. 90
derelinquas me.” et his dictis exiui de atrio templi et constanter ambulabam.

Iohannes reuerentissimus monachus presbyter et uicarius orientalium pontificum
dixit: Talem imaginem nos uidimus in sancta Christi dei nostri ciuitate et crebrius
5 eam salutauimus.

Stephanus deo amabilis diaconus notarius et referendarius uenerabilis secreti legit:

Ex passione sancti martyris Procopii

cuius initium est: Per illa tempora regnauit Diocletianus tyrannus. et post alia: PL 129,316

Adolescens autem gaudio magno percepto in fide roboratus est, similiter et omnes
10 qui cum eo erant, et eadem noctis hora reuersus est cum militibus et uenit Scytho-
polim. et aduocatis occulte omnibus auri et argenti artificibus interrogabat eos
dicens: „potestis mihi facere uas quod ego uobis expono?” qui timentes austeri- Ha. 231
tatem uiri consilio facto statuerunt coram eo unum, qui erat maior eorum, artificem
nomine Marcum, dicentes: „iste faciet, domine, uoluntatem tuam.” Et post pauca:
15 Marcus autem non suadebat ei. Adolescens uero persuasit illi dicens quia „usque ad
mortem non indicabo imperatori secretum”. qui credens per noctem in secreto Rom. 507
singulariter operatus est crucem de argento ac auro. et factum est ut consummata et
erecta cruce apparerent in ea tres imagines, et erat superscriptum Hebraica dictione
sursum in principio ‚Emmanuhel’ et in utrisque initiis ‚Michahel’ et ‚Gabrihel’.
20 uoluit ergo Marcus reueritus delere imagines, et non potuit; manus enim eius
manebat ueluti arida. cum autem gallus uocem dedisset, uenit dux qui dicebatur
Adolescens ad domum Marci, ut tolleretur crucem. et uidens eam adorauit illam. et
dicit Marco: „quae sunt hae facies et quae superscriptio?” dicit ei: „domine, in ea La.-Co. 282
hora qua consummatum est opus ortae sunt iconae istae, et nescio cuius uel quae sit

P VE

2 exiui P F: exiuit VE 3 pontificum] sedium F pontificum sedium *ed. Rom.** 6 uenerabilis + patriarchii F (*inde patriarchici ed. Rom.*; cf. Act. I p. 77,24 al.*) 9 Adolescens ~ Νεανίας (*interpres nomen Νεανίας semper appellatio reddidit*) | et *om. ed. Rom.** 10–11 Scythopolim V Schytopolim E 15 suadebat] parebat *ed. Rom.* non male, sed suadebat est mendum interpretis* 16 credens ~ πεισθεις 17 singulariter (~ κατὰ μόνος) *om. VE edd.* | ac] et E *edd.* | consummata VE 18 apparere P^{ac} (nt *superscr.* P^c) apparent V^{ac} (re *add. V² s.l.*) | tres in ea *ed. Rom.** | Hebraica V Hebrayca E (*corr. F*) 19 Emmanuel *ed. Rom.* ex F* | Michael E *edd.* | Gabriel E *edd.* 21 dux] lux P 23 hae] haec P^{ac} (c *exp.*) 24 consummatum VE

τίς ἡ ἐπιγραφή.” ὁ δὲ Νεανίας ἔγνω τινὰ δύναμιν ἐν αὐτῷ εἶναι· καὶ προσκυνήσας τὸν σταυρὸν εἴλησεν ἐν πορφύρᾳ καὶ ἐπορεύθη τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων, δεδοκῶς τῷ τεχνίτῃ Μάρκῳ τιμὰς πλείους. καὶ εἰσῆλθε μετὰ τῶν δύο νουμέρων ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ.

Στέφανος ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς καὶ βιβλιοφύλαξ τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου ὧν ἀνέγνω·

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου ἀρχιμανδρίτου Σικέων οὗ ἡ ἀρχή· *Εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.* καὶ μεθ’ ἕτερα·

Ὅντος δὲ αὐτοῦ ὡς ἐτῶν δώδεκα ἐγένετο θανατικὸν ἐκ τοῦ βουβῶνος ἐν τῷ 10 χωρίῳ ἐκείνῳ, ὥστε καὶ αὐτὸν ἀρρωστήσῃ παραπλήσιον θανάτου. ἀπήγαγον δὲ αὐτὸν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ οἴκῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ τῷ ὄντι πλησίον τοῦ χωρίου καὶ ἀνέκλιναν πρὸς τὰ εἰσόδια τοῦ θυσιαστηρίου. ἐπάνωθεν δὲ αὐτοῦ ἐν τῷ σταυροδόχῳ ἴστατο εἰκὼν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ὀδυνωμένου 15 τοίνυν αὐτοῦ ἐκ τοῦ βουβῶνος ἄφνω ἐκ τῆς εἰκόνης ἐπέσταξαν αὐτῷ σταγόνες 15 δρόσου. καὶ εὐθέως τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ κουφισθεὶς τοῦ πόνου ὑγιὴς ἐγένετο καὶ ἀπῆλθεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Καὶ μετὰ βραχέα· Μιμήσασθαι τοίνυν θέλων τὸν Δαβὶδ ἐν τῇ θεοπρεπεῖ ὕμνωδία ἤρξατο μαθάνειν τὸ ψαλτήριον. δυσκόλως δὲ καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου μαθόντος αὐτοῦ ἕως ἑξκαιδεκάτου τὸν ἐπιόντα ἑπτακαιδέκατον ψαλμὸν οὐκ ἠδύνατο ἀποστηθίσαι. μελετῶν γοῦν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου 20 μάρτυρος Χριστοφόρου τῷ ὄντι ἐκ τοῦ πλησίον τοῦ χωρίου καὶ μὴ δυνάμενος μαθεῖν, ῥίψας ἑαυτὸν ἐπὶ πρόσωπον ἐδέετο τοῦ θεοῦ, ὅπως εὐμαθῇ αὐτὸν ποιήσῃ εἰς τὴν τῶν ψαλμῶν μελέτην. ὁ δὲ φιλόανθρωπος θεὸς ὁ εἰπὼν *αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν* ἔδωκεν αὐτῷ τὴν αἴτησιν αὐτοῦ. ἀναστάντι γοῦν αὐτῷ ἐκ τοῦ ἐδάφους 25 καὶ τῇ εἰκόνι τοῦ σωτῆρος προσέχοντι καὶ δεομένῳ, ἦσθετο γλυκύτητα ἡδύτερον 25 μέλιτος ἐνεχθεῖσαν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. ὁ δὲ γνοὺς τὴν χάριν τοῦ θεοῦ καὶ

8 2 Cor. 1,3; Eph. 1,3; 1 Petr. 1,3 23–24 Mt. 7,7; Lc. 11,9

7–430,2 <Georg. Syc.> uita Theod. Syc. (CPG 7973; BHG^a 1748) c. 1,1–2. 8,1–10. 13,1–15 Festugière

HV T M 7–430,2 = *Vita* (= *MPA*), Pa f. 275^v–276^r

2 εἴλησεν *Pa* (cf. 4 Reg. 2,8): εἴλησεν T M (fort. retinendum; cf. Theoph. p. 234,17) εἰλίσας H (uide infra) εἴλισεν V ἥλισεν *Vat* εἴλυσεν ed.Rom.* εἴλισσεν Pap.-Ker. | καὶ om. H 2–4 δεδοκῶς – αὐτοῦ om. *Pa* 3 Μάρκωνι τὰς πλείους (sic) H | Μάρκῳ om. V | πλείους τιμὰς V 5–6 Στέφανος – ἀνέγνω Ἀνέγνω δὲ καὶ (sine interp.) V 7 ἀρχιμανδρίτου om. H *Vita* (A) | Σικέων V T (1 ex corr.): Σικεῶν H μονῆς Σικανῶν M τῆς μονῆς τῶν Συκέων *Pa* μονῆς Σικαίων *Vita* (P) Συκέων *Vita* (M) Σικεώτου *Vita* (A) 8–9 οὗ – ἕτερα om. V 8 οὗ ἡ ἀρχή om. *Pa* 8–9 καὶ μετὰ τινὰ M 10 Ὅντος – δώδεκα om. *Pa* | Ὅντων δὲ αὐτῶν H | δὲ om. V | δώδεκα] 1β' HV | βομβῶνος T *Pa Vita* βοβῶνος V 11 ἀρρωστήσαι V | παραπλήσιον] ἕως V 12–13 τῷ² – χωρίου] τῷ ἐν τῷ πλησίον χωρίῳ H, om. V 13 εἴσοδα T *Pa* ed.Rom.* i. t. *Vita* (corr. ed.Rom.^{ms}) 15 τοίνυν] οὖν V | βομβῶνος T *Pa Vita* βοβῶνος (sic) V | ἔσταξαν *Vita* (P) 16 τῇ om. V | κουφισθεὶς – ὑγιὴς] κουφίσεως τοῦ πόνου προσγενομένης ὑγιὴς H | πόνου] ὕπνου T 16–17 καί² – αὐτοῦ om. *Pa* 17 Καὶ μεταβραχύ (sic) *Pa*, om. V | μιμῆσθαι ed.Rom.* ex Vc 18 ἤρξατο + οὗτος V ἤρξαντο T | δὲ καὶ *Vita*: τε καὶ M δὲ HV T edd. *Pa* 19 κόπου] πόνου H | μαθόντος + δὲ M | ἕως + τοῦ V | 1ζ' V 20 ἐδύνατο *Vita* | ἐκοστηθίσαι *Pa* | οὖν V *Pa* 20–21 ἐν – χωρίου om. V 21 ἐκ τοῦ H T *Pa Vita* (P): om. M *Vita* (AM) | τοῦ² om. H *Vita* (P) 22 αὐτὸν ed.Rom.* 23–24 δοθήσεται M 24 ὑμῖν + κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται H 24–25 ἀναστὰς ... προσέχων T (debuit etiam δεόμενος, cf. lat.) ex conii., ut uidetur 24 αὐτῷ² om. T edd. 24–25 τοῦ – εἰκόνι om. La.-Co.* 25–26 γλυκύτητα ... ἐνεχθεῖσαν V M *Pa*: γλυκύτητος ... ἐνεχθείσης H (prob.) T edd. γλυκύτητα ... ἐγχυθείσαν *Vita*

superscriptio.” porro Adolescens cognouit quandam uirtutem in illa esse; et adorata cruce inuoluit purpura et iuit uiam suam gaudens, datis artifice Marco pretiis pluribus. et introiuit cum duobus numeris in ciuitatem suam.

Stephanus reuerentissimus monachus et librorum custos uenerabilis patriarchii legit:

5 Ex uita sancti patris nostri Theodori archimandritae Sicensium
cuius initium est: *Benedictus deus et pater domini nostri Iesu Christi.* et post alia:

Cum autem esset quasi annorum duodecim, facta est mortalitas ex bubone in illa uilla, ita ut et ipse infirmaretur pene ad mortem. porro detulerunt eum in oratoriam domum sancti Iohannis baptistae quae erat iuxta uillam, et strauerunt eum ad
10 introitus altaris. porro supra illum in receptaculo crucis stabat imago saluatoris Iesu Ma. 91
Christi. cumque ex dolore bubonis cruciaretur, repente de imagine ceciderunt super eum roris guttae. et statim gratia dei a dolore conualuit et sanus effectus est et iuit domum suam. Et post breuia: Imitari igitur uolens Daud in deo decibili hymnodia coepit discere psalterium. cumque difficile cum multoque labore didicis-
15 set usque ad sextum decimum, imminens decimum septimum psalmum non ualebat memoriae commendare. meditans ergo in oratorio sancti martyris Christo- phori quod erat de proxima uilla et non ualens ediscere, prosternens se supra faciem deprecabatur deum, quo docilem se faceret ad psalmorum meditationem. porro amator hominum deus qui dixit *petite, et dabitur uobis* dedit ei petitionem ipsius.
20 itaque surgens de pauimento et imagini saluatoris intendens et supplicans, sensit PL 129,317
dulcedinem melle suauiore illatam in os suum. qui agnita dei <gratia> et percepta

7–13 Cum – suam = *Paul. Bernr. uita Gregorii VII. papae (BHL 3652) c. 24 (ex fonte Anastasii codicum VE stirpi cognato; lectiones uariae sunt neglegendae) p. 483,40–484,1 Watterich („ex uita sancti Theodori archimandritae”)*

P VE

1 illa] ea *ed. Rom.** 3 numeris ~ νομῆρων 5 Sicensium *ed. Rom.** 7 xii VE | bubone F² (*cf. gr.*): bobone *codd.* 8 et *om. VE edd.* 10 introitum *ed. Rom.** | super illud *ed. Rom.** | saluatoris + nostri *ed. Rom.* fort. recte (cf. gr.)* 11 bubonis F²: bobonis *codd.* 14 cepit VE 15 sextum x^{num} V xvi^{um} E | imminens – septimum *om. Pac (add. Pc in marg.)* | xvii^{um} VE 16–17 Christofoi VE 18 quo] quod *ed. Rom. ex F ut ed. Reg.** | docibilem *ed. Rom.** | salmorum P 21 gratia *add. ed. Rom.* ex gr.*

μεταλαβών τῆς γλυκύτητος καὶ εὐχαριστήσας τῷ θεῷ, ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης εὐκόλως καὶ εὐμαθῶς ἀπεστήθιζε τὸ ψαλτήριον.

Κοσμάς ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ κουβουκλείσιος ἀνέγνω·

- Rom. 508 Ἐπιστολὴ Γρηγορίου τοῦ ἀγιωτάτου πάπα Ῥώμης πρὸς Γερμανὸν τὸν ἀγιώτατον
PG 98, 148 γενόμενον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως 5
- Ha. 233 Ποία καὶ τίς θυμηδία τὴν ἐμὴν οὕτως οἶδεν εὐφραίνειν ψυχὴν ὡς ἡ περὶ σὲ τὸ
σεμνὸν ὄντως ἐμοὶ καὶ ὑπερφυῆς ὄνομα καὶ καλλώπισμα, ἡγιασμένε καὶ θεοδήγητε,
εὐαγγελισθεὶς ἀνεσκίρτησα καὶ ὑπὸ τῆς ἄγαν χαρᾶς τῷ πνεύματι ἀνεζωπύρησα. 10
εἴτα εἰς οὐρανὸν ἀνατείνας τὸ ὄμμα εὐχαριστηρίους ἀνέπεμψα τῷ πανηγεμόνι τῶν
ὅλων θεῷ τῷ οὕτω καὶ νῦν εὐδοκήσαντι καὶ μέχρι τέλους ὑμῖν συνεργοῦντι καὶ
πάντα εἰς φῶς ἄγοντι τὰ ὑμέτερα· τοῦτο γὰρ καὶ δι' εὐχῆς ἐστὶ μοι νύκτωρ τε καὶ
μεθ' ἡμέραν· καὶ ,οὐποτε ταύτης ἀφέξομαι τῆς ἐφέσεως' εἰς Χριστὸν θαρρῶν ἀπο-
La.-Co. 284 φαίνομαι. μαρτυρεῖ δέ μοι τῷ λόγῳ καὶ ἡ κατὰ πᾶσαν ὥραν τῆς ὑμέτερας, ὧ
πανεύφημε καὶ θεῷ πεφιλημένε, καλοκαγαθίας ἀνάμνησις. ἦν τινα ἔναυλον ἔχων 15
τοῖς χεῖλεσι τὴν ὠδὴν τοῦ λόγου φέρειν ἀδυνατῶν αὐθις πρὸς τὴν διὰ γράμματος
ἐχώρησα πρόσρησιν. ἔστι γὰρ χρέος ἐμοὶ καὶ χρεῶν ἀπάντων ἐπιστημώτατον τὸ
σοὶ τῷ ἐμῷ ἀδελφῷ τῷ τῆς ἐκκλησίας προμάχῳ προσαγορευσαί καὶ προσειπεῖν
καὶ τῶν σῶν παλαισμάτων ἐξυμῆσαι τὰ αἴσια, εἰ καὶ τις ἔρει καὶ μάλα εἰκότως·
βοάτω μᾶλλον αὐτὰ ὁ νῦν πεπονθὼς καὶ τῇ εὐπραξίᾳ τὴν δυσπραξίαν τοῖς σοῖς 20
ἀνταλλαξάμενος εὐτυχήμασι τῆς ἀσεβείας ὁ πρόδρομος. ἐπεὶ γὰρ ὤετο κατὰ τὸν
ἄνωθεν πεσόντα καταφρυάσασθαι ἅμα καὶ κατισχύσαι τῆς εὐσεβείας, συμποδίζεται
ἄνωθεν τῆς ἐλπίδος διαψευσθεὶς· καὶ ἤκουε μὲν παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἅπερ καὶ
Φαραὼ τὸ πρότερον ὁ Αἰγύπτιος τύραννος, Μωυσέως αὐτῷ κατεπάρχοντος· εἶπεν ὁ
ἐχθρός· διώξας καταλήψομαι, μεριῶ σκυῖλα, ἐμπλήσω ψυχὴν μου, ἐπεφωνέτο δὲ ἅπερ 25

9 τῷ — ἀνεζωπύρησα cf. 1 Mac. 13,7 10 εἰς — ὄμμα cf. 4 Mac. 6,6 10–11 τῷ — θεῷ cf. 3 Mac. 2,3
11–12 τῷ — ὑμέτερα cf. 1 Cor. 1,8; Phil. 1,6 21–22 κατὰ — πεσόντα cf. Lc. 10,18 24–25 Ex. 15,9

4–442,2 (Ps.-)Greg. II. papae epist. ad Germ. patr. (JE 2181; CPG 8006; cf. Grumel/Darrouzès Reg. n. 327), PG 98, 148 A – 149 A (ex Actis Nicaenis = Mansi); cf. Caspar p. 31–38; Gouillard p. 244–253; Stein p. 90–137; Speck, Artabasdos p. 155–178; Conte p. 46–77; Thümmel, Konzilien p. 164–168; Brubaker/Haldon 2011 p. 90–94. Hanc epistulam post medium octauum saeculum Romae ex uariis fontibus conflata esse arbitror; cf. praef. p. VII adn. 3 10–11 εὐχαριστηρίους — θεῷ cf. Conc. Later., ACO ser. II, I p. 172,19–20 (epist. Cyri Alex. ad Serg.) 16 αὐθις cf. Grumel/Darrouzès Reg. n. 325a (dubium; cf. app. crit.)

HV T M 4–442,2 = Pa f. 281^v–283^v

1 τὴν γλυκύτητα V | ἀπὸ] ἐκ H 2 καὶ εὐμαθῶς om. V | ἀπεστήθισε ed.Rom.* 3 Κοσμάς διάκονος ἀνέγνω V | κουβουκλήσιος ed.Rom. (corr. ed.Reg.*) 4 τὸν ἀγιώτατον om. Pa 5 γενόμενον H M (cf. lat. et infra p. 442,6, unde fort. πατρ. γεν. scribendum): om. V T edd. Pa 6 οὕτως εὐφραίνει ψυχὴν V | σὲ om. V 8 ταύτη ed.Rom.* | ἐγὼ — γράμμασιν post εὐαγγελισθεὶς V 9 ἀνεσκίρτησα] ἀνεκρότησα καὶ ἐσκίρτησα V 10 οὐρανὸν ἀνατείνας] ἀνατολὴν ἄρας V | εὐχαριστηρίους + αἶνους Pa fort. recte εὐχαριστίας ed.Rom.* 11 ἡμῖν HV M^{ac} (corr. Mⁱ) Pa^{ac} (prob.) 12 ὑμέτερα V | τε om. V Pa 13 ἀφέσεως V T^{ac} (in α scr. ε T¹⁻²) | θαρρῶν + καὶ M 13–14 ἐκφαίνομαι H 15 ἀναγέννησις H 16 τὴν¹] τῶν Pa | ἀδύνατον Pa | αὐθις ~ *ilico* Anast. recte (cf. LBG s.u.) | γραμμάτων Pa 17 πρόσρησιν HV Pa | χρεῶν] χρέος M | τὸ] τῷ Pa 18 σοὶ — προμάχῳ] σὲ τὸν ἐμὸν ἀδελφὸν τὸν τῆς ἐκκλησίας πρόμαχον ed.Rom.* | τῷ² — προμάχῳ] τῷ τε ἐκκλησιοπρομάχῳ H 19 αἴτια ed.Rom.* (ex lat.?) 20 αὐτὸς V 21–22 ὁ — εὐσεβείας om. Pa 21 ἐπειδὴ HV 22 κατισχύσαι T 23 ἤκουσε V Pa 24 Μωυσεός H | αὐτοῦ M | εἶπεν] εἶπερ Pa 25–432,1 ἐπεφωνέτο — αὐτὸς] „ex l. ἐπηκροᾶτο δὲ καὶ ἅπερ αὐτ.” ed.Rom.^{ms}

dulcedine gratias egit deo, et ab hora illa facilius ac bene docte memoriae psalterium commendabat.

Cosmas deo amabilis diaconus et cubuclesius legit:

- Epistola Gregorii sanctissimi papae Romani ad sanctissimum Germanum qui fuerat
 5 patriarcha Constantinopoleos Rom. 508
PL 89, 507
- Qualis et quae delectatio meam sic laetificare animam nouit sicut gratificum nuntium
 super tuo nomine, quod reuerendum reuera mihi et magnificandum decenter est, o
 sanctificate ac diuinitus acte? hac enim et nunc ego per honorabiles litteras tuas Ha. 234
 euangelizatus exultaui et prae nimio gaudio spiritu refocilatus sum. deinde in
 10 caelum extendens oculum gratiarum dominatori omnium deo retuli actiones, qui
 taliter etiam modo uoluit et fine tenus uobis cooperatur et omnia uestra in lucem
 educit; hoc enim et orandum mihi est noctu ac interdiu, et numquam aliquando hoc
 desiderium deserendum esse in Christo confidens pronuntiabo. testimonium autem La.-Co. 283
 perhibet sermoni meo, o superlaudabilis et a deo dilecte, etiam tuae per omnem
 15 horam beneuolentiae recordatio. quam habitatricem habens in labiis et dolorem
 uerbi ferre non ualens ilico ad affatum per litteras properaui. est enim debitum mihi
 et debitis cunctis insignius, te fratrem meum et ecclesiae propugnatorem salutare ac
 alloqui et luctaminum tuorum collaudare materias, etiam si quis dicat et ualde
 conuenienter: clamet potius ea impietatis praecursor qui nunc passus est bona
 20 actione malam actionem tuis commutaturus felicitatibus. nam arbitrabatur secun-
 dum illum qui desursum cecidit fremere simul et praeualere aduersus pietatem, sed
 impeditur caelitus spe fraudatus; et audiebat quidem ab ecclesia ea quae et Pharaon
 prius Aegyptius tyrannus, Moyse de illo canente: *dixit inimicus: persequens*
comprehendam, partibor spolia, replebo animam meam, sed et audiebat quae et ipse
 25 diabolus, cum prophetica illi pronuntiaretur maledictio: *propterea destruet te deus in* Ma. 94

4–8 Epistola – acte ~ *LS^b* p. 508,26–28 (*Pr f.* 54^v): Item epistola Gregorii papae ad Germanum patriarcham Constantinopolitanum: „Qualis et quae libatio meum sic scit laetificari (laetificare *Werminghoff*) animum sicut de te venerabili nempe mihi et super laudabile nomen sanctissime et Deo dilectae gratificate nuntiationis”, et cetera. *cf. Lam-berz, Überlieferung und Rezeption* p. 1076–1078

P VE 4–8 ~ *LS^b*

1 hora] ora P^{ac} (h *add.* P^c s.l.) | bene docte (~ εὖμαθῶς) bene dicte E docibilis *ed. Rom.*^{mg} 4 Nota lector hunc Gregorium non esse illum antiquissimum, sed unum ex iis qui illo tempore praefuit, quo imagines euerse sunt E^{img} 6 gratificus nuntius F² *edd.*, *sed cf.* e.g. *Anast. epist.* 3, *MGH Epp. VII* p. 400,28 *Pe.-La.* 8 ac] et E^{ac} *edd.* | aucte P^{pc} (u P^c s.l.), *sed cf. gr.* | hac (~ ταύτην, *mendum interpretis*) hoc *ed. Rom.*^{*} 9 refocilatus] laetificatus V^{ac} (refocilatus sum V^{img}) *edd.* refociliatus E 12 ac] et *ed. Rom.*^{*} 13 pronuntiabo P 15 dolorem ~ ὠδῖνα 16 illico *ed. Rom.*^{*} ex F | affatam P 17 propugnatorem ecclesiae *ed. Rom.*^{*} 18 materias ~ αἴσια? *Anast. fort. legit* αἴτια 19–20 bona – actionem ~ τῇ εὐπραξίᾳ τὴν δυσπραξίαν *minus apte* (*debuisset* prosperis aduersa; *cf. Gouillard* p. 246) 20 commutaturus] *Anast. neglecto καὶ fort. legit* ἀνταλλάξόμενος | nam] non VE (*corr. ed. Rom.*) | arbitratu P 23 tyrannus P E 24 partibor – meam (*sic Vet. Lat.*) diuidam spolia, implebitur anima mea *Vulg.* 25 destruet te deus VE (*cf. Psalt. Rom.*): deus te destruet P (*cf. Vulg.*)

- Ma. 93 αὐτὸς ὁ διάβολος τῆς προφητικῆς αὐτῷ ὑποφωνούσης κατάρας· διὰ τοῦτο ὁ θεὸς
καθελεῖ σε εἰς τέλος, ἐκτίλει σε καὶ μεταναστεύσαι σε ἀπὸ σκηνώματός σου καὶ τὸ
ρίζωμά σου ἐκ γῆς ζώντων. οὕτως ἐκεῖνος παρ' ἐλπίδα τῶν κατ' ἐλπίδα διαψευσθεῖς
ἐγχειρήσεων ὤλετο, τῇ τῆς ἀνωθεν ὡμῶν ἐπιμαχίας στερρότητι τῆς κάτω θεομαχίας
PG 98, 149 ἐκνευρισθείσης τοῦ ἀποστάτου καὶ πρὸς ἐσχάτην ἐληλαμένου πανωλεθρίαν μικροῦ
δεῖν τοῦ χριστομάχου φρυάγματος, ὡς ἐπ' αὐτῷ τὸ τῆς γραφῆς ἐπαληθεῦσαι
ῥητόν· τόξον δυνατῶν ἡσθένησε, καὶ οἱ ἀσθενούντες περιεζώσαντο δύναμιν, διότι οὐδὲν
πρὸς τὸ ἀσθενὲς τοῦ θεοῦ τὸ ἰσχυρὸν τῆς τῶν θεομάχων βδελυρίας καθέστηκε, καὶ
συνεκπολεμῶν τῷ θεῷ κόσμον ἐπὶ τοὺς παράφρονas εἴρηται. πῶς οὐκ ἂν μετὰ θεοῦ
πολεμούμενος ὁ ἡγιασμένος σύ; κατὰ θεοῦ γὰρ τῶν ἀθέων ἡ κίνησις, εὐρηκότων
Rom. 509 τὸν ἀφανῶς πολεμούμενον – καὶ συμπολεμοῦντα δὲ μᾶλλον εἰπεῖν ἀληθέστερον –
καὶ τοὺς πολεμίους τροπούμενον, ἡνίκα οὕτως ἀπήρξω τῆς παρατάξεως, ὡς ὁ θεὸς
αὐτός σοι παρέδειξεν, ἡγεῖσθαι προστάξας ἐν τῇ παρεμβολῇ τῆς Χριστοῦ βασιλείας
τὸ ἔνδοξον ὄντως καὶ ἐπίσημον λάβωρον, τὸν ζωοποιὸν λέγω σταυρόν, τὸ μέγα
κατὰ τοῦ θανάτου τῆς αὐτοῦ μεγαλότητος τρόπαιον, ἐν ᾧ τοῦ κόσμου τετραμερῶς
τὰ πέρατα διεγράψατο ἐγκαταστήσας προγράμμασιν, εἴτα καὶ τὴν ἀγίαν εἰκόνα τῆς
πάντων δεσποίνης καὶ ὄντως ἀγνῆς θεομήτορος, ἧς τὸ πρόσωπον οἱ πλούσιοι τοῦ
λαοῦ λιτανεύσουσι. καὶ γὰρ ἀγία, καθὼς τοῖς πατράσι δοκεῖ, ἥτις οὕτω παρ' ὡμῶν
εὐσεβῶς τιμηθεῖσα παρέσχε τὰς ἀμοιβάς.
Ἐπεὶ „ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει“ κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον.
καὶ εὐσεβείας ἀνάμεστος ἡ τῶν σεπτῶν εἰκόνων ὑπόθεσις, καθὼς φησιν ὁ Χρυσό-
στομος [εἰ καὶ τις ἄλλος]· „ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἡγάπησα γραφὴν εὐσεβείας
πεπληρωμένην· εἶδον γὰρ ἐν εἰκόνι ἄγγελον στίφη βαρβάρων διώκοντα καὶ τὸν

1–3 Ps. 51,7 7 1 Reg. 2,4 9 cf. Sap. 5,20 17–18 cf. Ps. 44,13

20 ἡ – διαβαίνει Bas. spir. (CPG 2839) c. 18,45,19–20 (cf. supra p. 398,9–10) 22–43,1 ἐγὼ – ἐξουδενώσεις
(Ps.-) Chrys. (Seuer. Gabal.) hom. de legislatore (CPG 4192), PG 56, 407,43–48 (cf. supra p. 292,12–14)

HV T M

1 προφητικῆς] προφωνητικῆς Pa 2 ἐκτίλλαι σε H T Pa ἐκτίλεισαι V | μεταναστεύσαι HV^{ac} (acc. mut. V*)
T ed. Rom. | ἀπὸ] διὰ ed. Rom. (corr. Mansi) 3 ἐλπίδας] ἐλπίδας V T Pa | ψευσθεῖς V 4 ἄνω Pa
5 ἐκστάτου H | πανολεθρίαν Pa 6 φρυάγματα T | ἐπ'] ἐν H 6–7 τὸ – ῥητόν] τῆς γραφῆς ... τὸ
ῥητόν M 7 οὐδὲν post θεοῦ V 8 τῆς et βδελυρίας om. V | θεομάχων] ἀνθρώπων Pa | καθέστηκε
βδελυρίας M | βδελυρίας Pa | καὶ + εἰ M 9–10 πῶς – τῶν] „ἴσ. πῶς οὖν οὐκ ἂν μετὰ θεοῦ πολεμοῖς
ὁ ἡγιασμένος; ὅπου κατὰ θεοῦ τῶν κτλ.“ ed. Rom.^{ms} 10 σύ] σοί Pa 10–12 κατὰ – τροπούμενον]
locus difficilis, fort. lacunosus; κατὰ θεοῦ τῶν ἀθέων <πολεμούντων>, ἐνίκησας εὐρηκῶς τὸν ἀφανῶς κτλ.
coni. Reinsch apud Speck, Artabasdos p. 360 10 κατὰ – ἀθέων] κατὰ μὲν γὰρ τῶν ἀθέων M | γὰρ Pa (cf.
M): om. HV T edd. | εὐρηκότων] σύμμαχον εὐρήσεις M (ex coni., ut uidetur) 11 καὶ fort. delendum (cf.
lat.) | συνεκπολεμοῦντα M | δὲ om. Pa 13 αὐτός om. V | βασιλείας] „ἄλ. ἐκκλησίας“ ed. Rom.^{ms} nescio
unde sumptum 14 ἐπίσημον] ἐπίκοσμον V | λάβορον Pa λάβαρον ed. Rom.* 16 ἐγκαταστήσας προ-
γράμμασιν] locus obscurus, cf. Speck, Artabasdos p. 163 | ἐγκαταστήσας M | προγράμμασιν H T ed. Rom.
(corr. ed. Reg.*) πρὸς γράμμασιν V 17 ἀγνῆς] fort. ἀγίας scribendum (cf. LS^b et infra καὶ γὰρ ἀγία) |
πλουτοῦντες H 17–18 τοῦ – ἥτις om. H 18 ἡμῶν Pa 20 Ea quae usque ad p. 440,7 sequuntur ab
epistulae compilatori insertae esse uidentur; cf. Speck, Artabasdos p. 165–170 (sed retinendum est integram hanc
epistulam in Actis transcriptam esse; cf. LS^b) 22 εἰ καὶ τις ἄλλος om. ed. Rom.* (adnotatio in textum recepta,
quam repetit Anast.; non reperitur in LS^b) | γραφὴν ἡγάπησα Pa 23 στίφη] πλήθη V

finem, euellet te et emigrabit te de tabernaculo tuo et radicem tuam de terra uiuentium. ita et ille praeter spem conatibus qui in spe erant frustratus periit, superno agone uestro et robore apostatae eneruata impugnatione aduersus deum deorsum effecta et ad nouissimum propemodum expulsa exitium Christum impug-

5 nantis ferocitate, ita ut super eo scriptura ueraciter adimpleatur quae dicit: *arcus fortium superatus est, et infirmi accincti sunt robore*, pro eo quod nulla est ad infirmum dei firmitas abominationis his qui deum impugnant, et *pugnare* pro deo mundus *contra insensatos* asseritur. quomodo ergo non cum deo pugnans, o tu sanctissime, aduersus eos qui sine deo contra deum sunt commoueri? qui uidelicet

10 inueniunt eum qui inuisibiliter pugnat, immo, ut uerius dicamus, simul pugnat et hostes in fugam uertit, at ubi sic coepisti proelium, ut deus tibi ipse monstrauit praeesse praeci- piens in castris regni Christi, gloriosumque uere ac insigne labarum apprehendisti, id est uiuificam crucem, magnum contra mortem magnitudinis suae tropaeum, in quo mundi quadrifarie terminos circumscripsit liniamentis distinguens,

15 dein et sanctam imaginem omnium dominae et uere <sanctae> dei matris cuius *uultum diuites plebis deprecabuntur*. etenim sancta est, quemadmodum patribus uidetur, quae taliter a uobis pie honorata tribuit uicissitudines.

PL 89, 508

PL 129, 318

Rom. 509

Nam „imaginis honor ad principale transit” secundum magnum Basilium. et pietate est plena uenerabilium imaginum causa, sicut dicit Chrysostomus et quidam alius:

20 „ego et cera perfusam dilexi picturam pietate refertam; uidi enim in imagine angelum cuneos barbarorum persequentem et Dauid ueritatem dicentem: *domine, in ciuitate*

11–20 at – refertam ~ *LS^b* p. 508,29–509,5 (*Pr f.* 54°–55^r): Deinde post quaedam interposita adiunxit: „At ubi sic coepisti conflictui (conflictum *Werminghoff*) sicut Deus ipse (ipse Deus *Pr^{ac}*) tibi monstravit? (*non interp. Pr*) Praeesse praeci- piens in castra Christi et regni gloriosum certe et notum signum, vivificam dico crucem, magnum aduersus mortem eius magnitudinis triumphum, ubi mundi quadripartiti orbem terrarum perscripsi (perscripsit *Werminghoff*) distinguens perscriptis, ita et sanctam imaginem omnium dominae et sanctae Dei genitricis, cuius vultum deprecantur diuites plebis. Etenim sancta, sicut patribus uidetur, quae sic a uobis pie honorata donauit retri- butiones. Nam imaginis honor ad primam formam transit secundum magnum Basilium et sicut inquit Chrysostomus (*y in i Pr¹⁻²*): Ego et cerae perfusae dilexi picturam pietate repletam.” 21–435,1 domine – rediges cf. *supra ad p.* 293,13

P VE 11–20 ~ *LS^b*

2 preter P 3 apostatae P: a potestate V a potestate E (*corr. ed. Rom. ex gr.*) 3–5 eneruata – ferocitate] *locus diffi- cilis; recepi dubitanter correctiones editionis Romanae (uide infra), sed ea quae in codd. tradita sunt potius ipsi interpreti male ad uerbum uertenti tribuenda sunt* 3–4 eneruatae impugnationis ... effectae *codd., corr. ed. Rom.* 4 expulsi *codd.* (expulse *F²*), *corr. ed. Rom.* 5 ferocitatis *codd., corr. ed. Rom.* | eos P | impleatur VE *edd.* 7 abominationis *P^{pc}* (h *add. P^c s.l.*) | pro] *expectaueris* cum (*cf. Vulg.*) 8 mundans E mundum *ed. Rom.** | asserit *ed. Rom.** (scriptum est *ed. Rom.^{ms}*) | o tu] tu o VE 9 deo + et *ed. Rom.** | commoueri] cum moueri P, *incertum quid legerit Anast. in gr.* 10 pugnat¹] oppugnatur *ed. Rom.** | ut] et *P^{ac}* (u *superscr. P^c*) 11 at ubi (= adubi ~ ἡνίκα)] ac ubi *ed. Rom.**, *sed* at ubi *traditur etiam in LS^b* | coepistis *P^{ac}* (s *exp.*) | praelium VE *edd.* | ipse tibi VE *edd.* 12–13 gloriosumque – apprehendisti] *Anast. ἡγεῖσθαι προστάξας ad θεὸς rettulisse et inde que et apprehendisti suo Marte supplenis uidetur (cf. LS^b), que et apprehendisti om. ed. Rom.** 12 gloriosumque] gloriosum quae VE | labarum *ed. Rom. (cf. Nicol. I. epist. 99 p. 581,6): laborum codd. (uix ex gr. explicandum)* 14 tropeum *codd.* trophaeum *ed. Rom.** | liniamentis distinguens (distinguens perscriptis *LS^b*) ~ ἐγκαταστήσας προγράμμασιν? 15 deinde *P^{ac}* (de *sublin.*) | et²] ac *ed. Rom.** | uere <sanctae> *Dubielzig coll. gr. (cf. sanctae LS^b): uere codd. uerae ed. Rom.** 18 principalem VE *edd., sed cf. e.g. p. 397,17* | Basilium magnum *ed. Rom.** 19 plena *om. P* | Chrysostomus VE | et quidam alius] *Anast. adnotationem graecam recepit (cf. app. crit. gr.)* 20 cera] cetera *P^{ac}* (te *subterlin. P^x*) ceram *E^{ac}* (m *exp.*) | dilexi P (*cf. p. 293,11 al.*): *om. VE (lac. indic. F²) amaui ed. Rom.** | in imaginem V imaginem E 21 ueritate VE

- Δαβίδ ἀληθεύοντα· *Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις.*” καὶ οὐδαμῶς ἢ ἐκκλησία παρέσφαλεν, εἰ καὶ οὕτως λελογίσται – συγχωρήσοι ὁ θεός –, οὔτε κατ’ ἐθνικὴν ἢ παράδοσιν ἀκολουθίαν – μὴ γένοιτο –, εἰ καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ πράγματος κατὰ τι δοκιμάζεται καὶ οὐδαμῶς σκοπεῖται τὰ ἀποτελούμενα. ἐπεὶ
- La.-Co. 285 οὐδὲ ἐν Πανεάδι τῇ πόλει παρὰ τῆς αἰμορροούσης εὐσεβῶς κινήσεως εἰς ἀνά- 5 μνησιν τοῦ περὶ αὐτὴν θαύματος γενομένου ἀπεπέμπετο, ἥνικα τῆς ἀναφύσεως βοτάνης πρὸς τοῖς ποσὶ τοῦ εἰς ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν ἀναστηλωθέντος παρ’
- Ha. 236 αὐτῆς ἀνδριάντος καὶ ξένης τῷ εἶδει καὶ οὐ γνωρίμου προκειμένης τοῖς πᾶσι παν- τοίων νοσημάτων ἀλεξιτήριον συγκαταβάσει καὶ ἀγαθότητι αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν. νομικὴ μᾶλλον εἶπεν ἢ τοιαύτη ξνθεος ἀναστήλωσις, εἰ καὶ τῶν 10 τύπων ἐκτυπωτέρα καὶ τῆς σκιᾶς προτιμότερα ἢ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια. διὸ μεγίστην σωτηρίας ὑπόθεσιν ἢ τῶν ἁγίων ὁμήγυρις θεοβουλία τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ κεφάλαιον παραδέδωκεν, „ὥς ἂν ἐν ταῖς ἀπάντων ὅψει καὶ ἐν ταῖς χρωματουργίαις τὸν σεπτὸν καὶ ἅγιον χαρακτήρα κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀναστηλοῦσθαι, δι’ αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος τοῦ θεοῦ λόγου 15 κατανοοῦντες καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας τοῦ τε πάθους αὐτοῦ καὶ
- PG 98, 152 τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι καὶ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως”.
- Ma. 96 Καὶ οὐδὲν ἐντεῦθεν τῶν θείων ἀσύμφωνον. εἰ γὰρ αἱ προφητικαὶ ἀναρρήσεις οὐκ εἰλήφασιν τὴν περαίωσιν, μὴ γραφῆσθω τὰ πράγματα πρὸς ἔνδειξιν τῶν μήπω 20 γεγεννημένων. τουτέστιν, εἰ μὴ ἐσαρκώθη ὁ κύριος, μὴ τυπούσθω ἢ κατὰ σάρκα ἁγία εἰκὼν αὐτοῦ. εἰ μὴ ἐτέχθη ἐν Βηθλεὲμ ἐκ τῆς ὑπερενδόξου παρθένου καὶ θεοτόκου καὶ οἱ μάγοι τὰ δῶρα προσήγαγον καὶ ποιμέσιν ἐπέστη ὁ ἄγγελος καὶ πλήθος οὐρανοῦ στρατιᾶς τῷ τεχνέντι τὸν ὕμνον προσέφερεν, εἰ μὴ ἐν ἀγκάλαις τῆς τεκούσης ὡς βρέφος ἐφέρετο ὁ βασιτάζων τὰ σύμπαντα καὶ γαλακτοτροφίας 25

1 Ps. 72,20 14–15 cf. Ioh. 1,29 22–24 εἰ – προσέφερεν cf. Lc. 2,1–13; Mt. 2,11

3–4 εἰ – ἀποτελούμενα cf. Germ. epist. ad Thom. infra p. 470,23–24 et 478,9–10; cf. etiam Leont. Neap. c. Iud. supra p. 356,1–2 4–9 ἐπεὶ – ἀλεξιτήριον cf. Eus. hist. eccl. (CPG 3495) VII 18,1–3 p. 672,3–16 Schwartz (= Ioh. Dam. imag. III 69,3–15); cf. Germ. epist. ad Thom. infra p. 476,27–478,6 10–436,18 νομικὴ – ποίησιν cf. Ulpus p. 163–169 et 173–174 10–11 εἰ – ἀλήθεια cf. Conc. Trull. can. 82, Joannou I 1 p. 219,6–11 (cf. supra p. 344,9–11 etc.) 13–18 ὡς – ἀπολυτρώσεως ~ ibid. p. 219,12–220,5 (cf. supra p. 344,12–346,2 etc.)

HV T M

2 συγχωρήσει H συγχωρήσοι V 3 κατὰ HV | ἢ om. HV | παράδοσιν ἀκολουθία HV | εἰ] „ἴσ. εἴπερ” ed. Rom.^{ms} non male 4 οὐδαμῶς] expectaueris οὐχ ἀπλῶς, cf. infra p. 470,23 et 478,9 | σκοπεῖτε H | ἐκτε- λούμενα H 5 παρὰ] περὶ HV 6 αὐτῆς V 7–8 παρὰ ταύτης V edd. 8 οὐ γνωρίμου] εὐγνωρίμου Pa 9 ἀλεξιτήριον + ἦν ed. Rom.* (praetulerim γέγονε) non male; cf. infra p. 478,6 | αὐτοῦ τοῦ] nihil respondet in lat. 10 πατρὸς (cf. lat.)] σωτήρος HV Pa non male | εἰ καὶ] expectaueris εἴπερ uel εἴπερ καὶ; uide supra ad l. 3 11 καί! – προτιμότερα om. HV 12 leg. ἁγίων <πατέρων>; | θεοβουλία M Pa (cf. lat. et Anast. Sin. uiae dux 4,1,14 Uthemann): θεοβούλως V edd. (cf. Theod. Stud. epist. 274,9) θεοβουλ’ H T sine abbr. | τῇ ἐκκλησίᾳ suspectum (cf. lat.) | ἐκκλησίᾳ + τοῦτο ed. Rom.* ex lat., fort. τοῦτο pro τῇ ἐκκλησίᾳ scribendum 13 παραδέδωκεν] μᾶλλον ἐπεκύρωσεν T (correctio marginalis in textum recepta) 13–15 ὡς – ἀναστηλοῦσθαι] ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἂν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ἀπάντων ὅψειν ὑπογράφηται, τὸν τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἄμνοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον χαρα- κτήρα καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἄμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι ὀρίζομεν can. Trull. (excerp- tor sententiarum ordinem et constructionem mutauit) 13 ὡς ἂν] ὥστε ed. Rom.* 15 ἀναστηλοῦντες M 16 κατανοῶμεν M | τε om. M 17 χειραγωγώμεθα M | τῷ κόσμῳ γενομένης V | γινομένης M Pa 19 οὐδὲν] οὐδὲ Mansi 20 μὴ γραφῆσθω] μὴ γὰρ ἀφῆσθω Pa 21 ἢ om. H 22 ἁγία αὐτοῦ εἰκὼν V εἰκὼν αὐτοῦ ἁγία Pa | καὶ M Pa (cf. LS^b): om. HV T (cf. Anast.) 23 καὶ οἱ] οὐδ’ οἱ V 24 τὸν om. HV 25 γαλακτοτροφίαν Pa

tua imagines eorum ad nihilum rediges.” et nequaquam ecclesia errauit, licet ita fuerit aestimatum – indulgeat deus –, neque secundum gentilem consequentiam est traditio – absit –, quanquam intentio rei secundum quid probetur et nequaquam tractentur quae perficientur. nam neque in Paneade ciuitate ab aemorrhousa pie mota
 5 in recordationem facti in se miraculi repudiabatur, cum orta esset herba circa pedes statuae, quae ab ea in nomine domini nostri Iesu erecta est et extranea erat et incognita specie positaque omnibus in uariorum languorum remedium condescen-
 sione et bonitate dei et patris nostri. immo legalis, ut ita dicamus, huiusmodi est in deo erectio, licet figuris magis signanda et umbrae praeferenda sit gratia et ueritas.
 10 unde maximam salutis causam sanctorum coetus dei consilio hoc capitulum tradidit, „quatinus in uniuersorum uultibus et colorum operationibus uenerabilem et sanctum characterem secundum humanitatem eius *qui tulit peccatum mundi* erigamus, per eum humilitatis celsitudinem dei uerbi considerantes et ad memoriam conuersationis in carne factae tam uidelicet passionis eius et salutaris mortis quam
 15 redemptionis quae hinc mundo effecta est manu quodammodo ducti”.

La.-Co. 286

Ha. 235

Et nulla est hinc a diuinis dissonantia. si enim prophetae praelocutiones terminum
 minime perceperunt, ne scribantur res ad ostensionem eorum quae adhuc facta non sunt. id est, si non est incarnatus dominus, non formetur sancta imago eius secundum carnem. si non est natus in Bethlehem ex gloriosa uirgine dei genitrice neque
 20 magi munera optulerunt neque pastoribus suprastetit angelus neque multitudo caelestis exercitus nato hymnum optulit, si non in ulnis genitricis ut infantulus

Ma. 95

PL 89, 509

16–437,2 si – figuretur ~ *LS^b* p. 509,6–12 (*Pr f. 55^{r-v}*): Et post pauca in eadem epistola: „Si enim prophetae dispositiones non acceperunt finem, non scribantur causae ad ostensionem, quae necdum factae sunt; uidelicet nisi incarnatus est Dominus, non signetur, quae secundum carnem signatur, sancta imago eius. Nisi natus est in Bethlehem de semper gloriosa uirgine et Dei genitrice, et magi munera obtulerunt, et pastoribus apparuit angelus, et multitudo caelestis militiae nato laudem retulit, nisi in ulnis genitricis ut infans portatus, qui portat omnia, et lactis nutrimento pastus est, „qui dat escam omni carni”, neque hoc signetur.” *Continuatur loco infra laudato.*

P VE 16–437,2 ~ *LS^b*

1 imagines (cf. *Psalt. Rom.*)] imaginem *ed. Rom.** (cf. *gr. et Vulg.*) | eorum] ipsorum *P^{pc}* (*sed uide supra p. 293,13*), *om. P^{ac}* (*add. P^c s. l.*) 3 quanquam ~ *εἰ καὶ minus apte* (cf. *Uphus p. 166 adn. 122*): et *ed. Rom.** (*expectaueris* siquidem et; cf. *app. crit. gr.*) | probatur *ed. Rom.** 4 tractentur] considerantur *ed. Rom.**, *sed cf. p. 479,8* | perficiuntur *ed. Rom.** | ab aemorrhousa] ab emorroyssa *F²* aemorroysae *ed. Rom.*^{corr} haemorrhossae *ed. Reg.** | motae *ed. Rom.** 5 orta] horta *P^{ac}* (*h exp.*) V 6 domini Iesu Christi *ed. Rom.** (domini nostri Iesu Christi *F*) 6–7 et incognita] incognitaque *VE edd.* 7–8 condescensione] cum descensione *P E* 8 patris (cf. *gr. T M*)] saluatoris *ed. Rom.** *non male* | ita] iam *ed. Rom.** (ita *La.-Co.^{ms} ex P*) 9 licet ~ *εἰ καὶ (uide supra ad l. 3)* | figuris magis signanda („gr. figuris expressior” *ed. Rom.^{ms}*)] *Anast. propter licet sensum deliberate mutauisse uidetur* 10 cētus V *cetus E* | hoc – tradidit] „gr. h. cap. Ecclesiae trad.” *ed. Rom.^{ms}*, cf. *app. crit. gr.* 12 tulit] tollit *ed. Rom.** *non male, sed idem interpretis mendum inuenitur Act. II p. 177,13* 15 manu quodammodo legitur etiam *Act. II p. 179,3 et supra p. 349,2; cf. etiam Act. VI 226 E* 10 17 scribantur ~ *γραφῆσθω* (cf. *LS^b*), *melius infra p. 437,10 pingantur* 18 non²] *expectaueris* ne, *sed cf. LS^b et infra p. 437,11* 19 genitrice] matrice *VE* 21 celestis *codd.* | obrulit *P E*

ἡνέσχετο ὁ διδούς τροφήν πάσῃ σαρκί, μηδὲ τοῦτο τυπούσθω. εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ
 Rom. 510 πρεσβύτου ὑπεδέχετο ὁ κατάρχων τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῶν ὄλων κύριος
 δι' αὐτοῦ γνωριζόμενος ἅμα καὶ κηρυττόμενος καὶ τὴν ἀπόλυσιν παρ' αὐτοῦ δυσ-
 ωπούμενος, εἰ μὴ ἐν Αἰγύπτῳ οἰκονομία ἐπορεύετο ἐπὶ νεφέλῃς κούφῃς τῆς ὀλοφώ-
 του μητρὸς καὶ ἔρρωμένης τῇ ἀγιότητι καὶ εἰς ὕψος κατήμενος καὶ παλινδρομεῖ ἐξ
 Αἰγύπτου καὶ οἰκεῖ τὴν Ναζαρέτ, μὴ τυπούσθωσαν χρώμασιν. εἰ μὴ νεκροὺς ἤγειρε
 καὶ ἐξανέστησε παραλύτους καὶ λεπροῖς παρέσχε τὴν κάθαρσιν καὶ ὁμμάτων
 ὥματάωσεν, εἴτα καὶ τρανὴν ἐποίησε γλῶσσαν μογγιλάλων καὶ βάσεις χωλῶν ἐστε-
 ρέωσε καὶ ἀπήλασε δαιμόνια, εἰ μὴ διήνοιξεν ὥτα κωφῶν καὶ πάντα εἰργάσατο τὰ
 παράδοξα καὶ τὰς θεοσημείας ἐτέλεσε, μὴ γραφέσθωσαν. εἰ μὴ καὶ τὸ πάθος
 ἐκουσίως ἐδέξατο καὶ τὸν ἄδην ἐσκύλευσε καὶ ἀναστὰς εἰς οὐρανοὺς ἀνελήλυθεν ὁ
 μέλλων ἔρχεσθαι κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς, μὴ γραφέσθωσαν μηδὲ τυπούσθωσαν αἱ
 ταῦτα διηγούμεναι καὶ διὰ γραμμάτων καὶ διὰ χρωμάτων γραφαὶ καὶ ἱστορίαι. εἰ
 δὲ ταῦτα πάντα γεγόνασιν — καὶ μέγα τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον —, εἴθε ἦν δυνα-
 τὸν καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, τὰ ζῶα πάντα καὶ τὰ φυτὰ
 καὶ εἴ τι ἄλλο ἐκδιηγεῖσθαι αὐτὰ καὶ διὰ φωνῶν καὶ διὰ γραμμάτων καὶ ἱστοριῶν.
 τῶν γὰρ μὴ ὄντων ἢ τύπως εἰδωλικὴ γραφὴ ὀνομάζεται, ἃ καὶ ἑλληνικὴ μυθο-
 ποιῶν ἀνέπλαττε, τῶν μὴ γεγονότων ἐν τῇ ὑπάρξει ληρωδοῦσα τὴν ποίησιν. καὶ
 οὐδεμία συγκατάθεσις τῇ ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ μετὰ εἰδώλων — μὴ γένοιτο. οὐδὲ γὰρ
 La.-Co. 288 δαμάλεις προσεκυρήσαμεν οὐδὲ μόσχον ἐν Χωρὴβ ἐχαλκεύσαμεν οὔτε θεὸς ἡμῶν ἢ
 κτίσις λελόγισται· οὐδ' αὖ πάλιν τῷ γλυπτῷ ὑπεπέσαμεν καὶ τῷ Βεελφεγῶρ
 ἐτελέσθημεν οὐδὲ τεκνοφόνους τελετὰς ἢ κρύφια μυστήρια ἐτελέσαμεν οὐδὲ τοὺς υἱοὺς
 ἡμῶν καὶ τὰς θυγατέρας ἐθύσαμεν δαιμονίοις ποτέ, ὥς ἂν εἰς ἡμᾶς τὰ παρὰ Σολο-
 μῶντος τοῖς εἰδωλολάτραις λεγόμενα ἐκλαμβάνεσθαι. μὴ γὰρ ἐφ' ἡμῶν ἐφονοκτονήθη

1 Ps. 135,25 1-2 εἰ — ὑπεδέχετο cf. Lc. 2,22-35 4 Is. 19,1 8-9 τρανὴν — κωφῶν cf. Is. 35,5-6
 11-12 cf. 2 Tim. 4,1 15-16 καὶ¹ — ἱστοριῶν cf. Ps. 18,2-5 19 cf. 2 Cor. 6,16 19-20 οὐδὲ — προσεκυρή-
 σαμεν cf. 3 Reg. 12,28; 4 Reg. 17,16 20 οὐδὲ — ἐχαλκεύσαμεν cf. Ps. 105,19; Ex. 32,4 20-21 οὔτε —
 λελόγισται cf. Rom. 1,25 (uide infra p. 438,4-5) 21 τῷ¹ — ὑπεπέσαμεν cf. Ps. 105,19 21-22 Ps. 105,28; cf.
 Num. 25,3 22 Sap. 14,23 22-23 τοὺς — δαιμονίοις cf. Ps. 105,37 23-24 τὰ — λεγόμενα cf. Sap. 14,8-31
 24-438,1 Ps. 105,38

18-19 καὶ — γένοιτο cf. Germ. epist. ad Thom. infra p. 468,16-17 19-438,7 οὐδὲ — προσηνέχθησαν cf. Dial.
 Mosch. l. 25-48 (inde a l. 36 ad uerbum fere) Alexakis (DOP 52, 1998, 190-191, cf. 220-221)

HV T M 24-438,7 μὴ — προσηνέχθησαν ~ Mosch.

1 τοῦ om. ed. Rom.* 3 δι' ὑπ' M | ἐκλυσιν H | παρ' ὑπ' V 5 αἰρομένης H M, sed cf. lat. | τῇ +
 ἀγαθότητι καὶ T edd. | καὶ εἰς] εἰς M ὁ εἰς ed. Rom.* | καὶ³ om. H 7 ὁμμάτων M: ἀπομμάτων HV T
 edd. Pa, sed cf. LBG s.u. ἀπομμάτων (~ τυφλώ) 8 ὥματάωσεν Pa | γλῶτταν H | μογγιλάλου M
 8-9 ἐστερρέωσε H 9 διοίνοιξεν H ἠνοιξεν V 10 γραφέτωσαν T | καὶ² om. T edd. 11 ὁ om. HV
 12 κρίναι H M^{ac} (prob., acc. mut.) 13 γραφαὶ καὶ] γραφικαὶ Pa 14 μέγα] μετὰ V Pa 15 θάλασσαν
 + καὶ H θάλατταν V 16 αὐτοῖς V | καὶ⁴ + διὰ Pa 18 τῇ ἐν H 19 μὴ om. Pa 21 οὐδ' οὐτ' T
 edd. | ὑπεπέσομεν T M edd. 22 κρυφία Pa 23 θυγατέρας + ἡμῶν Pa | δαίμοσι V | ἂν om. M
 24 ἐφ' ὑφ' V edd. | ἐφονοκτονήθη] ἐφοινίχθη ed. Rom.*

ferebatur qui portat uniuersa, et lactis alimoniam pertulit *qui dat escam omni carni*, nec hoc figuretur. si non a sene suscipiebatur qui uitae tenet principatum et mortis et omnium dominus per eum agnitus simul et praedicatus et ut dimissionem concederet postulatus, si non Aegyptum causa dispensationis pergebat *super nubem leuem*, omni scilicet lumine illustratam matrem ac sanctitate robustam, qui in excelso sedet et redit ex Aegypto et habitat Nazareth, ne figurentur coloribus. si non mortuos suscitauit et erexit paralyticos et leprosis praebuit purgationem et caecos illuminauit, dein et expressam fecit *linguam mutorum* et bases *claudorum* firmauit et expulit daemones, nisi aperuit *aures surdorum* et omnia operatus est gloriosa et in deo signa perfecit, ne pingantur. et nisi passionem uoluntarie suscepit et infernum spoliauit et surgens in caelos ascendit *qui uenturus est iudicare uiuos et mortuos*, non scribantur neque figurentur scripturae uel historiae quae ista enarrant tam per litteras quam colores. at si haec omnia facta sunt – et magnum est pietatis mysterium –, utinam esset possibile ut et caelum et terra et mare, animantia quoque omnia et uirgulta et quicquid aliud est enararent illa et per uoces et per litteras et per picturas. eorum enim quae non sunt formatio idolica pictura nominatur, quae et paganae fabulationis poema finxit, eorum quae nunquam fuerunt per essentiam facturam desipienter asseuerans. et certe nulla est condescensio ecclesiae Christi *cum idolis* – absit. neque enim uitulas adorauimus neque *uitulum in Choreb* fudimus neque deus a nobis creatura aestimata est; sed neque rursus *sculptili* procidimus et *Behelphegor initiati sumus*, neque natorum *†occisores* ut *sacrificatores†* aut occulta mysteria celebrauimus, neque *filios* nostros et *filias immolauimus* umquam *daemonibus*, ut in nos ea quae a Salomone idolorum cultoribus dicta sunt assumantur. numquid a

Rom. 510

PL 129, 319

La.-Co. 287

6–22 si – daemonibus ~ *LS^b* p. 509,12–23 (*Pr f.* 55^v–56^r): „Nisi mortuos suscitauit et paralyticos erexit et leprosis purgationem dedit et oculos caecorum aperuit et daemones effugauit (et fugauit *Pr^{ac} prob.* [*fⁱ in ras.*]) et nisi aperuit aures surdorum et omnia operatus est, quae gloriose (gloriosae *Pr^{ac}* [*a eras.*], *leg.* gloriosa) et (ut *Werminghoff*, *sed cf. gr.*) Dei miracula perfecit, non scribantur. Nisi passionem uoluntarie suscepit et infernum expoliavit et surgens in caelos ascendit, qui uenturus est iudicare uiuos et mortuos, non scribantur neque designentur, quia haec recitantur et per litteras et per colores scripturae et historiae. Si enim haec omnia facta sunt – et magnum est pietatis mysterium –, utinam fuisset possibile caelum et terram et mare et animalia omnia enarrare ea et per uoces et per litteras et historias. Non existentium enim designantium (designatio *Werminghoff*) idolica scriptura nominatur (*lac. statuit et uerba* quae etiam Graeca ars fingendi fabulas simulauit [*cf. gr. et Anast.*] *supplenda esse con.* *Werminghoff*), quae non fuerunt in essentia delirate factura. Et ne una condescensio (condisc- *Pr^{ac}* [*e superscr. Prⁱ⁻²*]) ecclesiae Christi cum idolis? Absit; neque enim uitulos adorauimus neque uetulum in Choreb fudimus neque Deum nobis mundum existimauimus neque iterum in sculptili inclinati sumus et Beelphegor consecrati sumus (*nihil respondet uerbis graecis οὐδὲ τεκνοφόνους τελετὰς ἢ κρύφια μυστήρια ἐτελέσαμεν*) neque filios nostros aut filias aliquando daemonibus immolauimus.” *Continuatur loco infra laudato.*

P VE 6–22 ~ *LS^b*

1 alimonia *P^{ac}* (*abbr. add. P^c*) VE 2 nec] ne P 3 dimisionem P 6 Nazaret P *fort. retinendum* (*cf. gr.*) 7 paralyticos VE | cecos *codd.* 8 deinde *ed. Rom.* ex F* 9 gloriosa ~ παράδοξα (*cf. Act. III p. 249,20 al.*) 10 uoluntariae P 11 c(a)elum VE *edd.* 11–12 non scribantur neque figurentur *scripsi coll. gr. et LS^b* (*cf. ed. Rom.^{ms}*): non scribant neque figurent P *V^{pc}* neque figurent *V^{ac}* (non scribant *add. Vⁱ s.l. ed. Rom.^{ms}*) E (figurentur *F²*) *edd. i.t.* 11 non] *cf. supra p. 435,18* 12 scribantur] *cf. supra p. 435,17* 13 quam + per *ed. Rom.* fort. recte, cf. gr. | at]* ad *P^{ac}* (*d in t mut. P^c*) | mysterium + ut *P^{ac}* (*sublin.*) 14 celum P E 15 quidquid *ed. Rom.** | enarrent *P^{ac}* (*ra add. P^c s.l.*) VE *edd.* 16 idolis *P^{ac}* (*s exp.*) 17 finxit VE | numquam P V 18 asserans *P^{ac}* (*ue add. P^c s.l.*) | condescensio] *H.J. Vogt AHC 20, 1988, 148 Anastasium συγκρατάσις legisse suspic., sed cf. Taras. apol. p. 9,10 et Act. I p. 95,6; cf. etiam Nicol. I. epist. 90 p. 497,9–10 et epist. 91 p. 523,12 Perels* 19 uitulas *P^{ac}* (*uit in ras., u² add. P^c s.l.*) | adorantes *P^{ac}* (*nte sublin., uimu add. P^c s.l.*) | deus post creatura *ed. Rom.** 20 praecidimus VE | Beelphegor *ed. Rom.** 21 occisores ut sacrificatores (*locus corruptus, ut uidetur*) occisores aut (*sic F²*) sacrificatores <fuimus> *ed. Rom.** (*cf. filios suos sacrificantes Vulg.; deest in LS^b*) 22 demonibus *codd.* 23–439,1 a nobis ~ ἐφ' ἡμῶν? (*cf. gr. V*)

ἡ γῆ ἐν τοῖς αἵμασιν ἢ εἰκόνα εἰς τὸν ναὸν ἐποιήσαμεν τετράμορφον ἔχουσιν εἰδω-
 λον καὶ ταύτη προσεκυνήσαμεν; μὴ βδέλυγμα ἐρπετῶν καὶ κτηνῶν ἐπὶ τῷ τοίχῳ
 τοῦ ναοῦ κατεγράψαμεν; ἢ πάλιν ἡμᾶς ὁ Ἰεζεκιήλ ἐθεάσατο θρηνοῦντας τὸν Ἄδω-
 νιν καὶ θυμιῶντας τῷ ἡλίῳ; περὶ ὧν φησιν ὁ ἀπόστολος· ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει
 παρὰ τὸν κτίσαντα. μὴ ἄρα ἐστήσαμεν εἰκόνας τῶν δύο πορνῶν ἐν Αἰγύπτῳ, τῆς
 Ὀλοδάμ καὶ τῆς Ὀλίβας, καὶ ταύτας προσεκυνήσαμεν; ἢ αὖθις θυσίαι παρ' ἡμῶν
 τῷ Βῆλ ἐν Βαβυλῶνι καὶ τῷ Δαγῶν ἐν Παλαιστίνῃ προσηνέχθησαν; ἢ τοῖς ἄλλοις
 θεοῖς τῶν ἐθνῶν ὑπεπέσαμεν; οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι. κατηγορεῖτω μηδεὶς, ὅτι
 μηδὲν τῶν ὄντων καὶ γενομένων τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα ὁ λαὸς τοῦ Χριστοῦ
 μέχρι τήμερον πλήν τῆς ἀγίας καὶ ζωαρχικῆς τριάδος ἐσεβάσθη ἢ ἐλάτρευσε — μὴ
 γένοιτο· ὁ μὲν γὰρ τρόπος τῆς τῶν εἰδώλων λατρείας πρόδηλος, χριστιανοῖς δὲ
 θεοσεβέσιν ὁ τῶν ἀπάντων δεσπότης τὸ προσκυνούμενον.

Εἰ δὲ καὶ τις ἰουδαϊκῶς κινούμενος πρὸς τὴν ἔγκλησιν τὰ πάλαι τοῖς εἰδωλομανοῦσι
 καταβώμενα ἐπιφημίζει καὶ εἰδωλολατρίαν ἐπιγράφει τῇ ἐκκλησίᾳ ἡμῶν ἐκ τῆς τῶν
 σεβασμίων εἰκόνων ἐνθέου καὶ θαυμαστῆς πρὸς τὰ κρείττονα ὁδηγήσεως, ἡγείσθω
 μὲν οὐδὲν ἄλλο ἢ κύων καθυλακτῶν καὶ ὡς ἐν σφενδόνῃ πόρρῳ ἀποβαλλόμενος
 ἀκουέτω ὡς Ἰουδαῖος· εἴθε ἦν καὶ τὸν Ἰσραήλ διὰ τῶν ὀρωμένων ὧν προσετάγη
 προσάγειν τῷ θεῷ τὴν προσκύνησιν καὶ διὰ τῶν τυπικῶν μνημονεύειν τοῦ κτίσαν-
 τος καὶ μὴ τὸν μόσχον κατέχειν καὶ τὰς μυίας ὑπὲρ τὰς πλάκας τῆς διαθήκης. εἴθε
 τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἐπόθει μᾶλλον καὶ μὴ τὰς δαμάλεις τῆς Σαμαρείας. εἴθε ἦν
 αὐτῷ προσέχειν τῇ ῥάβδῳ τοῦ Ἀαρὼν καὶ μὴ τῇ Ἀστάρτῃ. καλὸν ἦν αὐτῷ ἅμα
 καὶ δίκαιον τὴν ὀμβρίθειον πέτραν ἀσπάζεσθαι καὶ μὴ τὸν Βάαλ. εἴθε ἦν αὐτῷ
 πρὸς τὴν ῥάβδον Μωυσέως μᾶλλον ὁρᾶν καὶ τὴν στάμνον τὴν χρυσὴν καὶ τὴν

2-3 βδέλυγμα — κατεγράψαμεν cf. Ez. 8,10 (cf. *Vulg.*) 3-4 θρηνοῦντας — Ἄδωνιν cf. Ez. 8,14 (ubi τὸν
 Θαμουύζ *Sept.*, Adonidem *Vulg.*) 4 θυμιῶντας — ἡλίῳ cf. Ez. 8,16; 4 Reg. 23,5 4-5 Rom. 1,25 5-6 μὴ —
 προσεκυνήσαμεν cf. Ez. 23,2-4 6-7 θυσίαι — Βαβυλῶνι cf. Bel et Draco 3; Jer. 39,29 7 τῷ² — Παλαιστίνῃ
 cf. Iud. 16,23 9 Phil. 2,9 16 cf. Is. 56,10 19 τὸν μόσχον cf. Ex. 32,4 et 8 | τὰς μυίας cf. 4 Reg. 1,2 sqq. |
 τὰς² — διαθήκης cf. Ex. 31,18 etc.; Hebr. 9,4 20 τὸ — θυσιαστήριον cf. Ex. 40,26; 3 Reg. 7,34; 2 Par. 4,19 |
 τὰς — Σαμαρείας cf. 3 Reg. 12,28; 4 Reg. 17,16 21 τῇ¹ — Ἀαρὼν cf. Num. 17,23; Hebr. 9,4 | τῇ Ἀστάρτῃ cf.
 Iud. 2,13; 2 Par. 24,18 22 τὴν — πέτραν cf. Ex. 17,6; Num. 20,11 | τὸν Βάαλ cf. 3 Reg. 16,31 et 18,26; 4 Reg.
 17,16; Iud. 2,13 etc. 23 τὴν¹ — Μωυσέως cf. Num. 20,11 | τὴν² — χρυσὴν cf. Ex. 16,33 23-44,1 τὴν
 κιβωτόν cf. Ex. 25,10 sqq.

8-12 κατηγορεῖτω — προσκυνούμενον cf. Germ. epist. ad Thom. infra p. 468,2-4 et 468,6-7 13-17 Εἰ —
 Ἰουδαῖος cf. Germ. epist. ad Thom. infra p. 456,11-20 17-44,2 εἴθε — ἐξωτέραν cf. Leont. Neap. c. Iud. supra
 p. 366,8-18 (p. 366,13-18 ad uerbum fere)

HV T M 18-22 καὶ — Βάαλ ~ *Leont.*

1 ἐν τῷ αἵματι V | ἐν τῷ ναῷ V 2 ταῦτα H | βδέλυγματα *Mosch.* (sed cf. *Sept.*) 3 ὁ om. T edd.
 3-4 Ἄδωνι Pa Ἄδωνι *Mosch.* 5 ἐστήσαμεν M | δύο πορνῶν εἰκόνας (om. τῶν) H | ἐν + τῇ M
 6 Ὀλοδάμ] Σολοδάν H Σολοδάμ V, Ὀδοδάμ *Mosch.*, exspectaueris Ὀολᾶς (cf. *Sept.*) | τῆς] τὰς V | Ὀλίβας]
 Ὀλίνας H Ὀλκάνης V (prob.) Ὀλίβα Pa *Mosch.*, exspectaueris Ὀολιβᾶς (cf. *Sept.*) | ταῦτα M Pa 8 ὑπεπέ-
 σομεν T edd. 9 μηδὲ HV | τὸ² om. H 10 σήμερον H | πλήν om. H 12 ὁ τῶν] ὁ τὸν Pa
 14 εἰδωλολατρίαν HV edd. εἰδωλολατρεία Pa 16 ἐν] ἐπὶ HV | σφενδόνι HV Pa | ἐκβαλλόμενος H
 17 ὡς + ὁ V Pa | τὸν] τοῦ Pa | διὰ om. Pa | ὀρωμένων + ἐξήλου M | ὧν] ὧ M, om. Pa
 18 προσάγειν M | τυπικῶν] exspectaueris τύπων (cf. *Leont.*) 19 κατέχειν om. Pa | καὶ τὰς μυίας om.
 H | τὰς] τοὺς V | μύας M 20 ἐπόθει V | τῆς] τὰς V 22 ὀμβρήθειον T ὀμβρόθειον ed. Rom.* | τὸν]
 τὴν V Pa | Βάαλ M | ἦν αὐτῷ om. V 23 ῥάβδον + τοῦ V ῥάβδον Pa | Μωυσέως Pa: Μωυσέος HV
 Μωσέως T M edd. | μᾶλλον om. V 23-44,1 ὁρᾶν — κιβωτόν] ὁρᾶν τὴν στάμνον, τὴν κιβωτόν V

- nobis *interfecta est terra in sanguinibus* uel imaginem in templo fecimus quadriforme habentem idolum et hanc adorauius? numquid *abominationem* repentium et pecorum supra murum templi depinximus? aut iterum nos Hiezechihel uidit *plangentes Adonidem* et incensum ponentes *solī*? de quibus dicit apostolus:
- 5 *seruierunt creaturae potius quam creatori*. putasne statuimus imagines duarum fornicariarum in Aegypto, Olodam scilicet et Oliba, et has adorauius? an rursus a nobis sacrificia Bel in Babylone et Dagon in Palaestina oblata sunt uel aliis diis Ha. 238 Ma. 98
- gentium procidimus? non sunt haec, non sunt. calumniatur nullus, quoniam in nullo eorum quae consistunt et facta sunt *nomen quod est super omne nomen*
- 10 *populus Christi* usque hodie praeter sanctam et uiuificam trinitatem coluit uel seruauit – absit; nam modus idololatriae manifestus est, christianis autem dei PL 89, 510
- cultoribus omnium dominator est adorandus.
- Porro si quis Iudaico more ad accusationem motus quae olim contra idolorum cultores dicta sunt diffamauerit et idololatriam ecclesiae nostrae ascripserit ex Rom. 511
- 15 uenerabilium imaginum deifico et mirabili ad meliora ducatu, nihil aliud arbitremur quam ut canis latret, et in funda procul abiectus audiat sicut Iudaeus: utinam et Israhel per uisibilia iussus esset deo adorationem offerre et per typica memor esse PL 129, 320
- creantis, et non uitulum retineret ac muscas super tabulas testamenti. utinam sanctum altare magis desiderasset et non uitulas Samariae. utinam attendisset Aaron
- 20 uirgam et non Astarten. bonum quippe simul et iustum esset ei petram salutare quae imbres diuinitus dedit et non Baal. utinam ad uirgam Moysi magis intuitus esset et

8–11 non¹ – absit ~ *LS^b p. 509,23–25 (Pr f. 56^r)*: „Non sunt haec nobis, non sunt, nullus accusetur, quoniam nihil, quae existunt aut facta sunt, praeter nomen quod est super omne nomen, uiuificam trinitatem populus Christi usque hodie seruit aut ueneratus est; absit.” *Continuatur loco infra laudato*. 13–19 si – Samariae ~ *LS^b p. 509,25–31 (Pr f. 56^v)*: „Si enim quis Iudaice motus ad calumniandum, quae olim idolorum culturis acclamantia profanatur et idolorum cultura ascribere (adscr- *Pr^{ac}* [d exp.]) ecclesiae nostrae de uenerabilibus imaginibus diuinis et mirabilibus ad meliora directis, existimemus nihil aliud aut canem latrantem et acsi in fundibula procul eicientem, audiat sicut Iudaeus: Utinam esset, et Israhel per uisibilium (*leg. uisibilia*), quam deputatus est, offerre Deo adorationem et per exempla memorari factorem et non vitulum tenere et muscas super tabulas testamenti; utinam sanctum altare diligeret et non uitulas Samariae.” *Continuatur loco infra laudato*. 20–441,6 bonum – est ~ *LS^b p. 509,31–510,2 (Pr f. 56^v)*: „Bonum illi esset simul et iustum rorissimam diuinam petram amplectere et non Beel. Utinam esset illi ad uirgam Moysi magis aspicere et ad urnam auream et arcam et propitiatorium, laminae (laminas *Werminghoff*), ephod, mensam, tabernaculum interius et exterius, quae omnia in gloria facta Dei etsi manufacta (-ta *Pr^{ec}* [a³ in alia litt.]), sed magis sancta sanctorum dicebantur, et Cherubin (-bim *Pr^{ac}* [m per rasuram in n mut.]) sculpta, quorum memoriam faciens apostolus inquit: „Cherubin (-bim *Pr^{ac}* [m per rasuram in n mut.]) gloriae obrumbrantis (-tis *Pr^{ec}* [s s.l., a exp.]) propitiatorium”, quibus et diuina vegetari gloria et scriptura docemur. Si istis attenderet, nunquam idolis inclinaretur. Omne enim opus in nomine Domini factum pretiosum et sanctum dictum est”, et cetera.

P VE 8–11 ~ *LS^b* 13–19 ~ *LS^b* 20–441,6 ~ *LS^b*

1 infecta *ed. Rom.* (cf. app. crit. gr.)* 2 abominationem P E 3 depinximus P^{ac} (n add. P^c s.l.) V | Hiezechiel E Ezechiel *ed. Rom. ex F* 4 ponentes om. V^{ac} (add. V¹⁻² post et in fine lineae) E *edd.*, offerentes add. F² *edd. post soli* 6 Olodam *scripsi coll. gr.*: Solodam *codd.* (cf. gr. HV, fort. retinendum) Oola *ed. Rom.* (Oolla Vulg.)* | Oliba *scripsi coll. gr.*: Solebas *codd.* (solas F²) Ooliab *ed. Rom.* (Ooliba Vulg.)* | et has] et et as (sic) V etas (sic) E eas F² *edd.* 7 Bel] uel VE | Palestina *codd.* | ablata VE 11 seruauit] „gr. latria adorauit” *ed. Rom.^{mg}*, sed cf. *Anastasi adnotationem ad p. 373,2* | idolatriae P^{ac} (lo *sublin.*) VE 16 Iudeus *codd.* 17 Israel VE *edd.* | iussus (~ προσεταγή) uisus E *edd.* | tipica VE | esset VE *edd.* 18 fort. retinere scribendum, cf. gr. 20 Adstarten P Astarthen VE Astartem *ed. Rom.** | salutarem P^{ac} (abbr. del.) 21 Moysis P

κιβωτόν, τὸ ἱλαστήριον, τὸ πέταλον, τὸ ἐφούδ, τὴν τράπεζαν, τὴν σκηνὴν τὴν ἑσωτέραν καὶ τὴν ἑξωτέραν· ἅπερ πάντα εἰς δόξαν γενόμενα τοῦ θεοῦ, εἰ καὶ χειροποιήτα, ἀλλ' οὖν Ἅγια Ἄγιον ἔλεγοντο, εἴτα καὶ τὰ χερουβὶμ τὰ γλυπτὰ, ὧν μνήμην ποιούμενος ὁ ἀπόστολός φησι· *χερουβὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον*· οἷς καὶ τὴν θείαν ἐποχεῖσθαι δόξαν παρὰ τῆς γραφῆς διδασκόμεθα. εἰ τοῦτοις προσεῖχεν, οὐκ ἂν τοῖς εἰδώλοις ὑπέπεσε. *πᾶν γὰρ ἔργον ἐν ὀνόματι κυρίου* γενόμενον τίμιον καὶ ἅγιον πέφυκε.

Καὶ τί δεῖ τὸ γράμμα εἰς μῆκος ἐκτείνεσθαι, καὶ μάλιστα πρὸς ἄνδρα θεάρεστον καὶ σκεῦος ἐκλελεγμένον θεῶ καὶ τὴν χάριν εἰληφότα τοῦ πνεύματος καὶ παρακύπτειν εἰς τὰ βάθη τῶν θείων δογμάτων δυνάμενον καὶ θεοδηγῆτως κατανοεῖν εἰς ἄκρον τὸ ὕψος τῆς γνώσεως; ἀλλ' εἰς μέχρι τοῦδε εἰς τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν, τῆς ὑπερμάχου σου, ἡγιασμένε, καὶ πάντων τῶν χριστιανῶν δεσποίνης ἀποθαυμάζοντες τὰ μεγαλουργήματα καὶ οἷον αὐτὸς μὲν ὑπ' αὐτῆς ἀπεδείχθης ἐν ἅπασιν ὁδηγούμενος καὶ διασφζόμενος καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν κραταιούμενος. ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἐκ πολλοῦ κατ' αὐτῆς παροινήσαντες τοσοῦτον εὖρον ἀντίμαχον, ὅσον εἶχον ἀντίδικον. καὶ τοῦτο οὐ θαυμαστόν. εἰ γὰρ Βετουλούα διὰ χειρὸς Ἰουδῆθ γυναικὸς Ἰσραηλίδος διεσφζετο, ἥς ἔργον ἡ Ὀλοφέρνου ἀναίρεσις, ἣν καὶ σώτειραν τοῦ Ἰσραὴλ οἱ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκήρυξαν, πῶς οὐκ ἂν ἔδει πλέον τὴν σὴν ὑπερφυῆ ἀγιότητα τοιαύτη συμμάχῳ κεχηρμένην κατάρξαι τῶν πολεμίων τῆς πίστεως καὶ νίκη στεφανώσαι τοὺς ὑπὸ χεῖρα; ἀλλὰ ταῖς αὐτῆς ἰκεσίαις καὶ τῶν ἀγίων ἀπάντων ὁ κραταιὸς ἐν πολέμῳ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, ὁ ὁδηγήσας σε ὑπὲρ τὸν Ἰωσήφ ὥσει πρόβατον φυλάξει σε, ἡγιασμένε, εἰς χρόνους ἐπιμήκεις ἅπαν τὸ χριστιανικὸν εὐεργετοῦντα πολίτευμα καὶ τῷ θεῷ κανόνι πάντας στοιχεῖν ὁδηγοῦντα ἅμα καὶ παροτρύνοντα καὶ φυλάσσειν τὴν παρακαταθήκην, ἣν παρὰ τῶν πατέρων

1 τὸ ἱλαστήριον cf. Ex. 25,17 | τὸ πέταλον cf. Ex. 28,36 | τὸ ἐφούδ cf. 1 Reg. 2,18 | τὴν τράπεζαν cf. Ex. 25,33 | 1-2 τὴν² - ἑξωτέραν cf. Ex. 26,1 sqq. | 3 Hebr. 9,3 | τὰ¹ - γλυπτὰ cf. Ex. 25,18 | 4 Hebr. 9,5 | οἷς - δόξαν cf. Ps. 79,2 | 6-7 πᾶν - πέφυκε cf. Col. 3,17 | 9 σκεῦος ἐκλελεγμένον cf. Act. 9,15 | 16-17 Βετουλούα - ἀναίρεσις cf. Idt. 13 | 17-18 ἦν - ἐκήρυξαν cf. Idt. 15,9-12 | 20-21 ὁ - θεὸς cf. Ps. 23,8 | 21 ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος cf. Ps. 7,12 | 21-22 ὁ² - πρόβατον cf. Ps. 79,2 | 24 cf. 1 Tim. 6,20; 2 Tim. 1,14

2-7 ἅπερ - πέφυκε cf. Steph. Bostr. fr. c. Iud., Act. II p. 155,1-157,1 et 157,17-159,4 (cf. Ioh. Dam. imag. III 73); Germ. epist. ad Thom. infra p. 470,25-29 | 24-442,1 φυλάσσειν - εἰλήφαμεν cf. Greg. Naz. or. 6 (de pace I) (CPG 3010,6) c. 22,9-10 Calvet-Sebasti

HV T M

1 ἱλαστήριον + τε καὶ Pa | 1-2 τὴν³ - ἑξωτέραν om. V | 2 γενόμενα τοῦ om. V | 3 εἴτα om. Pa | 6 ἐν ὀνόματι κυρίου] τὸ διὰ θεὸν H (fort. secundum Mt. 7,22-23) | 6-7 γινόμενον H Pa | 8 δεῖ H M: δὴ V T Pa | 11 ἀλλ' - ἐπανέλθωμεν] locus obscurus, quem sanare studuerunt M et T (uide infra); fort. haec epistulae compilatorem produnt; cf. etiam Speck, Artabasdos p. 167-170 | ἀλλὰ μέχρι M | τοῦδε + καὶ T edd. | εἰς² + δὲ M | 12 ἐκθαυμάζοντες H | 13 οἷον] οἷς M | αὐτὸς om. HV | ἐν πᾶσιν H εἰς ἅπαντα V | 16 εἰ] ἡ Pa | Βετουλούα T: Ἀβελ Βαιτουλ(ούα?) H Ἀβελ (sic) V Βετούλη M Βετουλοῦα Pa Βαιτυλουα Sept. | χειρὸς + καὶ M | Ἰουδῆθ HV T Pa: Ἰουδῆθ M Sept. | 17 ἡ om. M | ἦν T: ἦν HV M Pa | καὶ om. ed. Rom.* | σώτειραν T (ei T¹⁻² ex corr.) M ed. Rom.^{ms}: σωτήρα HV Pa σωτηρίαν ed. Rom.* ex Vc^{ms} (Morin?) | οἱ] οὐ H | 18 τὸν om. V | καιρὸν + ἐκεῖνον αὐτὴν M καιρὸν <ἐκεῖνον> Speck, Artabasdos p. 171 non male (an coll. lat. <αὐτὸν> καιρὸν scribendum?) | ἐκήρυξαν] ἐδίδαξαν V ἀνεκήρυξαν M | ὑπερφυῆ V T edd. | ἀγαθότητα H | 19 κεκρυμμένην Pa | κατάρξαι T Pa | 19-20 νίκη - χεῖρα] haec epistulae ad patriarcham missae uix congruunt, sed fort. aliunde petita ab ipso compilatore inserta sunt; cf. etiam Speck, Artabasdos p. 172 | 19 νίκαις HV | 20 ταῖς αὐτοῦ ἰκεσίαις H τῆς αὐτῆς ἰκεσίαις V | πάντων Pa | 21 πολέμ T sine abbr. πολέμοις Pa ed. Rom.* (ex Vc) | 22 φυλάξοι ed. Rom.* (incertum in T) | 23 εὐεργετοῦντες H | καὶ - στοιχεῖν om. V | πάντα T Pa | 24 καὶ² om. M

urnam auream, arcam, propitiatorium, petalum, ephoth, mensam, tabernaculum
interius et exterius; quae omnia in gloria dei patrata, licet manu facta, *Sancta* tamen
appellabantur *Sanctorum*, deinde et cherubim sculptiles, quorum memoriam faciens
apostolus ait: *cherubim gloriae obumbrantia propitiatorium*; quibus et diuinam uehi
5 gloriam a scriptura docemur. si his intendisset, non utique idolis procidisset. *omne*
namque opus quod *in nomine domini* fit pretiosum et sanctum est.

Et quid opus est epistolam in longum extendere, et maxime ad uirum deo placitum et
uas electum a deo, gratiam adeptum spiritus et in profunda diuinorum dogmatum
ualentem prospicere atque deo ductore considerare summam scientiae altitudinem?
10 uerum hinc ad propositum redeamus, propugnatrix tuae, o sanctissime, ac omnium
christianorum dominae magnificationes et qualis ipse ostensus fueris in cunctis ab La.-Co. 290
illa directus et saluatus atque contra inimicos confortatus admirantes. illi uero qui ex
multo iam tempore contra eam debacchati sunt tanto inuenerunt resistentem, quanto
habuerunt sibi contradicentem. et hoc mirum non est. si enim Bethulia per manum
15 Iudith mulieris Israhelitidis saluabatur, cuius opus Holofernis peremptio fuit, et
hanc saluatricem Israhel hi qui per idem tempus erant praedicauerunt, quomodo non
oporteret amplius tuam amplissimam sanctitatem tali propugnatrice usam aggredi
fidei hostes et uictoria coronare subiectos? sed eiusdem supplicationibus et omnium
sanctorum *potens in proelio* deus noster, *fortis et* longanimis, qui *deduxit* te super
20 *Ioseph*, ut *ouem* custodiat te, sanctissime, in annos prolixos, uniuersae christianae
bene operantem conuersationi et sacro kanoni obtemperare cunctos docentem et
incitantem et *custodire depositum* quod a patribus suscepimus, conuertentem eos qui

P VE

1 ephoth (cf. *ThLL* s. u. et *supra* p. 367, 11) ephod *ed. Rom.** (ephod F) 3 cherubin VE 4 cherubin P VE (corr. F) |
adumbrantia *ed. Rom.** 5 prouidisset P^{ac} (c P^c s. l.) VE (corr. F²) 7 extendere *om.* V^{ac} (*suppl.* V¹ post est in fine
lineae) E | placitum *ed. Rom.*: placidum *codd.* 9 summam *ed. Rom.* (cf. gr.): summae *codd.* 10 ac] et *ed. Rom.**
11 domine P VE, corr. F 12 atque *om.* VE et *ed. Rom.** 14 habuerunt] inuenerunt VE *edd.*, sed cf. gr. | Betulia
*ed. Rom.** *corr.*, sed cf. *Vulg. Idt.* 6, 10 al. | manum] magnam P^{pc} (g *add.* s. l. et u in a mut. P^c) 15 mulieris Israhelitidis
*ed. Rom.** mulierem Israhelitidem P muliere Israhelitidem VE | Holoferni P 16 saluatorem P *ed. Rom.** (cf. *app. crit.*
gr.) | Hisrael V Israel E *edd.* | hi – erant P: qui per idem tempus VE *edd.* 19 praelio VE *edd.* | longanimus *ed. Rom.**
20 ut] et V^{ac} (in e *scr.* u V¹⁻²) E 21 conuersationi ~ πολιτεύμα? (*Anast. fort. intellexit* πολιτείαν; cf. *supra* p. 345, 14
et *Vulg. Eph.* 2, 12) | canonis VE *edd.*

Ma. 100 ειλήφαμεν, ἐπιστρέφοντα τοὺς πρὸς ὀλίγον ἀγνωμονήσαντας, ἡ διαρκὴς ἡμῶν χαρὰ καὶ κοινὸν ὄφελος καὶ ἀπόλαυσις, ἀγιώτατε καὶ πᾶσι τοῖς χριστιανοῖς ποθητέ.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Πέτρον τὸν θεῖον ἀπόστολον ζηλώσας
Rom. 512 ἐσάλπισεν ἡμῖν ἐκ Ῥώμης τὴν ἀλήθειαν καὶ ὁ μακάριος οὗτος πατήρ.

Θεοδόσιος ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς καὶ νοτάριος ἀνέγνω·

5

Ha. 240 Ἐπιστολὴ Γερμανοῦ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου γενομένου Κωνσταντινου-
πόλεως πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον Συνάδων

Ἐπιστολὴν τῆς ὑμετέρας θεοφιλείας ἀποδέδωκεν ἡμῖν Ταράσιος ὁ πανεύφημος πα-
τρίκιος, ἐν ᾗ περιείχετο περὶ τοῦ θεοφιλοῦς ἐπισκόπου Νακωλείας. σημαίνομεν οὖν
αὐτῇ ὡς καὶ πρὸ τοῦ δέξασθαι ἡμᾶς τὰ γράμματα τῆς ὑμετέρας θεοφιλείας καταλα- 10
βόντος ἐνταῦθα τοῦ αὐτοῦ θεοφιλοῦς ἐπισκόπου εἰς λόγους ἤλθομεν πρὸς αὐτόν,
ἀνακρίνοντες τὸ φρόνημα αὐτοῦ ὅποιος ἔχεται γνώμης περὶ τῶν ἀκουσθέντων ἡμῖν
περὶ αὐτοῦ. καὶ ταύτην ἡμῖν προεβάλετο τὴν ἀπολογία — δέον γὰρ λεπτομερῶς
πάντα σημαίνει τῇ ὑμετέρᾳ θεοφιλείᾳ — ὅτι „ἀκούσας τῆς θείας γραφῆς λεγούσης·
οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα προσκυνεῖν αὐτῷ, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς 15
γῆς, κατὰ τοῦτο εἶπον ὅτι οὐ χρή χειροποιήτοις προσκυνεῖν ἡγουν τοῖς ὑπὸ ἀν-
θρώπων κατεσκευασμένοις, ἐπεὶ τοὺς ἀγίους τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας τοὺς ἀληθεῖς
μαργαρίτας τῆς πίστεως πάσης τιμῆς ἀξίους ἡγούμεθα καὶ τὰς πρεσβείας αὐτῶν
ἐπικαλούμεθα.”

Πρὸς ταῦτα τοίνυν ἡμεῖς ἀπεκρινάμεθα αὐτῷ ὅτι „τῶν χριστιανῶν ἡ πίστις καὶ τὸ 20
σέβας καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον θεὸν ὑπάρχει, καθὼς γέγραπται ὅτι
κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. καὶ ἡ δοξολογία ἡμῶν
καὶ ἡ λατρεία ἡμῶν αὐτῷ μόνῳ προσάγεται· παρὰ τε τῶν ἐν οὐρανοῖς ἁγίων καὶ

15–16 cf. Ex. 20,4–5; Deut. 5,8–9 22 Mt. 4,10; Lc. 4,8; cf. Deut. 6,13 et 10,20

6–450,5 Germ. I. epist. ad Ioh. episc. Synad. (a. 727?) (CPG 8002; cf. Grumel/Darrouzès, Reg. n. 328 [„ca. a. 723/725”]), PG 98, 156–161 (ex Actis Nicaenis = Mansi); cf. Thümmel, Frühgeschichte n. 80; Stein p. 5–23 et 82–88 („a. 727”); Speck, Affäre p. 148–151; Brubaker/Haldon 2011 p. 94–97 20–23 τῶν — προσάγεται cf. Anast. Antioch. epist. ad scholasticum supra p. 372,2–6

HV T M 6–450,5 = Mo f. 219^r–223^r

1 ἐπιστρέφοντες H ἐπιστρέφοντας Pa 1–2 ἡ — ποθητέ om. V 1 ἡ — χαρὰ] ἡ δι’ ἡμῶν χαρὰ Pa
2 καὶ κοινὸν ὄφελος om. H | ποθητέ] ποτέ Pa 3 Ταράσιος om. M | Πέτρῳ τῷ θεῷ V T | ἀποστόλῳ T,
om. V 4 μακάριος] θειώτατος M | οὗτος + ἀνὴρ καὶ H 5 ὁ — καὶ om. V 6–7 Τοῦ αὐτοῦ (praecedat
confessio fidei de imaginibus [CPG 8005]) ἐπιστολῇ (sic) πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Συνάδων Mo 6 Ἐπιστολὴν
H Ἐπιστολ’ V | μακαριωτάτου T: ἀγιωτάτου HV M, sed cf. lat. et LS^b | γενομένου om. V 8 θεοφιλ’ HV
θεοφιλείας Mo ed. Rom.* | ἐκδέδωκεν H 9 Νακωλ V Νακολείας T Νακολίας Mo 10 θεοφιλ’ HV θεοφιλείας
Mo ed. Rom.* 11 αὐτοῦ om. V 12 περὶ] παρὰ H 13–14 δέον — θεοφιλείᾳ suspectum esse conii. Speck,
Affäre p. 148 et p. 150 adn. 11 14 σημαίνει V M σημασαι Mo | ὑμετέρᾳ] ἡμῶν (sic) Mo | φιλία H θεοφιλ’ T
θεοφιλία V edd. Mo 15 πᾶν] παντὸς Sept. (uar. lect. πᾶν Ex. 20,4; cf. e.g. Ioh. Dam. imag. I 4,8 et supra p.
288,21) | αὐτό V T 15–16 ἐν τῇ γῇ M 16 post γῆς lac. statuit Speck, Affäre p. 149 | ὅτι οὐ χρὴ] τοῖς
nec plura H | προσκυνεῖν + οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα H 16–17 ἡγουν — κατεσκευασμένοις] nihil
respondet in LS^b 17 κατασκευασθῆσιν (sic) Mo 17–19 ἐπεὶ — ἐπικαλούμεθα] locus difficilis; cf. Stein p. 8
adn. 12 et p. 10; Thümmel, Frühgeschichte p. 156 adn. 289 et p. 375 sententiam Germano tribuit (sed cf. LS^b); Speck,
Affäre p. 149 sententiam hic omnino ineptam uel ex lac. (uide supra) ortam esse arbitratur 17 ἀληθινούς (sic)
Mo 18–19 καὶ — ἐπικαλούμεθα om. T 20 τοίνυν] οὖν V nūn Mo | ἀπεκρίθη(μεν) H ἀπεκρινόμεθα T |
ὅτι om. H 21 ὑπάρχει θεόν Mo | ὅτι om. Mo 21–23 ὅτι — προσάγεται om. M 22 κύριον + δὲ H
23 ἡμῶν om. Mo fort. recte (cf. LS^b) | ante παρὰ fort. lac. statuenda (cf. Et post pauca LS^b)

ad modicum quid non intellexerunt, o iuge gaudium nostrum et communis utilitas et Ma. 99
refectio, sanctissime et omnibus christianis amabilis.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Petrum diuinum apostolum aemulatus tuba
cecinit nobis a Roma ueritatem etiam pater iste beatus.

Rom. 512

5 Theodosius reuerentissimus monachus et notarius legit:

Epistola Germani beatissimi qui fuit patriarcha Constantinopoleos ad Iohannem Ha. 239
episcopum Synadensium

Epistolam uestrae deo amabilitatis tradidit nobis Tarasius laudabilissimus patricius,
in qua continebatur de deo amabili episcopo Nacoliae. significamus ergo ei quod et PL 129, 321
10 ante quam suscepissemus litteras uestrae deo amabilitatis, cum huc peruenisset idem
ipse deo amabilis episcopus, ad sermones uenimus cum eo, diiudicantes sensum eius
qualis haberetur sententiae super his quae audieramus de illo. et hanc nobis propo-
suit rationem – oportunum est enim ut omnia subtiliter significemus deo amabilitati
tuae –, quod audisset diuinam scripturam dicentem *non facies omnem similitudinem*
15 ad adorandum ea *quae in caelo* sursum et *quae super terram sunt*. contra hoc dixi
quia non oportet adorari manufacta, id est quae ab hominibus sunt confecta; nam
sanctos Christi martyres ueras fidei margaritas omni honore dignos arbitramur et
intercessionem eorum inuocamus.

Ad haec igitur nos respondimus ei quia „christianorum fides et cultus et adoratio in
20 unum et solum deum est, sicut scriptum est *dominum deum tuum adorabis et ipsi soli seruiēs*. et glorificatio nostra et obsequium nostrum ipsi soli offertur: tam a sanc-
tis qui in caelis sunt et intelligibilibus incorporalibusque uirtutibus quam ab eis qui

6–21 Epistola – offertur ~ *LS^b p. 518,3–15 (Pr f. 73^{v-v})*: In epistola beati Germani patriarchae Constantinopolitani ad Iohannem episcopum Synadum, postquam litteras beati Gregorii papae suscepit, inter cetera inquit: „Epistolam uestrae sanctitatis suscepi, in qua referebatur de episcopo Nacholiae. Significamus enim nunc vobis, sicut et pridem (*leg. prius?*) quam susceperemus litteras uestrae sanctitatis, coniungente hic eodem Deo amabili episcopo in verbis uenimus cum ipso sciscitantes sensum eius, unde nobis relatum fuerat de illo. Ipse vero nobis hunc (*leg. hoc?*) dedit responsum – oportunum enim est singillatim omnia intimare uestrae sanctitati – quoniam audiens divina scriptura dicente: „Non facies tibi omnem similitudinem, ut adores ea, quanta in caelo sursum et quanta in terra deorsum”, secundum hoc dixi, quoniam non debetur manufactis adoratio. Nam sanctos Christi martyres, qui verae sunt margaritae fidei, omni honore dignos putamus et intercessionem eorum inuocamus. Ad haec quidem nos illi responsum reddidimus, quoniam Christianorum fides venerationem et adorationem ad unum et solum Deum refert, sicut scriptum est: „Dominum Deum tuum adorabis et illi soli seruiēs.” Glorificatio enim nostra et seruitium ipsi soli offertur.” *Continuatur loco infra laudato.* 21–445,4 a – saeculo ~ *LS^b p. 518,16–18 (Pr f. 73^{v-v}–74^r) (abbreviatum post uirtutibus)*: Et post pauca (*cf. app. crit. gr.*): „In sanctis vero, qui in caelis sunt, et invisibilibus et incorporeis uirtutibus sancta laudatur et glorificatur trinitas in singulari dominatione et deitate, sicut et unus Deus a nobis confitetur et non est praeter illum, „qui dominetur in uirtute sua in aeternum”. ” *Continuatur loco infra laudato.*

P VE 6–21 ~ *LS^b* 21–445,4 ~ *LS^b*

1 quid] quod P 5 Theodorus F *edd.* („gr. Theodosius” *ed. Rom.^{ms}*) 7 Sinadensium E Synadensem *ed. Rom.**
13 rationem] traditionem VE *edd.* („gr. rationem seu apologiam” *ed. Rom.^{ms}*) | opportunum *ed. Rom.** 14–18 au-
disset – inuocamus] *Anast. haec episcopo Nacoliae tribuenda esse non perspicis constructionem et sensum mutauit*
(*cf. Stein p. 8 adn. 12*); *accuratorem interpretationem seruauit LS^b* 15 ea] eam eorum VE *edd.* | sursum ante in caelo
E *edd.* (*fort. ex Vulg.*) | quae² om. *ed. Rom.** | contra hoc (*male uertit κατὰ τοῦτο*) „gr. iuxta hoc” *ed. Rom.^{corr}* (*uide*
supra et LS^b) 19 respondimus *ed. Rom.*: respondemus *codd.* 20 est¹ post unum *ed. Rom.** | ipsi] illi *Vulg.* (*ipsi fort.*
ex Dent. 6,13) 22 celis P E | uirtutibus ~ δυνάμεων

PG 98, 157 νοερῶν ἄσωμάτων δυνάμεων καὶ παρὰ τῶν ἐπὶ γῆς τὴν ὁδὸν ἐγνωκότων τῆς ἀλη-
 θείας, καθὼς καὶ ἐν ταῖς ἀπανταχοῦ ἐκκλησίαις τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἀγία ἀνυμνεῖται καὶ
 δοξάζεται τριάς ἐν μοναδικῇ κυριότητι καὶ θεότητι, καθὼ καὶ εἷς θεὸς παρ' ἡμῖν ὁμο-
 λογεῖται καὶ οὐκ ἔστι πάρεξ αὐτοῦ ὁ δεσπότης ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος
 La.-Co. 292 καὶ ἐκ μὴ ὄντων τὰ πάντα εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν ὅσα τε ὁρατὰ καὶ ὅσα ἀόρατα, 5
 τουτέστιν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τὴν ἀγίαν ὁμοούσιον καὶ ζωο-
 ποιὸν τριάδα. εἰς ἣν καὶ πιστεύσαντες καὶ ἦν ὁμολογήσαντες ἐβαπτίσθημεν, καθὼς
 παραδέδωκεν αὐτὸς ὁ ἐνανθρωπήσας θεὸς λόγος, ὁ εἷς τῆς αὐτῆς ἀγίας καὶ ἀκατα-
 λήπτου θείας τριάδος, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ
 τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. καὶ οὐ κτίσμασι προσκυνούμεν — μὴ γένοιτο — 10
 οὐδὲ τὸ τῇ θεϊκῇ δεσποτείᾳ ὀφειλόμενον σέβας εἰς ὁμοδούλους κατάγομεν· οὐδὲ
 γὰρ βασιλεῖς ἢ ἄρχοντας κατὰ γῆς προσκυνούμεν τὴν ἴσιν ὡς πρὸς τὸν θεὸν
 προσκύνησιν ποιοῦντες φαινόμεθα. καὶ γὰρ ὁ προφήτης Νάθαν φαίνεται ἐπὶ τῆς
 Rom. 513 γῆς προσκυνήσας τὸν Δαβὶδ ἄνθρωπον ὄντα καὶ βασιλέα, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο ἐγ-
 Ma. 101 κληθήσεται ὡς ἄνθρωπον σεβασθεὶς παρὰ τὸν ὄντα θεόν. 15
 Οὐδὲ τὴν τῶν εἰκόνων ποίησιν τῶν διὰ κηροῦ καὶ χρωμάτων ἐκτυπουμένων εἰς
 παρατροπὴν τῆς περὶ τὸ θεῖον σέβας τελειότητος δεχόμεθα· οὐδὲ γὰρ τῆς ἀοράτου
 θεότητος εἰκόνα ἢ ὁμοίωμα ἢ σχῆμα ἢ μορφήν τινα ἀποτυπούμεν· ἦν οὐδὲ αὐτῶν
 τῶν ἁγίων ἀγγέλων αἱ ὑπερέχουσαι τάξεις οὔτε κατανοεῖν οὔτε ἐξιχνιάσαι ὅλως
 ἰσχύουσιν. ἀλλ' ἐπεὶ περ ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἀνακα- 20
 λούμενος τὸ ἴδιον πλάσμα ἐκ τῆς τοῦ θανάτου κατακρίσεως εὐδοκίᾳ τοῦ πατρὸς
 καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἄνθρωπος γενέσθαι ἠξίωσε, παραπλησίως ἡμῖν μετασχὼν
 αἵματος καὶ σαρκός, ὡς ὁ μέγας ἔφη ἀπόστολος, κατὰ πάντα ὅμοιος ἡμῖν γενόμενος
 χωρὶς ἁμαρτίας, τοῦ ἀνθρωπείου αὐτοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς κατὰ σάρκα αὐτοῦ
 ἀνθρωπίνης ιδέας τὴν εἰκόνα τυποῦντες — καὶ οὐ τῆς ἀκαταλήπτου αὐτοῦ καὶ 25
 ἀθεάτου θεότητος — ἐντεῦθεν τὰ τῆς πίστεως παριστᾶν ἐπειγόμεθα, δεικνύντες ὡς
 οὐχὶ κατὰ φαντασίαν καὶ σκιωδῶς τὴν ἡμετέραν φύσιν ἥνωσεν ἑαυτῷ, καθὼς τινες
 τῶν ἀρχαίων αἰρετικῶν πλανηθέντες ἐδογμάτισαν, ἀλλ' ὅτι αὐτῷ πράγματι καὶ

4 οὐκ — πάρεξ cf. Is. 43,11 et 45,21; Os. 13,4 | Ps. 65,7 5 τὰ — εἶναι cf. Sap. 1,14 | ὁρατὰ — ἀόρατα cf. Col. 1,16 13–14 καὶ — βασιλέα cf. 3 Reg. 1,23 20 Ioh. 1,18 22–23 παραπλησίως — σαρκός cf. Hebr. 2,14 23–24 κατὰ — ἁμαρτίας cf. Hebr. 4,15

24–446,5 τοῦ — ἐνανθρωπήσεως cf. Conc. Trull. can. 82 (supra p. 344,13–346,2) 26–28 ὡς — ἐδογμάτισαν cf. Anast. Sin. uiae dux (CPG 7745) XII, 2,43–46 Uthemann

HV T M

1–2 καὶ — Χριστοῦ] nihil respondet in LS^b 1 ἐγνωκότων (ἐπιγνωκώτων sic Mo) post γῆς T edd.
 2 ἀπανταχῇ H ἀπάντων Vc edd. | ante ἐκκλησίαις add. ἀγίαις Mo | ὑμνεῖται HV 2–3 καὶ δοξάζεται
 om. V 3 ἐν μονάδι καὶ κυριότητι T edd. | καὶ θεότητι om. HV | καθὼς Mo 5 εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα
 Mo (ex Sept.?) | παράγων V 7 ὁμολογήσαμεν H 8 παρέδωκεν Mo | αὐτὸς (Mo: αὐτοῖς V ἡμῖν H, om.
 M) ὁ ἐνανθρωπήσας θεὸς λόγος (cf. lat.)] ὁ αὐτὸς θεὸς λόγος ὁ ἐνανθρωπήσας T edd. | λόγος + καὶ HV |
 τῆς αὐτῆς H M (cf. lat.): αὐτοῦ τῆς V αὐτῆς τῆς T edd. τῆς Mo 9 θείας om. HV M, sed cf. lat. 10 καὶ
 om. Mo 11 τῇ — δεσποτείᾳ] τῷ δεσπότῃ V 11–448,27 οὐδὲ² — ἐγκωμίων] haec omnia in Actis postea
 inserta esse censet Speck, Affäre p. 149–150, sed obstant ea quae in LC et LS^b laudantur 12 βασιλέα V | ἦ] καὶ
 Mo | κατὰ] ἐπὶ M Mo | προσκυνούντας H (prob.) 13 τῆς om. Mo 15 ὄντα] ζῶντα H 17 περὶ]
 παρὰ HV | οὐδὲ] οὐ V 18 ἀποτυπούμεν ἦν] ἀποτυπουμένους M | οὐδὲ + αἱ H (uide infra) 19 ἁγίων
 om. H | αἱ om. H (uide supra) 22 καὶ + συνεργία Mo | πνεύματος + καὶ H 22–23 παραπλησίως —
 σαρκός] nihil respondet in LS^b 23 αἵματος + καὶ ὕδατος H^{ac} (ὕδατος exp.) | ἀπόστολος] Παῦλος V |
 γενόμενος Mo 24 ἀνθρωπίνου M Mo 26 δεικνύντες HV M^{ac} δεικνύοντες Mo (prob.) 27 οὐχὶ] οὐ M |
 κατὰ om. Mo 27–28 καθὼς — αἰρετικῶν] καθὼς οἱ αἰρετικοὶ V 28 ἐδογμάτισαν] ἐλογίσαντο Mo

- in terra cum essent uiam cognouerunt ueritatis, quemadmodum et in ecclesiis Christi quae ubique posita sunt, sancta laudatur et glorificatur trinitas in singulari dominatione ac deitate, secundum quod et unus a nobis deus praedicatur et non est praeter eum *qui dominatur in potentatu suo saeculo* et ex non extantibus *omnia ut essent* 5 produxit quotquot *uisibilia et inuisibilia* sunt, id est pater et filius et spiritus sanctus, sancta scilicet consubstantialis ac uiuifica trinitas. in quam etiam credentes et quam confitentes baptizati sumus in nomine patris et filii et spiritus sancti, quemadmodum tradidit ipse deus uerbum qui incarnatus est, dominus uidelicet noster Iesus Christus, qui unus est eiusdem sanctae ac incomprehensibilis diuinae trinitatis. et non 10 creaturas adoramus – absit – neque culturam quae deificae dominationi debetur ad conseruos inflectimus; neque enim reges uel principes in terra adorantes aequalem illi adorationi quam deo exhibemus facere noscitur. etenim Nathan prophetam constat super terram adorasse Daud hominem existentem et regem, sed non ideo accusabitur quasi qui hominem ueneratus sit praeter deum. Ma. 102 Rom. 513
- 15 Neque imaginum facturam quae per ceram et colores formantur in subuersionem perfectionis quae circa diuinum efficitur cultum admittimus; neque enim inuisibilis deitatis imaginem uel similitudinem uel schema uel figuram ipsorum sanctorum angelorum sublimes ordines considerare uel inuestigare penitus ualent. sed quoniam *unigenitus filius qui est in sinu patris* reuocans proprium figmentum a mortis damnatione beneplacito patris sanctique spiritus homo dignatus est fieri, *similiter* ut nos 20 *participatus carnis et sanguinis*, uti magnus ait apostolus, *per omnia* similis nobis factus *absque peccato*, humani eius characteris et humanae speciei quam per carnem suscepit imaginem – et non incomprehensibilis eius et inuisibilis deitatis – formantes, hinc quae sunt fidei repraesentare urguemur, ostendentes quod non per phantasiam 25 et umbratice naturam nostram sibi unierit, quemadmodum quidam antiquorum hereticorum errantes dogmatizauerunt, sed quod ipsa re ac ueritate homo factus sit

10–23 neque – formantes ~ *LS^b* p. 518,19–28 (*Pr f. 74^r*) (*abbreviatum infra post* videtur): Et post pauca: „Neque enim divinae dominationis venerationem in confamilios transferimus; neque enim imperatores aut principes in terra adorantes similitudinem ut ad Deum adorationem facere videtur; neque imaginum facturam, quae per caeram et colores designantur, in transmutationem divinae venerationis suscepimus; neque enim invisibilem deitatem imagine aut similitudine aut habitu aut forma aliqua designamus – etiam neque ipsorum angelorum, quibus existunt ordinibus, aut sentiri vel investigari ullo modo possunt –, sed quoniam unigenitus filius, qui est in sinu patris, revocans propriam creaturam a morte iudicii bonae voluntatis patris et spiritus sancti homo fieri dignatus est, sicut inquit apostolus, per omnia similis nobis factus absque peccato, humanum eius vultum et secundum carnem eius humanam similitudinem imagine designantes et non incomprehensibilem aut invisibilem eius deitatem” et cetera. *Continuatur loco infra laudato.* 11–13 neque – regem cf. *LC I 22 p. 205,29–30 (= I Capit. p. 104,25–26) = *Hadr. p. 46,32–33* (Capitulum XII): Quod non sit aequalis adoratio, ut illi dicunt, Nathan prophetae (propheta *Hadr.*, corr. *Hampe*) erga David regem adorationi (adoratione *Hadr.*) imaginum.

P VE 10–23 ~ *LS^b*

1 essent (*P^{ec}?*) sint *ed. Rom.^{mg}* 3 preter P 4 dominetur *ed. Rom.**, sed cf. *Vulg.* | potentatu] fortitudine *Vulg. iuxta Hebr.*, uirtute *Vulg. iuxta LXX* (cf. *LS^b*) 6 ac] et *ed. Rom.** | quam¹ *ed. Rom.*: qua *codd.* | etiam + ut *P^{ac}* (*punctis del.*) etiam + et VE 9 ac] et *ed. Rom.** | inconpr- P 10 quae *om. VE* | deificae ~ θεϊκῇ (cf. *infra p. 447,17*) 11 illi *om. F edd.*, adorationi + ei *ed. Reg.** 15 cēram P | formantur *ed. Reg.*: formatur *codd.* 17 uel¹] et *ed. Rom.** | figuram + aliquam formatam saltem VE (*fort. adnotatio marginalis in textum recepta*) aliquam formamus, quam ne *ed. Rom.^{corr*}* (*ex gr.*) non male, sed *Anastasii exemplar graecum lacunosum fuisse uidetur* 18 uel] et *ed. Rom.** 20 ut nos] et nos VE et nobis *F²* nobis *ed. Rom.** 21 nobis *V¹ s.l., om. E* 22 humani – characteris *V*: humani *e(st)* characteris *P* humani eius characterem *E* humanum eius characterem *F² edd.* 24 urgemur *F edd.* satagimus *ed. Rom.^{mg}* | fantasiam VE 25 uniuertit *ed. Rom.** 26 factus *om. VE edd.*

- Ha. 241 ἄληθεία ἄνθρωπος γέγονε τέλειος κατὰ πάντα δίχα μόνης τῆς ἐπισπαρείσης ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐχθροῦ ἁμαρτίας. καὶ ταύτῃ τῇ ἐννοίᾳ τῆς περὶ αὐτοῦ ἀσφαλοῦς πίστεως τὸν τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκὸς χαρακτῆρα ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀποτυπώντες καὶ ἀσπαζόμεθα καὶ σεβασμοῦ παντὸς καὶ τιμῆς τῆς πρεπούσης ἀξιοῦμεν, εἰς ἀνάμνησιν ἐντεῦθεν ἐρχόμενοι τῆς θείας αὐτοῦ καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἁρρήτου ἐνανθρωπήσεως. 5
- PG 98, 160 Ὅμοίως δὲ καὶ τῆς κατὰ σάρκα ἀχράντου αὐτοῦ μητρὸς τῆς ἀγίας θεοτόκου κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὴν ὁμοίωσιν ἀνιστοροῦμεν, δεικνύντες ὅτι γυνὴ τὴν φύσιν ὑπάρχουσα καὶ οὐκ ἄλλοτρία τοῦ ἡμετέρου φυράματος γενομένη τὸν θεὸν τὸν ἀόρατον καὶ τὰ πάντα τῇ χειρὶ περιέποντα ὑπὲρ πᾶσαν ἔννοιαν καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ἐν τῇ ἑαυτῆς συνέλαβε γαστρὶ καὶ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα ἀπεκύησε. καὶ 10 γὰρ ὡς κυρίως καὶ ἀληθῶς μητέρα θεοῦ ἀληθινοῦ σέβομεν αὐτὴν καὶ μεγαλύνομεν καὶ πάσης ὁρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως ὑπερτέραν λογιζόμεθα. καὶ τοὺς ἁγίους δὲ μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλους τε καὶ προφῆτας συνδούλους μὲν ἡμῶν καὶ ἀληθεῖς θεράποντας θεοῦ γενομένους πράξεσί τε ἀγαθαῖς καὶ τῷ κηρύγματι τῆς ἀληθείας καὶ ὑπομονῇ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ παθημάτων εὐδοκίμους καὶ φίλους 15 θεοῦ ἀποδειχθέντας καὶ πολλὴν παρρησίαν πρὸς αὐτὸν εἰληφότας ἀποθαυμάζομεν καὶ μακαρίζομεν, καὶ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἀνδρείας αὐτῶν καὶ γνησίας περὶ τὸν θεὸν δουλείας τὰ ὁμοιώματα αὐτῶν ἀναγράφομεν, οὐχ ὡς τῆς θείας φύσεως κοινωνοὺς αὐτοὺς ἀποφαίνοντες τὴν ὀφειλομένην τῇ θεϊκῇ δόξῃ τε καὶ ἐξουσίᾳ τιμὴν καὶ προσκύνησιν αὐτοῖς ἀπονέμοντες, ἀλλὰ τὸν πόθον ἡμῶν τὸν περὶ αὐτοὺς διὰ τοῦτου ἐνδεικνύμενοι, ἅπερ διὰ τῆς ἀκοῆς ἀληθῆς πεπιστεύκαμεν, ταῦτα καὶ διὰ γραφικῆς μιμήσεως πρὸς βεβαιότεραν ἡμῶν πληροφορίαν συνιστάνοντες. καὶ γὰρ σαρκὶ 20 καὶ αἵματι συμπεπλεγμένοι καὶ δι' ὁράσεως τὰ τῆς κατὰ ψυχὴν ἡμῶν πληροφορίας βεβαιοῦν ἐπειγόμεθα. ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι τοῦ θεοῦ εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον θεὸν τὴν λατρείαν τε καὶ δοξολογίαν καὶ προσκύνησιν παραφυλάττοντες καὶ πρὸς τοῦτο 25 ἅπαντας προσκαλούμενοί τε καὶ διδάσκοντες τὰ ἑαυτῶν ἐξέχεαν αἵματα καὶ τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας τὸν στέφανον ἀνεδήσαντο.
- Οὗτός ἐστιν ὁ τρόπος τῆς τῶν εἰκόνων ποιήσεως, οὐχ ὡς τὴν πρέπουσαν τῇ ἀκαταλήπτῳ καὶ ἀπροσίτῳ θεότητι ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν μετατιθέντων

1-2 δίχα - ἁμαρτίας cf. Hebr. 4,15 21 διὰ¹ - πεπιστεύκαμεν cf. Gal. 3,2 et 3,5 29 Ioh. 4,23-24

HV T M

1 σπαρήσης (sic) Mo | ἡμῖν om. Mo 2 αὐτοῦ] αὐτὸν Mo | τὸν om. Mo 3 καὶ M Mo (cf. lat.): om. HV T edd. 4 καὶ¹ - ἀξιοῦμεν om. V | τῆς πρεπούσης] πάσης H 6 δὲ om. Vc edd. | ἀχράντου om. V 6-7 κατὰ² - τρόπον om. V 7 ἱστοροῦμεν Mo | δεικνύοντες HV Mo 8 γενομένη om. V 8-9 τὸν¹ - ἀόρατον] τὸν ἀόρατον θεὸν V 8-10 τὸν² - ἀνθρώπων] τῶν ἀπάντων nec plura Mo 9 τὰ - χειρὶ] τῇ χειρὶ πάντα V | ἔποντα T 10 αὐτῆς ed. Rom. 11 ἀληθινῶς V | θεοῦ + τοῦ ed. Rom.* | ἀληθινὴν HV 13 τε καὶ om. V | τε] ὁμοῦ Mo | προφῆτας + ὁσίους καὶ λοιποὺς τῶν ἁγίων V edd. | μὲν] δὲ Mo ed. Rom.*, sed cf. lat. | ἡμῖν HV 16 ἐκδειχθέντας H | ἐκθαυμάζομεν H 17 γνησίως V 19 ἀποφαίνοντες αὐτοὺς V 20 ἀπονέμοντες scripsi (cf. infra συνιστάνοντες): ἀπονέμομεν V T M Mo edd. ἐκνέμομεν H | αὐτοὺς M ed. Rom.: αὐτὸν HV αὐτῶν T Mo 20-21 τούτου] τοῦτο T edd. 21 ἐνδεικνύομεν (sic) Mo | ἀληθῶς H ἀληθῆ + εἶναι Mo 22 μιμήσεως] τιμήσεως V | συνιστῶμεν H (prob.) συνιστάνομεν ed. Rom.* 22-24 καὶ - ἐπειγόμεθα] nihil respondet in LS^b 23 τὰ] τὸ Mo | τῆς om. H | ἡμῶν + διὰ HV 24-25 οἱ - δοξολογίαν om. T 24 θεὸν (cf. lat.) om. HV edd. 26 ἅπαντες V Mo 27 Οὗτως T

perfectus per omnia, excepto solo peccato quod seminatum est nobis ex inimico. et
 hoc sensu tutae fidei quam in illum habemus sanctae ipsius carnis characterem in
 imaginibus formantes et salutamus et omni cultu ac honore decenti dignum decer-
 nimus, in recordationem hinc uenientes diuinae illius et uiuificae ac ineffabilis incar-
 nationis.
 Similiter autem et intemeratae secundum carnem matris eius sanctae dei genitricis
 iuxta eundem modum depingimus similitudinem, ostendentes quia, cum mulier esset
 natura et extranea massae nostrae minime facta, deum inuisibilem et cuncta mo-
 derantem super omnem sensum et hominum et angelorum in suo concepit utero et
 ex se incarnatum peperit. etenim ut proprie ac ueraciter matrem dei ueri colimus
 eam et magnificamus et omni uisibili et inuisibili creatura superiorem arbitramur. et
 sanctos quoque martyres Christi, apostolos et prophetas conseruos quidem nostros
 et ueros famulos dei factos actibusque bonis et praedicatione ueritatis et patientia in
 passionibus quas pro ipso deo pertulerunt probatos et amicos dei ostensos et multam
 fiduciam apud eum consecutos admiramur et beatificamus, et ad recordationem
 uirilitatis eorum ac germanae circa deum seruitutis similitudines eorum depingimus:
 non eos ut diuinae naturae communicatores pronuntiantes debitum deificae gloriae
 atque potestati honorem et adorationem illis impendimus, sed amorem nostrum
 quem circa eos habemus per hoc demonstrantes, quae per auditum uera esse credi-
 mus, haec et per picturae imitationem ad firmiorem certitudinem nostram statuimus.
 etenim carne ac sanguine conexi et per uisionem quae animae satisfacere possunt
 certissime nosse compellimur. nam et ipsi sancti dei in unum et solum deum seruitu-
 tem atque glorificationem et adorationem conseruantes et ad hoc omnes aduocantes
 atque docentes suum ipsorum effuderunt sanguinem et uerae confessionis corona
 induti sunt.

Ha. 242

La.-Co. 294

Rom. 514

Ma. 103

Hic est modus faciendarum imaginum, non quo decentem incomprehensibilem et
 inaccessiblelem deitatem *in spiritu et ueritate* adorationem transferamus in manufactas

6-449,4 Similiter – est ~ *LS^b* p. 518,29-42 (*Pr f.* 74^v-75^r) (*abbreviatum infra post* designamus et *post* imaginibus): „Simili enim modo secundum carnem eius incontaminatae matris sanctae Dei genitricis ipso modo similitudinem demonstrantes, quoniam, mulieris natura existente et non aliena nostrae massae facta, Deum invisibilem et omnia manu continentem in suo concepit utero et genuit incarnatum. Etenim ut proprie et vere matrem Dei veri veneramus eam et magnificamus. Sanctos enim martyres Christi apostolosque et prophetas miramur et beatificamus et ad memoriam fortitudinis eorum similitudines imaginum ipsorum describimus (*discriminamus Pr^{ac}, i¹ in e mut.*), non ut diuinae naturae socios eos aestimemus, neque quae debetur deitati gloriae quidem et potestati, honorem et adorationem illis impendimus, sed amorem nostrum, quem in ipsis habemus, per haec manifestamus et ea, quae per auditum ueraciter credidimus, designamus. Nam et ipsi sancti Dei in unum et solum Deum seruitutem et glorificationem et adorationem observantes et ad hoc omnes convocantes atque docentes eorum effuderunt sanguinem et in ueritate confessionis coronam adepti sunt. Iste est modus in imaginum picturis; et non sicut invisibili deitati in spiritu et ueritate adorationem inmutamus in manufactis imaginibus, sed caritatem nostram, quam iuste habemus ad ueros seruos Dei nostri, tali modo ostendentes; et in eorum honore glorificatur Deus, qui glorificavit eos” et cetera.

P VE 6-449,4 ~ *LS^b*

2 tota P tute E 3 omnium *ed. Rom.** 11 et³ ac V *edd.* 14 deo + ostensos *P^{ac} (subterlin. P²)* 21 connexi VE *edd.* 21-22 et – compellimur] „gr. etiam per vis. plenam animae nostrae certitudinem confirmare studemus” *ed. Rom.*^{mg} 21 uisionem + ea *ed. Rom.**; horum *F^{2mg}* 22 nosse] noscere *ed. Rom.** | compellimur P | deum] dei VE (*corr. F²*) 24 ipsorum *scripsi coll. gr.*: ipsius *codd., om. ed. Rom.** 25 induti] redimiti *ed. Rom.** 26 imaginem *P^{ac} (u superscr. P^c)* | docentem *P^{ac} (e¹ superscr. P^c)* V dicentem E (*corr. F²*) | inconpr- P incomprehensibili *ed. Rom.** 26-27 et – inaccessiblelem *om. P*, et inaccessiblelem *ed. Rom.** 27 deitate P deitati *ed. Rom.**

ἡμῶν εἰς χειροποιήτους εἰκόνας ἢ τέχνης ἔργα ἀνθρώπων ἢ ὅλως εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ
 γινόμενα κτίσματα εἴτε ἐν ὁρατοῖς εἴτε ἐν ἀοράτοις, ἀλλ' ὡς τὴν ἀγάπην ἡμῶν,
 ἣν δικαίως κεκτήμεθα πρὸς τοὺς ἀληθεῖς δούλους τοῦ θεοῦ ἡμῶν, διὰ τῶν τοιούτων
 τρόπων δεικνύντες· καὶ διὰ τῆς ἐκείνων τιμῆς εἰς τὸν ὑπ' αὐτῶν δοξασθέντα θεὸν
 καὶ δοξάσαντα αὐτοὺς ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ τὴν δοξολογίαν καὶ
 τὸ σέβας ἀναφέρομεν, ὥστε καὶ ἡμᾶς μιμητὰς τῆς ἀνδρείας αὐτῶν καὶ τῆς πρὸς θε-
 ὸν ἀγάπης διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων καὶ τῆς κατὰ τῶν παθῶν ἀντικαταστάσεως
 ἀποδειχθῆναι. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν τρόπον τὴν τῶν εἰκόνων ποίησιν ἐν τῇ ἐκκλη-
 σίᾳ τοῦ Χριστοῦ πολιτεύεσθαι ἕκαστος πληροφορεῖσθω καὶ μὴ ἐτέρωθεν ἡμᾶς τὰ
 τῆς σωτηρίας ἐκδέχεσθαι κατὰ τε τὸν ὀρώμενον κόσμον καὶ τὸν μέλλοντα αἰῶνα εἰ
 μὴ παρὰ μόνου τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύμα-
 τι τὰς θείας δωρεὰς χορηγοῦντος. οὐδὲ γὰρ ὄνομα ἕτερόν ἐστι τὸ δεδομένον ἐν ἀν-
 θρώποις ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς. εἰ δὲ καὶ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῆς
 ἀχράντου αὐτοῦ μητρὸς τῆς ἀληθῶς θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ τὰς εἰκόνας
 ἀσπαζόμεθα, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν διάθεσιν καὶ τὴν περὶ αὐτῶν πίστιν ἔχομεν,
 ἀλλὰ τὸν μὲν ἐπιστάμεθα θεὸν ἀναρχον καὶ ἀτελεύτητον ἐν τῇ χειρὶ τὰ πάντα
 περιέχοντα ποιητὴν τε ἡμῶν καὶ πάσης κτίσεως καὶ ἀληθῶς σωτῆρα θεόν, ἔχοντα
 ἐξουσίαν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ὑπὲρ γένους ἀνθρώπων ἀληθῶς ἐνανθρωπήσαντα,
 τὴν δὲ δούλην καὶ μητέρα αὐτοῦ κυρίως ὑπάρχουσαν καὶ πρεσβείαν δυνατωτάτην
 τοῦ γένους ἡμῶν — τὸν μὲν ὡς δεσπότην καὶ τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν νέμοντα, τὴν
 δὲ μητρικῶς τὰ ὑπὲρ ἡμῶν αἰτουμένην —, καὶ τοὺς ἁγίους δὲ πάντας ὡς συνδού-
 λους μὲν ἡμῶν καὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως ὑπάρχοντας, εὐαρέστους δὲ τῷ θεῷ γε-
 νομένους, καθὼς προεῖρηται, καὶ τῆς ἀνωτάτω παρρησίας καὶ μακαριότητος παρ'
 αὐτῷ τετυχηκότας καὶ χάριν εἰληφότες παρὰ θεοῦ διακονεῖν ἡμῖν τὰς παρ' αὐτοῦ
 εὐεργεσίας ἰάσεις τε παθημάτων καὶ κινδύνων ἀπολυτρώσεις ἐν τῇ διὰ τῆς μνήμης
 αὐτῶν ἐπικλήσει τοῦ θεοῦ ἡμῶν τῆς κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν ἀξιούμεν τιμῆς καὶ τῶν
 ἐν ὑμῶν δαίαις μακαρισμῶν· μνήμη γὰρ δικαίων, ὡς φησιν ἡ γραφή, μετ' ἐγκωμίων."

Ταῦτα πάντα παρεθέμεθα τῷ λεχθέντι θεοφιλεῖ Νακωλείας ἐπισκόπῳ· ἅπερ καὶ
 ἐδέξατο καὶ καθωμολόγησεν ὡς ἐπὶ τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων οὕτως κρατεῖν καὶ μηδὲν τι
 λέγειν ἢ πράττειν πρὸς τὸ σκανδαλίσαι τοὺς λαοὺς ἢ παραχρῆς αὐτοῖς αἰτίαν παρα-
 σχεῖν. τοῦτο οὖν ἐπισταμένη ἡ ὑμετέρα θεοφιλεῖα μήτε τὴν θεοφιλή αὐτῆς σύνοδον

1 cf. Ps. 113,12 al. 4-5 εἰς — αὐτοὺς cf. 1 Reg. 2,30 12-13 Act. 4,12 18 Mt. 28,18 27 Prou. 10,7

4-6 καὶ — ἀναφέρομεν cf. Leont. Neap. c. Iud. supra p. 360,22-24

HV T M

1-2 ἡ' — ἀοράτοις] nihil respondet in LS^b 1 ἡ τέχνης om. H | ἔργα + χειρῶν HV (incertum in Mo) ex
 Sept., ut uidetur, sed cf. lat. | ἀνθρώπων post τέχνης tradit M | τοῦ om. V 2 γινόμενα Mo 3-4 τοῦ
 τοιούτου τρόπου M 4 δεικνύντες H T M Mo edd., expectaueris δεικνύντων 5 ὁμολογία + τῆς πίστεως
 καὶ Mo 6 πρὸς + τὸν V Mo 7 ἀγαθῶν] ἀπαθῶν V | καὶ om. Mo 8 ἐκδειχθῆναι H 9 τοῦ om. M
 11 ἁγίῳ om. Mo 15 ἀλλ' om. H (sed cf. lat.); uerba ἀλλ' — διάθεσιν in parenthesi dicta esse conii. Stein p. 19,
 sed hic incipit apodosis (cf. Kühner/Gerth II p. 287); propositionem conditionalem usque ad l. 25 ἀπολυτρώσεις
 continuari posse coll. lat. arbitratu Dubielzig | κατὰ τὴν αὐτὴν] κατ' αὐτὴν V 17 περιέχοντα] περιέποντα
 T Mo (ex p. 446,9?), sed cf. lat. 18 γένους — ἀληθῶς] ἡμῶν nec plura V 20 καὶ Mo (cf. lat.): om. HV T M
 edd. 22 μὲν om. V | ἡμῶν om. H 24 αὐτοῦ V | τετυχώτας (sic) Mo | παρὰ τῷ θεῷ M 25 ἐκλυτρώ-
 σεις H 26 αὐτῶν] ἡμῶν Mo | ἐπικλήσεως Mo | ἡμῶν om. Mo 26-27 τῶν — μακαρισμῶν] τὸν ...
 μακαρισμόν Mo 27 γὰρ + φησιν V (bis exhibet φησιν) | ὡς om. Mo | ἡ + θεία V | ἐγκωμίων + γίνεται
 M 28 πάντα suspectum esse arbitratu Speck, Affäre p. 150 adn. 11 | ἐπισκόπῳ Νακωλ(είας) V | Νακωλείας
 T (incertum in Mo) 29 τοῦ om. V | κράζειν M 30 λαοὺς] ἄλλους M 30-31 παρασχεῖν — ὑμετέρα
 euanida in H 30-31 παρέχειν Mo 31 θεοφιλεῖα — σύνοδον] θεοφιλῆς σύνοδος nec plura M | θεοφιλέα
 HV T: θεοφιλία Mo ed. Rom.* | αὐτῆς] ταύτην Mo

imagines uel artis *opera hominum* uel omnino in eas quae a deo factae sunt creaturae
 siue in uisibilibus siue in inuisibilibus, sed quo dilectionem quam iuste possidemus
 circa ueros seruos dei nostri per talem modum monstrantes et per illorum honorem
 in deum qui ab eis glorificatus est et illos glorificauit in confessione dominationis
 5 eius glorificationem et cultum referamus, ut et nos imitatores uirilitatis eorum et PL 129, 323
 caritatis quae in deum est per bona opera et refragationem contra uitia demonstre-
 mur. iuxta ergo hunc modum imaginum facturam in ecclesia Christi fieri et non
 aliunde nos quae sunt salutis expectare unusquisque certissime nouerit, tam in uisibi-
 10 li mundo quam in futuro saeculo, nisi a solo unigenito filio dei una cum patre ac
 spiritu sancto qui diuina dona largitur. *neque enim aliud nomen est datum homi-*
nibus in quo nos saluos fieri oporteat. porro etsi domini et saluatoris nostri et inte-
 meratae matris eius, quae uere dei genitrix est, et sanctorum eius imagines salutamus:
 sed non secundum eundem affectum et fidem [quam] circa illos ipsos habemus,
 uerumtamen deum quidem nouimus sine initio et infinitum et in manu omnia conti-
 15 nentem factoremque nostrum et omnis creaturae et ueraciter saluatorem deum,
 habentem *potestatem in caelo et in terra*, pro genere hominum incarnatum fuisse,
 porro ancillam et proprie matrem eius ac intercessionem [et] potentissimam generis
 nostri suscipimus – illum quidem ut dominatorem et quae salutis nostrae sunt tri-
 buentem, hanc uero ut matris pro nobis petentem – et sanctos omnes tanquam
 20 conseruos quidem nostros et nostrae ipsius naturae consistentes, sed placentes deo,
 quemadmodum praedictum est, et supernam confidentiam et beatitudinem apud
 eum adeptos et gratiam consecutos a deo ad ministrandum nobis beneficia ipsius
 sanitatesque passionum et periculorum ereptiones, in inuocatione dei nostri cum per
 memoriam eorum in hymnis et canticis beatitudinem et honorem ipsorum recoli-
 25 mus; *memoria enim iustorum*, ut scriptura inquit, *cum laudibus.*”

Haec omnia exposuimus iam fato deo amabili episcopo Nacoliae; quae et suscepit et La.-Co. 295
 professus est tanquam coram deo uniuersorum sic se tenere et nihil aliquid dicere uel
 agere ad scandalizandum populos uel turbationis eis causam praestandum. hoc ergo Rom. 515

P VE

1 creaturas P^{pc} (as in ras.) 2 siue in uisibilibus om. V^{ac} E (siue uisibilibus [sic] add. V¹ s.l. et F^{2mg}) | in² om. VE
 3 ueros om. P | et (i.e. etiam) om. ed. Rom.*; sed *interpres uerborum constructionem mutauit* (cf. *infra* referamus et
supra p. 447,20) | illorum] illi VE (illum F²) 4 qui ab eis] quia bis (sic) E qui ab his F² edd. | confessionem VE
 7 hunc om. V^{ac} (add. V¹ s.l. ante ergo) E (add. F^{2mg}) 9–10 una – largitur] „In Graeco qui una cum Patre et Spiritu
 sancto diuina largitur” Hard.^{ms} 9 ac] et ed. Rom.* 13 sed] cf. *app. crit. gr.* | eundem om. VE | et] i.e. etiam, cf. gr. |
 quam om. ed. Rom.*; deleui (an mendum interpretis?) 14 deum – nouimus] „g. deum quidem illum nou.” ed.
 Rom.^{ms}; sed *mendum est potius interpreti tribuendum* (cf. *infra* porro ancillam) 17 porro + hanc ed. Rom.* non
 male, sed uide *supra* | et² om. ed. Rom.*; deleui 19–25 et sanctos (sc. suscipimus) ... cum ... recolimus] *interpres*
liberius uertens uerborum constructionem mutauit 19 tamquam P 20 nostrae ipsius] *debu*it eiusdem nobis | nostre
 codd. | ipsius om. ed. Rom.* 21 predictum P 22 administrandum P 23 sanitates ~ ἰασεις (cf. *Act. I p. 59,2 al.*) |
 cum *delendum esse con.* Dubielzig (cf. *app. crit. gr.*) 25 iusti Vulg. | inquit ed. Rom.* (sed cf. *Stotz IV, X § 33,3*)
 26 omnia + iam ed. Rom.* ex F 27 tamquam P V (*abbr.* E) | aliquid] aliud F² edd., sed cf. gr. 28 scandalizandos
 ed. Rom.* | *prestandum codd.*

σκυλῆναι ποιήσῃ μήτε αὐτὴ ἐν σκανδάλῳ τινὶ ἐν τούτῳ γινέσθω, ἀλλ' ἤδη μετα-
 στελλομένη αὐτὸν καὶ τὰ παρόντα ἡμῶν γράμματα ὑπαναγινώσκουσα καὶ τῆς ἐν
 τούτοις συγκαταθέσεως αὐτοῦ πληροφορίαν λαμβάνουσα ὑπερευχέσθω τῆς τε τῶν
 Ma. 105 κρατίστων ἡμῶν δεσποτῶν καὶ βασιλέων πολυχρονίου εὐζωΐας καὶ νίκης, αἰτείσθω
 δὲ καὶ τῶν τῶν χριστιανῶν λαῶν τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν εἰρήνην τοῦ θεοῦ. 5

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἅγιος Γερμανὸς συμ-
 φωνεῖ τοῖς πρὸ αὐτοῦ ἀγιωτάτοις πατράσιν.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἀληθῶς, δέσποτα, ἐν πᾶσι συμφωνεῖ.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Ταῦτα τὰ γράμματα λαβὼν ὁ Νακω-
 λείας ἀπέκρυψε καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτὰ τῷ μητροπολίτῃ αὐτοῦ. πρὸς ταῦτα λοιπὸν 10
 πάλιν γράφει τῷ Νακωλείας ὁ μακάριος Γερμανός. ἡ γὰρ ἀρχὴ τῆς αἵρέσεως ἐξ
 αὐτοῦ ἐγένετο.

Θεοδόσιος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος μοναχὸς καὶ νοτάριος καὶ σκευοφύλαξ τῶν
 εὐαγῶν πατριαρχικῶν εὐκτηρίων ἀνέγνω·

Τοῦ αὐτοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Γερμανοῦ πρὸς Κωνσταντῖνον ἐπίσκοπον Νακω- 15
 λείας

PG 98, 164 Ἰωάννης ὁ θεοφιλέστατος τῆς Συναδέων μητροπολίτης γεγράφηκεν ἡμῖν, ὡς οὐκ
 ἀποδέδωκεν αὐτῷ ἡ θεοφιλεία σου τὰ ἡμέτερα γράμματα· ἐφ' οἷς οὐ μετρίως ἐπὶ
 σοὶ ἐλυπήθημεν ἐν δευτέρῳ θεμένῃ, ὡς ἔοικε, καὶ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον καὶ τὴν ὀφει-
 λομένην τοῖς μέλεσι τοῦ Χριστοῦ παρ' ἀλλήλων ἀγάπην τε καὶ τιμὴν. τούτου 20
 χάριν διὰ τῶν παρόντων ἡμῶν γραμμάτων παραγγέλλομεν τῇ θεοφιλείᾳ σου, παρ-
 ευθὺ δι' ἐαυτῆς ἀποδοῦναι τὴν προλεχθεῖσαν ἡμῶν ἐπιστολὴν τῷ εἰρημένῳ θεοφιλεῖ
 αὐτῆς μητροπολίτῃ καὶ πᾶσαν αὐτῷ τιμὴν ἀπονέμειν καὶ ὑπείκειν αὐτῷ κατὰ τὴν

5 cf. Phil. 4,7

15–452,18 Germ. I. epist. ad Const. episc. Nacol. (excerptum?) (a. 727?) (CPG 8003; cf. Grumel/Darrouzès, Reg. n. 329 [„ca. a. 723/725“]), PG 98, 161–164 (ex Actis Nicaenis = Mansi); cf. Thümmel, Frühgeschichte n. 81; Stein p. 23–30 et 82–88 („a. 727“); Speck, Affäre p. 151–154; Brubaker/Haldon 2011 p. 97–98

HV T M

1 σκυλῆναι H | αὐτὴ] αὐτὴν T αὐτὸν + ἡ M αὐτὴ (sic) Mo | ἐν τούτῳ om. Mo | γινέσθω V Mo | ἀλλ' ἤδη] ἀλλὰ δὲ T edd. 2 καὶ τὰ παρόντα om. HV | γράμμα V | καὶ HV (cf. lat.): om. T M Mo edd. 3 συγκαταβάσεως M | ὑπερευχεσθαι V 4 κρατούντων HV | ἡμῶν + ὀρθοδόξων Mo | πολυχρονίου om. Mo | εὐζωΐας] ζωῆς V | καὶ²] τε καὶ Mo 4–5 νίκης – καὶ om. Mo 5 τῷ] το (sic) Mo, om. V | τοῦ θεοῦ om. Mo 6 Ταράσιος – εἶπεν] Ταράσιος ὁ πατριάρχης nec plura V | Ταράσιος om. M 7 πρὸ αὐτοῦ] ἐαυτοῦ V | ἀγιωτάτοις om. V 8 ἀγία om. V | ἐν πᾶσι συμφωνεῖ om. V 9 Ταράσιος – εἶπε] Ὁ πατριάρχης εἶπε V 9–10 Νακολίας T Νακωλείας M 10 δέδωκεν H ἀπέδωκεν M | λοιπὸν om. V 11 πάλιν om. H | γράφει – Νακωλείας post Γερμανός V | Νακωλείας T 11–12 ἡ – ἐγένετο glossam esse conl. Speck, Ich bin's nicht p. 31 (sed cf. infra p. 452,19–21) 12 αὐτοῦ] ἐκείνου V | γέγονε V 13 Θεόδωρος V (inde ed. Rom. mss) | ὁ θεοφιλέστατος om. V | διάκονος μοναχὸς καὶ νοτάριος H (cf. p. 384,21): διάκονος καὶ νοτάριος V (cf. lat.?) μοναχὸς διάκονος καὶ νοτάριος T edd. διάκονος νοτάριος μοναχὸς M 13–14 καὶ² – εὐκτηρίων om. V 14 πατριαρχικῶν om. M 15 αὐτοῦ om. T edd. | ἐν ἀγίοις] ἀγίοις V | Γερμανοῦ + ἐπιστολὴ V 15–16 Νακολίας T 17 Συν(ό)δ(ω)ν H (prob.) 18 ἀπέδωκεν V edd. | αὐτῷ om. V | θεοφιλ' HV T θεοφιλία ed. Rom.* 18–19 ἐφ' – σοί] οὐ μετρίως οὖν ἐπὶ τούτοις κατὰ σοῦ V 19 θεμένῳ Vc edd. (θεμένῳ T) 21 τὴν θεοφιλείαν σου M | θεοφιλ' V T (incertum in H, de M uide supra) θεοφιλιὰ ed. Rom.* 22 ἐκδοῦναι H | ἡμῶν om. M 23 αὐτῆς] αὐτοῦ V | ἐκνέμειν H

sciens deo amabilitas uestra neque deo amabilem synodum suam uexari faciat neque
in hoc scandalum ei aliquod fiat, sed de cetero accersito eo et praesentibus litteris Ma. 106
nostris lectis satisfactioneque consensus eius per eas percepta exoret quidem pro
optimorum dominorum nostrorum et imperatorum longaeuitate atque uictoria,
5 postulet autem et christianorum plebi *pacem dei quae exsuperat omnem sensum*.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Pater noster sanctus Germanus concordat
praedecessoribus suis sanctissimis patribus.

Sancta synodus dixit: Vere, domine, in omnibus concordat.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Has litteras suscipiens Nacoliensis abscon-
10 dit et non dedit eas metropolitano suo. ad haec ergo iterum scribit ad Nacoliensem
beatus Germanus. initium enim hereseos ex illo fuit.

Theodosius deo amabilis diaconus notarius et sceuophylax uenerabilium patriarcha- PL 129, 324
corum oratoriorum legit:

Eiusdem sanctae memoriae patris nostri Germani ad Constantinum episcopum
15 Nacoliae

Iohannes deo amabilis Synadensium metropolitane scripsit nobis, quod non tradi-
derit sibi deo amabilitas tua litteras nostras; in quibus non mediocriter super te con-
tristati sumus, eo quod postposueris, ut liquet, et dei timorem et debitum membris
Christi ab alterutris amorem pariter et honorem. huius rei gratia per praesentes
20 litteras nostras praecipimus deo amabilitati tuae, ut statim per semetipsam det prae-
dictam epistolam nostram praedicto deo amabili metropolitano suo et omnem ei
honorem impendat et subiaceat ei secundum ordinem qui condecet sacerdotes. et

P VE

3 per eas] „gr. in his” ed. Rom.^{mg} non male, sed fort. est mendum interpretis 4 optimorum P | longaeuitate codd.
5 exuperat VE edd. 6 concordat + cum F edd. 10 haec] hoc ed. Rom.* | ergo om. VE edd. 12 Theodorus VE
edd. i. t. (Theodos. ed. Rom.^{mg}) | notarius om. V^{ac} (add. V¹ in fine lineae), post sceuophylax tradit E 14 sanctae
memoriae post nostri V^{ac} (punctis corr.) E edd. 16–17 tradidit ed. Rom.* 18 dei timorem] deum morem (sic) E dei
amorem F² edd. („gr. timorem” ed. Rom.^{mg}) 20–21 predictam P 22 impendat E edd.

πρέπουσαν ἱερεῦσι τάξιν. καὶ καθὼς τοὺς ἡμετέρους ἐδέξατο λόγους ἡ θεοφιλεία σου καὶ τούτοις ἐξακολουθεῖν ὡμολόγησεν, ἐμμεινάτω, μὴ τῷ ἰδίῳ νοῦ πληροφορομένη. οὐκ ἄγνοεῖ γὰρ οὔτε μὴν ἐπελάθετο, ὥς γε λογιζόμεθα, ὅτι καὶ ἀποτάξασθαι τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς παρεκάλεσεν ἡμᾶς, προτείνουσα ἐπανάστασιν μελετᾶσθαι κατ' αὐτῆς ἐφ' οἷς, ὥς ἔλεγεν αὐτῇ, οὐ συνηπίστατο, διαβεβαιουμένη μηδὲν πρὸς ὕβριν τοῦ κυρίου ἢ τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἔνεκεν τῆς τούτων εἰκόνος εἰπεῖν ἢ διαπράξασθαι, ἀλλ' ἡ μόνον τὴν γραφικὴν προτείνειν διδασκαλίαν περὶ τοῦ μηδὲν τῶν ἐν κτίσμασι τῆς θείας ἀξιοῦν τιμῆς, ἦντινα καὶ ἡμεῖς ἐδιδάχθημεν οὕτως ἔχειν καὶ βεβαίως κρατοῦμεν καὶ ὁμολογοῦμεν. καὶ τὰ γραφέντα δὲ παρ' ἡμῶν πρὸς τὸν μνημονευθέντα θεοφιλῆ μητροπολίτην αὐτῆς ὑπανέγνωμεν αὐτῇ, καὶ τούτοις ἐμμεν- 10
 Rom. 516 νειν καθωμολόγησε, καὶ τὰ ἴσα τῆς τοιαύτης ἐπιστολῆς παρεσχόμεθα αὐτῇ. μὴ οὖν
 Ha. 245 θελήσῃ σκάνδαλον γενέσθαι λαῷ ἀπειροκάκῳ, μεμνημένη τοῦ φοβεροῦ κρίματος τοῦ
 La.-Co. 297 κυρίου, ὅπερ καὶ τοῖς ἑνα τῶν μικρῶν σκανδαλίζουσιν ἐπάγειν ἠπέειλε. τοῦτο δὲ
 γινωσκέτω, ὥς μέχρις ἂν τὴν ἡμετέραν ἐπιστολὴν ἀποδώσῃ τῷ θεοφιλεστάτῳ
 αὐτῆς μητροπολίτῃ, ἐξ ἐπιτιμιῶν τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος οὐκ ἔχει ἐξου- 15
 σίαν οἰασθῆναι ἐφάψασθαι λειτουργίας ἱερατικῆς. δεῖ γὰρ ἡμᾶς μᾶλλον αὐστηρό-
 τερον αὐτῇ προσαχθῆναι ἢ περ ἀνευθέτητον αὐτὴν καταλιπεῖν τῇ παρὰ τοῦ θεοῦ
 κατακρίσει ἐσομένην ὑπεύθυνον.

Ma. 108 Ταράσιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ὡς καὶ προέφην, τίμιοι ἀδελφοί, ἡ εἰς-
 αγωγή τῆς ἐπεισάκτου καινοτομίας ταύτης γέγονεν ἐκ τοῦ προειρημένου ἀνδρὸς 20
 ἐπισκόπου Νακωλείας.

Κωνσταντῖνος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ νοτάριος ἀνέγνω·

Ἐπιστολὴ Γερμανοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς Θωμᾶν ἐπίσκοπον
 Κλαυδίουπόλεως

Εἰρηκὲ που τῶν ἑαυτοῦ λόγων ὁ σοφὸς Σολομών· ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμε- 25
 νος ὡς πόλις ὀχυρὰ καὶ ὑψηλή, ἰσχύει δὲ ὥσπερ μεμοχλευμένον βασίλειον. ἐγὼ δὲ οὐ

13 cf. Mt. 18,6 25–26 Prou. 18,19

23–478,20 Germ. I. epist. ad Thom. episc. Claudiup. (a. 729?) (CPG 8004; cf. Grumel/Darrouzès, Reg. n. 330 [„ca. a. 725“]), PG 98, 164–188 (ex Actis Nicaenis = Mansi); cf. Thümmel, Frühgeschichte n. 82; Stein p. 30–88 („a. 729“); Speck, Artabasdos p. 267–281 („post a. 746“); id., Interpolierter Text p. 481–490; Brubaker/Haldon 2011 p. 98–105 et 186–187

HV T M

1 λόγους ἐδέξατο ed.Rom.* 1–2 ἡ σὴ θεοφίλ' V ἡ θεοφιλεία σου ed.Rom.* (–φιλεία σου incertum in H) 3 ἐπελάθετο + ὅτι οὐ χρὴ πιστεῦναι τοῖς ἰδίοις λογισμοῖς V | ὥς γε] ὥστε V 5 αὐτῆς] αὐτοῦ V 6 ἡ τῶν ἁγίων αὐτοῦ postea inserta esse censet Speck, Affäre p. 153 | τούτων] τούτου con. Speck ibid. 10 μνημονευθέντα om. HV | θεοφίλῃ – αὐτῆς] θεοφίλῃ αὐτοῦ μητροπολίτην V μητροπολίτην αὐτῆς τὸν θεοφίλῃ M | αὐτῇ] αὐτῷ V 10–11 καὶ – καθωμολόγησε om. M 11 καθωμολογήσαμεν V | ἴσα ed.Rom.* | παρέσχομεν V edd. | αὐτῷ V 12 θελήσεις V θελήσης Vc edd. | λαῷ ἀπειροκάκῳ om. V | μεμνημένους V edd. | κρίματος] βήματος T edd. i. t. („L. κρίματος“ ed.Rom.^{ms}) 13 κυρίου] θεοῦ καὶ σωτῆρος V | καὶ + ἐν H 14 ἡμετέραν om. V | ἀποδῶ T edd., sed cf. e.g. Theod. Stud. epist. 462,52 14–15 θεοφιλεστάτῳ αὐτῆς] θεοφιλεῖ αὐτοῦ V 15 ἐξ ἐπιτιμιῶν] ἔξεις ἐπιτίμιον HV | ἔχεις HV 16 ἄψασθαι M | μᾶλλον om. V 17 εἴπερ V T | αὐτὴν] αὐτόν V 18 κρίσει HV 19 Ταράσιος – εἶπεν] Ὁ πατριάρχης ἔφη V | Ταράσιος om. M 20 εἰρημένου V 22 ὁ – καὶ om. V 23 ἀρχιεπισκόπου T edd. 25 αὐτοῦ M 26 ἰσχυρὰ V | μεμοχλευμένον] τεθεμελιωμένον Sept., sed cf. e.g. Eustr. presb. uita Eutychii l. 2815 Laga; cf. etiam Stein p. 35 adn. 23 | οὐ] οὐδέ V

quemadmodum sermones nostros deo amabilitas tua suscepit et hos sectari professa est, permaneat, non in sensu suo abundans. non enim ignorat nec obliuiscitur, ut aestimamus, quia et pro abrenuntiando episcopatu proprio nos rogauit, praetendens incursionem meditari contra se in quibus, ut dicebat ipsa, non erat conscia, affirmans
 5 nihil ad iniuriam domini uel sanctorum eius propter horum imaginem se dicere uel agere, sed tantummodo scripturae sectari magisterium, eo quod nihil in creaturis diuinum mereatur honorem; quod et nos ita se habere didicimus et firmiter retinemus et profiteamur. quae autem scripta sunt a nobis ad iam memoratum deo amabilem metropolitam eius legimus ei, et in his permanere professa est, et exemplaria
 10 huiusmodi epistolae praeuimus ei. ne ergo uelis scandalum fieri plebi inexperti malorum, memorans terribilis iudicii domini, quod etiam his qui *unum pusillorum scandalizant* inferre minatus est. hoc autem sciat, quod donec epistolam nostram tribuerit deo amabilissimo metropolitano suo, ex auctoritate sanctae ac consubstantialis trinitatis non habeat potestatem quaecumque contingere sacerdotale officium.
 15 oportet enim magis nos austerius eam aggredi, quam non correctam et diuinitus inferendae damnationis ream deserere.

Rom. 516

Ha. 246

La.-Co. 298

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Sicuti et praedixi, honorabiles fratres, introductio illatae nouitatis huius ex praedicto uiro, id est episcopo Nacoliae facta est. Ma. 107

Constantinus deo amabilis diaconus et notarius legit:

20 Epistola Germani episcopi Constantinopoleos ad Thoman episcopum Claudiopoleos

Dixit in quodam eloquiorum suorum loco sapientissimus Salomon: *frater qui adiunatur a fratre quasi ciuitas firma et alta*, ualet autem sicut seris munitum regnum.

P VE

2 habundans P V fort. retinendum (cf. Act. II p. 145,3 al.) 3 existimamus ed. Rom.* 6 eo quod ~ περί τοῦ? 9 metropolitanum ed. Rom.* fort. recte | professus P^{pc} (a exp. et us superscr. P^c) 10 uelis] Anast. θελήσης legisse uidetur | experti ed. Rom.* 11 terribilis] terminum La.-Co.* 14 trinitas P^{ac} (ti superscr. P^c) | qualemcumque ed. Rom.* 15 enim] autem VE edd. | et om. ed. Rom.* 16 referendae ed. Rom.* | damnationi eam ed. Rom.* (ream La.-Co.^{mg}) 17 honorabiles om. ed. Rom.* 20 Thomam E edd. 20-21 Claudiopoleos VE edd. 22 suorum om. P

τῶν βοηθεῖν δυναμένων ἑαυτὸν λογιζόμενος, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν βοηθεῖσθαι δεομένων, PG 98, 165 τὸ παρὸν χαράξαι γράμμα πρὸς τὴν ὑμετέραν ὠρμήθην θεοφίλειαν, τῶν λογισμῶν μὴ φέρων τὴν ὀχλήσιν. τινὰ γὰρ μοι ἠκούσθησαν πεπραχέναι αὐτὴν, ἅπερ· εἰ μὲν ψευδῆ, κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον εἶπεῖν, «αὖραι φέροιεν», εἰ δὲ ἀληθῆ, παντα-
χόθεν μου τὴν διάνοιαν ἀπορία περιέλαβεν. ἄρα γὰρ καὶ αὐτῇ κατὰ τὴν τῶν 5 πλειόνων ῥαθυμίαν τὸ τῆς ἀγάπης τερπνὸν χεῖλεσι μόνον περικέχρωσται καὶ οὐκ εἰς τὸ βάθος κατέδυ τῆς διανοίας, δηλονότι λογιζομένης αὐτῆς οὐκ ἐν εἰλικρινεῖ ἀγά-
πῃ διακεῖσθαι ἡμᾶς πρὸς αὐτήν; ἢ τοῦτο μὲν οὐδαμῶς, τὸ δὲ ἀμαθὲς ἡμῶν καὶ περὶ τὰ θεῶ ἀρέσκοντα ὀκνηρότερον τε καὶ ἡμελημένον διέπτυσεν, ὥς οὐ πολλῆς φροντίδος ἀξιουμένης τῆς ἐρεῦνης τοῦ θείου θελήματος κατὰ τὴν παραδοθεῖσαν ἡμῖν 10 διὰ τῶν ἱερῶν γραφῶν ἀγίαν ἐντολήν; ἢ καὶ τούτων μὲν οὐκ εὖστοχος ἡ ὑπόνοια, ἐκεῖνο δὲ ἴσως ὑπολαμβάνειν ἐστὶν ὡς κρείττονος αὐτῇ ἀποκαλύψεως γενομένης — ὀκνῶ γὰρ εἶπεῖν οἰήσεώς τινος καὶ φρονήματος· ἢ γὰρ ἀγάπη τὸ κακὸν οὐ λογίζε-
ται, φησὶν ὁ θεὸς ἀπόστολος — εἰς τοιαύτην ἤλασε πληροφορίαν ἣν φανερώσαι ἡμῖν ἐξ ἀναγκαίου ὀφείλει. 15

Γέγονε δὲ ἡμῖν τῶν τοιούτων ὑπονοιῶν οὐκ ἀνεύλογος ἀφορμή, ὅτι χρόνῳ πολλῷ γενομένη παρ' ἡμῖν ἡ ὑμετέρα θεοφιλία συναυλιζομένη τε καὶ γραφικῶν ἔσθ' ὅτε λόγων τε καὶ ζητημάτων ἐρωτήσεις προβαλλομένη οὐδένα λόγον κινήκεν ἡμῖν ποτε περὶ εἰκόνων εἴτε ἀγίων ἀνδρῶν ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Rom. 517 Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς κατὰ σάρκα αὐτοῦ ἀγίας καὶ ἀληθῶς θεοτόκου μητρός, 20 οὔτε ὡς συζητοῦσα καὶ τὸ ἀκριβὲς εὑρεῖν βουλομένη ἤγουν ἐρωτῶσα, ὅποιον ἡμῖν περὶ τούτου τὸ φρόνημα καὶ εἰ κατὰ λόγον ἐστὶ τὸ ἐν τούτοις γινόμενον, οὐδεμίαν φέρον κατάκρισιν παρὰ θεῶ τοῖς ποιοῦσιν, ἀλλ' οὔτε ὡς βεβαίᾳ πληροφορίᾳ ἀπο-
βολῆς καὶ ἀναιρέσεως ἄξιον τὸ τοιοῦτον τιθεμένη πρὸς τὸ συμβουλευεῖν ἡμῖν ἐπι- 25 δέδωκεν ἑαυτήν, ὥστε καὶ ἡμᾶς τῆς ὁμοίας ἔχουσιν γνῶμης. ἀλλὰ πάντῃ τὰ περὶ La.-Co. 300 τούτου ἐν τελείᾳ σιωπῇ παρ' ἡμῖν ποιησαμένη, ἐν τῇ κατ' αὐτὴν πόλει γεγεννημένη ὡς ἀπὸ δόγματος κοινοῦ καὶ ἀναντιρρήτου τινὸς διασκέψεως τὴν τῶν εἰκόνων καθαίρεσιν ὡς μεμαθήκαμεν ἐποιήσατο — εἰ τὸ ἀληθὲς οὕτως ἔχει, πάλιν ἐροῦμεν· καὶ γὰρ οὐκ εὐδρομος ἡμῖν ἡ ψυχὴ πρὸς τὸ πιστεῦν ἀπεριμερίμνως τοῖς πρὸς τὸ διασύρειν τοὺς πλησίον λεγομένοις πολλάκις. 30

Μα. 109 Ἀλλ' ἡμεῖς ἀναγκαῖον τιθέμενοι ὡς ἐν διασκέπει καὶ ἀδελφικῇ δοκιμασίᾳ τὰ τοῦ

10–11 τῆς — ἐντολήν cf. Ioh. 5,39 13–14 cf. I Cor. 13,4–5

3–4 εἰ — φέροιεν cf. Greg. Naz. or. 4 (c. Iul. I) (CPG 3010,4) c. 54,7 Bernardi

HV T M 29–460,6 τὸ¹ — ξνα folio deperdito desunt in T (adhibentur apographa Vc et Ml)

1 ἑμαυτὸν conl. Stein p. 36 adn. 25 non male, sed cf. Fatouros II p. 913 | ἀλλὰ + καὶ V | δεομένων] δυναμένων HV 2 ἐγχαράξαι ed.Rom.* | θεοφίλ HV θεοφίλιαν ed.Rom.* 3 τινὰ — αὐτήν] constructiones ... πε-
πραχθαι παρ' αὐτῆς et ... γὰρ ἠκούσα ... commixtae sunt | ἠκούσθη ed.Rom.* (uide supra) | αὐτόν V 4 εἶπεῖν Γρηγόριον V | φερέτωσαν V edd. 5 ἄρα M | καὶ om. V | αὐτῇ ed.Rom. ex Vc: αὐτῇ HV T M | τῶν om. H 9 τὰ + τῶ T edd. | ὀκνηρόν H 11 ἱερῶν] ἀγίων HV | τούτου M | ἐπίνοια V 12 ἐστὶν om. HV | ἐγκαλύψεως H 13 ὀκνῶ — φρονήματος om. V 14 φησὶν] λέγει ed.Rom.* 15 ὀφείλει] ex-
spectaueris ὀφείλε 16 ἡμῖν om. H 17 θεοφίλ HV θεοφιλία ed.Rom.* | συναλιζομένη V 18 ζητημά-
των] ῥημάτων H 20 μητρός] Μαρίας V 23 ὡς + ἐν M 23–24 ἐκβολῆς H 24 τῶν τοιούτων V (prob.) 24–25 ἑαυτὴν ἐπιδέδωκεν HV 25 αὐτὴν M | παντὶ T 26 ποιησαμένη παρ' ἡμῖν V | γενο-
μένη V 27 ἀπὸ] ἐκ H | κοινοῦ] τινὸς V κοινοῦ conl. Speck, Interpolierter Text p. 483 adn. 13 | ἀντιρρήτου V | τινὸς om. V 28 εἰ — ἐροῦμεν ad ea quae antecedunt spectant (ἐροῦμεν hic tempus praesens significat, cf. lat.); Speck, Interpolierter Text p. 483 adn. 14 et p. 485 πάλιν ἐροῦμεν et quae sequuntur usque ad p. 474,12 postea in Actis inserta esse censet, sed cf. infra locos in LC laudatos | ἐροῦμεν πάλιν HV 29–460,6 τὸ¹ — ξνα folio deperdito desunt in T, adferuntur uariae lectiones ex apographis Vc et Ml 31 τὰ] τὸ M

- ego autem non ex his qui adiuuare possunt memet existimans, sed potius ex illis qui adiutorio egent, praesentem exarare litteram ad uestram studui deo amabilitatem, cogitationum non ferens molestiam. quaedam enim eam egisse audiui, quae ,si quidem', ut secundum deiloquum Gregorium dicamus, mendacia sunt, ,aurae ferant', at
 5 si ueracia, undique mentem meam confusio comprehendit. putas enim quod et ipsa secundum multorum desidiam dilectionis iocunditate labiis tantum fuerit usa et non in profundum descenderit mentis, existimantis uidelicet quod non sincera dilectione circa illam flagremus? uel hoc quidem nequaquam, sed imperitiam nostram et pigritiam et negligentiam circa ea quae deo sunt placita respuit, utpote quae nullam
 10 curam gesserit in perscrutanda uoluntate diuina secundum traditum nobis per sacras scripturas sanctum mandatum? aut horum non quidem est apta suspicio, illud uero fortasse opinandum est, ut meliori sibi facta reuelatione – piget autem me dicere elatione quadam et prudentia; *caritas enim malum non cogitat*, ut ait diuinus apostolus – in talem deuenerit satisfactionem quam manifestare nobis ex necessitate debeat.
- 15 Porro facta est nobis ex huiusmodi suspicionibus non irrationabilis occasio, quia tempore multo degens apud nos uestra deo amabilitas commoransque etiam litteralium nonnunquam uerborum et quaestionum interrogationes proponens nullum sermonem mouit nobis aliquando de imaginibus siue sanctorum uirorum siue ipsius domini et saluatoris nostri Iesu Christi et secundum carnem eius sanctae ac ueraciter
 20 dei genitricis matris neque tanquam inquirens et certitudinem inuenire uolens, id est interrogans, qualis nobis de hoc sensus existeret et si secundum rationem esset quod in his fieret, nullam inferendo damnationem ista facientibus, sed neque ad firmam satisfactionem abiectio et interemptione dignum huiusmodi ponens ad consilium a nobis accipiendum tradidit semetipsam, utrum et nos similis sensus essemus. sed de
 25 his omnino in silentio perfecto se faciens in ciuitate sua quasi ex communi dogmate et indubitabili quadam disceptatione imaginum depositionem sicut didicimus fecit – si ueritas ita se habet, iterum dicimus; etenim non est nobis facilis animus ad credendum inconsulte his qui crebro dicuntur detrahare proximis.
- <Sed nos> necessarium ponentes in tractatione et fraterna probatione ea quae sensus

PL 129, 325

Rom. 517

La.-Co. 299

Ma. 110

P VE

4 ut – dicamus] *sententiam male posuit interpret* | sunt om. E edd. 6 desidiam ~ ῥαθυμία, cf. Gloss. | iocunditate ed. Rom.* | fuerit usa] „gr. sit illita” ed. Rom.^{ms} (Anast. κέχρηται *legisse uidetur, ut uidit Dubielzig; inde supra abl. ipsa*) | non om. P 8 illum VE 9 negligentiam E edd. 10 gesserit F²: gesserunt P gesserint VE 11 suspicio P^{pc} (cf. *infra l. 15 et Gloss.*): suscipio P^{ac} (ci exp., ci *supra* 10 add. P^c) VE 12 meliore ed. Reg.* (meliorē sic ed. Rom.), sed cf. Stotz IV, VIII § 35.10 | facti P 13 elatione ~ οἰήσεως? elatione *pro* opinione ex reuelatione repetitum esse posse notauit Dubielzig | prudentia ~ φρονήματος? (sensu tumido ed. Rom.^{ms} uix apte) | karitas VE 14 debet ed. Rom.^{ms} 15 ex – suspicionibus] „gr. huiusmodi suspicionum” ed. Rom.^{ms} non male, sed Anast. fort. legit uel intellexit ἐκ τῶν 16 amabilitas + et F² edd. | commoransque P: commorans quae VE edd. | etiam ~ καί? 16–17 litteralium ~ γραφικῶν (scripturae n. sententiarum et qu. ed. Rom.^{ms}) male uertit interpret 17 nonnumquam P V | questionum P V 19 ac] et ed. Rom.* 20 matris] Mariae VE edd. | tamquam P 22–23 ad – satisfactionem ~ ὡς βεβαία πληροφορία minus apte 23 huiusmodi ~ τὸ τοιοῦτον | ponens] ducens ed. Rom.*, sed cf. gr. | a om. VE edd. 24 semetipsum VE | utrum] „gr. ut” ed. Rom.^{ms} non male, sed *mendum potius est interpretis* 25 faciens] sciens VE edd., sed cf. gr. 27 dicemus ed. Reg.*, sed cf. app. crit. gr. 29 Sed nos add. ed. Rom.^{ms} ex gr.

φρονήματος ἡμῶν φανερώσαι, λεπτομερῶς τὰ περὶ τούτου συνείδομεν διεξελθεῖν, 5
 Ha. 248 ἐκεῖνο πρότερον ὑπομιμνήσκοντες, ὡς ἐξάπαντος φυλάττεσθαι ἡμᾶς χρή τὰς τῶν
 πραγμάτων καινοτομίας, καὶ μάλιστα ὅπου τοῖς ἐν πίστει τοῦ Χριστοῦ λαοῖς θόρυ-
 βός τις καὶ σκανδάλων ὑπόθεσις παρακολουθεῖ, ἔπειτα καὶ χρόνου μακροῦ ἔθος ἐν
 ταῖς ἐκκλησίαις ἐκράτησεν. εἰ γὰρ μετὰ βουλῆς οἰνοποτεῖν ἡ γραφή διατάσσεται, 5
 PG 98, 168 πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς χρή πλείονι συζητήσει τοῖς καιριωτέροις ἐγχειρεῖν, ἵνα μὴ ὑπό-
 δικοι τῷ φοβερῷ γενώμεθα κρίματι τῷ καὶ ἓνα τῶν μικρῶν σκανδαλίζοντι ἐπηρτημέ-
 νῳ παρὰ θεοῦ, καὶ ἄλλως τῶν πρὸς ὕβριν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας παρὰ τῶν
 ἀπίστων συναγομένων ῥημάτων ἢ πραγμάτων τὴν ἀνατροπὴν ποιεῖσθαι ὀφείλον-
 τας καὶ τὸ ταύτης σεμνόν τε καὶ ἔνθεον δεικνύειν ἀσάλευτον. 10
 Τοῦτο τοίνυν ἐν πρώτοις γινώσκειν χρεών, ὡς οὐ νῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις
 καὶ Ἰουδαῖοι τὰ τοιαῦτα ἡμῖν προσήγαγον εἰς ὀνειδισμόν καὶ οἱ τῆς ὄντως εἰδωλο-
 λατρίας θεραπευταί, χραίνειν μόνον ἐπιχειροῦντες τὸ τῆς πίστεως ἡμῶν ἄχραντόν
 τε καὶ ἔνθεον καὶ οὐχὶ τὸ χειροποιήτοις προσέχειν ἀναιρεῖν ἐπιγόμενοι, ὅπου γε
 αὐτοῖς ἡ πᾶσα σπουδὴ καὶ τὸ σέβας περὶ τοῦτο καταγίνεται, μηδὲν τῶν ὀρωμένων 15
 καὶ αἰσθητῶν ὑψηλότερον τίθεσθαι, ἀλλὰ τὴν θείαν φύσιν παντοίως ταπεινοῦν ἢ
 τόπῳ τινὶ περικλείοντας τὴν τοῦ παντός ἐποπτικὴν αὐτῆς πρόνοιαν ἢ σωματικαῖς
 εἰδοποιούσας μορφώσεσιν. οὐς οὐκ ἀγεννῶς μὲν τῶν ἡμετέρων προγενέστεροί τινες
 ὡς κύνας ἐνεούς, γραφικῶς εἶπεῖν, μάτην καθυλακτοῦντας τῆς ποιμένης τοῦ Χριστοῦ
 ἀπεώσαντο, ὧν οὐκ ἐν χερσὶν ἡμῖν τὰ πονήματα. οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν 20
 οἰκείων ἀσεβῶν ἐπιτηδευμάτων ὁ τῆς ἀληθείας λόγος τούτους ἐπιστομίζει, τῶν μὲν
 στηλιτεύων τῶν ἐλληνικῶν τελετῶν καὶ μύθων τὸ αἰσχρὸν καὶ ἀπόπτυστον, Ἰου-
 δαίους δὲ ἐντρέπων, οὐ μόνον τὴν τῶν πατέρων πρὸς τὰ εἰδωλα προσχώρησιν
 αὐτοῖς ὀνειδίζων, ἀλλὰ καὶ τῇ πρὸς τὸν θεῖον νόμον ὃν ἐκεῖνοι αὐχοῦσι κρατεῖν 25
 Rom. 518 ἐναντίωσει, εἴγε ἐκείνου ἐν τόπῳ τινὶ διωρισμένῳ τὰ τῶν τυπικῶν θυσιῶν προσ-
 ἄγειν θεσπίζοντος οὗτοι ἐν παντὶ τόπῳ τῆς οἰκουμένης τοῦτο πράττειν οὐ παραι-
 τοῦνται, συνήθως τὸ πρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀπειθὲς πατρικῇ ἀκολουθίᾳ ἐπιτηδεύ-
 οντες καὶ ταύτῃ θύοντες δαιμονίοις καὶ οὐ θεῷ. ἡ γὰρ ἀληθὴς πρὸς τὸν ἀληθινὸν
 θεὸν λατρεία τε καὶ προσκύνησις ἐν τῇ τηρήσει τῆς ἀγίας περὶ αὐτὸν ὁμολογίας
 καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ δεδομένων συνεκτικῶν τε καὶ κεφαλαιωδεστέρων μυστηρίων 30
 καὶ νόμων φυλακῇ ἀκριβῶς κατορθοῦται. Σαρακηνοῖς δέ, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ τὸ τοιοῦ-
 τον ἐπισκήπτειν δοκοῦσιν, ἀρκετὸν εἰς αἰσχύνην καὶ ἐντροπὴν προσάγαγεῖν τὴν

5 cf. Prou. 31,4 7 cf. Mt. 18,6 19 cf. Is. 56,10 28 cf. Deut. 32,17; 1 Cor. 10,20

11–20 πολλάκις – ἀπεώσαντο cf. (Ps.-)Greg. epist. ad Germ. supra p. 438,13–17

HV T M

1 διεξελθεῖν συνείδομεν H | διελθεῖν V 2 ἀπομιμνήσκοντες Vc Ml | ἐξ ἅπαντος ed.Rom.* 3 ἐν + τῇ Vc
 Ml edd. 4–5 ἔπειτα – ἐκράτησεν] locus suspectus, fort. est adnotatio marginalis (ex p. 464,20–21 desumpta)
 inepte in textum recepta 4 ἔπειτα + δὲ V 5 ἡ γραφή ante οἰνοποτεῖν M 8 παρὰ] περὶ Vc Ml
 9–10 ὀφείλοντας (sc. ἡμᾶς) scripsi: ὀφείλοντες codd. 12 καὶ' om. V, καὶ + οἱ M 12–13 εἰδωλολατρίας
 V Ml (-λατρ' H) edd. 13 θεραπευταί + ὡς H | χραίνειν H M: αἰσχροαίνειν Vc Ml edd. αἰσchrένειν (sic) V
 14 προσέχειν] προσκυνεῖν H | γε om. H (fort. in margine recisum) 15 τούτου V 17 περικλείοντες +
 καὶ M 18 εἰδοποιούντες M Vc Ml | exspectaueris προγενεστέρων τινές | τινες post ἀγεννῶς V 20 ἀπώ-
 σαντο M | ποιήματα HV | οὐ μὴν δὲ om. V 22 ληστεύων H | τῶν] ἀπὸ H | τελετῶν + τε H |
 ἐκπτυστον H 24 αὐτ(οῦ) H? 24–25 τὴν ... ἐναντίωσιν Vc Ml edd. 25 διορισμένῳ V 30 αὐτοῦ]
 αὐτῶν Vc αὐτῶ Ml 31 Σαρακηνοῖς H Ἀγαρηνοῖς V („ἄλ. Ἀγαρηνοῖς“ ed.Rom.^{ms}) 32 προσάγειν M

- nostri sunt manifestare, subtiliter illa quae de hoc sunt considerauiumus aggredi, illud primitus commonentes quia omnino cauere nos oportet rerum nouitates et maxime ubi plebes quae in fide Christi sunt turbatio quaedam et scandalorum causa subsequitur, deinde et prolixi temporis consuetudo in ecclesiis tenuit. si enim cum consilio uinum potare scriptura praecipit, multo magis nos oportet multa inquisitione necessarioribus operam dare, ut non obnoxii terribilis efficiamur iudicii, quod et illi *qui unum* ex minimis *scandalizat* praeparatur a deo, et aliter subuersionem uerborum uel rerum quae ad iniuriam Christi ecclesiae ab infidelibus collectae sunt facere debentes et huius uenerabilem atque diuinam ostendere immobilitatem. Ha. 247
PL 129, 326
- Hoc igitur in primis scire oportet quia non tantum nunc, sed et frequenter etiam Iudaei talia nobis intulerunt in opprobrium et hi qui uere idololatriae cultores existunt, uituperare solum intemeratam et diuinam fidem nostram conantes et non ut manu factis intenderent perurguentes; ubi enim illis omne studium et cultus super hoc perficitur, nihil his quae uidentur et sentiuntur excelsius ponitur, sed diuinam naturam uarie humiliant aut loco quodam circumcludentes uniuersorum inspectricem eius prouidentiam aut corporalibus specificantes formis. quos non ignobiliter quidem prodecessores nostri ut *canes mutos*, ut cum scriptura dixerim, *uane latrantes* ab ouili Christi reppulerunt, quorum non nobis sunt prae manibus studia. sed et de propriis impiis adinuationibus ueritatis sermo hos compescere facit; quorum quidem alius publicat paganorum immolationem et fabularum turpitudinem et execrationem, Iudaeos autem alius erubescere facit, quod non solum patres eorum ad idola dilapsi sint exprobrans, sed et quod contra legem quam illi tenere se gloriantur agant, sed loco quodam diffinito ea quae typicarum sunt hostiarum offerre decreuerit, isti in omni loco orbis terrarum hoc agere non detrectant, consuetam in sanctum spiritum perfidiam paterna consequentia adinuenientes et hoc modo *immolantes daemoniis et non deo*. uera enim ad uerum deum seruitus atque adoratio in obseruatione sanctae confessionis quae est circa eum atque in custodia legum et mysteriorum quae ab ipso siue generaliter siue capitulatim data sunt certissime dirigitur. Saracenis autem, quoniam et ipsi tale quid obtendere dignoscuntur, sufficit ad confusionem et uerecundiam afferre acclamationem quae usque in praesens in heremo ab eis Rom. 518

P VE

1 manifestare *ed. Rom.*: manifestandi et *codd.* | consideramus *ed. Rom.** 2 commouentes V^{ac} (n *superscr.* V^x) E (*corr.* F²) | quia – nouitates *om.* E | nouitates P V^{ec} (-tis V^{ac}?): nouitatem *ed. Rom.** 4 et *ed. Rom.*: quæ *codd.* 5 uinum *ed. Rom.*: uino *codd.* 6 obnoxii VE (*corr.* F²) 7 subuersionem ~ ἀνατροπήν (*cf. p. 535,2 al.*) 9–10 et – frequenter *om.* E 9 et *scripsi coll. gr.*: etiam P V | immouil- P^{ac} (b *superscr.* P^c) 10 et *om.* E *edd.*, sed *cf. gr.* 11 obprobrium VE | idolatriae *codd.*, *corr. ed. Rom.* 12–13 et non ut manu factis] *interpretatio mendosa* (*fort. in exemplari graeco ἀναιρεῖν deerat*) („gr. ut manu factis non intendatur” *ed. Rom.*^{mg}) 13 intenderent] non intenderent *La.-Co.*^{mg} | perurgentes F *edd.* | enim ~ γε? (*interpres, qui fort. legit γάρ pro γε, uerborum constructionem et sensum mutauit*), *om. ed. Rom.** 14 ponere *ed. Rom.** (*sed uide supra*) 15 humiliare *ed. Rom.** (*sed uide supra*) 15–16 inspectricem P^{ac} (s *add.* P^c s. l.) 16 non ignobiliter] ignorabiliter P 17 quidem (~ μὲν)] quidam *ed. Rom.**, sed *interpres* τινες *neglexit* | praedecessores F *non male* (*cf. praef. Anast. p. 1,6 et Act. II p. 121,23 al.*) | dixerimus E *edd.* | uana *Vulg.* 20–21 alius – alius ~ μὲν ... δὲ *minus apte* 20 puplicat P | immolationum P^{ac} (u *exp.*, e *superscr.* P²) 22 prolapsi *ed. Rom.** | sunt VE *edd.* 23 sed] *fort. siquidem, <cum illa> scribendum* (quod *add.* F^{2mg}, „gr. cum illa loco q.” *ed. Rom.*^{mg}) 23–24 decreuerit *ed. Rom.*: decreuerint *codd.* 24 detractunt (*sic*) E detractent F detrectent *ed. Rom.** | consuetam ~ συνήθως? 28 quae + ea E quae + et F² (*et in ras.*) *edd.* | Sarraceni VE Sarracenis *ed. Rom.** 29–30 confusionem et uerecundiam ~ αἰσχύνην καὶ ἐντροπήν (*cf. Gloss.*)

μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ ἐρήμῳ τελούμενην παρ' αὐτῶν λίθῳ ἀψύχῳ προσφώνησιν τὴν τε τοῦ λεγομένου Χοβάρ ἐπικήλυσιν καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ματαίας αὐτῶν πατροπαράδοτου ἐκεῖσε ἀναστροφῆς ὡς ἐν ἐπισήμῳ ἑορτῇ παιγνιώδη μυστήρια.

- Χριστιανῶν δὲ πάντων καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ὑπὸ ζυγὸν ἓνα, τὸν τοῦ εὐαγγελίου δηλαδή, ὡς ὁ προφήτης φησί, *δουλεύοντων* θεῷ χαρακτήρ ἰδικώτατος ἢ εἰς ἓνα 5 θεόν, τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ἄκτιστον, ἄϊδιον, ἀκατάληπτον, ἀόρατον, ὁμοούσιόν τε καὶ ὁμόθρονον πίστις τε καὶ ὁμολογία, συνομολογουμένης καὶ τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τελείας ἐνανθρωπήσεως καὶ τῶν ἄλλων 10 κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἱεροῦ συμβόλου, ὅπερ ὁ λαὸς τοῦ Χριστοῦ ὁμοφρόνως πρὸ τῆς μυστικῆς καὶ ἀγίας ἀναφορᾶς προσάγει θεῷ, ἢ τε εἰς τὸ ὄνομα τούτων δὴ τῶν τριῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων τελούμενη διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος πνευματικὴ ἀναγέννησις καὶ τῶν ζωοποιῶν τῆς ἀναιμάκτου θυσίας συμβόλων ἢ θεωργικὴ μετάληψις καὶ κοινωνία· δι' ὧν ὁ τῆς ἀληθείας ἀναλάμπει φωτισμός καὶ τὸ τῆς 15 ἀσεβείας ἀπελάνεται σκότος, ἔχον καὶ αὐτὸ τῆς οἰκείας πλάνης ἐμφανέστατον γνῶρισμα τὴν τῆς πολυθεΐας ἀθεότητα. ταῦτα δὲ οὕτως ἀλλήλοις ἀντίκειται, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ὃν τρόπον τὸ κατ' ἀρχὰς διεχώρισεν ὁ θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτός καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους. λεγέτω τοίνυν μεθ' ἡμῶν ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς 20 Ἰωάννης· αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τὸν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν. προστεθῆτω δὲ καὶ παρ' ἡμῶν καὶ λεγέσθω· αὕτη ἐστὶν ἡ πέτρα, ἐφ' ἣ Χριστὸς τὴν ἑαυτοῦ ῥοδόμνησεν ἐκκλησίαν, πύλαις ἔδου ἡγουν προσβολαῖς τῶν ἐναντίων δυνάμεων ἀκατάσει- 25 στὸν τε καὶ ἀπερίτρεπτον. ἐντεῦθεν τὸ καινὸν ἐκληρωσάμεθα ὄνομα, ὅπερ, Ἡσαΐας φησὶν, *εὐλογηθήσεται* — λέγει γὰρ οὕτως· εὐλογήσουσι τὸν θεὸν τὸν ἀληθινόν —, τὸ ὑπεραγνωστὸν τε καὶ ἀνεξιχνίαστον τῆς ἀρρήτου αὐτοῦ φύσεως διαγγέλλοντες ἀόρατόν τε αὐτὴν καὶ ἀπερίγραπτον καὶ πάντῃ ἀναλλοίωτον ἐν ἀδιστακτῷ πληρο- 30 φορίᾳ κηρύττοντες καὶ τὴν ἄϊδιον αὐτῆς δύναμιν καὶ θεϊότητα ἀπὸ κτίσεως κόσμου κατὰ τὸν ἱερώτατον Παῦλον τοῖς ποιήμασι νοουμένην καθορῶντες. οὕτω δουλεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ ἡξιώμεθα, καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ ἣ Χριστὸς ἡμᾶς ἡλευθέρωσε τετιμή- μεθά τε καὶ δεδοξάσμεθα, πάσης ἀπαλλαγέντες εἰδωλικῆς πλάνης τε καὶ ἀσεβείας. 35 ἥς τὸ ἐξαιρετὸν γνῶρισμα λέγειν τῷ λίθῳ· σύ με ἐγέννησας, καὶ τῷ ξύλῳ· σύ με ἐποίησας, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, καὶ μὴ ἀναβλέπειν εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς Ἡσαΐας βοᾷ, καὶ λογίζεσθαι, τίς ὁ καταδείξας ταῦτα πάντα, ὁ ἐξάγων κατὰ ἀριθμὸν τὸν κόσμον αὐτοῦ, πάντα ἐπ' ὀνόματι καλέσει ἀπὸ πολλῆς δόξης καὶ ἐν πληθὺ ἰσχύ- 40 ος, οὗ αἱ χεῖρες ἐπλασαν πᾶσαν τὴν στρατιάν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς ἕτερός τις εἶπε τῶν

4–5 cf. Soph. 3,9 15 cf. Gal. 5,17 16–17 Gen. 1,4 18 1 Ioh. 5,4 19–20 cf. Mt. 16,18 21–22 cf. Is. 65,15–16 25–26 ἀπὸ — καθορῶντες cf. Rom. 1,20 26–27 δουλεύειν — ἀληθινῷ 1 Thess. 1,9 27 τῇ — ἡλευθέρωσε cf. Gal. 5,1 29–30 λέγειν — ἐποίησας cf. Ier. 2,27 30–33 ἀναβλέπειν — ἰσχύος cf. Is. 40,26 33 οὗ — οὐρανοῦ cf. Os. 13,4

HV T M

2 Χωβάρ H 4–5 τὸν — δηλαδή fort. adnotatio marginalis 7 τε² om. M 9–10 ὅπερ — μυστικῆς om. HV 10 ἥ] εἴ V 11 διὰ + τῆς (sic) V 12 τῆς — συμβόλων] τριῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων τελούμενη V (ex l. 11 repetitum) 13 ἀναλάμπει iter. V 16 καταρχὰς V edd. 16–17 ἀναμέσον (bis) Vc Ml edd. 18 προστεθείτω H 19 καὶ¹ om. H | ἐστὶν om. V | ἐφ' ἣ] ἐν ἣ H ἔφη V 21 fort. <ὡς> Ἡσαΐας 22 λέγει — ἀληθινόν suspectum, fort. adnotatio marginalis in textum recepta | τὸ] τὸν HV 23 διαγγέλλον- 24 ἐν om. H 27 ἡξιώθημεν V | ἥ] ἦν M 28 τε¹ om. M | τε² om. V 30 μὴ om. V | τὸν om. V 31 ταῦτα πάντα] τὰ πάντα ταῦτα V | κατὰ + τὸν H 32 καλέσει V M (cf. Sept. et lat.): καλέσας H καλεῖ Vc Ml edd. („ἄλ. καλέσει” ed. Rom.^{ms})

inanimali lapidi celebratur cognomenque illius qui dicitur Chobar et cetera uanae ipsorum paternae traditionis et conuersationis ludicra mysteria quae in ea in insigni sollemnitate gerebant.

- Christianorum autem omnium per totum orbem sub *uno* iugo, euangelii uidelicet, ut
 5 propheta dicit, *seruientium* deo forma peculiarissima est fides et confessio, credens in La.-Co. 302
 unum deum, patrem et filium et spiritum sanctum, trinitatem increatam, sempiter- Ma. 111
 nam, incomprehensibilem, inuisibilem, unius substantiae ac sessionis, confitens
 pariter et filii dei perfectam incarnationem et alia secundum uirtutem sacratissimi
 symboli quod plebs Christi concorditer ante mysticam et sanctam oblationem offert
 10 deo, atque spiritalis illa regeneratio quae in nomine earundem trium dei principalium
 personarum per sanctum baptisma celebratur, atque diuina cooperatione facta per-
 ceptio et communicatio uiuificorum foederum incruenti sacrificii; per quae ueritatis
 illucescit illuminatio et impietatis tenebrae effugantur, habentes et ipsae proprii PL 129, 327
 erroris manifestissimam cognitionem, multorum uidelicet deorum superstitionem.
 15 *haec* autem ita *inuicem aduersantur*, ut apostolice dicam, quemadmodum *in principio*
diuisit deus inter *lucem* et inter *tenebras*. dicat igitur nobiscum beatissimus euange-
 lista Iohannes: *haec est uictoria quae uicit mundum, fides nostra*. addatur autem et a Ha. 250
 nobis et dicatur: *haec est petra* supra quam Christus suam *aedificauit ecclesiam*,
portis inferi, id est aggressionibus contrariarum uirtutum, inconcussam et ineuertibi-
 20 lem. hinc nouum *nomen* sortiti sumus, quod, ut Esaias ait, *benedicetur* – dicit enim
 ita: benedicent deum uerum –, [et] superignotam atque inuestigabilem ineffabilis
 eius naturae annuntiantes incomprehensibilitatem, inuisibilem etiam illam et incir-
 cumscripam et omnino incommutabilem indubitabili certitudine praedicantes atque
 sempiternam eius uirtutem et diuinitatem *a* creatione *mundi* secundum sacratissi-
 25 mum Paulum *per ea quae facta sunt intellectam conspicientes*. sicque *seruire deo uiuo*
et uero meruimus, et *libertate* qua *Christus nos liberauit* honorificati sumus et glori-
 ficati, ab omni erepti idolico errore et impietate. cuius praecipua cognitio *dicere* Rom. 519
lapidi: tu me genuisti, et ligno: tu me fecisti, secundum prophetae uocem, et non
 aspicere in caelum, ut Esaias clamat, existimatur quis est qui ostendit *haec* omnia, *qui*
 30 *educit per numerum mundum suum, omnia per nomen uocabit* prae multa gloria et
 in multitudine *uirtutis*, cuius manus plasmauerunt uniuersam militiam caeli, [uel]

P VE

1 inanimato F edd., sed cf. ThLL s. u. | cognomen ~ ἐπίκλησιν? (uide infra ed. Rom.^{ms}) | qui om. ed. Rom.* (eras. in F) („inuocationemque illius quod dicitur g.” ed. Rom.^{ms}) 2 paternae om. ed. Rom.* | in ea (~ ἐκεῖσε?) om. E edd. 3 gerunt ed. Rom.^{ms} non male, sed mendum interpreti tribuendum 4 ut] et P^{ac} (ut superscr. P^c) 7 incomprehensibilem P | unius – sessionis] melius consubstantialem et considentem Act. I p. 51,24 (sed unius substantiae ... et sedis Act. III p. 237,16; cf. etiam Act. III p. 255,21) | sessionis] expectaueris sedis (cf. supra) 8 perfectam om. E edd. („gr. perfectam incarnationem” ed. Rom.^{ms}) | aliam VE 9 concorditer] corditer P^{ac} (con add. P^c s. l.) 10 illa spiritalis ed. Rom.* | dei principalium ~ θεαρχικῶν (diuinarum ed. Rom.^{ms} [pro dei]) 11 personarum] cf. praef. Anast. p. 2,18–24 | diuina cooperatione facta ~ θεουργική („g. atq. deificans perceptio” ed. Rom.^{ms}) 12 foederum P: fēderum V federum E; expectaueris signorum („gr. symbolorum” ed. Rom.^{ms}), sed fort. CGL V 558,9 symbolum: pactum quod cum deo fit conferendum 14 cognitionem ~ γνώρισμα (cf. infra l. 27) 16 inter² om. P 17 uicit P (uaria lectio in Vulg.): uincit VE Vulg. 18 aedificauit suam E edd. 19 uirtutum ~ δυνάμεων (ut saepe) 20 Isaias ed. Rom.* (Ysaías F) | ait] dicit E edd. | dixit E edd. 21 et deleui coll. gr. 21–22 superignotam – incomprehensibilitatem] Anast. ὑπεραγνωστόν ... διαγγέλλοντες τὸ ἀκατάληπτον legisse uidetur (cf. app. crit. gr.) 21 superignotam ed. Rom.: super ignotum codd. 24 creatura F (ex Vulg.?) edd. 25 intellecta VE (ex Vulg.?) 27 cognitio ~ γνώρισμα (uide supra l. 14) 29 Isaias ed. Rom.* (Ysaías F) | existimatur] ut existimetur ed. Rom.*, sed Anast. (nisi forte alia legit in gr.) constructionem uerborum et sensum penitus mutauit (cf. infra considerant et adorant) 31 uel om. ed. Rom.*; deleui (an mendum interpretis?)

προφητῶν, ἣ τὴν λοιπὴν τῆς κτίσεως πάσης ἐναρμόνιον εὐταξίαν ὀρῶντας δι' αὐτῆς τῷ νοερῷ τῆς ψυχῆς ἀναλόγως τὸν γενεσιουργὸν αὐτῆς λόγον ἐννοεῖν καὶ δι' αὐτοῦ τὸν πατέρα καὶ ὄντως ὄντα θεὸν προσκυνεῖν, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Ἀθανάσιος τὸν κατὰ εἰδώλων συντάττων λόγον ἐκδιδάσκει σαφέστατα. ὥς οὖν οὐδεμία κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος ἢ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαρ, οὕτως οὐδὲν κοινὸν χριστιαν- 5 οῖς ἓνα θεὸν ἐν ἀπροσίτῳ δόξῃ τε καὶ δυνάμει προσκυνούμενον σέβουσι πρὸς τοὺς πλάττοντας θεὸν καὶ ταύτῃ παρὰ τοῦ προφήτου ταλανιζομένους δικαίως· ἐκείνοις PG 98, 172 μὲν γὰρ σποδὸς ἢ καρδία, ὥς γέγραπται. ὧν οἱ μὲν τῇ ποιήσει τοῦ παρ' αὐτῶν γινομένου εἰδώλου κτίζεσθαι αὐτοῖς θεὸν πρόσφατον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος νομίζουσι καὶ διαπίπτοντος τούτου ἐξ ὁποιασοῦν αἰτίας καὶ ἀφανιζομένου βεβαίως κρατοῦσι μὴ 10 εἶναι αὐτοῖς ὅλως θεόν, εἰ μή τί γε ἕτερον ὁμοίως δημιουργήσωσι. καὶ τοῦτο σαφῶς ἡμᾶς ἡ θεία διδάσκει γραφὴ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν ἔρημον μοσχοποιίας τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὅτε καταστασιάσαντες τοῦ Ἀαρὼν ἔλεγον· ποιήσον ἡμῖν θεοὺς οἱ πο- 15 πορεύονται ἡμῶν, ἐμφαίνοντες διὰ τούτου λογίζεσθαι αὐτοὺς καθόλου μὴ εἶναι θεὸν μήτε ἀληθινὸν μήτε ψευδώνυμον, εἰ μὴ ἄρα εἰδῶλον αὐτοῖς τεχνουργηθεῖν τὸ ἐπιζη- 15 τούμενον· ᾧτινι μετὰ τοῦτο τὴν ἐξ Αἰγύπτου αὐτῶν ἔξοδον ἀνέτιθесαν, τῆς ἀσε- βείας αὐτῶν καὶ ἀνοίας δεικνύοντες τὴν ὑπερβολήν.

Οἱ δὲ μετέπειτα τὴν τῆς ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας μετίοντες αἰσχύνην καὶ ταύτην περιέπειν σπουδάζοντες ἐπ' ὀνόματι τῶν παρ' αὐτοῖς θρησκευομένων θεῶν τὰς τῶν 20 ξοχῶτατον θεῶν καὶ ἀνθρώπων ὠνόμαζον, καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν οὐκ ἄδηλος ἡ ὀνομασία τοῖς πλείοσιν. ὧν τὰ σεμνολογήματα καὶ αἱ κατὰ τὰς τελουμένας αὐτοῖς θυσίας τιμαὶ πορνεῖαι τε καὶ ἀσέλγεια καὶ πάσης ἀκαθαρσίας ἐπίδειξις — μικρὸν γὰρ εἰπεῖν αἰσχρορρημοσύνην τε καὶ βλασφημίαν —, ὅπου γε παρ' αὐτοῖς ἀνδροκτονίαι τὸ 25 πρὸς τιμὴν θεοῦ σπουδαζόμενον ἦν καὶ τὸ ἐμπομπεῦν ταῖς αἰσχροουργίαις αὐτῶν πράγματι ἐτετίμητο, εἰς τιμὴν τῶν προσκυνουμένων λαμβανόμενον, ὥς ταῦτα πε-πραχότων ἐκείνων καὶ τούτοις γινομένοις ἐφηδομένων. αἱ δὲ παρὰ χριστιανοῖς ἀγίων ἀνδρῶν εἰκόνες τῶν τε μέχρις αἵματος ἀντικαταστάτων τῇ ἁμαρτίᾳ, κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου φωνήν, καὶ τῶν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας διακονησαμένων, προφητῶν 30 τε λέγω καὶ ἀποστόλων εἴτε καὶ τῶν εὐσεβεῖ βίῳ καὶ κατορθώσει ἔργων ἀγαθῶν ἀληθῶς θεοῦ δούλων ἀναδειχθέντων, οὐδὲν ἕτερόν εἰσιν ἢ ἀνδρείας ὑπογραμμὸς πολιτείας τε εὐαγοῦς καὶ ἀρετῶν ὑποτύπωσις καὶ τοῦ δοξάζειν θεόν, ᾧ κατὰ τὴν 35 παροῦσαν ζωὴν εὐηρέστησαν, ὑπονυγμὸς καὶ διέγερσις. λόγος μὲν γὰρ τὰς τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν πράξεις διεξιὼν ὠφελεῖ τοὺς ἀκούοντας καὶ πρὸς ζῆλον μιμήσεως

2 ἀναλόγως — ἐννοεῖν cf. Sap. 13,5 4–5 cf. 2 Cor. 6,14–15 6–7 cf. Is. 44,10 8 Is. 44,20 13–14 Ex. 32,1 23 cf. Gal. 5,19 28 cf. Hebr. 12,4

1–4 cf. Ath. gent. (CPG 2090) c. 44,32–45,11 Thomson 20–21 Διός — ὠνόμαζον cf. e.g. Hom. Il. 19,258

HV T M

1 ὀρῶντες HV 5 οὐδὲ M | κοινόν om. V 5–6 χριστιανῶ H 7 ἐκείνων H ἐκείνη V 10 τούτου] αὐτῶ H αὐτοῖς V 11 μὴ τί γε] μήτοι γε ed.Rom.* | δημιουργήσουσι M 12 γραφὴ διδάσκει V 13 τοῦ] fort. τῷ scribendum, cf. lat. et Sept. 15 μὴ + τι T edd. 16 τούτου V 16–17 τῆς — ἀνοίας] τῇ ἀνοία αὐτῶν V 20 καὶ² om. V 21 ἢ om. V 23 ἀσέλγεια sc. εἰς (Anast. sententiam aliter intellexit) 24 αἰσχρορρημοσύνη ed.Rom.* ex Vc | τὸ + παρ' αὐτοῖς V 25 θεοῦ τιμὴν H 26 πράγματι om. ed.Rom.* (cf. lat.) | ἐτετίμητο] ἔτι τε τὸ μὴ (sic) V | λαμβάνομεν T 28 ἀντικαταστάτων ed.Rom.* 29 διακονησάντων H διακονισαμένων V 30 εἴτε καὶ τῶν scripsi coll. lat.: εἴτε καὶ HV εἴτε καὶ ἐν T edd. τῶν καὶ M | ἀγαθῶν om. V 31 εἰσιν] ἔστιν V, om. H 32 ἐναρ(γοῦς) H prob. | ἀρετῆς M | ὑποτυπώσεις V

quemadmodum alius quidam ait prophetarum, ceterum creaturae uniuersae in apto ordinem intuentes per eam intellectu animae similiter generationis rationem considerant et per eam patrem et ueraciter existentem deum adorant, quemadmodum et beatus Athanasius sermonem contra idola componens liquidius edocet. sicut ergo
 5 nulla est communicatio *luci ad tenebras* uel *conuentio Christo ad Belial*, ita nihil est commune christianis qui unum deum in inaccessibili claritate et uirtute adorandum colunt ad eos qui fingunt *deum* et huiusmodi a propheta iuste miseri uocitantur; illis enim *cinis* quidem *cor* est, sicut scriptum est. quorum alii quidem opera idoli a se facti creari sibi deum recentem ex non existentibus opinantur, <et> corrue[n]te hoc ex
 10 qualibet causa et exterminato firmiter tenent non esse sibi omnino deum, nisi quidam aliud pari modo condiderint. et hoc liquido nos diuina docet scriptura id quod factum est in heremo opus uituli ab Israhelitis, quando seditionem commouentes dicebant ad Aaron: *fac nobis deos qui nos praecedant*, ostendentes per hoc se arbitrar[is] non esse omnino deum neque uerum neque falsi nominis, nisi forte idolum sibi
 15 artificio fieret uel exquisitum; cui post hoc exitum eorum ex Aegypto commendarent, impietatis eorum et amentiae ostendentes nimietatem.

La.-Co. 303

Ma. 114

PL 129, 328

Alii autem posthac gentilis religionis aggressi confusionem et hanc circumtegere festinantes sub nomine deorum qui apud eos colebantur simulacrorum structuras studio peragebant, tam scilicet Iouis, quem et patrem et consulem idest sublimissimum deorum ac hominum nuncupabant, quam ceterorum, quorum non est incerta nominatio pluribus quorumque purgationes et honores qui per sacrificia quae ab eis celebrabantur fiebant, *fornicationes* quoque atque *luxuriae* ac totius immunditiae demonstrationes – ut parum sit dici turpia uerba pariter et blasphemiae –, cum apud eos homicidia in honorem dei studio agerentur et pompa turpibus operibus eorum
 20 honorabatur, in honorem eorum qui adorabantur assumpta, utpote haec illis agentibus et his factis congratulantibus. porro quae apud christianos sunt imagines sanctorum uirorum qui *usque ad sanguinem restiterunt peccato*, secundum apostoli uocem, quique uerbo ueritatis ministrauerunt, prophetarum scilicet et apostolorum siue etiam eorum qui pia uita et directione operum bonorum ueraciter dei serui
 25 ostensi sunt, nihil aliud sunt quam fortitudinis exemplum conuersationisque uenerandae ac uirtutum norma atque ad glorificandum deum cui in praesenti uita bene placuerunt incitamentum et excitatio. sermo enim bonorum uirorum actus edocens

Rom. 520

Ha. 251

P VE

2 ordinem F edd.: ordine P VE 2–3 similiter – considerant] „g. proportionem productiuum eius uerbum cons.” ed. Rom.^{ms} 2–3 considerare ed. Rom.*; sed uide supra 3 patrem et om. ed. Rom.* | adorare ed. Rom.* | et³ om. ed. Rom.* 4 loquidius P^{ac} (i in o scr. P^s) 5 est¹ om. ed. Rom.* | Christi VE edd. (ex Vulg.?), sed cf. gr. 7 uocantur E edd. 8 opere P 9 et add. ed. Rom. (cf. gr.) 11 id] in eo ed. Rom.* non male 12 opere ed. Rom.* | ab om. V^{ac} (add. V¹ s.l.) E | Israhelitis P Israelitis ed. Rom.* 13–16 per – ostendentes iter. E 15 fieret P^{ec} | uel exquisitum] „gr. quod exquirebant” ed. Rom.^{ms}, fort. uel delendum; Anastasium fort. pro -ηθείη legisse -ήθη ή suspic. Dubielzig 15–16 commodarent ed. Rom.* („gr. attribuerent” ed. Rom.^{ms}) 17 posthac] post haec ed. Rom.* 18 structuras P: curas V turas (sic) E („gr. structuras” ed. Rom.^{ms}) 19 consulem ~ ὑπάτον (cf. Gloss.) minus apte 20 ac P: hac V hanc E (corr. F²) 21–23 quorumque – blasphemiae] locus difficilis, sententia defectiua fort. ex gr. explicanda 21 quorumque P V: quorum quod E quorum ed. Rom.* (ex gr.) | purgationes (~ σεμνολογήματα? uenerationes ed. Rom.^{ms}) P: purgationibus VE 22 celebrabantur Dubielzig: celebrantur codd. (cf. supra l. 18 et infra l. 25) | immundicie VE 23 demonstrationes] Anast. ἐπιδείξεις legisse uidetur | dici turpia P^{ec} F²: dicitur pia P^{ac} (r et p coni. P^s) VE | blasphemiae ed. Rom. (cf. gr.): blasphemia codd. 24 studo (sic) P | pompa P 25 honore VE (corr. F) | adhorabantur P | asumta V assumpta E 26 quae] qui P 27 restituerunt P^{ac} (u¹ exp.) 28 quique] qui cum P^{ac} (cum subterlin., que superscr. P^c) 32 uirorum om. V^{ac} (add. V¹ s.l.) E

προσκαλείται πολλάκις. τοῦτο δ' ἂν καὶ διὰ τοῦ προσέχειν τῇ εἰκόνι κατὰ τὸν τοῦ εἰκότος λόγον γενήσεται. ἃ γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας δι' ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφὴ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσι, Βασίλειος ὁ μέγας βοᾷ, ἐξ ἑκατέρου τούτων πρὸς ἀνδρείαν διεγείρεσθαι τοὺς προσέχοντας λέγων. σύντομος γάρ, ὡς ἂν τις εἴποι, καὶ κεφαλαιώδης ὑφήγησις τῶν πεπραγμένων τῷ γραφέντι ἐν τῇ εἰκόνι 5 γίνεται τοῖς ὁρῶσιν ἡμῖν ἡ μιμητικὴ τῆς ἰδέας αὐτοῦ μόρφωσις — ὥσπερ οὖν καὶ τοῖς εἰδώλοις τῶν ψευδωνύμων θεῶν αἱ μιαιφαῖ αὐτῶν συναναφαίνονται πράξεις —, καὶ τὸν μὲν ἐξ ἀκοῆς τὰ κατὰ τοὺς ἀγίους ἀνδρας παρειληφότα εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἀκουσθέντων ἢ τοιαύτη θεωρία συνωθεῖ, τὸν δὲ ἀγνοοῦντα φιλοπευστεῖν παρασκευάζει καὶ τὰ κατ' ἐκεῖνον διδασκόμενον εἰς πόθον τε αὐτοῦ καὶ αἶνον θεοῦ θερμῶς διεγείρει, ὥστε δι' ἑκατέρου τούτων τοὺς ὁρῶντας τῶν ἀγίων τὰ καλὰ ἔργα 10 δοξάζειν τὸν πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς κατὰ τὴν τοῦ εὐαγγελίου φωνήν. εἰ δὲ ἢ κατὰ Μωυσέα νομοθεσία παραγγέλλει τῷ λαῷ κλῶσμα ὑακίνθινον εἰς τὰ κράσπεδα τὰ ἐν τοῖς ἄκροις τῶν ἱματίων τιθέναι πρὸς ἀνάμνησιν τῶν διατεταγμένων καὶ φυλακὴν, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς ἐστὶ διὰ τῆς ὁμοιωματικῆς ἀναζωγραφήσεως τῶν 15 ἀγίων ἀνδρῶν ἀναθεωρεῖν τὴν ἔκβασιν τῆς ἀναστροφῆς αὐτῶν καὶ τούτων μιμεῖσθαι τὴν πίστιν κατὰ τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν.

Τὸ δὲ τοῦ κυρίου τῆς κατὰ σάρκα ἰδέας ἐν εἰκόσι τυποῦσθαι τὸν χαρακτήρα εἰς ἔλεγχον μὲν τῶν φαντασίᾳ καὶ οὐκ ἀληθείᾳ ἄνθρωπον αὐτὸν γενέσθαι ληρωδούντων αἰρετικῶν, χειραγωγίαν δὲ τινὰ τῶν μὴ πάντη πρὸς τὸ ὑψηλὸν ἀνάγεσθαι τῆς 20 πνευματικῆς θεωρίας ἐξισχυόντων, ἀλλὰ δεομένων καὶ τινος σωματικῆς κατανοήσεως πρὸς τὴν τῶν ἀκουσθέντων βεβαίωσιν, ὅσον ἐπωφελέστερόν τε καὶ περισπουδαστότερον. τὸ γὰρ μυστήριον τὸ καὶ τοὺς οὐρανοὺς καλύψαν τῇ ἀρετῇ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν ἐν τῷ θεῷ τῷ τὰ πάντα κτίσαντι μὴ μόνον ἐξ ἀκοῆς τὴν πίστιν ἔχειν — ἡ γὰρ πίστις ἐξ ἀκοῆς' φησιν ὁ ἀπόστολος —, 25 ἀλλ' ἤδη καὶ δι' ὁράσεως ἐντυποῦσθαι τῶν ὁρώντων ταῖς διανοαῖς καὶ δυνάμει

11–12 cf. Mt. 5,16 12–15 εἰ — φυλακὴν cf. Num. 15,37–39 16–17 cf. Hebr. 13,7 23–24 τὸ¹ — κτίσαντι cf. Eph. 3,9 23 τοὺς — ἀρετῇ cf. Hab. 3,3 (= Od. 4,3) 25 ἡ — ἀκοῆς² cf. Rom. 10,17

2–4 ~ Bas. in quadr. mart. (hom. 19) (CPG 2863; BHG^a 1205), PG 31, 509 A 4–6 (ad uerbum) et A 3–4; cf. Act. II p. 141,3–5 (Hadr. epist. ad imp.); Act. VI 277 C 2–5 18–22 Τὸ — βεβαίωσιν cf. Conc. Trull. can. 82 (supra p. 344,13–346,2)

HV T M 2–3 ἃ — δείκνυσι = Bas. (= PG)

1 τοῦ¹] τὸ M 2 δι'] διὰ τῆς T edd. PG (sed cf. Act. VI 277 C 4; cf. app. font. ad Act. II p. 141,1–5) 3 γραφικὴ HV PG (sed cf. Act. VI 277 C 4 et 300 C 6) | σιωπ(ῇ?) H σιωποῦσα V 3–4 τούτου V 4 συντόμως M 5 ὑφήγησις] ὑπόθεσις H | πεπραγμένων + ἐν V 6 ἡ M: om. HV T edd. (uide infra) | μιμητὴ ed. Rom.* ex Vc (cf. app. crit. lat.) | αὐτοῦ + ἡ ed. Rom.* | μόρφωσις + εἰ δ' T (fort. correctio, quae ad l. 12–13 spectat, falso loco inserta) 9 συνωθεῖ θεωρία V 10 ἐκεῖνον — αὐτοῦ] exspectaueris ἐκείνους ... αὐτῶν | ἑαυτοῦ V 11 ἐγείρει ed. Rom.* 12–13 εἰ δὲ ἡ M (εἰ δ' ἡ ed. Reg.^{ms}): εἰ δὲ εἰ H ἡ δὲ V εἰ δὲ T (uide supra ad l. 6) edd. 13 Μωσέα T M edd. 14 τὰ — τιθέναι] τῶν ἱματίων ἐν τοῖς ἄκροις τιθέναι M, sed cf. lat. | τῶν ἱματίων] ἱμάτια V 15 διὰ — ἀναζωγραφήσεως post 16 αὐτῶν H 15–16 τῶν ἀγίων ἀνδρῶν om. H 16 μιμεῖται V 18 τῆς τοῦ κυρίου M | ἐν εἰκόσι post χαρακτήρα H | εἰκόνι V 19 μὲν + ἐστὶ ed. Rom.* (ex lat.), sed ἐστὶν potius infra post ὅσον tacite supplendum | αὐτὸν om. H 20 χειραγωγίαν] εἰς ἀνατροπὴν T | τινὰ om. M | πρὸς] εἰς T edd. 22 ὅσον] locus difficilis, cf. supra ad l. 19 et Thümmel, Frühgeschichte p. 163–164 adn. 291 22–23 σπουδαστότερον HV 24 ἀπό¹] ἐκ H | καὶ ἀπὸ om. V | ἀπό²] ἐκ H 26 ἀλλ' ἤδη om. V | τυποῦσθαι H

iuvat audientes et ad zelum imitationis frequenter inuitat. id ipsum autem fit secundum competentem rationem, si attendatur imagini. quae enim sermo historiae per auditum commendat, haec pictura tacens per imitationem ostendit, magnus clamat Basilius, ex utroque isto ad fortitudinem hos qui attendunt erigi dicens.

5 brevis enim, ut quis dixerit, et capitularis narratio gestorum a pictore in imagine fit nobis qui aspicimus imitabilis [et] uisionis ipsius formatio – ut ergo et cum idolis falsorum deorum scelestae ipsorum coexistunt actiones –, et alium quidem ex auditu percipientem ea quae per sanctos uiros recepta sunt in recordationem auditorum huiusmodi contemplatio impellit, alium uero ignorantem ad diligenter percunctandum instruit, et quae per illum docentur in amorem eius et laudem dei feruide susci-

10 tant, ita ut per utrumque istorum aspicientes sanctorum *bona opera glorificent patrem* nostrum *qui in caelis est*, secundum euangelii uocem. at si per Moysen facta legislatio praecipit populo filum *hyacinthinum* in fimbriis quae sunt in summitatibus uestium poni ad recordationem praeceptorum atque custodiam, quanto magis nos

15 conuenit per similitudinem picturae sanctorum uirorum aspicere prouentum *conuersionis* eorum et horum *imitari fidem* secundum apostolicum magisterium.

Domini autem secundum carnem uisionis in imaginibus formari characterem in redargutionem quidem est hereticorum qui phantasia et non ueritate hominem eum

factum maledice perhibent et in manuuctionem quandam eorum qui non omnino

20 ad celsitudinem ascendere spiritalis contemplationis ualent, sed indigent etiam quadam corporali consideratione ad auditorum firmamentum, quanto uidelicet utilius et sollicitius fuerit. mysterium enim, quod et *caelos operuit* maiestate, *absconditum a saeculis* et generationibus *in deo, qui omnia creauit*, et quod non solum ex auditu fidem habet – *fides enim ex auditu* ait apostolus –, sed etiam per uisionem formatur

Ma. 115

La.-Co. 306

PL 129, 329

12–16 si – magisterium ~ LC I 17 p. 181,22–30 (= I Capit. p. 104,8–12; cf. p. 185,1–7 et 187,13–18) = *Hadr. (ser. II) p. 46,1–7 (In eadem [i.e. quarta] actione. Capitulo X): Quod non recte sentiant, qui dicunt: „Si secundum Moysi (Mosi Hadr.) legitimam traditionem praecipitur populo purpura iacintina (iacinctina Capit. iacincthina Hadr.) in fimbriis in extremis vestimentis poni ad memoriam et (ex Hadr., corr. Hampe) custodiam praeceptorum (praeceptum Hadr., corr. Hampe), multo magis nobis est per adsimilatam picturam sanctorum uirorum videre exitum conversationis (conuersationes Hadr., corr. Hampe) eorum et eorum (horum V^{ac} Capit. Hadr.) imitari fidem secundum apostolicam traditionem.”

P VE 12–16 ~ LC, *Hadr.

2 competentem P | si + finis F^{2mg} edd., sed cf. gr. | attendatur ed. Rom.* | imagini P: ymagini V imaginum E edd. | istoriae P ystorie E 4 fortitudinem] fornicationem P^{ac} (nicationem subterl., titudinem superscr. P^c) | attendunt ed. Rom.* | erigit V (prob.) E 5 a pictore mendum interpretis, nisi forte legit γράφοντι („gr. ab eo qui depictus est in im.” ed. Rom.^{mg}) 6 imitabilis ~ μιμητική (cf. CGL V p. 301,48 et ThLL s.u.) | et¹ om. ed. Rom., deleui (sed fort. retinendum, si interpretes ἡμῖν μιμητὴν legit uel intellexit) | uisionis ~ ἰδέας, cf. supra p. 335,5 al. | ut ergo ~ ὥσπερ οὖν („gr. quemadmodum et cum” ed. Rom.^{mg}) 8 per sanctos uiros recepta] mendum interpretis (debut de sanctis uiris recepit) | recepta] gesta ed. Rom.* (sed uide supra) 9 ad] ac VE 9–10 percentandum P^{ac} (u supra o, c supra t P^c) 10 quae – docentur ~ τὰ κατ’ ἐκείνων διδασκόμενον? („gr. illius acta edoctum” ed. Rom.^{mg}) | eius om. VE (ed. Rom. ex gr.) 10–11 suscitant ed. Rom.: suscitāt codd. 11 opera bona F edd. (ex Vulg.?) 12 uestrum P^{ac} prob. (in ue scr. no P^c) | Moyses P^{ac} (s² in n mut. P^c) Moysem E edd. (Moysen Hard.) | facta om. VE edd. 13 praecepit Hard. | hyacinthinum V bracinthinum (sic) E | fimbreis P^{ac} (e exp. et i superscr. P^c) 14 imponi VE edd. 15 prouentum ~ ἐκβασις (cf. 1 Cor. 10,13) 17 in¹ om. E edd. | characterem P 18 est] cf. app. crit. gr. | phantasia ed. Rom.: phantasiā P V fantasiā E 19 maledicere P | manuuctionem F²: manus ductionem P VE 20 spiritalis F edd. 21–22 auditorum – fuerit] „gr. rerum auditarum fir. quaecumque utiliores sunt, et maiori prosequendae affectu” ed. Rom.^{mg} minus apte, cf. app. crit. gr. 22 magestate P (gloria Vulg.) 23–465,2 et² – inuenietur] interpret uerborum constructionem mutauit 24 firmatur ed. Rom.*; sed cf. gr.

- ἐκεῖνο βοᾶν, ὅτι ὁ θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ καὶ ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, πάντων μάλιστα ἁγιαστικώτερόν τε καὶ σωτηριωδέστερον εὑρεθήσεται, ὥστε τὰ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων περὶ τῆς κατὰ σάρκα αὐτοῦ ἐπὶ γῆς μετὰ ἀνθρώπων πολιτείας ἀναγεγραμμένα ταῖς τῶν λαῶν πρὸς τὸ ἀνεξάλειπτον ἐγγράφεσθαι μνήμῃς καὶ τὸ σέβας τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ περὶ ἡμᾶς ἀγαθότητος ἐναργέστερον κηρύττεσθαι καὶ προσκυνεῖσθαι. οὐ γὰρ τῶν ξύλων καὶ τῶν χρωμάτων προσκυνεῖται ἡ μίξις, ἀλλ' ὁ ἀόρατος θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐκεῖνος τὴν προσκύνησιν δέχεται ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, δι' ἑαυτοῦ τὴν πρὸς τὸν πατέρα ἡμῖν προσαγωγὴν
- Rom. 521 χαριζόμενος καὶ σὺν αὐτῷ προσκυνούμενος. ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰακώβ προσκυνῆσαι λέγεται ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου τοῦ Ἰωσήφ, οὐ τῷ ξύλῳ τὸ σέβας προσαγαγών, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸν κατέχοντα αὐτὸ τιμὴν ἐνδεικνύμενος.
- Οὕτω τοίνυν καὶ τῆς ἁγίας τοῦ κυρίου καὶ ὑπερενδόξου μητρὸς τὸ ἀπεικόνισμα ἐπινενόηται τῷ τοῦ Χριστοῦ λαῷ καὶ τετίμηται, οὕτω τοῖς ἀνέκαθεν τῶν ἁγιοτάτων ἐκκλησιῶν προεστῶσι τὰ τοιαῦτα παρεδέχθησαν καὶ οὐδεμιᾶς κωλύσεως ἔτυχον, καίτοι μετὰ τὰς τῶν διωγμῶν παρελεύσεις καὶ τὴν ἐν παρρησίᾳ τῆς πίστεως πανταχοῦ ἐπικράτειαν [καὶ] συνόδων οἰκουμενικῶν μέχρι καὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς γενομένων καὶ περὶ πλείονων κεφαλαίων πολὺ τοῦ περὶ τῶν εἰκόνων λόγου καταδεεστέρων κανόνας ἐκθεμένων· οὓς οὐκ ἦν εἰκὸς ἀνεξέταστον <τὸ> περὶ τούτου καὶ συγκεχωρημένον καταλιπεῖν, εἴπερ κατὰ τὴν τινων ὑπόνοιαν ταῖς περὶ τῶν εἰδώλων μομφαῖς καὶ ἀπαγορεύσεσι ταῖς φερομέναις ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς καὶ ἡ παρ' ἡμῖν ἐκ παλαιοῦ κρατήσασα αὕτη συνήθεια συνυπάγεται καὶ πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ ἀλλοτριώσιν φέρει. ὁ γὰρ τοῖς ἀποστόλοις συνέσεσθαι εἰπὼν μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος δηλονότι τοῦτο καὶ τοῖς μετ' αὐτοὺς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐπισκοποῦσιν ἐπαγγεῖλάμενος — οὐ γὰρ δὴ ἐκείνοις σωματικῶς παραμένειν ἔμελλεν ἕως τῆς τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος παρελεύσεως —, ἔτι μὴν καὶ τοῖς ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ δύο ἢ τρισὶ συνηγμένοις συνεῖναι εἰπὼν οὐκ ἂν τοσαῦτα πλήθη ζήλῳ συνηγμένα τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας ἀμέτοχα τῆς θείας αὐτοῦ ἐπιπνοίας τε καὶ ὁδηγίας καταλέλοιπε τοῦ μὴ πρὸς καταρτισμὸν τελειότητος τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας ἰδεῖν, ἣν παραστῆσαι αὐτῷ ἑαυτὴν πεπιστεύκαμεν μὴ ἔχουσιν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, καὶ τοι οὐκ ἐν ὀλίγαις ἢ ἀσήμοις τῶν πόλεων τοῦ τοιοῦτου ἔθους κρατήσαντος, ἀλλὰ σχεδὸν μὲν εἰπεῖν ἐν πάσαις ταῖς χώραις καὶ ἐν ταῖς περιφανεστέραις καὶ πρωτεύουσαις τῶν ἐκκλησιῶν.
- Ma. 117
La.-Co. 308

1 cf. 1 Tim. 3,16 7 ὁ¹ — ἐκεῖνος cf. Ioh. 1,18 7-8 τὴν — ἀληθείᾳ cf. Ioh. 4,23-24 8 δι' — προσαγωγὴν cf. Eph. 2,18 9-10 ὁ — Ἰωσήφ cf. Hebr. 11,21; Gen. 47,31 22-23 ὁ — αἰῶνος cf. Mt. 28,20 25-26 τοῖς — εἰπὼν cf. Mt. 18,20 28-29 ἦν — τοιούτων cf. Eph. 5,27 30 ἀσήμοις τῶν πόλεων cf. Act. 21,39

22-29 ὁ — τοιούτων cf. Act. VII (definitio synodi) 373 E 4 — 376 A 3 (COGD I p. 309 l. 19-28)

6-11 οὐ — ἐνδεικνύμενος cf. Hadr. epist. ad imp., Act. II p. 131,10-15

HV T M

1 ἐκεῖνω βοῶν H ἐκεῖνο βοῶν V | ὁ θεὸς est uaria lectio in N.T. 8 ἑαυτοῦ] αὐτοῦ M (ex N.T.?) 10 τοῦ] τὸν V, om. M 12 ὑπερενδόξου + αὐτοῦ ed.Rom.* 14 παραδειχθήσεται V 16 καὶ¹ deleui coll. lat. 17 περὶ²] παρὰ H 18 ἀνεξέταστον om. M | τὸ addidi 20 μομφαῖς scripsi: μορφαῖς codd. (idem mendum infra p. 470,22 in H) | ὑπαγορεύσει V | καὶ² om. ed.Rom.* 22 συνέσεσθαι] συνέπεσθαι V 24 ἐπαγγέλλεται T (ex coní., ut uidetur) edd., sed cf. lat. | ἔμελλεν T edd. 24-25 τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστῶτος V 25 παρέλευσιν V 27 ἐπιπνοίας HV | τε om. M | κατέλιπε ed.Rom.* 28 πρὸς καταρτισμὸν] βεβαίωσιν M | τελειότητα V 29 αὐτῷ ἑαυτὴν M: αὐτὴν ἑαυτῷ H T ἑαυτῷ αὐτὴν V ἑαυτῷ ed.Rom.* (ex lat. uel N.T.?) | τι om. M 30 ὀλίγοις HV | πόλεων] ἀποστόλων H

eorum qui mentibus uident, et uirtute illud uociferatur, quia se deus *manifestauit in carne et creditum est in mundo*, omnibus sanctius atque salubrius inuenietur, ita ut ea quae scripta sunt per euangelicas praedicationes de conuersatione eius, qua secundum carnem in terra cum hominibus conuersatus est, [populorum] ne delerentur, 5 populorum deputata sint monumentis, ut et cultus claritatis eius et circa nos bonitatis manifestius praedicaretur et adoraretur. non enim lignorum et colorum adoratur mixtura, sed inuisibilis deus *qui in sinu patris ipse* adorationem assumit *in spiritu et ueritate*, per se nobis oblationem quae *ad patrem* est donans, ipse quoque cum ipso Rom. 521 pariter adorandus. nam et Iacob adorasse dicitur super summitatem uirgae Ioseph, 10 non ligno cultum impendens, sed honorem ei qui hanc possidebat ostendens.

Sic itaque et sanctae domini et supergloriosae matris effigies intelligitur a Christi populo et honoratur, sic a priscis sanctissimarum ecclesiarum praelatis talia recepta sunt, et hi nullam prohibitionem adepti sunt, quanquam post persecutionum transitus et aduentum fidei hac ubique retenta concilia uniuersalia etiam usque ad generationem nostram patrata sint quae plurimorum capitulorum super imaginibus regulas 15 exposuerunt; quas non esset congruum indiscusse super hoc et perfunctorie derelinquere, si secundum quorundam opinionem cum idolorum formis et execramentis quae continentur in diuinis scripturis etiam consuetudo quae antiquitus apud nos tenebatur discedat uel ad dei alienationem ducat. is enim qui se cum apostolis esse Ha. 254 20 *usque ad consummationem saeculi* dixit, hoc uidelicet etiam his qui post eos inspectores ecclesiae sunt repromittens – non enim cum illis corporaliter perseueraturus erat usque ad instantis saeculi transitum –, quin et cum his qui in nomine eius duo uel tres congregandi erant adesse perhibuit, non utique tot multitudines zelo congregatas suae pietatis diuinae intelligentiae ac ducatus exsortes desereret, quominus uiderent peruenisse usque ad perseuerantiam perfectionis ecclesiam ipsius, quam *exhibuisse sibi credidimus non habentem maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi*, 25 licet non in paucis uel ignobilibus ciuitatibus, sed ut ita dixerim pene in omnibus regionibus et in illustribus ac principalibus ecclesiis huiusmodi more retento. La.-Co. 307

P VE

1 eorum – uident (*mendum interpretis*) in eorum mentibus qui uident *ed. Rom.** | uirtute ~ δυνάμει (*ut saepe*)
 4 est + in VE *edd.* 4–5 populorum *bis tradit* P, populorum² *om.* VE *edd.* 4 derelentur P^{ac} (*corr.* P^c) 5 deputata P^{ac} (-tati P^{pc} *prob.* [a² in i *mut.* P^x ?]): descripta VE *edd.* | monumentis] *Anast.* μνήμασι *legisse uidetur* 6 et adoraretur *om.* E | adoretur V 10 possedebat V^{ac} (*in e¹ scr. i V¹⁻²*) E 11 supergloriosae P (*cf. gr. et Vulg. Dan. 3,53*): semper gloriosae VE *edd.* 12 priscis a *ed. Rom.** 13 hi – sunt²] „gr. nulla prohibitione uetita sunt” *ed. Rom.^{mg}, fort.* [hi] nullam prohibitionem adepta sunt *scribendum, sed mendum interpretis uidetur esse* 13–16 quanquam – exposuerunt] „gr. Cum tamen persecutionibus transactis, et fide cum libertate ubique praeualente, generalia quoque Concilia usque ad nostra tempora facta sint, et ea canones ediderint de pluribus capitulis longe minoris momenti, quam sit de imaginibus disputatio” *ed. Rom.^{mg}, interpretatio in codd. tradita quamuis incongrua retinenda est* 13 persecutionem VE *edd.* 14 et] in *ed. Rom.** | hac (sc. fide) *scripsi*: haec *codd.* 15 patrata *Dubielzig*: patrati *codd.* parati *ed. Rom.** (*sed cf. e.g. MGH Epp. VI p. 216,11–12*) | sunt E *edd.*, *sed cf. e.g. p. 435,3–4* | plurimorum – regulas ~ περι πλειόνων – κανόνες? *interpres sententiam male intellexit* (*cf. supra ed. Rom.^{mg}*) 16 exposuere E *edd.* 17–19 cum – discedat] *interpres fort. liberius uertit* 17 formis ~ μορφῆς, *cf. app. crit. gr.* 18 quae²] queque V queque E 18–19 antiquitus – ducat] „gr. a priscis temporibus apud nos uiget, in idem tendit, atque ad Dei alien. ducit” *ed. Rom.^{mg}* 19 discedat (~ συνυπάρχει? *uide supra*)] discebat F *edd.* | ducat *scripsi coll. gr.* (*cf. ed. Rom.^{mg}*): ducatur *codd.* 20 consumationem VE 21 repromittis (*sic*) E repromittit F² *edd.*, *sed cf. gr.* 23 perhibuit + et *ed. Rom.**, *sed cf. gr.* 24 intelligentiae] *interpres legit uel intellexit* ἐπινολῶς (*cf. gr. HV*) | ac] ad P^{ac} et P^{pc} (*et add. P² s.l.*) 24–26 uiderent – credidimus] *interpres constructionem uerborum mutauisse uidetur*; *cf. app. crit. gr.* 25 ecclesiae *ed. Rom.** (*ex gr.*) 26 eiusmodi *Vulg.* (*uar. lect. huiusmodi*) 27 licet ~ καὶ τοι? *expectaueris* praesertim cum *uel sim.*

“Ὅτι δὲ ἀρχαῖόν ἐστι τὰς ἱστορικὰς διηγήσεις τῶν γραφῶν πολλάκις ἐν εἰκόσι τυποῦσθαι παρίσθησι τοῦ ἐν ἀγίοις Γρηγορίου τοῦ Νύσσης λόγος, εἰς τὸν Ἀβραάμ’ ἔχων τὴν ἐπιγραφὴν, ἐν ᾧ τὴν περὶ τῆς θυσίας τοῦ Ἰσαάκ ἱστορίαν ἀνελήφθαι ἐν ζωγραφίαις διδάσκει. εἰ δὲ τὰ κατ’ ἐκείνους οὕτως, πολλῶ μᾶλλον τὰ τῆς δεσπο- 5 τικῆς οἰκονομίας θαύματά τε καὶ παθήματα τοιαύτης ἔτυχον ἀναδείξεως, ὥσπερ καὶ τῶν ἀγίων μαρτύρων αἱ ἀθλητικαὶ ἀνδραγαθίαι πρὸς ζῆλον ἀγαθὸν φέρουσαι τοὺς ὁρώντας. ὅπερ ἐναργῶς γεγενῆσθαι ἀποδείκνυται καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ γενναίου καὶ θαυμαστοῦ μάρτυρος τῆς ἀληθείας Ἀναστασίου ἀθλήσεως.

Ἀλλ’ ἐκεῖνο ἴσως ἂν εἴποι τις ὅτι εὐλαβεῖσθαι ἡμᾶς ἀναγκαῖον τῆς ἀγίας γραφῆς τὰ παραγγέλματα, οἷον οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλὸν οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ 10 οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασις ὑποκάτω τῆς γῆς. οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς. καὶ πάλιν· οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ. καὶ ἐν τῷ Δευτερονόμιῳ· μὴ ἀνομήσητε καὶ ποιήσητε ὑμῖν 15 αὐτοῖς γλυπτὸν ὁμοίωμα καὶ τὰ σὺν αὐτοῖς. ἀλλὰ ταῦτα πάντα φανερόν ἔχει τὸν νοῦν τὸ τὴν θείαν φύσιν ἀνείδεόν τε εἶναι καὶ ἀκατάληπτον καὶ μηδενὶ ὁμοίαν ἡγεῖσθαι τῶν ὁρωμένων μηδὲ μὴν στοχασμοῖς καὶ ὑπονοίαις ἀγομένην πρὸς σωματικὰς ὑπολήψεις. προειπὼν γὰρ ὁ Μωυσῆς· φυλάξασθε σφόδρα ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν, ὅτι ὁμοίωμα οὐκ εἶδετε ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἣ ἐλάλησε κύριος πρὸς ὑμᾶς ἐν Χωρήβ ἐν τῷ ὄρει ἐκ μέσου τοῦ πυρός, ταῦτα προειπὼν ἐπήγαγεν εὐθύς· μὴ ἀνομήσητε καὶ ποιήσητε ὑμῖν 20 αὐτοῖς γλυπτὸν καὶ τὰ σὺν αὐτοῖς, τοῦτο μὲν ἀναμιμνήσκων τῆς γενομένης τοῦ μόσχου κατασκευῆς, τοῦτο δὲ καὶ ἀσφαλιζόμενος, ὥστε μὴ καὶ αὐτοὺς κατὰ τὴν τῶν Αἰγυπτίων συνήθειαν ἣν ἐγίνωσκον πρὸς τὴν τοιαύτην κατολισθῆσαι ἀσέβειαν καὶ τὸ θεῖον ἡγεῖσθαι τούτοις ὅμοιον. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ μέγας ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ἀθηναίους δημηγορίᾳ φησί· γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ θεοῦ οὐκ ὀφείλομεν νομί- 25 ζειν χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. τῆς δὲ αὐτῆς ἐννοίας ἔχεται καὶ τὸ οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ ἐπὶ ματαίῳ, τουτέστιν οὐ καλέσεις καὶ ἡγήσῃ θεὸν ὅπερ οὐκ ἀληθῶς τοῦτο ὑπάρχει, ἀλλὰ μάτην ὑπονοίας καὶ ἐπωνυμίας τοιαύτης ἡξίωται. ἀλλ’ ἡμῖν, ὡς ὁ μέγας διδάσκει ἀπόστολος, εἷς θεὸς ὁ πατήρ ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς δι’ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐν πνεῦμα ἅγιον ἐν ᾧ τὰ πάντα, οὐ φυσικῆς ἑτερότητος διὰ τῆς 30

10–12 Ex. 20,4–5; Deut. 5,8–9 12–13 Ex. 20,7; Deut. 5,11 13–14 Deut. 4,16 17–19 Deut. 4,15
19–20 Deut. 4,16 20–21 τῆς – κατασκευῆς cf. Ex. 32,1–6 24–26 Act. 17,29 26–27 Ex. 20,7; Deut. 5,11
28–30 1 Cor. 8,6 (ubi uerba καὶ ἐν πνεῦμα ἅγιον ἐν ᾧ τὰ πάντα non traduntur nisi in paucis codd.; inueniuntur apud Greg. Naz. or. 39 [in s. lumina] c. 12,1–3 Moreschini/Gallay et al.)

1–4 cf. Greg. Nyss. deit. (CPG 3192; BHG 2354) p. 117,1–3 et 138,20–139,11 Rhein; cf. supra p. 294,12–19
7–8 ὅπερ – ἀθλήσεως cf. Vita et passio s. Anastasii Persae (BHG 84) c. 9,4–8 Flusin; cf. supra p. 312,6–11

HV T M

1–8 haec iam in genuina Germani epistula exstissee uix crediderim 2 εἰς τὸν Ἀβραάμ post ἐπιγραφὴν V
6 φέρουσι V T^{ac} (α add. Tⁱ s.l.) 7 ἐκδείκνυται H 9 ἂν om. V 10 ἑαυτῷ M 11 ὅσαⁱ om. HV | οὐ
+ ποιήσεις οὐδὲ T edd., sed cf. lat. et Sept. 12 οὐδὲ – αὐτοῖς² om. HV | λατρεύσεις Vc edd. 13–14 αὐ-
τοῖς ὑμῖν V 14 καὶ – αὐτοῖς²] i.e. καὶ τὰ ἐξῆς 15 τὸ M ed.Rom.: τῷ HV τὸν T | ἀνείδεόν M ed.Rom.:
ἀνιδίον H (cf. lat.) ἀνείδιον V (prob.) ἀνιδίον T | καὶⁱ om. V 16 ὁρωμένων] εἰρημένων V | μηδὲ μὴν HV
(cf. lat.): τιμὴν M, om. T edd. | ἀγομένην H (cf. lat.): ἀγομένους V T M edd. 16–20 πρὸς – αὐτοῖς²] τὸ
γὰρ μὴ ἀνομήσητε καὶ τὰ λοιπὰ προείπεν ὁ Μωυσῆς nec plura V 17 ὁ – ὑμῶν om. T edd. (de V uide su-
pra), sed cf. lat. | φυλάξεσθε Sept. | τὰς ψυχὰς Sept. | ὑμῶν] ἡμῶν H 18 οὐκ εἶδετε ὁμοίωμα Sept.
18–19 εἰς μέσον H 21 ὥστε om. H | αὐτοῖς M ed.Rom.: αὐτοῖς HV T 22 Αἰγυπτίων H -τείων M
25 λίθῳ M ed.Rom. (cf. N.T. et lat.): λίθων HV T 26 ὁμοίωμα H | τοῦ θεοῦ om. V 27 ἡγήσει V | ἀλη-
θὲς V | τούτῳ T 28 ἡξίωται τοιαύτης V 30 οὐ om. M

Quod uero antiquum sit historicas narrationes scripturarum frequenter in imaginibus formari probat sanctae memoriae Gregorii <Nyssae> sermo ,<in> Abraham' habens superscriptionem, in quo de sacrificio Isaac historiam in picturis assumptam docet. quodsi secundum illos taliter se res habet, multo magis dominicae dispensationis miracula et passiones huiusmodi debent consequi approbationem, quemadmodum et sanctorum martyrum certaminum triumphi qui ad zelum bonum adducunt aspicientes. quod manifeste factum esse ostenditur etiam in fortissimi et admirabilis testis ueritatis Anastasii certamine.

Sed illud fortassis dixerit aliquis quod uereri necessarium nobis sit sanctae scripturae
 10 praecepta, ut puta *non facies tibi idolum neque omnem similitudinem quaecumque in caelo sursum et super terram deorsum et quaecumque in aquis subter terram. non adorabis ea neque seruias illis.* et rursus: *non accipies nomen domini dei tui in uanum.* et in Deuteronomio: *ne inique agatis et faciatis uobis ipsis sculptilem similitudinem* et quae cum illis. sed haec omnia manifestum habent sensum, quod diuina
 15 natura sempiterna sit atque incomprehensibilis et nulli similis aestimanda eorum quae cernuntur, sed neque tractatibus et ingeniis ferenda ad corporales opiniones. praedicens enim Moyses: *custodite ualde animabus uestris*, quia *similitudinem non uidistis in die qua locutus est dominus ad uos in Choreb in monte de medio ignis*, haec praedicens intulit statim: *ne inique agatis neque faciatis uobis ipsis sculptile et quae*
 20 *cum ipsis*, recordatus uituli confectionis quae facta fuerat atque praecauere hortatus ne et ipsi secundum Aegyptiorum consuetudinem quam sciebant ad talem laberentur impietatem et diuinitatem aestimarent similem istis. hoc enim et magnus apostolus in contione facta ad Athenienses perhibuit: *genus ergo cum simus dei, non debemus aestimare auro aut argento aut lapidi, sculpturae artis <et> cogitationis hominis,*
 25 *diuinum esse simile.* eidemque sensui continuat et: *ne accipias nomen domini dei in uanum*, id est ne inuoces et aestimes deum quod non ueraciter hoc est, sed frustra opinionem et cognomen tale promeruit. sed nobis, ut magnus docet apostolus, *unus deus pater ex quo omnia et unus dominus Iesus Christus per quem omnia* et unus spiritus sanctus in quo omnia, non naturali alternitate per propositionum

Rom. 522

PL 129, 331

P VE

2 Nyssae *add. ed. Rom.** (possis etiam Nysseni) | in *suppleui coll gr.*, de *add. ed. Rom.** 3 assumptam V assumens E
 4 secundum illos ~ τὰ κατ' ἐκείνους? („gr. Quod si gesta illorum illa, multo etc.” *ed. Rom.mg*) 5 miracula P^{pc}: miraculi P^{ac} (i² exp., a *superscr.* P^c) miraculo VE | approbationem] *interpres fort. legit ἀποδείξεως* („gr. expressionem” *ed. Rom.mg*) 6 triumphum certaminum *ed. Rom.** 7 esse] est etiam E^{ac} etiam E^{pc} (est exp.) *ed. Rom. (om. ed. Reg.*)* | in om. VE | mirabilis E *edd.* 9 fortasse *ed. Rom.** | quod om. F (eras.?) *edd.* | uereri V: ueteri P ueri E tueri F² *edd. i. t.* („gr. uereri” *ed. Rom.mg*) | sit om. VE *edd.* 10 praecepto P^{pc} (a exp., o *superscr.* P^c) 11 et¹ – deorsum om. P
 12 accipies F: accipias P VE (adsumes *Vulg.*) | domini om. E *edd.* 13 deo uteronomio (sic) P deuteronomio (sic) V | ne P (cf. gr. et *Vulg.*): neque VE *edd.* | sculptilem + et VE 14 et – illis ~ καὶ τὰ σὺν αὐτοῖς (i. e. et cetera)
 15 sempiterna] „g. forma carens sit” *ed. Rom.mg*; *Anast. legit uel intellexit ἄδιον* (cf. gr. H) | incomprehensibilis P
 16 tractatibus et ingeniis ~ στοχασμοῖς καὶ ὑπονοαῖς? („gr. ut ne quis coniecturis et suspicionibus ducatur ad corporeas conceptiones” *ed. Rom.mg*) 18 in monte (*Anast. ex gr.*) om. F *edd.* 19 ne VE: neque P F *edd. (uide supra)*
 21 haberentur P 23 contentione P | ad om. E apud F *edd.* 24 sculture VE | et *add. ed. Rom. (cf. gr. et Vulg.)*
 25 simile *ed. Rom. (cf. gr. et Vulg.)*: similem *codd.* | continuat et] continuet P 26 inuoces] uoces *ed. Rom.* fort. recte*
 27 ut – apostolus (docet om. E)] ait magnus apostolus F² *edd.* 29 non om. P 29–469,1 per – commutationem] pro
 ... commutatione *ed. Rom.** 29 propositum (sic) P^{ac} (po *add.* P^c s. l.) propositionem V^{ac} (-num V^{img}) praepositio-
 num *ed. Rom.**

τῶν προθέσεων ἐναλλαγῆς εἰσαγομένης — μὴ γένοιτο —· τὰ γὰρ τρία εἰς θεὸς μετ' ἀλλήλων νοούμενα, ὡς διδάσκει Γρηγόριος ὁ σοφός. οὐδενὶ οὖν τὸ *ὄνομα* τὸ *ὑπὲρ* πᾶν *ὄνομα* ὁ λαὸς τοῦ Χριστοῦ μέχρι καὶ σήμερον πλὴν τῆς ἀγίας καὶ ζωαρχικῆς τριάδος προσήγαγε — μὴ γένοιτο —. πανταχοῦ γὰρ ἅμα τὸ *λατρεύειν* τοῖς τοιοῦτοις προστιθεῖσα ἡ θεία γραφή τὸ ἀλλότριον ἡμῶν καὶ πάντῃ ἀμέτοχον πρὸς τὴν τοιαύτην πλάνην παρίστησι· πρόδηλος γὰρ τῆς τῶν εἰδώλων λατρείας ὁ τρόπος. παρ' ἡμῖν δὲ εἰς θεὸς τὸ προσκυνούμενον *μία* τε καὶ ἡ εἰς αὐτὸν *πίστις* καὶ ἐν τῷ σωτήριον *βάπτισμα*. οὕτω *μία* καὶ ἡ προσαγομένη αὐτῷ λατρεία παρ' ἡμῶν, καθὼς παραδέδοται ἐκ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων καὶ πεφύλακται, ἥ τε τῆς *αἰνέσεως* *θυσία* ἣν διὰ Χριστοῦ *ἀναφέρεσθαι* τῷ *θεῷ* καὶ πατρὶ ὁ θεὸς ἔφη ἀπόστολος, *τούτῃ* ὅτι τῶν *χειλέων* *καρπὸς* ὁμολογούντων τῷ *ὀνόματι* αὐτοῦ, καὶ ἡ ἐν τοῖς ζωοποιοῖς μυστηρίοις θειοτάτη παράδοσις, ἣν προεμήνυσε Μαλαχίας ὁ προφήτης ὡς ἐκ προσώπου φήσας τοῦ θεοῦ ὅτι *ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ μέχρι δυσμῶν δεδόξασται τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντί τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου καὶ θυσία καθαρὰ*.¹⁵

Οὐδεμία τοίνυν *συγκατάθεσις* *ναῶ* *θεοῦ* ἡγουν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ μετὰ *εἰδώλων* — μὴ γένοιτο —. αὕτη μὲν γὰρ *στύλος* καὶ *ἐδραίωμα* τῆς ἀληθείας ἀποστολικῶς κατωνόμασται, τῶν δὲ *εἰδώλων* τὰ *ὀνόματα* ἐξολοθρευθήσεται ἀπὸ τῆς γῆς, ὁ προφήτης Ζαχαρίας βοᾷ, ὅτε *πᾶς τόπος* τῷ *ὄκῳ* *Δαβίδ*, τουτέστι τῇ ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ οὗ ὁ *οἶκός ἐσμεν* ἡμεῖς, τῇ παραδοχῇ τῆς πίστεως αὐτοῦ *διανοιχθήσεται*. τούτοις πάντως²⁰ προστεθήσεται τὰ τε ἐν τῇ λεγομένη Σολομῶνος Σοφίᾳ καὶ τὰ παρὰ τῷ μεγαλόφωνῳ κείμενα Ἡσαΐα. ἐκεῖ μὲν γὰρ λέγεται· *ἀρχὴ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων*, ἐφεύρεσις δὲ αὐτῶν *φθορὰ ζωῆς*. οὕτε γὰρ ἦν ἀπ' ἀρχῆς οὕτε εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται· *κενοδοξία* γὰρ ἀνθρώπων *εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον*, καὶ διὰ τοῦτο *σύντομον αὐτῶν τὸ τέλος ἐπενοήθη* καὶ τὰ ἐξῆς. παρὰ δὲ τῷ προφήτῃ· *αἰσχυνθήσονται οἱ πλάσσοιτες θεὸν καὶ γλύφοντες, καὶ πάντες ὅθεν ἐγένοντο ἐξηράνθησαν καὶ κωφοὶ ἀπὸ ἀνθρώπων ἐγένοντο καὶ τὰ σὺν αὐτοῖς, τουτέστι τέκτονος ξυλουργικῆς τέχνης ἐπίνοια καὶ ξύλων τῶν εἰς ὑπηρεσίαν ἀνθρώποις μεταποιήσις εἰς ἀνδρὸς μόρφωσιν καὶ θρίαμβος τῆς ἀνοίας τῶν προσκυνούντων αὐτοῖς. οἷς ἐπιφέρεται· ἴδετε, οὐκ ἐρεῖτε, ὅτι ψεῦδος ἐν τῇ δεξιᾷ μου· ὅπερ τῆς προγεγραμμένης ἀσεβείας ὡς ἀνατρεπτικὸν ἐπήγαγεν*.³⁰

2-3 Phil. 2,9 4-5 τὸ — γραφή cf. Ex. 20,5; Deut. 5,9 7-8 εἰς — βάπτισμα cf. Eph. 4,5-6 9-11 ἡ — αὐτοῦ cf. Hebr. 13,15 13-15 Mal. 1,11; cf. Ps. 49,1 16 Οὐδεμία — εἰδώλων cf. 2 Cor. 6,16 17 1 Tim. 3,15 18-20 τῶν — διανοιχθήσεται cf. Zach. 13,1-2 19-20 Hebr. 3,6 22-25 Sap. 14,12-14 25-27 αἰσχυνθήσονται — ἐγένοντο cf. Is. 44,9-11 27-29 τουτέστι — αὐτοῖς cf. Is. 44,12-20 29-30 Is. 44,20

1-2 cf. Greg. Naz. or. 23 (de pace III) (CPG 3010,23) c. 11,15-16 Mossay/Lafontaine

2-7 οὐδενὶ — προσκυνούμενον cf. (Ps.-)Greg. epist. ad Germ. supra p. 438,9-12 16-17 Οὐδεμία — γένοιτο cf. (Ps.-)Greg. epist. ad Germ. supra p. 436,18-19

HV T M

1 εἰσαγόμενος V 2 τὸ' om. V 3 ὄνομα + ἡ τὸ σέβας ἡ τὴν λατρείαν T edd., sed cf. lat. | λαὸς] ἀμνὸς V | καὶ' om. M 4 προσήγαγον HV | πανταχοῦ γὰρ T (cf. lat.): πανταχοῦ HV M πάντως γὰρ ed. Rom.* ex Vc | τὸ ed. Rom. ex Vc: τῷ T, om. HV M 6 γὰρ] μὲν γὰρ T ed. Rom. (μὲν om. La.-Co.*) 7 δὲ + ὥσπερ T edd., sed cf. lat. | ἡ om. T 9 καθὼς — πεφύλακται om. V | καθὼς ed. Rom. ex Vc: καθ' T καθὰ M, incertum in H 11 τὸ ὄνομα HV ed. Rom.^{ms}, sed cf. N.T. 12 ἣν προεμήνυσε] ὡς φησι V 12-13 ὡς — θεοῦ om. V 13 καὶ om. HV Sept. (AQW) | μέχρι (ex Ps. 49,1?)] ἕως Sept. 17 ἀληθείας ἀποστολικῶς] ἐκκλησίας V 18 δὲ] τε V | ἐξολοθρευθήσεσθαι T edd., sed cf. lat. 19 τουτέστι] ἡγουν V | ὁ om. V N.T. 20 ἡμεῖς om. V 21 Σολομῶντος V edd. | τὰ om. T 22-23 ἐφεύρεσις H ed. Rom.^{ms} (cf. lat.): ἐφεύρησις V ἔφεσις T M edd. i.t. εὔρεσις Sept. 24 εἰσῆλθον H | τούτων V 27 καὶ τὰ σὺν αὐτοῖς] i.e. καὶ τὰ ἐξῆς | τουτέστι om. ed. Rom.* 28 ἀνθρώπων V 29-30 οἷς — ἐπήγαγεν om. V 29 εἴδετε H

commutationem inducta – absit –; tria enim unus deus cum alterutris intelliguntur, ut docet Gregorius sapiens. nulli ergo *nomen quod est super omne nomen* populus Christi usque hodie excepta sancta et uitae principali trinitate applicauit – absit –. nam ubique nos seruire talibus diuina scriptura prohibet, et alienos seu exsortes nos
 5 a tali uult errore modis omnibus exhiberi; denique manifestus est idolorum seruitutis Ma. 119
 modus. apud nos autem *unus* est *deus* adorandus et *una* et ea quae in ipsum est *fides* et *unum* ac salutare *baptismum*. sic et una quae offertur ei seruitus a nobis, sicut Ha. 255
 traditum est a sacris apostolis et conseruatum, sacrificiumque *laudis* quod per Christum referendum esse *deo* et patri diuinus ait apostolus, *id est labiorum fructus con-* La.-Co. 310
 10 *fitentium nomini eius*, et diuinissima traditio quae est in uiuificis mysteriis, quam praenuntiauit Malachias propheta quasi ex persona dei locutus quia *ab ortu solis et usque ad occasum* glorificatum est *nomen meum in gentibus et in omni loco* incensum offertur *nomini meo* et sacrificium *mundum*.

Nullus igitur est *consensus templo dei*, id est ipsius ecclesiae, *cum idolis* – absit –.
 15 haec enim est *columna et firmamentum ueritatis*, ut apostolice nuncupata est, *idolorum* autem *nomina* exterminabuntur a *terra*, propheta Zacharias clamat, quando omnis locus *domui David*, id est ecclesiae Christi cuius *domus nos sumus*, per receptionem fidei eius adaperietur. his utique addentur tam ea quae sunt in Sapientia quae Rom. 523
 dicitur Salomonis quam illa quae apud magniloquum reiacent Esaïam. ibi enim
 20 dicitur: *initium fornicationis* excogitatio *idolorum*, *adinuentio* autem eorum *corruptio uitae*. neque enim erant *ab initio*, neque in saeculum erunt; inanis enim gloria *hominum* introiuit in mundum. et ideo *breuis* eorum *finis* excogitatus est et cetera. apud prophetam autem: *confundentur* qui fingunt *deum* et sculpunt, et omnes unde
 25 feruntur, uidelicet fabri lignariae artis excogitatio et lignorum quae in ministerium hominibus sunt efficientia in uiri formam et publicatio amentiae eorum qui adorant ea. quibus infertur: uidete, non *dicitis*, quia *mendacium in dextera mea* est; quod ad

P VE

1 intellegantur VE intellegitur ed. Rom.* 2 nomen²] „gr. add. aut cultum, aut latrām” ed. Rom.^{ms} ex gr. T 3 trinitati P^{pc} (e exp., i superscr. P^c) | applicuit VE edd. 4–5 nam – exhiberi] „gr. Certe enim latrāe cultum non exhibendum huiusmodi rebus, addendo scriptura, alienos nos et omnino exsortes ostendit a tali errore” ed. Rom.^{ms} minus apte; melius ubique (γὰρ om. gr. M) cum uerbum hoc λατρεύειν diuina scriptura ponit etc. Longolius (Mansi 13, 619 D) 4 ubique] ubi ed. Rom.*; sed cf. gr. | exsortes VE edd. | nos² om. E edd. 5 denique ~ γὰρ? | manifestus VE (corr. F²) 6 ea quae] eadem F² edd. 7 baptisma Vulg. | seruitutis P^{ac} (tis del., s superscr. P^c) 9 esse – diuinus] est ... ut diuinus F edd. | labieorum P^{ac} (e exp.) 11 et om. F (eras.?) edd. (ex Vulg.) 15 est enim ed. Rom.* 16 terra + ut P^c s. l., sed cf. gr. 17–18 per receptionem] „gr. receptioni” ed. Rom.^{ms} 19 quam + et VE edd. | Esaïam scripsi coll. p. 459,20 al.: Hesaïam P Ysaïam VE Isaïam ed. Rom.* 21 inani ed. Rom.*; sed cf. superuacuitas Vulg. 22 „gr. introierunt” ed. Rom.^{ms}, sed cf. Vulg. 24–25 et² – efferuntur ~ καὶ τὰ σὺν αὐτοῖς (i.e. et cetera) 25 uidelicet post ea V^{1ms}, om. E edd. 26 efficientia] „gr. transmutatio” ed. Rom.^{ms}, sed cf. MLW s. u. | publicatio ~ θρίαμβος (cf. infra p. 535,9) 27 dicitis] dicetis ed. Rom.* (ex Vulg.), sed cf. gr. et p. 455,27

ἡμεῖς οὖν εἰδότες καὶ πιστεύοντες εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ὃς ἔστιν ἀλήθεια καὶ δεξιὰ τοῦ πατρὸς, ἀλλότριον τῆς εἰρημένης τοῦ προφήτου δεικνύμεθα κατακρίσεως. καὶ κατὰ τοῦτο εὐκαίρως τὸ προφητικὸν ῥῆμα ἐρῶ· *τί τὰ ἄχυρα πρὸς τὸν σῖτον;* τίς οἰκειότης τῆς ῥιπιζομένης ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἀνυποστάτου κουφότητος τῶν *λατρευόντων τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα* πρὸς τὸν τῆς ἀληθοῦς θεογονω- 5 σίας τρόφιμον λόγον τὸν ἐν παντὶ τῷ λαῷ τοῦ Χριστοῦ εὐρισκόμενον; ἐκεῖνοι μὲν γάρ, περὶ ὧν ταῦτα ὁ Ἡσαΐας φησὶν, *ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἐθυσίαζον καὶ ἐπὶ τοὺς βουνούς ἔθουν ὑποκάτω δρυὸς καὶ λεύκης καὶ δένδρου συσκιάζοντες, ὅτι καλὸν σκέπη*, ὡς ἑτερός τις προφήτης σύγχρονος τῷ Ἡσαΐα βοᾷ. ὁ δὲ λαὸς τοῦ Χριστοῦ τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ θεῷ προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ ἀγίᾳ 10 αὐτοῦ, τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν ποιούμενος πᾶσάν τε αἴνεσιν καὶ δοξολογίαν τῇ ζωοποιῷ τριάδι προσφέρων διηνεκῶς. τὸ δὲ παρὰ τῇ Σοφίᾳ διηγούμενον τῶν εἰδώλων σύντομον τέλος ἡγουν ὁ τούτων ἀφανισμὸς καὶ τὸ μὴ εἰς αὐτὰ διαμεῖναι οὐκ ἄλλοθεν ἢ ἐκ τῆς ἐπιφανείας γέγονε τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆ- 15 ρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἦν ἡ ἐκκλησία αὐτοῦ ἡ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης τῷ αἵματι αὐτοῦ περιποιηθεῖσα διὰ παντός εὐσεβῶς ὁμολογεῖ καὶ δοξάζει. οὐδὲν οὖν τῆς ἐν ἐκείνοις γεγραμμένης τῶν εἰδώλων καταγνώσεως ὁ γνήσιος καὶ ἀληθὴς τῆς τριάδος προσκυνητὴς λαὸς τοῦ Χριστοῦ εἰς ἑαυτὸν ἐπισύρεται ἐκ τοῦ τῶν ἀγίων ἀνδρῶν εἰκόνας ἔχειν πρὸς ἀνάμνησιν τῆς αὐτῶν ἀρετῆς. ὥσπερ οὐδὲ 20 τῷ μακαρίῳ ἀποστόλῳ Παύλῳ τὴν ἐν σαρκὶ ἀπαγορεύοντι περιτομὴν καὶ τοῖς κατὰ νόμον δικαιουῖσθαι βουλομένοις ἐπιτιμῶντι τὸ περιτεμεῖν τὸν Τιμόθεον νομικῶς τε περικεῖρασθαι καὶ θυσίαν ἐν τῷ ναῷ προσαγαγεῖν μομφὴν ἐπάγει τινὰ καὶ PG 98, 181 κατάκρισιν. οὐ γὰρ ἀπλῶς τὰ ἀποτελούμενα σκοπεῖν χρή, ἀλλὰ πανταχοῦ ὁ σκοπὸς τῶν ππραττόντων δοκιμάζεται [καὶ ἡ αἰτίας ἀφήσι τὸν ποιοῦντα ἢ τοῦναντίον καταδικάζει]. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἀκριβῶς παραφυλάττοιο, τάχα οὐδὲ 25 αὐτοῦ τοῦ θεοῦ τὸ πρόσταγμα ἀκατηγόρητον παρὰ τοῖς ἀπίστοις γενήσεται, εἴγε Ha. 257 αὐτοῦ τοῦ θεοῦ τὸ πρόσταγμα ἀκατηγόρητον παρὰ τοῖς ἀπίστοις γενήσεται, εἴγε Rom. 524 γλυπτὸν ἡγουν χωνευτὸν ἀπαγορεύοντος τοῦ νόμου τὰ κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ χερουβὶμ δόξης, ὡς ὁ ἀπόστολος ὀνομάζει, τοιαύτης ὑπῆρχον κατασκευῆς. οἷς καὶ τὴν θείαν ἐποχεῖσθαι δόξαν οὐ μόνον ἐκ τῆς γραφῆς διδασκόμεθα,

3 Ier. 23,28 5 cf. Rom. 1,25 7-9 ἐπὶ¹ - σκέπη Os. 4,13 10 τῷ - θεῷ cf. 1 Tim. 1,17 10-11 προσκυνεῖ - αὐτοῦ cf. Ps. 28,2 et 95,9 11 τὴν - ποιούμενος cf. Ioh. 4,23-24 13 εἰδώλων - τέλος cf. Sap. 14,12-14 14-15 ἐκ - Χριστοῦ cf. Tit. 2,13 15-16 ἀπὸ - οἰκουμένης cf. Rom. 10,18; Ps. 18,5 16 τῷ - περιποιηθεῖσα cf. Act. 20,28 20 τὴν - περιτομὴν cf. 1 Cor. 7,18-19 20-23 καὶ - κατακρίσιν cf. Rom. 3,20; Act. 16,3 et 21,24-26 27 γλυπτὸν - χωνευτὸν cf. Deut. 27,15 27-28 τὰ - δόξης cf. Hebr. 9,4-5 29 οἷς - διδασκόμεθα cf. Ex. 40,34

23-24 cf. Leont. Neap. c. Iud. supra p. 356,1-2; cf. infra p. 478,9-10

23-24 οὐ - δοκιμάζεται cf. (Ps.-)Greg. epist. ad Germ. supra p. 434,3-4 25-29 οὐδὲ - διδασκόμεθα cf. (Ps.-)Greg. epist. ad Germ. supra p. 440,3-5

HV T M

1 εἰδότες + τε M | εἰς om. T M | ὡς ἔστιν M 3 εὐκαίρως om. V | τὸ ἄχυρον Sept. 4 τῶν om. H 6 ἐκεῖνο H 8 συσκιάζοντες La.-Co.* 9 βοᾷ] φησὶν T edd. 10 μόνῳ σοφῷ] μονοσόφῳ V 11-12 πᾶσάν - προσφέρων] πᾶσά τε αἴνεσις καὶ δοξολογία ... προσφέρεται V 14 μεῖναι V | ἄλλοθεν ed. Rom. (cf. lat.): ἄλλοτε codd. 15 ἡ² om. ed. Rom.* (ex Vc) 16 εὐσεβῶς H (cf. lat.): εὐσεβοῦσα V ἐν εὐσεβείᾳ T edd., om. M 18 ἐκ τοῦ T: ἐν τῷ H ἐν τῇ V, om. M (uide infra) 19 εἰκόνι V (prob.) | ἔχων M (uide supra) 20 περιτομὴν + καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Τιμοθέου H 21 τὸ] τῷ H | τὸν om. V | νομίμως HV 22 μορφὴν H 24 ππραττόντων] leg. πραχθέντων? (cf. lat. et p. 434,4 et 478,9-10) 24-25 καὶ - καταδικάζει deleui coll. lat. et locis supra allatis

- praescriptae impietatis destruendum intulit. nos ergo scientes et credentes in filium dei, qui est ueritas et dextera patris, alieni a praedicta prophetae damnatione ostendimur. et secundum hoc oportune propheticum uerbum dicam: *quid palea ad frumentum?* quae familiaritas non subsistentis leuitatis quae uentilatur a spiritibus
- 5 nequitiae eorum qui *seruiunt creaturae potius quam creatori* ad uerae dei cognitionis alumnum sermonem <qui> in omni plebe Christi inuenitur? illi enim de quibus haec PL 129, 332
- Esaias dicit *super uertices montium* immolabant et *super colles* sacrificabant *subtus quercum et populum* et arborem obumbrantem, *quia* bene tegit, quemadmodum alius prophetarum Esaiiae coaeuus clamat. *populus autem Christi regem saeculorum*
- 10 incorruptibilem, *inuisibilem, solum* et sapientem *deum* adorat in aula sancta eius, adorationem in spiritu et ueritate faciens omnemque laudem et glorificationem uiuificae trinitati incessanter offerens. *breuis autem finis idolorum* quem Sapientia contionatur, id est horum demolitio, et quod non in sempiternum maneant, non aliunde quam ex apparitione factum est *magni dei et saluatoris nostri Iesu Christi;* Ma. 122
- 15 quam ecclesia eius, quae a finibus usque ad *fines orbis terrae sanguine eius acquisita est*, semper pie sentiens confitetur et glorificat. nihil ergo reprehensionis idolorum quae in illis scripta est germanus et uerax trinitatis adorator populus Christi in semet attrahit sanctorum uirorum imagines habendo ad rememorationem uirtutis eorum. quemadmodum nec beato Paulo apostolo carnis prohibenti circumcisionem et eos La.-Co. 311
- 20 qui secundum legem iustificari uolebant increpanti culpam aliquam infert aut discrimen quod circumciderit Timotheum legaliterque totonderit atque in templo sacrificium optulisse claruerit. neque enim quae patrantur simpliciter intueri oportet, sed ubique intentionem gestorum conuenit comprobari. nisi enim hoc diligenter obseruetur, fortasse nec ipsius dei praeceptum sine calumnia penes infideles efficietur. Ha. 258
- 25 quod autem *sculptiles* lege interdicens *qui obumbrabant propitiatorium super arcam cherubim gloriae*, ut apostolus nominat, talis essent structurae, quibus et diuina quoque gloria contineretur, non solum ex scriptura discimus, sed et beatus Athanasius Rom. 524

P VE

1 destruendum (~ ἀνοστρεπτικόν)] destructionem ed. Rom.* 3 paleae F² (ex Vulg.?) edd. 6 sermonem om. ed. Rom.* („gr. nutritium sermonem, qui in omni” ed. Rom.^{ms}) | qui *suppleui* coll. gr. (cf. ed. Rom.^{ms}) 7 Hesaias P Isaias ed. Rom.* | dixit F edd. | et – sacrificabant om. V^{ac}E, add. V¹ s.l. 8 bene tegit] bonum tegumentum ed. Rom.^{ms} 9 Esaias] Hesaie P Isaias ed. Rom.* | coeuus codd. 13 non¹ om. P 20–21 discrimen] crimen ed. Rom.* non male, sed cf. ThLL et MLW s.u. discrimen 21 circumciderit + in VE (corr. F²) | legaliterque] legaliter quod E edd. | atque] at P 22 obtulisse F edd. 23 intentionem – comprobari] „gr. int. gerentium conuenit probari, quae uel crimine absoluit, uel contra damnat” ed. Rom.^{ms}, sed haec in gr. sunt corrigenda (cf. app. crit. gr.) | conprobari P 24 preceptum P (abbr. VE) 25–26 quod – gloriae] interpretatio uitiosa („g. Siquidem sculptile siue conflatile lege interd.” ed. Rom.^{ms}, sed et reliqua uerbis graecis non congruunt; interpretes quod – structurae ad discimus et tradit rettulit) 26 ut] et P | essent] erant ed. Rom.^{ms} | fracture (sic) E facturae F² edd. i. t. (structurae La.-Co.^{ms} ex P), cf. supra p. 461, 18 26–27 diuinam ... gloriam ed. Rom.* inepte 27 contineretur] „g. insidere” ed. Rom.^{ms}

ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος Ἀθανάσιος τὸ ψαλμικὸν ἐρμηνεύων ῥητὸν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν
χερουβὶμ ἐμφάνηθι τοιαύτην περὶ αὐτῶν παραδίδωσιν ἔννοιαν, καὶ τοὶ ἐκείνων τῶν
χερουβὶμ τὰ ἀρχέτυπα ἄγνωστα τὴν φύσιν ἀνθρώποις παντάπασιν ὄντα· πνεῦμα
γὰρ καὶ πῦρ ὑπάρχουσι καὶ πάσης σωματικῆς σχηματοθεσίας ἀλλότρια καὶ φύ-
σεως· τὰ γὰρ περὶ αὐτῶν σωματικώτερον τῷ προφήτῃ λεγόμενα συμβολικὴν καὶ
ἀνηγμένην τὴν ἔννοιαν ἔχει, ἐτέρως νοεῖσθαι κατὰ τὸν εὐαγῆ καὶ τοῖς ἀσωμάτοις
πρέποντα μὴ δυνάμενα λόγον.

Κἀκεῖνο δὲ εἰπεῖν ἀναγκαῖον ὅτι οὐδαμῶς χριστιανοὶ τῶν κατὰ σάρκα προσγενῶν
ἢ γνωρίμων καὶ φίλων τὸ εἶδος ἀναγράφοντες σέβουσιν ἢ τιμῆς τινος ἀξιοῦσιν, ἀλλ'
οὐδὲ βασιλικῶν προσταγμάτων ὑποκύψαντες ἐξουσίᾳ τὰ τοιαῦτα ἐπενόησαν, ἅπερ
δικαίως ἐγκαλοῦνται ἐκεῖνοι οἱ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν καὶ ἥλλαξαν τὴν
δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνης φθαρτοῦ ἀνθρώπου, ὡς φησιν ὁ ἀπό-
στολος, ὥστε καὶ ἐκ τούτου δείκνυσθαι τοῦ τρόπου σαφῶς τὸ πρὸς ἡμᾶς ἀνάρμο-
στον εἶναι τὴν προκειμένην τῆς γραφῆς κατηγορίαν.

Εἰ μὲν οὖν τὰς περὶ τοῦ θεοῦ εὐσεβεῖς ὑπολήψεις πρὸς τὸ σωματικώτερον μετα-
τιθέμενοι ἢ τὰ τῆς θεοπρεποῦς δόξης τε καὶ λατρείας καταλιπόντες ἢ κατὰ τι γοῦν
ὅλως σμικρύνοντες ἐκ τῆς τοιαύτης δεικνύμεθα ὑποθέσεως, καλῶς ἂν εἶχε περιαιρεῖ-
σθαι τὰ ἀπασχολοῦντα ἡμᾶς καὶ ἀφέλκοντα τῆς πρὸς τὸν ἕνα καὶ ἀληθινὸν θεὸν
σεβασμιότητος καὶ προσεδρείας. νῦν δὲ τοῦναντίον ὀρώμεν γινόμενον. προσβλέ-
πων γὰρ τις μετ' ἐπιστήμης εἰκόνι τινὸς τῶν ἁγίων, ὡς τὸ εἶκος, „δόξα σοι ὁ θεός”
λέγει, τοῦ ἁγίου τὸ ὄνομα προστιθείς, ὥστε καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου πληροῦ-
σθαι τὸ ἐν τῇ εὐχῇ λεγόμενον παρ' ἡμῶν· „ἵνα καὶ δι' ὀρωμένων καὶ δι' ἀοράτων
δοξάζεται τὸ πανάγιον ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.” ἀλλ' οὐδὲ θεὸν τινὰ τῶν ἁγίων
ἀνδρῶν καλεῖν ἀνεχόμεθα, καίτοι τοῦ κυρίως καὶ μόνου ὄντος θεοῦ τῆς τοιαύτης
προσωνυμίας τοῖς εὐαρεστήσασιν αὐτῷ μεταδιδόντος, ὡς ἐν τῇ ἱερᾷ τῶν ψαλμῶν
ἀναγέγραπται βίβλῳ. οὔτε πάλιν ὡς ἱκανὴν ἔχειν νομίζοντες θεογνωσίας βεβαίω-
σιν τὰς τοιαύτας εἰκόνας καταφρονοῦμεν τῆς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ συνδρομῆς
καὶ τοῦ ἐν αὐταῖς ἡμέρας καὶ νυκτός, ψαλμικῶς δὲ μᾶλλον εἰπεῖν ἐσπέρας καὶ πρωῒ
καὶ μεσημβρίας, εὐλογεῖν τὸν θεόν, καθὼς φησιν ὁ Δαβίδ, καὶ μάλιστα ἐν τῷ καιρῷ
τῆς θείας μυσταγωγίας καὶ λειτουργίας. ἀλλ' ὡς ἀσφαλῶς ἐπιστάμενοι οὐκ ἄλλοθεν
ἡμῖν τὴν ἐλπίδα περιγίνεσθαι τῆς σωτηρίας ἢ ἐκ τῆς πρὸς τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν
τὸν ἐν τριάδι προσκυνούμενον εὐσεβοῦς πίστεως καὶ ὁμολογίας, τῆς μὲν ἐν καρδίᾳ
συνισταμένης, τῆς δὲ διὰ στόματος προφερομένης — καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς
δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν —, διὰ παντὸς τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ

1–2 Ps. 79,2 5 τὰ — λεγόμενα cf. Is. 6 10 βασιλικῶν — ἐξουσία cf. Sap. 14,17 11–12 Rom. 1,22–23
24–26 καίτοι — βίβλῳ cf. Ps. 81,6 28–29 ἐσπέρας — θεόν cf. Ps. 54,18 33–34 Rom. 10,10 34–47,1 τὴν —
θεοῦ cf. Ps. 149,1–2

1–2 cf. Ath. exp. in ps. (CPG 2140; cf. CPG C 32), PG 27, 360 B 8 – C 6

HV T M

2 δίδωσιν HV 3 πάντα πᾶσιν T 4 ὑπάρχουσι] τυγχάνουσι H 4–5 φύσει V (prob.) 6 ἀνηγ-
μένην M (cf. e.g. Phot. Amph. qu. 79,27 Westerink): ἀνηγεγμένην HV T edd. 7 δυνάμενον V 10 ὑπενόη-
σαν V T (incertum in H) edd., sed cf. lat. et p. 474,8 11 ἐγκαλοῦντες V 12 εἰς ὁμοίωμα ed. Rom.*
15–19 Εἰ — γινόμενον om. V 15–16 μετατιθέμενοι T (cf. lat.): μετετίθεν H μετατίθεν M 19 γιγνό-
μενον ed. Rom.* 20 εἰκόνα V 21 τούτου om. M 22 δι' H T 23 Χριστοῦ] κυρίου H | οὐδὲ]
οὐ V 25 παρωνυμίας V 26–27 βεβαίωσιν] ὑπόθεσιν V 31 περιγενέσθαι V 33 προσφερομένης
M | πιστεύετε M 34 ὁμολογεῖτε M | εἰς + δικαιοσύνην καὶ V

illud psalmi dictum interpretans „*qui sedes super cherubim* appare’ talem de illis tradit intelligentiam, et certe illorum cherubim principalia ignota sunt omnimodis natura hominibus; spiritus enim et ignis existunt et ab omni corporali formatione atque natura extranea; quae enim de illis corpulentius a propheta dicta sunt, symbolicum et excellentem sensum habent, aliter intelligi <non> ualentia secundum uenerabilem rationem et id quod incorporea decet.

Illudque dicere necessarium est quoniam nequaquam christiani eorum qui sibi sunt secundum carnem agnati, noti uel affines speciem depingentes colunt aut aliquo dignos reddunt honore, sed neque imperialium praeceptorum potestati succumbentes talia excogitauerunt, super quibus iuste accusantur illi qui *dicentes se esse sapientes stulti facti sunt et mutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis*, ut ait apostolus, ita ut etiam ex hoc plane modo demonstraretur quod calumnia quae scripturae inest nobis non possit aptari. PL 129, 333

Ergo si pias de diuinitate opiniones ad corpulentius transferentes et ea quae deo decibilis gloriae atque seruitutis sunt deserentes aut secundum aliquid omnino minorantes de huiusmodi causa ostensi fuerimus, bene utique circumferri haberent ea quae occupant et abstrahunt nos a cultura et sedulitate qua circa unum et uerum utimur deum. quod nunc e contrario uidemus factum. intendens enim quis cum disciplina imagini cuiusdam sanctorum, quemadmodum conueniens est, „gloria tibi deus” dicit, sancti cuiuslibet nomen adiciens, ita ut per hunc quoque modum compleatur quod in oratione dicitur a nobis: „quo et per uisibilia et inuisibilia glorificetur sanctissimum nomen Christi.” sed neque deum quendam sanctorum uirorum uocare patimur, quanquam huiusmodi appellationem is qui proprie solus est deus illis qui sibi placuerunt largitus sit, quemadmodum in sacro psalmorum scriptum est libro. Ma. 123

neque rursus ut sufficientem habere nos arbitantes dei cognitionis certitudinem tales imagines paruipendimus uel spernimus concursum qui in ecclesiis dei fit, sed die ac nocte, immo, ut cum psalmo dixerim, *uespere et mane et meridie* deo benedicimus, quemadmodum ait Dauid, et maxime in tempore diuini sacrificii ac officii. quin potius ut liquido scientes non aliunde nobis spem prouenire salutis nisi ex pia fide et confessione quae in unum deum qui in trinitate adoratur efficitur, quarum una quidem in corde consistit, altera uero ex ore profertur – *corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem* –, semper *laudem* ipsius dei qui fecit nos in La.-Co. 314 Rom. 525

P VE

2 tradidit E edd. 4 a] ap (sic) P 5 excellentem (~ ἀνθηγεμένην, cf. gr. HV T)] „gr. anagogicum” ed. Rom.^{mg} (cf. gr. M) | intellegi VE | non addidi coll. gr. („gr. non ualentia” ed. Rom.^{mg}) 5–6 secundum – decet ~ κατὰ τὸν ... λόγον minus apte 6 decet V F²: docet P dicet E 7 christiani eorum] christiaenorum (sic) E, eorum om. V^{ac} (add. V¹ s.l.) 8 fort. agnati <aut> (cf. gr.) | affines ~ φίλων? Anast. fort. legit φυλῶν (cf. Vulg. Leu. 25,49) | aliquos VE 9 reddunt dignos VE edd. 13 calumnia – nobis] „gr. accusatio, quam infert scriptura, nobis” ed. Rom.^{mg}, sed cf. e.g. p. 419,13 et 439,8 | calumnie V calumnie E | scripture P E 14 corpulentias F² edd., sed cf. gr. | et] expectaueris aut | quae + de VE 16 circumferre VE 18 e] in P 19 cuiusdam scripsi coll. gr.: cuidam codd. 21 inuisibilia et inuisibilia (sic) E inuisibilia et uisibilia F edd. | et inuisibilia om. P^{ac} (add. P^c in marg.) 22–23 uocare patitur V uota repatitur (sic) E 23 is] his VE | solus + et unus V^{pc} (solus et om. V^{ac}, add. V^{img}) edd., solus + est unus E; fort. coll. gr. proprie <et> solus scribendum 24 placuerit VE placuerint ed. Rom.* 25 ut] aut VE (corr. ed. Rom.) 25–26 tales – concursum] Anast., cum εἰκόνας ἀδ καταφρονοῦμεν rettulit, uerborum constructionem et sensum mutauit 27 cum psalmo ~ ψαλμικῶς? (cf. Act. 1 p. 189,13 ψαλμικῶς ~ cum psalmista) 28 quemadmodum ait Dauid om. VE edd. 29 ut] et P 31 ex] in ed. Rom.* 32 ad] in Vulg. (ad Vulg. Clem. et uar. lect. in Vulg.)

τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς θεοῦ ἐν τῷ στόματι ἔχοντες καὶ τὰς ὑψώσεις αὐτοῦ ἐν τῷ
 λάρυγγι φέροντες πᾶς ὁ λαὸς τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τὴν μετάληψιν τοῦ παναγίου αὐτοῦ
 σώματος καὶ αἵματος, δι' ὧν τὴν μνήμην τοῦ θανάτου αὐτοῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως
 κατὰ τὴν αὐτοῦ τελοῦμεν παράδοσιν, ἀκορέστῳ ἐπιθυμίᾳ καὶ θεοκινήτῳ σπουδῇ
 κατεπείγεται μᾶλλον ἢ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων ἢ ἔλαφος. ἀλλὰ μὴδὲ ἐκεῖνο
 σκανδαλίζετω τινὰς τὸ ἔμπροσθεν τῶν εἰκόνων τῶν ἁγίων φωταγωγίαν γίνεσθαι
 καὶ εὐώδη θυμιάματα· συμβολικῶς γὰρ τελεῖσθαι τὰ τοιαῦτα πρὸς τιμὴν ἐκείνων
 ἐπενοήθη, ὧν μετὰ Χριστοῦ ἡ ἀνάπαυσις, ὧν καὶ ἡ τιμὴ εἰς αὐτὸν ἀνατρέχει,
 τοῦτο λέγοντος Βασιλείου τοῦ σοφοῦ ὅτι ἡ πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς τῶν ὁμοδούλων
 τιμὴ ἀπόδειξιν ἔχει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην εὐνοίας. σύμβολον γὰρ τὰ μὲν
 αἰσθητὰ φῶτα τῆς αὐτοῦ καὶ θείας φωτοδοσίας, ἡ δὲ τῶν ἁρωμάτων ἀναθυμίασις
 τῆς ἀκραιφνοῦς καὶ ὅλης τοῦ ἁγίου πνεύματος περιπνοίας τε καὶ πληρώσεως.
 Καὶ ταῦτα μὲν ὥς πρὸς τὰς ὑφορμώσεις ἀντιθέσεις καὶ τὰς ἐκ τῶν γραφῶν δῆθεν
 προτεινομένας ἀντιλογίας γράψαι συνείδομεν, παρακαλοῦντες τὸ ἀσκανδάλιστον
 τοῖς λαοῖς καὶ ἀτάραχον παντὶ τρόπῳ μεταδιώκειν ὑμᾶς, ὅποτε καὶ τῶν μικρῶν ἐνός
 μὴ καταφρονεῖν παραγγέλλει ὁ κύριος, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ σκανδαλίζειν ἀφόρητον καὶ
 φοβερὰν τοῖς τοῦτο πράττουσιν ἐπάγει κατάκρισιν. νῦν δὲ πόλεις ὅλαι καὶ τὰ
 πλήθη τῶν λαῶν οὐκ ἐν ὀλίγῳ περὶ τούτου θορύβῳ τυγχάνουσιν, οὗ ἡμεῖς μὴ
 αἵτιοι φανῆναι διὰ πάσης ποιησώμεθα σπουδῆς. ὑπὲρ πάντα δὲ προνοητέον ἡμῖν,
 ὅπερ μου κατασείει τὴν διάνοιαν, τοῦ μὴ ἀφορμὴν ἐπάρσεως ἐντεῦθεν λαβεῖν τοὺς
 κατὰ τῆς πίστεως ἡμῶν, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ὥστε καὶ λέγειν
 αὐτοὺς ὅτι μέχρι τοῦ νῦν οἱ χριστιανοὶ ἐπλανῶντο· εἰ μὴ γὰρ εἰδωλολατρείαν ᾔδει-
 σαν τὸ τοιοῦτον, οὐκ ἂν ἀρτίως τὴν τῶν χειροποιήτων ἀποβολὴν ἐποιήσαντο.
 ὅπερ πόσην ὕβριν καὶ καθαίρεσιν προστρίβεται τῇ εἰς Χριστὸν πίστει, πᾶς τις ὁμο-
 λογήσειε· πάντως γὰρ καὶ τοῦτο κατὰ τὸ εἶκος λέγειν αὐτοῖς ἔσται, ὅτι τοῖς ἅπασι
 πλανωμένοις οὐκ ἔστιν ὅλως πείθεσθαι ὥς τῆς ἀληθείας οὐκ οὔσης παρ' αὐτοῖς. τί
 δέ, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ τὰ πάντα εὐσεβέστατοι καὶ φιλόχριστοι ἡμῶν βασιλεῖς στήλην
 ἀληθῶς τῆς οἰκείας φιλοθείας, τὴν πρὸ τῶν βασιλείων λέγω εἰκόνα, ἡγεύσαντες, ἐν
 ᾗ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν ἀναθέμενοι τὰς ἰδέας καὶ τὰς τούτων περὶ τοῦ

1-2 τὰς — λάρυγγι cf. Ps. 149,6 2-4 ἐπὶ — παράδοσιν cf. 1 Cor. 11,24-26 5 cf. Ps. 41,2 15-17 τῶν —
 κατάκρισιν cf. Mt. 18,6-10 21 Phil. 3,18

9-10 ἡ — εὐνοίας = Bas. in quadr. mart. (hom. 19) (CPG 2863; BHG^a 1205), PG 31, 509 A 4-6; cf. Act. III p. 264,
 15-16 (Theod. Hier. epist. synod.) 26-476,2 τί — ἀνεκήρυξαν haec ad illam crucem, quam imperator Leo III. in
 porta quae Chalce dicitur erexisse traditur, spectare arbitratu Stein p. 70-77 (cf. Speck, Τὰ τῆδε βατταρίσματα
 πλάνα p. 214-216; id., Interpolierter Text p. 488-489); obloquitur M.-F. Auzépy, Byzantion 60, 1990, 446-448 (= L'histoire des iconoclastes p. 146-147)

HV T M 9-10 ἡ — εὐνοίας = Bas. (= PG) 19-26 ὑπὲρ — αὐτοῖς = Mo f. 229^v (superscr. Τοῦ μακα-
 ρίου Γερμανοῦ χρήσης [sic])

4 τελοῦμεν M ed.Rom.: τελουμένην HV T 5 κατεπείγονται T edd. | μὴδ' ed.Rom.* 6 τὸ — ἁγίων] τὸ
 τῶν ἁγίων εἰκόνων ἔμπροσθεν V | ἁγίων + μυσταγωγίαν H^{ac} (punctis del.) 7 θυμιάσιν T edd., sed cf. lat.
 et LC | γὰρ om. V | πρὸς] εἰς M 8 ἐπενοήθησαν V (abbr. in H) | αὐτὸν] αἰῶνας V 9 λέγοντος + τοῦ
 ἁγίου V 10 κοινὸν om. V | γὰρ M (cf. lat.): δὲ V, om. H T edd. | τὰ μὲν] μὲν τὰ μὲν (sic) T μὲν τὰ
 ed.Rom.* 13 ὑφορματούσας H 15 παντὶ τρόπῳ post ἡμᾶς V | ὑμᾶς ed.Rom. (ex lat.): ἡμᾶς codd.
 17 φοβερόν V | ἐπιφέρει V | κατάκρισιν] τὸν κίνδυνον H 18 τυγχάνει V 19 αἵτιοι + βουλευθῶμεν V
 (uide infra) | ποιησώμεθα om. V (uide supra) | ἅπαντα T edd. 20 ἐπάρσεως om. Mo 20-21 τοὺς —
 ἡμῶν om. Mo 22 εἰδωλολατρίαν T M 25 γὰρ om. Mo (prob.) | αὐτοὺς T M 25-26 τοὺς ... πλανω-
 μένους M, πλανωμένοις om. Mo 28 τὴν om. V | εἰκόνα del. Speck, Τὰ τῆδε βατταρίσματα πλάνα p. 215
 fort. recte | ἐγείραντες] exspectaueris ἡγείραν (ex lat. coniecercis ἐγείραντες καὶ ἐν αὐτῇ); cf. etiam Speck l.l. p.
 215-216 29-476,1 περὶ — κυρίου om. V

ore habemus et *exaltationes* eius in faucibus ferimus, omnisque plebs Christi ad perceptionem sanctissimi corporis eius et sanguinis, per quae memoriam mortis eius et resurrectionis secundum ipsius celebramus traditionem, insatiabili desiderio et diuinitus mota industria perurguetur magis quam *ceruus ad fontes aquarum*. sed nec
 5 illud scandalizet quosdam quod ante imagines sanctorum luminariorum concinnatio et suavis odoris thymiamata fiunt. symbolice namque talia celebrari ad honorem illorum excogitata sunt quorum cum Christo requies est quorumque honor in eum recurrit, hoc perhibente Basilio sapiente quia honor conseruorum erga bonos approbationem habet beniuolentiae erga communem exhibitae dominum. indicia namque
 10 sunt sensibilia lumina diuini ac sine materia luminis dati, porro aromatum incensum purissimae et totius est sancti spiritus respirationis et refectionis insigne. Ha. 259

Et haec quidem ueluti contra emergentes oppositiones et contradictiones quae quasi ex scripturis praetenduntur scribenda considerauius, rogantes ut id quod sine
 scandalo et turbatione populi sit omnimodis persequamini, praesertim cum *ne unus*
 15 *ex minimis contemnatur* praecipiat dominus, similiter autem et, ne *scandalizetur*, importabilem inferat et terribilem his qui hoc agunt damnationem. nunc autem ciuitates omnes et multitudines populorum non in pauco super hoc tumultu consistunt, in quo ne nos obnoxii appareamus omni studio procuremus. prae omnibus autem prouidendum est nobis, quod mentem meam commouet, ne occasio
 20 elationis hinc capiat eos qui contra fidem nostram *inimici* sunt *crucis Christi*, dicentes quod usque nunc christiani errassent; nisi enim hoc idololatriam esse cognouissent, nequaquam modo manufactorum abiectionem fecissent. quod quantam iniuriam et depositionem inferat fidei quae in Christum est, unusquisque confessus extiterit, siquidem et hoc quasi quid uerisimile profecto dicturi sunt quoniam his qui semel
 25 errauerunt omnino persuaderi non poterit, quippe penes quos ueritas non est. porro quid plura dixerim, cum et ipsi per cuncta piissimi et amici Christi imperatores nostri tabulam ueraciter proprii deitatis amoris, id est imaginem quae ante regalia est, erigentes et in ea apostolorum et prophetarum imponentes effigies et horum de

4–6 sed – fiunt ~ LC IV 3 p. 493,30–31 (= IV Capit. p. 486,16–17; deest in *Hadr.): De eo, quod dicunt „non scandalizandum quendam eo, quod ante imagines sanctorum luminaria fiant et odoris tymiamata.”

P VE 4–6 ~ LC

1 habemus – ferimus] *Anast. constructionem uerborum mutauit* 2 quae] quem VE 4 perurguetur F edd. 5 scandali sed P^{ac} (z ins. s.l., s² exp., d² in t mut. P^c) scandalizat E | quod P F²: quo VE | imagine P 7 quorumque] quorum ed. Rom.* 8 probante ed. Rom.* | conseruorum erga bonos P: conseruorum circa bonos VE circa bonos conseruorum ed. Rom.* 9 beneuolentiae ed. Rom.* | erga] circa P 9–10 sunt namque ed. Rom.* 11 est om. ed. Rom.* (coll. gr.?) | inspirationis ed. Rom.* | refectionis ~ πληρώσεως? („gr. repletionis” ed. Rom.^{mg}) 12 hoc ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | quasi iter. P 15–16 et – damnationem] *interpres uerborum constructionem et sensum mutauit* (cum hoc post scandalizetur suppl. ed. Rom.^{mg}) 16 his] iis F² edd. | agunt om. E fecerint F^{2mg} edd. | autem + et ed. Rom.*; sed cf. gr. 17 omnes] „gr. totae” ed. Rom.^{mg}; est mendum interpretis 19 autem om. VE edd. | prouidendum F²: prouidendum P VE 19–20 occasio – eos] occasionem ... capiant ii ed. Rom.* 22 modo ~ ὀπίως, cf. Gloss. | quanta VE 24 quid uerisimile] uidueri simile P^{ac} uideri simile P^{pc} (u² exp.) 25 omnino – poterit] „gr. omnino dandae non sunt aures” ed. Rom.^{mg} (*interpres* πείθεσθαι male intellexit) 27 tabulam ~ στήλην? *expectaueris* titulum (cf. Act. III p. 269,21 et supra p. 289,22) | proprii ed. Rom.: proprię codd. | id est] idem P

- Ma. 125 κυρίου ἐγγράψαντες φωνὰς τῆς ἐαυτῶν πεποιθήσεως τὸ καύχημα, τὸν σωτήριον σταυρόν, ἀνεκήρυξαν;
- Rom. 526 *Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις* τὸ εἰς εἰκόνας διαφόρους τὸν θεὸν θαυματουργῆσαι. περὶ ὧν πολλοὶ πολλὰ ἱστορεῖν βούλονται, οἷον ἀρρωστούντων θεραπείας, ὧν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν πείρᾳ γεγόναμεν, περιεργιῶν ἀναλύσεις ἢ καθ' ὕπνους πολλάκις τῶν γεγραμμένων ἐπιφάνειαν. τὸ δὲ πάντων μάλιστα ἐμφανέστατον καὶ μηδεμιᾶς ἀντιρρήσεως ἢ ἀμφιβολίας τινὸς ἀνεχόμενον ἢ ἐν Σωζοπόλει τῆς Πισιδίας τὸ πρὶν ὑπάρχουσα εἰκὼν τῆς παναχράντου θεοτόκου ἐκ τῆς γεγραμμένης παλάμης αὐτῆς
- La.-Co. 316 τὴν τοῦ μύρου βλύσιν προχέουσα, οὕτινος θαύματος μάρτυρες πολλοί. εἰ δὲ καὶ νῦν οὐχὶ τοιαύτη γίνεται θαυματοργία, οὐ παρὰ τοῦτο τὰ πρῶην ἀπιστηθήσεται, ἵνα μὴ ὁμοίως ἄπιστα κρίνωνται τὰ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἱστορούμενα ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος σημεῖα καὶ χαρίσματα διάφορα τοῦ πνεύματος τὰ νῦν οὐδαμῶς ἐνεργούμενα, τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ διὰ τῆς τοιαύτης συγκαταβάσεως τοὺς ἀσθενέστερον διακειμένους βεβαιότερους εἰς τὴν περὶ αὐτοῦ πίστιν ἐργαζομένου καὶ ἅμα τὰ τῆς οἰκείας δυνάμεως καὶ διὰ τούτων δεικνύοντος, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο. ποτὲ μὲν γὰρ ἡ τούτων σκιά, ποτὲ δὲ τὰ τῶν ἱματίων ἀπηρτημένα σουδάρια τὰς ἰάσεις παρῆχον. ὥσπερ οὖν ἐν ἐκείνοις οὐ παντὸς σώματος σκιά, ἀλλὰ τοῦ Πέτρου μόνου τὴν θεραπείαν ἐδίδου τοῖς κάμνουσιν, ὡσαύτως καὶ τὰ σουδάρια οὐ παντὸς ἱματίου, ἀλλὰ τῶν τοῦ Παύλου καὶ μόνων ἰδῶντο τοὺς ἀσθενοῦντας, εἰς πληροφορίαν πίστεως τοῦ ὑπ' αὐτῶν κηρυττομένου θεοῦ ὡσαύτως τὴν οἰκείαν χάριν καὶ διὰ τῶν ἀψύχων ἀποδεικνύοντος, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν εἰκόνων πολλάκις ἠυδόκησε γίνεσθαι, οὐκ ἐπὶ πάσης εἰκόνης ἢ γραφῆς τοῦ τοιούτου εἶδους τῆς εὐεργεσίας ἐν τοῖς πιστεύουσι γινομένου, ἀλλ' ἐν μόναις ταῖς τῶν ἁγίων ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου, ὥστε μὴ ἐκ ταυτομάτου ὑπονοεῖν τὰς ἰάσεις συμβαίνειν, ἀλλ' ἐκ μόνης τῆς τοῦ θεοῦ ἡμῶν χάριτος. ἄξιον δέ, ὡς οἶμαι, μηδὲ ἐκεῖνο ἀπαρασήμαντον καταλιπεῖν, ὅπερ ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ τέθεικεν ἱστορίᾳ, ὅτι ἐν Πανεάδι τῇ πόλει, ἥντινα Καισάρειαν τὴν Φιλίππου τὸ εὐαγγέλιον ὀνομάζει, λέγεται ὁ οἶκος εἶναι τῆς αἰμορροούσης γυναικὸς ἥτις τῷ κρασπέδῳ τοῦ σωτῆρος ἰάθη, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. οὕτινος οἴκου

1–2 τῆς – ἀνεκήρυξαν cf. Gal. 6,14 3 Hebr. 8,1 11–12 τὰ – πνεύματος cf. Act. 5,12 16–17 ποτὲ¹ – παρῆχον cf. Act. 5,15; 19,12 27–28 ἥντινα – ὀνομάζει cf. Mt. 16,13; Mc. 8,27 28–29 ἥτις – εὐαγγελίοις cf. Mt. 9,20–22; Mc. 5,25–34; Lc. 8,43–48

26–478,7 cf. Eus. hist. eccl. (CPG 3495) VII 18,1–3 p. 672,3–18 Schwartz (= Ioh. Dam. imag. III 69,3–17)

27–478,8 cf. (Ps.-)Greg. epist. ad Germ. supra p. 434,4–10; Niceph. refut. c. 200,8–15; Niceph. c. Eus. p. 491,37–492,40; Niceph. adu. Epirh. p. 350,3–15

HV T M 29–478,6 οὕτινος – γίνεται ~ Eus. Ioh. Dam.

3 ἐπὶ om. M 4 ἄρωστ- M | θεραπείαι mauult Thümmel, Frühgeschichte p. 169 adn. 293 (qui legit infra cum edd. ἐπιφάνειαι) 5 περιεργειῶν V ed. Rom. | ἢ M: ἄς HV (cf. lat.) αἱ T^{ec} (αἱ T^{ac}) edd. | πολλάκις om. H 6 ἐπιφάνειαν M: ἐπιφανῆναι HV (cf. lat.) ἐπιφάνειαι T edd. | καὶ om. HV T edd. 7 ἀναντιρρήσεως M fort. retinendum (cf. Lampe s. u. ἀναντίρρητος) | ἀντεχόμενον V | Πισσιδίας H M 9 βρύσιν V 10 οὐχὶ – γίνεται] οὐχ ὁράται ἢ τοιαύτη τῆς εἰκόνης γινόμενη T edd., sed cf. lat. | οὐχὶ H M: οὐχ ἢ V (de T uide supra) 11 κρινῶνται V | Πράξεις – ἀποστόλων] Πράξεις καὶ τῷ ἀποστόλῳ T M (cf. lat.) 12 σημεῖα om. V | τοῦ² + ἁγίου H | τὰ νῦν] τανῦν T M edd. 14 περὶ om. V M (cf. lat.) 15 ἅμα + καὶ V | τὰ om. T | καὶ² om. V M, sed cf. lat. | δεικνύοντα V | καὶ³ om. M (cf. lat.) 16 ἐγένετο V | τὰ post ἱματίων H, τὸ ed. Rom.* ex Vc 17 ἀπηρτημένον σουδάριον T edd. | ἐν om. V 18 μόνου om. H 19 μόνων] μόνον V μόνου M 21 ὡσαύτως suspectum, cf. lat. | ἀποδεικνύοντος V ed. Reg.* ἀποδεικνύοντος T ed. Rom. 22 εὐδόκησε V M | γενέσθαι M 23 ταῖς T: om. HV M 24 καὶ + μόνου V 27 αὐτὸ T | Πανιάδι T | τὴν M ed. Rom.: τῆς HV T 28 ὀνομάζειν T

domino inscribentes uoces confidentiae suae gloriationem salutarem crucem esse Ma. 126
 praedicauerint?
 Capitula uero sunt quae dicunt per imagines diuersas deum operatum miracula. de
 quibus multi multa historice texere uolunt, ut puta infirmitatum medelas, quarum et
 5 ipsi nos experti sumus, et circumuentionum resolutiones quas in somnis per picturas Rom. 526
 crebro conspeximus. porro maxime omnium manifestissimum et nullam controuer-
 siam uel ambiguitatem sustinens est quod imago quae pridem Sozopoli Pisidiae inte-
 meratae dei genitricis fuit ex depicta palma sua unguenti emanationem profuderit, La.-Co. 315
 cuius miraculi testes sunt multi. licet autem nunc huiusmodi non fiat opus mira-
 10 culi, non tamen priora incredibilia erunt, ne pari modo incredibilia iudicentur quae
 in Actibus et ab apostolo sunt descripta in principio praedicationis signa diuersa et
 charismata spiritus quae nunc minime patrantur, amatore uidelicet hominum deo per
 talem condescensionem eos qui infirmiores erant potentiores in fide sua perficiente
 et pariter suam uirtutem etiam per hos ostendente, quemadmodum apostolorum
 15 factum est tempore. aliquando enim horum umbra, aliquando uero uestium sublata
 sudaria sanitates praestabant. sicut ergo in illis non omnis corporis umbra, sed Petri
 tantummodo dabat laborantibus medelam, similiter et sudaria non omnis uestimenti,
 sed Pauli solummodo sanabant infirmos, in satisfactionem fidei eius qui ab ipsis
 praedicabatur deus quique gratiam suam etiam per inanimalia demonstrabat, ita et PL 129, 335
 20 super imaginibus saepe fieri placuit, non in omni imagine uel pictura talis speciei
 beneficio inter credentes effecto, sed in solis sanctorum uel etiam eiusdem domini,
 quo non suapte intelligerentur sanitates accidere, sed ex sola gratia dei nostri. dig-
 num autem, ut reor, est ut neque illud praetermittamus quod Eusebius Pamphili in
 ecclesiastica historia sua posuit, quia in Paneade ciuitate, quam Caesaream Philippi
 25 euangelium nominat, fertur domum esse sanguinis fluxum patientis mulieris quae
 fimbria saluatoris sanata est, sicut scriptum est in euangeliiis. cuius domus pro foribus

P VE

1 glorificationem VE *edd.*, sed cf. *Gloss. et ThLL s.u.* gloriatio 1–2 salutarem – praedicauerint *om.* P 2 praedica-
 uerunt *ed. Rom.** 3 Capitula – dicunt] *interpretatio inepta* (capitulum autem super ea quae dicuntur *Vulg.*, „gr.
 Caput uero eorum quae dicuntur, per im.” *ed. Rom.mg*) 4 multa historice P: multa historia VE (hyst- E) multam
 historiam F *edd.* | quarum] quas *ed. Rom.** 5–6 quas – conspeximus] „gr. et crebras depictorum in somnis uisiones”
ed. Rom.mg; cf. *app. crit. gr.* 7 Sozoposi (*sic*) P | Pysidiē V Pysidie E 8 genetricis P 10 priora *post* erunt VE *edd.*
 11 et ab apostolo (cf. *gr. T M*) apostolorum *ed. Rom.** 12 hominum uidelicet F *edd.* 13 erant] sunt *ed. Rom.mg* |
 sua ~ περι αὐτοῦ? (περὶ fort. *deerat in exemplari graeco*; cf. *gr. V M*) 14 per hos] per haec *ed. Rom.mg non male*,
 sed *interpres fort.* τούτων ad τοὺς ... διακειμένους *rettulit* | *expectaueris* <etiam> apostolorum, sed cf. *gr. M*
 15 uestium sublata] „gr. de uestibus pendentia” *ed. Rom.mg* 16 prestabant P (*abbr.* VE) 17 uestimenta VE
 19 deus *om.* V^{ac} (*add.* V¹⁻² s.l.) E *edd.* | quique P: qui per VE qui F² *edd.* | inanimata *ed. Rom.**, sed cf. *supra p. 459,1*
 20–21 talis – effecto] talis specie beneficii ... effecta *ed. Rom.**, *expectaueris coll. gr.* tali specie beneficii ... effecta
 21 eiusdem] *debu*t ipsius (*ut saepe*) 22 quo P: qui VE (*corr.* F²) | intelligerentur F: intellegerentur P VE | accedere
*ed. Rom.** 23 ut² *om.* *ed. Rom.** 24 sua *om.* E *edd.* | Paneade F²: Panide P VE 25 donum P | patientis] passae
ed. Rom.mg, sed cf. *ThLL X 1, 721,25 sqq. et 739,28 sqq.*

πρὸς ταῖς πύλαις ἀνδριάντα φασὶν ἐκ χαλκοῦ πεποιημένον ἑστάναι εἰκόνα φέροντα
 Ha. 261 τοῦ κυρίου, ἀντίκρυ δὲ ἐκτύπωμα γυναικὸς ἐπὶ γόνου κεκλιμένης ὑπάρχειν τεταμέ-
 PG 98, 188 ναις ἐπὶ τὸ πρόσθεν ταῖς χερσὶν ἱκετευούσῃ ἑοικός, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ περὶ αὐτὴν
 θαύματος τοῦ τε αὐτῇ σπουδασθέντος, καὶ ὡς πρὸς τοῖς ποσὶ τοῦ εἰς ὄνομα τοῦ
 κυρίου γενομένου ἀνδριάντος βοτάνη τις ἀναφύεται ξένη τὸ εἶδος καὶ οὐ γινώριμος, 5
 ἥτις παντοίων νοσημάτων ἱατρεῖον γίνεται — ὅπερ καὶ αὐτοφει παραλαβεῖν ὁ
 αὐτὸς Εὐσέβιος ἔφη —, προδήλως τοῦ σωτῆρος τὰ τῆς οἰκείας χάριτος ἐν συγκατα-
 βάσει ποιουμένου πρὸς τὴν πίστιν τοῦ γυναιίου, δεικνύοντος ὅπερ ἡμῖν ἀνωτέρω
 δεδῆλωται, ὅτι οὐχ ἀπλῶς τὰ ἀποτελούμενα σκοπεῖται, ἀλλ' ὁ σκοπὸς τοῦ πράγ-
 ματος δοκιμάζεται. λέγει δὲ ἐν ταυτῷ ὁ αὐτὸς Εὐσέβιος ὅτι καὶ τῶν ἀποστόλων 10
 Ma. 128 τὰς εἰκόνας Παύλου καὶ Πέτρου καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Χριστοῦ διὰ χρωμάτων ἐν γρα-
 Rom. 527 φαῖς σφωζόμενας ἰστόρηκεν. οὐ τοῦτο δὲ λέγομεν ἡμεῖς, ὥστε τὰς ἐκ χαλκοῦ στήλας
 ἐπιτηδεύειν ἡμᾶς, ἀλλ' ἡ μόνον δηλῶσαι ὅτι, καὶ τὸ κατ' ἐθνικὴν συνήθειαν μὴ ἀπο-
 ποιησαμένου τοῦ κυρίου, ἀλλ' εὐδοκήσαντος ἐν αὐτῷ ἐπιδείκνυσθαι ἐφ' ἱκανὸν χρό-
 νον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος θαυματουργίαν, τὸ παρ' ἡμῖν εὐαγέστερόν πως κρα- 15
 τῆσαν ἔθος κακίζειν οὐχ ὅσιον.
 Ἐν τούτοις μὲν οὖν ὁ ἡμέτερος πληροῦσθω τῆς ὑπομνήσεως λόγος. ὁ δὲ τῆς ἀλη-
 θείας θεὸς ὁδηγήσει ἡμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ πᾶσαν διχονοίαν ἀφορμὴν καὶ
 ὑπόθεσιν ταραχῆς τῶν ἡμετέρων ἀπελαύνων ψυχῶν ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ πνεύματι
 δοξάζοντας αὐτὸν τῆς ἐπουρανίου βασιλείας καταξιώσει. 20

La.-Co. 317 Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἐβόησαν οἱ φύλακες τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας
 ἅγιοι πατέρες ἡμῶν οἱ διὰ παντὸς ὑπεράνω τῶν νοητῶν αὐτῆς ἀγρυπνοῦντες
 ἐπάλξεων, καὶ πᾶσαν παράταξιν καὶ μάταιον λόγον ἀπώσαντο, καὶ ταύτην

18 ὁδηγήσει — ἀλήθειαν cf. Ioh. 16,13 19–20 ὁμοθυμαδὸν — αὐτὸν cf. Rom. 15,6 22–23 οἱ — ἐπάλξεων cf.
 Sir. 9,13 23 Που. 30,8

8–10 ἀνωτέρω — δοκιμάζεται cf. supra p. 470,23–24 10–12 καὶ — ἰστόρηκεν ~ Eus. hist. eccl. (CPG 3495) VII
 18,4 p. 672,20–22 Schwartz 21–480,1 Ἐβόησαν — τηρήσαντες ~ (Ps.-)Germ. syn. haer. (CPG 8020; cf. Stein p.
 262–268; Brubaker/Haldon 2001 p. 247–248) c. 39, PG 98, 76 C 3–6: Ἐβόησαν γὰρ οἱ φύλακες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ
 διὰ παντὸς ὑπεράνω τῶν νοητῶν αὐτῆς ἐπαγρυπνοῦντες ἐπάλξεων, καὶ τοὺς πολεμίους ἀπώσαντο, καὶ
 ταύτην ἀσπάρακτον διετήρησαν.

9–10 οὐχ — δοκιμάζεται cf. (Ps.-)Greg. epist. ad Germ. supra p. 434,3–4 10–12 καὶ — ἰστόρηκεν ~ Ioh. Dam.
 imag. III 69,19–20; Niceph. refut. c. 200,15–17; Niceph. c. Eus. p. 493,3–6; Niceph. adu. Epiph. p. 350,16–19

HV T M 10–12 καὶ — ἰστόρηκεν ~ Eus. Ioh. Dam. Niceph.^{ref} Niceph.^{Eus} Niceph.^{Epi} 21–480,1 ~
 (Ps.-)Germ.

1 φησὶν Vc edd. | πεποιημένον om. V | ἑστάναι Vc edd. 2 ἀντίκρυ H M | κειμένης M | ὑπάρχειν ed.
 Rom.: ὑπάρχει codd. 3 αὐτὴν] αὐτῆς V M 4 τοῦ¹ — σπουδασθέντος om. V | τοῦ τε H M (prob.):
 τοῦτο T τούτου ed. Rom.* 5 γενομένου om. H | ἀναφύεται H T: ἀνεφύετο V φύεται M | γινώριμη T edd.
 9–10 πράγματος M (cf. lat. et supra p. 434,4): πράττοντος HV T (idem mendum supra p. 470,24) 11 Παύλου
 καὶ Πέτρου H T Eus. Niceph.^{ref} Niceph.^{Epi} (cf. lat. P): Πέτρου καὶ Παύλου V M Ioh. Dam. Niceph.^{Eus} | δὲ] δὴ
 Eus. Niceph.^{ref} Niceph.^{Eus} Niceph.^{Epi} (fort. etiam hic scribendum), om. V Ioh. Dam. 12 σφωζόμενας T (ex conl.?)
 Eus. Niceph.^{ref} Niceph.^{Eus} Niceph.^{Epi}: νομιζόμενας H (cf. lat.) νομιζόμενα V ὡς νομίζομεν M διαχρωματιζόμενας
 Ioh. Dam. | ἀνιστόρηκεν M 13 ὅτι καὶ om. M | τὸ om. H | κατὰ H 14 ἐν αὐτῷ εὐδοκήσαντος V | εἰς
 αὐτὸ M 15 ἀγαθότητος + τὴν ed. Rom.* 17 δὲ post ἀληθείας V 18 ὁδηγήσει V ὁδηγ' T ὁ ὁδηγή-
 σας ed. Rom.* (ὁδηγήσας ex Vc) | ἡμᾶς] ὑμᾶς N. T. (cf. lat.) 20 αὐτὸν + ὃς H | βασιλείας + ἡμᾶς H |
 καταξιώσει V ἀξιώσειεν H καταξίωσ (sic) T ἀξιώσει M καταξίωση ed. Rom.* 21 Ταράσιος ante Ὁ add.
 HV edd. | ἔφη V 22 ἅγιοι πατέρες ἡμῶν suspectum; cf. (Ps.-)Germ. l. l. | οἱ om. HV 23 καὶ¹ om. T edd.,
 sed cf. lat. et (Ps.-)Germ. l. l. | ματαιολόγον M 23–480,1 καὶ² — ἐξεδίωξαν om. V

statuam aiunt de aere factam stare imaginem ferentem domini, contra quam formam Ha. 262
mulieris genibus prouolutae consistere palmis extensis supplican-tem, conuenienter in
recordationem miraculi quod factum est circa se; quo ab ea sollicito et quasi ad
figuram statu-ae in nomine domini factae patrato herba quaedam oritur noua specie
5 ac ignota qua uari-orum languorum medicamentum effici per se ipsum creuisse idem
Eusebius ait, manifeste saluatore propriae gratiae dispensatoriae insignia faciente ad
fidem mulierculae, ostendente, quod nos superius indicaui-mus, quia non simpliciter
tractanda sunt quae geruntur, sed intentio rei est comprobanda. dicit autem ibidem
ipse Eusebius quod et apostolorum imagines Pauli et Petri atque ipsius Christi per
10 colores in picturis aestimatas pixerit. non autem hoc dicimus nos, ut statuas aeneas Rom. 527
facere studeamus, sed ut insinuemus, quoniam et illud secundum gentilem consuetu-
dinem factum non renuente, sed uolente domino in ipso demonstretur per plurimum Ma. 127
tempus ipsius bonitatis miraculum quod apud nos uenerabilius est, qualiter optinens
mos doceat conuiciis sanctum afficere non esse conueniens.

15 In his itaque noster compleatur commemorationis sermo. deus autem ueritatis
deducat uos in omnem ueritatem, et omnem dissensionis occasionem et turbationis
causam a nostris abigens animabus unanimiter uno spiritu glorificantes eum super-
caelesti regno dignos efficiat.

Sanctissimus patriarcha dixit: Clamauerunt custodes ecclesiae catholicae, sancti La.-Co. 318
20 uidelicet patres nostri, qui semper supra intelligibiles eius uigilantes arietes et omne

P VE

1 aiunt statuam ed. Rom.* | ęre V ere E 2 supplican-tem (expectaueris supplicantis) conuenienter] supplicanti simi-
lem ed. Rom.* ex gr.; Anast. εἰκότως legisse uel intellexisse uidetur 3-6 quo – ait] interpre-
nem penitus mutauit 3 quo] hoc ed. Rom.* ex gr. 3-4 et quasi ad figuram] et quod ad pedes ed. Rom.* ex gr.
4 patrato om. ed. Rom.* 5 qua] quae ed. Rom.* ex gr. | effici] est quod ed. Rom.* ex gr. | per se ipsum creuisse ~
αὐτοψεί παραλαβεῖν | creuisse] uidisse ed. Rom.* | idem scripsi coll. gr.: eisdem P V^{pc} (add. V¹ s.l.), om. E edd.
6 faciete VE (corr. F²) | ad ed. Rom.: ac codd. 8 tractanda] accipienda ed. Rom.^{mg} | intentio rei] intentior ei (sic) E
intentio ei F edd. (facientis ed. Rom.^{mg}) 8-9 ibidem ipse V^{pc} (ipse add. V¹ s.l.): ipse P ibidem E idem ed. Rom.* (sed
Anast. saepius ipse posuit, ubi idem debuit; cf. e.g. p. 449,20) 9 Petri et Pauli VE edd., sed cf. gr. H T 10 estimatas
in picturis estimatas V^{ac} E estimatas in picturis V^{pc} (estimatas² eras.) F² edd. | aestimatas] „gr. conseruatas”
ed. Rom.^{mg}, sed interpre- legit νομιζόμενος (cf. gr. H) | pixerit (~ ἱστόρηκεν; cf. e.g. p. 339,1 et 391,2; hic inepte posi-
tum)] pinxerit P^{pc} (n add. P^c s.l., sed cf. Act. II p. 141,4) aspexerit ed. Rom.* 10-14 non – conueniens] locus difficilis;
interpre- uerborum constructionem mutauit, ut uidit Dubielzig 12 rennuente VE | domino + ut ed. Rom.* 13 mi-
raculum ~ θαυματουργίαν? (opus miraculi p. 477,9-10) 13-14 qualiter – mos] interpretem πῶς τὸ κρατήσαν
ἔθος legisse coni. Dubielzig 14 doceat – conueniens] incertum quid legerit interpre- in gr. 14-15 conuiciis –
compleatur om. ed. Rom.* (lac., ut uidetur, in illo codicis F apographo, quo editores Romani usi sunt); inde „gr.
morem, qui apud nos obtinuit magis pie quodammodo, non est fas uituperare. In his igitur absoluatur nostrae com.”
ed. Rom.^{mg} 14 non E: nam P V 16 deducat] qui deduxit ed. Rom.* (cf. app. crit. gr.); cf. docebit Vulg. (ubi fort.
ducebit uel ducet scribendum; cf. Weber/Gryson) | uos] nos ed. Rom.* non male (cf. gr.), sed interpre- Vulg. secutus
est | omnem¹] omnis P^{pc} (prob.) | occasionem – turbationis om. P 17 abigit ed. Rom.* 19 Tarasius ante Sanctissi-
mus add. F edd. 20-481,1 qui – reppulerunt] Anast. uerborum constructionem mutauit 20 intelligibiles – arietes]
intelligibilia propugnacula ed. Rom.^{mg} | et om. ed. Rom.*; sed cf. gr.

ἀσπάρακτον τηρήσαντες παντοίαν φάλαγγα τῶν ἐναντίων ἐξεδίωξαν, καὶ ἅμα ταῖς παλαιαῖς αἰρέσεσι καὶ τὴν πλάνην τῆς καινῆς φαυλότητος τῶν χριστιανοκατηγόρων ἐξεκέντησαν *τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος*. εἴπωμεν οὖν ἅπαντες μιᾷ φωνῇ μετὰ τοῦ ἡμῶν διδασκάλου Παύλου τοῦ θείου ἀποστόλου· Χριστὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρα ἐν· αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

Ἡ ἁγία σύνοδος ἐξεβόησε· Τῶν θεοφθόγγων πατέρων αἱ διδασκαλῖαι ἡμᾶς διωρ-
 θώσαντο, ἐξ αὐτῶν ἀρυσάμενοι τὴν ἀλήθειαν ἐποτίσθημεν, αὐτοῖς κατακολουθήσαν-
 PG 98, 189 τες τὸ ψεῦδος ἐδιώξαμεν, παρ' αὐτῶν διδαχθέντες τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀσπαζόμεθα.
 πατέρες κηρύττουσι, τέκνα ὑπακοῆς ἐσμεν, καὶ ἐγκαυχόμεθα ἐν προσώπῳ μητρὸς τῇ
 παραδόσει τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. πιστεύοντες εἰς ἓνα θεὸν ἐν τριάδι ἀνυμνού-
 μενον τὰς τιμίας εἰκόνας ἀσπαζόμεθα. οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες ἀνάθεμα ἔστωσαν.
 οἱ μὴ οὕτως φρονοῦντες πόρρω τῆς ἐκκλησίας ἐκδιωχθήτωσαν. ἡμεῖς τῇ ἀρχαίᾳ
 θεσμοθεσίᾳ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπακολουθοῦμεν. ἡμεῖς τοὺς θεσμοὺς τῶν
 πατέρων φυλάττομεν. ἡμεῖς τοὺς προστιθέντας τι ἢ ἀφαιροῦντας ἐκ τῆς καθολι-
 κῆς ἐκκλησίας ἀναθεματίζομεν. ἡμεῖς τὴν ἐπέισακτον καινοτομίαν τῶν χριστιανο-
 κατηγόρων ἀναθεματίζομεν. ἡμεῖς τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀσπαζόμεθα. ἡμεῖς τοὺς
 μὴ οὕτως ἔχοντας τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν. τοῖς χριστιανοκατηγόροις
 ἡγουν τοῖς εἰκονοκλάσταις ἀνάθεμα. τοῖς ἐκλαμβάνουσι τὰς παρὰ τῆς θείας
 Rom. 528 γραφῆς ῥήσεις τὰς κατὰ τῶν εἰδώλων εἰς τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀνάθεμα. τοῖς μὴ
 ἀσπαζομένοις τὰς ἁγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας ἀνάθεμα. τοῖς ἀποκαλοῦσι τὰς ἱερὰς
 εἰκόνας εἰδωλα ἀνάθεμα. τοῖς λέγουσιν ὅτι ὡς θεοὶ οἱ χριστιανοὶ ταῖς εἰκόσι
 προσέρχονται ἀνάθεμα. τοῖς κοινωνοῦσιν ἐν γνώσει τοῖς ὑβρίζουσι καὶ ἀτιμάζου-
 σι τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀνάθεμα. τοῖς λέγουσιν ὅτι πλὴν Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν
 ἄλλος ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν εἰδώλων ἀνάθεμα. τοῖς τολμῶσι λέγειν τὴν καθολι-
 κὴν ἐκκλησίαν εἰδωλὰ ποτε δεδέχθαι ἀνάθεμα.

3 Eph. 6,17 4–5 Eph. 2,14 10 1 Petr. 1,14; cf. Prou. 4,3 | Prou. 4,3 15 τοὺς – ἀφαιροῦντας cf. Apoc. 22,18–19

1–3 ὅμα – πνεύματος cf. Conc. Const. III, ACO ser. II, II 2 p. 874,1–3 (epist. Leonis II. ad Const. IV.) 7–26 ~ Act. V p. 598,7–27 11–26 πιστεύοντες – ἀνάθεμα cf. Act. VII 397 C 10 – E 6; „Act. VIII” 416 A 4 – B 11 18–26 τοῖς – ἀνάθεμα cf. Act. I p. 52,21–54,6 et 60,4–9

HV T M 7–26 ~ Act. V

1 ἀπεδίωξαν M 2 κενῆς V T M 3–4 τοῦ² – διδασκάλου om. V 4 τοῦ – ἀποστόλου om. M 6 τῷ om. V | ἁγίῳ + καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ T edd. | καὶ³ – αἰώνων om. V 7 ante Ἡ add. T κεφάλαιον τρίτον | ἐξεβόησε] εἶπε V 8 ἀρυσάμενοι (ἀρρ- T M)] μαθόντες V 8–9 ἐποτίσθημεν – κατακολουθήσαντες om. V 9 παρ' – διδαχθέντες] ἐφ' ᾧ δὴ V 10 πατέρες – ἐσμεν] τέκνα ὑπακοῆς πατέρων ἐσμέν V 10–11 μητρὸς – παραδόσει om. H, τῇ παραδόσει om. V 11 θεὸν + τὸν ed. Rom.* 13 διωχθήτωσαν M 14 ἀκολουθοῦμεν HV 14–15 ἡμεῖς – ἡμεῖς om. V 15 ἐκ om. V 16–17 ἡμεῖς – ἡμεῖς²] ἡμεῖς semper om. V 18 ἔχοντας] ποιοῦντας V | τῷ – καθυποβάλλομεν] ἀναθεματίζομεν V | τῷ om. H 18–19 τοῖς – ἀνάθεμα] τοὺς εἰκονοκλάστας ἀναθεματίζομεν V 19 ἡγουν] ἦτοι ed. Rom.* ex Vc | τοῖς¹ om. M 19–20 τοῖς² – ἀνάθεμα om. HV 19 παρὰ om. T edd., sed cf. infra p. 598,21 20–21 τοῖς – ἀνάθεμα] τοὺς μὴ ἀσπαζομένους τὰς ἁγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας ἀναθεματίζομεν V post 23 ἀνάθεμα 21–22 τοὺς ἀποκαλοῦντας ... ἀναθεματίζομεν V 21 ἱερὰς + καὶ σεπτὰς T edd. 22–23 τοὺς λέγοντας ὅτι ὡς θεοὶ ταῖς εἰκόσι προσέρχουσι ἀναθεματίζομεν V 23–24 τοῖς¹ – ἀνάθεμα] τοὺς κοινωνοῦντας ἐν γνώσει τοῖς ὑβρίζουσι τὰς ἁγίας εἰκόνας ἀναθεματίζομεν V 24–25 τοὺς λέγοντας ὅτι πλὴν τοῦ Χριστοῦ ἐρρύσατο ἡμᾶς ἄλλος τις τῶν εἰδώλων ἀναθεματίζομεν V 25–26 τοὺς τολμῶντας ... ἀναθεματίζομεν V 25 κατατολμῶσι H (prob.) 26 δεχέσθαι H

proelium et inane uerbum reppulerunt, et hanc indiscerptam seruantes diuersam phalangem aduersantium persecuti sunt, et una cum ueteribus heresibus et errorem nouae prauitatis christianos calumniis appetentium pupugerunt *gladio spiritus*. dicamus ergo cuncti una uoce cum magistro nostro, Paulo uidelicet diuino apostolo:
 5 *Christus est pax nostra qui fecit utraque unum*. ipsum decet gloria, honor et adoratio cum patre et sancto spiritu nunc et semper et in saecula saeculorum. amen. PL 129, 336

Sancta synodus exclamauit: Diuinitus sonantium patrum doctrinae nos correxerunt, ex ipsis haurientes ueritatem potati sumus, eos sequentes mendacium persecuti sumus, ab eis edocti uenerabiles imagines salutamus. patres praedicant, *filii obedi-*
 10 *entiae* sumus, et congratulamur in facie matris traditioni catholicae ecclesiae. credentes in unum deum in trinitate laudandum honorabiles imagines salutamus. qui sic se non habent anathema sint. qui ita non sentiunt procul ab ecclesia propellantur. nos antiquam legislationem ecclesiae catholicae sequimur. nos iura patrum conseruamus. nos eos qui addunt quid uel auferunt ex catholica ecclesia
 15 anathematizamus. nos subintroducunt nouitatem christianos accusantium anathematizamus. nos uenerabiles iconas salutamus. nos eos qui sic se non habent anathemati submittimus. christianos accusantibus id est imagines confringentibus anathema. his qui assumunt dicta sanctae scripturae quae sunt contra idola in
 20 uenerabiles imagines anathema. his qui non salutant sanctas ac uenerabiles imagines anathema. his qui appellant sacras imagines idola anathema. his qui dicunt quod ueluti ad deos christiani ad iconas accedant anathema. his qui communicant scienter iniuriam et inhonorantiam inferentibus uenerabilibus imaginibus anathema. his qui dicunt quod excepto Christo deo nostro alius eruerit nos ab idolis anathema. his qui audent dicere catholicam ecclesiam idola aliquando recepisse anathema. Rom. 528

P VE

1 praelium *ed. Rom.* ex F* | repulerunt *codd.* | indiscriptam P (*fort. retinendum; cf. ThLL s.u.*) | diuersam (~ παντοίαν, *cf. ThLL V 1, 1581,43*) 5 est *om.* E *edd.* 7 exclamauit] dixit F *edd.* 8 ex] et P | haurientis VE (*corr. F²*)
 10 traditione *ed. Rom.** | ecclesiae catholicae VE *edd.* 12-13 pellantur VE *edd.* 15-16 nos – anathematizamus² *om.* P E 18 anathema + sit VE *edd.* 19-20 imagines²] iconas F² (*om. F^{ac}*) *edd.* 20 his¹ – anathema² *om.* E 21 ad deos] ad eos (*sic*) P | christiani + ita VE *edd.* 23 deo] domino *ed. Rom.** | nos eruerit *ed. Rom.**

Ma. 129 Ha. 264 Καὶ μετὰ τὸ ἐκφωνηθῆναι τοὺς προαναφερομένους ἀναθεματισμοὺς διὰ χάρτου ἡ ἀγία σύνοδος ἀναγνόντος Εὐθυμίου ἐπισκόπου Σάρδεων ἐξεφώνησε τὰ ὑποτεταγμένα.

Τὴν τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκπληροῦντες θεῖαν πρόσταξιν οἱ ἅγιοι πατέρες ἡμῶν τὸν παρ' αὐτοῦ δοθέντα αὐτοῖς *λύχνον* τῆς θείας γνώσεως οὐχ ὑπὸ τὸν *μόδιον* ἔκρυψαν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν *λυχνίαν* ἀνέθηκαν τῆς ὠφελιμωτάτης διδασκαλίας, ἵνα *λάμπῃ* πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, τουτέστι τοῖς ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ γεννηθεῖσι, διὰ τὸ μήποτε *προσκόψαι* τινὰ πρὸς *λίθον* τὸν *πόδα* τῆς αἰρετικῆς κακοδοξίας τῶν εὐσεβῶς ὁμολογούντων τὸν κύριον. αὐτοὶ γὰρ πᾶσαν πλάνην αἰρετικῶν ἐξωθοῦσι καὶ τὸ σεσηπὸς μέλος, εἰ ἀνιάτα νοσεῖ, ἐκκόπτουσι, καὶ τὸ πτύον κατέχοντες τὴν ἄλωνα καθαίρουσι καὶ τὸν μὲν σῖτον, ἥτοι τὸν τρώφιμον λόγον τὸν στηρίζοντα καρδίαν ἀνθρώπου, ἀποκλείουσιν ἐν τῇ ἀποθήκῃ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, τὸ δὲ ἄχυρον τῆς αἰρετικῆς κακοδοξίας ἔξω ρίψαντες κατακαίουσι πυρὶ ἀσβέστῳ.

Διὸ καὶ ἡ ἀγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος ἡ εὐδοκία θεοῦ καὶ ἐπινεύσει τῶν εὐσεβῶν καὶ πιστοτάτων ἡμῶν βασιλέων Εἰρήνης τῆς νέας Ἑλένης καὶ νέου Κωνσταντίνου τοῦ ταύτης θεοφυλάκτου βλαστοῦ συναθροισθεῖσα ἐν ταύτῃ τῇ Νικαέων λαμπρᾷ μητροπόλει τὸ δεύτερον, διὰ τῆς ἀναγνώσεως κατανοήσασα τῶν ἀοιδίμων καὶ μακαρίων πατέρων ἡμῶν τὰ δόγματα, αὐτὸν μὲν τὸν θεὸν δοξάζει παρ' οὗ ἐδόθη ἐκείνοις λόγος πρὸς ἡμετέραν διδασκαλίαν καὶ πρὸς καταρτισμὸν τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, τοὺς δὲ μὴ τὰ ἐκείνων φρονούντας, ἀλλὰ συσκιᾶσαι *μηχανωμένους* τὴν ὄντως ἀλήθειαν διὰ τῆς αὐτῶν καινοτομίας τὴν ψαλμικὴν κατεπάδουσι *φωνήν*· ὅσα ἐπονηρεύσαντο οἱ ἐχθροὶ ἐν τῷ ἁγίῳ σου καὶ ἐνεκαυχήσαντο λέγοντες ὅτι οὐκ ἔστι διδάσκαλος καὶ ἡμᾶς οὐ γινώσεται δολοῦντας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

Ἡμεῖς δὲ κατὰ πάντα τῶν αὐτῶν θεοφόρων πατέρων ἡμῶν τὰ δόγματα καὶ προστάγματα κρατοῦντες κηρύσσομεν ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ, μηδὲν προστιθέντες, μηδὲν ἀφαιροῦντες τῶν ἐξ αὐτῶν παραδοθέντων ἡμῖν, ἀλλὰ τούτοις βεβαιούμεθα, τούτοις στηριζόμεθα. οὕτως ὁμολογοῦμεν, οὕτως διδάσκομεν, καθὼς αἱ ἅγιοι καὶ οἰκουμενικαὶ ἐξ ἑσῶν σύνοδοι ὥρισαν καὶ ἐβεβαίωσαν. καὶ πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν

5-7 *λύχνον* — οἰκία cf. Mt. 5,15 8 cf. Ps. 90,12; Mt. 4,6; Lc. 4,11 10 τὸ¹ — ἐκκόπτουσι cf. Mt. 5,29-30
10-13 τὸ² — ἀσβέστῳ cf. Mt. 3,12; Lc. 3,17 11-12 στηρίζοντα — ἀνθρώπου cf. Ps. 103,15 22 ὅσα — ἐνεκαυχήσαντο cf. Ps. 73,3-4 23 οὐκ — γινώσεται cf. Ps. 73,8-9 | δολοῦντας — ἀληθείας cf. 2 Cor. 4,2
25-26 μηδὲν — ἀφαιροῦντες cf. Apoc. 22,18-19

1-486,26 Καὶ — θεοῦ cf. Uphus p. 72-81 22-23 ἐνεκαυχήσαντο — ἀληθείας cf. Conc. Later., ACO ser. II, I p. 48,8-13

HV T M

1 διὰ χάρτου ad ea quae sequuntur spectare uidit Uphus p. 80 adn. 2; fort. post ἀναγνόντος transponendum
5-6 τῆς — ἐπὶ om. V 6 ἔθηκαν H 8 τὸν πόδα om. V 10 εἰ M (cf. lat.): εἰ + πρὸς HV εἶ + πως T edd. | ἀνιάτον V (ἀνιάτ H) | τὸ πτύον] τὸν τύπον HV 11 ἄλῳ (sic) V | ἡγουν V 12 τῇ om. V
13 αἰρετικῆς om. V 14 σύνοδος αὕτη V 14-15 εὐσεβῶν — ἡμῶν] εὐσεβεστάτων ἡμῶν V 15 νέου + τοῦ V 16-17 τῇ λαμπρᾷ τῶν Νικαέων V 17-18 μακαρίων καὶ ἀοιδίμων H 19-20 καὶ! — ἐκκλησίας om. V 20-22 τοὺς — φωνήν] locus difficilis, cf. Uphus p. 80 adn. 3 20-21 τοὺς — μηχανωμένους] „[sc. τοῖς δὲ μὴ τὰ ἐκείνων φρονοῦσιν etc.” ed. Rom.^{ms} non male (cf. supra p. 430,24); an infra τῇ ψαλμικῇ ... φωνῇ scribendum? καινοτομίας <κατὰ> proposuit Dubielzig 20 τὰ μὴ M | συσκιᾶσαι V 21 καινοτομίας αὐτῶν V 21-22 κατεπάδουσι sc. ἡ σύνοδος (constructio ad sensum); cf. Uphus p. 80 adn. 3 23 ἔστι + ἔτι M (ex Sept.?) | γινώσκονται H | δουλοῦντας H 24 κατὰ πάντα om. V | ἡμῶν πατέρων H 24-25 καὶ προστάγματα H (cf. lat.): καὶ πράγματα T M edd. i. t. („Lat. προστάγματα” ed. Rom.^{ms}), om. V 25-26 μηδὲν — ἀφαιροῦντες] μὴ προστιθέντες ἢ ἀφαιροῦντες τι V 27 διδάσκομεν] δοξάζομεν M 28 καὶ! om. H | ἐξ M

Et postquam prolati sunt praefati anathematismi, per chartam sancta synodus legente Ma. 130 Ha. 263
Euthymio episcopo Sardis pronuntiavit subter annexa.

Dei et saluatoris nostri Iesu Christi diuinum adimplentes praeceptum sancti patres nostri *lucernam* sibi diuinae cognitionis ab eo datam non *sub modio* absconderunt, 5 *sed supra candelabrum posuerunt* utilissimi magisterii, *ut luceat omnibus qui in domo*, id est qui in ecclesia catholica nati sunt, ne forte *offendat* aliquis eorum qui pie confitentur dominum *ad lapidem* hereticae ac malae opinionis *pedem* suum. ipsi enim omnem errorem hereticorum foras expellunt et putrefactum membrum, si 10 *insanabiliter elanguet, excidunt. et uentilabrum* habentes *aream* purgant et *tritricum* quidem, id est uerbum quod nutrit quodque confortat *cor hominis*, includunt in *horreo* catholicae ecclesiae. *paleam autem* hereticae ac malae opinionis foras pro-
icientes *comburunt igni inextinguibili*.

Quam ob rem sancta et uniuersalis haec synodus beneplacito dei et nutu piorum et fidelissimorum imperatorum nostrorum Heirenæ nouae Helenae ac noui Constan- 15 tini huius deo conseruandi germinis congregata secundo in hac Nicensium clara metropoli, per lectionem considerans memorabilium et beatorum patrum nostrorum dogmata, ipsum quidem deum glorificat a quo illis datus est sermo ad doctrinam nostram et ad perfectionem catholicae et apostolicae ecclesiae, aduersus eos uero, qui non sentiunt ea quae illi, sed obumbrare moliantur eam quae uere est ueritas per 20 nouitatem suam, psalmi concinunt uocem: *quanta malignitati sunt inimici in sancto tuo et gloriati sunt* dicentes quia *non est magister et nos non cognoscet* fraudantes *uerbum ueritatis*.

Nos autem per omnia eorundem deiferorum patrum nostrorum dogmata et praecep-
ta tenentes praedicamus uno ore et uno corde, nihil addentes, nihil auferentes ex his 25 quae ab illis tradita sunt nobis, sed in his roboramur, in his firmamur. ita confite-
mur, ita docemus, quemadmodum sanctae ac uniuersales sex synodi diffinierunt et

18–21 aduersus – tuo cf. LC II 1 p. 238,20–24 (= II Capit. p. 234,23–26) = *Hadr. p. 21,15–18 (In quarta actione. Capitulo XV): Quod non propter eos scriptum sit, qui imagines adorare contempnunt, sicut illi dicunt, qui eas adorant, quod (quoddam Hadr., corr. Hampe) in psalmo legitur: ‘Quanta malignatus est inimicus in sanctis tuis.’
21 quia – cognoscet cf. LC II 2 p. 240,18b–20 (= II Capit. p. 234,27–29) = *Hadr. p. 24,1–4 (In eadem actione. Capitulo XIX): Quod nec illud ad hanc rem (om. Hadr., suppl. Hampe) pertineat, ut illi dicunt, quod scriptum est: ‘Quoniam non est iam propheta, et nos non (om. Hadr., suppl. Hampe) cognoscet amplius.’

P VE

1 anathematis (sic) VE (corr. F²) | per chartam] cf. app. crit. gr. 7 ac] et ed. Rom.* 10 confortat om. V^{ac} (add. V¹ s. l.) E, confirmat F^{2mg} (ex Vulg.) edd. 12 igne V^{pc} (i in e mut. V*) E edd., sed cf. Vulg. 13 deo VE (corr. F²)
14 Heirene P E Irenae ed. Rom.* 15 secunda P^{ac} (prob., a in o mut. P^c) 18 eos uero P: eos VE uero eos ed. Rom.* (ex gr.) 19 eam quae] eamque P 21 cognoscet ed. Rom. (ex Vulg.): cognoscent codd. | fraudantes P: om. VE, tracentes dolose ed. Rom.* 25 que P | confirmamur ed. Rom.*

- Rom. 529 πατέρα, παντοκράτορα, πάντων ποιητήν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων· καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν μονογενῆ υἱὸν καὶ λόγον αὐτοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε· καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον καὶ ζωοποιόν, ὁμοούσιόν τε καὶ συναΐδιον αὐτῷ τε τῷ πατρὶ καὶ τῷ συνανάρχῳ αὐτοῦ υἱῷ, τριάδα ἄκτιστον, ἀμέριστον, ἀκατάληπτον, ἀπερίγραφτον, τὴν αὐτὴν ὄλην καὶ μόνην λατρευτὴν τε 5 καὶ προσκυνητὴν καὶ σεβάσμιον, μίαν θεότητα, μίαν κυριότητα, μίαν ἐξουσίαν, μίαν βασιλείαν καὶ δύναμιν· ἥτις ταῖς ὑποστάσεσι διαιρεῖται ἀδιαιρέτως καὶ τῇ οὐσίᾳ συνάπτεται διηρημένως. ὁμολογοῦμεν δὲ καὶ τὸν ἓνα τῆς αὐτῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν θεόν, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα καὶ σώ- 10 σαντα διὰ τῆς σωτηριώδους αὐτοῦ οἰκονομίας τοῦ τε πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς εἰς οὐρανούς ἀνόδου τὸ γένος ἡμῶν καὶ ἀπαλλάξαντα ἡμᾶς τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων. καὶ ὥς φησιν ὁ προφήτης· οὐ πρέσβις, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς. ᾧ καὶ ἡμεῖς ἐπόμενοι καὶ τὴν τούτου φωνὴν οἰκειούμενοι μεγαλοφώνως βοῶμεν· οὐ σύνοδος, οὐ βασιλέων κράτος, οὐ συνωμοσίαι θεοστυγεῖς τῆς 15 τῶν εἰδώλων πλάνης τὴν ἐκκλησίαν ἡλευθέρωσαν, καθὼς ἐληρώδησε τὸ ἰουδαϊκὸν συνέδριον τὸ κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων φρυαχθέν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τῆς δόξης κύριος ἐνανθρωπήσας θεὸς καὶ ἔσωσε καὶ τῆς εἰδωλικῆς ἀπάτης ἀπήλλαξεν. αὐτῷ τοίνυν δόξα, αὐτῷ χάρις, αὐτῷ εὐχαριστία, αὐτῷ αἶνος, αὐτῷ μεγαλοπρέπεια· αὐτοῦ ἡ ἀπολύτρωσις, αὐτοῦ ἡ σωτηρία, τοῦ μόνου σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δυναμένου καὶ 20 οὐχ ἑτέρων τῶν χαμαὶ ἐρχομένων ἀνθρώπων'. αὐτὸς τὰς εἰς ἡμᾶς, ἐφ' οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησε, διὰ τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ οἰκονομίας προκαταγγεληθείσας διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ῥήσεις ἐπεραίωσεν, ἐνοικήσας ἐν ἡμῖν καὶ ἐμπεριπατήσας καὶ PG 98, 193 ἐξαλείψας τὰ ὀνόματα τῶν εἰδώλων ἀπὸ τῆς γῆς, καθὼς ἤδη γέγραπται. Ἀσπαζόμεθα δὲ καὶ τὰς κυριακὰς καὶ ἀποστολικὰς καὶ προφητικὰς φωνάς, δι' ὧν 25 τιμᾶν καὶ μεγαλύνειν ἐδιδάχθημεν πρῶτα μὲν τὴν κυρίως καὶ ἀληθῶς θεοτόκον, τὴν ἀνωτέραν πασῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων, τὰς τε ἀγίας καὶ ἀγγελικὰς δυνάμεις τοὺς τε μακαρίους καὶ πανευφήμους ἀποστόλους προφήτας τε τοὺς ἐνδόξους καὶ τοὺς καλλινίκους καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλήσαντας μάρτυρας καὶ τοὺς ἀγίους καὶ θεοφόρους διδασκάλους καὶ πάντας τοὺς ὁσίους ἄνδρας, καὶ ἐξαιτεῖσθαι τὰς τούτων 30

13–14 cf. Is. 63,9 (eisdem uerbis redditur apud Cyr. Alex. c. Nest., ACO I 1,6 p. 67,1–2) 20 τοῦ – δυναμένου cf. Hebr. 7,25 21–22 1 Cor. 10,11 22–23 προκαταγγεληθείσας – ῥήσεις cf. Rom. 1,2 23 ἐνοικήσας – ἐμπεριπατήσας cf. 2 Cor. 6,16 24 Zach. 13,2

7–8 διαιρεῖται – διηρημένως cf. Greg. Naz. or. 39 (in s. lumina) (CPG 3010,39; BHG^a 1938) c. 11,18–19 Moreschini/Gallay 21 χαμαὶ – ἀνθρώπων cf. Hom. Il. 5,442 24 καθὼς – γέγραπται cf. supra p. 468,18

HV T M

1 τε om. H 3 τὸ ἅγιον πνεῦμα M 4 ἄκτιστον + καὶ M 6 μίαν ἐξουσίαν, μίαν κυριότητα M 13 πρέσβις V M (uar. lectio in Sept.): πρέσβυς T (incertum in H) 14 καὶ² – οἰκειούμενοι om. HV 15 οὐ³ – θεοστυγεῖς om. V 18 ἔσωσε] sc. τὴν ἐκκλησίαν | τῆς – ἀπάτης] τῶν εἰδώλων V 19 αὐτῷ χάρις post αὐτῷ εὐχαριστία M, om. V 19–20 αὐτῷ³ – ἀπολύτρωσις om. V 20 τοῦ – δυναμένου] τοῦ σώζειν μόνου δυναμένου V 21 ἑτέρων] ἑτέρου + τινός V | τῶν – ἀνθρώπων om. V 21–23 τὰς – ἐπεραίωσεν] locus suspectus, fort. coll. lat. [τὰς] εἰς ἡμᾶς (an ἐν ἡμῖν?) ... οἰκονομίας <τὰς> προκαταγγεληθείσας κτλ. scribendum 21–22 ἐφ' – οἰκονομίας om. V, ἐπαγγεληθείσας (pro προκαταγγεληθείσας) habet ante ῥήσεις 21 ἐφ'] fort. εἰς scribendum coll. N.T. et lat. 22 κατήντησε H M (–τηκε N.T.): κατὰ τὴν τῆς (sic) T (de V uide supra) κατήντησαν ed. Rom.* 23 ἐν om. V | ὑμῖν H 24 τὰ τῶν εἰδώλων ὀνόματα V | ἡδη om. V 25 κυριακὰς καὶ om. V | προφητικὰς καὶ ἀποστολικὰς V 26 τιμᾶν + καὶ προσκυνοῦν V 27 ἀνωτέρω πᾶσαν V 28 τε μακαρίους καὶ om. V | προφήτας – ἐνδόξους] τοὺς ἐνδόξους προφήτας V | καὶ² om. V 29 καλλινίκους καὶ om. V | καὶ² om. V 30 διδασκάλους] πατέρας V | τοὺς om. V | ἄνδρας + καὶ γυναῖκας ἀθλησάσας ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ V

firmauerunt. et credimus in unum deum patrem omnipotentem, omnium factorem
uisibilium et inuisibilium, et in unum dominum Iesum Christum unigenitum filium Rom. 529
et uerbum eius per quem omnia facta sunt, et in spiritum sanctum dominum et uiui-
ficantem consubstantialemque et consempternum eidem patri et filio eius, qui una
5 cum eo sine initio est, trinitatem inconditam, indiuisam, incomprehensibilem, incir-
cumscriptam, eandem totam ac solam seruitute uenerandam et adorandam atque
colendam, unam deitatem, unam dominationem, unam potestatem, unum imperium
et potentiam; quae personis diuiditur indiuisse et substantia copulatur diuise. confite-
mur autem et unum eiusdem sanctae et consubstantialis trinitatis, dominum nostrum
10 Iesum Christum uerum deum, in nouissimis diebus propter nostram salutem incar-
natum et hominem factum saluasse per salutiferam dispensationem suam passionem- Ma. 131
que ac resurrectionem et in caelos regressionem genus nostrum et liberasse nos ab
errore idolorum. et ut ait propheta: non legatus, *non angelus*, sed ipse dominus
saluauit nos. quem et nos sequentes et huius uocem propriam facientes magna uoce
15 clamamus: non synodus, non principum imperium, non coniuratio deo odibilis ab
idolorum errore liberam fecerunt ecclesiam, quemadmodum desipuit Iudaicum
concilium quod contra uenerabiles imagines fremuit, sed ipse gloriae dominus incar-
natus deus nos et saluauit et ab idolica deceptione eripuit. ipsi igitur gloria, ipsi
grates, ipsi gratiarum actio, ipsi laus, ipsi magnificentia; ipsius redemptio, ipsius salus
20 qui *saluare solus in perpetuum potest*, et non aliorum qui de humo ueniunt homi- La.-Co. 322
num. ipse in nobis, *in quos fines saeculorum deuenerunt*, per incarnatam dispensa- Ha. 266
tionem suam pronuntiatos per prophetas suos affatus terminauit, *inhabitans in nobis*
et inambulans et delens *nomina idolorum a terra*, sicuti iam scriptum est.
Salutamus autem et dominicas et apostolicas et propheticas uoces, per quas honorare PL 129, 338
25 et magnificare didicimus primo quidem eam quae proprie ac ueraciter est dei genitrix
et superior caelestibus cunctis uirtutibus sanctasque et angelicas uirtutes atque beatos
et laudabilissimos apostolos prophetasque et gloriosos ac bonos certatores martyres
qui pro Christo certauerunt atque sanctos et deiferos magistros et omnes sanctos

P VE

3 dominum et om. VE (ed. Rom. ex gr.) 6 ac] et P | seruitute] latria ed. Rom.^{mg}, sed cf. Act. III p. 271,12 et Gloss.
6-7 uenerandam – colendam P: ueneranda VE (-dam F) colendam et adorandam et uenerandam ed. Rom.* (ex gr.)
8 co(n)pulatur VE (corr. F) 9 autem om. VE edd. 11 saluasse per P: salua semper (sic) VE (saluans per F², corr.
ed. Rom. ex gr.) 12 nos liberasse nos V^{ac} (nos¹ del.) E nos liberasse F edd. 14 quem E: quod P V 16 desipuit (cf.
Act. VI 242 A 7-8) P V^{pc} (add. V¹ s.l. post concilium): om. V^{ac} E edd., delirauit add. ed. Rom.* post Iudaicum
17 infremuit VE edd. 18 nos Anast. suo Marte addidisse uidetur (cf. app. crit. gr.) | et¹ om. F edd. | et² om. P 20 in
perpetuum] perfecte ed. Rom.^{mg}, sed cf. Vulg. in perpetuo (uar. lect. in perpetuum; sic etiam Vulg. Clem.) 21 in
nobis ~ τὰς εἰς ἡμᾶς? cf. app. crit. gr. 22 praenuntiatos ed. Rom.* | per prophetas suos Dubielzig coll. gr. (cf. Vulg.
Rom. 1,2 quod ante promiserat per prophetas suos): per prophetarum suorum codd. prophetarum suorum ed. Rom.*
25 magnificare + eum VE 27 ac bonos certatores (~ καὶ τοὺς καλλινίκους) om. VE edd.

πρεσβείας ὡς δυναμένης ἡμᾶς οἰκειῶσαι τῷ παμβασιλεῖ τῶν ὅλων θεῷ, φυλάττον-
τας δηλαδή τὰς αὐτοῦ ἐντολὰς καὶ ἐν ἀρεταῖς βιοῦν προαιρουμένους. ἔτι γε μὴν
ἀσπαζόμεθα καὶ τὸν τύπον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ τὰ ἅγια λείψανα
τῶν ἁγίων, καὶ τὰς ἁγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας ἀποδεχόμεθα καὶ ἀσπαζόμεθα καὶ
περιπτυσσόμεθα κατὰ τὴν ἀρχῇθεν παράδοσιν τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς ἐκ-
κλησίας, εἴπουν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν τῶν ταύτας καὶ δεξαμένων καὶ κυρω-
σάντων εἶναι ἐν πάσαις ταῖς ἁγιωτάταις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις καὶ ἐν παντὶ τόπῳ
τῆς δεσποτείας αὐτοῦ.

Ταύτας δὲ τὰς τιμίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας, καθὼς προεῖρηται, τιμῶμεν καὶ ἀσπαζό-
μεθα καὶ τιμητικῶς προσκυνοῦμεν, τουτέστι τῆς τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως τὴν εἰκόνα καὶ τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν
καὶ παναγίας θεοτόκου, ἐξ ἧς αὐτὸς εὐδόκησε σαρκωθῆναι καὶ σῶσαι καὶ ἀπαλλά-
ξαι ἡμᾶς πάσης δυσσεβοῦς εἰδωλομανίας, τῶν τε ἁγίων καὶ ἀσωμάτων ἀγγέλων —
ὡς ἄνθρωποι γὰρ τοῖς δικαίοις ἐνεφανίσθησαν —, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν θείων καὶ
πανευφήμων ἀποστόλων, τῶν θεηγόρων προφητῶν καὶ ἀθλοφόρων μαρτύρων καὶ
ὁσίων ἀνδρῶν τὰς μορφὰς καὶ τὰ εἰκονίσματα, ὡς διὰ τῆς αὐτῶν ἀναζωγραφήσεως
εἰς ὑπόμνησιν καὶ μνήμην ἀνάγεσθαι δύνασθαι πρὸς τὸ πρωτότυπον καὶ ἐν μεθέξει
γίνεσθαι τινος ἁγιασμοῦ.

Ταῦτα οὕτω φρονεῖν καὶ ἐδιδάχθημεν καὶ ἐβεβαιώθημεν παρά τε τῶν ἁγίων πατέ-
ρων ἡμῶν καὶ τῆς αὐτῶν θεοπαράδοτου διδασκαλίας. καὶ χάρις τῷ θεῷ ἐπὶ τῇ
ἀνεκδιηγῆται αὐτοῦ δωρεᾷ, ὅτι οὐκ εἰς τέλος ἡμᾶς ἐγκατέλιπεν οὐδ' αὖ ἀφῆκε τὴν
ράβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κλῆρον τῶν δικαίων, ἵνα μὴ ἐκτείνωσιν οἱ δίκαιοι ἐν
ἀνομίαις χεῖρας αὐτῶν, εἴπουν τὰς πρακτικὰς αὐτῶν ἐνεργείας, ἀλλ' ἡγάθυνε τοῖς
ἀγαθοῖς καὶ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ, καθὼς ὁ ὑμνογράφος Δαβὶδ ἐμελῶδησε· μεθ' οὗ
καὶ τὸ ἐξῆς συνυποψάλλομεν· τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγγαλιὰς ἀπάξει κύριος
μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν· καὶ εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ θεοῦ.

10–11 τοῦ — Χριστοῦ Tit. 2,13 12–13 εὐδόκησε — ἀπαλλάξαι cf. Col. 1,19 20–21 2 Cor. 9,15 21 οὐκ —
ἐγκατέλιπεν cf. Idt. 7,30 21–24 ἀφῆκε — ἐμελῶδησε cf. Ps. 124,3–4 25–26 Ps. 124,5

HV T M

2 δηλαδή] δὴ V | αὐτὰς V | ἐν ἀρεταῖς] ἐναρέτως T edd. 3 ἀσπαζόμεθα om. V | τιμίου καὶ om. V
4 δεχόμεθα H 4–5 καὶ περιπτυσσόμεθα om. V 9 καθὼς προεῖρηται] ὡς πολλάκις εἴρηται V | ante
τιμῶμεν add. καὶ V 10 τῆς] τὰς V (uide infra εἰκόνας) τὴν Vc^{ms} (Probatares?) edd. 11 τὴν M: om. HV T
edd. | εἰκόνας V | καὶ om. V | ἀχράντου om. V 12–16 ἐξ — εἰκονίσματα] καὶ πάντων τῶν ἁγίων nec
plura V 12 ἡὐδόκησε T edd. 16 καὶ τὰ εἰκονίσματα om. H (de V uide supra) 17 ὑπόμνησιν καὶ om.
H | ἄγεσθαι V | δύνασθαι om. H | πρὸς τὸ πρωτότυπον] τοῦ πρωτοτύπου H, fort. τῶν πρωτοτύπων
scribendum; cf. Act. VII 377 D 11 (COGD I p. 315 l. 183) 18 γίνεσθαι τινος ἁγιασμοῦ] ἁγιασμοῦ γίνεσθαι
H 19 καὶ ἐδιδάχθημεν καὶ om. H | καὶ' om. ed. Rom.*, sed cf. lat. | τε om. H 20 ἡμῶν om. HV
20–21 ἐπὶ — δωρεᾷ V M (cf. N.T.): διὰ τὴν ἀνεκδιήγητον αὐτοῦ δωρεάν T edd., om. H 21 αὖ om. T edd.
22 ἵνα] ὅπως ἂν Sept. 23 χεῖρας HV | ἡγάθυνε M (cf. lat.): ἡγαθύναντι HV T edd. 24 καθὼς] ὡς V |
ὑμνογράφος om. V 25 δὲ Sept.: δὲ τὸ λοιπὸν M τὸ λοιπὸν V T (cf. lat.) edd. (fort. uar. lect. ad τὸ ἐξῆς perti-
nens), om. H | ἐκκλίναντας V T edd. 26 καὶ — θεοῦ om. H

uiros, et expetere horum intercessionem ut ualentes nos familiares reddere regi omnium deo, custodientes uidelicet mandata eius et in uirtutibus uiuere procurantes. insuper et salutamus et figuram pretiosae ac uiuificae crucis et sancta limpsana sanctorum, et sanctas ac uenerabiles iconas recipimus et salutamus, atque amplectimur
 5 secundum antiquam traditionem sanctae catholicae dei ecclesiae, id est sanctorum patrum nostrorum qui et has susceperunt et stabilierunt fore in cunctis dei ecclesiis et in omni loco dominationis eius.

Rom. 530

Porro has pretiosas et uenerandas iconas, ut praedictum est, honoramus et salutamus ac honoranter adoramus, hoc est *magni dei et saluatoris nostri Iesu Christi* humanationis imaginem et intemeratae dominae nostrae sanctissimae dei genitricis, ex qua ipse uoluit incarnari et saluare atque liberare nos ab omni impia idolorum uesania, sanctorum etiam et incorporalium angelorum – ut homines enim iustis apparuerunt –, similiter autem et diuinorum ac famosissimorum apostolorum, deiloquorum etiam prophetarum et certatorum martyrum et sanctorum uirorum figuras et effigies,
 15 utpote per picturam suam in recordationem et memoriam adducere nos ualentes et ad principale attrahere atque participes facere alicuius sanctificationis.

Haec ita sapere et didicimus et roborati sumus a sanctis patribus nostris et ab eorum diuinitus tradito magisterio. et *gratias deo super inenarrabili dono suo*, quia non in finem nos deseruit neque *reliquit uirgam peccatorum super sortem iustorum, ut non*
 20 *extendant iusti ad iniquitatem manus suas*, id est actuales operationes suas, sed *bene-fecit bonis et rectis corde*, quemadmodum hymnigraphus Dauid melodice cecinit; cum quo et residuum psallimus quia de cetero *declinantes in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem*; et *pax super Israhel* dei.

Ma. 134

18–20 quia – suas¹ cf. LC II 7 p. 251,1–5 (= II Capit. p. 235,18–21) = *Hadr. p. 35,15–19 (In eadem actione. Capitulo XLIII): Quod non (quod non] quomodo Hadr.), ut illi gloriantur, propter illos dictum est, qui imagines adorant: ‚Quoniam non derelinquet Dominus uirgam peccatorum super sortem iustorum, ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.’ 22–23 cum – iniquitatem cf. LC II 8 p. 252,1–5 (= II Capit. p. 235,22–25) = *Hadr. p. 30,35–38 (In eadem actione. Capitulo XXXII): Quod non propter illos, qui imaginum adorationem spernunt, ut illi delerant (delirant Hampe), per prophetam dicatur: ‚Declinantes ad obligationem adducet (adducit Hadr.) Dominus cum operantibus iniquitatem.’

P VE

1 horum expetere F edd. 3 et¹ om. ed. Rom.* | limpsana scripsi coll. p. 313,24 al.: lympsana P lymsana V limsana E lipsana ed. Rom.* 7 dominationes P^{ac} (i in e scr. P^c) 8 Porro ~ δὲ, cf. p. 455,15 al. | uenerandas V^{pc} (cf. p. 331,5 et 349,4): reuerendas P V^{ac} (corr. V¹) uenerabiles E edd. 12 iusti VE 15–16 utpote – sanctificationis] Anast. uerborum constructionem mutauit 16 participes P^{pc} (s in ras.) F²: participem VE 17 Hec codd. 18–19 non – deseruit] non in finem non deseruit (sic) E in finem non deseruit F in finem non deseruit nos ed. Rom.*, sed cf. gr. 20 id – suas² om. E 21 hymnographus ed. Rom.*, sed cf. ThLL s. u. psalmographus et Stotz II, VI § 153,7 22 de cetero ~ τὸ λοιπὸν (cf. app. crit. gr.) 23 Israel ed. Rom.*

(Ἑρμηνεία ὑπογραφῆς τῶν Ῥωμαίων)

Ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Πέτρος ἐλέει θεοῦ ἀρχιεπισβύτερος τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας καὶ τὸν τόπον ἀναπληρῶν Ἀδριανοῦ τοῦ ἀγιωτάτου καὶ ἀποστολικοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάντας προσδεξάμενος τοὺς ἐπιστρέψαντας ἐκ τῆς 5
PG 98, 196 δυσσεβοῦς αἰρέσεως τῶν ἀθετούντων τὰς σεπτὰς εἰκόνας κατὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν πᾶσι τοῖς προαναφερομένοις ἀρεσθεῖς καὶ στοιχήσας ὑπέγραψα.

Πέτρος ἐλέει θεοῦ πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τοῦ ἁγίου Σάβα καὶ τὸν τόπον ἀναπληρῶν Ἀδριανοῦ τοῦ ἀγιωτάτου καὶ ἀποστολικοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέ- 10
ρας Ῥώμης πάντας προσδεξάμενος τοὺς ἐπιστρέψαντας ἐκ τῆς δυσσεβοῦς αἰρέσεως τῶν ἀθετούντων τὰς σεπτὰς εἰκόνας κατὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν πᾶσι τοῖς προαναφερομένοις ἀρεσθεῖς καὶ στοιχήσας ὑπέγραψα.

Ha. 268 Ταράσιος ἐλέει θεοῦ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης βεβαιούμενος 15
οὕτως ἔχειν τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ πᾶσι τοῖς προαναφερομένοις ἀσμενίσας [ἐπὶ] τούτοις ὑπέγραψα.

Ἰωάννης ἐλέει θεοῦ πρεσβύτερος καὶ πατριαρχικὸς σύγκελλος τὸν τόπον ἐπέχων 20
Rom. 531 τῶν τριῶν ἀποστολικῶν θρόνων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων πᾶσι τοῖς προαναφερομένοις ἐν τῷδε τῷ ὕφει συντίθημι καὶ στοιχήσας ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ.

Θωμᾶς ἐλέει θεοῦ πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Ἀρσενίου τῆς διακειμένης ἐν Αἰγύπτῳ τὸν τόπον ἐπέχων τῶν τριῶν ἀποστολικῶν θρόνων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων πᾶσι τοῖς προαναφερομένοις ἐν 25
τῷδε τῷ ὕφει συντίθημι καὶ στοιχήσας ὑπέγραψα.

1. Ἀγάπιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Καισαρείας Καππαδοκίας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.

2. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ἐφέσου ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.

HV T M

1-3 Ἑρμηνεία - Πέτρος] Πέτρος πρωτοπρεσβύτερος τῆς κατὰ Ῥώμην ἀγίας ἐκκλησίας ὑπέγραψε ῥω-
μαίως, οὕτως ἑρμηνεία. Ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Πέτρος M 1 τῶν HV: om. T edd.
(de M uide supra) 2-530,27 Subscriptiones non sine erroribus numerantur α' - υξδ' in H; cf. Bischofslisten p.
14 adn. 37 3 ἐλέω T^{pc} (in ei scr. ω T¹⁻²) edd. 4 ἀναπληρῶν] ἐπέχων M, sed cf. lat. | καὶ ἀποστολικοῦ
om. H 5 ἐπιστρέφοντας V M, sed cf. lat. 6 κατὰ] καὶ M 9 ἐλέω T^{pc} (in ei scr. ω T¹⁻²) edd. |
ἡγούμενος + τῆς HV | Σάββα HV edd. 10 καὶ ἀποστολικοῦ om. HV 11-13 πάντας - στοιχήσας] καὶ
τὰ ἐξῆς ὁμοίως M 11 ἐπιστρέφοντας V 13 καὶ στοιχήσας om. V 15 ἐλέω T^{pc} (in ei scr. ω T¹⁻²) edd.
16 ἐπὶ² om. ed. Rom., deleui (cf. e.g. p. 346,25-26), ἐπὶ τούτοις om. V 18 ἐλέω T^{pc} (in ei scr. ω T¹⁻²) edd. |
σύγγελος V 19 ἀποστολικῶν τριῶν M 20 ἀναφερομένοις ed. Rom.* 20-21 χειρὶ ἐμῇ om. V
22 ἐλέω T edd. | πατρὸς ἡμῶν om. V 22-23 Ἀρσενίου] Ταράσιου H 23 τῆς - Αἰγύπτῳ om. V
24-25 Ἀλεξανδρείας - στοιχήσας] καὶ τὰ λοιπὰ ὁμοίως M 24 προαναφερομένοις om. V | ἐν om. H T
edd. (sed cf. lat. et supra l. 20) 25 συντίθημι καὶ om. V 26-520,20 episcoporum subscriptiones non nume-
rantur in V T M (de H uide supra ad l. 2), numeros suppleui; de iis, quae in hoc catalogo (= D) posteriore aetate
addita uel commutata sunt, et de erroribus communibus catalogorum D et E cf. Bischofslisten p. 22-24 et 27-28
26-494,23 de serie metropolitaram in catalogis D et E perturbata cf. Bischofslisten p. 22-24 26 ἀνάξιος om. V
26-27 τὰ προγεγραμμένα om. V 28 ἀσμένως - δεξάμενος om. M

(Interpretatio subscriptionis Romanorum)

In nomine domini Iesu Christi.

Petrus misericordia dei archipresbyter sanctae dei catholicae et apostolicae ecclesiae
et locum complens Hadriani sanctissimi et apostolici papae senioris Romae omnes La.-Co. 323
5 recipiens qui conuersi sunt ab impia heresi reprobantium uenerabiles imagines PL 129, 339
secundum doctrinam et traditionem sanctorum patrum nostrorum omnia quae superius
efferuntur approbans et consentiens subscripsi.

Petrus misericordia dei presbyter et egumenus monasterii sancti Sabae et locum
complens Hadriani sanctissimi et apostolici papae senioris Romae omnes recipiens
10 qui conuersi sunt ab impia heresi reprobantium uenerabiles imagines secundum
doctrinam traditionemque sanctorum patrum nostrorum omnia quae superius effe-
runtur approbans et consentiens subscripsi.

Tarasius misericordia dei episcopus Constantinopoleos nouae Romae confirmans sic Ha. 267
se habere ueritatem omnia quae superius efferuntur libenter admittens his subscripsi.

15 Iohannes misericordia dei presbyter et patriarchalis syncellus locum retinens trium
apostolicarum sedium Alexandriae, Antiochiae et Hierosolymorum omnibus quae Rom. 531
praeferuntur in hoc textu consentio et conueniens subscripsi mea manu.

Thomas misericordia dei presbyter et egumenus monasterii sancti patris nostri
Arsenii in Aegypto siti locum retinens trium apostolicarum sedium Alexandriae,
20 Antiochiae et Hierosolymorum omnibus quae superius efferuntur in hoc textu
consentio et concordans subscripsi.

1. Agapius indignus episcopus Caesariae Cappadociae libenter omnia quae prae-
scripta sunt suscipiens subscripsi.
2. Iohannes episcopus Ephesi libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens
25 subscripsi.

2–21 In – subscripsi cf. *Deusd.* I 43 p. 53,21–54,5 (*partim ad uerbum*): (Item in subscriptionibus actionum) „In nomine ... sancti Sabae”, et cetera ut supra (*i. e. p. 53,11–21 ex Act. I*). „Tharasius misericordia dei episcopus Constantinopoleos nouae Romae” similiter. Et post hoc subscripserunt Iohannes et Thomas presbyteri et uicarii trium apostolicarum sedium Alexandriae et Antiochiae et Hierosolymorum, et episcopi numero CCCL.

P VE 2–8 In – Sabae = *Deusd.*

2 domini + nostri *Deusd.* 3 dei? ecclesiae E *edd.* | ecclesiae om. F *edd.* (ecclesiae bis tradit E) 6 traditionem et doctrinam *Deusd.* 13–14 post l. 17 P 14 dimittens P | his] hic P 15 patriarcharum VE *edd.* 16 Hierosolymorum P V Iherosolymorum E, *corr. ed. Rom.* 18 patres P^{ac}, *corr. P^c* 20 Hierosolymorum P V Iherosolymorum E, *corr. ed. Rom.* | superius om. F *edd.* | praeferuntur F *edd.* 22–521,19 *episcoporum subscriptiones (= catalogus D) non numerantur in codd., numeros suppleni* 24–25 D 2 om. E

3. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κυπρίων νήσου κατὰ τὴν προαναφερομένην καὶ ὑφ' ἡμῶν ὁμολογηθεῖσαν ὀρθόδοξον πίστιν δέχομαι καὶ ἀσπάζομαι τὰς ἱεράς καὶ σεπτὰς εἰκόνας καὶ τιμητικῶς προσκυνῶν ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ.
4. Θεόφιλος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα. 5
5. Βασίλειος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
- Ma. 136 6. Λέων ἐπίσκοπος Ἡρακλείας Θράκης ὁμοίως.
7. Νικόλαος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Κυζίκου ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα. 10
8. Εὐθύμιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Σάρδεων ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
9. Πέτρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Νικομηδείας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
10. Ἡλίας ἀμαρτωλὸς ἐπίσκοπος τῆς Κρητῶν νήσου ἀσμένως πάντα τὰ προγε- 15
γραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
- PG 98, 197 11. Ὑπάτιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Νικαίας τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
- La.-Co. 325 12. Σταυράκιος ἀμαρτωλὸς ἐπίσκοπος Χαλκηδόνος ἀσμένως πάντα τὰ προγε- 20
γραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
13. Λέων χάριτι Χριστοῦ πρεσβύτερος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἄρχων τῶν μοναστηρίων καὶ ἔκδικος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
14. Ἐπιφάνιος ἀμαρτωλὸς διάκονος τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας Κατάνης τῆς Σικελῶν ἐπαρχίας καὶ τοποτηρητῆς Θωμᾶ τοῦ ὀσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Σαρδανίας 25
ἔπεσθαι ὀφείλει τὰ λογικὰ θρέμματα ταῖς τῶν ποιμένων φωναῖς, καθὼς φησιν ὁ

HVT M

1 Κωνσταντίας V | Κύπρου V M | νήσου om. M 1-3 κατὰ - ἐμῇ] ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα H 3 χειρὶ ἐμῇ om. V (de H uide supra) 4-20 D 4-12 om. V 4-5 D 4 post D 5 tradit M; D 4 non reperitur in catalogis A B C F (cf. Bischofslisten p. 30-31) 4-5 τὰ - ὑπέγραψα] καὶ τὰ ἐξῆς M 6-7 D 5 aptiorem locum habet post D 6, fort. transponendum; cf. Bischofslisten p. 23 6 τῆς Γαλατίας non inuenitur in catalogis A B C F (cf. Bischofslisten p. 31 et 42) 8 Λέων + ἀνάξιος M fort. recte | ὁμοίως + ὑπέγραψα ed. Rom.* 9 ἀνάξιος om. H 9-10 ἀσμένως - ὑπέγραψα] ὁμοίως H M 11 ἀνάξιος om. H M 11-12 ἀσμένως - ὑπέγραψα] ὁμοίως H M 13 ἀνάξιος om. M 13-14 ἀσμένως - ὑπέγραψα] ὁμοίως H M 15 ἀμαρτωλὸς] ἀνάξιος M | Κρήτης M 15-16 ἀσμένως - ὑπέγραψα] ὁμοίως H M 17-18 D 11 om. H (de V uide supra) 17-18 τῆς - ὑπέγραψα T: ὁμοίως M 19 ἀμαρτωλὸς] ἀνάξιος M | Καλχηδόνος T ed. Rom. (corr. Hard.) 19-20 ἀσμένως - ὑπέγραψα] ὁμοίως H, om. M 21 χάριτι Χριστοῦ] ἐλέει θεοῦ V (gratia dei lat.) | θεοῦ + καθολικῆς V T + καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς M (cf. lat.), sed cf. B 12 et F 12 | μεγάλης om. V 22-23 καὶ! - ὑπέγραψα] ὁμοίως nec plura H 22 καὶ! - ἐκκλησίας] locus suspectus, exspectaueris καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τῆς μητροπόλεως Σίδης uel sim., cf. B 12, C 13, E 13, F 12; cf. Bischofslisten p. 31-32 | καὶ! om. V 22-23 τῆς - ὑπέγραψα] ὁμοίως nec plura M 22 τῆς - ἐκκλησίας T (cf. lat.): om. V (de H M uide supra) 23 ἀσμένως post προγεγρ. V | πάντα om. V 24-25 τῆς Σικελῶν ἐπαρχίας non inuenitur in catalogis A B C E (τῆς Σικελῶν νήσου F); cf. Bischofslisten p. 31 et 43 24 τῆς? τῶν V 24-25 Σικελῶν H 25 ἐπισκόπου M (uide quae adnotavi ad Act. I p. 70, 11) | Σαρδονίας M (prob.) Σαρδινίας ed. Rom.* (cf. Bischofslisten p. 43 adn. 162), fort. εἶπεν supplendum (cf. B 12) 26 ὀφείλει] πῶς φιλεῖ T M edd., sed cf. lat. | καθὼς] ὥς V

3. Constantinus episcopus Constantiae Cypriorum insulae secundum ea quae superius efferuntur quamque nos confessi sumus horthodoxam fidem suscipio et saluto sacras et uenerabiles iconas et honorabiliter adorans subscripsi manu mea.
4. Theophilus indignus episcopus Thessalonicae libenter omnia quae praescripta
5 sunt suscipiens subscripsi.
5. Basilius indignus episcopus Ancyrae Galatiae libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
6. Leo episcopus Heracliae Thracae similiter. Ma. 135
7. Nicolaus indignus episcopus Cyzici libenter omnia quae praescripta sunt
10 suscipiens subscripsi.
8. Euthymius indignus episcopus Sardeorum libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
9. Petrus indignus episcopus Nicomediae libenter <omnia> quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
- 15 10. Helias peccator episcopus Cretensium insulae libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
11. Hypatius indignus episcopus Nicaeae Bithyniensium prouinciae libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
12. Stauracius peccator episcopus Chalcedonis omnia quae praescripta sunt libenter
20 suscipiens subscripsi. La.-Co. 326
13. Leo gratia dei presbyter sanctissimae dei catholicae et apostolicae magnae ecclesiae et princeps monasteriorum et defensor sanctissimae dei ecclesiae libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
14. Epiphanius peccator diaconus sanctissimae ecclesiae Catanae Siculorum pro-
25 uinciae et uicarius Thomae sanctissimi archiepiscopi Sardiniae: sequor ut debent PL 129, 340

P VE

1 eam Pac (m eras.) 3 adorans + suscipiens VE | manu mea om. VE edd. 6 scripta ed. Rom. (corr. La.-Co.)
8 Thraciae ed. Rom.* 9 Cyzici (sic) P Cizici V Cysici E, corr. ed. Rom. | libenter post sunt VE edd. 10 suscipiens]
amittens V admittens E edd. 11 Heuthymius P Heuthimius VE Euthimius F, corr. ed. Rom. | Sardorum F edd.
11-12 libenter - subscripsi] similiter P 11 praescripta ed. Rom.: scripta VE 13-14 libenter - subscripsi] similiter
P 13 omnia suppleui coll. gr. | scripta F edd. 15-16 libenter - subscripsi] similiter P 17 Niceae P V Nictę E, corr.
ed. Rom. | Bithyniensium E: Bithynensium P Bithiniensium V | prouintiae P E 19-20 omnia - subscripsi] similiter
P 19 19-20 libenter (om. V) fort. coll. gr. ante omnia transponendum 21 dei' (cf. gr. V?) om. P | sanctissime P
E | catholicae et apostolicae P V (mendum in Anastasii exemplari graeco; cf. gr. M): catholicae E edd. | magne P
24-25 prouintię P E 25 sequor ut debent] Anast. uidetur legisse ἑπομαι ὡς ὁφεῖλει

κύριος ὅτι τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούει. οὐκοῦν καὶ γὰρ ταῖς τῶν ποιμένων ὀρθαῖς φωναῖς ἐπόμενος κατ' ἴχνος αὐτῶν βαδίζειν προαιροῦμαι. οἷς καὶ στοιχῶν ἐν Rom. 532 πάσαις ταῖς ἀναγνωσθεῖσαις αὐτῶν χρήσεσιν ὑπέγραψα.

15. Νικηφόρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς Δυρραχινῶν χώρας τῆς Ἰλλυρικῆς ἐπαρχίας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα. 5
16. Νικόλαος μοναχὸς ἡγούμενος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Τυάνων ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
17. Δανιὴλ ἀμαρτωλὸς ἐπίσκοπος Ἀμασειᾶς ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
18. Γεώργιος ἀνάξιος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Ναζιανζοῦ 10 ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
19. Κωνσταντῖνος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Γαγγρῶν ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
- Ha. 269 20. Νικήτας ἀμαρτωλὸς ἐπίσκοπος Κλαυδιουπόλεως ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα. 15
21. Γρηγόριος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
22. Γρηγόριος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Πισινούντων ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
23. Θεόδωρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Μύρων τῆς Λυκίας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα. 20
- Ma. 137 24. Εὐστάθιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Λαοδικείας τῆς Φρυγῶν ἐπαρχίας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
- PG 98, 200 25. Μιχαὴλ ἀνάξιος ἐπίσκοπος Συνάδων ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα. 25

1 Ioh. 10,27

HV T M 4 hinc usque ad finem actionis deest V (cf. app. crit.)

1 τῆς ἐμῆς φωνῆς] τῆς φωνῆς μου M (ex N.T.?) 2 κατ' — προαιροῦμαι om. V | κατὰ H | ἴχνος H T | βαδιεῖν H | οἷς καὶ στοιχῶν] ἧς καὶ τυχῶν T τοῦτοις (sic) στοιχῶν V 3 χρήσεις V | ὑπέγραψα + καὶ καθεξῆς ἅπαντες ἐπίσκοποι ὁμοίως ὑπέγραψαν ὄντες τὸν ἀριθμὸν τξε' V reliquis usque ad finem actionis omisiss; cf. Bischofslisten p. 14 4-5 τῆς' — ἐπαρχίας] locus suspectus, fort. posteriore aetate mutatus, exspectaueris τοῦ Δυρραχίου, cf. A 10 etc. et Bischofslisten p. 31 4 Ἰλλυρικῆς M: Ἰλυρίας H Ἰλλυρικῶν T edd. 5 ἀσμένως — ὑπέγραψα] ὁμοίως M 6 exspectaueris ἡγούμενος τοῦ Ἀπρου uel sim.; cf. A 10 etc. 6-7 ἀσμένως — ὑπέγραψα] ὁμοίως H M 8-9 D 17 aptiorem locum habet ante D 16, fort. transponendum; cf. Bischofslisten p. 23-24 8-9 ἀσμένως — ὑπέγραψα] ὁμοίως δεξάμενος ὑπέγραψα H ὁμοίως M 10-11 D 18 aptiorem locum habet post D 30, fort. transponendum; cf. Bischofslisten p. 23-24 10 Ναζιανζοῦ] exspectaueris Μωκισσοῦ, cf. A 23 etc. et Bischofslisten p. 32 et 44 11 ἀσμένως — ὑπέγραψα] ὁμοίως H M 12 ἀνάξιος om. T edd. | Γάγγρων H 12-13 ἀσμένως — ὑπέγραψα] ὁμοίως δεξάμενος ὑπέγραψα H ὁμοίως M 14-15 ἀσμένως — ὑπέγραψα] ὁμοίως H M 16 Γρηγόριος + ὁ M 16-17 ἀσμένως — ὑπέγραψα] ὑπέγραψα ὁμοίως H ὁμοίως M 18 Πισινούντων] Πισισινούντων M Πισισινούντος ed. Rom.* (cf. Bischofslisten p. 43) 18-19 ἀσμένως — ὑπέγραψα] ὑπέγραψα ὁμοίως H ὁμοίως M 20-21 ἀσμένως — ὑπέγραψα] ὁμοίως H, om. M 22 τῆς Φρυγῶν ἐπαρχίας non inuenitur in catalogis A B C F (cf. Bischofslisten p. 30-31 et 44) 22-23 ἀσμένως — ὑπέγραψα] ὁμοίως H, om. M 24-25 ἀσμένως — ὑπέγραψα] δεξάμενος ὁμοίως ὑπέγραψα H, om. M

rationabiles pecudes pastorum uoces, quemadmodum dominus ait quia *oues meae uocem meam audiunt*. ergo et ego pastorum rectas uoces sequens per uestigium eorum uadere propono. quibus et consentiens in omnibus testimoniis ipsorum quae Rom. 532 lecta sunt subscripsi.

- 5 15. Nicephorus indignus episcopus Dyrrhachianensium prouinciae Illyricensium regionis libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
16. Nicolaus monachus egumenus et ex persona throni Tyanensium libenter omnia <quae praescripta sunt suscipiens> subscripsi.
17. Dаниhel peccator episcopus Amasiae libenter omnia quae praescripta sunt
10 suscipiens subscripsi.
18. Georgius indignus presbyter et ex persona throni Nazianzi libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
19. Constantinus indignus episcopus Gangrensiom omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
- 15 20. Niceta peccator episcopus Claudiupoleos libenter omnia quae praescripta sunt Ha. 270 suscipiens subscripsi.
21. Gregorius exiguus episcopus Neocaesariae libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
22. Gregorius indignus episcopus Pisinuntensium libenter omnia quae praescripta
20 sunt suscipiens subscripsi.
23. Theodorus indignus episcopus Myrorum Lyciae libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
24. Eustathius indignus episcopus Laodiciae Phrygarum prouinciae libenter omnia Ma. 138 quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
- 25 25. Michahel indignus episcopus Synadensium libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.

P VE

2 audiunt V^{pc} (cf. *Vulg.*): adiunt P audient V^{ac} (u add. V¹⁻² s. l.) E | uestigia F² edd. 3 uadere] uidere VE incedere F (ex corr.?) edd. 5 Dyrrach- V (fort. etiam hic scribendum; cf. A 10 al.) Chirachianensium (sic) E | prouintiae P E | Illyricensium scripsi: Hillyricensium P Illiricianensium VE Illyricianensium ed. Rom.* 7-8 D 16 om. VE (suppl. ed. Rom. ex gr.) 7 hegumenus P (praeter consuetudinem) | Tyanorum ed. Rom.* 8 quae - suscipiens ed. Rom. ex gr. 9 Daniel F edd. | Amassiae ed. Rom. Amaseae ed. Reg.* 9-10 libenter - subscripsi] similiter P (cf. gr. M) 11 Nazianzi E: Ninanzianzi (sic) P Nanzianzi V 12 quae - suscipiens om. P | praescripta ed. Reg.: scripta VE ed. Rom. 13 Gangrensiom + similiter F edd. 13-14 omnia - subscripsi] similiter P 15 Nicetas ed. Rom.* | Claudiupoleos P: Claudiopoleos V edd. Claudopoleos E 15-16 libenter - subscripsi] similiter P 17-18 libenter - subscripsi] similiter P 19 Pisinutensium ed. Rom., corr. ed. Reg. 19-20 libenter - subscripsi] similiter P 21 Miro- rum VE | Licię V Litie E 21-22 libenter - subscripsi] similiter P 23 Eustathius V^{pc}: Eusthatius P Eusthathius V^{ac} (h¹ del.) Pustachius (sic) E | Laudicie V Lauditię E | Phrygarum P Prigiarum VE, corr. ed. Rom. (cf. gr. et D 35) | prouintie P E 24 suscipiens om. P 25 Michael E edd. | Sinandensium V Sinadensium E 25-26 libenter - subscripsi] similiter P

26. Γεώργιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Πισιδίας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
27. Θεοφύλακτος ἀνάξιος διάκονος ἑξαρχος καὶ ἐκ προσώπου τῆς λαμπρᾶς μητροπόλεως Καρίας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
28. Λέων ἀνάξιος ἐπίσκοπος τοῦ Ἰκονίου ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
29. Ἀναστάσιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Νικοπόλεως παλαιᾶς Ἡπείρου ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
- La.-Co. 328 30. Κωνσταντῖνος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Πέργης ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα. 10
31. Γρηγόριος ἀμαρτωλὸς πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Τραιανουπόλεως τῆς Θρακῶν χώρας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
32. Λέων ἀνάξιος ἐπίσκοπος Ῥόδου ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα. 15
33. Χριστοφόρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τοῦ Φάσιδος ἦτοι Τραπεζοῦντος ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
34. Μανουὴλ ἀνάξιος ἐπίσκοπος Ἀδριανουπόλεως ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
35. Νικόλαος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως τῆς Φρυγῶν ἐπαρχίας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα. 20
36. Βασίλειος ἀνάξιος ἐπίσκοπος πόλεως τοῦ Συλαίου ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
- Rom. 533 37. Γαλάτων ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου Στεφάνου ἀρχιεπισκόπου Σικελίας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα. 25

H T M

1-2 D 26 aptiorem locum habet post D 28, fort. transponendum; cf. Bischofslisten p. 23 1 ἀνάξιος om. H
 1-2 ἀσμένως — ὑπέγραψα] δεξάμενος ὁμοίως ὑπέγραψα H, om. M 3-4 D 27 aptiorem locum habet post
 D 23, fort. transponendum; cf. Bischofslisten p. 23 3-4 διάκονος — Καρίας] cf. Bischofslisten p. 44 et adn. 164
 4 ἀσμένως — ὑπέγραψα om. M | πάντα om. H 5-6 ἀσμένως — ὑπέγραψα] δεξάμενος ὁμοίως
 ὑπέγραψα H, om. M 7 ἀνάξιος om. T edd. 7-8 ἀσμένως — ὑπέγραψα] δεξάμενος ὑπέγραψα H, om. M
 9-10 D 30 aptiorem locum habet post D 26, fort. transponendum; cf. Bischofslisten p. 24 adn. 66
 9-10 ἀσμένως — ὑπέγραψα] δεξάμενος ὁμοίως ὑπέγραψα H, om. M 11-13 D 31 (= E 31) non reperitur in
 catalogis A B C F (cf. Bischofslisten p. 30-31 et p. 45 adn. 168) 12 τῆς Θρακῶν χώρας non inuenitur in E 31
 12-13 ἀσμένως — ὑπέγραψα om. M 12 τὰ προγεγραμμένα om. H | δεξάμενος + ὁμοίως H
 14-15 ἀσμένως — ὑπέγραψα om. M 14 τὰ προγεγραμμένα om. H | δεξάμενος + ὁμοίως H 16 Φάσι-
 δος — Τραπεζοῦντος] cf. Bischofslisten p. 45 et adn. 171 | Φασίδος T | Τραπεζοῦντων M
 16-17 ἀσμένως — ὑπέγραψα] ὑπέγραψα H, om. M 18 Ἀδριανουπόλεως + Θράκης M fort. recte, cf. A 24,
 B 27, E 34 18-19 ἀσμένως — ὑπέγραψα] ὁμοίως ὑπέγραψα H, om. M 20 τῆς Φρυγῶν ἐπαρχίας non
 reperitur in catalogis C et F (cf. Bischofslisten p. 31 et 45) 22-23 D 36 aptiorem locum habet post D 34, fort.
 transponendum; cf. Bischofslisten p. 24 adn. 66 22 τοῦ om. H 22-23 ἀσμένως — ὑπέγραψα] ὑπέγραψα
 ὁμοίως H, om. M 24 Γαλατῶν T | πρεσβύτερος] ἐπίσκοπος H | Στεφάνου om. ed. Rom.* 24-25 ἀρχι-
 επισκόπου (τοῦ ἀρχ. ed. Rom.^{corr}) Σικελίας] hanc appellationem posteriori aetati (fort. saeculo nono ineunti) tri-
 buendam esse arbitror, cf. Bischofslisten p. 31 et p. 46 adn. 175; expectaueris ἐπισκόπου Συρακούσης (cf. A 42, F
 40) 25 Σικελίας] Σικέων H | ἀσμένως — ὑπέγραψα om. M | πάντα — προγεγραμμένα om. H

26. Georgius indignus episcopus Antiochiae Pisidiae libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
27. Theophylactus indignus diaconus exarchus et ex persona clarae metropoleos Cariae libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
- 5 28. Leo indignus episcopus Iconii libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
29. Anastasius indignus episcopus Nicopoleos ueteris Hepiri libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
30. Constantinus indignus episcopus Pergae <libenter omnia quae praescripta sunt
10 suscipiens subscripsi>. La.-Co. 327
31. Gregorius peccator presbyter et ex persona throni Traianopoleos Thracensium regionis libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
32. Leo indignus episcopus Rhodi libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
- 15 33. Christophorus indignus episcopus Phasidis id est Trapezuntensium libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
34. Manuhel indignus episcopus Hadrianopoleos libenter omnia quae praescripta
sunt suscipiens subscripsi. PL 129, 341
35. Nicolaus indignus episcopus Hierapoleos Phrygarum prouinciae libenter
20 omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
36. Basilius indignus episcopus ciuitatis Sylei libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
37. Galato exiguus presbyter et ex persona Stephani archiepiscopi Siceliae libenter
omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi. Rom. 533

P VE

1 Gregorius *ed. Rom.** *i. t.* (Georgius *ed. Rom.*^{m8}) | Pysidię Antiochie VE 1–2 libenter – subscripsi] similiter P
3 Theophilactus VE | clare P 5 Yconii VE 5–6 libenter – subscripsi] similiter P 7–14 D 29–32 *om.* V 7 Epiri
*ed. Rom.** 8 suscipiens *om.* P 9–10 D 30 *om.* E (*de V uide supra*), *suppl. ed. Rom. ex gr.* 9–10 libenter –
subscripsi (*om.* P) *suppl. ed. Rom.* 11 throni V: troni P, *om.* E *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 12 libenter – subscripsi E:
similiter P 13 Rhodi P: Rodi E (*corr. F*) 13–14 libenter – subscripsi E: similiter P 15 Trapezuntensium
*ed. Rom.** 16 quae – sunt *om.* E *ed. Rom. (omnia + praescripta ed. Reg.)** | suscipiens *post omnia* V, *om.* P 17 Ma-
nuel F *edd.* | indignus *om.* P | Adrianopoleos VE *ed. Rom.*, *sed cf. A 24 etc.* 17–18 libenter – subscripsi] similiter P
19 indignus *om.* P | Hieropoleos VE | Pyhygarum VE | prouintie P E 19–20 libenter – subscripsi] similiter P
20 quae – sunt *om.* V | subscripsi] manu mea scripsi V suscipit manus mea E subscripsi manu mea F *edd., correxi*
coll. gr. 21 indignus *om.* P | Sylei P: Silei VE Silaei *ed. Rom.** (Sylaei *Hard.*) 21–22 libenter – subscripsi] similiter
P 22 suscipiens subscripsi *om.* E (*suppl. F*) 23 exiguus *om.* P | Siciliae *ed. Rom.** 23–24 libenter – subscripsi]
similiter P

38. Θεοφύλακτος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Εὐχαΐτων ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
39. Κύριλλος μοναχὸς καὶ ἐκ προσώπου Ἰωάννου ἐπισκόπου Γοτθίας ἐκτραφεὶς τοῖς ἀποστολικοῖς κηρύγμασι καὶ τῶν πατέρων παραδόσεσι καὶ τὰ νῦν προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα. 5
40. Θεόδωρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Σελευκείας ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
41. Στέφανος ἀνάξιος ἐπίσκοπος πόλεως Σουγδάων ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
42. Ἀντώνιος ἀνάξιος μοναχὸς καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Σμύρνης ἀσμένως 10 πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
43. Κωνσταντῖνος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τοῦ Ῥηγίου ἀσμένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα.
- PG 98, 201 44. Ἰωάννης ταλαίπωρος καὶ ἁμαρτωλὸς μοναχὸς καὶ τὸν τόπον ποιούμενος Προ-
Ma. 140 κοπίου τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου σύμφωνα κατὰ πάντα τοῖς πατράσι φρονῶν 15 ὑπέγραψα.
- Ha. 272 45. Θεόδωρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Κατάνης φιλῶν αἰεὶ πως τοῖς ἔρασταῖς τῆς ἀλη-
θείας <καὶ> ταῖς τῶν ἁγίων πατέρων κατ' ἴχνος βαίνειν διδασκαλίαις καὶ ταῖς ὀρθαῖς αὐτῶν κατακαλλύνεσθαι δόξαις, οἷς κἀγὼ τετάχθαι σπουδάζων στοιχῶν 20 πᾶσι τοῖς αὐτῶν δεδογμένοις καὶ προγεγραμμένοις ὑπέγραψα.
46. Ἰωάννης ἀνάξιος ἐπίσκοπος Ταυρομενίου συμφώνως κατὰ πάντα ταῖς τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαις καὶ ταῖς προαναγνωσθείσαις αὐτῶν χρήσεσιν ἐπόμε-
νος ὑπέγραψα.
47. Γαυδιῶσος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Μεσίνης συμφώνως κατὰ πάντα ταῖς τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαις καὶ ταῖς προαναγνωσθείσαις αὐτῶν χρήσεσιν ἐπόμε- 25
νος ὑπέγραψα.

H T M

1 ἀνάξιος om. M 1-2 ἀσμένως – ὑπέγραψα om. M 1-2 πάντα – προγεγραμμένα om. H 3 Ἰωάννου suspectum (Νικήτα A 26, C 35, F 36; nomen omititur in B 29 et E 38); cf. Bischofslisten p. 31 et p. 45-46 adn. 174; C. Zuckerman, Byzantium's Pontic Policy in the *Notitiae episcopatum*, in: La Crimée entre Byzance et le Kaghhanat khazar, Paris 2006, 215-216 | Γότθων ed. Rom.* ex Vc^{ms} (Bonafides) 3-5 ἐκτραφεὶς – ὑπέγραψα om. M 3 ἐντραφεὶς ed. Rom.* 4 fort. <ταῖς> τῶν scribendum 4-5 καὶ² – ὑπέγραψα] ὁμοίως ὑπέγραψα H 6-7 D 40 male in archiepiscoporum serie hic traditur, fort. ante D 35 transponendum; cf. Bischofslisten p. 24 et adn. 65 6 ἀνάξιος om. M 6-7 ἀσμένως – ὑπέγραψα] ὁμοίως δεξάμενος ὑπέγραψα H, om. M 8 ἀνάξιος om. M | πόλεως om. M 8-9 ἀσμένως – ὑπέγραψα] ὁμοίως ὑπέγραψα H, om. M 10 ἀνάξιος om. M | Σμύρνων H 10-11 ἀσμένως – ὑπέγραψα] ὁμοίως ὑπέγραψα H, om. M 12 ἀνάξιος om. M, ὁ ἀνάξιος ed. Rom.* ex Vc | Ῥηγίου M 12-13 ἀσμένως – ὑπέγραψα] ὁμοίως ὑπέγραψα H, om. M 14-16 locus difficilis et suspectus (nihil respondet in catalogis A B C F); dubium an nomen episcopatus Πατρῶν ex E 43 suppleri possit; cf. Bischofslisten p. 30-31 cum adn. 104-105 et p. 46 cum adn. 177 14 ταλαίπωρος καὶ ἁμαρτωλὸς om. M | μοναχὸς καὶ τὸν M: καυκομοναχὸς H (cf. lat.) καὶ μοναχὸς T 15 τοῦ εὐλαβεστάτου om. M 15-16 σύμφωνα – ὑπέγραψα om. M 15 κατὰ – πατράσι] τοῖς πᾶσι H 17 ἀνάξιος om. M 17-20 φιλῶν – ὑπέγραψα om. M 17-20 αἰεὶ – ὑπέγραψα T: κατ' ἴχνος ἐς αἰεὶ βαίνειν τῶν ἁγίων διδασκαλιῶν τῶν πατέρων ὑπέγραψα H 18 καὶ¹ add. ed. Rom. (cf. lat.) | ἴχνος codd., corr. ed. Rom. 21 ἀνάξιος om. M | Ταυρομενίου T edd. („δλ. Ταυρομενείας” ed. Rom.^{ms} ex Vc^{ms} [Bonafides]; cf. A 28 et B 31) 21-23 συμφώνως – ὑπέγραψα] ὁμοίως ὑπέγραψα H, om. M 24 Γαυδιῶσος ed. Rom.: Γαυδιῶσος T Γαύδιος H M | ἀνάξιος om. M | Μεσίνης H Μεσσήνης ed. Rom.* 24-26 συμφώνως – ὑπέγραψα] ὁμοίως ὑπέγραψα H, om. M

38. Theophylactus indignus episcopus Euchaitensium libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
39. Cyrillus monachus et ex persona Iohannis episcopi Gotthiae enutritus apostolicis praedicationibus et patrum traditionibus et quae nunc praescripta sunt suscipiens subscripsi.
40. Theodorus indignus episcopus Seleucia libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
41. Stephanus indignus episcopus ciuitatis Sugdaensium libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
- 10 42. Antonius indignus monachus et ex persona throni Smyrnae libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
43. Constantinus episcopus Regii libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens subscripsi.
44. Iohannes miser et peccator caucomonachus locum faciens Procopii reuerentissimi episcopi consona per omnia patribus sapiens subscripsi. Ma. 139
45. Theodorus indignus episcopus Catanae ratum ducens semper amatores ueritatis et sanctorum patrum doctrinas et uestigia sequi atque rectis eorum uenustari dogmatibus, his et ego taxari festinans consentiens omnibus quae ab eis edita sunt et praescripta subscripsi. Ha. 271
- 20 46. Iohannes indignus episcopus Tauromeniae concorditer per omnia sanctorum patrum doctrinas et testimonia eorum quae praelecta sunt sequens subscripsi.
47. Gaudiosus indignus episcopus Mesinae concorditer per omnia sanctorum patrum doctrinas et testimonia eorum quae praelecta sunt sequens subscripsi.

P VE

1 Theophilactus VE | Euchaitensium P Euchiatensium VE, *corr. ed. Rom.* 3 et *om. ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* | Iohannis + monachi F *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* | Gothie VE 6–7 libenter – subscripsi] similiter P 8 indignus *om.* P | Sugdaensium P (*unde La.-Co.^{ms}*): Sugdensium V Sugdensium E *edd. i. t.* 8–9 libenter – subscripsi] similiter P 10 indignus *om.* P | Smirne V Sint ne (*sic*) E 10–11 libenter – subscripsi] similiter P 12 fort. <indignus> episcopus (*cf. gr. H T*) | Regii P: Rigii V Rii E Chii F *edd. i. t.* („gr. Rhegii” *ed. Rom.^{ms}*) 12–13 libenter – subscripsi] similiter P 14 caucomonachus ~ καυκομοναχός (*cf. gr. H*)] cauco monacho E cacomonachus *ed. Rom.** (peccator monachus *La.-Co.^{ms}*) 15 patribus per omnia F *edd.* 17 doctrinam E *edd.* 18 taxari] „i. annumerari” *ed. Rom.^{ms}* | edicta *ed. Rom.** (*ex gr., ut uidetur, sed Anastasium ἐκδεδομένοις legisse uel intellexisse perspexit Dubielzig (cf. Act. VI 222 E 13 et 299 D 7)*) | et² *om.* E, iis quae *ed. Rom.** 19 praescripta + sunt *ed. Rom.** 21 prelata E prolata F *edd.* 22 Missinae F *ed. Rom.* (Messanae *ed. Rom.^{ms}*) Messinae *Hard.* 23 eorundem *ed. Rom.** | prelata E prolata *ed. Rom.** | subsequens *ed. Rom.**

- La.-Co. 329 48. Θεόδωρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Πανόρμου <συμφώνως κατὰ πάντα ταῖς τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαις καὶ ταῖς προαναγνωσθείσαις αὐτῶν χρήσεσιν ἐπόμε-
νος> ὑπέγραψα.
49. Κωνσταντῖνος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Λεοντίνης <συμφώνως κατὰ πάντα ταῖς τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαις καὶ ταῖς προαναγνωσθείσαις αὐτῶν χρήσεσιν ἐπόμε-
νος> ὑπέγραψα.
50. Στέφανος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Βιβώνων συμφώνως κατὰ πάντα ταῖς τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαις καὶ ταῖς προαναγνωσθείσαις αὐτῶν χρήσεσιν ἐπόμε-
νος ὑπέγραψα.
51. Ἰωάννης ἀνάξιος ἐπίσκοπος Τρεοκάλεως ὀρίσας ὑπέγραψα. 10
52. Θεόδωρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Ταυριανῆς συμφώνως κατὰ πάντα ταῖς προ-
αναγνωσθείσαις χρήσεσι τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων ἐπόμενος ὑπέγραψα.
53. Χριστοφόρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας Κυριακῆς συμφώνως κατὰ πάντα
ταῖς τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαις καὶ ταῖς προαναγνωσθείσαις αὐτῶν χρήσε-
σιν ἐπόμενος ὑπέγραψα. 15
54. Βασίλειος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς Λιπαριτῶν νήσου ταῖς προαναφερομέναις
τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαις στοιχῶν ἐν πᾶσιν ὑπέγραψα.
- Rom. 534 55. Θεότιμος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Κροτώνων ταῖς προαναφερομέναις τῶν ἁγίων
πατέρων χρήσεσι στοιχῶν ἐν πᾶσιν ὑπέγραψα.
56. Κωνσταντῖνος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Καρίνης ταῖς προαναφερομέναις τῶν ἁγίων 20
πατέρων χρήσεσι στοιχῶν ἐν πᾶσιν ὑπέγραψα.
57. Θεοφάνης ἐπίσκοπος τοῦ Λιλυβαίου ὁμοίως.
58. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Τροπαίων ὁμοίως.
59. Σέργιος ἐπίσκοπος Νικοτέρων ὁμοίως.
60. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Βιζύης ὁμοίως. 25
61. Μαυριανὸς ἐπίσκοπος Πομπηϊούπολεως ὁμοίως.
62. Ἰωάννης ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας Σαλονηντιανῆς ἐκκλησίας ὁμοίως. (ῥωμαῖα)

H T M

1-3 D 48 om. T edd. (lac. indic. ed.Reg.*) 1 ἀνάξιος om. M 1-3 συμφώνως — ἐπόμενος suppleui coll. lat.
3 ὑπέγραψα] ὁμοίως ὑπέγραψα H, om. M 4-6 D 49 (aptiorem locum habet post D 50, fort. transponen-
dum; cf. Bischofslisten p. 27 adn. 87) om. T edd. (lac. indic. ed.Reg.*) 4 ἀνάξιος om. M 4-6 συμφώνως —
ἐπόμενος suppleui coll. lat. 6 ὑπέγραψα om. M 7 ἀνάξιος om. M | Βιβόνων H 7-9 συμφώνως —
ὑπέγραψα] ὁμοίως ὑπέγραψα H, om. M 10 ἀνάξιος om. M | Τρεοκάλεως T: Τροκάλεων H Τρικάλων
M, cf. Bischofslisten p. 47 et adn. 181 | ὀρίσας om. H M | ὑπέγραψα om. M 11-12 D 52 post D 53 tradit H
11 ἀνάξιος om. M 11-12 συμφώνως — ἐπόμενος om. H M 12 ὑπέγραψα om. M 13 ἀνάξιος om. M
13-15 συμφώνως — ἐπόμενος om. H M 15 ὑπέγραψα om. M 16 ἀνάξιος om. M | Λιπαρίτων M
16-17 ταῖς — πᾶσιν om. H M 17 ὑπέγραψα om. M 18 ἀνάξιος om. M edd. 18-19 ταῖς — πᾶσιν
om. H M 19 ὑπέγραψα om. M 20 ἀνάξιος om. M 20-21 ταῖς — ὑπέγραψα] ὁμοίως ὑπέγραψα H,
om. M 22 τοῦ om. H | Λιλυβαίου ed.Rom. (cf. A 39 etc.): Λιλοιβίου H (cf. lat.) Λιλυαίου T Λιλυβίου M |
ὁμοίως dehinc in omnibus episcoporum subscriptionibus om. M 24 Νικοτέρων M 27 τῆς ἁγίας om. M |
Σαλονηντιανῆς ἐκκλησίας (i.e. Saloniitanae ecclesiae) scripsi coll. F 107: Σαλονηντιανῆς ἐκκλησίας M Σαλονην-
τιανῆς T Σαλονηντιανῆς ed.Rom.*, om. H | ὁμοίως ῥωμαῖα T (cf. D 72 et D 77; sunt episcopi Dalmatiae): ῥω-
μαῖα ὁμοίως H (-αῖα incertum) ὑπέγραψα ῥωμαῖα M, om. ed.Rom.*; cf. Bischofslisten p. 48 et adn. 188

48. Theodorus indignus episcopus Panormi concorditer per omnia sanctorum La.-Co. 330
patrum doctrinas et testimonia eorum quae praelecta sunt sequens subscripsi.
49. Constantinus indignus episcopus Leontinae concorditer per omnia sanctorum
patrum doctrinas et testimonia eorum quae praelecta sunt sequens subscripsi.
50. Stephanus indignus episcopus Bibonensium concorditer per omnia sanctorum
patrum doctrinas et testimonia eorum quae praelecta sunt sequens subscripsi.
51. Iohannes indignus episcopus Treocaleos diffiniens subscripsi. PL 129, 342
52. Theodorus indignus episcopus Taurianae concorditer per omnia sanctorum
patrum doctrinas et testimonia eorum quae praelecta sunt sequens subscripsi.
53. Christophorus indignus episcopus sanctae Cyriacae concorditer per omnia
sanctorum patrum doctrinas et testimonia eorum quae praelecta sunt sequens sub-
scripsi.
54. Basilius indignus episcopus Liparitensium insulae superius prolatis sanctorum
patrum doctrinis conueniens in omnibus subscripsi.
55. Theotimus indignus episcopus Crotonensium superius prolatis sanctorum Rom. 534
patrum testimoniis consentiens in omnibus subscripsi.
56. Constantinus indignus episcopus Carinae superius prolatis sanctorum patrum
testimoniis consentiens in omnibus subscripsi.
57. Theophanes episcopus Lilybei similiter.
58. Theodorus episcopus Tropaeorum similiter.
59. Sergius episcopus Nicoterensium similiter.
60. Theodorus episcopus Bizyae similiter.
61. Maurianus episcopus Pompeiopoleos similiter.
62. Iohannes episcopus sanctae Salonentianae similiter. (latine)

P VE

1 indignus om. P 1-2 concorditer - subscripsi] similiter P 1-2 per - patrum om. F edd. 2 praelati (sic) E
praescripta F edd. 3 indignus om. P 3-4 concorditer - subscripsi] similiter P 5 indignus om. P | Bibonenium P
Bybonensium V 5-6 concorditer - subscripsi] similiter P 6 praelata E edd. 7 indignus om. P | diffiniens +
similiter F edd. 8 Theodericus E Theodoricus ed. Rom.* (Theodorus ed. Rom.^{ms}) | indignus om. P | Tauranae
ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 8-9 concorditer - subscripsi] similiter P 9 predicta F praelata ed. Rom.* 10 indignus
om. P 10-12 concorditer - subscripsi] similiter P 10 per om. E 11 doctrinas om. E | praelata E edd. 13 in-
dignus om. P | Liparitensium scripsi coll. gr. et E 53: Liparetensium P ed. Rom.* Lyparetensium V Parentensium E |
prolatis] latis VE edd. 15 indignus om. P | Crotonensium ed. Reg.: Cotronensium P ed. Rom. C(on)tronensium VE
17 indignus om. P 17-18 superius - subscripsi] similiter P 17-18 testimoniis sanctorum patrum F edd. 19 Lily-
bei scripsi coll. gr. et A 39: Lilioebii P V Lioebil E Lilibaei ed. Rom. Lilybaei ed. Reg.* 22 Biziae P Bizzae E 23 Ma-
rianus P | Pompehiupoleos P 24 sanctae om. VE edd. | Salonentianae] cf. gr. T | latine (cf. gr. T M) P: om. VE edd.

63. Εὐστράτιος ἐπίσκοπος Ἀπαμείας τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας ὁμοίως.
- PG 98, 204 64. Πέτρος ἐπίσκοπος τῶν Γερμίων ὁμοίως.
65. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ἀρκαδιουπόλεως ὁμοίως.
66. Κωνσταντῖνος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Σεβαστουπόλεως ὁμοίως. 5
67. Γρηγόριος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Νικοπόλεως ὁμοίως.
68. Σισίνιος ἐπίσκοπος τοῦ Παρίου ὁμοίως.
69. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Μιλήτου ὁμοίως.
- Ma. 141 70. Νικήτας ἐπίσκοπος Προικονήσου ὁμοίως.
71. Ἰωάννης πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου Νικήτα ἐπισκόπου Κολωνείας 10 ὁμοίως.
72. Οὕρσος ἐπίσκοπος τῆς ἀγίας Ἀβαριτιανῶν ἐκκλησίας ὁμοίως. (ῥωμαίᾱ)
73. Εὐστράτιος ἐπίσκοπος Μεθύμνης ὁμοίως.
74. Λέων ἐπίσκοπος τῆς Κίου ὁμοίως.
75. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ἄπρου ὁμοίως. 15
76. Θεοφύλακτος ἐπίσκοπος Κυψάλων ὁμοίως.
77. Λαυρέντιος ἐπίσκοπος τῆς ἀγίας Ἀφαριτιανῶν ἐκκλησίας ὁμοίως. (ῥωμαίᾱ)
78. Λέων ἐπίσκοπος Καρπάθου ὁμοίως.
- Ha. 273 79. Εὐστάθιος ἐπίσκοπος Κοτράδων ὁμοίως.
80. Κυριακὸς ἐπίσκοπος Δριζυπάρων ὁμοίως. 20
81. Λέων ἐπίσκοπος Μεσημβρίας ὁμοίως.
82. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Δέρκων ὁμοίως.
83. Θεοδόσιος ἐπίσκοπος τοῦ Ἀμορίου ὁμοίως.
84. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Νύσσης ὁμοίως.
- La.-Co. 332 85. Γεώργιος ἐπίσκοπος τῶν Βασιλικῶν Θερμῶν ὁμοίως. 25
86. Γεώργιος ἐπίσκοπος Καμουλιανῶν ὁμοίως.

H T M

1 Ἀπαμείας (cf. A 47 etc.) M: om. H T (cf. lat.) | τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας non reperitur in catalogis A B F (cf. Bischofslisten p. 31 et 49) 2 D 64 post D 61 tradit H | τῶν om. M | Γερμιόνων H 4 Σεβαστοπόλεως H 6 Γρηγόριος] Ἰωάννης H (cf. infra D 71) | τοῦ θρόνου Νικοπόλεως scripsi coll. A 52 etc. (cf. Darrouzès, Listes p. 41; Bischofslisten p. 49 adn. 192): Νικήτα ἐπισκόπου Κολωνείας (Κωλονείας H) H T edd. (cf. lat. et infra D 71) Ἀρμενίας (sic) δευτέρας M (cf. E 66) 7 Σισίνιος T edd. | τοῦ om. M 9 Προικονήσου ed. Rom.* 10–11 D 71 om. H (ad subscriptionis D 67 iterationem euitandam, ut uidetur) 10 Νικήτα ἐπισκόπου suspectum (non inuenitur in reliquis episcoporum catalogis; cf. Bischofslisten p. 31 et 50)] Νικήτας ἐπίσκοπος (interp. post προσώπου) M 12 Οὕρσος M | ῥωμαίᾱ scripsi (cf. D 62 et D 77): ὑπέγραψα ῥωμαίᾱ M (ὑπέγραψα postea additum esse uidetur; cf. D 62), om. H T edd. (cf. lat.) 13 D 73 post D 70 tradit H 15 Ἄπρου scripsi (cf. A 56 etc. et Notit. 2,64 etc.; ἢ Ἄπρος Notit. 7,65 etc.): τοῦ Ἄπρου (+ καὶ αὐτὸς H) H T edd. Ἄπρω M 16 Κυψάλλων H Κυψέλλων T edd. (sed cf. lat. et A 57 etc.) 17 Ἀφαριτιανῶν T edd. Ἀφαριτιανῶν M | ῥωμαίᾱ scripsi (cf. D 62 et D 72): ὑπέγραψα ῥωμ<αίᾱ> M (ὑπέγραψα postea additum esse uidetur; cf. D 62), om. H T edd. (cf. lat.) 19 Κροτάδων T edd. 20 Ζυπάρων ed. Rom.* ex Vc (Δριζυπάρων La.-Co.^{ms}), exspectaueris Δριζυπάρων (cf. B 60 et Notit. 2,73 etc.) 23 Ἀμορίου ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 24 Νύσσης H 25 Θέρμων H 26 D 86 post D 84 tradit H | Καμουλιανῶν T Καμουλιανῶν Vc edd.

63. Eustratius episcopus Bithyniensium prouinciae similiter.
 64. Petrus episcopus Germiensium similiter.
 65. Iohannes episcopus Arcadiupoleos similiter.
 66. Constantinus presbyter et ex persona throni Sebastopoleos similiter.
 5 67. Gregorius presbyter et ex persona Nicetae episcopi Coloniae similiter.
 68. Sisinnius episcopus Parii similiter.
 69. Epiphanius episcopus Miletii similiter.
 70. Niceta episcopus Proconesi similiter. Ma. 142
 71. Iohannes presbyter et ex persona Nicetae episcopi Coloniae similiter.
 10 72. Vrsus episcopus sanctae Auaritiansium ecclesiae similiter.
 73. Eustratius episcopus Methymnae similiter.
 74. Leo episcopus Cii similiter.
 75. Iohannes episcopus Apri similiter.
 76. Theophilactus episcopus Cypsalensium similiter.
 15 77. Laurentius episcopus sanctae Apsaritiansium ecclesiae similiter.
 78. Leo episcopus Carpathi similiter.
 79. Eustathius episcopus Cotradensium similiter. Ha. 274
 80. Cyriacus episcopus Drizyparensium similiter.
 81. Leo episcopus Mesembriae similiter.
 20 82. Gregorius episcopus Dercensium similiter.
 83. Theodosius episcopus Amorii similiter.
 84. Iohannes episcopus Nysae similiter.
 85. Georgius episcopus Imperialium Thermanum similiter. La.-Co. 331
 86. Georgius episcopus Camulianensium similiter.

P VE

1 Eustratius P Iustatius E | episcopus P: *om.* VE *ed. Rom. (suppl. ed. Reg.)*, *expectaueris* episcopus <Apamiae> (*sed cf. gr. H T*) | Bithyniensium *ed. Reg.*: Bithynensium P Bythinensium V Bithinensium E 2 episcopus P: *om.* VE *ed. Rom. (suppl. La.-Co.)* 3 Archadiupoleos E Arcadiopoleos *ed. Rom.** 5 Nicetae – Coloniae] *cf. gr. H T*
 6 Sisinnius P Sysinnius V 8 Conesi VE Praeconnesi *ed. Rom. Proeconnesi ed. Reg.** 10 sanctae *om.* VE *edd.* | similiter] *expectaueris* similiter + latine (*cf. gr.*) 13–16 D 75–78 *om.* E 14 Theophilactus V | Kypsalirici *ed. Rom. Cypsellorum ed. Reg.** 15 Apsaritiansium *scripsi coll. gr. et F 109*: Apsarhetiansium P Apsarhatiansium V Apsaratransium *ed. Rom.* Apsaretiansium *ed. Reg.* (cf. gr. T)* | similiter] *expectaueris* similiter + latine (*cf. gr.*)
 16 Charpati P 17 Eustrathius *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* | Contradensium P Crotadensium *ed. Rom.* (ex gr. T)*
 18 Zyparensium *ed. Rom. (ex gr. Vc, corr. La.-Co.^{m8} ex P)* 21 Theodorus VE *edd.* („*gr. Theodosius ed. Reg.^{m8}*) | Ammorii *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 22 Nyssae *ed. Rom.* non male, sed cf. B 62, E 84, F 76 et gr. H* 23 Thermanum Pac (i exp.) 24 D 86 *om.* VE (*ed. Rom. ex gr.*) | Camulianorum *ed. Rom.* ex gr.*

87. Σωτήριχος ἐπίσκοπος Κισκισῶν ὁμοίως.
 88. Θεοφύλακτος ἐπίσκοπος Ὑπέπων ὁμοίως.
 89. Θεοφύλακτος ἐπίσκοπος Τράλλης ὁμοίως.
 90. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Μασταύρων ὁμοίως.
 91. Γεώργιος ἐπίσκοπος Βριούλων ὁμοίως. 5
 92. Ἰγνάτιος ἐπίσκοπος Πρίνης ὁμοίως.
 93. Κωνσταντῖνος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Ἀγάης ὁμοίως.
 94. Θεοδόσιος ἐπίσκοπος Νύσσης ὁμοίως.
 95. Βασίλειος ἐπίσκοπος Μαγνησίας ὁμοίως.
 96. Βασίλειος ἐπίσκοπος Μαγνησίας τῆς Μαιάνδρου ὁμοίως. 10
 97. Σάβας ἐπίσκοπος Ἀνέων ὁμοίως.
 Rom. 535 98. Νικηφόρος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου Γαργάρων ὁμοίως.
 99. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Παλαιᾶς Πόλεως ὁμοίως.
 100. Θεοφάνης ἐπίσκοπος Καλῆς ὁμοίως.
 101. Λέων ἐπίσκοπος Ἀλγίζων ὁμοίως. 15
 102. Νικόδημος ἐπίσκοπος Εὐγάζων ὁμοίως.
 103. Λύκαστος ἐπίσκοπος Βαρέτων ὁμοίως.
 104. Θεόγνιος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου Φιλίππου ἐπισκόπου Σιών ὁμοίως.
 105. Θεοφάνης ἐπίσκοπος Λεβέδου ὁμοίως.
 106. Στρατόνικος ἐπίσκοπος Κύμης ὁμοίως. 20
 PG 98, 205 107. Εὐστάθιος ἐπίσκοπος Ἐρυθρῶν ὁμοίως.
 108. Θεόφιλος ἐπίσκοπος Τύμνου ὁμοίως.
 109. Κοσμᾶς ἐπίσκοπος Μυρίνης ὁμοίως.
 110. Ὀλβιανὸς ἐπίσκοπος Ἐλαίας ὁμοίως.
 111. Πάρδος ἐπίσκοπος Πιτάνης ὁμοίως. 25
 112. Βασίλειος ἐπίσκοπος Περγάμου ὁμοίως.

H T M

1 Κισκισσῶν T edd. (aeque bonum, cf. A 63 et B 64); cf. Bischofslisten p. 52 et adn. 206 2 D 88 om. T M edd. (cf. Bischofslisten p. 52 adn. 209) 5 D 91 post D 92 tradit M | Βρισύλων T ed.Rom. (corr. ed.Reg.) 6 Πριήνης M (cf. Bischofslisten p. 52 adn. 211) 8 Νύσσης H fort. retinendum (cf. lat.) 9 Μαγνησίας H Μαγνησιπόλεως M (ex Μαγνησίας Σιπύλου? cf. Darrouzès, Listes p. 29), exspectaueris Μαγνησίας <τῆς Ἀνηλίου>, cf. A 68 et Bischofslisten p. 53 adn. 214 10 Μαγνησίας H | Μεσάνδρου H T 11 Σάββας ed.Rom.* ex Vc | Ἀνεων M (cf. Bischofslisten p. 53 adn. 216) 12 πρεσβύτερος] exspectaueris διάκονος, cf. A 90 et B 88; cf. Bischofslisten p. 53 adn. 217 | προσώπου + ἐπισκόπου M, sed cf. lat. et A 90 etc. 14 Καλῶς H 15 Ἀλγίζων H 16 Εὐγάζων H M (cf. A 75, B 75, E 103): Εὐάζων T (cf. lat.) fort. recte (cf. Bischofslisten p. 53 adn. 219) 18 D 104 post D 111 tradit H | Θεόδωρος H | Φιλίππου ἐπισκόπου suspectum (non reperitur in reliquis episcoporum catalogis; cf. Bischofslisten p. 31 et 53) | Σιτῶν H 19 Λεβένδου ed.Rom.* (corr. Hard.^{m8}) 21 Εὐστράτιος M 22 Τύμνου] „pro Τίμνου uel potius Τήμνου” Hard.^{m8}, cf. Bischofslisten p. 54 adn. 224 23 Μυρίνης M 25 Πιτάνης M ed.Rom. (cf. A 84): Πιτάνης H T (cf. lat.) 26 Περγάμων H

87. Soterichus episcopus Ciscisensium similiter.
 88. Theophylactus episcopus Hypepensium similiter. PL 129, 343
 89. Theophylactus episcopus Trallae similiter.
 90. Constantinus episcopus Mastaurensium similiter.
 91. Georgius episcopus Briulensium similiter.
 92. Ignatius episcopus Prinae similiter.
 93. Constantinus presbyter et ex persona throni Agahae similiter.
 94. Theodosius episcopus Nisae similiter.
 95. Basilius episcopus Magnesiae similiter.
 96. Basilius episcopus Magnesiae Mesandri similiter.
 97. Sabas episcopus Aneensium similiter.
 98. Nicephorus presbyter et ex persona Gargarensium similiter. Rom. 535
 99. Gregorius episcopus Palaeas Poleos similiter.
 100. Theophanes episcopus Caloae similiter.
 101. Leo episcopus Algizensium similiter.
 102. Nicodemus episcopus Euazensium similiter.
 103. Lycastus episcopus Baretensium similiter.
 104. Theognius presbyter et ex persona Philippi episcopi Sion similiter.
 105. Theophanes episcopus Lebedi similiter.
 106. Stratonius episcopus Cymae similiter.
 107. Eustathius episcopus Erythrensium similiter.
 108. Theophilus episcopus Tymni similiter.
 109. Cosmas episcopus Myrinae similiter.
 110. Olbianus episcopus Heleae similiter.
 111. Pardus episcopus Pittanae similiter.
 112. Basilius episcopus Pergamensium similiter.

P VE

1 Soterichus P E Soterichus V, *corr. ed. Rom.* | Ciscissensium *ed. Rom.**, *sed cf. gr.* 2 Theophilactus VE | episcopus *om. E edd.* 3 Theophilactus VE 4 Ma + *ras.* (?) V *om. E* Mastaurensium *ed. Rom.* ex gr.* 7 Agahae (*cf. A 91*) Agahae P^{ac} (*h ins. P^c s. l.*) *ed. Rom.^{ms}* Agathae *ed. Rom.* i. t.* 8 Nicae P Nyssae *ed. Reg.**, *maluerim* Nysae (*uide quae adnotauit ad A 66*) 10 Magnesiae *om. F ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* | Maeandri *ed. Rom.* non male, sed cf. gr. H T et B 72* 12 presbyter] episcopus P | persona + episcopi *F edd., sed cf. gr.* 13 Paleaspoleos P Peaspoleos (*sic*) VE 14 Caloae *ed. Rom.^{ms}* (*cf. gr. et A 73 etc.*): Calohē P Chalchae VE *edd. i. t.* 15 Agizensium P Algyzensium V 16 Euazensium P (*cf. gr. T*): Euanzensium VE 17 Varetensium *codd., correxi (cf. A 76 etc.)* 18 Filippi P | Syon P 19 Lebendi *ed. Rom.* (corr. Hard.^{ms})* 20 Comae P Coemae VE, *corr. ed. Rom. (cf. A 80 etc.)* 21 Herythrensium P Herithrensium VE, *corr. ed. Rom. (cf. A 78, E 108)* 23 Myrenae P Mirene V Mirere E, *corr. ed. Rom. (cf. B 80 etc.)* 24 Heleae *scripsi coll. A 83 etc.*: Helaiae P V Helaie E Elaeae *ed. Rom.** 25 Pitanae E *edd. non male, sed cf. gr. H T*

113. Βασίλειος ἐπίσκοπος Ἀτραμυτίου ὁμοίως.
 114. Μαριανὸς ἐπίσκοπος Ἀτάνδρου ὁμοίως.
 115. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ἀσσοῦ ὁμοίως.
 116. Λέων ἐπίσκοπος Φωκίας ὁμοίως.
 117. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ῥαιδεστοῦ ὁμοίως. 5
 118. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Πανίου ὁμοίως.
 119. Μελχισεδέκ ἐπίσκοπος Καλλιπόλεως ὁμοίως.
 Ma. 144 120. Θεοφύλακτος ἐπίσκοπος Χариουπόλεως ὁμοίως.
 121. Λεωνίδης ἐπίσκοπος Μαδύτου ἤτοι Κόλης ὁμοίως.
 122. Σισίνιος ἐπίσκοπος Τζουρουλοῦ ὁμοίως. 10
 123. Θωμᾶς ἐπίσκοπος τοῦ Δαονίου ὁμοίως.
 124. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Θεοδωρουπόλεως ὁμοίως.
 125. Σισίνιος ἐπίσκοπος Χαλκίδος ὁμοίως.
 126. Βενιαμὴν ἐπίσκοπος Λιζίκων ὁμοίως.
 127. Ἰωάννης ἐπίσκοπος τῆς Βρύσεως ὁμοίως. 15
 128. Σπυρίδων ἐπίσκοπος Παλαιᾶς <ἤτοι> Κύθρων ὁμοίως.
 129. Εὐστάθιος ἐπίσκοπος Σόλων ὁμοίως.
 130. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Κιτίου ὁμοίως.
 131. Γεώργιος ἐπίσκοπος Τριμιθούντων ὁμοίως.
 132. Ἀλέξανδρος ἐπίσκοπος Ἀμαθούντων ὁμοίως. 20
 133. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Ἰουλιουπόλεως ὁμοίως.
 134. Συνέσιος ἐπίσκοπος Κίνης ὁμοίως.
 135. Θεόφιλος ἐπίσκοπος Ἀναστασιουπόλεως ὁμοίως.
 136. Λέων ἐπίσκοπος Μίνζου ὁμοίως.
 La.-Co. 333 137. Πέτρος ἐπίσκοπος Ἀσπόνης ὁμοίως. 25
 138. Ἀνθιμος ἐπίσκοπος Βερинуπόλεως ὁμοίως.

H T M

1 Ἀδραμ<ύ>τ<ου> H Ἀτραμυτείου ed.Rom.* („pro Ἀδραμυττίου” Hard.^{m8}) 2 Μαριανὸς M (cf. lat. et B 85 etc.): Μαυριανὸς H Μαρίνος T edd. 3 D 115 ante D 112 tradit H | Ἀσου ἐπίσκοπος H 4 Φωκείας M 7 Καλλιουπόλεως T edd., sed cf. lat. (cf. Bischofslisten p. 55 adn. 232) 9 ἤτοι Κόλης om. H M, sed cf. lat. | Κόλης] exspectaueris Κοίλων (cf. F 118 et Bischofslisten p. 56 adn. 234) 10 Σισίνιος ed.Rom.* 13 Σισίνιος ed.Rom.* | Χαλκηδόνος H 14 Λιζύκου M Λιζύκων ed.Rom.* 15 τῆς om. M | Βρύσεων H 16 ἤτοι suppleui coll. E 129 | Κύθρων] Κυθρῶν H, om. M (cf. Bischofslisten p. 57 adn. 240) 17 Γόλων T ed.Rom. (corr. Hard.) 18 ἐπίσκοπος + τοῦ T edd. | Κιτίου H 19 Τριμιθοῦντος H T edd. (cf. Bischofslisten p. 57 et adn. 241) 20 Ἀμαθοῦντος H T edd. 21 Ἰλιουπόλεως M Ἰλιουπόλεως ed.Rom.* 22 Κίνης scripsi coll. A 107 etc. (cf. Darrouzès, Listes p. 30–31; Bischofslisten p. 57 adn. 243): Νήσου H Νήσσα T Τινίσας M Νήσου ed.Rom.* ex Vc^{m8} (Bonafides) 24 Μιζούας M, exspectaueris Μνίζου (cf. Notit.), quod in Actis nusquam traditur 25 Ἀσπόνων H T edd., sed cf. A 106 etc. 26 Βηρινουπόλεως M

113. Basilius episcopus Hadramyttii similiter.
 114. Marianus episcopus Atandri similiter.
 115. Iohannes episcopus Assi similiter.
 116. Leo episcopus Phociae similiter.
 5 117. Iohannes episcopus Rhedesti similiter.
 118. Iohannes episcopus Panidi similiter.
 119. Melchisedech episcopus Kallipoleos similiter.
 120. Theophylactus episcopus Chariupoleos similiter. Ma. 143
 121. Leonides episcopus Madyti id est Colae similiter.
 10 122. Sisinnius episcopus Tzurulli similiter.
 123. Thomas episcopus Daonii similiter.
 124. Gregorius episcopus Theodoropoleos similiter.
 125. Sisinnius episcopus Chalcedis similiter.
 126. Beniamin episcopus Lizicensium similiter.
 15 127. Iohannes episcopus Bryseos similiter.
 128. Spyrido episcopus Veteris Cythrensium similiter.
 129. Eustathius episcopus Solensium similiter.
 130. Theodorus episcopus Citii similiter.
 131. Georgius episcopus Trimithuntensium similiter.
 20 132. Alexander episcopus Amathuntensium similiter.
 133. Constantinus episcopus Iuliopoleos similiter.
 134. Synesius episcopus Nessae similiter.
 135. Theophilus episcopus Anastasiupoleos similiter.
 136. Leo episcopus Minzi similiter.
 25 137. Petrus episcopus Asponensium similiter. La.-Co. 334
 138. Anthemus episcopus Berinupoleos similiter.

P VE

1 Hadramittii V Hadramitii E Atrammytii *ed. Rom.** („pro Adramytii” *Hard.*^{ms}) 2 Attandri P Attrandi VE, *corr. ed. Rom.* (cf. A 87 etc.) 4 Focię V Fotię E 5 Rhaedesti *ed. Rom.** 6 Panii *ed. Rom.** (sed cf. A 95 etc. et *Bischofslisten* p. 55 adn. 231) Pannii La.-Co. 7 Calliopoleos *ed. Rom.** 8 Chariopoleos V Carripoleos E Chariopoleos *ed. Rom.** (sic etiam *codd.* in A 99, B 95) 9 Madytii P Maduti V Machiti E, *corr. ed. Rom.* 10 Tzurulli P (cf. gr.; Zur- *traditur* A 98 etc.); Zurulli VE Zuruli *ed. Rom.** (sed -ll- etiam in E 123 et F 123) 13 Chalcedis (cf. B 98)] Calcedis E Calchidis *ed. Rom.* Chalcidis *ed. Reg.** fort. recte (cf. gr. et E 126) 14 Lizicensium E (cf. gr. et B 100 etc.): Licizensium P Lizycensium V *edd.* 15 Briseos V Brisens (sic) E 16 Spyrido V: Spyrodo P Spirido E *ed. Rom.* (*corr. ed. Reg.*) | Veteris (~ Παλαιός)] Palaeae *ed. Reg.** (Veteris La.-Co.^{ms} ex P) 17 Golensium *ed. Rom.* ex gr. T (*corr. La.-Co.*^{ms} ex P) 18 Cetii *codd.*, *corr. ed. Rom.* (cf. gr. et A 113 etc.) 21 Iuliopoleos *scripsi coll. gr.* et A 105 etc.: Iliupoleos P Aliupoleos VE Iliopoleos *ed. Rom.** 22 Nessae (ex *exemplari graeco mendoso*; cf. *app. crit. gr.*)] Nessi *ed. Rom.** 23 Anastasiopoleos E *edd.* (cf. A 108 etc.) 24 Menzi P V Manzi E, *corr. ed. Rom.* (cf. A 109 etc.) 26 Antemus E Anthimus *ed. Rom.**, sed cf. e.g. Nicol. I. *epist.* 88 p. 469, 16 Perels et *infra* p. 531, 9 | Berinupoleos *scripsi coll. gr.* et A 110 etc.: Verinupoleos *codd.* Verinupoleos *ed. Rom.**

139. Μιχαήλ ἐπίσκοπος Μελιτουπόλεως ὁμοίως.
 140. Σισίνιος ἐπίσκοπος Ἀδρανείας ὁμοίως.
 Ha. 276 141. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Γέρμης ὁμοίως.
 142. Βασίλειος ἐπίσκοπος Ἀδριανουθηρῶν ὁμοίως.
 143. Λέων ἐπίσκοπος Ποιμανινῶν ὁμοίως. 5
 144. Συμεὼν ἐπίσκοπος Ὠκῆς ὁμοίως.
 145. Στρατήγιος ἐπίσκοπος Δαρδάνου ὁμοίως.
 146. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Λαμψάκου ὁμοίως.
 147. Θεόδοτος ἐπίσκοπος Παλαιῶν ὁμοίως.
 148. Λέων ἐπίσκοπος Τρωάδος ὁμοίως. 10
 149. Νικήτας ἐπίσκοπος τοῦ Ἰλίου ὁμοίως.
 150. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Ἀβύδου ὁμοίως.
 Rom. 536 151. Λέων ἐπίσκοπος Τρακούλων ὁμοίως.
 152. Ἀναστάσιος ἐπίσκοπος Τριπόλεως ὁμοίως.
 PG 98, 208 153. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ταβάλων ὁμοίως. 15
 154. Στέφανος ἐπίσκοπος Σάλων ὁμοίως.
 155. Στέφανος ἐπίσκοπος Σιλάνδου ὁμοίως.
 156. Νικόλαος ἐπίσκοπος τοῦ Περικόμματος ὁμοίως.
 157. Ἰσώης πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Θυατείρων ὁμοίως.
 158. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Σέτων ὁμοίως. 20
 159. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Ἀκρασοῦ ὁμοίως.
 160. Θεοφάνης ἐπίσκοπος Μαιονίας ὁμοίως.
 161. Μιχαήλ ἐπίσκοπος Στρατονικείας ὁμοίως.
 162. Λύκαστος ἐπίσκοπος Φιλαδελφείας ὁμοίως.
 163. Μιχαήλ ἐπίσκοπος Τράλλης ὁμοίως. 25
 164. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Γόρδου ὁμοίως.

H T M

1 Μελιτουπόλεως T ed. Rom. (corr. ed. Reg.) Μιλήτου M 2 Σισίνιος ed. Rom.* | Ἀδρανείας (cf. B 116 et Bischofslisten p. 58 et adn. 249) Ἀδρανείας T edd., fort. ex lat. P Ἀδριανείας restituendum 4 Ἀδριανουθῶν T edd. (corr. Hard.^{ms}) (cf. Bischofslisten p. 58 et adn. 251) 5 exspectaueris Ποιμανηνοῦ (cf. lat.) uel Ποιμανινοῦ (cf. B 119 et Notit.) 7 Σρατήγιος ed. Rom. ex Vc (corr. ed. Reg.) 9 Παναιῶν H Παλατῶν ed. Rom.* (ex lat. VE) 10–20 series episcoporum D 148–158 fort. corrigenda secundum seriem E 149–159; cf. Bischofslisten p. 27 adn. 87 et p. 59 10 Τρωάδων T edd. 11 D 149 post D 150 tradit M | τοῦ om. M | Ἰλίου M (cf. Notit. et Bischofslisten p. 59): Ἰλίου H Ὑλίου T edd. 12 Ἀβύδου M: τῆς Ἀβύδου T τῆς αβύσου (sic) H 13 D 151 post D 152 tradit M 17–18 D 155–156 post D 157 tradunt H M (cf. E 156–158) 17 Σιλάνδρου T edd. 18 τοῦ] τῆς H, om. M | Περικομματος (sic) T 19 D 157 non reperitur in catalogis A B F (cf. Bischofslisten p. 30) | Ἰσώης M | τοῦ θρόνου om. M | Θυατήρων T edd. („pro Θυατείρων” Hard.^{ms}) 20 Σετῶν M 21 D 159 post D 160 tradit M; D 159 non reperitur in catalogis A B F (cf. Bischofslisten p. 30) | Ἀκράσου H 22 Μαιονίας H Λυμαίων Vc edd. 23 D 161 post D 162 tradit M 24 Φιλαδ’ (sic) M 25 Τράλλης scripsi coll A 135 etc.: Στάλης H Στάλλης T (cf. lat.) Τρωάλων M (cf. Bischofslisten p. 60 et adn. 260)

139. Michahel episcopus Melitupoleos similiter. PL 129, 344
 140. Sisinnius episcopus Hadrianae similiter.
 141. Theodorus episcopus Germae similiter. Ha. 275
 142. Basilius episcopus Hadranuthyrensiensium similiter.
 5 143. Leo episcopus Poemanenensium similiter.
 144. Symeon episcopus Ocae similiter.
 145. Strategius episcopus Dardani similiter.
 146. Iohannes episcopus Lampsaci similiter.
 147. Theodotus episcopus Palaeensium similiter.
 10 148. Leo episcopus Troadensium similiter.
 149. Niceta episcopus Helei similiter.
 150. Theodorus episcopus Abydi similiter.
 151. Leo episcopus Traculensium similiter. Rom. 536
 152. Anastasius episcopus Tripoleos similiter.
 15 153. Iohannes episcopus Tabalensium similiter.
 154. Stephanus episcopus Salensium similiter.
 155. Stephanus episcopus Silandi similiter.
 156. Nicolaus episcopus tu Pericomatos similiter.
 157. Hisoes presbyter et ex persona throni Thyaterensium similiter.
 20 158. Iohannes episcopus Setensium similiter.
 159. Constantinus episcopus Acrasi similiter.
 160. Theophanes episcopus Meoniae similiter.
 161. Michahel episcopus Stratoniciae similiter.
 162. Lycastus episcopus Philadelpheiae similiter.
 25 163. Michahel episcopus Stallae similiter.
 164. Gregorius episcopus Gordi similiter.

P VE

1 Michael E *edd.* 2 Hadrianae P: Adriae VE *edd.* Adrianae *ed. Rom.*^{ms} 4 Bisilius P | Hadranuthyrensiensium P *ed. Rom.* (cf. gr. T): Hadranuthyrensiensium V Hadranuthyrensiensium E („pro Hadrianotherensium” *Hard.*^{ms}) 5 Poemanensium E Poemaninensium *ed. Rom.** 6 Simeon *codd.*, *corr. ed. Reg.* 9 Theodotus *ed. Reg.* (cf. gr. et F 156): Theodorus *codd.* | Palatensium VE *edd.* 11 Hylaei *ed. Rom.** („pro Ilii” *Hard.*^{ms}), *fort. coll. A 124 etc.* Hilei *scribendum* 15 Trabalensium VE 17 Silandri *ed. Rom.** (ex gr. T) 18 Pericomatos (cf. gr. T?) Pericommatos *ed. Rom.** *fort. recte* 19 Hysoes VE Isoes *ed. Rom.** | Thyaterensium *ed. Rom.* (cf. gr. et E 156): Thyatensium P Thiaterensium VE 20 Ioseph P 22 Maeoniae *ed. Rom.** (sed cf. A 133 etc.) 23 Michael E *edd.* 24 Phyladelfię V Philadelfię E 25 Michael E *edd.* | Stallae] cf. *app. crit. gr.*

165. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Δάλδης ὁμοίως.
 166. Εὐστάθιος ἐπίσκοπος Ὑρκανῆς ὁμοίως.
 167. Ἰωσήφ ἐπίσκοπος Ἀτταλείας ὁμοίως.
 168. Θεόπιστος ἐπίσκοπος Ἑρμοκαπηλίας ὁμοίως.
 169. Ζαχαρίας ἐπίσκοπος Ἱεροκαισαρείας ὁμοίως. 5
 170. Μιχαήλ ἐπίσκοπος Κερασέων ὁμοίως.
 171. Δαβὶδ ἐπίσκοπος Ἐλενουπόλεως ὁμοίως.
 172. Κυρίων ἐπίσκοπος τοῦ Λόφου ὁμοίως.
 173. Βασίλειος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ Δασκυλίου ὁμοίως.
 174. Θεοφύλακτος ἐπίσκοπος Ἀπολλωνιάδος ὁμοίως. 10
 Ma. 145 175. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Καισαρείας Βιθυνίας ὁμοίως.
 176. Γεώργιος ἐπίσκοπος Βασιλινουπόλεως ὁμοίως.
 177. Λέων ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας ἥτοι Ἀρίστης ὁμοίως.
 178. Νικηφόρος ἐπίσκοπος Ἀδρανοῦς ὁμοίως.
 179. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Προύσης ὁμοίως. 15
 180. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Λάμπης ὁμοίως.
 181. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Ἡρακλειουπόλεως ὁμοίως.
 182. Ἀναστάσιος ἐπίσκοπος Κνωσσοῦ ὁμοίως.
 183. Μελίτων ἐπίσκοπος Κυδωνίας ὁμοίως.
 184. Λέων ἐπίσκοπος Κισάμου ὁμοίως. 20
 185. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Σουβρίτων ὁμοίως.
 186. Λέων ἐπίσκοπος Φοίνικος ὁμοίως.
 187. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας ὁμοίως.
 188. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Ἐλευθέρνης ὁμοίως.
 189. Φωτεινὸς ἐπίσκοπος Καντάνου ὁμοίως. 25
 190. Σισίνιος ἐπίσκοπος Χερσονήσου ὁμοίως.
 191. Γρηγόριος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Κεφαλληνίας ὁμοίως.

H T M

2 Ὑρκανῆς (sic) H, exspectaueris Ὑρκανίδος (cf. Bischofslisten p. 60 adn. 262) 3 Ἀταλείας M 4 Θεόκτιστος M | ἐπίσκοπος om. H 6 Κερασέων M 7 Ἐλενουπόλεως H 8 τοῦ om. H M, sed cf. A 141 etc. 9 τοῦ om. M 13 Νεοκαισαρείας ἥτοι non inuenitur in catalogis A B F (cf. Bischofslisten p. 31 et 61) | ἥτοι Ἀρίστης om. H | Ἀρίστης M 16 Λασπῆς H (prob.) 17 D 181 (= E 180) suspectum, non reperitur in catalogis A B F (cf. Bischofslisten p. 30 et p. 61–62 adn. 271) | Ἡρακλειουπόλεως] Ἡρακλείας ἥτοι Πιδαχθός M (cf. lat.) uix recte; cf. Bischofslisten p. 61–62 adn. 271 18 Κνώσου H Κνωσοῦ M fort. retinendum (cf. lat. et E 181, F 170) 21 D 185 post D 180 tradit H | Σουθριτών (sic) H 24 Ἐλευθέρνης ed. Rom. (cf. e.g. Notit. 2, 213; ACO II 1, 1 p. 64, 12 al.): Ἐλευθένης H Ἐλευθένης T M (cf. lat.) 25 Κατάνης H 26 Σισίνιος ed. Rom.* | Χερσονήσου H 27 Κεφαλληνίας ed. Rom.*

165. Iohannes episcopus Daldae similiter.
 166. Eustathius episcopus Hyrcanae similiter.
 167. Ioseph episcopus Attaliae similiter.
 168. Theopistus episcopus Hermocapiliae similiter.
 5 169. Zacharias episcopus Hierocaesariae similiter.
 170. Michahel episcopus Ceraseensium similiter.
 171. Daud episcopus Helenupoleos similiter.
 172. Cyrion episcopus Lophi similiter.
 173. Basilius presbyter et ex persona Diascylii similiter.
 10 174. Theophylactus episcopus Apolloniadis similiter.
 175. Constantinus episcopus Caesariae Bithyniae similiter.
 176. Georgius episcopus Basilinupoleos similiter.
 177. Leo episcopus Neocaesariae id est Aristae similiter.
 178. Nicephorus episcopus Hadrani similiter.
 15 179. Theodorus episcopus Prusae similiter.
 180. Epiphanius episcopus Lampae similiter.
 181. Theodorus episcopus Heracliupoleos id est Pidachthoae similiter.
 182. Anastasius episcopus Cnosi similiter.
 183. Melito episcopus Cydoniae similiter.
 20 184. Leo episcopus Cisami similiter.
 185. Theodorus episcopus Subritensium similiter.
 186. Leo episcopus Phynicis similiter.
 187. Iohannes episcopus Arcadiae similiter.
 188. Epiphanius episcopus Eleuthetnae similiter.
 25 189. Photinus episcopus Cantani similiter.
 190. Sisinnius episcopus Chersonisi similiter.
 191. Gregorius presbyter et ex persona throni Cephalinae similiter.

Ma. 146

P VE

4 Hermocapeliae *ed. Rom.** (cf. A 139, sed -pil- inuenitur etiam in E 167 et F 141) 6 Michael E *edd.* | Ceraseensium *scripsi coll. gr. et F 137* (ubi Ceraseorum); Caesareensium P Cesareensium VE Cerasensium *ed. Rom. corr.** 7 Daud P: Danihel V Daniel E *edd.* (Daud *ed. Rom. ms*) 8 Cyrio in B 143 et F 164 | Lophi P: Laphy V Laphi E (*corr. ed. Rom.*) 9 Diascylii *scripsi coll. A 147* (ubi Διοσκυλίου in gr. HV), E 172, F 168: Dyascilii P Diascilii VE Dascylii *ed. Rom.** (cf. B 149) 10 episcopus *om.* E *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 11 Bythiniae P Bithinię VE, *corr. ed. Rom.* 13 id est Aristae *om.* E *edd.* (*add. Hard. ms ex cod. Clarom.*) 14 Adrani V^{ac} (H *add. V¹ s. l.*) E 16 Lampae P: Lampę VE (*corr. ed. Rom.*) 17 id est Pidachthoae (cf. gr. M) *om.* VE *edd.* 18 Cnosi P (cf. gr. HM): Cnosę VE Cnossi *ed. Rom.** 19 Cidoniae P E 22 Phinicis E *ed. Rom.* Phoenicis *ed. Reg.* non male* (cf. E 185), sed Phyn- etiam F 175 24 Eleuthetnae (cf. gr. TM)] Eleuthenie E Eleuthernae *ed. Rom.** (*Bischofslisten p. 62 corrigendum*) | similiter *om. ed. Rom. (add. ed. Reg.)* 26 Chersonisi P (cf. E 189 et F 171): Chernisi VE Chersonnesi *ed. Rom. corr* Chersonesi *ed. Reg.** 27 Cephalinę E Cephaleniae *ed. Rom.**

- La.-Co. 336 192. Φίλιππος ἐπίσκοπος Κερκύρων ὁμοίως.
 193. Ἀντώνιος ἐπίσκοπος Τροιζήνης ὁμοίως.
 194. Πέτρος ἐπίσκοπος Μονοβασίας ὁμοίως.
 195. Γαβριήλ ἐπίσκοπος Αἰγίνης ὁμοίως.
 196. Λέων ἐπίσκοπος Πορθμοῦ ὁμοίως. 5
 197. Φιλητὸς ἐπίσκοπος Ὠρεοῦ ὁμοίως.
 198. Λέων ἐπίσκοπος Ζακύνθου ὁμοίως.
 199. Λέων ἐπίσκοπος Λινόης ὁμοίως.
 200. Νικήτας ἐπίσκοπος Μέλης ὁμοίως.
 201. Νεόφυτος ἐπίσκοπος Γορδοσέρβων ὁμοίως. 10
 Rom. 537 202. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ἐτένων ὁμοίως.
 Ha. 277 203. Λέων ἐπίσκοπος Ἀσπένδου ὁμοίως.
 PG 98, 209 204. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Ζήλων ὁμοίως.
 205. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Σινώπης ὁμοίως.
 206. Μαρίνος διάκονος καὶ ἐκ προσώπου Θεοδώρου ἐπισκόπου Ἀνδράπων ὁμοίως. 15
 207. Ἀνδρόνικος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου Ἰωάννου ἐπισκόπου Ζαλίχου ὁμοίως.
 208. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Σασίμων ὁμοίως.
 209. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Ἀμάστριδος ὁμοίως.
 210. Ἡράκλειος ἐπίσκοπος Ἰουνουπόλεως ὁμοίως. 20
 211. Νικήτας ἐπίσκοπος Δαδύβρων ὁμοίως.
 212. Θεοφάνης ἐπίσκοπος Σωρῶν ὁμοίως.
 213. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ἡρακλείας ὁμοίως.
 214. Θεόφιλος ἐπίσκοπος Προυσιάδος ὁμοίως.
 215. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Κρατείας ὁμοίως. 25

H T M

1 Κερκυραίων T edd. 2 Τροιζήνης scripsi coll. B 106 et F 183 (cf. Notit. 3,771): Τριζήνης H Τροιζήνης T edd. Τριζίνης M 3 Μονοβασίας H (cf. lat. et B 251 et Notit. 3,772; cf. Bischofslisten p. 63 adn. 277): Μονεμβασίας T M edd. 4 Αἰγαίνης H 5 Πορθμοῦ H T edd. 6 Φιλητὸς scripsi coll. E 196 et F 185: Φίλιππος codd. | Ὠρεοῦ M (cf. Notit. 3,775 et 7,501): Ὠραίου H T (corr. ed. Rom.) 7 D 198 om. H 9 Μέλης M Μέλλης ed. Rom.* 10 Γορδοσερβῶν M Δοσέρβων Vc edd. („L. Γορδοσέρβων” ed. Rom.^{ms}) 11 Ἐτένων H (cf. lat. et A 152 etc.): Στένων T edd. („ἄλ. Τέννων” ed. Rom.^{ms}) Στανῶν M 13 Ζάλων Vc edd. 15 D 206 deest in catalogis A B F (cf. Bischofslisten p. 30) | Μαυριανὸς M | Θεοδώρου ἐπισκόπου suspectum (non inuenitur in E 205; cf. Bischofslisten p. 31 et 64) | ἐπισκόπου om. M 16 Ἰωάννου ἐπισκόπου suspectum (non inuenitur in reliquis episcoporum catalogis; cf. Bischofslisten p. 31 et p. 64 adn. 289) | ἐπισκόπου om. M | Ζαλίχου M (cf. A 155 et B 255): Ζαλίχων H ed. Reg.* Ζαλήχων T ed. Rom. 18 Σασήμων H 19 Ἀμάστριδος H M (cf. B 101 et Notit. 1,228 al.): Ἀμάστρης T edd. (cf. lat. et A 159, E 207) 20 Ἰουνουπόλεως H (cf. A 190): Ἰωνοπόλεως T M Ἰουνοπόλεως ed. Rom.* (cf. Bischofslisten p. 65 adn. 291) 22 Σωρῶν M (cf. E 210 et F 196): Σορῶν H Σόρων T edd. 23 D 213 post D 215 tradit H | Ἡρακλείας] exspectaueris Ἡρακλείας <Πόντου> (cf. A 166 etc.) 24 Πλουσιάδος H

192. Philippus episcopus Cercyreos similiter. La.-Co. 335
 193. Antonius episcopus Tryzinae similiter. PL 129, 345
 194. Petrus episcopus Monobasiae similiter.
 195. Gabrihel episcopus Eginæ similiter.
 5 196. Leo episcopus Porthmi similiter.
 197. Philippus episcopus Horei similiter.
 198. Leo episcopus Zacynthi similiter.
 199. Leo episcopus Linoæ similiter.
 200. Niceta episcopus Melæ similiter.
 10 201. Neophytus episcopus Gordoseruorum similiter.
 202. Iohannes episcopus Etennensium similiter. Rom. 537
 203. Leo episcopus Aspendi similiter. Ha. 278
 204. Constantinus episcopus Zelensium similiter.
 205. Gregorius episcopus Sinopæ similiter.
 15 206. Marinus diaconus et ex persona Theodori episcopi Andrapensium similiter.
 207. Andronicus presbyter et ex persona Iohannis episcopi Zalichensium similiter.

 208. Constantinus episcopus Sasimensium similiter.
 209. Gregorius episcopus Amastræ similiter.
 210. Heraclius episcopus Iunopoleos similiter.
 20 211. Niceta episcopus Dadybrensium similiter.
 212. Theophanes episcopus Sorensium similiter.
 213. Iohannes episcopus Heracliae similiter.
 214. Theophilus episcopus Prusiadis similiter.
 215. Constantinus episcopus Cratiæ similiter.

P VE

1 Circereos VE Corcyrensiū *ed. Rom.** (*sed cf. F 189*) 2 Tryzinae P (*cf. B 106 et F 183*): Trizynę V Trizinę E Troezenae *ed. Rom.** 3 Monembasiae *ed. Rom.** 4 Gabriel *ed. Rom.** | Aeginae *ed. Rom.** 6 Philippus] *Anast. legit* Φίλιππος, *cf. app. crit. gr.* | Orei *ed. Rom.** 7 Zancynthi P Za (*sic*) V Cach (*sic*) E, *corr. ed. Rom.* 10 Neophytus VE 11 Ethennensium E Tennensium *ed. Rom. i. t.* Stennon *ed. Rom. corr* 13 Thelensium F *ed. Rom. i. t.* Zalensium *ed. Rom. corr** (*ex gr. Vc*) 15 Marinus P: Martinus VE *edd. (corr. ed. Rom. mg)* 17 Sasinnensium *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 19 Eraclius P Hraclius (*sic*) E | Hiunnopoleos P 20 Dadibrensium VE

- 215a. Νικήτας ἐπίσκοπος Ἀδριανουπόλεως <ὁμοίως>.
216. Νικήτας ἐπίσκοπος τοῦ Ῥυζέου ὁμοίως.
217. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος τοῦ Πολεμωνίου ὁμοίως.
218. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Κομάνων ὁμοίως.
219. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Κερασούντος ὁμοίως. 5
220. Νικηφόρος ἐπίσκοπος Κλανέου ὁμοίως.
221. Λέων ἐπίσκοπος Τρωκνάδων ὁμοίως.
222. Ἰωάννης διάκονος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Φασήλιδος ὁμοίως.
223. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Πινάρων ὁμοίως.
224. Στέφανος ἐπίσκοπος Κανούας ὁμοίως. 10
225. Ἀναστάσιος ἐπίσκοπος Πατάρων ὁμοίως.
226. Γεώργιος ἐπίσκοπος Νίσσα ὁμοίως.
227. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Κανδίδων ὁμοίως.
- Ma. 148 228. Λέων ἐπίσκοπος Κορυδαλῶν ὁμοίως.
229. Νικόδημος ἐπίσκοπος Σιδύμων ὁμοίως. 15
230. Λέων ἐπίσκοπος Λιμύρων ὁμοίως.
231. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Τλῶν ὁμοίως.
232. Πέτρος διάκονος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Ὀρυκάνδων ὁμοίως.
233. Στέφανος ἐπίσκοπος Ἀράξου ὁμοίως.
234. Γεώργιος ἐπίσκοπος Οἰνιάνδου ὁμοίως. 20
235. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Κόμβων ὁμοίως.
236. Σταυράκιος ἐπίσκοπος Ζηνουπόλεως ὁμοίως.
237. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Κιβύρης ὁμοίως.
238. Βασίλειος ἐπίσκοπος Ταβῶν ὁμοίως.
239. Δωρόθεος ἐπίσκοπος Νεαπόλεως ὁμοίως. 25
240. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Ἀλαβάνδου ὁμοίως.
241. Δαβὶδ ἐπίσκοπος Ἰασσοῦ ὁμοίως.

H T M

1 Νικήτας — Ἀδριανουπόλεως M (cf. A 165 etc. et Bischofslisten p. 66 adn. 294): om. H T (deest in lat.) | ὁμοίως addidi (omittitur semper in M inde a p. 498,22) 2 Ῥυζέου H: Ῥοιζαίου T M Ῥιζαίου Vc edd. 3 τοῦ om. M 5 Κερασούντων H M 6 Νικηφόρος] „ἄλ. Ἐπιφάνιος” ed.Rom.^{ms} (nescio unde sumptum) 7 Προκνᾶδων M Τροκνᾶδων ed.Rom.* 8 hinc usque ad finem actionis perturbata est series subscriptionum in M; cf. Bischofslisten p. 14 | Φασήλιδος M Φάσιδος H 9 Πινάρων Hard. 10 exspectaueris Καύνου (sic Hard.^{ms}) uel Καύνων (cf. A 181, B 174 et Bischofslisten p. 66 adn. 300) 11 Πατάρων ed.Rom.* („pro Πατάρων” Hard.^{ms}) 12 Νίσσα H (cf. Bischofslisten p. 67 adn. 301): Νισᾶ M Νήσα T Νάσας ed.Rom.* (ex Νάσα Vc) 13 Κανδ<ι>δ<ων> H Κανδίκων Vc edd. 16 Λυμάρων H 18 καὶ om. ed.Rom. (corr. ed.Reg.) | Ὀρυκάνδων scripsi: Ὀρικάνδ<ων> H T Ὀρυκανδῶν M Ὀρικάνδης ed.Rom.* 22 Ζινουπόλεως H 23 Κερκύρ<ων> H Κιβύρρης M 24 Τάβων T edd. 25 Νεασσοῦ (sic) H 26 Ἀλαβάνδου Vc ed.Rom. (corr. ed.Reg.) 27 Ἰασσοῦ T: Ἰασοῦ M ed.Rom. Ἰάσου H Ἰάσου ed.Reg.*

216. Niceta episcopus Ryzei similiter.
 217. Constantinus episcopus Polemonii similiter.
 218. Theodorus episcopus Comanensium similiter.
 219. Iohannes episcopus Cerasuntensium similiter.
 5 220. Nicephorus episcopus Clanei similiter.
 221. Leo episcopus Trocnadensium similiter.
 222. Iohannes diaconus et ex persona throni Phasidis similiter.
 223. Theodorus episcopus Pinnarensium similiter.
 224. Stephanus episcopus Canuae similiter.
 10 225. Anastasius episcopus Patarensium similiter.
 226. Georgius episcopus Nisae similiter.
 227. Constantinus episcopus Candibensium similiter.
 228. Leo episcopus Corydalensium similiter. Ma. 147
 229. Nicodemus episcopus Sidimensium similiter.
 15 230. Leo episcopus Limyrensiu similiter.
 231. Constantinus episcopus Tlensium similiter.
 232. Petrus diaconus et ex persona throni Orycandensium similiter.
 233. Stephanus episcopus Araxi similiter.
 234. Georgius episcopus Oeniandi similiter.
 20 235. Constantinus episcopus Combensium similiter.
 236. Stauracius episcopus Zenopoleos similiter.
 237. Gregorius episcopus Cibyrae similiter.
 238. Basilius episcopus Tabensium similiter.
 239. Dorotheus episcopus Neapoleos similiter.
 25 240. Constantinus episcopus Alabandensium similiter.
 241. Daud episcopus Hiassi similiter.

P VE

1 Rizei VE Rizaei *ed. Rom.** 2 Pollemonii *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 4 Cerasuntensium V: Caerasuntensium P Cerasunthensium E 5 Clanei *ed. Rom.*: Claniei P Danei V, *om. E spatia relicto* 7 Phasidis P: Plisiadis VE Phaselidis *ed. Rom.** *non male, sed cf. gr. H* 8 Pinnarensium P: Primarensium V Pimarensium E (*corr. ed. Rom., Pinarensium Hard.*) 10 Patrensiu *ed. Rom.** (Paterensium [*sic*] La.-Co.^{ms} ex P) 11 Nisae (*cf. gr. M*) Nasae *ed. Rom.** (*cf. app. crit. gr.*) 12 Candicensium *ed. Rom.** (*ex gr. Vc*) 13 Coryzalensium P Corilazensium VE, *corr. ed. Rom. (cf. gr. et A 171 etc.)* 14 Sidymensium *ed. Rom.** 15 Lymirensium P Synurensium VE, *corr. ed. Rom. (cf. E 229 et F 220)* 16 Tlensium *ed. Rom.*^{corr} (*cf. gr. et A 182 etc.*): Thlensium *codd.* 17 Horicandensium V Oricandensium E *ed. Reg.** Orichandensium *ed. Rom.* 21 Stauratius *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 22 Cybirae P Cybrę V (prob.) Cibrę E, *corr. ed. Rom.* 26 Iassi *ed. Rom.**

242. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Μυλάσων ὁμοίως.
 243. Σέργιος ἐπίσκοπος Βαργυλίων ὁμοίως.
 244. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Ἡρακλείας τοῦ Λάτμου ὁμοίως.
 245. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Μύνδου ὁμοίως.
 PG 98, 212 246. Σταυράκιος ἐπίσκοπος Σταδίας ὁμοίως. 5
 247. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Στρατονικείας ὁμοίως.
 La.-Co. 337 248. Νικήτας διάκονος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Ἀλικαρνασοῦ ὁμοίως.
 249. Μιχαήλ ἐπίσκοπος Χαιρετόπων ὁμοίως.
 250. Παντολέων ἐπίσκοπος Οὐαλεντίας ὁμοίως.
 251. Γεώργιος ἐπίσκοπος Πελτῶν ὁμοίως. 10
 Rom. 538 252. Χριστοφόρος ἐπίσκοπος Ἀθανασοῦ ὁμοίως.
 253. Λέων ἐπίσκοπος Εὐμενείας ὁμοίως.
 254. Παῦλος ἐπίσκοπος Ἀκμωνείας ὁμοίως.
 255. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Τιμενουθηρῶν ὁμοίως.
 256. Φίλιππος ἐπίσκοπος Τρανουπόλεως ὁμοίως. 15
 257. Λέων ἐπίσκοπος Ἀλέων ὁμοίως.
 258. Νικηφόρος ἐπίσκοπος Λούνδων ὁμοίως.
 259. Γεώργιος ἐπίσκοπος Ἀππίας ὁμοίως.
 260. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Σιβλίας ὁμοίως.
 Ha. 280 261. Ζαχαρίας ἐπίσκοπος Τραπεζουπόλεως ὁμοίως. 20
 262. Λέων ἐπίσκοπος Σεβαστείας ὁμοίως.
 263. Θεοφύλακτος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Γεωργίου ἐπισκόπου Ἰψου ὁμοίως.
 264. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Εὐκαρπίας ὁμοίως.
 265. Ἀνδρέας ἐπίσκοπος Κιδισωσοῦ ὁμοίως. 25

H T M

1 D 242 om. Vc edd. | Μυλάσων H 3 τοῦ Λάτμου deest in catalogis A B F (cf. Bischofslisten p. 31 et 68) | Λατόμου T (cf. lat.) edd. („pro Λάτμου” Hard.^{ms}) 4 Μύβδου T edd. („pro Μύνδου” Hard.^{ms}) 6 Στρατονίου H 7 D 248 post D 249 tradit H | Ἀλικαρνασοῦ ed. Reg.* (sed cf. A 200 etc. et Bischofslisten p. 69 adn. 320) 9 Πανταλέων ed. Rom.* (ex lat.) 10 Πέλτων codd., correxi coll. A 205 etc. 11 Ἀτανάσ<ου> H Ἀντανασοῦ ed. Rom.* (Ἀθανασοῦ traditur B 194; cf. Notit.) 12 Εὐμενίας M Vc ed. Rom. 13 D 254 om. Vc edd. | Ἀκμωνείας T, sed uide quae adnotauit ad A 208 14 D 255 om. Vc edd. | Τιμενουθήρων T 15 Φίλιππος] Λέων A 210 et B 198, cf. Bischofslisten p. 70 adn. 326 17 Λούνδων scripsi coll. B 200 et E 256 (cf. Notit.): Λουῖδων codd. („pro Λούνδων” Hard.^{ms}) 18 Ἀππίας Vc edd. („pro Ἀππίας” Hard.^{ms}) 19 Σιβλίας scripsi coll. B 218 (cf. Bischofslisten p. 70 adn. 328): Σίβλεως H Σύβεως T edd. Συβλίας M 22–24 D 263–264 aptior locum habent post D 269, fort. transponenda; cf. Bischofslisten p. 27 adn. 87 et p. 71 adn. 330 22–23 D 263 post D 264 tradit H 22–23 Γεωργίου ἐπισκόπου suspectum (non inuenitur in reliquis episcoporum catalogis; cf. Bischofslisten p. 31 et 71) 23 Ἰψου om. M Vc Ὑψου ed. Rom.* (ex lat.?) 24 Εὐκαρπείας T 25 D 265 deest in catalogis A B F (cf. Bischofslisten p. 30–31) | Κιδισωσοῦ scripsi dubitanter: Κιδισώσου H Κηδισωσοῦ T edd. Κιδισοσοῦ M; nomen episcopatus uariis formis traditur etiam in Notit.

242. Gregorius episcopus Mylassensium similiter.
 243. Sergius episcopus Bargyliensium similiter.
 244. Gregorius episcopus Heracliae tu Latomu similiter.
 245. Iohannes episcopus Myndi similiter.
 5 246. Stauracius episcopus Stadiae similiter. PL 129, 346
 247. Gregorius episcopus Stratoniciae similiter.
 248. Niceta diaconus et ex persona throni Alicarnasi similiter. La.-Co. 338
 249. Michahel episcopus Chaeretopensium similiter.
 250. Pantaleo episcopus Valentiae similiter.
 10 251. Georgius episcopus Peltensium similiter.
 252. Christophorus episcopus Atanasi similiter. Rom. 538
 253. Leo episcopus Eumeniae similiter.
 254. Paulus episcopus Acmoniae similiter.
 255. Gregorius episcopus Timenuthirensium similiter.
 15 256. Philippus episcopus Tranupoleos similiter.
 257. Leo episcopus Aleensium similiter.
 258. Nicephorus episcopus Luidensium similiter.
 259. Georgius episcopus Appiae similiter.
 260. Iohannes episcopus †Sibliis similiter.
 20 261. Zacharias episcopus Trapezupoleos similiter. Ha. 279
 262. Leo episcopus Sebastiae similiter.
 263. Theophylactus presbyter et ex persona throni Georgii episcopi Hipsi similiter.
 264. Constantinus episcopus Eucarpiae similiter.
 265. Andreas episcopus Cidisosi similiter.

P VE

1 Milassensium VE Milasensium F *ed. Rom.* Mylasensium *ed. Reg.** 2 Bargyliensium VE 3 Latomu] *cf. gr. T*
 4 Myndi P: Mindii VE Mibdi *ed. Rom.* (*ex gr. T*) Mybdi *ed. Reg.** („pro Myndi” *Hard.^{mg}*) 5 Stauracius E *ed. Rom.*
(corr. ed. Reg.) 6 Georgius F *ed. Rom.* (*corr. ed. Reg.*) 7 Halicarnassi *ed. Reg.** 8 Michael E *edd.* | Cherotopen-
 sium V Chorotopensium E 9 Pantaleon V *edd.* Panthaleon E, *exspectaueris* Pantoleo (*fort. error Anastasii, cf. E*
 249) 11 Antanasi *ed. Rom.** („pro Atanassi” *Hard.^{mg}*) 13–14 D 254–255 *post D 257 transp. ed. Reg.** 14 Timenu-
 tensium *ed. Rom.^{corr*}* *ex F, fort. Timenuthersium (cf. A 209 etc.) scribendum* 17 Luidensium] *Anast. legit*
 Λουιδων (*cf. app. crit. gr.*) 18 Aptiae *ed. Rom.** (*ex gr. Vc*) („pro Appiae” *Hard.^{mg}*) 19 Sybliis P Sibeos *ed. Rom.*
(ex gr. T) Sybeos *ed. Reg.**, *exspectaueris* Sibliae (*cf. B 218*) 22 D 263 *post D 260 habent* E *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* |
 Ypsi (*om. E*) episcopi *ed. Rom.* Hypsi episcopi *ed. Reg.** 23–517,2 *codd. et ed. Rom. exhibent subscriptionum seriem*
 D 267, 265, 266, 264, *corr. ed. Reg. (cf. Bischofslisten p. 14)* 23 Eucarpiae P 24 Cidisosi *ed. Rom. (cf. gr.):* Cidisosae
 P Cydisosē V Cidiosē E Cedisosi *ed. Reg.**

266. Δοσίθεος ἐπίσκοπος Χωνῶν ἤτοι Κολασσαέων ὁμοίως.
 267. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος τοῦ Κοτυαείου ὁμοίως.
 268. Νικήτας ἐπίσκοπος Νακωλείας ὁμοίως.
 269. Λέων ἐπίσκοπος τοῦ Δοκιμίου ὁμοίως.
 270. Μιχαήλ ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως ὁμοίως. 5
 271. Ἰωάννης πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Ἐκτορίου ὁμοίως.
 272. Νικόλαος ἐπίσκοπος Φυτείας ὁμοίως.
 273. Θεοφύλακτος ἐπίσκοπος †Κιναβάρεως ὁμοίως.
 274. Δαμιανὸς ἐπίσκοπος Μηροῦ ὁμοίως.
 275. Χριστοφόρος ἐπίσκοπος Προμισοῦ ὁμοίως. 10
 Ma. 149 276. Νικήτας ἐπίσκοπος Αὐγουστοπόλεως ὁμοίως.
 277. Γεώργιος ἐπίσκοπος τοῦ Μηδαίου ὁμοίως.
 278. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Ἀμβλάδων ὁμοίως.
 279. Στέφανος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Ὁστρου ὁμοίως.
 280. Γρηγόριος πρεσβύτερος καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου πόλεως Πολυβότου 15
 ὁμοίως.
 281. Σισίνιος ἐπίσκοπος τοῦ Φιλομηλίου ὁμοίως.
 282. Μιχαήλ ἐπίσκοπος Πάππων ὁμοίως.
 283. Σισίνιος ἐπίσκοπος Ἀπαμείας τῆς Κιβωτοῦ ὁμοίως.
 284. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Κονάνης ὁμοίως. 20
 285. Νικηφόρος ἐπίσκοπος Ἀδάδων ὁμοίως.
 286. Πέτρος ἐπίσκοπος Τοτιασοῦ ὁμοίως.

H T M

1 Δοσίθεος] Θεοδόσιος A 202 et B 190 (cf. Bischofslisten p. 70 et adn. 329) | Χωνῶν scripsi coll. A 202, B 190, F 241: Ψονούντων H M Ψονοῦντος T edd. (cf. Bischofslisten p. 28 adn. 90 et p. 70–71 adn. 329) | ἤτοι Κολασσαέων (om. H) suspectum (non inuenitur in catalogis A B F; cf. Bischofslisten p. 31 et p. 70–71 adn. 329) | Κολασσαέων M; cf. etiam app. crit. lat. 2 τοῦ Κοτυαείου] Τουτιαίου (sic) M | Κοτυαείου scripsi coll. lat. et A 221 etc. (cf. etiam Notit.): Κοτυαίου H Κοττυαείου T edd. (de M uide supra) 3 Νακωλείας T 4 Δοκιμίου T 5 D 270 post D 271 T edd., sed cf. lat. et E 269–270 6 πρεσβύτερος] ὑποψήφιος A 225 et B 214 (cf. Bischofslisten p. 26 adn. 80) | Ἐκτορίου T Ἐκτορείου ed.Rom.*; exspectaueris Στεκτορίου (sic Hard.^{ms}, cf. Notit.), quod in Actis nusquam traditur (cf. Bischofslisten p. 71 adn. 332) 8 Κιναβόρεως ed.Rom.*; exspectaueris Κιναβορίου (cf. Notit.), quod in Actis nusquam traditur (cf. Bischofslisten p. 71 adn. 333) 9 Μηροῦ scripsi coll. B 211 et F 254 (cf. Notit. 1,338 etc.): Κηροῦ H Μύρου T edd. Μήρου M 10 Προμισοῦ H Πρυμισοῦ Vc edd., exspectaueris Πρυμνησοῦ (cf. Hard.^{ms}), quod in Actis nusquam traditur (cf. Bischofslisten p. 72 adn. 335) 11 Αὐγουστοπόλεως H 12 Μηδαίου H (cf. B 209 et Notit. 7,412): Μιδαίου T edd. Μιδιάγου M 13 D 278 aptiorem locum habet post D 280 (cf. Bischofslisten p. 23 adn. 60 et p. 72 adn. 337), fort. transponendum 14 πρεσβύτερος – θρόνου] ὑποψήφιος A 224 et B 213 (cf. Bischofslisten p. 26 adn. 80) | Ὁστρου T: Ὁστρου H M, fort. Ὁτρου scribendum (cf. B 213, E 277, Notit. 1,347 etc.) 15 Πολυβάτου T edd. (Πολυβότου La.-Co.^{ms}) Πολυβοτοῦ M, Πολυβώτου traditur in E 279 et F 257 17 Σισίνιος ed.Rom.* 18 Πάππων M (cf. A 229 etc.): Πάπων H T edd. 19 Σισίνιος ed.Rom.* 20 Κονάνης H Κομάνης ed.Rom.* (ex Κομάνης Vc) 22 Τοτιασοῦ M (cf. E 285): Τοτιάσου H Τοτιάσσου T edd., exspectaueris Τιτυασ(σ)οῦ (cf. Notit. et Bischofslisten p. 73 adn. 340)

266. Dositheus episcopus Psonuntensium id est Colassais similiter.
 267. Constantinus episcopus tu Cotiaiu similiter.
 268. Niceta episcopus Nacoliae similiter.
 269. Leo episcopus Docimii similiter.
 5 270. Michahel episcopus Hieropoleos similiter.
 271. Iohannes presbyter et ex persona throni Ectorii similiter.
 272. Nicolaus episcopus Phytiae similiter.
 273. Theophylactus episcopus Cinabareos similiter.
 274. Damianus episcopus Meri similiter.
 10 275. Christophorus episcopus Promisi similiter.
 276. Niceta episcopus Augustopoleos similiter. Ma. 150
 277. Georgius episcopus Midiaii similiter.
 278. Constantinus episcopus Ambladensium similiter.
 279. Stephanus presbyter et ex persona throni Ostri similiter.
 15 280. Gregorius presbyter et ex persona throni poleos Polyboti similiter.
 281. Sisinnius episcopus Philomelii similiter.
 282. Michahel episcopus Papensium similiter.
 283. Sisinnius episcopus Apamiae Ciboti similiter.
 284. Constantinus episcopus Conanae similiter.
 20 285. Nicephorus episcopus Adadensium similiter.
 286. Petrus episcopus Totiasi similiter.

P VE

1 Psonuntensium] *cf. app. crit. gr.* | Colassais (*Anast. fort. legit Κολασσαεῖς, cf. gr. HT in E 263*)] Collapses *ed. Rom.** (»g. Colossensium» *ed. Rom.^{ms}*) 2 Cottyaiu *ed. Rom.** (Cotyaiu *Hard.*) 5 D 270 post D 271 *transp. ed. Reg.* secundum seriem graecam editionis Romanae* (*cf. app. crit. gr.*) | Michael E *edd.* | Hierapoleos *ed. Rom.* non male, sed in codd. semper Hierop- traditur* (*cf. A 215 etc.; Bischofslisten p. 71 corrigendum*) 6 Ectorii *scripsi coll. gr. et B 214*: Ectorii P V (*om. E*) Hectorii *ed. Rom.** 8 Cinaboreos E Cinnaboreos *ed. Rom.** (*cf. app. crit. gr.*) 9 Myri *ed. Rom.** (*ex gr. T*) 10 Prymisi *ed. Rom.** (Primisi *Hard.*) *ex gr. Vc* 12 Midiaii VE (*cf. gr. M et E 278*): Midian P Midaei *ed. Rom.** (*ex gr. T*) 13–20 P *exhibet subscriptionum seriem D 278–280, 283–285, 281–282, VE et ed. Rom. D 278, 284, 279–280, 283, 285, 281–282, corr. ed. Reg. (cf. Bischofslisten p. 14)* 14 Hostri VE 15 Georgius F *edd. i. t.* (Gregorius *ed. Rom.^{ms}*) | poleos] ciuitatis *ed. Reg.** | Poliboti V, *om. E* Polybati *ed. Rom.** (*ex gr. T*) 16 Pholomelii V Pholomellii E 17 Michael E *edd.* | Papensium] *cf. gr. HT* 19 Comanae *ed. Rom.** (*cf. app. crit. gr.*) 20 episcopus *om. F ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 21 Totiasi V (*cf. gr.*): Totiani P Cociasi E Totiassii *ed. Rom.** (*ex gr. T*)

- PG 98, 213 287. Θεοδόσιος ἐπίσκοπος Σαγαλασσοῦ ὁμοίως.
 288. Λέων ἐπίσκοπος Βάρης ὁμοίως.
 289. Πέτρος ἐπίσκοπος Σελευκείας ὁμοίως.
 290. Νικηφόρος ἐπίσκοπος Φόγλων ὁμοίως.
 291. Μαριανὸς ἐπίσκοπος Μαγύδων ὁμοίως. 5
 292. Λέων ἐπίσκοπος Ἀνδίδων ὁμοίως.
 293. Στέφανος ἐπίσκοπος Παρνασοῦ ὁμοίως.
 294. Βαρδάνης ἐπίσκοπος Δοάρων ὁμοίως.
 295. Εὐστράτιος ἐπίσκοπος Δεβελτοῦ ὁμοίως.
 296. Εὐφήμιος ἐπίσκοπος Σωζοπόλεως ὁμοίως. 10
 297. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Βουλγαροφύγου ὁμοίως.
 298. Γεώργιος ἐπίσκοπος Πλουτινουπόλεως ὁμοίως.
 299. Βασίλειος ἐπίσκοπος Περβέρεως ὁμοίως.
 La.-Co. 340 300. Μιχαήλ ἐπίσκοπος τοῦ Παμφίλου ὁμοίως.
 301. Ῥουβῖμ ἐπίσκοπος τοῦ Σκοπέλου ὁμοίως. 15
 302. Σισίνιος ἐπίσκοπος Γαριέλων ὁμοίως.
 303. Κάλλιστος ἐπίσκοπος πόλεως Εὐδοκιάδος ὁμοίως.
 Rom. 539 304. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Λαγίνων ὁμοίως.
 305. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Κουδρούλων ὁμοίως.
 306. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Κρημνῶν ὁμοίως. 20
 307. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Ἀδριανῆς ὁμοίως.
 308. Θεόφιλος ἐπίσκοπος τῆς Χίου ὁμοίως.
 309. Γαλάτιος ἐπίσκοπος τῆς Μήλου ὁμοίως.
 310. Σέργιος ἐπίσκοπος τῆς Λέρου ὁμοίως.
 311. Μάνζων ἐπίσκοπος Διοκαιοσαρείας ὁμοίως. 25

H T M

1 Σαγαλασσοῦ scripsi coll. lat. et Notit.: Σαλαγάσ<ου> H Συγαλασσοῦ T edd. („pro Σαγαλασσοῦ” Hard.^{ms})
 Σαλαγανίου M (cf. Bischofslisten p. 73 adn. 341) 2 Βάρεως Notit. (cf. Bischofslisten p. 73 adn. 342) 3 fort.
 Σελευκείας <τῆς Πισιδίας>, cf. A 236 et E 288 4 Φόγλων H (cf. lat. et Bischofslisten p. 73 adn. 347): Φλόγων
 T edd. Φογλῶν M 5 Μαρῖνος T edd. | Μαγύδου Notit. (quod nusquam in Actis Nicaenis traditur, cf.
 Bischofslisten p. 73 adn. 348) excepto Μαγίδων Notit. 3,343 (ex Actis, ut uidetur; cf. Darrouzès, Notit. p. 237)
 6 Σανδίδων plerumque in Notit. (cf. Bischofslisten p. 74 adn. 350) 7 Παρνάσου H Παρνασσοῦ T edd., sed
 cf. lat. et E 292, F 270 8 Σαρδάνης Vc edd. i. t. (corr. ed. Rom.^{ms}) | Δωάρων H 9 Δαβέλ<ου> H
 10 Εὐθύμιος T edd. | Σωζοπόλεως H 11 Θεόδωρος scripsi coll. B 245 etc.: Θεοδόσιος codd. 12 Πλου-
 τινουπόλεως H (cf. B 246 etc.): Πλωτινουπόλεως T edd. (cf. lat.) Πλουτίνου M 13 Περβέρεως scripsi coll. B
 247 etc.: Περβερέου H M Περβεραίου T edd. 14 τοῦ om. M | Παμφύλου in B 248 et F 289 15 τοῦ om. M
 16 Σισίνιος ed. Rom.* | Γαριέλων H Γαρέλλης M (cf. Bischofslisten p. 75 et adn. 359) 17 πόλεως om. M
 18 Λαγίνων M: Λαγίμων H Λυγύνων T ed. Rom. Λιγύνων ed. Reg.* (cf. Bischofslisten p. 75 et adn. 361)
 19 Κουδρούλλων M Κρουδούλων H, fort. Κοδρούλων scribendum (cf. E 304 et F 281; cf. Bischofslisten p. 75
 adn. 362) 22 τῆς om. M 23 Γαλάτων H 24 τῆς om. M 25 fort. Διοκαιοσαρείας <ἦτοι Πρακάνων>
 (cf. E 310 et Bischofslisten p. 76 adn. 367)

287. Theodosius episcopus Sagalasi similiter.
 288. Leo episcopus Barae similiter.
 289. Petrus episcopus Seleucia similiter.
 290. Nicephorus episcopus Phoglensium similiter.
 5 291. Marianus episcopus Magydensium similiter.
 292. Leo episcopus Andidensium similiter.
 293. Stephanus episcopus Parnasi similiter.
 294. Bardanes episcopus Doarensium similiter.
 295. Eustratius episcopus Dabelti similiter. PL 129, 347
 10 296. Euphemius episcopus Sozopoleos similiter.
 297. Theodosius episcopus Bulgarophygi similiter.
 298. Georgius episcopus Plotinupoleos similiter.
 299. Basilius episcopus Perberei similiter.
 300. Michahel episcopus Pamphili similiter. La.-Co. 339
 15 301. Ruben episcopus tu Scopelu similiter.
 302. Sisinnius episcopus Garielensium similiter.
 303. Callistus episcopus ciuitatis Eudociadis similiter.
 304. Constantinus episcopus Larginensium similiter. Rom. 539
 305. Iohannes episcopus Cudrulensium similiter.
 20 306. Theodorus episcopus Cremnensium similiter.
 307. Constantinus episcopus Hadrianae similiter.
 308. Theophilus episcopus Chii similiter.
 309. Galatius episcopus tis Milu similiter.
 310. Sergius episcopus tis Leru similiter.
 25 311. Manzo episcopus Diocaesariae similiter.

P VE

1 Sygalasii *ed. Rom.* (ex gr. T) Sygalassi *ed. Reg.** 4 Floglensium V^{ac} (Pho V^{img}) Phorogrensiu E Phlogensium *ed. Rom.** (ex gr. T) 5 Marinus *ed. Rom.** (ex gr. T) | Magidensium VE 7 Parnassi *ed. Rom.** (ex gr. T) 9 Dabelti (cf. gr. H) | Dabelii E Dabellii *ed. Rom.** i. t. (Dabelti *ed. Rom.*^{ms}) 10 Euphimius P Euthymius *ed. Rom.*^{ms} (ex gr. T) 11 Theodosius] *Anast. legit Θεοδοσιος*, cf. *app. crit. gr.* 12 Plotinupoleos (cf. gr. T, *sed fort. coll. B 246 etc. Plut-scribendum*) | Plotinopoleos E *edd.* 13 Perberei VE (cf. gr. H M): Perberegi P Perberaei *ed. Rom.** 14 Michael E *edd.* 15 tu Scopelu *scripsi* (cf. gr.): Tuscupellu P Tuscopelli VE Tuscopelu *ed. Rom.* Scopeli *ed. Reg.** 17 Kallistus V Kallixtus E | ciuitatis *om.* VE *edd.* 18 Larginensium P E Liginensium *ed. Rom.** (ex gr. T) 20 D 306 *om.* VE (*ed. Rom.* ex gr.) | Cremnorum *ed. Rom.** 21 Adrianae E *ed. Rom.* (*corr. ed. Reg.*) 23 tis Milu] Meli *ed. Reg.**

312. Εὐστάθιος ἐπίσκοπος Κελεντέρεως ὁμοίως.
 313. Ζαχαρίας ἐπίσκοπος πόλεως Καρδαβούνδων ὁμοίως.
 314. Σισίνιος ἐπίσκοπος Μουσβάδων ὁμοίως.
 315. Εὐστάθιος ἐπίσκοπος Λάμου ὁμοίως.
 316. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Γερμανικοπόλεως ὁμοίως. 5
 317. Σισίνιος ἐπίσκοπος Συκῆς ὁμοίως.
 318. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Δαλισανδοῦ ὁμοίως.
 319. Λέων ἐπίσκοπος Σιβύλων ὁμοίως.
 320. Στέφανος ἐπίσκοπος Φιλαδελφείας ὁμοίως.
 Ha. 281 321. Εὐδόξιος πρεσβύτερος μοναχὸς καὶ ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Μετελλουπό- 10
 λεως ὁμοίως.
 322. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος τῆς Ἄνδρου ὁμοίως.
 323. Εὐστάθιος ἐπίσκοπος τῆς Τήνου ὁμοίως.
 324. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Κάδων ὁμοίως.
 325. Μιχαὴλ ἐπίσκοπος Τιβεριουπόλεως ὁμοίως. 15
 326. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας ὁμοίως.
 327. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ἀζάνων ὁμοίως.
 328. Θεοφύλακτος ἐπίσκοπος Μοσύνων ὁμοίως.
 329. Βασίλειος ἐπίσκοπος Διονυσουπόλεως ὁμοίως.
 Ma. 152 330. Στέφανος ἐπίσκοπος Συνάου ὁμοίως. 20
1. Σάβας μοναχὸς καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Στουδίου ὁμοίως.
 2. Γρηγόριος ἡγούμενος τῶν Ὀρμίσδου ὁμοίως.
 3. Συμεὼν ἡγούμενος τῆς Χώρας ὁμοίως.
 4. Ἰωάννης ἡγούμενος τοῦ Παγουρίου ὁμοίως.
 5. Εὐστάθιος ἡγούμενος τῶν Μαξιμίνου ὁμοίως. 25

H T M

1 Κελεντέρεως ed. Reg.^{ms} fort. recte (cf. E 311 et Notit. 7,513) 2 πόλεως om. M | Καρδαβούνδων scripsi coll. A 247 etc. (cf. Bischofslisten p. 76 adn. 369): Καρδαβούνδου H (prob.) M Καρδαβούνθου T edd. 3 Σισίνιος ed. Rom.* | Μουσβάδων scripsi coll. A 248 etc.: Μοσβάδων codd. 6 Σισίνιος ed. Rom.* 7 Δαλισάνδου H 8 Σιβύλων H: Σιβήλων T (cf. lat.) Σιβέλλων M, nomen episcopatus incertum (cf. A 242 etc. et Bischofslisten p. 77 adn. 373) 9 ἐπίσκοπος + πόλεως T edd. (sed πόλεως omittitur etiam in reliquis episcoporum catalogis) | Φιλαδελφείας H 10–11 D 321 deest in catalogis A B F (cf. Bischofslisten p. 30–31) 10 θρόνου + τοῦ ed. Rom.* 12–13 D 322–323 aptiorem locum habent post D 308 uel D 309, fort. transponenda; cf. Bischofslisten p. 22 et p. 76 adn. 364 12 τῆς om. M | Ἄνδρου ed. Rom. (cf. lat.): Ἄντρον codd. 13 τῆς om. M | Τίου H 17 Ἀζανῶν Notit. et al. (in Actorum codd. nusquam traditur) 18 Μοζύνων H 20 Συνάου T edd. (Συνάου Mansi) 21–530,27 hegumenorum subscriptiones in T M non numerantur (de H uide supra ad p. 488,2), numeros supplui 21 Σάβας ed. Rom.* | μοναχὸς] ἀρχιμανδρίτης ed. Rom.* ex Vc | μονῆς om. M | τῶν] τῆς M | Στουδίων ed. Rom.* ex Vc^{ms} (Bonafides) | ὁμοίως + ὑπέγραψα M 22 Ὀρμίσδου H M | ὁμοίως om. M (et abhinc semper in subscriptionibus hegumenorum) 24 τοῦ ed. Rom. (ex lat.; cf. Greg. Pagur. enc. in s. Pancr. Taurom. [BHG 1411] p. 346 Stallman-Pacitti): τῶν codd. 25 τῶν] τοῦ Janin, sed cf. lat. et ACO III p. 34,25 al.

312. Eustathius episcopus Celentereos similiter.
 313. Zacharias episcopus ciuitatis Cardabundensium similiter.
 314. Sisinnius episcopus Mosbadensium similiter.
 315. Eustathius episcopus Lami similiter.
 5 316. Theodorus episcopus Germanicopoleos similiter.
 317. Sisinnius episcopus Sycae similiter.
 318. Constantinus episcopus Dalisandi similiter.
 319. Leo episcopus Sibelensium similiter.
 320. Stephanus episcopus ciuitatis Philadelphae similiter.
 10 321. Eudoxius presbyter monachus et ex persona throni Metellupoleos similiter. Ha. 282

 322. Constantinus episcopus tis Andru similiter.
 323. Eustathius episcopus tis Tinu similiter.
 324. Theodorus episcopus Cadensium similiter.
 325. Michahel episcopus Tiberiupoleos similiter.
 15 326. Constantinus episcopus Ancyrae similiter.
 327. Iohannes episcopus Azanensium similiter.
 328. Theophylactus episcopus Mosynensium similiter.
 329. Basilius episcopus Dionysupoleos similiter.
 330. Stephanus episcopus Synai similiter. Ma. 151

 20 1. Sabas monachus et egumenus monasterii ton Studii similiter.
 2. Gregorius egumenus ton Hormisdu similiter.
 3. Symeon egumenus Choraе similiter.
 4. Iohannes egumenus tu Paguriu similiter.
 5. Eustathius egumenus ton Maximinu similiter.

P VE

1 Celendereos *ed. Reg.*^{mg} non male, sed *cf. gr.* 2 ciuitati P | Cardabundensium *scripsi coll. gr. et A 247 etc.*: Cardabundensium P *ed. Reg.* Cardubensium V^{ac} Cardubudensium V^{pc} (buden V^{1mg}) E Cardabuthensium *ed. Rom.* Cardabunthensium *La.-Co.* 3 D 314 post D 315 VE *ed. Rom.* (*corr. ed. Reg.*) | *Anast.* Μοσβάδων *legisse uidetur* (*cf. app. crit. gr.*), Musb- A 248 etc. 6 Sicae P Sicę E 8 Sibelensium P (*cf. gr. T*) *ed. Reg.*: Sybelensium V Sibilensium E *ed. Rom.* 9 ciuitatis P (*cf. gr. T*): *om.* VE *edd.* 10 presbyter + et VE *edd.* | similiter *om.* E *ed. Rom.*, *corr. ed. Reg.* 11 tis Andru *ed. Rom.*^{corr}: Tisandru P Tisandrii V Tisandri E Andri *ed. Reg.** (Andri *traditur in F 275*) 12 tis Tinu *ed. Rom.* (*cf. gr., sed fort. tes Tini scribendum; cf. Tini E 326 et F 276*): Testini *codd.* Teni *ed. Reg.** 13 Candensium P Cathensium E 14 Michael E *edd.* | Tiberiopoleos VE *edd.* 15 Ancyrrae P Ancirę E 17 Theophilactus VE | Mosinensium VE 18 Dionysupoleos P: Dyonis- V Dionis- E (*corr. ed. Rom.*) 19 Sinai E Synnai *ed. Rom.*^{corr*} (*ex gr. T*) 20–53 1, 26 hegumenorum subscriptiones in *codd.* non numerantur, numeros *suppleui* 20 hegumenus P (*praeter consuetudinem*) V eguminus E | ton *om.* VE *edd.* 21 ton Hormisdu] Hormisdae *ed. Reg.** 22 Simeon P E 23 tu Paguriu] Pagurii *ed. Reg.** 24 Eustathius – similiter *om.* E | ton Maximinu] ton Maximu *ed. Rom.* (Maximinu *ed. Rom.*^{mg}) Maximi *ed. Reg.**

- PG 98, 216 6. Ἰωσήφ ἡγούμενος καὶ ἀρχιμανδρίτης τοῦ Ἡρακλείου ὁμοίως.
 7. Θωμᾶς μοναχὸς καὶ ἐκ προσώπου Ἰωάννου ἡγουμένου τοῦ Χηνολάκκου ὁμοίως.
 8. Πλάτων ἡγούμενος καὶ ἀρχιμανδρίτης Σακκουδίωνος ὁμοίως.
 9. Θεόδωρος ἡγούμενος καὶ ἀρχιμανδρίτης τοῦ Πάνδου ὁμοίως. 5
 10. Μάκαρις ἡγούμενος καὶ ἀρχιμανδρίτης Βαρδᾶς ὁμοίως.
 11. Στρατήγιος μοναχὸς τῆς ἀγίας Σιών ὁμοίως.
 12. Γρηγόριος ἡγούμενος τῶν Ὑακίνθου ὁμοίως.
 13. Ἰωσήφ ἡγούμενος τῶν Ἀκοιμήτων ὁμοίως.
 14. Θεόδωρος ἡγούμενος καὶ ἀρχιμανδρίτης τῆς Ἰβόδους ὁμοίως. 10
 15. Θεοφύλακτος μοναχὸς τῶν Καθαρᾶ ὁμοίως.
 16. Μιχαὴλ ἡγούμενος τοῦ ἀγίου Πέτρου ὁμοίως.
 17. Κωνσταντῖνος ἡγούμενος Καλαυρῶν ὁμοίως.
 18. Ἀντώνιος ἡγούμενος τῆς Δίου ὁμοίως.
 La.-Co. 341 19. Ἰλαρίων ἡγούμενος τῶν Φλώρου ὁμοίως. 15
 20. Νικήτας ἡγούμενος τοῦ ἀγίου Ἀλεξάνδρου ὁμοίως.
 21. Θεόδωρος ἡγούμενος τοῦ Ζηροκήπου ὁμοίως.
 22. Νικήτας ἡγούμενος τῶν Γουδίλα ὁμοίως.
 Rom. 540 23. Νικήτας ἡγούμενος τοῦ ἀγίου Ἡλίας ὁμοίως.
 24. Θεόκτιστος ἡγούμενος τοῦ Αὐλητοῦ ὁμοίως. 20
 25. Κωνσταντῖνος ἡγούμενος τοῦ ἀγίου Κηρύκου ὁμοίως.
 26. Στέφανος ἡγούμενος τοῦ Καρεῶνος ὁμοίως.
 27. Νικηφόρος ἡγούμενος τῆς ἀγίας Θεοτόκου ὁμοίως.
 28. Θεοφύλακτος ἡγούμενος τοῦ ἀγίου Ἡλίας ὁμοίως.
 29. Ἰωάννης ἡγούμενος τοῦ Χηνολάκκου ὁμοίως. 25
 30. Παῦλος ἡγούμενος τοῦ Βατιλέου ὁμοίως.
 31. Στέφανος ἡγούμενος τοῦ ἀγίου Κηρύκου ὁμοίως.

H T M

1 καὶ ἀρχιμανδρίτης om. M 2 ἡγουμένου om. H 4 ἀρχιμανδρίτης + τοῦ M fort. recte | Σακκουδίωνος ed. Reg.^{ms} (cf. Theoph. p. 470, 24, Theod. Stud. epist. 333, 44 al.): Σακκουδ' H T Σακκουδεῶνος T (cf. lat.) Σακκουδεῶν Vc edd. 5 καὶ ἀρχιμανδρίτης om. M | τοῦ Πάνδ H T τῶν Πανδίου M, fort. coll. lat. τοῦ Πανίδος scribendum 6 Μακάριος H M, sed cf. lat. | καὶ ἀρχιμανδρίτης om. M | Βαρδᾶς H: Βαρδου (sic) T Βουρδάνων M Βαρδᾶ ed. Rom.* Βαρδᾶ Janin 10 καὶ ἀρχιμανδρίτης om. M | τῆς — ὁμοίως om. H spatio relicto | τῆς T: om. M | Βόδους M: Βοδους (sic) T Βωδοῦς ed. Rom.* 11 Καθαρᾶ scripsi coll. lat. et Theod. Stud. epist. 267, 30 al. (cf. Janin p. 158 adn. 7 et p. 431): Καθαρῶν H T M Καθῶν ed. Rom.* (Καθῶς Vc) 12 n. 16 ante n. 14 ed. Rom.* (ex lat. VE) 13 Καλαβρῶν M aequae bonum 15 Ἰλαρίων H | Φλώρων ed. Rom.* (Φλώρον Vc) 17 Ζηροκηπίου M 18 Γουδίλων H (prob.) Γουδίλων M 19 Ἡλία H 20 Αὐλίτου M 21 Κηρυκοῦ H Κυρίκου ed. Rom.* 22 Καρεῶνος M: Καρεῶ H Καρεῶνος + καὶ ἀρχιμανδρίτης T edd. (cf. lat.); cf. Janin p. 432 24 Ἡλία H Ἡλιοῦ M 25 cf. supra n. 7 et Janin p. 432 26 Βατιλέου H (prob.) M: Βαστίλου T (sic etiam PG 89, 216 C 5) Βιστίλου Vc edd. Βαλέου con. Janin p. 432 27 Κηρυκοῦ H

6. Ioseph egumenus et archimandrita Heraclii similiter.
7. Thomas monachus et ex persona Iohannis egumeni Chenolacci similiter.

8. Plato egumenus et archimandrita Saccudeonis similiter.
9. Theodorus egumenus et archimandrita Panidis similiter.
- 5 10. Macaris egumenus et archimandrita Bardan similiter.
11. Strategius monachus sanctae Sion similiter. PL 129, 348
12. Gregorius egumenus ton Hyacinthu similiter.
13. Ioseph egumenus Acoemitensium similiter.
14. Theodorus egumenus et archimandrita †Mandbodi similiter.
- 10 15. Theophylactus monachus ton Cathara similiter.
16. Michahel egumenus sancti Petri similiter.
17. Constantinus egumenus Calauensium similiter.
18. Antonius egumenus tes Diu similiter.
19. Hilario egumenus ton Floru similiter. La.-Co. 342
- 15 20. Niceta egumenus sancti Alexandri similiter.
21. Theodorus egumenus Xirocepi similiter.
22. Niceta egumenus ton Gudila similiter.
23. Niceta egumenus sancti Heliae similiter. Rom. 540
24. Theoctistus egumenus Auleti similiter.
- 20 25. Constantinus egumenus sancti Cyrici similiter.
26. Stephanus egumenus Careonis et archimandrita similiter.
27. Nicephorus egumenus sanctae Dei genitricis similiter.
28. Theophylactus egumenus sancti Heliae similiter.
29. Iohannes egumenus Chenolacci similiter.
- 25 30. Paulus egumenus Batilei similiter.
31. Stephanus egumenus sancti Cyrici similiter.

P VE

2 Chenolacci *ed. Reg.* (cf. *infra* n. 29): Chinolacci P *ed. Rom.* Chynolacci V Chinolacti E 4 Pandi *ed. Rom.**, *sed* cf. *app. crit. gr.* 5 Maccaris P Macarius F *edd.* | Barda *ed. Rom.** (*incertum quid legerit Anast. in gr.*) 6 Strateuis VE 7 ton Hyacinthu] Hyacinthi *ed. Reg.** | Hyacinthii V Yacinthii E 8 Acoeminensium VE Acaemitensium *ed. Rom.* (Acoemitorum *ed. Rom.*^{ms}) 9 Mandbodi P: Manbodi V im ambodi (*sic*) E Bodi *ed. Rom.** 10 Theophilactus VE | ton Cathara P (cf. *gr.*): ton Cathata VE ton Cathon *ed. Rom.* Cathon *ed. Reg.** 11 n. 16 ante n. 14 VE *edd.* | Michael E *edd.* 12 Calauensium *ed. Rom.* (cf. *gr.*; *fort.* Calabrensiu *scribendum*): Claurensium *codd.* 13 tis *ed. Rom.*, *om. ed. Reg.** 14 Hilarius VE Hilarion *ed. Rom.** | ton *om. ed. Reg.** | Florii E Floron *ed. Rom.** 15–16 *om.* E 16 Xirocepi *scripsi*: Xirocepii P V^{pc} Xeropii V^{ac} (*in e scr. i, ce superscr. V¹*) tu Xirocipu *ed. Rom.* (*ex gr.*) Xerocepu *ed. Reg.** 17 n. 22 post n. 23 VE | ton *om. ed. Reg.** 18 Eliae *ed. Reg.** 20 Cirici E Cyriaci F *edd.* (Quirici *ed. Rom.*^{ms}) 21 et archimandrita] cf. *app. crit. gr.* 23 Theophilactus VE | Eliae *ed. Reg.** 25 Baulei *ed. Rom.** (Bastili *ed. Rom.*^{ms}) 26 Cirici E Errici *ed. Rom.** (Quirici *ed. Rom.*^{ms})

32. Λάζαρος ήγούμενος τοῦ ἁγίου Αὐτονόμου ὁμοίως.
 33. Ἰγνάτιος ήγούμενος τοῦ Συκέως ὁμοίως.
 34. Γρηγόριος ήγούμενος τῶν Καλλιστράτου ὁμοίως.
 35. Γρηγόριος ήγούμενος Μοναγρίας ὁμοίως.
 36. Σισίνιος ήγούμενος Ἀρίτας ὁμοίως. 5
 37. Ἀναστάσιος ήγούμενος Κανέων ὁμοίως.
 38. Βαάνης ήγούμενος τῶν Θερμῶν ὁμοίως.
 39. Πέτρος ήγούμενος τῶν Ὀμηρικῶν ὁμοίως.
 40. Στέφανος ήγούμενος τῶν Θερμιζῶν ὁμοίως.
 41. Θωμᾶς ήγούμενος τῶν Γηραγάθης ὁμοίως. 10
 42. Θεοφύλακτος ήγούμενος τῶν Καθοδίας ὁμοίως.
 43. Νικηφόρος ήγούμενος τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ὁμοίως.
 44. Δαβίδ ήγούμενος τοῦ ἁγίου Θύρσου ὁμοίως.
 45. Λέων ήγούμενος τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Κελλίων ὁμοίως.
 46. Ἰωάννης ήγούμενος τῶν Λάκκων ὁμοίως. 15
 PG 98, 217 47. Λέων ήγούμενος τοῦ Λευκοῦ Ὑδατος ὁμοίως.
 Ha. 284 48. Γρηγόριος ήγούμενος τῶν Ἀγαύρου ὁμοίως.
 49. Ἰσίδωρος ήγούμενος τοῦ Λάτρου ὁμοίως.
 50. Δοσίθεος ήγούμενος Μνημοσύνων ὁμοίως.
 Ma. 153 51. Νικηφόρος ήγούμενος τοῦ ἁγίου Σεργίου τοῦ Μηδικίου ὁμοίως. 20
 52. Θεόδωρος ήγούμενος τοῦ Ἀμορίου ὁμοίως.
 53. Θεόδωρος ήγούμενος Ἀτράκτων ὁμοίως.
 54. Κωνσταντῖνος ήγούμενος τῶν ἁγίων Τριῶν Παίδων ὁμοίως.
 55. Ἰωάννης ήγούμενος τῶν Κοιλάδων ὁμοίως.
 56. Ἀντώνιος ήγούμενος τοῦ Δωδεκαθέου ὁμοίως. 25
 57. Παῦλος ήγούμενος τῶν Γυβέων ὁμοίως.

H T M

1 Λάρος M 2 τοῦ Συκ(οῦ) H τοῦ Συκίου M, fort. τῆς Συκεῶν (cf. uit. Theod. Syc. c. 58,5 et c. 64,23 Festu-
 gière; cf. τῶν Συκέων Georg. mon. cont. p. 849,21 Bekker) scribendum; cf. etiam p. 428,7 3 τῶν H (cf. infra n.
 94): τοῦ T M edd. 4 Μοναγρ(ίας) H T: τῆς Μοναγρίας M fort. recte (cf. uit. Steph. Iun. § 60 p. 162,16 Auzé-
 py; Synax. Const. p. 729,54-55 Delehay) τοῦ Μονάγρου Vc edd. 5 Σισίνιος ed.Rom.* | Ἀρήτας H; cf. Janin
 p. 432 6 Καν' T Καμ. Vc edd. („L. Καρνέων” ed.Rom.^{ms} ex lat. E) Κάνης conl. Janin 7 ήγούμενος + καὶ
 ἀρχιμανδρίτης T (cf. lat.) | Θέρμων H 8 Ὀμηρίκων T edd. 9 Θερμίζων M 10 Γεραγάθης H T
 Ἰεραγάθης ed.Rom.* (ex lat. V) 11 Καθοδίας H (cf. lat.): Καθοδ' T Θεοδίας M Καθόδου ed.Rom.* 14 τοῦ
 ἁγίου Γεωργίου om. M 17 τῶν om. T edd. | Ἀγαύρων M 19 Μοσύνων conl. Janin p. 440 (cf. infra n.
 122) 20 τοῦ Μηδικίου om. H | Μηδικίου M: Μηδικιώνος T (cf. lat.) Μιδικιώνος Vc edd.; cf. Janin p. 165-168
 et PmbZ #5280 21 Θεόδωρος] lat. Theodosius | Ἀμωρίου ed.Rom. (corr. ed.Reg.) 22 Ἀδράκτων H (cf.
 lat.) Κανδήλων Mansi 23 τῶν] τῆς M 24 Κοιλαδίων M 25 τοῦ Δωδεκαθέου om. H | Δωδεκαθέου
 M (cf. lat.): Δωδεκαθ' T Δωδεκαθου ed.Rom.* („L. Δωδεκαθρόνου” ed.Rom.^{ms}, sed cf. lat.) 26 Γυβέων M:
 Γυβαίων H Ἀγύνων T Ἀγνύων Vc edd.

32. Lazarus egumenus sancti Autonomi similiter.
33. Ignatius egumenus Syceos similiter.
34. Gregorius egumenus Callistrati similiter.
35. Gregorius egumenus Monagreae similiter.
- 5 36. Sisinnius egumenus Aritae similiter.
37. Anastasius egumenus Caneensium similiter.
38. Bahanes egumenus et archimandrita Thermarum similiter.
39. Petrus egumenus Homericensium similiter.
40. Stephanus egumenus Thermizensium similiter.
- 10 41. Thomas egumenus Geragathae similiter.
42. Theophylactus egumenus ton Cathodiae similiter.
43. Nicephorus egumenus sancti Andreae similiter.
44. Daud egumenus sancti Thyrsi similiter.
45. Leo egumenus sancti Georgii Cellarum similiter.
- 15 46. Iohannes egumenus Laccensium similiter.
47. Leo egumenus Leucu Hydatos similiter.
48. Gregorius egumenus Agabri similiter. Ha. 283
49. Isidorus egumenus Latri similiter.
50. Dositheus egumenus Mnemosynon similiter.
- 20 51. Nicephorus egumenus sancti Sergii tu Midicionos similiter. Ma. 154
52. Theodosius egumenus Amorii similiter.
53. Theodorus egumenus Adractensium similiter.
54. Constantinus egumenus sanctorum Trium Puerorum similiter.
55. Iohannes egumenus Cyladensium similiter.
- 25 56. Antonius egumenus tu Dodecatheu similiter.
57. Paulus egumenus ton Gyneon similiter. PL 129, 349

P VE

2 Syceos *ed. Rom.*: Sycios P V Sitios E 3 Calistrati P VE, *corr.* F 4 Monagri *ed. Rom.**, *fort.* Monagriae *scribendum* 6 Caneensium P V^{ac}: Cannehsium V^{pc} (n et h *superscr.* V¹⁻²) Carnehensium E *edd.* 7 n. 38 *post n.* 39 VE *ed. Rom.* (*corr. ed. Reg.*) | et archimandrita] *cf. gr.* T 10 Thomis (*sic*) V Tomas E | Ieragathē V *om.* E *spatio relicto* Hieragathae *ed. Rom.** 11 Theophilactus VE | ton *om. ed. Reg.** | Cathodu *ed. Rom.* Cathodi *ed. Reg.** 12 Andraae (*sic*) P 13 Thirsi V Tirsi E 15 Laccorum *ed. Rom.*^{ms} 16 Leucuhydatos P: Leucuhidatos V Leucu idatos E Leucu ydatos *ed. Rom.* (*corr. ed. Reg.*) 17 Agauri *ed. Rom.** (Agabri *La.-Co.*^{ms} ex P) 18 Hysodorus (*sic*) V Hisidorus E 19 Mnemosynon P: Mnemosinon V *ed. Rom.* (*corr. ed. Reg.*) Innemosinon E 20 tu *om. ed. Reg.** | Midicionos (*cf. gr. T*)] Medicionos *ed. Rom.* Midicionis *ed. Reg.** 21 n. 52 *post n.* 50 VE *ed. Rom.* (*corr. ed. Reg.*) | Theodorus *ed. Rom.** (*ex gr.*) *fort. recte* | Ammorii *ed. Rom.* (*corr. ed. Reg.*) 22 Adractensium (*cf. gr. H*)] Atractensium *ed. Rom.** *fort. recte* 24 Cyladensium V: Cylandensium P Ciladensium E Cēladensium *ed. Rom.* Coelandensium *ed. Reg.** 25 tudo decatheu (*sic*) P V: tudotecatheu E Dodecathroni *ed. Rom.** 26 Gyneon V: Gyneneon P Gineon E Agny-on *ed. Rom.** (*ex gr. Vc*)

58. Παῦλος ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Πέτρου πόλεως Ποιμανινῶν ὁμοίως.
 59. Εὐσχήμων ἡγούμενος Κρέζων ὁμοίως.
 60. Μάκαρις ἡγούμενος Ψαρόδου ὁμοίως.
 61. Ἐπιφάνιος ἡγούμενος Παρανάνδου ὁμοίως.
 62. Ἀντώνιος ἡγούμενος τοῦ Περιστερεῶνος ὁμοίως. 5
 63. Δαβὶδ ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Γεωργίου Πριέτου ὁμοίως.
 64. Ἰωάννης ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Ζωτικοῦ ὁμοίως.
 65. Ἀγάπιος ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Θύρσου ὁμοίως.
 La.-Co. 344 66. Δανιὴλ ἡγούμενος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Μαγνησίας ὁμοίως.
 67. Θεοδόσιος ἡγούμενος τῆς ἁγίας Θεοτόκου Περιζέτων ὁμοίως. 10
 Rom. 541 68. Κάλλιστος ἡγούμενος διαφόρων μοναστηρίων Κύπρου ὁμοίως.
 69. Θεοφύλακτος ἡγούμενος Βορδοῦ ὁμοίως.
 70. Θεόδωρος ἡγούμενος Λίμβου ὁμοίως.
 71. Κωνσταντῖνος ἡγούμενος τοῦ Ἰππου ὁμοίως.
 72. Γεώργιος ἡγούμενος Δομνίκων ὁμοίως. 15
 73. Εὐθύμιος ἡγούμενος τῆς Πεπουζῶν ὁμοίως.
 74. Εὐθύμιος ἡγούμενος Ὁξυβέτων ὁμοίως.
 75. Ἀντώνιος ἡγούμενος Οὐζίας ὁμοίως.
 76. Βασίλειος ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ὁμοίως.
 77. Φίλιππος ἡγούμενος Βέσκων ὁμοίως. 20
 78. Βασίλειος ἡγούμενος τῆς ἁγίας Θεοτόκου Ὁρτυκιδίων ὁμοίως.
 79. Ἀκάκιος μοναχὸς τοῦ ἁγίου Ὁρέστου ὁμοίως.
 80. Ἰωάννης ἡγούμενος τοῦ Σωτῆρος ὁμοίως.
 81. Πέτρος μοναχὸς καὶ ἐκ προσώπου τῶν Κελλαρίων ὁμοίως.
 82. Ζαχαρίας ἡγούμενος τῶν Συγδαῶν ὁμοίως. 25
 83. Θεόφιλος μοναχὸς καὶ ἐκ προσώπου τοῦ ἡγουμένου τῆς ἁγίας Θεοτόκου Φωτεινοῦ ὁμοίως.

H T M

1 Ποιμανινῶν H (cf. Bischofslisten p. 58 et adn. 252) 2 Κρίζων T edd., sed cf. lat. 3 Μακάριος H | Ψαρο-
 δοῦ H 4 ἡγούμενος + τοῦ Vc edd. | Παρανάνδου ed. Rom. (cf. lat.): Παρανάνδων H Παρανανδ' T Παρα-
 νανδίου M 5 τοῦ om. H | Περιστερεῶνος H 6 Σεργίου M | Πριέτ(ου) H (cf. lat. et Theoph. cont. p. 464,6
 Bekker): Περιετ(οῦ) T Πριετίου M Πετιέτ. ed. Rom.* ex Vc 9 Δανιήλ „ἄλ. Γαβριήλ” ed. Rom.^{ms} ex Vc^{ms}
 (Bonafides, nescio unde sumptum) 12 Βορδῶν M; cf. Janin p. 84–85 13 Λίμβου H: Λιμβοῦ T edd. Λήμνου
 M (sed cf. lat. et Janin p. 436) 14 Ἰππου H Ἰπου T 16 Εὐθύμιος — ὁμοίως om. ed. Rom.* (cf. lat. VE) |
 Πεπουζῶν M 17 Εὐφήμιος M | Ὁξυβετῶν T edd. 20 Βέσκων M (cf. lat.): Βέσμων H Βεόνων T Βεόμων
 Vc edd. 21 Ὁρτυκιδίων T, om. M 22 μοναχὸς] ἡγούμενος M, sed cf. lat. 24 τῶν om. Vc edd. | Κελα-
 ρίων T 25 Συγδαῶν T Συνδεῶν Vc edd. 27 Φωτεινοῦ M (cf. lat.): τοῦ Φωτν' H Φωτν(ῶν) T edd.

58. Paulus egumenus sancti Petri ciuitatis Poemaninensium similiter.
 59. Euschemo egumenus Crezensium similiter.
 60. Macaris egumenus Psarodi similiter.
 61. Epiphanius egumenus Paranandi similiter.
 5 62. Antonius egumenus Peristereonos similiter.
 63. Daud egumenus sancti Georgii Prieti similiter.
 64. Iohannes egumenus sancti Zotici similiter.
 65. Agapius egumenus sancti Thyrsi similiter.
 66. Danihel egumenus sanctorum Apostolorum Magnesiaie similiter. La.-Co. 343
 10 67. Theodosius egumenus sanctae Dei genitricis Perizetensium similiter.
 68. Callistus egumenus diuersorum monasteriorum Cypri similiter. Rom. 541
 69. Theophylactus egumenus Bordae similiter.
 70. Theodorus egumenus Limbi similiter.
 71. Constantinus egumenus Hippi similiter.
 15 72. Georgius egumenus Domnicensium similiter.
 73. Euthymius egumenus Pepuzensium similiter.
 74. Euthymius egumenus Oxybetensium similiter.
 75. Antonius egumenus Vziae similiter.
 76. Basilius egumenus sancti Andreae similiter.
 20 77. Philippus egumenus Bescensium similiter.
 78. Basilius egumenus sanctae Dei genitricis Ortycidiensium similiter.
 79. Acacius monachus sancti Horestis similiter.
 80. Iohannes egumenus Saluatoris similiter.
 81. Petrus monachus et ex persona ton Cellarion similiter.
 25 82. Zacharias egumenus Sygdensium similiter.
 83. Theophilus monachus et ex persona egumeni sanctae Dei genitricis Photini similiter.

P VE

1 n. 58 post n. 59 VE ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | Poemaniensium P 2 Euschemon ed. Rom.* | Crizensium ed. Rom.*
 3 Macarius ed. Rom.* („Gr. Macaris” ed. Reg.^{ms}) 4 Parandi P 6–8 egumenus – egumenus om. E 6 Prieti om.
 ed. Rom.* (add. La.-Co.^{ms} ex P) 8 Agapitus ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 9 Daniel F edd. (Gabriel ed. Rom.^{ms}, cf. app.
 crit. gr.) 10 Perizetorum ed. Rom.* 11 n. 68 post n. 69 VE (corr. ed. Rom.) | Callistus ed. Rom. (cf. D 303 al.):
 Kallistus P V Callixtus E | monachorum VE edd. („gr. monasteriorum” ed. Rom.^{ms}) 12 Theophilactus VE
 15 Donicensium VE 16 Euthymius – similiter om. VE edd. (add. La.-Co.^{ms} ex P) 17 Oxybetensium ed. Reg.*:
 Exybetensium P Oxibetensium VE ed. Rom. 19 Andraee (sic) P 20 egumenus om. E edd. | Bescensium P
 Bescensium E Becessium F edd. (Beomorum ed. Rom.^{ms} ex gr. Vc) 21 genitricis P (et sic saepius in hegumenorum
 subscriptionibus) 22 Horesti P Horrestis E Orestis ed. Rom.* 23 egumenus + sancti F edd. 24 ton om. ed. Reg.* |
 Cellarum VE edd. (Cellariorum ed. Rom.^{ms}) 25 Sigdensium E Syndensium ed. Rom.* (ex gr. Vc) 26–27 n. 83 post
 n. 84 VE ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 26 Photnon ed. Rom.* (ex gr. T)

84. Κήρυκος ἡγούμενος Δουλοκόμης ὁμοίως.
 85. Σέργιος ἡγούμενος τῶν Γερμίων ὁμοίως.
 86. Ἰωάννης πρεσβύτερος τοῦ ἁγίου Σεργίου τῶν Γερμίων ὁμοίως.
 PG 98, 220 87. Νικήτας ἡγούμενος Ὁκταβίνου ὁμοίως.
 88. Ἀντώνιος ἡγούμενος Ἀκραβόρων ὁμοίως. 5
 89. Πέτρος ἡγούμενος Πλατανίου ὁμοίως.
 90. Μάρκος ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὁμοίως.
 91. Λέων ἡγούμενος τῆς ἁγίας Θεοτόκου Σαλδάλων ὁμοίως.
 92. Κωνσταντῖνος ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Στεφάνου τοῦ Ἀντιφιλοῦ ὁμοίως.
 93. Θεόδωρος μοναχὸς καὶ ἐκ προσώπου Θεοδότου ἡγουμένου τῆς ἁγίας Θεοτό- 10
 κου Καλοκετῶν ὁμοίως.
 94. Εὐτυχιανὸς μοναχὸς τῶν Καλλιστράτου ὁμοίως.
 95. Θεόδοτος μοναχὸς τῆς ἁγίας Θεοτόκου Ἐπικανζῆ ὁμοίως.
 Ma. 156 96. Ἰωάννης μοναχὸς καὶ ἐκ προσώπου Στεφάνου ἡγουμένου Βονισῶν ὁμοίως.
 97. Κάλλιστος μοναχὸς τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου Βονισῶν ὁμοίως. 15
 98. Νικήτας ἡγούμενος τῆς ἁγίας Θεοτόκου μονῆς τοῦ κάστρου τῆς Τίου ὁμοίως.
 99. Σαμουήλ μοναχὸς τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ ὁμοίως.
 100. Θεοδόσιος ἡγούμενος τῆς ἁγίας Τριάδος ὁμοίως.
 Ha. 285 101. Ἰωάννης μοναχὸς καὶ ἐκ προσώπου Στρατηγίου ἡγουμένου τῆς ἁγίας Θεοτό-
 κου ὁμοίως. 20
 102. Ἰλαρίων μοναχὸς τῆς ἁγίας Θεοτόκου τῶν Κελλίων ὁμοίως.
 103. Δοσίθεος μοναχὸς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τῆς Σικουνδῶν ὁμοίως.
 104. Παῦλος ἡγούμενος τῆς ἁγίας Θεοτόκου †Τημπ ὁμοίως.
 105. Λέων ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Κυριακοῦ ὁμοίως.
 Rom. 542 106. Ἐπιφάνιος ἡγούμενος τῆς ἁγίας Θεοτόκου Λίμνας ὁμοίως. 25
 La.-Co. 345 107. Γεώργιος ἡγούμενος τῆς ἁγίας Θεοτόκου ὁμοίως.
 108. Κοσμάς ἡγούμενος τῆς ἁγίας Θεοτόκου τοῦ Παραδεισίου ὁμοίως.

 H T M

1 Κηρυκὸς H | Δουλοκόμης T (cf. lat.): Δουλοκωμ' H Δουλοκωμίας M Δολοκόμης Vc edd. 2 Γερμειῶν H
 3 Γερμειῶν H 4 Ὁκταβίνου M (cf. lat.): Ὁκταβην(ων) H Ὁκταύν T Ὁκτάων Vc edd. 6 ἡγούμενος +
 τοῦ M 8 Σανδάλων H 9 τοῦ ἁγίου Στεφάνου om. M | Ἀντιφίλου M Ἀντιφιλίου ed. Rom.* (ex lat. E)
 10 ἡγουμένου om. H 10-11 τῆς ἁγίας Θεοτόκου] τῶν M 11 Καδικετῶν H 13 Ἐπικάνζη M
 14 Βουνισῶν H; cf. Janin p. 438 15 τοῦ — Βονισῶν T (cf. lat.): Βουνισῶν H τῆς αὐτῆς μονῆς M
 21 Ἰλαρίων H 22 Θεοδόσιος T edd. | ἁγίου om. H | Θεοδώρου] an Θεοδωρήτου? cf. lat. | Σικουνδῶν M
 (cf. lat.; fort. Σικούνδων scribendum): Οἰκουνδ' H Σικούνδας T edd. 23 Τημπ (sic) T (cf. lat.), om. H M
 25 Λίμνων H 27 τοῦ om. H

84. Cerycus egumenus Dulocomae similiter.
 85. Sergius egumenus Germensium similiter.
 86. Iohannes presbyter sancti Sergii ton Germion similiter.
 87. Niceta egumenus Octauini similiter.
 5 88. Antonius egumenus Acraborum similiter.
 89. Petrus egumenus Platanii similiter.
 90. Marcus egumenus sancti Iohannis Theologi similiter.
 91. Leo egumenus sanctae Dei genitricis Saldalensium similiter.
 92. Constantinus egumenus sancti Stephani tu Antipsilu similiter.
 10 93. Theodorus monachus et ex persona Theodoti egumeni sanctae Dei genitricis Calocetensium similiter.
 94. Eutychianus monachus ton Callistratu similiter.
 95. Theodotus monachus sanctae Dei genitricis Epicanzi similiter.
 96. Iohannes monachus et ex persona Stephani egumeni Bonisensium similiter. Ma. 155
 15 97. Callistus monachus eiusdem monasterii Bonisensis similiter. PL 129, 350
 98. Niceta egumenus sanctae Dei genitricis monasterii castri tis Tiu similiter.
 99. Samuhel monachus archangeli Gabrihel similiter.
 100. Theodosius egumenus sanctae Trinitatis similiter.
 101. Iohannes monachus et ex persona Strategii egumeni sanctae Dei genitricis Ha. 286
 20 similiter.
 102. Hilario monachus sanctae Dei genitricis Cellion similiter.
 103. Dositheus monachus sancti Theodoriti Sicundon similiter.
 104. Paulus egumenus sanctae Dei genitricis †Tiyp similiter.
 105. Leo egumenus sancti Cyriaci similiter.
 25 106. Epiphanius egumenus sanctae Dei genitricis Limnas similiter. Rom. 542
 107. Georgius egumenus sanctae Dei genitricis similiter. La.-Co. 346
 108. Cosmas egumenus sanctae Dei genitricis Paradisii similiter.

P VE

1 Cerycus P: Cericus VE *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* | Dolocomae *ed. Rom.* (ex gr. Vc)* 2 Germiensium V Getinensium E Gesinensium *ed. Rom.* (Germiorum ed. Rom.^{mg})* 3 Gerpensium La.-Co.^{mg} 4 Octarum E Octaorum *ed. Rom.* (ex gr. Vc)* 5 Acraborum P 9 tu *om. ed. Reg.** | anti ipsilii (*sic*) E Antipsiliu *ed. Rom.* Antipsilii *ed. Reg.** 10-11 n. 93 post n. 94 VE *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 10 Theodoti *om.* E *edd.* 12 Eutychianus *ed. Reg.:* Eutychianus P Eutichianus V *ed. Rom.* Euticianus E | monachus + monasterii (mon + *abbr.* VE) F *edd.* | ton *om. ed. Reg.** | Callistratu *ed. Rom.:* Calistratu P Calistratus VE Callistrati *ed. Reg.** 13 Theodorus *Mansi* | Epicanzy V Epizanzi E 15 Callistus *ed. Rom.:* Calistus P Kallistus V Calixtus E 16 Nicetę P | egumenus *om.* P | tis Tiu *ed. Rom. (fort. tes Tiu scribendum, cf. supra n. 18):* Tistisy P^{ac} Tissisy P^{pc} (t² in s *mut.* P¹) Tistisi VE Tii *ed. Reg.** 17 Samuel E *edd.* | Gabrihel(is) V Gabrielis E *edd.* 18 n. 100 ante n. 95 VE *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 19-20 n. 101 post n. 102 VE *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 19 sanctae Dei genitricis *om.* F *edd. (add. ed. Rom.^{mg})* 21 Hilario E: Hilarius P Hylario V Hilarion *ed. Rom.* | Cellion *om.* F *edd. („gr. add. Cellarum” ed. Rom.^{mg}, Cellion La.-Co.^{mg} ex P)* 22 Theodosius *ed. Rom.^{mg} ex gr. T* | Theodoritis P Theodorici E Theodori *ed. Rom.* ex gr.* | Sicundae *ed. Rom.** 23 Tiyp (*sic*) P V *om.* E Tyrosinun *ed. Rom.** 24 Ciriaci VE

109. Εὐσχήμων μοναχὸς τοῦ Σωτῆρος πλησίον τοῦ Βυραϊκοῦ ὁμοίως.
 110. Βάρδας ἡγούμενος καὶ ἀρχιμανδρίτης Προυσιάδος ὁμοίως.
 111. Πέτρος ἡγούμενος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κάστρου Πρωτιλέου ὁμοίως.
 112. Βασίλειος μοναχὸς τῆς ἁγίας Θεοτόκου πόλεως τοῦ Ἀμορίου ὁμοίως.
 113. Βασίλειος πρεσβύτερος μονῆς τοῦ Ὁξυπέτρου ὁμοίως. 5
 114. Φίλιππος ἡγούμενος Εὐμενείας ὁμοίως.
 115. Βασίλειος ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Λουκιανοῦ ὁμοίως.
 116. Θεοφύλακτος ἡγούμενος τοῦ Πηγαδίου ὁμοίως.
 117. Ἀνθιμος μοναχὸς Ψαμαθίου ὁμοίως.
 118. Μιχαὴλ ἡγούμενος τοῦ ἁγίου μάρτυρος Γεωργίου ὁμοίως. 10
 119. Χριστοφόρος ἡγούμενος τῶν Κανδηλῶν ὁμοίως.
 120. Νικόλαος ἡγούμενος τῶν Καινουργίων ὁμοίως.
 121. Σισίνιος ἡγούμενος τοῦ Λιθίνου ὁμοίως.
 PG 98, 221 122. Θωμᾶς μοναχὸς Μοσύνων ὁμοίως.
 123. Μιχαὴλ μοναχὸς καὶ ἐκ προσώπου τοῦ ἡγουμένου μονῆς τῆς ἁγίας Θεοτόκου 15
 τοῦ Πύργου ὁμοίως.
 124. Γρηγόριος ἡγούμενος τῆς ἁγίας Θεοτόκου Συμβόλων ὁμοίως.
 125. Ἰωάννης ἡγούμενος τῆς ἁγίας Θεοτόκου Ῥούδων ὁμοίως.
 126. Κωνσταντῖνος ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Πέτρου Ὑδένδρων ὁμοίως.
 127. Συμεὼν ἡγούμενος τῆς ἁγίας Θεοτόκου τῶν Ἀβραμιτῶν ὁμοίως. 20
 128. Γρηγόριος ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ὁμοίως.
 129. Θέογνις ἡγούμενος τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Τιμοθέου τῆς Κρητῶν νήσου
 ὁμοίως.
 130. Ἰωάννης ἡγούμενος τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θεοδώρου ὁμοίως.
 131. Θεοδόσιος ἡγούμενος τῆς ἁγίας Θεοτόκου ὁμοίως. 25
 132. Πέτρος ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Κρητῶν νήσου
 ὁμοίως.

H T M

1 Βυραϊκοῦ] Παραδεισ' H (ex n. 108) 2 Πλουσιάδος M 3 κάστρου Πρωτιλέου H (cf. lat.): κάστρα Πρωτίλ(ου) T κάστρου Προτίλης M Καστροπρωτίλου ed.Rom.* 4 n. 112 post n. 113 lat. | τῆς ἁγίας Θεοτόκου post Ἀμορίου T edd. (cf. lat.), om. H | πόλεως om. T edd., sed cf. lat. | τοῦ om. M | Ἀμορίου ed.Rom. 5 Ὁξυπέτου T 6 Εὐμέντα H Εὐμενίας M 8 Πηγαδ' H Πηγαδείου T 9 Ψαμαθίου scripsi: Ψαμαθία H Ψαμαθ' T Ψαμμαθίου M Ψαμάθου ed.Rom.* 10 μάρτυρος om. T^{ac} (add. T² s.l.) M 11 Κανδλ' H Κανδηλῶν T edd. 12 Καινουργίων T (abbr.) M (cf. lat.): Κινουργ<ι>(ων) H Καινουργῶν ed.Rom.* 13 Σισίνιος ed.Rom.* 14 Μοσυνῶν H edd. (ex Vc) Μοσυνων (sic) T; cf. supra n. 50 15 ἐκ — μονῆς] ἡγούμενος H | τοῦ om. M | τῆς om. Mansi | ἁγίας om. M 16 τοῦ Πύργου om. H 17 τῆς ἁγίας Θεοτόκου om. M | ante Συμβόλων add. τῶν M 18 τῆς ἁγίας Θεοτόκου om. M | Ῥουδῶν H τῶν Ῥούδων M Ῥουσίων conl. Janin 19 Κωνσταντῖνος] „ἄλ. Κοσμάς” ed.Rom.^{ms} (nescio unde sumptum) 20 Ἀβρ- T M 22 Θεόγνιος H | τῆς Κρητῶν νήσου om. H 25 ἁγίας om. M | Θεοτόκου + τῶν Βλαχερνῶν M, sed cf. lat. 26–27 Πέτρος — ὁμοίως om. H 26–27 Θεολόγου — ὁμοίως] Θεολόγου ὁμοίως Κρητῶν νήσου ὁμοίως (sic) T 27 ὁμοίως + Ἐπληρώθη ἡ τετάρτη πρᾶξις σὺν θεῷ T

109. Euschemo monachus Saluatoris iuxta tu Byraicu similiter.
 110. Bardas egumenus et archimandrita Prusiadis similiter.
 111. Petrus egumenus sanctorum Apostolorum castri Protilei similiter.
 112. Basilius presbyter monasterii Oxipetri similiter.
 5 113. Basilius monachus ciuitatis Amorii sanctae Dei genitricis similiter.
 114. Philippus egumenus Eumeniae similiter.
 115. Basilius egumenus sancti Luciani similiter.
 116. Theophylactus egumenus Pigadii similiter.
 117. Anthemus monachus Psamathei similiter.
 10 118. Michahel egumenus sancti martyris Georgii similiter.
 119. Christophorus egumenus Candelarum similiter.
 120. Nicolaus egumenus ton Cenurgion similiter.
 121. Sisinnius egumenus Lithini similiter.
 122. Thomas monachus Mosynensium similiter.
 15 123. Michahel monachus et ex persona egumeni monasterii sanctae Dei genitricis
 Pyrgii similiter.
 124. Gregorius egumenus sanctae Dei genitricis Symbolorum similiter.
 125. Iohannes egumenus sanctae Dei genitricis Rhudensium similiter.
 126. Constantinus egumenus sancti Petri Hydendrensium similiter.
 20 127. Symeon egumenus sanctae Dei genitricis Abrametensium similiter.
 128. Gregorius egumenus sancti Clementis similiter.
 129. Theognes egumenus monasterii sancti apostoli Timothei Cretensium insulae
 similiter.
 130. Iohannes egumenus sancti martyris Theodori similiter. PL 129, 351
 25 131. Theodosius egumenus sanctae Dei genitricis similiter.
 132. Petrus egumenus sancti Iohannis Deiloqui Cretensium insulae similiter.

P VE

1 Eusschemon V Euscemon E Euschemon *ed. Rom.** | monachus + sancti F *edd.* | tu Byraicu (*cf. gr.*): Tubiraicu P
 Tubyraicu V Tibiraicum E Byraicum *ed. Rom.** 2 Prusiadis *om.* VE (*ed. Rom. ex gr.*) 3 Protilei *ed. Rom.** *ex gr.* T
 4 n. 112 *post n.* 113 *transpos. ed. Reg. fort. recte (cf. gr.)* | presbyter + et egumenus F *edd.* | Oxypetri *ed. Reg.** *fort.*
recte 5 Amorii *om.* E *spatio relicto* Ammorii *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 8 Theophilactus VE | Pegadii *ed. Reg.**
 9 Athememus (*sic*) P Anthymus *ed. Rom.* Anthimus *ed. Reg.**, *sed cf. supra p. 505, 26* | monachus] egumenus F *edd.*
 („gr. monachus” *ed. Rom.*^{mg}) | Psamathi *ed. Rom.** 10 Michael E *edd.* 12 ton *om. ed. Reg.** | Caenurgon *ed. Rom.**
 14 Mosinensium VE 15 Michael E *edd.* 16 Pirgii E Pyrgi *ed. Rom.** *fort. recte (cf. gr.)* 17 Simbolorum VE
 18 Rudensium E *edd.* 19 Cosmas *ed. Rom.*^{mg} (*cf. app. crit. gr.*) 20 Abramitensium *ed. Rom.** *fort. recte* 22 Theo-
 genes E Theognis *ed. Rom.** *fort. recte* | Thimothei E *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* | insulae *om.* VE *edd. (add. La.-Co.*^{mg}
ex P) 24 martiris P (*praeter consuetudinem*)

Ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου καὶ δεσπότης Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν
 βασιλείας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν δεσποτῶν Κωνσταντίνου καὶ
 Εἰρήνης τῆς αὐτοῦ θεοστέπτου μητρὸς ἔτους ὀγδόου τῆς αὐτῶν ὑπατείας, πρὸ
 τεσσάρων νόνων Ὀκτωβρίων ἰνδικτιῶνος ἑνδεκάτης 5
 συνελθούσης τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς κατὰ θεῖαν χάριν καὶ εὐσεβὲς
 θέσπισμα τῶν αὐτῶν θεοκυρώτων βασιλέων συναθροισθείσης ἐν τῇ Νικαέων λαμ-
 πρᾷ μητροπόλει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας
 τουτέστι Πέτρου τοῦ εὐλαβεστάτου πρωτοπρεσβυτέρου τῆς κατὰ Ῥώμην ἀγιωτά-
 της ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Πέτρου καὶ Πέτρου τοῦ εὐλαβεστάτου 10
 πρεσβυτέρου μοναχοῦ καὶ ἡγουμένου τῆς κατὰ Ῥώμην εὐαγοῦς μονῆς τοῦ ἁγίου
 Σάβα ἐπεχόντων τὸν τόπον τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας τοῦ ὀσιωτάτου καὶ ἀγιω-
 τάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἀδριανοῦ
 Ταρασίου τε τοῦ ὀσιωτάτου καὶ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς μεγαλυνύμου Κων-
 σταντινουπόλεως νέας Ῥώμης 15
 καὶ Ἰωάννου καὶ Θωμᾶ τῶν εὐλαβεστάτων πρεσβυτέρων μοναχῶν καὶ τοποτη-
 ρητῶν τῶν ἀποστολικῶν θρόνων τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως
 καθεσθέντων τε πρὸ τοῦ ἱερωτάτου ἁμβωνος τοῦ ναοῦ τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης
 ἐκκλησίας τῆς ἐπωνύμου Σοφίας
 συμπρόσθεν καὶ ἀκροωμένων τῶν ἐνδοξοτάτων καὶ μεγαλοπρεπεστάτων ἀρχόν- 20
 των τουτέστι Πετρωνᾶ τοῦ πανευφήμου ἀπὸ ὑπάτων πατρικίου καὶ κόμητος τοῦ
 θεοφυλάκτου βασιλικοῦ ὀψικίου καὶ Ἰωάννου βασιλικοῦ ὀστιαρίου καὶ λογοθέτου
 τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθεσίου
 καὶ πάσης τῆς ἁγίας συνόδου κατὰ τάξιν τὴν προταχθεῖσαν ἐν τῇ πρώτῃ πράξει
 παρόντων καὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἀρχιμανδριτῶν τε καὶ ἡγουμένων καὶ παντὸς 25
 τοῦ μοναχικοῦ πληρώματος
 προκειμένων καὶ τῶν ἀγίων καὶ ἀχράντων τοῦ θεοῦ εὐαγγελίων
 Ταρασίος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ὁ τὴν δῆλωσιν τῶν μελλόντων διὰ
 τῶν προφητῶν αὐτοῦ προκαταγγέλλας θεὸς ἔφη διὰ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου περὶ
 τῶν τὰς καινοτομίας εἰσαγόντων ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅτι δύο καὶ πονηρά 30
 ἐποίησαν, ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὥρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντε-

30-534,1 Ier. 2,13

H T M 1 denuo adest V

1 σὺν θεῷ om. M edd. | πέμπτη] ε' V T, + κεφάλαιον α' H V T 3 δεσποτῶν] βασιλέων M 4 ἔτους ἢ
 H ἔτει ὀγδόω V 5 νόνων] καλανδῶν V | 1α' H V T edd. 6 εὐσεβὲς om. V 7 θεοκυρώτων om. V
 10 τοῦ' - Πέτρου' om. V | καὶ om. V T 11 πρεσβυτέρου om. H V | κατὰ Ῥώμην om. V | εὐαγοῦς]
 ἀγιωτάτης M 12 Σάββα H edd. | ἐπεχόντων τὸν τόπον] καὶ τὸν τόπον ἐπεχόντων V | τῆς - καθέδρας
 om. V | ὀσιωτάτου καὶ om. H V 13 Ἀδριανοῦ + καὶ M 14 τε om. V M | ὀσιωτάτου καὶ om. V
 16-17 καὶ³ - θρόνων om. V 18-19 καθεσθέντων - Σοφίας om. V 18 τε] δὲ M 20 ἐνδοξοτάτων
 καὶ om. V 21 τουτέστι om. V | πανευφήμου om. V 22 θεοφυλάκτου om. V | καὶ¹ om. V | ὀστιαρίου
 H 23 τοῦ - λογοθεσίου om. V 24 τάξιν post προταχθεῖσαν V | ἐν - πράξει om. V 25-26 παρόν-
 των - πληρώματος om. V 27 τε om. H 27 καὶ¹ om. La.-Co.* fort. recte (cf. lat. et Act. I p. 38,1 al.)
 29 δι' M 30 καινοτομίας V M | καὶ om. V, κακὰ καὶ M 31 πεποιήκασιν H V T edd., sed cf. Sept.

Actio in dei nomine quinta

Rom. 543

Ma. 158

In nomine domini et dominatoris Iesu Christi ueri dei nostri
 imperio piissimorum et Christi amicorum dominorum nostrorum Constantini et
 Heirenæ ipsius deo redimitæ matris anno octauo consulatus eorum, quarto nonas
 5 Octimbrias indictione undecima
 conueniente sancta et uniuersali synodo quæ per diuinam gratiam et piam sanctio-
 nem eorundem diuinitus roboratorum imperatorum congregata est in Nicensium
 clara metropoli Bithyniensium prouinciæ
 id est Petro reuerentissimo archipresbytero sanctissimæ Romanæ ecclesiæ sancti
 10 apostoli Petri et Petro reuerentissimo presbytero monacho et egumeno uenerabilis Ha. 287
 monasterii sancti Sabæ Romæ siti optinentibus locum apostolicæ cathedræ La.-Co. 347
 sanctissimi et almi archiepiscopi senioris Romæ Hadriani

Tarasioque sanctissimo et almo archiepiscopo magni nominis Constantinopoleos
 nouæ Romæ
 15 atque Iohanne ac Thoma reuerentissimis presbyteris monachis et uicariis apostolica-
 rum sedium orientalis dioeceseos
 residentibus etiam ante sacratissimum ambonem templi sanctissimæ magnæ eccle-
 siæ quæ cognominatur Sophia
 praesto existentibus et audientibus gloriosissimis et magnificentissimis <princi-
 20 bus> Petrona uidelicet laudabilissimo exconsule patricio et comite deo conseruan-
 di imperialis obsequii et Iohanne imperiali ostiario et logotheta militaris logothesi

et tota sancta synodo secundum ordinem præcedentem in prima actione
 praesentibus quoque et deo amabilibus archimandritis atque egumenis necnon et
 omni monachica plenitudine
 25 propositis sanctis et intemeratis dei euangelis

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Qui manifestationem futurorum per pro-
 phetas suos prænuntiavit deus ait per Hieremiam prophetam de his qui nouitates in
 catholicam ecclesiam introducunt: quia *duo et mala fecerunt, me dereliquerunt*
fontem aquae uiuæ, et foderunt sibi lacus contritos qui aquam continere non

P VE

1 *expectaueris* In dei nomine actio quinta; cf. Act. I p. 113,1 al. | in dei nomine om. ed. Rom.* 2 dominatoris + nostri VE 4 Heirene P E Irenæ ed. Rom.* (Hirenae uel Hyrenæ codd. tradunt Act. II p. 113,4 al.) | deo] a deo ed. Rom.*; sed cf. supra ad p. 283,4 5 Octobrias F edd. (Octobris Hard.) | XI VE 8 Bithynensium P Bythinensium V Bithiniensium E, corr. ed. Rom. 10 Petri apostoli ed. Rom.* 11 Sabbae ed. Rom.* (ut semper) | obtinentibus E edd. 13 almo et sanctissimo Act. I p. 19,14 al. 15 ac] et ed. Rom.* | presbiteris P (praeter consuetudinem) 15-16 apostolorum P 16 dioceseos codd., corr. ed. Rom. 18 Sophiæ V ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 19 presto codd. 19-20 principibus addidi coll. Act. I p. 37,23 al. (iudicibus Act. III p. 223,19 et Act. VI 203 C 5) 21 hostiario VE 22 precedentem P 23 atque] et F edd. | et² om. E edd. 24 plenitudine ed. Rom. (cf. Act. II p. 113,24 al.): multitudine codd. (defendit Dubielzig coll. Vulg. Ez. 12,19) 26 Qui] Quia VE 27 suos om. VE edd. | nouitatem ed. Rom.* 28 et P^{sc} (cf. gr.): hec P^{sc} (et punctis del., hec superscr. P^c), om. VE edd. 29 et foderunt] ut foderent Vulg. (uar. lect. et foderunt; cf. gr. et Vulg. Clem.) | sibi om. VE (corr. ed. Rom.)

τριμμένους, οἱ οὐ δύνησονται ὕδωρ συνέχειν. λάκκος οὖν συντετριμμένος ἐστὶ πᾶς αἰρετικῶν λόγος, ἐξ οὗ ἤντησαν οἱ τῆς χριστιανοκατηγορικῆς αἰρέσεως εἰσηγηταὶ καὶ ἐπότισαν τοὺς ἀπλουστέρους ἀνατροπὴν θολερὰν· οἷς τὸ οὐαὶ ἐπιπέμπεται διὰ φωνῆς προφητικῆς. Ἑβραίους γὰρ καὶ Σαρακηνοὺς, Ἕλληνας τε καὶ Σαμαρείτας, ἔτι γε μὴν Μανιχαίους καὶ Φαντασιαστὰς εἶπουν Θεοπασχίτας μιμησάμενοι ἠθέλησαν ἀφανίσει τὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων θεὸν τὴν ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ θεοῦ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ παραδοθεῖσαν ἐκ τῶν ἀρχῆθεν χρόνων, ὡς δειχθήσεται ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν προκειμένων βιβλίων.

Rom. 544 Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κύπρου εἶπεν· Ἀναγνωσθήτωσαν εἰς ἔλεγχον καὶ θρίαμβον τῆς χριστιανοκατηγόρου καὶ ψευδοσυλλό- 10 γου ἐκείνης συνελεύσεως.

Ma. 160 Λεόντιος ὁ καθωσιωμένος βασιλικὸς ἀσκηρῆτις εἶπε· Κατὰ τὴν κέλευσιν τῆς ἀγίας συνόδου πάρεσιν αἱ θεῖαι βίβλοι αἱ ἀναγνωσθῆναι ὀφείλουσαι, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τῶν κακωνύμων αἰρετικῶν τῶν ἐκ παλαιοῦ τὰς τιμίας εἰκόνας διαβεβληκότων.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἀναγνωσθήτωσαν.

15

Κοσμάς διάκονος νοτάριος καὶ κουβουκλείσιος ἀνέγνω·

Τοῦ ἀγίου Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων κατήχησις δευτέρα

ἧς ἡ ἀρχή· Δεινὸν ἡ ἀμαρτία καὶ νόσος χαλεπωτάτη ψυχῆς ἡ παρανομία. καὶ μεθ' ἕτερα·

Τίνα γὰρ ὑπόνοιαν ἔχεις περὶ Ναβουχοδονόσορ; οὐκ ἤκουσας ἀπὸ τῶν γραφῶν 20 ὅτι δυσσεβέστατος ἦν, ἀγριώτατος τὸν τρόπον καὶ λεοντώδη τὴν προαίρεσιν ἔχων; οὐκ ἤκουσας ὅτι τὰ ὁστ' αὐτῶν βασιλέων ἐξήνεγκεν εἰς τὸ φῶς; οὐκ ἔγνωσ ὅτι τὸν λαὸν αἰχμάλωτον ἀπήγαγεν; οὐκ ἤκουσας ὅτι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ βασιλέως ἐξετύφλωσε, προδείξας αὐτῷ τὰ τέκνα σφαττόμενα; οὐκ ἤκουσας ὅτι τὰ χερουβὶμ ἤρ- 25 πασεν, οὐ λέγω τὰ νοητὰ καὶ ἐπουράνια, ἀλλὰ τὰ ἐν τῷ νῶ κατεσκευασμένα, τὰ ἐπὶ τὸ ἱλαστήριον τῆς κιβωτοῦ, ὧν ἀναμέσον ἐλάλει ὁ κύριος;

La.-Co. 349

Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἐννοήσωμεν ὅπως ἐμέμφθη ὁ Ναβουχοδονόσορ καταστρέψας τὰ χερουβὶμ ἐκεῖνα καὶ ὁποῖον ἐπιτίμιον πέπονθεν.

3-4 ἐπότισαν — προφητικῆς cf. Hab. 2,15 (cf. ACO I 1,3 p. 96,20)

22 τὰ — φῶς cf. Ier. 8,1-2; Bar. 2,24-25

23-24 τοὺς — σφαττόμενα cf. 4 Reg. 25,7

17-26 Cyr. Hier. (?) catech. 2 (CPG 3585,2) p. 6 l. 1-2 et p. 32 l. 299 — p. 34 l. 308 Dorn (= rec. A); ~ PG 33, 381 A 1-2 et 421 B 5 — C 2; Doctr. Patr. 45, XVIII

HV T M

17-26 = Cyr. (A = M^a V^b R C, ~ PG), Pa f. 262^v, ~ Doctr. Patr.

1 συντετριμμένος + αὐτοῖς V 3 οὐαὶ] ὡ Sept., sed cf. e.g. ACO I 1,3 p. 96,20 et Vulg. 4 Σαρακηνοὺς H ed. Rom.* | Σαμαρίτας V 5 εἶπ' οὖν M εἶτα V 6 τὴν² om. V | καθολικῇ om. H 8 βιβλίων V M 9 ὀσιώτατος — Κωνσταντείας om. V 12 ὁ — βασιλικὸς om. V 13 αἱ ἀναγνωσθῆναι ὀφείλουσαι θεαίαι (sic) βίβλοι V | αἱ² om. H M | ἀναγνωσθεῖσαι T | οὐ — ἀλλὰ om. V 14 κακωνύμων] κακῶν ὕμων V | ἐκ παλαιοῦ om. V 16 νοτάριος om. T edd. | καὶ κουβουκλείσιος om. V 17 ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων om. V | κατήχησις δευτέρα] ἐκ τοῦ τῆς β' κατηχήσεως Pa ἐκ τῆς β' κατηχήσεως τῆς αὐτοῦ βιβλίου Doctr. Patr. 18-19 ἧς — ἕτερα om. Doctr. Patr. 18 ἧς ἡ ἀρχή] οὐ ἡ ἀρχή V, om. Pa | νόσω Pa | χαλεπωτάτη + τῆς PG 18-19 καί² — ἕτερα] εἶτα V, om. H 20 ἔχει Pa 21 ἦν + καὶ H PG, ἐστὶν Doctr. Patr. 22 ὁστ' αὐτῶν A PG | βασιλέων + ἐκ τῶν τάφων A PG | ἔγνωσ] ἤκουσας M^a (receptit Dorn) 23 βασιλέως + Δεκίου (i.e. Σεδεκίου) Doctr. Patr. 26 ὧν] ὧ M^a V^b (receptit Dorn, sed cf. Num. 7,89) | ὁ om. Pa M^a (cf. Sept.) 27 ἀγιώτατος om. V 28 ἐκεῖνα post καταστρέψας M, om. H | ποῖον T edd.

poterunt. lacus ergo contritus est omnis hereticorum sermo, ex quo hauserunt christianos accusantis hereseos praeceptores et potauerunt simpliciores subuersione turbulenta; quibus *uae* transmittitur per uocem prophetica. Hebraeos enim et Saracenos, Gentiles et Samaritas, insuper et Manicheos atque Phantasticos id est
 5 Theopaschitas imitantes uoluerunt exterminare uenerabilium imaginum uisionem quae in sancta dei ecclesia catholica tradita est ab antiquis temporibus, quemadmodum ostendetur in lectione librorum qui propositi sunt.

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: Legantur in redar- Rom. 544
 gutionem et publicationem christianos accusantis pseudosyllogi illius conuentionis. PL 129, 352

10 Leontius deuotus et imperatorius a secretis dixit: Secundum iussionem sanctae Ma. 159
 synodi assunt diuini libri qui legi debent, non solum autem illi, sed et maligni nominis hereticorum qui ab olim honorabilibus imaginibus detraxerunt.

Sancta synodus dixit: Legantur.

Cosmas diaconus notarius et cubuclesius legit:

15 Sancti Cyrilli archiepiscopi Hierosolymorum institutio secunda

cuius initium est: Dirum peccatum et languor saeuissimus est praeuaricatio. et post alia:

Quam enim opinionem habes de Nabuchodonosor? non audisti a scripturis quia impiissimus erat agrestem morem et leoninum propositum habens? non audisti quia
 20 ossa regum eduxit in lucem? non comperisti quia populum captiuum transtulit? non audisti quia oculos regis excaecauit, praeostendens ei filios, cum occiderentur? non La.-Co. 350
 audisti quia cherubim rapuit, non dico spirituales illos et supercaelestes, sed qui in templo erant constructi supra propitiatorium arcae intra quos loquebatur deus?

Sanctissimus patriarcha dixit: Intellegamus qualiter uituperatus sit Nabuchodo-
 25 nosor qui subuertit cherubim et qualem poenam sit passus.

18–23 cf. LC IV 4 p. 495,7–9 (= IV Capit. p. 486,18–20) = *Hadr. (ser. 2) p. 44,1–5 (In actione quinta. Capitulo V): De eo, quod dicunt: Eiusdem criminis est, qui imagines spernit, cuius et Nabuchodonosor (Nabuchodosor Hadr., corr. Hampe), qui ossa regum Iuda (Iuda regum Hadr.) protulit (pertulit Hadr., corr. Hampe) e sepulchris et Iudaici regis oculos occisis filiis eruit et cherubim (cherubin Hadr.) de templo abstulit.

P VE

1 ergo] enim ed. Rom.* 2 accusantes VE edd., sed cf. gr. | subuersiones P^{ac} (s³ eras.) 3 quibus uae] quibusue V quibus ue E | Hebraeos] hereseos (sic) P 4 Saracenos VE edd. | insuper V¹ s.l., om. E | Manichaeos ed. Rom.* | Fantasticos P E 7 ostenditur V^{ac} (e V¹⁻² s.l.) E 9 publicationem ~ θρίμβον (cf. supra p. 469,26) | pseudosyllegi P 10 et fort. delendum (cf. gr.) 11 autem om. ed. Rom.* (add. La.-Co.^{mg} ex P), sed cf. gr. 14 cubuclesios P^{pc} (u³ in o mut. P^x) 15 Hierosolimorum P V Iherosolimorum E, corr. ed. Rom. 16 Dirum peccatum] Dyrum praeuaricatorum V Dirum praeuaricorum E (corr. ed. Rom.) | peccatum + est ed. Rom.* | languorum E edd. | est² + animae ed. Rom.* 19 morem] amorem P 20 produxit VE edd. | captiuum V¹ s.l., om. E 21 excecavit codd. excoec. ed. Rom.* 22 spirituales F edd. 23 archae P fort. retinendum (cf. supra ad p. 287,5) 24 intelligamus E edd. 25 penam P E penam V, corr. ed. Rom.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Μέγα καὶ τὸ σφάλμα καὶ ἡ κατάκρισις.

Ha. 289 Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Οὐκοῦν ἕκαστος ὁ ἱερὸν ἐκβάλλων ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ καταστρέφων τῷ αὐτῷ ὑποπίπτει ἐπιτιμίῳ.

Πετρωνᾶς ὁ ἐνδοξότατος πατρίκιος εἶπε· Μέγα ἐπιτίμιον τοῦ Ναβουχοδονόσορ, ὅτι ἐξηλάθη τῆς βασιλείας καὶ ἑπτὰ ἔτη διέμεινεν ἐν ταῖς ἐρήμοις ὥσπερ βοῦς ἐσθίων τὰς βοτάνας.

Κοσμᾶς διάκονος νοτάριος καὶ κουβουκλείσιος ἀνέγνω·

Τοῦ ἀγίου Συμεὼν τοῦ Στυλίου τοῦ εἰς τὸ θαυμαστὸν ὄρος ἐπιστολὴ πέμπτη πρὸς τὸν βασιλέα Ἰουστίνον τὸν νέον

Τίς δώσει, ἀεισέβαστε καὶ ἀγαθὲ δέσποτα, τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὰς δακρύων ἐπὶ τῷ πενθῆσαι καὶ κλαῦσαι πικρῶς καὶ ἀφορήτως ἐν ὅλαις ταῖς ἡμέραις τῆς ἐλεεινῆς μου ζωῆς, ὅτι περ ἐπὶ τοῦ θείου ζήλου τῆς ὑμετέρας θεοστεφοῦς καὶ χριστιανικωτάτης βασιλείας τοιαῦτα ὑπὲρ πάντα λόγον ἀσεβείας τετόλμηται πεπράχθαι παρὰ τῶν ἀθέων καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀκαθαρσίαν ἀκαθάρτων καὶ βδελυκτῶν Σαμαρειτῶν τῶν τὰ λεγόμενα Κάστρα οἰκούντων πλησίον τῆς πόλεως Πορφυρεῶνος εἰς τὸν 15 σεπτὸν οἶκον ὃν τὸ θεάρεστον κράτος ἐκέλευσε κτίζεσθαι ἐκεῖσε; ἅπερ κατὰ λεπτόν γινώσεται ἡ ὑμέτερα θεοφύλακτος γαληνότης ἐκ τῶν σημανθέντων τῇ ἡμῶν ταπεινώσει παρὰ Παύλου τοῦ ὀσιωτάτου ἐπισκόπου τῆς αὐτῆς Πορφυρεῶνος, ἐκπεμφθέντων ἡμῖν παρὰ τοῦ μακαριωτάτου τῆς ἐφ᾽ ἡμῶν πατριάρχου, καὶ αὐτοῦ ἐπὶ τούτῳ σφοδρῶς ἀλγήσαντος – πῶς γὰρ οὐχί, ἡμερώτατοι αὐτοκράτορες; διότι καὶ ἀψύχους λίθους ἱκανὰ ἦν παρασκευάσαι ἐκβοῆσαι τὰ τοιαῦτα ἀσεβήματα ἅτινα αὐτοῦ 20 οφείθεάσαστο ὁ εἰρημένος ὀσιώτατος ἀρχιερεὺς. ὑπὲρ γὰρ θάνατον καὶ ἀπώλειαν λελόγισται τῇ ἡμῶν ταπεινώσει τὸ ὅλως εἰς ἀκοὰς ἡμῶν ἐλθεῖν τοιαύτην ἀσεβειαν ὑπερβάλλουσιν πᾶσαν βλάσφημον πρᾶξιν, τετολμημένην εἰς αὐτὸν τὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα θεὸν λόγον καὶ εἰς τὴν παναγίαν ἐνδοξον θεομήτορα καὶ τὸν πάν- 25 σεπτον καὶ τίμιον σταυρὸν καὶ εἰς τοὺς ἀγίους αὐτοῦ. διὸ ὑπομιμνήσκοντες ἀναφέροντες ἐπὶ τὰς θείας ὑμῶν ἀκοὰς ὅτι, εἰ οἱ πανευσεβεῖς τῶν καλλινίκων ὑμῶν νόμοι παρακελεύονται εἰκόνας βασιλέως ἐνυβριζομένης θανάτῳ ἐξαισίῳ καὶ πανολεθρίῳ

5–6 cf. Dan. 4,31–33a 10 cf. Ier. 8,23

8–540,6 Sym. Styl. Iun. (?) epist. ad Iust. (CPG 7366), PG 86,2, 3216–3220 (ex Actis Nicaenis = La.-Co.); cf. Van den Ven, Les écrits p. 2–7; Speck, Wunderheilige und Bilder p. 200–210

HV T M 8–9 ~ Nicet. n. 26 (continuatur infra l. 27) 27–538,4 εἰ – τετολμηκότες ~ Nicet. n. 26 27–538,4 οἱ – φιλανθρωπίας = Pa f. 264^r, Ma f. 12^r

1 ἀγία om. V | Μέγα καὶ] Μετὰ ed.Rom.* 2 ἀγιώτατος om. V | τῆς + ἱερᾶς HV 3 μεταστρέφων H 4 ὁ ἐνδοξότατος om. V | Μέγα + τὸ M 5 καὶ om. V 7 νοτάριος om. V 8 Τοῦ ἀγίου om. Ma | Συμεῶνος Pa | τοῦ Στυλίου om. Pa Nicet. | ἐν τῷ θαυμαστῷ ὄρει Ma Nicet. 8–9 ἐπιστολὴ – νέον om. Nicet. 8 ἐπιστολὴ πέμπτη] ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πεμφθείσης Pa Ma, om. V 9 Ἰουστινιανὸν Pa, cf. LC et *Hadr. (sed Ἰουστίνον tradunt etiam Ma et Nuth. l. 984) | τὸν νέον om. Pa Ma (cf. Nuth. et LC *Hadr.) 10 πηγὴν V (ex Sept.?) 11 τῷ] τὸ H 12 ὅπερ V 13 πεπράχθαι om. H 16 ἐκεῖ T edd. 19 ὑμῖν M | ἔω T 20 ἡμερώτ(α)τ(ε) αὐτοκράτ(ορ) HV (prob.), sed cf. infra p. 538,10 21 παρασκευάσαι HV | ἐκβοῆσαι V 21–22 αὐτοψ' (sic) H T αὐτοψὶ ed.Rom.* ex Vc^mg (Bonafides) 22 θανάτου καὶ ἀπωλείας V 23 ἀσεβεία ed.Rom.* 24 πᾶσαν om. Vc edd 25 καὶ² + εἰς V 26–538,4 διὸ – φιλανθρωπίας] haec in Actis interpolata esse censet Speck, Wunderheilige und Bilder p. 210, sed cf. Pa Ma et LC *Hadr. 26 διὸ + καὶ H M 27–28 οἱ – παρακελεύονται om. Nicet. 27 τῶν καλλινίκων] καὶ καλλινικοί Pa 28 ὑβριζομένης V | πανολέθρῳ Ma

Sancta synodus dixit: Magna culpa et magna damnatio.

Sanctissimus patriarcha dixit: Ergo unusquisque qui sacrum eicit de ecclesia et subuertit eidem poenae succumbit. Ha. 290

Petronas gloriosissimus patricius dixit: Magna poena Nabuchodonosor fuit, quia
5 expulsus est de regno et septem annis mansit in desertis sicut bos comedens herbas.

Cosmas diaconus notarius et cubuclesius legit:

Sancti Symeon Columnalis qui in mirabili monte fuit epistola quinta ad imperatorem
Iustinum iuniorem

10 *Quis dabit*, semper auguste et bone domine, *oculis meis fontes lacrimarum* ad lugendum et flendum amare et intolerabiliter omnibus diebus miserae uitae meae, quia sub diuino zelo uestri deo redimiti et christianissimi imperii tales extra omnem rationem impietates agi praesumuntur ab his qui sine deo sunt, Samaritis uidelicet qui supra omnem inmunditiam polluti et exsecrandi consistunt quique habitant ea quae dicuntur 15 Castra iuxta ciuitatem Porphyreona, in uenerabili domo quam deo placabile imperium uestrum iussit illic aedificari? quae subtiliter sciet uestra diuinitus conseruanda tranquillitas per ea quae significata sunt humilitati nostrae a Paulo sanctissimo episcopo eiusdem Porphyreonis et missa sunt nobis a beatissimo orientis patriarcha, qui et ipse super hoc uehementer doluit – quanto magis mansuetissimi principes, praesertim cum et inanimatos lapides huiusmodi impietates facere sufficerent exclamare 20 quas in praesentia uidit praedictus sanctissimus pontifex. etenim super mortem et perditionem reputatum est ab humilitate nostra quod quoquomodo ad auditus nostros uenerit talis impietas quae superexcedit omnem actionem blasphemam, praesumptam in ipsum dei uerbum quod propter nos incarnatum est et in sanctissimam ac gloriosam dei genitricem atque in uenerabilem et pretiosam crucem necnon et in 25 sanctos eius. propter quod commemorantes suggerimus diuinis auribus uestris,

25–539,6 propter – misericordia ~ LC IV 5 p. 497,22–26 (= IV Capit. p. 486,21–24) = *Hadr. p. 21,29–34 (In actione quinta. Capitulo XVI): Quod epistola (epistolam Hadr.), quam illi sancti Symeonis (Symeoni Hadr., corr. Hampe) Stilite dicunt, missa ad Iustinianum imperatorem multum distet a diuinis scripturis sive a (om. Hadr.) sanctorum patrum documentis in eo, quod ait prefato imperatori: „Pro quibus commemorantes referimus (referuimus Hadr.) diuinis uestris auribus”, sive in eo, quod eidem (idem Hadr.) imperatori misericordia uti prohibuerit. cf. Hadr. p. 22,2–9 (uide infra) 25–541,2 propter – regnat cf. LC IV 5 p. 498,11–21 (praecedunt p. 497,29–498,11 uerba Unde timendum est, ne epistola, quam illi cuiusdam sancti Symeonis dicunt, ex qua testimonia ad suum errorem stabilendum adducunt, non uerba sint uiri sancti, sed cuiusdam machinamenta uersuti. ... Non enim nos ex eius textu amplius uspiam legisse meminimus, nisi id, quod ab illis in eorum codice taxatum reperimus. Quod quidem quamvis sensuum uerborumque uenustate careat et insulsum nescio quid rusticumve redoleat, libet tamen nobis ita id texere,

P VE 25–539,6 ~ LC, *Hadr. 25 propter – uestris ~ LC

3 pene P V pene E, corr. ed. Rom. 4 magnam poenam F edd. | pena V pena E | Nabuchodonosor + passus F edd., sed cf. gr. 5 comedens V conmedens E 7 Simeon E Symeonis F ed. Reg. * Simeonis ed. Rom. 8 Iustianum (sic) P^{pc} (a P² s.l.) 11 uestro VE (corr. ed. Rom.) | Deo coronati ed. Rom.^{ms} (a Deo coronati Hard.^{ms}), sed cf. e.g. p. 283,4 | talia ed. Rom. * 12 impietatis ed. Rom.^{corr} * | uidelicet + et VE (corr. ed. Rom.) 14 Porphyreona P: Porphyreonam V Porphuronam E Porphyreonam ed. Rom. Porphyreonem ed. Reg. * 17 Porphyreonis V Porphuronis E (corr. ed. Rom.) 18 quanto magis ~ πῶς γὰρ οὐχί? („g. quid ni enim mans.” ed. Rom.^{ms}), Anast. uerborum constructionem et sensum mutauit 19 facere] facile P^{pc} (cere sublin. et cile superscr. P^c), sed cf. gr. 21 quoquomodo P^{pc} ed. Rom.: quomodo P^{pc} (quo superscr. P^c) VE 23 in¹ + id VE edd. | dei] domini P 24 et¹] ac F edd. | crucem P: cruce V, om. E (corr. F²)

παραδίδοσθαι τοὺς τοῦτο ἐπιχειρεῖν τολμῶντας, πόσης ἄρα ἄξιοι εἰσι καταδίκης εἰς
 ἀπώλειαν οἱ εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς παναγίας ἐνδόξου θεοτόκου
 μετὰ πάσης ἀλέκτου ἀναιδείας καὶ ἀσεβείας — καὶ διὰ τὸ ὑπερβάλλον κακὸν οὐκ
 ἔχω τί εἰπεῖν — τοιαῦτα τετολμηκότες, μηδεμιᾶς εἰς αὐτοὺς γινομένης φιλανθρωπίας;
 ὅθεν δυσωποῦμεν τὸ καλλίνικον ὑμῶν κράτος μὴ ποιῆσαι ἔλεος εἰς τοὺς τοῦτο
 La.-Co. 352 τετολμηκότας μῆτε φείσασθαι αὐτῶν μῆτε τὴν οἴανουσιν παράκλησιν ἢ ἀπολογίαν
 δέξασθαι περὶ αὐτῶν, ἵνα μὴ καὶ εἰς ἄλλο τι τραπῶσι, καθὼς ἤδη θεωρίαν ἑωρα-
 κῶς ἤμην δηλώσας τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ θεοτιμήτῳ πατριάρχῃ,
 σημάνας ἐν τῷ τέως παρ' ἑαυτῷ ἔχειν. οὐ γὰρ ἔκρυπεν ἀφ' ἡμῶν ὁ θεὸς τὰ
 διαβούλια αὐτῶν. ὅθεν πεπληροφόρημαι, ἀεισέβαστοι αὐτοκράτορες, ὅτι οὐχ
 ὑπενέγκοι βαστάσαι ἢ ὑπὸ τῆς μεγαλειότητος αὐτοῦ ἔλλαμπομένη θεοστήρικτος
 ὑμῶν καρδιά τὴν τοσαύτην τῆς ἀτιμίας ἀτοπίαν, ἣν οὐδέποτε μέχρι τοῦ νῦν ἀκη-
 κόαμεν, τάχα δὲ οὔτε ἄλλος χριστιανός. ἀλλ' ἐνορκῶ ὑμᾶς, δέσποτα, κατὰ τοῦ
 Ἐμμανουὴλ θεοῦ ὑψίστου, μὴ ἀναμεῖναι μῆτε πρὸς μικρὸν τοῦ γενέσθαι τὴν πρέ-
 15 πουσιν ἐκδίκησιν, κελεῦσαι δὲ ἐκζητηθῆναι καὶ τὰ ἐν τῷ φρέατι γεγονότα παρὰ
 τῆς ὑπερβαλλούσης αὐτῶν παγκακίστου πονηρίας κατὰ τὴν ὕφην τῆς πρὸς τὴν
 ἡμῶν μετριότητα ἐπιστολῆς, μὴ προσδεχομένης τῆς ἡμερωτάτης ὑμῶν δεσποτείας,
 εἰ ἴσως δόξουσιν τινες ὑποσπεῖρειν ἀκαίρους λόγους ὡς δεσποινικῶν αὐτῶν ὄντων,
 Ha. 292 τοῦ θεοῦ τοῦ δεδοκότος ὑμῖν τὸ κράτος οὕτως ὑπὲρ πᾶσαν ἀσέβειαν ἐνυβρισθέν-
 τος· ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ αὐτῶν φόβον ἔχωσι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ἐπαράτου καὶ
 20 ἀφωρισμένης αὐτῶν βιώσεως· οὓς καὶ ἀποδέξεται τὸ συγγενὲς αὐτῶν σκότος εἰς
 Rom. 546 τὴν καταδίκην τοῦ μέλλοντος αὐτοὺς κατεσθῆναι ἀσβέστου καὶ ἀφεγγοῦς πυρός· καὶ
 καταθεματίσει αὐτοὺς εἰς τὰ καταχθόνια τῆς ἀβύσσου αὐτὸ τὸ πανάγιον καὶ παν-
 τοδύναμον πνεῦμα Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμε-
 νον τοῦ ἀπολέσθαι αὐτοὺς εἰς ἀπέραντον ἀπώλειαν. τοῦτον γὰρ τὸν ζῆλον 25

10–15 πεπληροφόρημαι — ἐκδίκησιν ~ Νουθεσία γέροντος l. 984–990 Mitsides (p. XXXV–XXXVI Melioranskij)
 20–540,2 ὅπως — θεὸν ~ Νουθεσία γέροντος l. 992–999 Mitsides (p. XXXVI Melioranskij)

HV T M 6 φείσασθαι dehinc litterae codicis H, cum damnis affectus sit, multis locis incertae uel omnino
 euanidae sunt 10–15 ~ *Nuth.* 20–540,2 ~ *Nuth.*

1 παραδίδονται οἱ τοῦτο ἐπιχειρεῖν τολμῶντες *Nicet.* | ἄρα V 1–2 εἰς ἀπώλειαν om. *Nicet.*
 2 παναγίας] παναχράντου *Nicet.* | ἐνδόξου om. *Pa Ma Nicet.* 3 ἀλέκτου om. *Pa Ma Nicet.*
 3–4 ἀναιδείας — τετολμηκότες] ἀναιδείας τοῦτο ποιοῦντες *Nicet.* et des. 4–5 τετολμηκότες — τοῦτο iter.
 M, exp. M* 4 μηδεμιᾶς — φιλανθρωπίας] μηδεμία εἰς αὐτοὺς γένηται φιλανθρωπία *Pa Ma* et des. | „ἴσ.
 αὐτάς” ed. Rom. ms | γενομένης T edd. 10 ὅθεν ed. Rom. (cf. lat.): ὅπερ codd. | αὐτοκράτορες ἀεισέβαστοι
 V ἀεισέβαστε αὐτοκράτορ *Nuth.* 11 ὑπενέγκῃ M *Nuth.* | ὑπὸ — ἔλλαμπομένη om. V 12 ὑμῶν] σου
Nuth. | ἀτιμίας ἀτοπίαν] ἀτοπίας ὕβριν *Nuth.* 13 οὔτε] οὐδὲ *Nuth.* | ὑμῖν *Nuth.* | δέσποτα om. V
 14 θεοῦ + τοῦ V M *Nuth.* 15 ἐκζητηθῆναι] ἐκδικηθῆναι M 17 ἡμερωτάτης om. V | ὑμῶν] ἡμῶν V
 18 δεσποινικῶν (i.e. βασιλικῶν) M: δεσποινιακῶν V T edd. (incertum in H) 19 τοῦ τὸ κράτος ὑμῖν δεδω-
 κότος H | οὕτως] ὄντως T 19–20 ὑβρισθέντος M 20 ὅπως] ἵνα *Nuth.* | αὐτῶν om. *Nuth.* | ἔχουσιν
Nuth. | πάσας τὰς ἡμέρας om. *Nuth.* 21 ἀφωρισμένης] ἀθέσμου H | ὑποδέξεται V 22 κατεσθῆναι
 αὐτοὺς H | αὐτοῦς] αὐτοῖς V | καὶ ἀφεγγοῦς om. H 24–25 τὸ — ἐκπορευόμενον om. *Nuth.*, fort.
 delendum 25 ἀπέραντον] παντελεῖ V

quoniam piissimae bonarum uictoriarum uestrarum leges iubent imagine imperatoris iniuriis lacescita morti supremae ac perniciosissimae tradendos qui hoc conari praesumpserunt, quanta putas digni sunt damnatione in perditionem qui in imaginem filii dei et sanctissimae ac gloriosae dei genitricis cum omni incessabili impudentia et
 5 impietate – et propter nimiam malitiam non habeo quod dicam – talia praesumentes, nulla in eis facta misericordia? unde obsecramus uictoriosissimum imperium uestrum, ne faciat misericordiam in eos qui hoc agere ausi sunt neque parcat eis neque qualemcumque postulationem uel rationem super illis accipiat, ne et in aliud quid uertantur, sicut iam uisum uideram indicans Augusto mense sanctissimo et
 10 [significans] deo honorabilissimo patriarchae, significans interim hoc apud se seruandum. neque enim abscondit a nobis deus cogitationes eorum. unde certus sum, semper augusti imperatores, quod non sufferat deo confirmatum cor uestrum, quod ab ipsius est magnitudine illustratum, tantam inhonorantiae procacitatem quam nunquam huc usque audiuius, fortassis autem nec alius quisquam christianorum. sed
 15 adiuro uos, domine, per Emmanuhel deum excelsum, ne sufferatis saltem ad modicum quid faciendi decentem uindictam, sed iubeatis exquiri etiam illa quae in puteo facta sunt a nimia eorum et pessima nequitia, secundum tenorem epistolae quae ad nostram mediocritatem transmissa est, minime permittente mansuetissima dominatione uestra, si forte putauerint quidam subseminare importunos sermones, cum
 20 quasi dominicae sint potestatis, deo qui dedit uobis imperium taliter super omnem impietatem iniuriis affecto; ut et ceteri eorum timorem habeant cunctis diebus maledictae ac segregatae uitae ipsorum; quos et suscipient cognatae tenebrae suae in damnationem cineris qui comessurus est illos et ignis qui non splendeat; et catathematizabit eos in inferioribus abyssi ipse sanctus et omnipotens spiritus Iesu Christi
 25 domini nostri qui ex patre procedit ad perdendum illos in infinitam perditionem.

La.-Co. 351

Ha. 291

Rom. 546

PL 129, 354

ut constat nos in eorum codice reperisse. Dicunt enim praefatum sanctum Symeonem, cuius vita nobis et praedicatio manet ignota, pro quibusdam Samaritanis imaginibus iniuriam inferentibus Iustiniano imperatori taliter scripsisse): „Pro quibus commemorantes referimus divinis vestris auribus”; et iterum: „Non habeo quod dici talia praesumentes, ne una in eis facta humanitate, quatenus precamur victoriosam uestram fortitudinem, ne faciat misericordiam in eis, qui hoc praesumpserunt, neque parcere illis neque quodlibet rogam aut responsum suscipere pro illis”; et post pauca: „Sed coniuro uos, Domine, per Emmanuhel Deum excelsum non morari neque ad modicum fieri decentem vindictam”; et iterum: „Quos et suscipiet propinquitates eorum tenebra in condemnationem, qui expectat eos consumere inextinguibilem et tenebrosam ignem et anathematizet eos in inferiora abyssi ipse sanctus et omnipotens spiritus Iesu Christi Domini nostri, qui ex Patre procedit, ad perdendum illos in infinita perditione”; et post pauca: „In ipso, qui conregnat pietati uestrae.” cf. Freeman p. 7–8

14–16 sed – uindictam ~ Hadr. p. 22,6–7: De vero misericordie uti prohibente non ita est, sed petens non morari neque et (ad con. Hampe) modicum, fieri decentem vindictam sanctus ille poposcit.

P VE 5–8 non – accipiat ~ LC 14–16 sed – uindictam ~ LC, Hadr. 22–25 quos – perditionem ~ LC

1 quoniam + si ed. Rom.* non male (cf gr.) | piissime VE 2–3 praesumpserint V praesumpserint E edd. 3 in imagine V inima igne (sic) E (corr. F²) 4 incessabili] indicibili ed. Rom.^{ms}; Anast. ἀλήκτου legisse uel intellexisse uidetur | impudentia P 8 ne et] nec E ne ed. Rom.* 9 sicuti VE edd. | uisu ed. Rom.* (uisum ~ θεωρίαν; cf. p. 391,4) | uideram indicans male uertit ἑωρακώς ἤμην δηλώσας (ἤμην spectat ad δηλώσας) 10 significans¹ – significans²] significans bis habent codd., corr. F² | deo] a deo ed. Rom.* 13 ab om. E edd. 13–14 numquam V (abbr. E) 15 domini P^{pc} (i P^c s. l.) | Hemanuel E Emmanuel ed. Rom.* | deum excelsum ed. Rom., cf. LC: dei excelsi codd. 21 eorum F²: earum codd. 23 cineris ~ ἀσβέστου (cf. Gloss. et ThLL s. u. asbestos) minus apte] uermis F² edd. (cineris La.-Co.^{ms} ex P) | comessurus VE comesturus ed. Rom.* | non om. ed. Rom.* (non La.-Co.^{ms} ex P) 23–24 catathematizabit V: catathematizabit (sic) P (unde La.-Co.^{ms}) cathematizauit E anathematizabit F edd.

ἐνδεικνύμενοι σπουδαίως, θεοφύλακτοι τροπαιοῦχοι, εἰς αὐτὸν τὸν συμβασιλεύοντα τῇ εὐσεβείᾳ ὑμῶν μονογενῇ θεὸν ὑπὲρ τὴν τοῦ Ἀβραάμ θυσίαν ἀποδεχθήσεσθε παρὰ τῆς αὐτοῦ παντεπόπτου θεότητος. καὶ ἔσται ἐπὶ πλείω εὐλογημένη καὶ μεγαλυνομένη τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ἡ φιλόχριστος ὑμῶν βασιλεία ὑπὲρ πάσας τὰς ἔμπροσθεν βασιλείας. ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. 5 ἁμήν.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Οἴδατε ποίαν ἀπόφασιν ὁ πατήρ παρέστησεν.

Ma. 164 Βασίλειος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπε· Καὶ συγχωρήσεως ἀναξίους αὐτοὺς ἔκρινεν. 10

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπεν· Εὐδελόν ἐστι πᾶσιν ὅτι οἱ Σαμαρεῖται χεῖρονες τῶν ἄλλων αἰρετικῶν εἰσι, καὶ ἡ αἵρεσις αὐτῶν λίαν ἀπόβλητος καὶ κίβδηλός ἐστι καὶ μακρὰν τῆς χάριτος. ὥστε ἀπέδειξεν ὁ λόγος ὅτι οἱ τὰς σεπτὰς εἰκόνας καταστρέφοντες χεῖρους εἰς τούτων. ἱκανὸν δέ ἐστιν ὀνομάσαι αὐτοὺς Σαμαρείτας. 15

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου εἶπεν· Ἐγὼ μὲν τοὺς εἰκονοκλάστας χεῖρους τῶν Σαμαρειτῶν ἡγοῦμαι, ὅσον ἐκεῖνοι ἐν ἀγνοίᾳ δι-επράξαντο ἄλλότριοι ὄντες τοῦ χριστιανισμοῦ, οὗτοι δὲ ἐν γνώσει πεποιήκασιν καὶ ἀνάξιοι εἰσιν ἀπολογίας. ὥς γὰρ γέγραπται, ὁ γνούς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ μὴ ποιῶν δαρήσεται πολλάς. 20

La.-Co. 353 Νικόλαος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κυζίκου εἶπε· Καγὼ ὁ ἐλάχιστος τῆς ὑμῶν ὀσιότητος βίβλον ἐπάγομαι τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης καὶ ἀξιῶ ἀναγνωσθῆναι.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἀναγνωσθήτω.

Καὶ λαβὼν Δημήτριος ὁ εὐλαβέστατος διάκονος καὶ σκευοφύλαξ ἀνέγνω· 25

19–20 Lc. 12,47

(H)VTM

2 τῇ – ὑμῶν] τῇ ὑμῶν εὐσεβείᾳ M ὑμῖν H | μονογενῇ om. H 3 αὐτοῦ] τοῦ M | ἔσεται M | πλείων V M 5 τῶν αἰώνων om. V 7 Ὁ πατριάρχης ἔφη V 9 ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. V 10 αὐτοὺς ante ἀναξίους M, om. V 11 ὁ εὐλαβέστατος om. V | μοναχός] πρεσβύτερος μοναχός M 12–15 Εὐδελόν – Σαμαρείτας] locus difficilis, quem Speck, Wunderheilige und Bilder p. 209 (cf. id., Interpolationen p. 114) posteriore aetate insertum esse arbitratur, sed cf. LC et *Hadr. 12 Σαμαρείται V | χεῖρους V | εἰσι om. H 13 καὶ κίβδηλός om. V | κίβδηλη ἐστὶ H T edd. | καὶ – χάριτος om. V 14 ὥστε] ὥς δὲ proposuit Dubielzig 16 ὀσιώτατος – Κωνσταντίας om. V 17 ἐκεῖνοι + μὲν M | ἐν] καὶ ed. Rom.* 19 γὰρ] δὲ M | ὁ] καὶ ὁ H ὁ γὰρ M 20 καὶ μὴ ποιῶν HV (cf. N.T.): om. T M (cf. lat.) | ποιῶν + αὐτὸ H 21 ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. V, ὁ ὀσιώτατος om. M 21–22 τῆς ὑμῶν ὀσιότητος om. V 22 ὀσιότητος] ὀσιωτάτης συνόδου H | βιβλίον M | ἐν ἀγίοις] ἀγίου M 24 ἀγία om. V 25 Καὶ λαβὼν om. V | ὁ εὐλαβέστατος om. V

hunc enim zelum uobis strenue, deo conseruandi [et] triumphatores, in ipsum qui cum pietate uestra regnat unigenitum demonstrantibus deum super sacrificium Abrahæ suscipietur ab eius cunctorum inspectrice deitate. et erit per amplius benedictum potentia uirtutis eius et magnificatum Christo dilectum imperium uestrum
 5 super omnia præcedentia regna. quoniam ipsi est gloria in saecula saeculorum. amen.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Nostis qualem sententiam exhibuerit pater.

Basilus sanctissimus episcopus Ancyrae dixit: Etiam indulgentia indignos eos Ma. 163 iudicauit.

10 Iohannes reuerentissimus monachus et uicarius orientalium pontificum dixit: Liqueat omnibus quia Samaritae peiores sunt aliis hereticis, et heresis eorum nimis eicienda et praua est et a gratia omnino longinqua. itaque ratio demonstrat quoniam hi qui uenerabiles iconas subuertunt deteriores sunt istis. dignum ergo est nominare illos Samaritas.

15 Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: Ego quidem imaginum infractores tanto peiores Samaritis arbitror, quanto illi ignoranter egerunt, cum essent alieni a christianismo, isti uero scienter fecerunt et idcirco indigni sunt satisfactione, sicut scriptum est, et *qui nouit uoluntatem domini sui uapulabit multis*.

Nicolaus sanctissimus episcopus Cyzici dixit: Et ego minimus sanctitatis uestrae
 20 librum defero sancti patris nostri Iohannis episcopi Thessalonicae et postulo recitari. La.-Co. 354

Sancta synodus dixit: Recitetur.

Et accipiens Demetrius reuerentissimus diaconus et sceuophylax legit:

11–13 Liqueat – istis cf. LC IV 6 p. 505, 1–4 (= IV Capit. p. 486, 25–27) = *Hadr. p. 22, 22–26 (In eadem [i.e. quinta] actione. Capitulo XVII): De eo, quod omnibus hereticis Samaritanos deteriores et Samaritanis deteriores eos dicunt, qui imagines destruunt, cum parentes (parentibus Hadr., corr. Hampe) eorum secundum illorum opinionem omnibus hereticis deteriores fuerint, qui utique (utrique Hadr., corr. Hampe) imagines destruxere.

P VE 1–2 in – regnat ~ LC

1 et *seclusi coll. gr.* | in + id VE 3 suscipiemini ed. Rom. non male (cf. gr.), sed Anast. ἀποδεχθήσεται legisse uideatur 8 Ancyra P, om. E spatio relicto | eos indignos ed. Rom.* 11 sint Pac (i in u mut. P^c) 12 a] ad Pac (d exp.) | ratio] oratio ed. Rom.*, sed ratio interpreti tribuendum 13 dignum ergo ~ ἱκανὸν δὲ? („g. satis autem est” ed. Rom.^{mg}) 17 christianissimo Pac (si eras.) E (corr. F²) 18 sicut + enim ed. Rom.* (cf. gr.), sed interpret uerbis et non facit omissis (uide infra) uerborum constructionem mutauisse uidetur | et (cf. gr. H) om. ed. Rom.* | sui + et non facit ed. Rom.* non male, sed cf. gr. T M 19 Et ego] Ecce E (spatio post ecce relicto) Ecce ego seruus F² edd.

Ἰωάννου ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης ἐκ τοῦ λόγου <κατὰ Ἑλλήνων>

οὗ ἡ ἀρχή· Μέχρι τότε πειράζων τὸν κύριον ἡμῶν καὶ θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν προσ-
εκαρτέρησεν ὁ ἐχθρὸς εἰς τὴν ἔρημον. καὶ μετ' ὀλίγα·

Ὁ Ἕλλην εἶπεν· Ὑμεῖς οὖν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἰκόνας οὐ γράφετε τοῖς ἁγίοις ὑμῶν
καὶ προσκυνεῖτε αὐτάς, καὶ οὐ μόνον τοῖς ἁγίοις, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ θεῷ ὑμῶν; 5
οὕτως οὖν νόμιζε καὶ ἡμᾶς τὰ βρέτη περιθάλλοντας οὐκ αὐτὰ προσκυνεῖν, ἀλλὰ
τὰς δι' αὐτῶν θεραπευόμενας ἀσωμάτους δυνάμεις. Ὁ ἅγιος εἶπεν· Ἀλλ' ἡμεῖς
εἰκόνας ἀνθρώπων γεγεννημένων, τῶν ἁγίων δούλων τοῦ θεοῦ καὶ σωματοφόρων,
ποιοῦμεν εἰς τὸ μεμνησθαι αὐτῶν καὶ τιμᾶν αὐτούς, καὶ οὐδὲν ἀπεικὸς ἐργαζόμεθα
Rom. 547 γράφοντες αὐτοὺς οἷοι καὶ γεγόνασιν. οὐδὲ γὰρ πλαττόμεθα καθ' ὑμᾶς οὐδὲ ἀσω- 10
μάτων τινῶν σωματικούς χαρακτηῖρας δεικνύομεν, ἀλλὰ καὶ προσκυνοῦντες οὐ τὰς
εἰκόνας, ὥς καὶ σύ προεῖπες, ἀλλὰ τοὺς διὰ τῆς γραφῆς δηλουμένους δοξάζομεν, καὶ
τούτους οὐχ ὥς θεούς — μὴ γένοιτο —, ἀλλ' ὥς γνησίους δούλους καὶ φίλους θεοῦ
καὶ παρρησίαν ἔχοντας πρεσβεύειν ὑπὲρ ἡμῶν. τοῦ δὲ θεοῦ εἰκόνας ποιοῦμεν,
λέγω δὴ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καθὼς ὥφθη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ 15
τοῖς ἀνθρώποις συνεστράφη, τοῦτον γράφοντες καὶ οὐχ ὥς νοεῖται φύσει θεός. ποῖα
γὰρ ὁμοιώσις ἢ ποῖον σχῆμα τοῦ ἀσωμάτου καὶ ἀσχημάτου λόγου τοῦ πατρὸς;
Ha. 293 πνεῦμα γὰρ ὁ θεός, ὥς γέγραπται, τούτεστιν ἡ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος
φύσις. ἀλλ' ἐπεὶ εὐδοκία τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς κατελθὼν ὁ μονογενὴς αὐτοῦ υἱὸς
καὶ θεὸς λόγος ἐξ οὐρανῶν ἐσαρκώθη διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν ἐκ πνεύματος ἁγίου 20
καὶ τῆς ἀχράντου παρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας, τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ γράφο-
μεν, οὐχὶ τὴν ἀσώματον θεότητα. Ὁ Ἕλλην εἶπεν· Ἔστω τὸν θεὸν λόγον ὥς
Ma. 165 ἐνανθρωπήσαντα εἰκονογραφεῖτε, τί περὶ τῶν ἀγγέλων φατέ; καὶ αὐτοὺς γὰρ ζω-
γραφεῖτε ὥς ἀνθρώπους καὶ προσκυνεῖτε καίτοι μὴ ὄντας ἀνθρώπους, ἀλλὰ νοερούς
καὶ ἀσωμάτους λεγομένους τε καὶ ὑπάρχοντας. οὕτω νόμιζε καὶ τοὺς παρ' ἡμῖν 25
τιμωμένους θεοὺς διὰ τῶν ἀγαλμάτων θεραπεύεσθαι, μηδὲν ἄτοπον ἡμῶν διαπρατ-
τομένων, ὥσπερ οὐδὲ ὑμῶν ἐπὶ τῶν γραφομένων ἀγγέλων. Ὁ ἅγιος εἶπε· Περὶ
τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ τῶν ὑπὲρ τούτους ἁγίων δυνάμεων — προσθή-
σω δὲ καὶ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων — νοερούς μὲν αὐτοὺς ἢ καθολικὴ
καὶ ἀποστολικὴ γινώσκει ἐκκλησία, οὐ μὴν ἀσωμάτους πάντη καὶ ἀοράτους, ὥς 30

2–3 cf. Mt. 4,1–2; Mc. 1,12–13; Lc. 4,1–2 15–16 ὥφθη — συνεστράφη Bar. 3,38 18 Ioh. 4,24

1–544,17 Ioh. Thess. serm. c. gent. (CPG 7923) p. 196–197 Gallandius (ex Actis Nicaenis); cf. „Act. VIII” 417 A 9–11, ubi titulus Ἰωάννου ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης ἐκ τῶν γραφέντων αὐτῷ λόγων κατὰ Ἑλλήνων adfertur; cf. M. Jugie, EO 25, 1922, 296–297; Thümmel, Frühgeschichte n. 64 27–544,7 cf. Bas. spir. (CPG 2839) c. 16,38,47–52 Pruche; Athanasii et Methodii locos similes adfert Lampe s.u. ἄγγελος C 2–3

(H) V T M 1–544,17 = Pa f. 265^v–266^r

1 Ἰωάννου — Ἑλλήνων] Ἰωάννου Θεσσαλονίκης nec plura V | Ἰωάννου] Κυριωάννου H (prob.) | κατὰ Ἑλ-
λήνων suppleui coll. „Act. VIII” 417 A 9–11 (uide app. font.) 2 οὗ ἡ ἀρχή om. Pa 2–3 Μέχρι — ἔρημον]
dubium an initium respondeat excerpto quod sequitur; cf. Jugie l.l. et Thümmel, Frühgeschichte p. 229
2 ἡμῶν — Χριστὸν] ἡμῶν Ἰησοῦν καὶ θεὸν τὸν Χριστὸν M | Ἰησοῦν + τὸν Pa 2–3 προσεκαρτέρησεν —
ἔρημον om. T edd. 4 Ὁ om. Pa 5 αὐτάς] αὐτοὺς T edd. | αὐτῷ om. V 6 βρέτη] εἰδῶλα H 7 τὰς
om. HV | ἀσωμάτων H 8 γεγεννημένας Pa 9–10 καί — αὐτοὺς om. HV 10 καὶ om. V 12 ὥς —
προεῖπες om. V 14 εἰκόνα HV Pa | ποιοῦμεν] προσκυνοῦμεν Pa 16 τοῦτον] τούτοις V | φύσις V |
ποῖα] ποῖα V Pa 19 ἐπειδὴ V Pa | αὐτοῦ om. V | υἱὸς om. La.-Co. Mansi 21 ἀχράντου om. Pa | καί
om. Pa 23 φατέ + ὅτι T edd. | γὰρ H M Pa (cf. lat.): om. V T edd. 23–24 ζωγραφεῖτε καὶ προσκυνεῖτε
ὥς ἀνθρώπους Pa 26 μηδὲν] μηδὲ + εἰς αὐτοὺς V 26–27 διαπλαττομένων Pa 27 οὐδὲ ἐπὶ τῶν
ἀγγέλων τῶν γραφομένων ὑμῶν V 29 δὲ om. V | τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς HV non male 30 καὶ ἀπο-
στολικὴ om. T edd. | ἐκκλησία γινώσκει V T edd. | καὶ ἀοράτους om. Pa

Iohannis episcopi Thessalonicae de sermone

cuius initium est: Vsque tunc dominum nostrum et deum Iesum Christum temptans perseueravit inimicus in heremo. Et post pauca:

Gentilis dixit: Vos ergo in ecclesiis imagines non pingitis sanctis uestris et adoratis
 5 illas, et non solum sanctis, sed et ipsi deo uestro? sic ergo aestima et nos simulacra circumfouentes non ea adorare, sed incorporeales uirtutes quae per illa placantur. Sanctus dixit: Sed nos imagines hominum factorum, sanctorum uidelicet seruorum dei et corpora ferentium facimus ad recordandum et honorandum eos, et nihil incongruum operamur pingentes eos quales et fuerunt. neque enim agimus secundum uos
 10 neque incorporealiū quorundam corporales characteres demonstramus, sed et Rom. 547 adorantes non imagines, ut etiam ipse praedixisti, sed eos qui per picturam indicantur glorificamus, et hos non ut deos – absit –, sed ut proprios seruos et amicos dei et PL 129, 355 fiduciam habentes intercedendi pro nobis. at uero imagines dei facimus, id est domini et saluatoris nostri Iesu Christi quemadmodum *uisus est super terram et cum*
 15 *hominibus conuersatus est*, hunc pingentes et non ut intelligitur natura deus. quae enim similitudo est uel qui habitus incorporei et sine schemate uerbi patris? *spiritus enim est deus*, ut scriptum est, id est sanctae et consubstantialis trinitatis natura. sed Ha. 294 quoniam beneplacito dei et patris descendens unigenitus filius eius et deus uerbum e caelis incarnatus est propter salutem nostram de spiritu sancto et intemerata uirgine
 20 ac dei genitrice Maria, humanitatem eius pingimus, non incorporealem deitatem. Gentilis dixit: Esto deus uerbum ut incarnatus depingitur, de angelis quid asseritis? Ma. 166 et ipsos namque depingitis ut homines et adoratis, quanquam homines non sint, sed intelligibiles et incorporeales et dicti et existentes. sic reputa et eos qui apud nos honorantur deos per statuas placari, nihil inconueniens nobis agentibus, quemadmodum
 25 nec uobis super depictis angelis. Sanctus dixit: De angelis et archangelis et sanctis uirtutibus quae super istos sunt – addam autem etiam nostras hominum animas –: intelligibiles quidem eos catholica et apostolica nouit ecclesia necnon et incorporeales omnino et inuisibiles, sicuti uos pagani fatemini, subtiles autem corpore

P VE

1 de sermone] cf. app. crit. gr. 2 nunc E edd. 3 perseuerat ed. Rom.* 6 circumfouentes ed. Rom. (cf. gr.): circumfouere codd. 7 Sanctus E: Sancta + synodus P V 9 operamus P^{ac} (s in r mut. P¹) | agimus ~ πλαττόμεθα? („gr. fingimus“ ed. Rom.^{mg}), Anast. fort. legit πλάττομεν 11 ipse] tu ed. Rom.* (ex gr.) 13 fiduciam ~ παρησίαν (cf. p. 447, 15 et Gloss.) 20 ac] hac V, om. F edd. | genetrice P | non om. P 24 adorantur P, sed cf. gr. | statuos P^{ac} (o exp., a P¹ s. l.) | conueniens P^{ac} (in add. P^c s. l.) 26 autem om. P, sed cf. gr. H T M 27 necnon et] non tamen ed. Rom.* 28 subtilis P^{ac} (in i² scr. e P^c) VE (corr. F²)

ὑμεῖς οἱ Ἕλληνες φατε, λεπτοσωμάτους δὲ καὶ ἀερώδεις ἢ πυρώδεις κατὰ τὸ γε-
 γραμμένον ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ
 φλέγον. καὶ τοῦτο πολλοὺς τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων φρονήσαντας εὐρίσκομεν·
 ὧν ἔστι Βασίλειος ὁ μέγας καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος καὶ Μεθόδιος καὶ οἱ ἄμφ’
 αὐτούς. μόνον γὰρ ὡς ἀληθῶς τὸ θεῖον ἀσώματον καὶ ἀπερίγραπτον, τὰ δὲ νοερά
 κτίσματα οὐ πάντῃ ἀσώματα καὶ ἀόρατα ὡς τὸ θεῖον· διὸ καὶ ἐν τόπῳ εἰς καὶ
 ἐμπερίγραφα τυγχάνουσιν. εἰ δὲ πού τις εὖροις ἀσώματος καλουμένους τοὺς ἀγγέ-
 λους ἢ δαίμονας ἢ ψυχάς, ὡς μὴ ὄντας ἐκ τῆς συμμίξεως τῶν ὑλικῶν τεσσάρων
 στοιχείων καὶ τοιαῦτα σώματα παχέα καὶ ἀντίτυπα οἷα ἡμεῖς περικείμεθα, οὕτως
 αὐτοὺς προσαγόρευσον· τῷ ὄντι γὰρ ὡς πρὸς ἡμᾶς ἀσώματοί εἰσιν, ὡς ὁραθέντες
 δὲ παρὰ πλειόνων αἰσθητῶς πλεονάκεις ἐν τῷ εἶδει τῶν οἰκείων αὐτῶν σωμάτων –
 ὠράθησαν δὲ ὑφ’ ὧν ἠνοιξεν ὁ θεὸς τοὺς ὀφθαλμούς – καὶ τόπῳ περιγραφόμενοι
 δείκνυνται μὴ ὄντες πάντῃ ἀσώματοι ὡς ἡ θεία φύσις. ἡμεῖς οὖν οὐχ ὡς θεοὺς,
 ἀλλ’ ὡς κτίσματα νοερά καὶ λειτουργοὺς θεοῦ καὶ μὴ κυρίως ὄντας ἀσώματος οὐχ
 ἁμαρτάνομεν γράφοντες τοὺς ἀγγέλους καὶ τιμῶντες. τὸ δὲ ἀνθρωποειδὲς γράφειν
 αὐτοὺς ἐκ τοῦ κατὰ συνέχειαν οὕτως αὐτοὺς ὁφθῆναι τοῖς ἐφ’ οὓς ἀπεστάλησαν
 ὑπὸ τοῦ μόνου θεοῦ γεγέννηται.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἐνωτισώμεθα τὸ ῥητὸν τοῦ πατρός,
 ὅτι ἐκεῖ μὲν Σαμαρεῖται τὰς εἰκόνας τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τῆς
 ἀχράντου αὐτοῦ μητρός κατέστρεψαν, ἐνταῦθα δὲ Ἕλληνες, ὡς μεμαθήκαμεν. ἀπ-
 ἔδειξε δὲ ὁ πατήρ ὅτι καὶ τοὺς ἀγγέλους δεῖ γράφεσθαι, ἐπειδὴ περιγραπτοί εἰσι
 καὶ ὡς ἄνθρωποι ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Naί, δέσποτα.

Στέφανος μοναχὸς ἀνέγνω·

Ἐκ τῆς διαλέξεως Ἰουδαίου καὶ Χριστιανοῦ

Ὁ Ἰουδαῖος λέγει· Ἐπέισθην εἰς πάντα καὶ πιστεύω τῷ ἐσταυρωμένῳ Ἰησοῦ
 Χριστῷ, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. σκανδαλίζομαι δὲ εἰς ὑμᾶς,

2–3 Ps. 103,4; cf. Hebr. 1,7

25–546,26 Anon. dial. Chr. et Iud. (excerpta uaria, ut uidetur); cf. Speck, Ich bin’s nicht p. 313–319; Thümmel, Frühgeschichte n. 74

10–13 τῷ – δείκνυνται cf. Ioh. Dam. exp. fid. (CPG 8043) c. 17,31–36 Kotter II

(H)VTM 25–546,26 = Pa f. 266^{r-v}

1 οἱ Ἕλληνες om. V 3 πατέρων ἡμῶν HV (uide supra) | φροντίσαντας V | εὐρίσκομεν] ἔγνωμεν M
 4 καὶ² + ὁ T + ὁ μέγας ed. Rom.* | οἱ om. Pa 4–5 ἀμφ’ αὐτούς] ἄλλοι V 6 πάντως V 7 τυγχάνει
 V | εὐρης V | καλουμένους post ἀγγέλους H, ante ἀσώματος V 8 συμμίξεως + αὐτῶν H 9 οἷα] ὅσα
 HV | ὑμεῖς M 10 προσαγόρευσον Pa (cf. lat.): προσηγόρευσαν HV T M | ἀσώματοί] ἀόρατοί ed. Rom.*
 11 δέ] δὴ V (prob.) | πλεονάκεις om. V | ἐν om. T edd. | οἰκείων om. V | ἀσώματων V Pa 12 ὠράθη-
 σαν – ὑφ’ om. V | ἠνοιξεν + αὐτὸς V 13 δείκνυνται M 15 τὸ] τῷ T | ἀνθρωποειδὲς Pa | γραφῆναι
 M 16 συνέχειν Pa | οὕτως om. M | τοῖς] τοὺς T Pa, om. V 17 γεγέννηται Pa 18–20 Ἐνωτισώμεθα
 – μεμαθήκαμεν] locus difficilis; forte quaedam quae praecesserant exciderunt 18 Ἐνωτισώμεθα] Ἀπέδειξε V |
 ῥητὸν + τοῦτο V 19 Χριστοῦ] ἡμῶν T edd. 20 αὐτοῦ om. Vc edd. 20–21 ὡς – ὅτι om. V
 22 ἐνεφάνισαν V 23 ἀγία om. V 25 Ἰουδαῖος + τε Pa 26 Λέγει ὁ Ἰουδαῖος V | πάντας Pa | Ἰησοῦ
 om. M 27 ἐστὶν post ζῶντος V

et aërios uel igneos secundum id quod scriptum est: *qui facit angelos suos spiritus et ministros suos ignem urentem*. et hoc multos sanctorum patrum nostrorum sensisse inuenimus. quorum est Basilius ille magnus et sanctae memoriae Athanasius atque Methodius et qui circa ipsos sunt. sola enim, ut ueraciter fateamur, diuinitas est
 5 incorporalis et incircumscrip̄ta, porro intelligibiles creaturae non omnino incorporeales et inuisibiles ut diuinitas sunt; propter quod et in loco sunt et circumscrip̄tae consistunt. porro sicubi reppereris incorporeos uocari angelos aut daemones aut
 10 animas, tanquam non existentes de commixtione materialium quattuor elementorum, sic eos noueris appellatos, cum <non> sint et ipsa corpora crassa et similia his quibus
 15 nos circumdamur, licet, ut uerius fateamur, ad comparationem nostri incorporei sint; at uero uisi sunt a plurimis crebro sensibiliter in specie propriorum corporum suorum – uisi sunt autem ab his quibus aperuit deus oculos – et loco circumscrip̄ti monstrantur, cum non sint omnino incorporei sicut diuina natura. nos ergo non ut deos, sed ut creaturas spiritales et ministros dei et non ut proprie incorporeos
 20 existentes pingentes et honorantes angelos non peccamus. porro in humana eos forma depingimus, eo quod frequenter sic apparuerint his ad quos missi sunt a solo deo effecti. La.-Co. 355
Rom. 548

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Auribus percipiamus dictum patris, quia ibi
 20 quidem Samaritae imagines domini et saluatoris Christi et intemeratae matris eius subuerterunt, hic autem pagani, ut didicimus. ostendit uero pater quod et angelos oporteat pingi, quoniam circumscrip̄ti sunt et ueluti homines apparuerunt multis. PL 129, 356

Sancta synodus dixit: Etiam, domine.

Stephanus monachus legit:

De disputatione Iudaei et Christiani

25 Iudaeus dicit: Credidi ad omnia, et credo crucifixo Iesu Christo, quia ipse est filius dei uiui. scandalizor autem in uos, o christiani, quia imagines adoratis. scriptura

P VE

1 et aërios] ethaerios P^{pc} (h add. P^c s.l.) et aereos ed. Rom.* | uel] et F edd. 6 et² om. E edd. 7 reppereris E reperis ed. Rom.* 9 non add. ed. Rom. (an mendum interpreti imputandum?) 10 incorporei] „g. inuisibiles” ed. Rom.^{mg}, sed cf. gr. | sint] sunt F edd. 11 at] aut P 14 spirituales VE edd. 17 „effecti redundat ex g.” ed. Rom.^{mg} (cf. gr. γεγενηται) 19 saluatoris + nostri Iesu F edd. 25 Credidi ~ Ἐπίσθην (cf. Vulg. Rom. 2,8) | ipse om. F edd. 26 o om. E edd.

ὡς χριστιανοί, ὅτι ταῖς εἰκόσι προσκυνεῖτε. ἡ γραφή γὰρ πανταχοῦ παραγγέλλει μὴ ποιεῖν ἑαυτοῖς γλυπτόν ἢ πᾶν ὁμοίωμα. Ὁ χριστιανὸς ἔφη· Θεῷ προσφάτω παραγγέλλουσί σε μὴ προσκυνεῖν αἱ γραφαὶ καὶ πᾶσαν ὁμοίωσιν μὴ προσκυνεῖν ὡς θεόν. αἱ γὰρ εἰκόνες ὧς θεωρεῖς πρὸς ὑπόμνησιν τῆς φιλανθρωπίας σωτηρίας γράφονται τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ σημαίνουσαι τὸ πρόσωπον. αἱ δὲ τῶν ἁγίων εἰκόνες ὡσαύτως ἐκάστου αὐτῶν τοὺς ἁγῶνας σημαίνουν τοὺς κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ τὰς νίκας αὐτῶν καὶ τοὺς στεφάνους. οὐ γὰρ, ὡς σὺ νοεῖς, θεοποιοῦντες αὐτὰς προσκυνοῦσιν οἱ χριστιανοί, ἀλλὰ ζήλω πυρούμενοι καὶ πίστει τὰς τῶν ἁγίων θεωροῦσιν εἰκόνas, μνήμην φέροντες τῆς τούτων θεοσεβείας, καὶ προσκυνοῦντες τὸν τῶν ἁγίων ἐπικαλοῦνται θεὸν λέγοντες· „εὐλογητὸς εἰ ὁ θεὸς τοῦδε τοῦ ἁγίου καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ὁ δὸς αὐτοῖς ὑπομονὴν καὶ ἁγιῶν τῆς σῆς βασιλείας· μετόχους ἡμᾶς ποιήσον αὐτῶν καὶ εὐχαῖς αὐτῶν διάσωσον ἡμᾶς.“ τὴν δὲ τοῦ σωτῆρος εἰκόνα θεωροῦντες καὶ προσκυνοῦντες πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ καρδίας ὁμμασι θεῷ τῷ τῶν ὅλων δεσπότη εὐχαριστοῦμεν τῷ καταδεξαμένῳ ἐν μορφῇ δούλου τὸν ἄνθρωπον λαβεῖν καὶ σῶσαι τὸν κόσμον καὶ ὁμοιωθῆναι ἡμῖν χωρὶς πάσης ἁμαρτίας κατὰ πάντα. οὐκοῦν οὐ τῇ ξυλινῇ εἰκόνι ἢ τῇ γραφίδι προσκυνοῦμεν ἢ σέβομεν, ἀλλὰ τὸν τῶν ὅλων δεσπότην Χριστὸν τὸν θεὸν δοξολογοῦμεν. πλήν, ἀδελφέ, δεῖξω σοι ὅτι καὶ Μωσῆς ὁ ταῦτά σοι νομοθετήσας ἐκελεύσθη, καθὼς γέγραπται, καὶ γλυπτὰ δύο σεραφίμ ἐποίησεν ἐπάνω ἱπτάμενα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν, ἔνθα οὐκ ἐξὸν ἦν τινι εἰσπορεύεσθαι εἰ μὴ μόνῳ τῷ ἀρχιερεὶ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ θυμιᾶν τὰ Ἁγία τῶν Ἀγίων. ὁμοίως δὲ καὶ τὸν ὄφιν τὸν χαλκοῦν χαλκούργημα χωνευτὸν δημιουργήσας καὶ κρεμάσας μέσον τῆς παρεμβολῆς ἔλεγεν· „ὅς ἂν δηχθῇ ὑπὸ ὄφεως, ἀτενιζέτω τῷ χαλκῷ ὄφει τούτῳ καὶ πιστευέτω ὅτι ἐστὶν ὁ ὄφης οὗτος δυνατὸς ἰάσασθαι αὐτόν, καὶ ἰαθήσεται.“ ὅρῳ πῶς ὁ παραγγέλλων Μωσῆς ὁμοίωμα μὴ ποιῆσαι ὁμοίωμα ἐποίησεν;

2 cf. Ex. 20,4; Deut. 5,8
18–22 Μωσῆς – Ἀγίων cf. Ex. 25,19–20; Hebr. 9,3–7; Leu. 16,34
12–25 ὁμοίως – ἰαθήσεται cf. Num. 21,8–9

2–3 Θεῷ – γραφαὶ cf. Ps. 80,10
15 ἐν – λαβεῖν cf. Phil. 2,7
18–22 Μωσῆς – Ἀγίων cf. Ex. 25,19–20; Hebr. 9,3–7; Leu. 16,34

16 ὁμοιωθῆναι –
22–25 ὁμοίως –

8–16 ἀλλὰ – πάντα cf. Anon. adu. iconocl. (CPG 8121; cf. Speck, Ich bin's nicht p. 579–635 et Alexakis p. 93–99), PG 96, 1360 B 10–13 et C 13 – D 4 = PG 109, 513 B 1–4 et C 5–10

(H)VTM

1 γὰρ om. V | πάντως ed. Rom.* ex Vc 2 ἑαυτοῖς + πᾶν Pa | πᾶν om. V 2–3 Θεῷ – προσκυνεῖν¹ om. V 3 σε] σοι Pa | προσκυνεῖν² + φάσι V (propter omissionem) 4 θεῷ VT | πρὸς] εἰς V | ὑμνησιν H 5 τοῦ + θεοῦ καὶ Pa | σωτῆρος] κυρίου H 5–6 σημαίνουσι V 6 ὡσαύτως – αὐτῶν om. V 7 ἁγῶνας] ἁγίους V | σημαίνουσαι T edd. 8 αὐτὰς – χριστιανοί] προσκυνοῦμεν nec plura V 9 ἁγίων] ὁσίων H (prob.) | θεωροῦσιν] ὁρῶμεν V θεωροῦντες Pa | εἰκόνας + καὶ προσκυνοῦμεν V 9–10 μνήμην – θεοσεβείας (cf. lat.)] μνήμην φέροντες εἰς τύπον θεοσεβείας M εἰς μνήμην φερόμενοι καὶ τύπον θεοσεβείας Pa 10 καὶ om. Pa | καλούμεθα V ἐκκαλοῦνται ed. Rom.* 11 εὐλογητὸς om. H 12 τῆς σῆς ἁγιῶν V 12–13 ποιήσον καὶ ἡμᾶς μετόχους αὐτῶν καὶ ταῖς αὐτῶν εὐχαῖς V 13–14 προσκυνοῦντες + καὶ V 14–15 πνευματικοῖς ὁμμασι καρδίας ὡς τὸν τῶν ὅλων θεὸν καὶ δεσπότην εὐχαριστοῦμεν Pa (cf. Alexakis p. 190) 14 θεὸν τὸν ... δεσπότην V | θεῷ post δεσπότη M 15 τὸν καταδεξαμένον V Pa | τὸν' – ἄνθρωπον] τὸν ἄνθρωπον om. HV 16 χωρὶς – πάντα] κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας V | πάσης om. HV | οὐκοῦν οὐ H T M: οὐ V οὐκοῦν Pa οὐκουν ed. Rom.* 17 τῶν ὅλων ante θεὸν H | τῶν om. ed. Rom. (ex Vc), corr. ed. Reg. 18 θεὸν + ἡμῶν V | ἀδελφέ] Ἰουδαῖε Pa (defendit Alexakis p. 190, sed cf. supra p. 544, 26–27) | Μωσῆς V Pa (euanidum in H) | ὁ om. V 19 σοι om. M | καθὼς] ὡς V | χερουβὶμ Pa (ex Sept.?), sed cf. lat. 20 ἱστάμενα Pa | ἦν om. Pa 21 τινι om. V | μόνον Pa | θυμιᾶν post Ἀγίων T edd. 22 τὸν χαλκοῦν ὄφιν V 23 καὶ ante ἔλεγεν add. V Pa 24 ἐστὶν post δυνατὸς V | ὁ om. ed. Rom.* 25 ὅπως V | Μωσῆς V M Μωσῆς Pa (incertum in H) | ὁμοίωμα om. V

quippe ubique praecipit *non facere* sibi quenquam *sculptile* uel *omnem similitudinem*. Christianus dixit: *Deum recentem* praecipunt te non adorare scripturae et omnem similitudinem non adorare ut deum. imagines uero quas uides ad recordationem benignissimae salutis pinguntur per saluatorem nostrum Iesum Christum Ma. 167
 5 effectae, incarnationis eius personam significantes. sanctorum autem imagines similiter uniuscuiusque ipsorum significant agones quos aduersus diabolum habuerunt et uictorias eorum atque coronas. non autem, ut tu intelligis, deificantes eas christiani Ha. 295
 adorant, sed zelo feruentes et fide sanctorum contemplantur imagines, memoriam ferentes horum dei cultus, et adorantes sanctorum inuocant deum dicentes: „benedictus es deus huius sancti ac omnium sanctorum, qui dedisti eis patientiam et dignos
 10 illos fecisti regno tuo; [quique] nos quoque participes eorum constitue atque orationibus eorum saluos nos fac.” at uero saluatoris iconam contemplantes et adorantes spiritualibus oculis et cordis uisibus deo cunctorum domino gratias agimus, qui dignatus est in *forma serui* hominem suscipere et saluare mundum et similis nobis effici
 15 *per omnia absque omni peccato*. ergo non ligneam imaginem uel picturam adoramus aut colimus, sed omnium dominum Christum deum glorificamus. uerumtamen, frater, ostendam tibi, quia et Moyses qui haec tibi in legem dedit iussus est, sicut scriptum est, et sculptiles duos seraphim fecit supra tabernaculum testimonii expansos hinc et inde, quo non licebat cuiquam ingredi nisi soli pontifici semel in anno et La.-Co. 358
 20 incensum offerre in Sancta Sanctorum. similiter autem et serpentem aeneum opus aeris fusile condens et suspendens in medio castrorum dicebat: „quicumque morsus fuerit a serpente, intueatur aeneum serpentem istum et credat quia serpens iste potens est sanare illum, et sanabitur.” uides quomodo ille Moyses qui praecipit similitudinem non faciendam similitudinem fecit?

 P VE

1 precipit P E (*abbr.* V) | quemquam E *edd.* 2 precipiunt P E (*abbr.* V) 3 uero ~ γὰρ? (*fort. consulto*) 6 significant *scripsi*: signant *codd.* 7 autem ~ γὰρ? | intellegas V intelligas E (*corr.* F²) 8 sanctorum *ed. Rom.*: sanctas P E sancta V 11 quique *om. ed. Rom., deleui* (*cf. gr.*) | quoque] *sim. gr.* V | constituat P^{ac} (*a exp.*) 13 spiritualibus P^{pc} (*tu P^c s.l.*) VE *edd.*, *sed cf. p. 535,22 al.* | uisibilibus P^{ac} (*bili sublin. P^s*) 14 nobis *iter.* P 17 lege F² *edd.* 18 sculptiles P | cherubim F *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 19 cuipiam *ed. Rom.** 23 praecepit E *edd.*

Rom. 549 Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπεν· Ἰδοὺ προφανῶς οἱ ἱερώτατοι ἡμῶν πατέρες τοὺς ἀρνούμενους τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν λέγουσιν ἀποβάλλεσθαι τὰς ἀγίας εἰκόνας, Ἑβραίους φαμέν καὶ Σαμαρείτας, ὥστε οἱ ἀποβαλλόμενοι αὐτὰς τούτοις ὅμοιοι εἰσιν.

5

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ὅμοιοι εἰσιν.

Ἐπιφάνιος ὁ εὐλαβέστατος διάκονος καὶ τὸν τόπον ἐπέχων Θωμᾶ ἐπισκόπου Σαρδανίας ἀνέγνω·

Ἐκ τῶν ψευδεπιγράφων περιόδων τῶν ἁγίων ἀποστόλων

Ὁ οὖν ζωγράφος τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ σκιαγραφήσας αὐτὸν ἀπηλλάγη, τῇ δὲ ἑξῆς καὶ 10 τοῖς χρώμασιν αὐτὸν κατεκέρασε, καὶ οὕτως τῷ Λυκομήδει χαίροντι τὴν εἰκόνα ἀπέδωκεν. ἦν καὶ ἀναθεῖς εἰς τὸν ἑαυτοῦ κοιτῶνα ἔστεφεν· ὡς ὕστερον γνόντα τὸν Ἰωάννην εἰπεῖν αὐτῷ· „ἀγαπητόν μου τεκνίον, τί διαπράττει ἀπὸ βαλανείου εἰσερχόμενος εἰς τὸν κοιτῶνά σου μόνος; οὐχὶ σὺ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀδελφοῖς εὐχομαι; ἢ ἡμᾶς κρύπτεις;” καὶ ταῦτα λέγων καὶ παίζων μετ’ αὐτοῦ εἴσεισιν εἰς τὸν κοιτῶνα· 15 καὶ ὁρᾷ εἰκόνα περιεστεμμένην πρεσβύτου καὶ παρακειμένους λύχνους καὶ βωμοὺς ἔμπροσθεν, καὶ φωνήσας αὐτὸν εἶπε· „Λυκομήδες, τί βούλεταί σοι τὸ τῆς εἰκόνης ταύτης; τίς τῶν θεῶν σου τυγχάνει ὁ γεγραμμένος; ὁρῶ γάρ σε ἔτι ἐθνικῶς ζῶντα.” καὶ ὁ Λυκομήδης αὐτῷ ἀπεκρίνατο· „ὁ θεὸς μὲν μοί ἐστιν ἐκεῖνος μόνος ὁ ἐμὲ ἐγείρας ἐκ τοῦ θανάτου μετὰ τῆς συμβίου μου. εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸν θεὸν ἐκείνους 20 τοὺς εὐεργέτας ἡμῶν ἀνθρώπους θεοὺς χρή καλεῖσθαι, σὺ εἰ ὁ ἐν τῇ εἰκόνι γεγραμμένος, ὃν στέφω καὶ φιλῶ καὶ σέβομαι ὁδηγὸν ἀγαθὸν μοι γεγονότα.” καὶ ὁ Ἰωάννης τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον μηδέπω θεασάμενος εἶπεν αὐτῷ· „παίζεις με, τεκνίον· τοιοῦτός εἰμι μορφῇ; τὸν κύριόν σου, πῶς με πείθεις ὅτι μοι ἡ εἰκὼν ὁμοία ὑπάρ-

9–550,3 Act. Ioh. (CANT 215; BHGⁿ 901) c. 27,1–28,6 Junod/Kaestli (praeterea ex Actorum codd. p. 361,2–362,28 [gr.] et p. 366,1–23 [lat.]); cf. Junod/Kaestli, L'histoire p. 119–126; Speck, Johannes-Akten

(H) V T M 9–550,3 = Act. Ioh. (= RZ)

1–6 Thümmel, Konzilien p. 170 iure dubitat, an haec aptum hic locum non habeant 1 ὁ εὐλαβέστατος om. V | μοναχὸς + καὶ V | καὶ τοποτηρητὴς om. V 2 προφανῶς + ὡς M | ἱερώτατοι om. V | πατέρες ἡμῶν V 3 οἰκονομίαν + τοῦ σωτήρος M | τοῦ + ἀληθινοῦ V | ἡμῶν om. V | ἀποβάλλεσθαι T edd. 4 καὶ om. M^{ac} (add. Mⁱ s.l., ut uidetur) 7 ὁ εὐλαβέστατος om. V T edd. | καὶ – ἐπισκόπου om. V | Θωμᾶ + τοῦ M | expectaueris ἀρχιεπισκόπου, sed uide quae adnotauit ad Act. I p. 70,11 et cf. Bischofslisten p. 43 7–8 Σαρδανίας M Σαρδινίας ed. Rom.*; cf. Bischofslisten p. 43 adn. 162 9 ψευδεπιγράφων om. V 10 ἐφεξῆς V 11 οὕτως post χαίροντι H 12 καὶ om. T edd., λαβὼν καὶ H RZ | αὐτοῦ V 13 αὐτῷ om. V, τῷ Λυκομήδῃ RZ | ἡγαπημένον H | τεκνίον HV T: τέκνον M RZ, sed uide infra l. 23 | δὴ πράττει H | ἀπὸ + τοῦ RZ 14 σοὶ + ἐγὼ ed. Rom.* (ex lat. F) | καὶ om. H | τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς H (prob.) | λοιποῖς om. RZ | εὐχομαι ἀδελφοῖς V 15 ἢ ἡμᾶς τί τοίνυν αὐτὸς RZ | ὑμᾶς H | κρύπτει M | καὶ – εἴσεισιν] ταῦτα δὲ λέγων αὐτῷ συνεσιῆλθεν αὐτῷ RZ 16 πρεσβύτου περιεστεμμένην RZ | πρεσβύτην H πρεσβύτεας V | καὶ παρακειμένους om. RZ | βωμόν RZ 17 φωνήσας καλέσας RZ | αὐτὸν om. V, + ὁ Ἰωάννης RZ | σοὶ βούλεται V | βούληταί M | σου RZ 18 τίς post σου RZ | τὸν θεόν RZ | γεγραμμένος T RZ: ἐγγεγραμμένος HV M | ἔτι om. RZ | ἐθνικῶς εἰκότως V 18–19 ζῶντα + ἐθνικῶς V 19 μὲν μοί] μέντοι H, μοί om. RZ | ἐστιν + ὁ V | ἐκεῖ μόνος V (prob.), μόνος om. RZ 19–20 ἐγείρας με RZ 20 δὲ] δέ γε RZ | ἐκείνους om. ed. Rom.*; ἐκεῖνον RZ 21 χρῆ H δεῖ RZ | εἰ] ἥς HV εἰ + πάτερ RZ | ὁ om. HV 21–22 γεγραμμένος + μοι RZ 22 ἀγαθὸν ὁδηγόν RZ 23 μηδέπω (μήπω V μηδέποτε RZ) post Ἰωάννης T RZ | αὐτῷ] πρὸς τὸν Λυκομήδην RZ | τεκνίον] παιδίον V τέκνον RZ 24 εἰμι + τῇ RZ | τὸν κύριόν σου] προσηγῆς RZ | ὑπὲρ ante τὸν add. Vc^{ms} (Morin ex lat. V) edd. 24–550,1 πῶς – ὑπάρχει] πῶς τοίνυν πείσεις με ὅτι ὁμοία μοι ὑπάρχει εἰκὼν αὐτῇ RZ

Iohannes reuerentissimus monachus presbyter et uicarius orientalium pontificum Rom. 549
dixit: Ecce manifeste sacratissimi patres nostri: negantes incarnatam dispensatio- PL 129, 357
nem Christi dei nostri dicunt proiciendas esse sanctas imagines, Hebraei scilicet et Samaritae. itaque qui abiciunt eas istis similes sunt.

5 Sancta synodus dixit: Similes sunt.

Epiphanius deo amabilis diaconus et locum retinens Thomae episcopi Sardiniae legit:

Ex falsis superscriptionibus itinerariorum sanctorum apostolorum

Pictor ergo prima die liniamentis eo designato quieuit, postera uero die etiam colori-
bus illum permiscuit, et ita Lycomedi gaudenti iconam dedit. quam et ponens in
10 cubiculo suo coronauit. quod cum postea cognouisset, Iohannes dixit ei: „diligende
mihi fili, quid agis a balneo ingressus in cubiculum tuum solus? nonne tecum et cum
reliquis fratribus oro? an nos celas?” et haec dicens et ludens cum eo ingreditur
cubiculum, et uidet iconam coronatam senioris et appositas lucernas et aras ante, et
uocato eo dixit: „Lycomedes, quid sibi uult imago haec? quis ex diis tuis est iste
15 depictus? uideo enim te adhuc gentiliter uiuere.” et Lycomedes ei respondit: „deus Ma. 170
quidem mihi est ille solus qui me erexit a morte cum coniuge mea. si autem et post
deum illos homines qui benefactores nostri sunt deos oportet uocari, tu es qui in
immagine es depictus, quem corono et amo et colo, quia dux mihi factus es bonus.” et
Iohannes uultum suum nondum contemplatus dixit ei: „illudis mihi, filiole mi: talis
20 forma sum? per dominum tuum, quomodo mihi persuadere poteris quod mihi imago

P VE

1 presbiter P (*praeter consuetudinem*) | et] ac F *edd.* 2–4 Ecce – Samaritae] Ecce manifeste sacratissimi patres ...
dicunt proiecisce sanctas imagines, Hebraeos scilicet et Samaritas *Hard.^{ms}* (*sed debuit etiam illos qui negant ...*
proicere; interpretes constructionem uerborum mutauisse uidetur; inde post nostri interpunxit Dubielzig) 3 proieci-
das esse] „gr. proiecisce” *ed. Rom.^{ms}* (*uide supra*) | Hebraei VE 6 Thome P E | Sardiane V Dardine E 7 falsis
superscriptionibus ~ ψευδεπιγράφων minus apte (*cf. infra p. 559,7*) 8 lineamentis *ed. Rom.**, *sed cf. ThLL s.u.*
linea 9 ita *erasum* in F, *om. edd.* 10 quod – cognouisset ~ ὥς ὕστερον γινόντα? (*debuit* ut postea re perspecta
uel sim.) 11 ingressus] ingrediens *ed. Rom.^{ms}* | nonne + ego F² *edd.* 12 celas P celes E (*corr. F²*) 13 aras ante]
accersito F² *edd.* (aras ante *La.-Co.^{ms}* ex P) 19–20 talis forma sum per *Junod/Kaestli* (*cf. gr.*): tali forma sum per P
talis (tali E) forma super VE tali sum forma super *ed. Rom.**

χει·" καὶ ὁ Λυκομήδης αὐτῷ προσήγαγε κάτοπτρον, καὶ ἰδὼν ἑαυτὸν ἐν τῷ κατόπτρῳ καὶ ἀτενίσας τῇ εἰκόνι εἶπε· „ζῆ κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁμοία μοι ἡ εἰκὼν· κακῶς δὲ τοῦτο διεπράξω."

Ἔτι ὁ αὐτὸς ἀνέγνω ἐκ τῆς αὐτῆς βίβλου·

Ποτὲ βουλόμενος τὸν Ἰησοῦν κρατῆσαι [καὶ μεθ' ἕτερα] ἐν ὑλώδει καὶ παχεῖ σώμα- 5
 Ha. 297 τι προσέβαλλον, ἄλλοτε δὲ πάλιν ψηλαφῶντός μου αὐτὸν αὐτὸν ἦν καὶ ἀσώματον
 τὸ ὑποκείμενον καὶ ὡς μηδὲ ὅλως ὄν. εἰ δέ ποτε ὑπὸ τινος τῶν Φαρισαίων κληθεὶς
 εἰς κλῆσιν ἐπορεύετο, συναπείμην αὐτῷ, καὶ ἕκαστος ἡμῶν ἐλάμβανε τακτὸν ἄρτον
 ἕνα ὑπὸ τῶν κεκληκότων· ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ἐλάμβανεν ἕνα. τὸν δὲ αὐτοῦ εὐλογῶν
 La.-Co. 360 διεμέριζεν ἡμῖν· καὶ ἐκ τοῦ βραχείος ἕκαστος ἡμῶν ἐχορτάζετο, καὶ οἱ ἡμῶν ἄρτοι 10
 ὁλόκληροι ἐφυλάσσοντο, ὥστε ἐκπλήττεσθαι τοὺς καλοῦντας αὐτόν. ἐβουλόμην δὲ
 Rom. 550 πολλάκις σὺν αὐτῷ βαδίζων ἰδεῖν εἰ ἴχνος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς φαίνεται — ἐώρων
 γὰρ αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἑαυτὸν ἐπαίροντα —, καὶ οὐδέποτε εἶδον. καὶ ταῦτα
 ὑμῖν ἔτι ὥσπερ προτροπῆς ἔνεκεν, ἀδελφοί, τῆς ἐπ' αὐτὸν πίστεως ὁμιλῶ. τὰ γὰρ
 μεγαλεῖα αὐτοῦ καὶ τὰ θαυμάσια τὸ νῦν σεσιγήσθω, ἄρρητα ὄντα καὶ τάχα οὐ 15
 δυνάμενα οὔτε λέγεσθαι οὔτε ἀκούεσθαι. πρὶν δὲ συλληφθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν
 ἀνόμων καὶ ὑπὸ ἀνόμου ὄψεως νομοθετουμένων Ἰουδαίων, συναγαγὼν πάντας ἡμᾶς
 ἔφη· „πρὶν με ἐκεῖνοις παραδοθῆναι, ὑμνήσωμεν τὸν πατέρα, καὶ οὕτως ἐξέλθωμεν
 ἐπὶ τὸ προκείμενον." κελεύσας οὖν ἡμῖν γύρον ποιῆσαι ἀποκρατούντων τὰς ἀλλή-
 λων χεῖρας, ἐν μέσῳ δὲ αὐτὸς γενόμενος ἔλεγε· „τὸ ἀμήν ὑπακούετε μοι." ἦρξατο 20
 οὖν ὑμνεῖν καὶ λέγειν· „δόξα σοι, πάτερ." καὶ ἡμεῖς κυκλεύοντες ὑπηκούομεν
 αὐτῷ τὸ ἀμήν. „δόξα σοι, λόγε. δόξα σοι, χάρις." „ἀμήν." „δόξα σοι, τὸ
 πνεῦμα. δόξα σοι, ἄγιε. δόξα σου τῇ δόξῃ." „ἀμήν." „αἰνοῦμέν σε, πάτερ.
 εὐχαριστοῦμέν σοι, φῶς ἐν ᾧ σκότος οὐκ οἰκεῖ." „ἀμήν." „ἐφ' ᾧ δὲ εὐχαριστοῦ-
 μεν λέγω· σωθῆναι θέλω καὶ σῶσαι θέλω." „ἀμήν." „λυθῆναι θέλω καὶ λῦσαι 25

5-552,23 de scripturae sacrae locis comparandis cf. Junod/Kaestli

5-552,23 Act. Ioh. (CANT 215; BHGⁿ 909) c. 93,1-95,22 et 97,1-98,12 Junod/Kaestli (praeterea ex Actorum codd. p. 362,30-365,88 [gr.] et p. 366,25-368,83 [lat.])

(H)VTM 5-552,23 = Act. Ioh. (= C)

1 αὐτῷ προσήγαγε] προσήνεγκεν αὐτῷ RZ | αὐτῷ om. V 1-2 καὶ² — κατόπτρῳ om. RZ 1 ἑαυ-
 τὸν] αὐτὸ V 1-2 τῷ κατόπτρῳ] τύπῳ V 2 κύριος + μου RZ 2-3 ὁμοία — εἰκὼν] ὅτι ὁμοία μου
 ἐστὶν ἡ εἰκὼν αὕτη RZ 3 κακῶς — διεπράξω] haec uerba non reperiuntur in RZ, cf. tamen c. 29,18 ὁ δὲ
 νῦν διεπράξω παιδιῶδες καὶ ἀτελές 4 ὁ om. V | βίβλου + ἥς ἡ ἀρχή ed. Rom.* 5 καὶ μεθ' ἕτερα] καὶ
 μετ' ὀλίγα M, om. C, deleui (an mendum Actorum redactoribus tribuendum?) 5-6 παχεῖ σώματι] πάσχει
 σώματος C 6 προσέβαλον C | δέ] δὲ ποτε C | καὶ ἀσώματον post ὑποκείμενον M 7 μηδ' V M |
 ποτε post τινος C | κληθεὶς om. C 8 κλίσιν C (cf. lat.) | συναπείμην V 8-9 ἕκαστος — ἕνα¹] ἐκάστω
 παρετίθετο ἄρτος εἷς C 8 τακτὸν om. V 9 τοῦ κεκληκότος C | δ' V 10 ἐμέριζεν V | ἐκ] εἰς C |
 βραχείος] ταχείος V | ἡμῶν¹ om. C | ἄρτοι ἡμῶν C 12 σὺν αὐτῷ βαδίζων] συμβαδίζων αὐτῷ M | ἰδεῖν
 εἰ post γῆς C 13 αὐτὸν om. H | ἀπὸ — ἑαυτὸν om. C | ἑαυτὸν om. V | ἐπαιρόμενον V 13-14 καὶ² —
 ὁμιλῶ om. V 14 ἡμῖν M C | ἔτι ὥσπερ om. C | ἔνεκα C | ἀδελφοί om. M, post ἡμῖν (uide supra) tradit C |
 τῆς] τὴν C | γὰρ] δὲ V 15 τὰ om. C | καὶ τάχα om. C, τάχα om. V 16 δυνάμενα λέγεσθαι ὄντα
 ἀκούεσθαι (sic) C | πρὶν + ἡ C 17 καὶ — νομοθετουμένων om. C | ἀνόμου] νόμου V | ἡμᾶς om. C
 18 ὑπομνήσωμεν C 19 ἡμῖν + ὥσπερ C | γύρον La.-Co.* | κρατούντων HV 20 χεῖρας HV | ἐπ-
 ακούετε ed. Rom.* | μοι] μου M (incertum in H), om. C 21 οὖν om. V, οὖν + ὕμνον C | ὑπηκούομεν V:
 ἐπηκούομεν H T M ἐλέγωμεν C, „L. ἀπεκρινόμεθα" ed. Rom.^{ms}, sed cf. Lampe s.u. ὑπακούω 22 αὐτῷ om. V
 C 22-23 τὸ² — ἄγιε] πνεῦμα ἄγιον C 23 ἄγιε + τριάς H | σου] σ(οι) H? | σε] σοι C
 24-25 ἐφ' — λέγω om. V 24-25 εὐχαριστοῦντες λόγῳ (sic) C 25 λέγω] „ἴσ. λέγει" ed. Rom.^{ms} |
 σωθῆναι] τρωθῆναι V 25-552,2 λυθῆναι — ἀμήν² om. C 25-552,1 λυθῆναι — ἀμήν¹ om. V

similis sit?” et Lycomedes ei attulit speculum, et uidens semet in speculo et intuens imaginem dixit: „uiuuit dominus Iesus Christus, similis mihi est imago; male autem hoc egisti.”

Adhuc idem legit de ipso libro:

- 5 Aliquando uolens Iesum tenere. Et post alia: In materiali et crasso corpore
congredebantur, alias autem iterum palpante me eum sine materia erat et incorpo- Ha. 298
reum quod suberat et quasi omnino non esset. porro si aliquando ab aliquo Phari-
saeorum inuitatus ad recubitus ibat, pergebamus et nos cum ipso, et unusquisque
nostrum accipiebat dispositum panem unum ab his qui inuitabant; inter quos et ipse
10 accipiebat unum. porro suum benedicens diuidebat nobis, et de pauxillo unusquis-
que nostrum saturabatur, panesque nostri integri conseruabantur, ita ut obstupesce- La.-Co. 359
rent inuitantes eum. uolui autem saepe cum illo gradiens uidere si uestigium eius
supra terram pareret – uidebam enim eum a terra sese sustollere –, et nunquam Rom. 550
aliquando uidi. et haec uobis adhuc ueluti exhortando, fratres, fidei quae in ipsum
15 est causa loquor. magnalia enim eius et mirabilia nunc, cum sint ineffabilia, tacean-
tur, quippe cum forte neque dici neque possint audiri. porro antequam compre-
henderetur ab iniquis et ab iniquo serpente legem accipientibus Iudaeis, congregans
omnes nos ait: „priusquam illis tradar, hymnum dicamus patri, et sic ad propositum PL 129, 358
exeamus.” cum ergo iussisset nobis gyrum facere tenentibus inuicem manus, ipse
20 medius factus dicebat: „amen oboedite mihi.” coepit ergo hymnum canere et dicere:
„gloria tibi, pater.” et nos circumdantes respondebamus ei „amen”. „gloria tibi,
uerbum. gloria tibi, gratia.” „amen.” „gloria tibi, spiritus. gloria tibi, sancte.
gloria gloriae tuae.” „amen.” „laudamus te, pater. gratias tibi agimus, lux, in
quo tenebrae non habitant.” „amen.” „in quo autem gratias agamus dico: saluari

P VE

1 semet + ipsum F edd. 4 ipso] *expectaueris* eodem | libro + cuius initium est *ed. Rom.** 5 Et post alia] *cf. app. crit. gr.* | In materiali] Immateriali P 6 congredebantur ~ προσέβαλλον (*mendum uerbis* Et post alia *interpositis ortum*; „gr. manus applicui” *ed. Rom.^{ms}*) 8 recubitus ~ κλίσιν? (*cf. gr. C; Anast. fort. respexit Vulg. Mt. 23,6*) 13 super E edd. | numquam VE (*abbr. P*) 15 mirabilia F: mira milia P VE | nunc om. E edd. („gr. modo taceantur” *ed. Rom.^{ms}*) 17 iniquis] impiis F edd. 18 nos omnes VE edd., *sed cf. gr.* 20 dicebat] *debut* dixit, *ut notauit Dubielzig* | oboedite ~ ὑπακούετε? *melius infra* respondebamus | cepit VE 22 sanctae P 24 quo¹] qua *ed. Rom.* Junod/Kaestli, sed Anast. ἐν ᾧ ad σοί rettulisse uidetur* | agebamus *ed. Rom.** | dico] „f. dicit” *ed. Rom.^{ms}, sed cf. gr.*

θέλω." „ἀμήν." „τρωθῆναι θέλω καὶ τρῶσαι θέλω." „ἀμήν." „γεννᾶσθαι θέλω καὶ γεννᾶν θέλω." „ἀμήν." „φαγεῖν θέλω καὶ βρωθῆναι θέλω." „ἀμήν." „ἀκούειν θέλω καὶ ἀκούεσθαι θέλω." „ἀμήν." „νοηθῆναι θέλω, νοῦς ὢν ὁλος." „ἀμήν." „λούσασθαι θέλω καὶ λούειν θέλω." „ἀμήν." „ἡ χάρις χορεύει. αὐλῆσαι θέλω· ὀρχήσασθε πάντες." „ἀμήν." „θρηνῆσαι θέλω· κόψασθε πάντες." 5
 Ma. 172 „ἀμήν." καὶ μεθ' ἑτερα· Ταῦτα, ἀγαπητοί, χορεύσας μεθ' ἡμῶν ὁ κύριος ἐξηλθε· καὶ ἡμεῖς ὥσπερ πλανηθέντες ἢ καὶ ἀποκοιμηθέντες ἄλλος ἀλλαχόσε πεφεύ-
 γαμεν. ἐγὼ μὲν οὖν ἰδὼν αὐτὸν πάσχοντα οὐδὲ προσέμεινα αὐτοῦ τὸ πάθος, ἀλλ' 10
 ἔφυγον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἑλαιῶν κλαίων ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι. καὶ ὅτε τῷ ἀρουβάτῳ ἀπεκρεμάσθη ὥρας ἑκτῆς ἡμερινῆς, σκότος ἐφ' ὅλης τῆς γῆς ἐγεγόνει. καὶ στὰς ὁ 10
 κύριός μου ἐν μέσῳ τοῦ σπηλαίου καὶ φωτίσας με εἶπεν· „Ἰωάννη, τῷ κάτω ὄχλῳ ἐν Ἱεροσολύμοις σταυροῦμαι καὶ λόγχαις νύσσομαι καὶ καλῶμοις, ὅσος τε καὶ χολὴν ποτίζομαι. σοὶ δὲ λαλῶ, καὶ ὁ λαλῶ ἄκουσον· ἐγὼ σοι ὑπέβαλον ἀνελθεῖν εἰς τοῦτο τὸ ὄρος, ὅπως ἀκούσης ἃ δεῖ μαθητὴν παρὰ διδασκάλου μανθάνειν καὶ 15
 ἀνθρωπον παρὰ θεοῦ." καὶ εἰπὼν ταῦτα ἔδειξέ μοι σταυρὸν φωτὸς πεπηγμένον καὶ 15
 περὶ τὸν σταυρὸν ὄχλον πολὺν μίαν μορφήν μὴ ἔχοντα, καὶ ἐν αὐτῷ ἦν μορφή μία καὶ ἰδέα ὁμοία. αὐτὸν δὲ τὸν κύριον ἐπάνω τοῦ σταυροῦ ἐώρων σχῆμα μὴ ἔχον-
 τα, ἀλλὰ τινα φωνὴν μόνον, φωνὴν δὲ οὐ ταύτην τὴν ἡμῖν συνήθη, ἀλλὰ τινα ἡδεῖ-
 αν καὶ χρηστὴν καὶ ἀληθῶς θεοῦ, λέγουσαν πρὸς με· „Ἰωάννη, ἓνα δεῖ παρ' ἐμοῦ ταῦτα ἀκοῦσαι· ἐνὸς γὰρ χρήζω τοῦ μέλλοντος ἀκούειν· ὁ σταυρὸς ὁ τοῦ φωτὸς 20
 ποτὲ μὲν λόγος καλεῖται ὑπ' ἐμοῦ δι' ὑμᾶς, ποτὲ δὲ νοῦς, ποτὲ δὲ Χριστός, ποτὲ 20
 θύρα, ποτὲ ὁδός, ποτὲ ἄρτος, ποτὲ σπóρος, ποτὲ ἀνάστασις, ποτὲ Ἰησοῦς, ποτὲ πατήρ, ποτὲ πνεῦμα, ποτὲ ζωή, ποτὲ ἀλήθεια, ποτὲ πίστις, ποτὲ χάρις."

Rom. 551 Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Θεωρήσωμεν ὅτι ὅλον τὸ σύγγραμμα
 La.-Co. 361 τοῦτο ἐναντίον ἐστὶ τῷ εὐαγγελίῳ. 25

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Naί, δέσποτα· καὶ δόκησιν τὴν ἐνανθρώπησιν λέγει.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἐν ταῖς περιόδοις ταύταις ἐγράφη ὅτι
 Ha. 300 οὔτε ἦσθιεν οὔτε ἔπινεν οὔτε ποσὶ τὴν γῆν ἐπάτει, τὰ παρόμοια τῶν Φαντασια-

(H)VTM

1-2 γεννᾶσθαι - θέλω² om. T edd. (add. Morin Vc^{ms} ex V) 2 θέλω⁴ om. V M 3-4 ἀκούειν - ἀμήν¹ om. HV 4 λούεσθαι conit. Thilo | λούσαι conit. Pallas | ἡ om. C 5 θέλω² + ἀμήν V 6 ἀγαπητοί + μου M C 7 ἢ καὶ ἀποκοιμηθέντες om. C | ἀλλαχού M C 7-8 πεφεύγομεν T ἐπεφεύγειμεν M φεύγειμεν C 8 οὖν om. T edd. | αὐτὸν ἰδὼν C | ἰδὼν] εἶδον T M | αὐτὸν om. V | πάσχοντα - πάθος] οὐδὲ προσέμεινα αὐτοῦ τῷ πάθει πάσχοντος αὐτοῦ C 9 εἰς] ἐπὶ ed. Rom.* | κλαίων om. C | τῷ ἀρουβάτῳ (~ τῇ παρασκευῇ) τῷ σταυρῷ M τῇ ἀρουβᾷ C τὸ ἄρον ἐβοᾶτο Morin Vc^{ms} (coll. lat., ut uidetur) edd.; cf. Junod/Kaestli II p. 655-656 10 ἐκρεμάσθη C | ἑκτῆς] 5' H ἐκ τῆς T (corr. Morin Vc^{ms}) | ἡμερινῆς + καὶ ed. Rom.* | ἐγένετο C 11 μου] ἡμῶν V C | με] αὐτῷ C | ὄχλῳ om. V 12 νύττομαι V | καλῶμοις + καὶ C 13 σοὶ] σὺ C | ὑπέβαλλον V M 13-14 εἰς τὸ ὄρος τοῦτο ἀνελθεῖν C 14 μανθάνειν] ἀκούειν V 16 μορφήν post ἔχοντα V | ἐν αὐτῷ] ἐνεαυτῷ (sic) C | μία μορφή V 17 ὁμοία] μία C | δὲ om. C 18 φωνήν¹] φῶς V | μόνον om. C | τὴν om. C 18-19 ἡδεῖαν T M^{pc}: ἰδίαν HV M^{ac} (ἡ et εἰ superscr. M¹) ἰδέαν (sic) C 19 λέγουσα C | ἓνα δεῖ M Vc^{ms} (Bonafides) C: ἐν ᾧ HV ἓνα δὲ T 20 ταύτ(ης) V | σταυρὸς + οὗτος C 21 ποτὲ μὲν om. V | ἡμᾶς T C | δεῖ om. C | ποτὲ δὲ Χριστός] ποτὲ Ἰησοῦς ποτὲ Χριστός C | δεῖ² om. V 22-23 ποτὲ² - πατήρ om. V 22 πόρος C | Ἰησοῦς H (prob.) V T (cf. lat.): υἱός M C Junod/Kaestli fort. recte 23 ποτὲ πνεῦμα om. C | ποτὲ² + ἡ H | χαρά V 24-556,27 locus difficilis, in quo series sententiarum perturbata esse uidetur; cf. Junod/Kaestli, L'histoire p. 121-126; Speck, Johannes-Akten p. 130-135 24 Ὁ πατριάρχης εἶπε V | ὅτι om. ed. Rom.* 25 τοῦτο post ὅλον V 26 ἀγία om. V | εἶπε om. V | fort. καὶ <γάρ>, cf. lat. et Act. I p. 82,14 27 Ὁ πατριάρχης εἶπεν V

- uolo et saluare uolo.” „amen.” „solui uolo et soluere uolo.” „amen.” „tabe-
fieri uolo et tabefacere uolo.” „amen.” „nasci uolo et gignere uolo.” „amen.”
„manducare uolo et consumi uolo.” „amen.” „audiri uolo et audire uolo.”
„amen.” „intelligi uolo, cum intellectus sim totus.” „amen.” „lauari uolo et
5 lauare uolo.” „amen.” „gratia chorum ducit. tibia canere uolo; saltate omnes.”
„amen.” „lamentari uolo; plangite omnes.” „amen.” et post alia: Haec, Ma. 171
dilectissimi, chorum ducens nobiscum dominus exiuit. et nos quasi oberrantes uel
etiam obdormientes hac illacque fugimus. ego ergo uidens eum pati nec expectaui
quidem passionem eius, sed fugi in montem oliuarum plorans super hoc quod
10 contigerat. et quando ‚tolle’ clamabatur, suspensus est hora sexta diurna, et tenebrae
supra totam terram fiebant. et stans dominus meus in medio speluncae et illuminans
me dixit: „Iohannes, ab inferiori turba Hierosolymis crucifigor et lanceis stimolor et
harundinibus, aceto quoque et felle potor. tibi autem loquor, et quod loquor audi:
ego tibi summi ut ascenderes in hunc montem, quatinus audias quae oportet disci-
15 pulum a magistro discere et hominem a deo.” et his dictis ostendit mihi crucem
luminis infixam et circa crucem turbam multam unam formam non habentem, et in
ea erat forma una et uisio similis. ipsum autem dominum supra crucem uidebam
schema non habentem, sed quandam uocem tantummodo, uocem autem non hanc
quae nobis est assueta, sed quandam propriam et suauem et reuera dei, dicentem ad
20 me: „Iohannes, unum oportet te a me ex his audire; unum enim egeo pro futuro, ut
audias quod crux luminis aliquando quidem sermo uocetur a me propter uos, ali-
quando uero mens, modo autem Christus, modo ostium, modo uia, modo panis,
modo semen, modo resurrectio, modo Iesus, modo pater, modo spiritus, modo uita,
modo ueritas, modo fides, modo gratia.”
- 25 Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Contemplemur quia tota conscriptio haec Rom. 551
contraria est euangelio. La.-Co. 362
- Sancta synodus dixit: Etiam, domine; nam et putatiuam humanitatem dicit.
- Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: In itineribus istis scriptum erat quod neque
manducaret neque biberet neque pedibus terram calcaret, consimilia Phantasticorum. Ha. 299
PL 129, 359

P VE

1 saluare] seruare *ed. Rom.** 2 tabefacere] tabescere facere *ed. Rom.** 6 Haec] *Anast. ad uerbum uertit* Ταῦτα
7 oberrantes ~ πλανηθέντες (*cf. ThLL s.u.*) aberrantes *ed. Rom.* Junod/Kaestli* 9 quod *om. Junod/Kaestli*
10 tolle clamabatur] *incertum quid legerit Anast. in gr.; cf. app. crit. gr.* 11 super *E edd.* 13 arundinibus *E edd.*
19 est] *expectaueris erat, ut notauit Dubielzig* | propriam] „g. iucundam” *ed. Rom.mg (Anast. fort. legit ἰδίαν καὶ*
ἡδεῖαν, cf. app. crit. gr.) 20 unum¹ – audire] „g. unum op. a me haec audire” *ed. Rom.mg (crucem adposuit F² in*
marg.) 20–21 te – audias] *locus difficilis; Anast. fort. uerba graeca male intellexit* 20 unum²] unius *ed. Rom.**
Junod/Kaestli, sed cf. ThLL V 2, 237,82 sqq. 20–21 pro – audias ~ τοῦ μέλλοντος ἀκούειν? („g. qui auditurus sit”
ed. Rom.mg), fort. audiat scribendum 20 ut] et *VE ed. Rom. (corr. Hard.)* 21 sermo ~ λόγος 22 hostium *VE*
27 et *om. F edd.* 28 itineribus] *expectaueris itinerariis, ut notauit Dubielzig (cf. supra p. 549,7)*

στῶν. ἀλλ' ἐν τῷ εὐαγγελίῳ γέγραπται περὶ τοῦ Χριστοῦ ὅτι καὶ ἔφαγε καὶ ἔπιε, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ ἔλεγον· „ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης.“ καὶ εἰ, καθὼς ἐμυθεύσαντο, [ὅτι] τὴν γῆν οὐκ ἐπάτει, πῶς γέγραπται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὁ Ἰησοῦς κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐκάθισε παρὰ τὸ φρέαρ;

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κύπρου εἶπεν· Αὕτη ἡ βίβλος ἐστὶν ἡ συνιστώσα τὸ ψευδοσύλλογον ἐκεῖνο.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Γέλωτος ἄξιά εἰσι ταῦτα.

Θεόδωρος ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Κατάνης εἶπεν· Ἴδε βίβλος ἡ καταστρέψασα τὸν στολισμὸν τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας.

Εὐθύμιος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Σάρδεων εἶπεν· Ἐπρεπε τὴν παρασυναγωγὴν ἐκείνην ἔχειν τὴν βίβλον ταύτην εἰς μαρτυρίαν.

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντείας τῆς Κύπρου εἶπεν· Ὡς τῆς βλασφημίας ὅτι ἐνταῦθα τὸν Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον ἐν τῷ ὄρει τῶν ἑλαιῶν λέγει πεφευγέναι εἰς τὸ σπήλαιον κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ. τὸ δὲ εὐαγγέλιον μαρτυρεῖ ὅτι *συνεισηλθεν αὐτῷ εἰς τὴν αὐλὴν* τοῦ Καϊάφα καὶ ὅτι *παρειστίκει* τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς ἀγίας αὐτοῦ μητρὸς.

Μα. 173 Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Πᾶσα αἵρεσις ἐν τῇ βίβλῳ ταύτῃ ἀποκρέμαται.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Αἱ αἱ, ἀπὸ ποίων βιβλίων αἵρετικῶν τὴν αἵρεσιν αὐτῶν συνιστάνουσι.

Γρηγόριος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας εἶπε· Τοῦτο τὸ βιβλίον παντὸς μiasμοῦ καὶ ἀτιμίας ἐστὶν ἄξιον, καὶ προήνεγκαν ἐξ αὐτοῦ μαρτυρίαν κατὰ τῶν εἰκόνων τὰ περὶ τοῦ Λυκομήδους γεγραμμένα.

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος μοναχὸς καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπεν· Εἰσφέρει τὸν Λυκομήδην στεφανοῦντα τὴν εἰκόνα τοῦ ἀποστόλου ὡς περ καὶ οἱ Ἕλληνες τὰ εἶδωλα.

Βασίλειος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπε· Μὴ γένοιτο ὅτι ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ θεολόγος ἐναντίον τῷ εὐαγγελίῳ αὐτοῦ ἐφθέγξατο.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Αἱ προαναγνωσθεῖσαι ἔννοιαί εἰσι τοῦ εὐαγγελίου;

1-2 cf. Mt. 11,19; Lc. 7,34 3-4 cf. Ioh. 4,6.11.12 15 cf. Ioh. 18,15 15-16 cf. Ioh. 19,26-27

(H)VT M

1 τοῦ om. M | καὶ¹ om. M 2 οἱ om. H T edd. | ἄνθρωπος M (ex N.T.?), cf. lat. 3 ὅτι deleui | ὁ + δὲ V, om. M 4 ἐκάθισε V 5 ὀσιώτατος - Κωνσταντείας om. V 6 τὸ] τὸν HV edd., sed cf. lat. et infra p. 556,4 | ἐκεῖνο M: ἐκεῖνον HV edd. ἐκείνων T (uide supra) 7 Ὁ πατριάρχης εἶπε V 8 Θεόδωρος om. V | ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος om. M, θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος om. V | Ἴδε M (ed. Rom. ex lat.): Ἦδε H T Αὕτη V | βίβλος] ἡ βίβλος V ed. Rom., om. La.-Co.* 9 ἀγίας τοῦ θεοῦ om. V | ἀγίας om. H 10 ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. M, ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. V | Σάρδ H T 10-12 Ἐπρεπε - εἶπεν om. HV 10-11 τὴ παρασυναγωγῇ ἐκείνῃ T edd. 13 τὸν¹ - ἀπόστολον] τὸν ἀπόστολον Ἰωάννην V 17 ἀγία om. V | ἐν - ἀποκρέμαται] ταύτῃ τῇ βίβλῳ ἐναποκρέμαται V 18 Ὁ πατριάρχης εἶπεν V | βιβλίων post αἵρετικῶν H, om. V 20 Γρηγόριος om. V | ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. M, ὀσιώτατος ἐπίσκοπος om. V 21 καὶ ἀτιμίας om. V | ἄξιον] πλέον V 21-25 καὶ² - εἶδωλα om. V 23 πρεσβύτερος M (cf. lat. et Act. I p. 84,23 al.): om. HV T edd. 24 ἀρχιερέων] πατριαρχῶν M 26 Ὁ Ἀγκύρας εἶπε V 27 ἐναντίον τῷ εὐαγγελίῳ T (cf. supra p. 552,25): ἐναντίον τοῦ εὐαγγελίου HV ἐναντίον τι τοῦ εὐαγγελίου M 28-556,6 Ταράσιος - ἐσχάτου om. V

sed in euangelio scriptum est de Christo quia et manducauit et bibit, et Iudaei de ipso dicebant: „*ecce homo uorax et uini potator.*” et si, ut fabulose mentiti sunt, terram non calcabat, quomodo scriptum est in euangelio quia *Iesus fatigatus ex itinere sedit circa puteum?*

- 5 Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: Hic liber est qui constituit pseudosyllogum illud.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Risu digna sunt haec.

Theodorus deo amabilis episcopus Catanæ dixit: Ecce liber qui destruxit uenustatem sanctae dei ecclesiae.

- 10 Euthymius sanctissimus episcopus Sardis dixit: Decebat conuenticulum illud habere librum istum in testimonium.

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: O blasphemiam quia hic Iohannem apostolum in monte oliuarum dicit fugisse in speluncam tempore crucis. euangelium autem testatur quia introiuit cum eo in atrium Caiphae et quia

- 15 astabat cruci Christi cum sancta matre eius.

Sancta synodus dixit: Omnis heresis in libro hoc pendet.

Ma. 174

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: E e, a qualium hereticorum libris heresim suam constituunt.

- 20 Gregorius sanctissimus episcopus Neocaesariae dixit: Hic codex omni contagione ac dehonestate est dignus, et protulerunt ex eo testimonium contra imagines quae sunt de Lycomedæ conscripta.

Iohannes reuerentissimus presbyter monachus et uicarius orientalium patriarcharum dixit: Inducit Lycomedem coronantem imaginem apostoli quemadmodum pagani idola.

- 25 Basilius sanctissimus episcopus Ancyrae dixit: Absit quod sanctus Iohannes deiloquus contra euangelium suum affatus sit.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Sensus qui praelecti sunt euangelii sunt?

P VE

1 manducabit P^{ac} (b exp. et u superscr. P^c) 3 euangelis ed. Rom.* | quia] quod F edd. 4 circa] debuit iuxta, ut notauit Dubielzig 5 sanctissimus om. F edd. 8–10 Ecce – ecclesiae post 7 haec E (om. Euthymius – dixit) 8–9 uenustatem ~ στολισμόν? 10 Euthymius V (deest E) | Sardium ed. Rom.* 12 sanctissimus om. E edd. 13 quia] quae F edd. 14 Cayphē V Cayphe E 16 hoc libro F edd. 17 E e a (cf. gr.)] E a E Eu F Heu ed. Rom.* | a – libris] Anast. ἀπὸ ποίων ἀίρετικῶν βιβλίων legisse uidetur, cf. gr. H 19 sanctissimus om. F edd. | codex ~ βιβλίον; expectaueris liber, sed cf. e.g. infra p. 559,24 22 presbyter om. F edd. 25 sanctissimus om. E edd. 26 effatus ed. Rom.*; sed cf. MLW s.u. affor

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Μὴ γένοιτο· οὔτε τὰ προαναγνωσθέντα δεχόμεθα οὔτε τὰ ἔσχατα τοῦ Λυκομήδους.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ὁ δεχόμενος τὰ δεύτερα τὰ περὶ τοῦ Λυκομήδους δέχεται καὶ τὰ πρῶτα, καθ' ὃν τρόπον καὶ τὸ ψευδοσύλλογον ἐκεῖνον.

Rom. 552 Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἀνάθεμα αὐτῷ ἐκ τοῦ πρώτου γράμματος ἕως τοῦ ἔσχά- 5
του.

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος μοναχὸς καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν
ἀρχιερέων εἶπεν· Ἰδού, μακάριοι πατέρες, ἀποδέδεικται σαφῶς ὅτι οἱ προστάται
La.-Co. 364 τῆς χριστιανοκατηγορικῆς αἰρέσεως ἀληθῶς κοινωνοὶ καὶ μέτοχοί εἰσι Ναβουχοδο-
νόσορ, ἔτι μὴν καὶ τῶν Σαμαρειτῶν, ἔτι λοιπὸν Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων, πρὸς τε 10
τούτοις καὶ τῶν ἀθέων καὶ ἐπαράτων Μανιχαίων ὧν τὴν μαρτυρίαν προήγαγον.
τῶν γὰρ φαντασίαν δοκούντων τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ λόγου εἰσὶ ταῦ-
τα. ἀλλ' εἴη αὐτοῖς τὸ ἀνάθεμα σὺν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἀνάθεμα.

Ha. 301 Πετρωνᾶς ὁ μεγαλοπρεπέστατος πατρίκιος εἶπεν· Εἰ κελεύεις, δέσποτα, ἐρωτήσω- 15
μεν τὸν τοῦ Ἀμορίου καὶ τὸν Νεοκαισαρείας εἰ ἀνεγνώσθησαν βιβλία εἰς τὸν ψευδο-
σύλλογον ἐκεῖνον.

Γρηγόριος ὁ Νεοκαισαρείας καὶ Θεοδόσιος τοῦ Ἀμορίου ἐρωτηθέντες εἶπον· Μὴ, ὁ
θεός. ἐκεῖ βίβλος οὐκ ἐφάνη, ἀλλὰ διὰ ψευδοπιπτακίων ἐξηπάτων ἡμᾶς.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Τῷ οἰκείῳ λογισμῷ πειθόμενοι ἐξέθεντο 20
ἃ ἐβούλοντο.

Πετρωνᾶς ὁ μεγαλοπρεπέστατος πατρίκιος εἶπεν· Ἀλλὰ καὶ κατὰ βασιλικὴν ἐπι-
κουρίαν πάντα ἐποιοῦν.

Γρηγόριος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας εἶπε· Πολλάκις, δέσποτα, εἶπον
καὶ πάλιν λέγω ὅτι βίβλος ἐν μέσῳ ἡμῶν ἢ σύγγραμμα πατρικὸν οὐκ ἐφάνη, εἰ μὴ 25
τὰ ψευδοπιπτάκια προεκόμιζον. τοῦτο δὲ τὸ τοῦ Λυκομήδους καὶ τὰς ἀκοὰς ἡμῶν
ἐμίανεν.

(H)VTM

1-2 οὔτε¹ — ἔσχατα (cf. infra τὰ δεύτερα ... τὰ πρῶτα)] locus difficilis; fort. τοῦ Λυκομήδους et infra τὰ
περὶ τοῦ Λυκομήδους sunt glossae inepte in textum receptae; cf. etiam Speck, Johannes-Akten p. 132 2 τοῦ
om. H 3 δεύτερα + καὶ M 4 τὸν ψευδοσύλλογον ἐκεῖνον H, sed cf. lat. 7 ὁ εὐλαβέστατος om. V |
μοναχὸς πρεσβύτερος T edd. μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος V | καὶ τοποτηρητὴς om. V 8 ἀρχιερέων]
πατριαρχῶν T edd., om. V 9 ἀληθῶς om. V 10 ἔτι μὴν om. V fort. recte (an correctura ad ἔτι λοιπὸν
pertinens falso loco in textum recepta?), cf. lat. | λοιπὸν om. V, λοιπῶν Speck, Ich bin's nicht p. 29; fort. ἔτι
λοιπὸν delendum et Ναβουχοδονόσορ καὶ τῶν Σαμαρειτῶν, ἔτι μὴν Ἰουδαίων scribendum, cf. lat. | τε² om. V
13 τὸ om. ed. Rom.* | γράμμασιν HV T edd., sed cf. lat. 14 ἀγία om. V 15-27 locus suspectus, fort. ex
Act. IV p. 338,8-24 desumptus; cf. Speck, Johannes-Akten p. 133-135 15 ὁ μεγαλοπρεπέστατος om. V
16 τοῦ om. V | Ἀμωρίου V Ἀμορίου ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | βιβλία] τὰ βιβλία ed. Rom.* male
16-17 τὸν³ — ἐκεῖνον] τὴν ψευδοσύνοδον ἐκείνην M 18 Γρηγόριος — Ἀμορίου] Οὔτοι nec plura V |
Ἀμωρίου ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | εἶπον + μὴ δέσποτα V 19 βιβλίον M 20 Ὁ πατριάρχης εἶπε V |
Ταράσιος om. M (de V uide supra) | οἰκείῳ om. V 22-23 fort. postea inserta sunt; nam uix credideris haec in
synodo dicta esse; cf. Speck, Johannes-Akten p. 133-135 22 ὁ — πατρίκιος om. V 24 Ὁ Νεοκαισαρείας
εἶπε V | ὁ ὀσιώτατος om. M | εἶπον δέσποτα V 26 fort. <ἀ> προεκόμιζον | τοῦτο] τὸ V | τὸ om. V M

Sancta synodus dixit: Absit; neque quae praelecta sunt suscipimus neque ultima Lycomedis.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Qui suscipit secunda quae de Lycomede sunt, suscipit etiam et prima, quemadmodum et pseudosyllogum illud.

5 Sancta synodus dixit: Anathema illi a prima littera usque ad nouissimam. Rom. 552

Iohannes reuerentissimus <presbyter> monachus et uicarius orientalium patriarcharum dixit: Ecce, beati patres, liquido demonstratum est quia praesules christianos accusantis hereseos ueraciter communicatores et participes sunt Nabuchodonosor et Samaritarum, adhuc etiam Iudaeorum atque gentilium, quin potius et a deo alienorum ac maledictorum Manicheorum quorum testimonium protulere. nam eorum sunt haec qui phantasiam putant incarnatam dispensationem dei uerbi. sed sit eis anathema pariter et conscriptis eorum. La.-Co. 363

Sancta synodus dixit: Anathema. PL 129, 360

Petronas magnificentissimus patricius dixit: Si iubes, domine, interrogemus Amoriensem et Neocaesariensem si lecti sunt libri in pseudosyllogo illo. Ha. 302

Gregorius Neocaesariae ac Theodosius Amorii interrogati dixerunt: Ne, deus. illic liber non apparuit, sed per falsa pittacia decipiebant nos.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Proprio animo suasi exposuerunt quae uoluerunt.

20 Petronas magnificentissimus patricius dixit: Sed et per imperiale suffragium cuncta faciebant.

Gregorius sanctissimus episcopus Neocaesariae dixit: Saepe, domine, dixi et iterum dico quia liber in medio nostrum aut conscriptio paterna non apparuit, nisi illa falsa pittacia deferebant. illud autem Lycomedis etiam auditus nostros contaminauit. 25

P VE

1 quae om. VE (corr. F) 6 presbyter *suppleui coll. gr.; cf. supra p. 555,22* 7 liquido P^{ac} (oⁱ in i mut. P^x) 9 Samaritanorum E *edd.* | gentium P 10 Manichaeorum *ed. Rom.** 11 haec *post nam ed. Rom.* (om. F)* 14 Petrona F *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 14-15 Ammoriensem *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 15 Neocaesariensem + episcopos F *edd., sed cf. gr.* 16 Theodorus *ed. Rom.** | Ammorii *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* 20 Petrona F *ed. Rom. (corr. ed. Reg.)* | et om. VE (corr. ed. Rom.) 22 sanctissimus om. F *edd.* 24 etiam] et E *edd.*

Ἰωάννης ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος μοναχὸς καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπεν· Εἰ παρίσταται τῇ ἀγία ταύτῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, γένηται ἀπόφασις τοῦ μηκέτι ἀπογραφέσθαι τινὰς τὸ μισρὸν τοῦτο βιβλίον.

Ma. 176 Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Μηδεὶς ἀπογραφέσθω· μὴ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πυρὶ αὐτὸ ἄξιον κρίνομεν ἀποδίδοσθαι. 5

Πέτρος ὁ εὐλαβέστατος ἀναγνώστης ἀνέγνω·

Τοῦ ἀγίου Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου τοῦ Ἰκονίου περὶ τῶν ψευδεπιγράφων τῶν παρὰ αἰρετικοῖς

οὗ ἡ ἀρχή· Δίκαιον δὲ ἡγησάμεθα πᾶσαν αὐτῶν γυμνῶσαι τὴν ἀσέβειαν καὶ δημοσιεῦσαι αὐτῶν τὴν πλάνην, ἐπειδὴ καὶ βιβλία τινὰ προβάλλονται ἐπιγραφὰς 10 ἔχοντα τῶν ἀποστόλων, δι' ὧν τοὺς ἀπλουστέρους ἐξαπατῶσι. καὶ μετ' ὀλίγα·

Δείξομεν γὰρ τὰ βιβλία ταῦτα, ἃ προφέρουσιν ἡμῖν οἱ ἀποστάται τῆς ἐκκλησίας, οὐχὶ τῶν ἀποστόλων ὄντα πράξεις, ἀλλὰ δαιμόνων συγγράμματα. καὶ μεθ' ἕτερα· Ταῦτα μὲν ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης οὐκ ἂν εἶπεν ὁ γράψας ἐν τῷ εὐαγγελίῳ 15 ὅτι ὁ κύριος ἀπὸ τοῦ σταυροῦ λέγει ἰδοὺ ὁ υἱός σου, ὡς καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας 15 *Rom. 553* ἐκείνης λαβεῖν τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὴν Μαρίαν εἰς τὰ ἴδια. πῶς ἐνταῦθα λέγει μὴ παρεῖναι; ἀλλ' οὐδὲν ξένον· ὥσπερ γὰρ ὁ κύριος ἀλήθειά ἐστιν, οὕτως ὁ διάβολος ψεύστης τυγχάνει· ἐκεῖνος γὰρ ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ψεύδους.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος 20 μέγας ἐστὶ, καὶ ἀκούσωμεν τί λέγει περὶ τῶν περιόδων τούτων τῶν ψευδωνύμων, δι' ὃ οὐ δεῖ πείθεσθαι ἡμᾶς τῇ ἐπιγραφῇ αὐτῶν.

Βασίλειος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπε· Πλεῖον τούτου τοῦ ἀσεβοῦς συγγράμματος ἄλλο τι τῷ ἁγίῳ εὐαγγελίῳ οὐ μάχεται. εἰκότως οὖν καὶ περὶ τῶν εἰκόνων τὴν ἐναντίαν δόξαν ἔχει. 25

La.-Co. 365 Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Σαφῶς ὁ πατὴρ θριαμβεύει τὴν αἰσχύνην καὶ τὴν φλυαρίαν τῆσδε τῆς βίβλου.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Ναί, δέσποτα.

15–16 cf. Ioh. 19,26–27 17 ὁ¹ – ἐστιν cf. Ioh. 14,6 18–19 cf. Ioh. 8,44

7–19 Amph. Icon. fals. superscr. haer. (?) (CPG 3245, fr. XVIII) p. 400 (gr.) et p. 401 (lat.) Junod/Kaestli (ex Actorum codd.) = fr. X Datema (ex Actis Nicaenis = Mansi); cf. G. Ficker, *Amphilochiana I*, Leipzig 1906, 137–154 (qui p. 137 adn. 1 et p. 139 adn. 4 iure dubitat, an titulus et initium genuina non sint)

(H)V T M

1 μοναχὸς πρεσβύτερος V 1–2 τῶν – ἀρχιερέων] τῆς ἀνατολῆς V 2 εἶπεν om. V | Εἰ – συνόδῳ om. V | ταύτῃ post οἴκου. H (cf. lat.) | γένοιτο T edd. γενέσθω V 3 τινὰς om. H | τοῦτο + τὸ V 4 ἀγία om. V | μὴ – μόνον om. V 5 ἀποδίδοσθαι T 6 ὁ εὐλαβέστατος om. V | ὁ om. T 7 τοῦ om. M ed. Rom.* 9–11 locus suspectus, fort. οὗ ἡ ἀρχή et καὶ μετ' ὀλίγα delenda; cf. etiam Ficker l.l. 9 Δίκαιον – ἀσέβειαν] Γυμνῶσαι πᾶσαν τὴν αὐτῶν ἀσέβειαν δίκαιον ἡγησάμεθα V | ἡγησάμεθα] διηγούμεθα M 10 ἐπιγραφὴν V 11 τοὺς om. ed. Rom.* 12 Δείξομεν V M | γὰρ] δὲ M | προσφέρουσιν T | οἱ – ἐκκλησίας om. HV 13 ὄντα M (fort. ex conl.): om. HV T edd. | δαιμόνων] δημόσια V 15 ἰδοὺ] ἴδε N.T. (ubi uar. lect. ἰδοὺ) 16 τὰ om. H | fort. πῶς <οὐν>, cf. lat. 18 τυγχάνει om. V | ὁ om. ed. Rom.* 19 καὶ – ψεύδους om. V 20 Ὁ πατριάρχης εἶπεν V 23 Ὁ Ἀγκύρας εἶπε V 25 ἔχειν T 26 ἀγιώτατος om. V 28 ἀγία om. V

Iohannes deo amabilis presbyter monachus et uicarius orientalium pontificum dixit:
Si placet sanctae ac uniuersali huic synodo, fiat sententia ne ulterius scribant aliqui
sordidum librum istum.

Sancta synodus dixit: Nemo scribat; non solum autem hoc, sed igni eum dignum Ma. 175
5 iudicamus fore tradendum.

Petrus reuerentissimus lector legit:

Sancti Amphilochii episcopi Iconii de falsis superscriptionibus hereticorum

cuius initium est: Iustum autem arbitrati sumus omnem eorum denudare impieta-
tem et publicare patenter errorem, quoniam et libros quosdam proponunt super-
10 scriptiones habentes apostolorum, per quos simpliciores quosque decipiunt.

<***> et post alia: Haec quidem Iohannes apostolus nequaquam diceret [qui]
scribens in euangelio quia dominus a cruce dicit *ecce filius tuus*, ita ut a die illa
susciperet sanctus Iohannes Mariam *in sua*. quomodo ergo hic dicit non affuisse? Rom. 553
sed nil extraneum: sicut enim dominus ueritas est, ita diabolus mendax; ille enim
15 *mendax est et pater eius*, et *cum loquitur mendacium*, ex suo *loquitur*. sed haec
quidem de mendacio.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Pater noster sanctus Amphilochius magnus
est, et audiamus quid dicat de circuitibus his qui falsi nominis sunt, propter quod
non nos oportet parere superscriptioni ipsorum.

20 Basilius sanctissimus episcopus Ancyrae dixit: Nihil amplius sancto resultat
euangelio quam impia haec conscriptio. conuenienter ergo etiam de imaginibus
contrariam opinionem habet.

Sanctissimus patriarcha dixit: Sapienter pater publicat confusionem et garrulitatem La.-Co. 366
huius codicis.

25 Sancta synodus dixit: Etiam, domine.

P VE

1 deo – monachus] deo amabilis monachus et presbyter E reuerentissimus monachus F edd. 3 istum librum F edd.
4 autem om. E edd. 5 forte P 7 Iconii + librum F edd. | de – hereticorum ~ περι τῶν ψευδεπιγράφων τῶν
παρὰ αἱρετικῶν minus apte (cf. supra p. 549,7) 11 lac. siue in codicum archetypo siue in Anastasii exemplari graeco
(„gr. add. Et paulo post. Ostendemus enim hos libros, quos nobis ii proferunt, qui ab Ecclesia descuerunt, non
Apostolorum acta esse, sed dæmonum scripta” ed. Rom.^{ms}) | qui om. ed. Rom.*; deleui (an interpretis ὁ γράψας ad
uerbum uertit?) 12 a¹] in F edd. | ut] et P^{ac} (u add. P^c s.l.) 13 sanctus om. F edd. 14 mendax + est ed. Rom.*
15 est om. E ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 19 parere ~ πείθεσθαι minus apte | subscriptioni F edd. („gr. inscriptioni”
ed. Rom.^{ms}, superscriptioni La.-Co.^{ms} ex P) 23 Sapienter] Anast. σοφῶς legisse uidetur, ut adnotauit La.-Co.^{ms} („g.
liquido” ed. Rom.^{ms}) | publicat ~ θριαμβεύει (cf. supra p. 469,26 et p. 535,9) 24 codicis ~ βιβλίου (cf. supra p.
555,19)

Νικηφόρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος τοῦ Δυρραχίου εἶπεν· Ὡς δὲ δεσποτα, τοῦτο ἀναγνωσθῆναι πρὸς πληροφορίαν πάντων καὶ μὴ ἐκεῖνο· ἐμόλυνε γὰρ τὰ ὦτα ἡμῶν.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἀλλὰ πρὸς ἀσφάλειαν καλὸν ἐγένετο ὅτι ἀνεγνώσθη.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Εὐσέβιον προήγαγον εἰς μαρτυρίαν οἱ κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων φλυαρήσαντες, ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ τῇ πρὸς Κωνσταντίαν τὴν τοῦ Λικινίου γυναῖκα γραφείσῃ. καὶ ἴδωμεν ποίας δόξης ἐστὶν ὁ Εὐσέβιος.

Στέφανος ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς ἀνέγνω·

Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου πρὸς Εὐφρατίωνα

10

οὗ ἡ ἀρχή· Τῷ δεσπότῃ μου κατὰ πάντα <χάριν> ὁμολογῶ. καὶ μεθ' ἕτερα·

Οὐ γὰρ συνυπάρχειν φαμέν τὸν υἱὸν τῷ πατρί, προϋπάρχειν δὲ τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ. ἐὰν γὰρ συνυπάρχωσι, πῶς ἔσται ὁ πατήρ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς υἱός; ἢ πῶς ὁ μὲν πρῶτος, ὁ δὲ δευτέρος, καὶ ὁ μὲν ἀγέννητος, ὁ δὲ γεννητός; δύο γὰρ ἐξ ἴσου ὁμοίως ἀλλήλοις συνυπάρχοντα ἰσότιμα ἂν νοοῖντο καὶ ἦτοι ἄμφω, ὡς ἔφην, ἀγέννητα ἢ ἐκάτερα γεννητά. ἀλλ' οὐδέτερον τούτων ἀληθές· οὔτε γὰρ τὸ ἀγέννητον οὔτε τὸ γεννητὸν <ἀμφότερον> ἂν εἴη. ἀλλὰ τὸ μὲν καὶ πρῶτον καὶ κρεῖττον καὶ τάξει καὶ τιμῇ τοῦ δευτέρου ἡγεῖται, ὡς ἂν καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ τοιῶσδε εἶναι τῷ δευτέρῳ αἴτιον γεγεννημένον.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης κατ' ἐρώτησιν εἶπε· Δεχόμεθα τοῦτον;

20

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Μὴ γένοιτο, δεσποτα. οὗτος πλεῖον ἐκείνων μισεῖσθω.

Βασίλειος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπε· Μὴ γένοιτο χριστιανῶ ἀνθρώπων τοῦτο λέγειν.

6–7 ἐν – γραφείσῃ cf. Act. VI 313 A 5 – D 4 10–19 Eus. epist. ad Euphr. (CPG 3500) p. 4,1–10 Opitz (gr. et lat. ex Actorum codd., locis similibus additis); partim laudatur etiam Act. VI 317 A 6–11

(H)VTM 10–13 Εὐσεβίου – υἱός = Act. VI

1 Ὁ Δυρραχίου εἶπεν V | ὁ ὀσιος H, om. M | τοῦ om. H 4 ἀσφάλειαν] πληροφορίαν M | καλὴν ed. Rom.*, sed cf. lat. 5 Ὁ πατριάρχης εἶπεν V 6–7 ἐν – γραφείσῃ] fort. adnotatio marginalis in textum recepta 7 Λικινίου ed. Rom.* 9 ὁ εὐλαβέστατος om. V 10 Ἐμφρατίωνα V 11 χάριν suppl. Opitz ex Act. VI 13 συνυπάρχη V 14 ἀγέννητος ed. Rom.* | γεννητός ed. Rom.* | ἐξίσου H T 15 συνυπάρχοντες V | νοοῖτο V^{cc} M 15–16 ἀγέννητα ed. Rom.* 16 γεννητά ed. Rom.* | οὐδ' ἕτερον H οὐδὲν ἕτερον V οὐδὲ ἕτερον M | ἀγέννητον V^{cc} edd. 17 γεννητὸν ed. Rom.* | ἀμφότερον suppl. Opitz coll. lat. | καὶ om. ed. Rom.* 18 δευτέρου] β + abbr. V | ὡς ἂν] ὡσαν V ὡς M 20 Ταράσιος – πατριάρχης] Ὁ πατριάρχης V | κατ' – εἶπε] εἶπε· κατ' ἐρώτησιν H ἔφη κατ' ἐρώτησιν V | κατ' ἐρώτησιν fort. explicatio marginalis in textum recepta | τοῦτο M 21 ἀγία om. V | οὕτως T 22 Ὁ Ἀγκύρας εἶπε V 23 λέγειν τοῦτο V

Nicephorus sanctissimus episcopus Dyrrhachii dixit: Oportebat, domine, hoc legi PL 129, 361
ad satisfactionem omnium et non illud; polluit enim aures nostras.

Sancta synodus dixit: Sed ad cautelam bene factum est quia lectum est.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Eusebium attulerunt in testimonium hi qui
5 aduersus uenerabiles imagines garrierunt, in epistola eius quam ad Constantiam
Licinii uxorem scripsit. sed uideamus cuius dogmatis sit Eusebius.

Stephanus reuerentissimus monachus legit:

Eusebii Pamphili ad Euphrationem

cuius initium est: Domino meo per omnia confiteor. et post alia:

10 Non enim coesse filium patri, sed ante fuisse patrem quam filium dicimus. ergo si
coexistunt, quomodo erit pater pater et filius filius? uel quomodo unus quidem
primus, alter uero secundus est, et alter quidem ingenuus, alter autem genitus? duo
quippe si ex aequo similiter inuicem consistunt et aequaliter honorantur, intelligi Ha. 303 Ma. 178
datur aut utrosque ingenuos, ut dixi, aut utrosque genitos esse. sed neutrum horum
15 uerum esse dinoscitur; neque enim ingenuum neque genitum utrumque consistit.
sed unum quidem primum et maius est atque ordine et honore secundum praecedat,
ita ut secundo causa sit et existendi et huiusmodi existendi.

Tarasius sanctissimus patriarcha interrogando quibusdam dixit: Suscipimus hunc?

Sancta synodus dixit: Absit, domine. iste plus quam illi odio habeatur.

20 Basilius sanctissimus episcopus Ancyrae dixit: Absit ut christianus homo hoc
dicat.

P VE

1 Dyrrhachii P *ed. Rom.*: Dyrrachii V (*fort. retinendum; cf. A 10 al.*), *om.* E (Dirachii F *ex coni.*) 3 quia] quod F *edd.* 4 hi *om.* E *edd.* 6 Licinnii V Licini E (*corr. F²*) 8 Eusebii Pamphili] Octauum (*ex capitulorum numeratione ortum*) Eusebii Pamphili librum F *edd.* | Euphrationem *om.* EF *spatio relicto* 10 coexistere F² *edd.* | ergo si] nam si *ed. Rom.^{ms}* 11 erat E *edd.* | filius² *om.* VE 13–14 si – datur] *Anast. uerborum constructionem mutauit* 14 ut dixi ingenuos *ed. Rom.** (ut dixi *om.* F) | eorum *ed. Rom.** 15 dinoscitur E *edd.* 15–16 „g. neque enim essent ingenuum et genitum. sed” *ed. Rom.^{ms}* 17 secundo ut E *edd.* („g. ut pote secundo causa et exist.” *ed. Rom.^{ms}*) 18 quibusdam *obscurum, nihil respondet in gr. (mendum interpretis ex dittographia ἐρώτησιν τισιν ortum esse suspic. Dubielzig)*

Καὶ ἀνεγνώσθη ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς·

Rom. 554 Τὸν αὐτὸν δὲ καὶ μόνον ἀληθινὸν εἶναι διδάσκει δι' ὧν φησιν· ἵνα γινώσκωσι σέ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, οὐχὶ ὡς ἑνὸς ὄντος μόνου τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἑνὸς ὄντος μόνου ἀληθινοῦ θεοῦ μετὰ προσθήκης ἀναγκαιοτάτης τοῦ ἀληθινοῦ. ἐπεὶ καὶ αὐτὸς μὲν θεὸς ὁ υἱός, ἀλλ' οὐκ ἀληθινὸς θεός· εἷς γὰρ ἐστὶ καὶ μόνος ἀληθινὸς θεὸς διὰ τὸ μὴ ἔχειν πρὸ ἑαυτοῦ τινα. εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ἀληθινός, ἀλλ' ὡς εἰκὼν τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ εἶη ἂν καὶ θεός· ἐπεὶ καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος, οὐ μὴν ὡς ὁ μόνος ἀληθινὸς θεός.

Χριστοφόρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος τῆς ἀγίας Κυριακῆς εἶπε· Πανάγιε δέσποτα καὶ πᾶσα ἡ ἀγία καὶ ἱερὰ σύνοδος, ὥσπερ ἡμεῖς ἔχομεν τὰ θεόγραφα βιβλία ἀποστόλων καὶ προφητῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀγίων, οὕτως ἔπρεπε καὶ τῇ ψευδοσυλλόγῳ ἐκείνῃ ἔχειν τοιαῦτα βιβλία εἰς μαρτυρίαν καὶ δύναμιν.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἀνάθεμα καὶ ταῖς βίβλοις ἐκείναις καὶ τοῖς χρησαμένοις αὐταῖς.

Πέτρος καὶ Πέτρος οἱ θεοφιλέστατοι πρεσβύτεροι καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντες Ἀδριανοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον· Ἔδειξεν αὕτη ἡ ἀνάγνωσις ὅτι Ἀρειανῶν εἶχε φρόνημα.

Εἶχε δὲ ἡ προαχθεῖσα βίβλος Εὐσεβίου καὶ ἐτέρας βλασφημίας, ὧν ἡ σύνοδος ἐπακοῦσαι οὐκ ἠνέσχετο.

La.-Co. 368 Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἀποβαλλόμεθα;

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Καὶ ἀποβαλλόμεθα καὶ ἀναθεματίζομεν.

Στέφανος ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς ἀνέγνω·

Ἀντιπάτρου ἐπισκόπου Βόστρης ἀντίρρησις τῆς Εὐσεβίου ἐπισκόπου Καισαρείας ὑπὲρ τῆς Ὡριγένους ἀπολογίας, λόγος πρῶτος 25 οὗ ἡ ἀρχή· Ἐγὼ μὲν ἀρκούντως ἐνόμιζον γεγραφεῖν καὶ τὸ ἱκανὸν τοῖς παρὰ

2-3 Ioh. 17,3 7 Ioh. 1,1

2-8 Eus. epist. ad Euphr. (CPG 3500) p. 5,5-10 Opitz (gr. et lat. ex Actorum codd., locis similibus additis); partim laudatur etiam Act. VI 317 B 3-4 4-5 ἐπεὶ - θεός laudatur apud Ath. syn. (CPG 2128) c. 17,3 Opitz 24-564,26 Antip. Bostr. contrad. in Eus. (CPG 6687a), PG 85, 1792 C 16 - 1793 C 11 (ex Actis Nicaenis = Mansi)

(H)VTM 4-5 ἐπεὶ - θεός² = Act. VI

1 ἐπιστολῆς + καὶ μεθ' ἑτέρα M 2 εἶναι om. V | γινώσκω V 3 οὐχ' HV | ὄντος μόνου τοῦ] μόνου ὄντος τοῦ M 3-4 ὄντος μόνου ἀληθινοῦ] μόνου, ὄντος ἀληθινοῦ M 4 θεοῦ om. V 4-5 μὲν θεός H M (cf. Act. VI): θεός μὲν T edd., μὲν om. V 5-6 ἀλλ' - ἀληθινός om. V 6 αὐτοῦ T edd. | τινα om. M 7 ὁ μόνος] οὐ μόνον HV 9-14 Χριστοφόρος - αὐταῖς] dubium an haec aptum locum hic non habeant 9 ὀσιώτατος om. V 10 καὶ ἱερὰ om. V 11 καὶ' + τῶν H, om. V | ἔπρεπε] ἔδει V 11-12 τῇ - ἐκείνῃ] τῷ ... ἐκείνῳ ed. Rom.*, sed cf. infra p. 584,8, ubi idem Christophorus loquitur 11-12 ψευδοσυνόδῳ M 12 τοιαῦτα] τινὰ V 13 ἀγία om. V | καὶ' om. T edd. 15 θεοφιλέστατοι om. V 15-16 καὶ' - Ῥώμης] τῆς (sic) Ἀδριανοῦ πάπα V 15 τὸν τόπον ἐπέχοντες] τοποτηρηταὶ T edd. 16 αὕτη T edd. 18 ἡ' - βίβλος] αὕτη ἡ βίβλος V 20 Ταράσιος om. VM | ἀγιώτατος om. V | αὐτῶν H 22 Ἡ - εἶπε] Ἡ σύνοδος V 23 ὁ εὐλαβέστατος om. V 24 ἐπισκόπου' om. V | Βόστρων M aequae bonum (cf. Act. I p. 152,1 et supra p. 374,1); cf. Steph. Byz. ethn. B 131 p. 366 Billerbeck | fort. coll. lat. ἀντιρρήσεως scribendum 25 λόγος πρῶτος] λόγου α' V 26 τοῖς] τῆς V

Et lectum est ex eadem epistola:

Eundem autem et solum uerum esse docet per ea quae ait: *ut sciant te solum uerum deum*, non quasi unus solus esset deus, sed tanquam unus existeret uerus deus cum additamento pernecessario ueri. nam et ipse quidem filius deus, sed non uerus deus;
 5 unus enim est et solus uerus deus, eo quod non habeat ante se quenquam. quodsi et ipse filius uerus est, sed sicut imago ueri dei †si dumtaxat et deus est; nam et deus erat uerbum, non tamen ut solus uerus deus. Rom. 554

Christophorus sanctissimus episcopus sanctae Cyriacae dixit: Sanctissime domine totaque sancta et sacra synodus, quemadmodum nos habemus diuinitus conscriptos
 10 libros apostolorum et prophetarum et ceterorum sanctorum, ita decebat et pseudo-syllogum illud talia habere uolumina in testimonium et uirtutem.

Sancta synodus dixit: Anathema et libris illis et utentibus eis.

Petrus et Petrus deo amabiles presbyteri et locum obtinentes Hadriani papae senioris Romae dixerunt: Ostendit haec lectio quod Arrianorum habuerit sensum.

15 Habebat autem prolatus Eusebii liber et alias blasphemias, quas synodus audire non pertulit.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Conscripta eius abicimus?

La.-Co. 367

PL 129, 362

Sancta synodus dixit: Et abicimus et anathematizamus.

Stephanus reuerentissimus monachus legit:

20 Antipatri episcopi Bostrae contradictionis in Eusebium episcopum Caesariae pro Origenis defensione sermo primus

cuius initium est: Ego quidem sufficienter aestimabam me scripsisse et his quae a

P VE

3 sed – deus² om. P | tanquam F: tanquam VE | uerus om. E 4 uerus + ut P 5 quemque E quemquam F² edd.
 6 si] *Anastasium sententia male intellecta sit pro εἴη scripsisse coni. Dubielzig, sic F² edd. Opitz* | duntaxat E edd.
 14 Arianorum ed. Rom.* 15 liber Eusebii E edd. 20 contradictionis] contra idium (*sic*) dictiones E contradictiones F² (idium *eras.*) edd.

τῆς σῆς ὁσιότητος ἐπιταχθεῖσι ποιῆσαι, τὰ πάντα θεοφιλέστατε καὶ ὁσιώτατε πάτερ Ἰωάννη. καὶ μετ' ὀλίγα·

Ἐπειδὴ γὰρ πολυῖστωρ ὁ ἀνὴρ γέγονε, πάσας τὰς τῶν ἀρχαιοτέρων βίβλους τε καὶ συγγράμματα ἐξερευνήσας καὶ ἀνιχνεύσας καὶ τὰς πάντων μικροῦ δεῖν δόξας ἐκθέμενος καὶ πλεῖστα συγγράμματα καταλείψας τῷ βίῳ, ὧν ἕνια καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξια τυγχάνει, τῇ τοιαύτῃ τοῦ ἀνδρὸς ὑπολήψει χρώμενοι συναρπάζειν ἐπιχειροῦσιν ἐνίοις, ὥς ὅτι φασὶν· οὐκ ἂν εἴλετο Εὐσεβίος ἐπὶ τοῦτο ἰδεῖν, εἰ μὴ πάσας ἀκριβῶς ἠπίστατο τῶν παλαιῶν τὰς δόξας τοῦτο βουλομένης. ἐγὼ δέ, ὅτι μὲν πολυῖστωρ ὁ ἀνὴρ καὶ οὐδέν τι τῶν παλαιοτέρων συγγραμμάτων τὴν ἐκείνου διέλαθε γνῶσιν, σύμφημι καὶ ὁμολογῶ — βασιλικῇ γὰρ συνεργίᾳ χρώμενος ῥαδίως τὰ πανταχοῦ πρὸς ἑαυτὸν συνάγειν ἠδύνατο —, οὐκέτι δὲ πρὸς τὴν τῶν δογμάτων ἀκρίβειαν φθάσαι φήσαιμι τὸν ἄνδρα. ὅθεν πολυμαθείας μὲν παραχωρητέον αὐτῷ, δογμάτων δὲ γνῶσιν οὐκέτι, ἀλλὰ καὶ πάνυ κατόπιν τοῦτον τῆς τοιαύτης ἀκριβείας γενόμενον ἐπιστάμεθα. καὶ μετὰ βραχέα· Ὡστε δέ, ἵνα μὴ δόξωμεν ἐπεμβαίνειν τῷ ἀνδρὶ περὶ ὧν οὐ πρόκειται ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος λέγειν, ἵνα βασανίζοντες πρὸς ἀκρίβειαν τὴν γενομένην ἀπολογίαν αἰρετικούς ἀποδείξωμεν τοὺς ἀμφοτέρους, αὐτόν τε τὸν ἀπολογησάμενον καὶ τὸν ὑπὲρ ὅτου τὴν ἀπολογίαν συνέταξε. καὶ μεθ' ἕτερα· Δεῖξόν τι τρανὸν καὶ ἀναμφίβολόν τινα τῶν τῆς ἐκκλησίας διαφανῶν διδασκάλων ὅτι προϋπάρχουσιν αἱ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ δογματίσαντα. καὶ μὴ παραλογισμοὺς τινὰς προφέρειν πειρῶ εἰς ἀπόδειξιν. τὸ γὰρ δεικνύναι σε σπεύδειν τὴν τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα ὑπόβασιν ὁμοίως σαυτῷ τινὰς εἰρηκότας πρῶτον μὲν οὐ ξενισθῶμεν· σοῦ γὰρ καὶ τῶν περὶ σὲ ἡ τοιαύτη δόξα. ὅθεν περὶ τούτου ἐπὶ τοῦ παρόντος λόγος ἡμῖν οὐδεὶς — πάλαι μὲν οἴκουμενικῇ ζητήσῃ ὑποβληθὲν καὶ ἀποκηρυχθέν, μὴ πείθεσθαι ἢ δὲ ἐν τούτῳ μὴ δὲ δι' οὓς ταῦτα ἡμῖν πρόκειται βασανίζειν —, τὸ δὲ ψιλὴν τὴν περὶ ἀρχῶν φωνὴν διαβάλλειν οὐδαμῶς παρὰ τινος μέχρι τοῦ νῦν ἀκήκοας, ὃ δεινὸν συνήγορε τῶν Ὡριγένους ἀτοπημάτων.

Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἀπεδείχθησαν τὰ συγγράμματα τοῦ Εὐσεβίου καὶ διὰ πατρικῆς φωνῆς ἀλλότρια εἶναι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.

Δημήτριος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ σκευοφύλαξ ἀνέγνω·

(H)VTM

1 ὁσιότητος] ὁσιωτάτης ψυχῆς V | ἐπιταχθεῖς V | ποιῆσαι Vc^{pc}: ποιήσῃ V T M (incertum in H) ποιήσον Vc^{ac} (αι Vc^x [Morin?] s.l., acc. mut.) 2 καὶ μετ' ὀλίγα] εἶτα V 3 τε om. V 5 ὧν ἕνια] ὧ νεανία (sic) V | ἐνία T (incertum in H) 6 τοιαύτη om. HV 7 φασὶν scripsi coll. lat.: φησὶν codd. 9 τῶν om. V 10 σύμφη κάγω (sic) V 11 πανταχοῦ] πάντα H | συνάγειν post ῥαδίως V 12 φθάσαι H | φημι ed. Rom.* | πολυμαθείας ed. Rom.* 13 γνώσεως M | τούτων T 14 μετ' ὀλίγα V | δέ] δὴ ed. Rom.*; sententia defectiva esse uidetur 15 ἵνα suspectum, fort. delendum 18 τι om. ed. Rom.* | διαφανῶν om. V 20 δεικνύναι codd. 21 σαυτῷ scripsi coll. lat.: αὐτῷ codd. 22 οὐ (cf. lat.)] exspectaueris μὴ, οὐ <μὴ> suspic. Dubielzig | περὶ] ἐπὶ M 23 ἀποβληθὲν V ὑποβληθέντος T edd. 24 ἀποκηρυχθέντος T edd. | δέ] „ἴσ. μήτε πείθεσθαι δέον τούτῳ“ ed. Rom.^{ms} non male (an δὲ <δεῖ> scribendum?) 26 τοῖς ... ἀποτήμασιν T edd. 27 Ὁ πατριάρχης ἔφη V | τὰ τοῦ Εὐσεβίου συγγράμματα V 29–566,10 Δημήτριος — μυσήσεως om. V 29 εὐλαβέστατος T edd.

tua sanctitate iussa sunt satisfacisse, per omnia deo amabilis et sanctissime pater Iohannes. et post pauca:

Quoniam multus in historiis fuit uir, omnia antiquorum uolumina et conscripta scrutatus atque rimatus et cunctas ferme opiniones exponens et plurima conscripta in
 5 saeculo derelinquens, quorum nonnulla omni receptione digna consistunt, tali uiri opinione utentes surripere conantur nonnullos, fatentes quod Eusebius ad hoc non uideretur uenisse, nisi omnes ad liquidum ueterum sciret opiniones hoc se uelle monstrantes. ast ego quod multus quidem in historiis fuerit uir et nihil ex ueteribus
 10 conscriptionibus illius latuerit notitiam consentio et confiteor – imperiali quippe cooperatione usus facile quae ubique sparsa erant colligere poterat –, non autem ad dogmatum acribiam hunc peruenisse perhibebo. unde concedendum quidem est illi quod multa didicerit, quod autem dogmatum habuerit notionem nullo modo; quem uidelicet nimis fuisse procul ab horum acribia scimus. et paulo post: Itaque ne
 15 uideamur aggredi uirum de quibus non est nobis in praesentiarum dicendi propositum, neue discutientes diligentius apologiam quae facta est hereticos ostendamus utrumque, ipsum scilicet qui excusatur et eum qui pro eo excusationem exposuit. et post alia: Ostende quenquam ex illustribus ecclesiae magistris qui expresse et indubitabiliter quod praeexistant hominum animae dogmatizasset. et ne subreptiones quasdam proferre temptes ad probationem. illud enim quod demonstrare
 20 festinas, filii ad patrem subiectionem etiam tibi similiter aliquos perhibere, primo quidem non miremur; tua est enim et eorum qui circa te sunt talis opinio. unde nec super hoc in praesenti nobis ullus est sermo, cum uidelicet uniuersali sit olim inquisitione proiectum atque repulsum et non in hoc oboediatur neque discutiatur propter eos pro quibus haec nobis proposita sunt. porro purae uoci quae est ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ
 25 detrahi nequaquam a quoquam usque nunc audisti, o acer aduocate Origenis prauitatum.

Ma. 179

Rom. 555

Ha. 306

Sanctissimus patriarcha dixit: Ostensa sunt conscripta Eusebii etiam per paternam uocem aliena esse a catholica ecclesia.

Demetrius deo amabilis diaconus et uasorum custos legit:

P VE

4 plurima *ed. Rom.*: plura *codd.* 4–5 in saeculo ~ τῶ βίῳ 5 talis *F² edd.*, *sed cf. gr.* 6 subripere V surripi E (*corr. F*) 7 uideretur uenisse (~ ἐλέτο ... ἰδεῖν?) P: uideretur uidisse V trade(re)ntur uidisse E traheretur uidisse *F² edd.* („g. noluisse hoc suscipere, nisi” *ed. Rom.^{ms}*); *Anastasium* εἶδετο τοῦτ’ ἐλθεῖν *legisse suspic. Dubielzig* | se *om. ed. Rom.** 8 ast] at *ed. Rom.** 11 perhibeo E *edd.* 13 ab] ad V, *om. E* 15 neue ~ ἴνα? | hereticorum *P^{ac}* (rum *sublin.*, s *superscr. P^c*) 16 utrosque *F²* 17 quemquam E *edd.* | qui *F² ed. Reg.**: quid P VE quod *ed. Rom.* 18 hominum] animum E, *eras. F², om. edd.* | dogmatizasset E (*om. et*): dogmatizasse P V 19 tentes V tentes *ed. Rom.** | quod] quo P V 20 etiam] *nihil respondet in gr.* | tibi] sibi *ed. Rom.** 21 enim *om. F edd.* 22–23 inquisitione proiectum] „gr. inquisitioni subiectum” *ed. Rom.^{ms}* 23 oboediatur VE *edd.* 24 ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ P V litt. maiusc.: ne piapaucum (*sic*) E peri archon *ed. Rom.**

Θεοδώρου Ἀναγνώστου ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας

Πέρσης τις Ξεναΐας ἐπικληθεῖς, ὃν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ἱερατικοῖς χρόνοις ὁ Καλενδίων
 εὐρηκῶς τὰ ἐκκλησιαστικά νοθεύοντα δόγματα καὶ τὰς κώμας ἀναστατοῦντα ἀπ-
 ελαύνει τῆς χώρας. περὶ τούτου ἃ πολλὰ παρὰ διαφόρων ἀκηκοὺς ἠκρίβωσα ἀπὸ
 La.-Co. 369 μέρους λέξω. ἀπὸ γὰρ τῆς τῶν Περσῶν χώρας οἰκεῖον δεσπότην πεφευγὼς εἰς τὴν
 Ῥωμαίων παραγενόμενος. καὶ μετ' ὀλίγα· Τοῦτον ὁ Πέτρος ἀντὶ Κύρου τῇ
 Ἱεραπολιτῶν ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπον ἐκπέμπει· ὃν μετ' οὐ πολὺ ἐπίσκοποι ἐκ τῆς Περ-
 σικῆς παραγενόμενοι καὶ οἰκότριβα ἤλεγχον καὶ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀμέτοχον.
 ὅπερ μεμαθηκῶς ὁ Πέτρος, τί δέοι γενέσθαι μὴ φροντίσας, ἔφησεν ἀρκεῖν αὐτῷ τὴν
 τοῦ ἐπισκόπου χειροτονίαν πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς θείας μυστήσεως. 10

Στέφανος διάκονος καὶ νοτάριος τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου ἀνέγνω·

Ἰωάννου τοῦ Διακρινομένου ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας

Μὴ γὰρ εἶναι θεμιτὸν ἔλεγεν ὁ Ξεναΐας ἀσωμάτους ὄντας ἀγγέλους σωματοποιεῖν
 Ma. 181 καὶ ὡς ἐν μορφαῖς ἀνθρωπίναις ὑπάρχοντας ἐνσωμάτους τυποῦν, ἀλλὰ μὴν μηδὲ
 κἀκεῖνο νομίζειν, τιμὴν ἢ δόξαν ἐκνέμειν τῷ Χριστῷ τὴν διὰ γραφῆς αὐτῷ τεχνιτευ- 15
 ομένην εἰκόνα· εἶναι δὲ μόνην αὐτῷ προσδεκτὴν εἰδέναι τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ
 προσκύνησιν. καὶ μεθ' ἕτερα· Εἰδέναι δὲ λέγει κἀκεῖνο, νηπιώδους εἶναι φρενὸς
 Rom. 556 τὸ πλαστοურγεῖν ἐν περιστερᾷ εἰδῶλῳ τὸ πανάγιον καὶ προσκυνητὸν πνεῦμα,
 καίτοι τῶν εὐαγγελικῶν οὐδαμῶς παραδεδωκότων γραμμάτων ὅτι γέγονε περι-
 στερεὰ τὸ πνεῦμα, ἀλλ' ὅτι ἐν εἶδει περιστερᾷ ὥφθη ποτέ· τὸ δὲ οἰκονομικῶς, ἀλλ' 20
 οὐκ οὐσιωδῶς οὕτω πῶς ἐφάπαξ φανέν οὐδαμῶς ἀρμόδιον τοῖς εὐσεβοῦσι ὡς σῶμα
 εἰδωλοποιεῖν. ταῦτα Φιλόξενος διδάσκων ὁμοῦ τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τοῦργον ἐπ-
 ἔφερε. πολλαχόθεν γοῦν ἀγγέλων μὲν εἰκόνας καταφέρων ἐξήλειφε, τὰς δὲ τὸν
 Χριστὸν τυπούσας εἰς ἀδύτους ἐταμίευε τόπους.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἀκούσωμεν, ἱερεῖς ἄνδρες, τίνες οὐκ 25
 ἐδέξαντο τὰς σεπτὰς εἰκόνας· ἀβάπτιστοι, Μανιχαῖοι, οἱ φαντασίας πρεσβεύοντες
 ἐπὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας· καὶ ἐκ τῶν μiasμάτων αὐτῶν οἱ τῆς χριστιανο-
 κατηγορικῆς αἰρέσεως εἰσηγηταὶ ἔλαβον τὰς ἀφορμάς.

16–17 cf. Ioh. 4,24 19–20 τῶν – ποτέ cf. Mt. 3,16; Mc. 1,10; Lc. 3,22; Ioh. 1,32

1–10 Theod. Anagn. hist. eccl. (CPG 7503) fr. 35 p. 124,2–12 Hansen (ex Actis Nicaenis = Mansi), cf. Epit. 444
 (ibid. p. 124,29–34) 12–24 Ioh. Diacr. hist. eccl. (CPG 7509) fr. 2 p. 155,2–156,9 Hansen (ex Actis Nicaenis =
 Mansi); cf. epit. 550 (ibid. p. 155,26–27)

(H)V T M

2 ἐπικληθεῖς + ἦν M (sed sententia defectiva est excerptori tribuenda) | ὃς M | αὐτοῦ M edd. | ὁ Καλενδίων]
 καλάνδριον M 3 νοθεύοντα + γράμματα (sic) T 3–4 ἀπήλαυνε M 4 ἃ post ἠκρίβωσα M, sed cf.
 lat. | πολλὰ om. H | περὶ H 5–6 εἰς – παραγενόμενος (sententia defectiva excerptori tribuenda) om. T edd.
 7 Ἱεραπολιτῶν ἐκκλησίᾳ] Ἱεραπόλει M 8 καὶ om. T edd. | οἰκοτρίβα T 11 τοῦ – πατριαρχείου om.
 V 13 ἔλεγεν] ἤλεγξεν V 14 ἀσωμάτους M | τυποῦντες V | μὴν om. V 15 αὐτοῦ M
 15–16 τεχνιτ- M 17 καὶ – ἕτερα] εἶτα V 19 οὐδαμῶς om. HV | ὅτι + οὐ HV 19–20 περιστερᾷ
 V 20 τὸ! + ἅγιον ed.Rom.* | ὥφθη + τὸ πνεῦμα V 21–22 ὡς σῶμα εἰδωλοποιεῖν M: σῶμα εἰδωλον
 ποιεῖν H (quod Anast. uidetur legisse) σῶμα εἰδωλοποιεῖν V σώματος εἰδωλον ποιεῖν T edd. 22 τὸ ἔργον
 HV 23 οὖν V | μὲν om. H 25 Ταράσιος om. V M | ἀγιώτατος om. V | ἱεροὶ ed.Rom.*, sed cf. Act. I p.
 40,1 al. 26 τὰς εἰκόνας τὰς σεπτὰς M 27 τοῦ om. M

Theodori Lectoris de ecclesiastica historia

Persa quidam Xenahias uocatus, quem tempore sacerdotii sui Kalandio inueniens ecclesiastica adulterare dogmata et castella excitare pellit a regione. de hoc multa quae a diuersis audiens scrutatus sum ex parte dicam. a Persarum enim regione
 5 proprium dominum fugiens ad Romanorum peruenit. et paulo post: Hunc Petrus pro Cyro Hierapolitensium ecclesiae episcopum transmittit; quem non post multum episcopi a Perside uenientes et quasi uernulam arguebant et ut diuini exsortem baptismatis. quo Petrus comperto, quod oporteret fieri non curans, dixit sufficere illi episcopi consecrationem ad supplementum diuini sacramenti.

PL 129, 363

La.-Co. 370

10 Stephanus diaconus et notarius uenerabilis patriarchii legit:

Iohannis Diacrinomeni de ecclesiastica historia

Non enim esse licitum asserebat Xenahias angelos, cum incorporei sint, corpora facere et quasi in humanis formis existentes corporeos formare, sed nec illud existimare, honorem aut gloriam impendere Christo imaginem ei per picturae artem
 15 effectam, esse autem illi solam acceptabilem [uel] nosse *in spiritu et ueritate* adorationem. et post alia: Nosse autem dicit et illud, esse puerilis sensus fingere in columbae idolo sanctissimum et adorandum spiritum, praesertim cum euangelicae nequaquam tradant litterae quia factus est columba spiritus, sed quia in specie columbae apparuit aliquando; quia uero dispensatorie, non substantialiter taliter
 20 semel ostensus est, non ideo aptum piis est corpus idolum faciendi. haec Philoxenus docens una cum doctrina etiam opus patrabat. crebro namque angelorum quidem imagines deponens debebat, eas uero quae Christum figurabant in adytis locis occultabat.

Ma. 182

Rom. 556

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Audiamus, sacrati uiri, qui non receperunt
 25 uenerabiles imagines: non baptizati, Manichei et hi qui phantasian praedicant in Christi dispensatione; ex quorum pollutionibus christianos accusantis hereseos introductores fomites susceperunt.

24–27 Audiamus – susceperunt LC IV 7 p. 507,8–10 (= *Hadr. p. 40,30–33) ad hunc locum spectare arbitratu Freeman p. 507 adn. 122; cf. etiam Speck, Interpolationen p. 114–116

P VE

2 Xenaeas ed. Rom. Xenaia ed. Reg.* 3 reppulit P^{pc} (rep superscr., u supra e, lⁱ exp. P²) 6 Cyro P Ciro V | Hierapolitensium scripsi coll. Act. III p. 279,16: Hierapoliensium P Hierapoliensium V edd. Iherapoliensium E 7 etⁱ om. ed. Rom.*; sed cf. gr. 8 comperto Petrus F edd. 9 diuine initiationis ed. Rom.^{mg} 12 esse om. ed. Rom.* | Xenaeas ed. Rom. Xenaia ed. Reg.* 15 effectam ed. Rom.^{mg}: efficere codd. (an mendum interpretis?) | uel om. ed. Rom.*; deleui 19 aliter V, om. E edd. 20 corpus idolum faciendi ~ σῶμα εἰδωλον ποιῆν (cf. gr. H) | corporis ed. Rom.* (ex gr. T) | haec] hoc ed. Rom.* 21–22 imagines quidem E edd. 22 depones VE (corr. F) | adytis] aditis V abditis E edd. 25 Manichaei ed. Rom.* | phantasiam VE edd. 26 accusantibus P^{pc} (bu add. P^c s.l.) male

Ha. 308 Σάβας ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος μονῆς τῶν Στουδίου εἶπεν· Εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ καὶ τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει τῶν δεσποτῶν ἡμῶν τῶν ἀγαθῶν ὅτι οἱ ψευδοφύλακες τῆς ψευδοσυνόδου ἐκείνης ἐθριαμβεύθησαν μετὰ καὶ τῶν συνηγορούντων αὐτοῖς αἰρετικῶν.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἀνάθεμα αὐτοῖς.

5

Κωνσταντῖνος ὁ εὐλαβέστατος ἀναγνώστης τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας ἀνέγνω·

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Σάβα

Φλαβιανοῦ τοίνυν καὶ Ἡλία τῶν πατριαρχῶν ἐν Σιδῶνι, ὡς εἴρηται, γεγονότων καὶ γράμμασι κολακευτικοῖς τε καὶ οἰκονομικοῖς πρὸς βασιλέα χρησαμένων καὶ τὴν ἐν 10 Σιδῶνι κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως συναθροισμένην σύνοδον διαλυσάντων καὶ εἰς τοὺς οἰκείους θρόνους ἐπανελθόντων ἀγανακτήσαντες οἱ περὶ Σωτήριχον καὶ Φιλόξενον εἰς ὀργὴν ἄσχετον ἐκίνησαν τὸν βασιλέα ὡς ἀπατηθέντα ὑπὸ τῆς τῶν πατριαρχῶν πανουργίας καὶ προσποιήσεως. καὶ λαβόντες ἦν ἔθελον ἐξουσίαν καὶ χρυσίον ἰκάνον τῷ Ἀντιοχείας δῆμῳ διαδώσαντες καὶ πολυτρόπως θλίψαντες τὸν Φλαβιανόν 15 καὶ τρόπον τινὰ ἀποπνίξαντες καὶ καταναγκάσαντες τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἀναθεματίσαι οὕτως αὐτὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἐξέώσαντες ὑπερορίᾳ κατεδίκαναν. καὶ γνοὺς ὁ βασιλεὺς καὶ περιχαρὴς γενόμενος Σευῆρον τὸν τῶν Ἀκεφάλων ἐξαρχον ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας ἀπέστειλεν.

La.-Co. 372

Ἀντώνιος ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς ἀνέγνω·

20

Ἐκ τῆς δεήσεως τῆς ἐπιδοθείσης τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ τῇ συνελθούσῃ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει κατὰ Σευήρου τοῦ αἰρετικοῦ καὶ Ἀκεφάλου παρὰ τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν τῆς Ἀντιοχείας μεγαλοπόλεως ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας

ἧς ἡ ἀρχή· Νῦν εἶπερ ποτὲ καιρὸς, ὦ μακαριώτατοι. καὶ μετ' ὀλίγα·

Οἷα δέ, ὀσιώτατοι, καὶ ἃ περὶ τὰς ἐν Δάφνῃ πηγὰς πρᾶξαι τετόλμηκε μαγείαις τε 25

8-19 Cyr. Scyth. uita Sabae (CPG 7536; BHG^a 1608) p. 148,9-22 Schwartz (laudatur etiam Act. I p. 100,11-22) 21-570,7 Syn. Const. a. 518, Preces clericorum et monachorum Antiochiae (CPG 9329,6; cf. 9202), ACO III p. 60,1-6 et 60,34-61,3

(H)VTM 8-19 = Cyr. (OLVW/G), Act. I 21-570,7 = Syn. Const., Pa f. 269^v-270^r (abbreviatum, cf. app. crit.), Mo f. 237^v-238^r (abbreviatum, cf. app. crit.)

1 Σάββας ed. Rom.* ex Vc | ὁ - Στουδίου] ὁ τοῦ Στουδίου καθηγούμενος V | μονῆς om. M 2 ἀγαπη-
τικῇ T edd. 5 ἀγία om. V | εἶπεν post αὐτοῖς V 6-7 Κωνσταντῖνος ἀνέγνω nec plura V 8 τοῦ βίου
om. M | Σάββας ed. Rom.* 9 ὡς εἴρηται om. V 11 διαλύσαντες V καταλυσάντων ed. Rom.*, sed cf.
Act. I 12 περὶ + τὸν V 15 διαδώσαντες M: διαδόσαντες HV T edd. Cyr. (LVW^{ac}) διαδόντες Cyr.
(OW^{pc}) 17 ἐξέωσαντες M | ὑπερορίαν HV 18 γενόμενος] γεγονώς Cyr. Act. I | Σεβήρον T edd. 20 ὁ
εὐλαβέστατος om. V 21-23 Ἐκ τῆς δεήσεως τῶν μοναχῶν καὶ κληρικῶν Ἀντιοχείας (Ἀντιωχείας sic Mo)
κατὰ Σεβήρου (Σευήρου sic Mo) πρὸς τὴν ε' (πέμπτην Mo) σύνοδον Pa Mo (cf. Hadr.) Δέσεις κληρικῶν
καὶ μοναχῶν Ἀντιοχείας πρὸς Ἰωάννην τὸν πατριάρχην καὶ τὴν ἐνδημοῦσαν σύνοδον κατὰ Σεβήρου. Τῷ
ὀσιωτάτῳ καὶ ἀγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ Ἰωάννῃ καὶ τῇ
ἐνδημούσῃ ἀγίᾳ συνόδῳ ἀξίως παρὰ κληρικῶν καὶ μοναχῶν τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς Ἀντιοχείας
μεγαλοπόλεως ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς ἐκκλησίας Syn. Const. 21 Ἐκ - ἐπιδοθείσης] Ἐκ τῆς ἐπιδοθείσης
δεήσεως V | διηγέσεως M | τῇ om. V 21-22 ἐν - πόλει] τῇ ἀγίᾳ πόλει V 22 κατὰ] καὶ V |
Σεβήρου T edd. 23 μεγαλοπόλεως - θεοῦ] μεγάλης V 24-570,2 ἧς - πόλιν om. Pa Mo 24 ἧς] οὗ V
T | καὶ μετ' ὀλίγα om. V 25 ἃ om. M

Sabas reuerentissimus egumenus monasterii Studii dixit: Gratias agimus deo et Ha. 307
bonae uoluntati dominorum nostrorum bonorum quia falsi custodes pseudosynodi
illius deuicti sunt una cum consentientibus sibi hereticis.

Sancta synodus dixit: Anathema illis.

5 Constantinus reuerentissimus lector sanctissimae magnae ecclesiae legit:

De uita sancti patris nostri Sabae

Flauiano igitur et Helia patriarchis Sidonem, ut dictum est, peruenientibus et litteris
adolatoriis ac dispensatoriis ad imperatorem utentibus et synodum quae in Sidone
contra rectam fidem congregata fuerat destruuntibus et ad proprias sedes redeunti-
10 bus, indignati hi qui circa Soterichum et Philoxenum erant in iram uehementem
commouerunt imperatorem quasi deceptum a patriarcharum astutia et fictione. et PL 129, 364
accipientes potestatem quam uoluerunt et aurum multum uulgo Antiocheno tri-
buentes et multis modis Flauianum tribulantes et quodammodo suffocantes et
cogentes Chalcedonensem synodum anathematizare taliter illum ab episcopatu
15 pellentes exilio damnauerunt. quo imperator comperto gauisus est et Seuerum Ace- La.-Co. 371
phalorum exarchum episcopum Antiochiae misit.

Antonius reuerentissimus monachus legit:

Ex deprecatione quae data est sanctae synodo conuenienti in hac regia urbe contra
Seuerum hereticum et Acephalum a clericis et monachis Antiochensium magnae
20 ciuitatis sanctae dei ecclesiae

cuius initium est: Nunc tandem tempus est, o beatissimi. et post pauca:

Qualia uero, sanctissimi, et quae circa fontes qui Daphnae sunt agere ausus sit

P VE

2 quia] qui VE (corr. F²) | pseudosyllogi F edd. 5 magnae om. E edd. 6 Sabbae ed. Rom.* (ut semper) 7 Sydonem
V Sinodem E 8 adulatoriis F edd. | imperatore P | in om. ed. Rom.* | Sidone ed. Rom.: Sydone P V Sinode E
9 fidem om. E, post fuerat suppl. ed. Rom.* | congregata fuerat] „g. congregabatur” ed. Rom.^{ms} 10 Soterichum V
Sothericum E ed. Rom. (corr. ed. Reg.) 13 quodammodo P 15 dampnauerunt VE | comperto imperator F edd.
16 exarchum] principem ed. Rom.^{ms} (sic Act. I p. 101,20) 21 beatissimi ed. Rom.: beatissime P^{pc} VE beatissimae P^{ac}
(a² exp.)

Ma. 184 χρώμενος αὐτόθι καὶ θυμιάμασι μυσσαροῖς θεραπεύων τοὺς δαίμονας, καὶ τοῦτο
Rom. 557 πᾶσα ἐκείνη ᾔδει ἢ πόλις. οὐ μὴν οὐδὲ αὐτῶν ἐφείσατο τῶν ἁγίων θυσιαστηρίων
οὔτε τῶν ἱερῶν σκευῶν, τὰ μὲν ξέων ὡς ἐναγῇ, τὰ δὲ χωνεύων καὶ ῥογεύων τοῖς
ὁμοτρόποις. τετόλμηται δὲ αὐτῷ καὶ τοῦτο, ὧ μακαριώτατοι· τὰς γὰρ εἰς τύπον
τοῦ ἁγίου πνεύματος χρυσᾶς τε καὶ ἀργυρᾶς περιστερὰς κρεμαμένας ὑπεράνω τῶν
θείων κολυμβηθρῶν καὶ θυσιαστηρίων μετὰ τῶν ἄλλων ἐσφετερίσατο, λέγων οὐ
χρῆναι ἐν εἶδει περιστερὰς ὀνομάζεσθαι τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Ταράσιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Εἰ τὰς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου πνεύμα-
τος ἀνατεθείσας περιστερὰς ἐδέξαντο οἱ πατέρες, πόσῳ μᾶλλον τοῦ σαρκωθέντος
λόγου <τὰς εἰκόνας> καὶ ὀφθέντος ἐπὶ γῆς μετὰ σώματος; ἀλλὰ πιστεύσατε ὅτι καὶ 10
Ἀναστάσιος ὁ προηγησάμενος τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν τὰς χρυσᾶς καὶ ἀργυρᾶς
εἰκόνας ἐσφετερίσατο εἰς ἰδίαν χρεῖαν, καθὼς πεποίηκε Σευῆρος.

Στέφανος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος νοτάριος καὶ ραιφερενδάριος ἀνέγνω·

Ἰωάννου ἐπισκόπου Γαβάλων εἰς τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν Σευῆρου τοῦ αἵρεσι-
άρχου 15

οὗ ἢ ἀρχῇ· Εἰ μὲν ἐβούλετο Σευῆρος ἢ ζωῆς ἀεὶ τῆς αὐτῆς. καὶ μετ' ὀλίγα·

Καὶ οὐδὲ τὴν ἀγγέλων τιμὴν ἀλώβητον εἶασε, πολὺν δὲ ἀεὶ λόγον ἐπὶ τοῦ βήματος
ἔστῳς ἐποιεῖτο καὶ τὸ πλῆθος ἐπειρᾶτο πείθειν ἐν αὐτῷ πολλάκις τῷ ἱερῷ τοῦ
Ha. 309 ἁγιωτάτου Μιχαήλ ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀλουργὰ τοῖς ἀγγέλοις ἱμάτια προσήκειν, ἀλλὰ
λευκά, οὐκ ἀγνοῶν ὡς οὐδὲν ταῖς ἁγίαις δυνάμεσιν ἐσθῆτος μέλει, σπουδάζων δὲ 20
καὶ ταύτη διαιρεῖν καὶ ἐπ' ἀλλήλους κινεῖν οὕτως ἢ ἑτέρως ἔχοντας τοὺς πολλούς.

9–10 τοῦ – λόγου cf. Ioh. 1, 14

14–21 Ioh. Gabal. uita Seu. Ant., fragmentum (CPG 7525)

2–6 οὐδὲ – ἐσφετερίσατο = Νουθεσία γέροντος l. 750–755 Mitsides (p. XXVIII Melioranskij)

(H) V T M 2–6 ~ Nuth. 14–21 = Mo f. 237^v

1 τοὺς δαίμονας θεραπεύων V | τοῦτο] τούτους V 2 ἢ + μεγάλη Syn. Const., om. T | οὐ μὴν] ἀλλ' V |
θυσιαστηρίων + ὁ Σευῆρος Pa 3 οὔτε] οὐδὲ Pa Mo Nuth. Syn. Const. | ξαίνων Pa ξένων Mo 4 ὁμοτρό-
ποις + αὐτοῦ Mo Nuth. | αὐτῷ post τοῦτο V, om. Nuth. 5 χρυσᾶς τε καὶ ἀργυρᾶς HV Pa | περιστερὰς
M Mo 5–7 κρεμαμένας – περιστερὰς om. V 6 κολυμβηθρῶν Pa ed. Rom.: κολυμβήθρων T M (incertum
in H) κολιμβίθρων Mo κολυμβίθρων Nuth. | μετὰ τῶν ἄλλων om. Mo | ἐσφετερίσατο Pa Mo 6–7 οὐ
χρῆναι] ὅτι οὐ χρή Pa Mo 7 σχηματίζεσθαι Pa 8 ἁγιώτατος om. V | ἔφη V 10 τὰς εἰκόνας
suppleui coll. lat. | ἐπὶ + τῆς T edd. | μετὰ om. V 11 Κωνσταντινουπολιτῶν (sc. ἐκκλησίας [cf. e.g. ACO II
1, 1 p. 6, 4], de Anastasio patriarcha agitur; cf. PmbZ #258) Κωνσταντινουπόλεως ed. Rom.* | χρυσᾶς HV | καὶ
τὰς (sic) ἀργυρᾶς post ἐσφετερίσατο V | ἀργυρᾶς HV 12 καθὼς V: εἴ τι H M καθὰ T edd. | Σεβήρος T
edd. 13 Στέφανος νοτάριος ἀνέγνω nec plura V | καὶ ραιφερενδάριος om. H | ρεφερενδάριος ed. Rom.*
14 Γαβάλων V Mo Ταβάλης T 14–15 εἰς – αἵρεσιάρχου] ἐκ τοῦ κατὰ Σευῆρον λόγου Mo 14 τὴν
om. V | Σεβήρου T edd. 14–15 αἵρετικοῦ V 16 οὐ – ὀλίγα om. Mo | Σεβήρος T edd. | ἀεὶ om. T edd.
17 Καὶ οὐδὲ] Οὐδὲ γὰρ Mo | τὴν + τῶν Mo | λόγον ἀεὶ V | τοῦ om. Mo 18 ἐστῳς T Mo
19 προσήκει V 20 οὐκ om. Mo | οὐδὲν] οὐδὲ HV οὐθέν Mo | ἐσθῆτος] αἰσθητῶς (sic) Mo | μέλλει V T
μέλη Mo 21 ταῦτα V ταύτην Mo | ἐπάλλους (sic) Mo | οὕτως – πολλούς om. Mo

magicis artibus ibidem usus et incensis daemona placans, tota illa ciuitas canit, Rom. 557
 siquidem nec ipsis sanctis altaribus uel sacratis uasis pepercit, illa quidem eradens ut Ma. 183
 scelestas, haec autem conflans et erogans his qui similis moris sunt. porro praesump-
 tum est ab eo etiam hoc, o beatissimi: eas enim quae in typum sancti spiritus sunt
 5 aureae et argenteae columbae suspensae supra diuina lauacra et altaria cum aliis
 defraudabat, dicens non oportere columbas nominari spiritum sanctum.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Si in nomine sancti spiritus superpositas
 columbas receperunt patres, quanto magis incarnati uerbi iconas quod apparuit
 super terram cum corpore? sed credite quia et Anastasius qui Constantinopolitanis
 10 praefuit aureas et argenteas iconas fraudauit in proprios usus, quod et Seuerus fecit.

Stephanus deo amabilis diaconus et notarius et referendarius legit:

Iohannis episcopi Gabalensium in uitam et conuersationem Seueri heresiarchae

cuius initium est: Si quidem uoluisset Seuerus uel uitae semper eius. et post
 pauca:

15 Et neque angelorum honorem illaesum dimisit, multum autem sermonem in tribu-
 nali stans fecit et multitudini persuadere temptabat in ipso multotiens sacrario sanc-
 tissimi Michahelis quod non purpurea angelis uestimenta conueniant, sed alba, non Ha. 310
 ignorans quod nil sanctis uirtutibus sensibile conueniat, sed satagens et haec similiter
 auferre et in alterutrum commouere multos sic uel aliter se habentes.

2–6 nec – sanctum ~ *Hadr. p. 41,37–42,5 (spectat ad LC III 24)*: Item de petitione clericorum et monachorum
 sanctae Antiochene ecclesiae aduersus Severum hereticum in sancta quinta synodo: „Neque enim de sanctis altaribus
 pepercit, sacratissima vestimenta vasaque nonnulla discerpens ceteraque fundens distribuit consentientibus sibi.
 Ausus (*Ausu cod., corr. Hampe*) fuit enim ille, beatissimi (*beatissime cod., corr. Hampe*), que in tipum Spiritus
 (*Spiritu cod., corr. Hampe*) sancti aureae argenteaeque columbe (*columnne cod., corr. Hampe*) pendebantur supra
 sacratissimos fontes et altaria cum reliquiis usurpare, dicens: „Non est necesse in speciem columbe Spiritum sanctum
 nominare” etc. *Testimonium ex Actis Conc. Later. a. 769 desumptum est (cf. Hadr. p. 41,31–32)*.

P VE 2–6 ~ *Hadr.*

3 scelestas] „g. profana” *ed. Rom.^{ms}, sed cf. Gloss.* | sunt] *debu*it erant, *ut notauit Dubielzig* 5 lauacra] sacramenta E
 edd. 10 praefuit ~ προηγχοσάμενος (*i. e. qui praedecessor fuit*) *minus apte* 12 Gabeleasium V Gabellensium E
 13 eius] *leg. eiusdem? cf. gr.* 15 honorem *post* dimisit E edd. | illesum P E inlesum V 16 faciebat *ed. Rom.^{ms}*
 (*Anast. neglexit* ἀεί) | tentabat *ed. Rom.** 17 Michaelis E edd. 18 nihil *ed. Rom.** | sensibile conueniat] de uestibus
 curae est *ed. Rom.^{ms}* (*Anast. αἰσθητὸν legisse uidetur*) 18–19 haec similiter auferre] hac ratione diuidere *ed. Rom.^{ms}*
 (*Anast. legit ταῦτα, cf. gr. V*) 19 uel] et E edd.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Σκοπήσωμεν ὅτι μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ εἰς τοῦτο αὐτὸ ἐνεκλήθη, ἐπειδὴ ἔλεγεν ὅτι οὐ προσήκει τοὺς ἀγγέλους ἱμάτια ἀλουργά, ἀλλὰ λευκὰ ἐνδεδύσθαι.

Δημήτριος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ σκευοφύλαξ εἶπεν· Ἐν τῇ ἀγίᾳ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ὅτε προεβλήθη, ἐψηλάφησα εἰς τὸ βρέβιον καὶ εὗρον λείποντα δύο βιβλία ἡργυρωμένα διὰ εἰκόνων. ἅπερ ζητήσας ἔγνων ὅτι εἰς πῦρ βαλόντες ἔκαυσαν. εὗρον δὲ καὶ ἑτέραν βίβλον Κωνσταντίνου χαρτοφύλακος περιέχουσαν περὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων· καὶ ἀπέτεμον τὰ φύλλα, ἔνθα ἔκειντο τὰ περὶ εἰκόνων ῥήματα. καὶ ἰδοὺ τὴν αὐτὴν βίβλον μετὰ χειρὸς ἔχων ἐπιδείκνυμι τῇ
La.-Co. 373 ἀγίᾳ συνόδῳ. Καὶ ἀναπτύξας ὁ αὐτὸς Δημήτριος τὴν βίβλον ὑπέδειξε πᾶσι τὴν τῶν φύλλων ἐκτομήν.

Λεόντιος ὁ καθωσιωμένος ἀσκηρῆτις εἶπε· Καὶ ἄλλο, πατέρες, θαυμάσαι ἐστὶν ἐν τῇ βίβλῳ ταύτῃ· ὡς ὁρᾶτε γάρ, ἀργυρᾶς πτύχας ἔχει καὶ ἐκατέρωθεν ταῖς εἰκόσι
Rom. 558 πάντων τῶν ἀγίων κεκόσμηται. καὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἔασαντες, ἡγουν τὰς εἰκόνας, τὰ περὶ τῶν εἰκόνων ἔσω γεγραμμένα ἀπέτεμον, ὅπερ ἐσχάτης ἐστὶν ἀνοίας. 15

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἀνάθεμα τοῖς τεμοῦσι καὶ ἐπιβουλεύσασι.

Μα. 185 Λέων ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Φωκίας εἶπε· Τοῦτο μὲν τὸ βιβλίον τὰ φύλλα ἀπώλεσεν, ἐν δὲ τῇ πόλει ἐν ἣ κατοικῶ ἐπάνω τριάκοντα βιβλίων πυρὶ κατέκαυσαν.

Σάβας ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου εἶπεν· Ἔθος ἐστί, 20 δεσπόται, τοῖς τυφλώττουσι μὴ βλέπειν τὸ φῶς. τούτου ἔνεκεν κἀκεῖνοι τυφλοὶ ὄντες τῇ ψυχῇ ἐσκοτίσθησαν.

Δημήτριος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ σκευοφύλαξ ἀνέγνω·

Κωνσταντίνου διακόνου καὶ χαρτοφύλακος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως εἰς πάντας τοὺς ἀγίους μάρτυρας 25 οὗ ἡ ἀρχή· Αἱ μὲν Χριστοῦ πανηγύρεις. καὶ μεθ' ἑτερα·

24–576,7 Const. Diac. laud. omnium mart. (CPG 7403; BHG 1191) p. 94,1–8. 120,7–123,6. 124,7–11 Mai (ex Vat. gr. 1990 [= *Vt*]; excerptum contulit S. Lucà) (= PG 88, 480 A 1. 496 D 6 – 497 D 7. 500 A 12 – B 2); cf. Thümmel, Frühgeschichte n. 63

(H)VTM 24–576,7 = Const. Diac. (= *Vt*), Pa f. 262^v–263^v

1 Ὁ πατριάρχης ἔφη V 2 εἰς fort. delendum 4 ὁ θεοφιλέστατος om. V | σκευοφύλαξ εἶπεν] νοτάριος ἀνέγνω V 5 προεβλήθη + σκευοφύλαξ V edd., sed cf. lat. 6 βιβλία δύο V | δι' HV 7 βαλόντες ἔκαυσαν] ἔβαλλον V | βάλλοντες T | ἔκαυσαν + οἱ αἵρετικοί V edd. 8 ἔκειτο Vc edd. 9 ῥήματα + οἱ δόλιοι V edd. | ἰδοὺ om. V 10 Καὶ ἀναπτύξας om. M | ἀναπτύξας – βίβλον om. V | πᾶσι + καὶ M 12 Λεόντιος – εἶπε] Ἀλλὰ nec plura V 13 ἀργυρᾶς HV 14 πάντων om. V | ἡγουν τὰς εἰκόνας] fort. explicatio marginalis in textum recepta 15 εἶσω HV 16 ἀγία om. V 17 Ὁ Φωκίας εἶπε V | Φωκίας M Φωκ' T | μὲν om. V 20–22 Σάβας – ἐσκοτίσθησαν om. V 20 Σάββας H edd. | ὁ – καὶ H (cf. lat.): om. T edd., εὐλαβέστατος – καὶ om. M (de V uide supra) 23 Δημήτριος – ἀνέγνω] Ὁ αὐτὸς ἀνέγνω V (uide supra) 24–25 Κωνσταντίνου – μάρτυρας] Εἰς τοὺς ἀγίους μάρτυρας nec plura V 24 τοῦ θεοῦ μεγάλης om. Pa *Vt* 25 Κωνσταντινουπόλεως + ἐκ τοῦ ἐγκωμίου Pa (Κωνστ. + ἐγκώμιον *Vt*) | ἀγίους + κατὰ τὴν οἰκουμένην Pa (ἀγίους + ἐνδόξους καὶ πανευφήμους *Vt*) | μάρτυρας + τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ (+ τοῦ θεοῦ ἡμῶν *Vt*) κατὰ πᾶσαν (om. *Vt*) τὴν οἰκουμένην ἀθλήσαντας M *Vt* 26 οὐ – ἑτερα om. M Pa

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Consideremus quia cum reliquis etiam in hoc ipso accusatus est, quoniam dicebat quia non conuenit angelos purpurea, sed alba uestimenta induere.

- Demetrius deo amabilis diaconus et sceuophylax dixit: In sancta magna ecclesia PL 129, 365
 5 Constantinopoleos quando promotus sum, inquisiui in breui et repperi [in eo] deesse duos codices deauratos per imagines. quos requirens cognoui quod in ignem eos mittentes incenderint. inueni autem et alium librum Constantini chartophylacis continentem de uenerabilibus iconis; et reciderunt folia in quibus iacebant uerba super iconis. et ecce eundem codicem prae manibus habens sanctae synodo ostendo.
 10 Et explicans idem Demetrius codicem ostendit omnibus foliorum recisionem. La.-Co. 374

Leontius deuotus a secretis dixit: Et aliud, patres, mirandum est in codice hoc: ut uidetis enim, argenteas tabulas habet et hinc et inde imaginibus omnium sanctorum adornatur. et rem ipsam dimittentes, id est imagines, quae scripta de imaginibus Rom. 558
 intus erant reciderunt, quod extremae dementiae est.

- 15 Sancta synodus dixit: Anathema qui reciderunt et insidiati sunt.

Leo sanctissimus episcopus Phociae dixit: Hic quidem codex folia perdidit, in Ma. 186
 ciuitate autem in qua habito supra triginta codices igni combusti sunt.

- Sabas reuerentissimus monachus et egumenus Studii dixit: Moris est, domini, his qui caeci sunt non uidere lucem. huius rei gratia <et illi>, quia caeci sunt anima,
 20 obtenebrati sunt.

Demetrius deo amabilis diaconus et sceuophylax legit:

Constantini diaconi et chartophylacis sanctissimae dei magnae ecclesiae Constanti-
 nopoleos in omnes sanctos martyres
 cuius initium est: Christi quidem festiuitates. et post alia:

4-9 Demetrius - iconis cf. LC IV 8 p. 508,21-23 (= IV Capit. p. 486,31-33; cf. p. 509,3-7) = *Hadr. (ser. 2) p. 44,11-15 (In actione quinta. Capitulo VI): De eo, quod secundum Demetrii diaconi dictum incaute et inordinate parentes eorum egerunt duos libros inargentatos eo quod quiddam (quidam Hadr., corr. Hampe) de imaginibus in his (in his om. Hadr.) continebatur, conburentes et alterius libri duo folia praeciderunt (precisserunt Hadr.). 11-14 cf. LC IV 9 p. 509,25-27 (= IV Capit. p. 486,34-36; cf. p. 509,28-510,6) = *Hadr. (ser. 2) p. 44,31-34 (In eadem [i.e. quinta] actione. Capitulo VII): De eo, quod in eodem libro in tabulis argenteis Leontius asecreta (asecrata Hadr.) imagines cernens (carnens Hadr., corr. Hampe) acutissimum et ingenuosissimum (ingenios- p. 486,35 et Hadr.) sui (suis Hadr., corr. Hampe) erroris emolumentum (+ se p. 486,35 [cf. p. 510,3] et Hadr.) inuenisse gloriatus (glorificatus Hadr.) est (inuenisse putavit eosque insignis fuisse dementiae iudicavit, a quibus in eodem libro, ubi imagines erant, ob imaginum mentionem duo folia abscisa fuisse cognovit p. 510,4-6; cf. Freeman p. 510 adn. 141).

P VE

4 Theophilus F edd. i. t. (Demetrius ed. Rom.^{ms}) 5 breui ~ βρεβιον (cf. MLW I 1577,19 sqq.) | reperi ed. Rom.* | in eo deleui coll. gr. 6 deauratos] melius inargentatos LC *Hadr., ut uidit Dubielzig | agnoui ed. Rom.* 10 Theophilus F edd. (uide supra) | filiorum P^{ac} (o P^c s. l.) 12 et² om. E edd. 15 Anathema + sit E, + sint F edd., expectaueris anathema his qui (cf. p. 481,18-19 al.) | quae P | recidunt VE 17 conbuserunt (comb- ed. Rom.*) igni E edd. 18 egumenus + monasterii F edd., sed cf. gr. 19 caeci¹ cecii V occisi E (corr. F²) | lumen E edd. | <et illi>, quia scripsi coll. gr.: qui codd. illi qui ed. Rom.* | animi P^{pc} (a² exp., i superscr. P^c) 22 chartophilacis V carthophilacis E

„Εἶτα οἴεσθε, ὦ οὔτοι“, ἔφησαν οἱ δικάζοντες, „ὥς ἐν χαλκῷ καὶ λίθοις τὴν σωτηρίαν ποιοῦμεθα, οὐχὶ δὲ πρὸς τινὰ δύναμιν προνοητικὴν τε καὶ συνεκτικὴν ἀποβλέπομεν, παρ’ ἧς τὰ κάλλιστα ἡμῖν περιγίνεται;“ „καὶ πῶς πλάσται καὶ λιθουργοί“, οἱ μάρτυρες ἔφησαν, „ἀγαλμάτων πλήθος κατασκευάζουσι ποικίλαις μορφαῖς διασχηματίζοντες καὶ τοῖς ναοῖς προσηλοῦσιν, ὑμεῖς δὲ θυσίαις ταῦτα γεραίρετε, τὴν τῶν ἀπόρων λύσιν παρ’ αὐτῶν ἐξαιτούμενοι; τί δὲ καὶ παρ’ ὑμῖν οἱ τύραννοι διεξήλθον; ὃ φατε θεῖον ἐν εἰκόσιν οὐκ ἐγχαράττεται; πῶς οὖν ἡμῖν διαλοιδορεῖσθε δεισιδαιμονέστερον ἐφ’ ὁμοίαις πράξεσι διακείμενοι; οὐκοῦν ἐπεῖπερ καὶ ἡμῖν, ὦ δικασταί, τοῖς ἀνεξελέγκτοις ψόγοις τὴν τῶν εἰκόνων γραφὴν παραρτύτετε, φέρε τῆς περὶ τοῦτο πλάνης καὶ ἀμφιβολίας ὑμᾶς ἀπαλλάξωμεν. [εἶπον οἱ μάρτυρες.] οὐ γὰρ τὸ θεῖον ἀπλοῦν ὑπάρχον καὶ ἄληπτον μορφαῖς τισι καὶ σχήμασιν ἀπεικάζομεν οὔτε κηρῷ καὶ ξύλοις τὴν ὑπερούσιον καὶ προάναρχον οὐσίαν τιμᾶν ἡμεῖς διεγνώκαμεν. ἀλλ’ ἐπειδὴ τοῦ πρώτου καταπαλαισθέντος διὰ τῆς παραβάσεως ἀνθρώπου καὶ τῆς καθελούσης ἀποστατικῆς θρασυνομένης δυνάμεως ἡ φύσις ἐδεῖτο τοῦ ἀναστήσαντος — οὐ γὰρ οἶά τε ἦν ἐξ ἐαυτῆς κάτω κειμένη τὴν ἥτταν ἀναπαλαῖσαί 15 τε καὶ ἀνακαλέσασθαι τοῦ ἐχθροῦ τῷ πτώματι ἐπεμβαίνοντος, οὔτε μὴν εἰκὸς ὑπῆρχε μὴ ἐπὶ δευτέροις παλαίσμασι τῆς νίκης τὸν τύραννον ἐκτινάξασθαι —, αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τοῦ οἰκείου ποιήματος, ὁ τῆς τριάδος εἷς, <ὁ> θεὸς λόγος, ὥσπερ οὐ τῇ πλάσει πάλαι τῆς φύσεως ὑπουργόν τινὰ παρεστήσατο, οὕτως οὐδὲ νῦν τὴν εἰκόνα φθαρεῖσαν ἀνανεούμενος ἄλλω τὴν ἀνάκτισιν ἐνεχείρισεν, ἀλλ’ αὐτουργῷ δυνάμει 20 χρησάμενος τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν ἀγῶνας ἀνθρωπικῶς ἀνεδέξατο. τοῦτο γὰρ ἦν πῶς οἰκεῖον καταλήλως τῷ ἀγωνίσματι διαπράξασθαι. ἐπειδὴ δὲ πᾶς ὁ ἀγωνιζόμενος τρισὶ τρόποις ἢ ἐνὶ γε τούτων ὑπερμάχεται τὸν ἀντίπαλον — ἢ γὰρ ἀπάτη ἢ νόμῳ ἢ τυραννίδι —, τοὺς μὲν δύο παντελῶς διαφεῖς ὡς ἀχρήστους καὶ οὐκ οἰκείους οὔτε μὴν τοῖς δι’ οὓς ὁ ἀγὼν λυσιτελεῖς τε καὶ ὠφελίμους ὁ ἡμέτερος 25 πρόμαχος — ἢ τε γὰρ ἀπάτη διεψευσμένην ἔχει τὴν νίκην, φαύλως τὸν ἀνταγωνιστὴν ἀνατρέπουσα, ἢ τε τυραννὶς παραλόγῳ βίᾳ κρατεῖ, μὴ ἐξ ἴσου ποιοῦσα τὴν συμπλοκὴν —, τῶν λοιπῶν μὴ ἐγκρίνας τὸν τρόπον ἐπὶ τὴν κατὰ νόμον πάλην

Ha. 312

Rom. 559

La.-Co. 376

(H)VTM

1 οἴεσθε + γὰρ Vt 3 παραγίνεται H 4-5 διασχίζοντες H διασχηματίζονται V 6 ἐξαιτούμενοι προσκαλούμενοι M Pa | ἡμῖν V 7 ἐγχαράττετε V edd., sed cf. lat. | οὖν om. V | διαλοιδορεῖσθε ἡμῖν T edd. 8 διακείμενοι om. V | καὶ om. Pa Vt fort. recte 8-9 ὦ δικασταί] φῆσαι τοὺς ἀθλητὰς M Pa 9 ἀνεξελέγκτοις M Pa εὐεξελέγκτοις Vt | φθόγοις H | παρωτρύνετε Pa 10 τούτων Pa | εἶπον οἱ μάρτυρες om. Vt, deleui (an mendum excerptoris?) 13 ἐπεὶ T edd. ἐπὶ Vt 13-14 ἀνθρώπου post καταπαλαισθέντος Vt 14 ἐδεῖτο ἢ φύσις V 14-15 αἰδεῖτο τοῦ ἀναστήσαντος (sic) Pa 15 οὐδὲ γὰρ V | ἐαυτῆς V Vt (cf. lat.): αὐτῆς H M Pa ἀρχῆς T edd. | κατώκει μὲν ἢ τὴν (sic) T κάτω κειμένη ἢ τὴν ed. Rom.* ex Vc^{ms} (Bonafides) | κειμένην M Pa 15-16 ἀναπαλαῖσαι τε H ἀναπαλαίσετε V ἀναπαλέσαι τε Pa ἀναπλάσαι τε Vt 16 ἐπιβαίνοντος ed. Rom.* | μὴν] μὲν Mai 18 εἷς τῆς τριάδος V fort. recte | ὁ² suppleui ex Vt 19 πάλαι om. M | νῦν post ἀνανεούμενος M 20 ἀνάκτισιν V | ἐνεχείρησεν T edd. 21 ὑπεδέξατο V M (euanidum in H) 22 καταλήλως] καὶ κατάλληλον M 23 τρόποις] προσώποις HV Pa | ἢ² ἢ T 24 ἢ νόμῳ om. Pa | ἀφείς M ἐπαφείς Mai | ἀχρήστους + τε T edd. 25 μὴν] ἡμῖν V μὲν Mai | τοῖς] τοὺς V Pa | λυσιτελής τε καὶ ὠφέλιμος Pa 25-26 ὁ ἡμέτερος πρόμαχος aptiorem locum habet ante 28 τῶν λοιπῶν (an nota marginalis in textum recepta?) 26 γὰρ om. Pa 26-27 ἀγωνιστὴν T edd. Pa 27 ποιοῦμένη Vt 28 τῶν — τρόπον] τὸν δὲ λοιπὸν ἐγκρίνας τῶν τρόπων Vt | μὴ] καὶ V | τρόπον] νόμον H

- „Deinde arbitramini, o isti”, dixerunt qui litigant, „quod in aere ac lapidibus salutem faciamus, et non ad quandam uirtutem prouidam et protectricem inspiciamus, a qua a nobis optima optinentur?” „et quomodo fictores et lapidarii”, martyres dixerunt, „simulacrorum multitudinem construunt uariis formis configurantes et templis
5 affigunt, et uos sacrificiis haec celebratis, secretorum solutionem ab eis expetentes? quid autem et apud uos tyranni persecuti sunt? nam quod asseritis ‚diuinitas’ in imaginibus non exaratur? quomodo ergo nobis maledicitis superstitiosius in simili-
bus actibus positi? ergo quoniam et nobis, o iudices, in exquisitis uituperationibus imaginum picturam conficitis, eia ab horum errore et ambiguitate uos liberabimus”,
10 dixerunt martyres. „non enim diuinitatem, cum simplex sit et incomprehensibilis, formis quibusdam et figuris comparamus neque cera et lignis supersubstantialem et praeexistentem sine initio substantiam honorare didicimus. sed quia primo inueterato per transgressionem homine et deponente apostatica uirtute, quae temere gessit, natura uerebatur eum qui se erecturus erat – non enim poterat ex se deorsum iacens
15 superationi suae reluctantari uel reuocari inimico casum aggrediente, sed nec conueniens erat non secundis luctaminibus uictoria tyrannum excutere –, ipse conditor propriae facturae, qui unus est ex trinitate, deus uerbum, sicut non fictioni priscae naturae ministrum quenquam exhibuit, ita neque nunc imaginem corruptam instauraturus alii reparationem eius commisit, sed propriae operationis uirtute usus agones
20 pro nobis humane suscepit. hoc enim erat conueniens, ut proprium certamine ageret. porro quia omnis certator tribus modis agonizans uel horum uno superat hostem, deceptione scilicet aut lege aut tyrannide, sed duos penitus dimittens tanquam inutiles et non proprios – sed neque hos duos ad agonem commodos uel proficuos ducit propugnator noster; siue enim ꝑcaritate simulatam habeat uictoriam
25 prae repugnantem fugans, siue tyrannis irrationabili ui optineat non ex aequo faciens congressionem – reliquorumque morem nequaquam discernens ad luctamen

PL 129, 366

Ha. 311

Rom. 559

La.-Co. 375

P VE

1 o *scripsi coll gr.*: quod *codd.* („gr. arb. uos, dixerunt iudices: quod in aere” *ed. Rom.^{ms}*) | dixerunt P^{ac} (e¹ exp., i s. l. P^c) | qui litigant ~ οἱ δικάζοντες (cf. *Gloss.*); *debut* litigabant, ut *notauit Dubielzig* 3 a om. VE *edd.* | obtinentur E *edd.* | fictores (~ πλάσται, cf. *Gloss.*) | pictores *ed. Rom.^{*}* 5 secretorum ~ ἀπόρων? (difficultatum *ed. Rom.^{ms}*, *Anast. fort. legit ἀπορήτων*, cf. *CGL II p. 240,24*) | expectentes E expectantes F *edd.* 6 persecuti P^{bc} (ro exp., *abbr. in p inscr. P^c*) *ed. Rom.^{*}*, sed cf. *Gloss.* | quod] quam *ed. Rom.^{*}*, sed cf. gr. (quod asseritis diuinitas ~ ὁ φαστε θεῖον) 8 exquisitis ~ ἀνεξελέγκτοις (i. e. commenticiis, cf. *ThLL V 2, 1822,29 sqq.*) 9 picturam ~ γραφήν? (*debut* accusationem uel sim.) | eia P: ea VE (corr. *ed. Rom.*) | horum ~ περὶ τοῦτο? 10 dixerunt martyres] cf. *app. crit. gr.* 12 praeexistentem sine initio ~ προάναρχον? 12–13 inueterato] *Anast. καταπαλαιωθέντος legisse uidetur* (deuicto *ed. Rom.^{ms}*) 13 deponentem VE (corr. F²) 13–14 quae – erat] *interpretatio mendosa* (eum deposuerat, insolescente, natura indigebat eo, qui ipsam erigeret *ed. Rom.^{ms}*) 13 quae – gessit ~ θρασυνομένης? 14 uerebatur ~ ἐδεῖτο? *debut* indigebat, ut *adnotauit ed. Rom.^{ms}*; quod mendum saepius occurrit (cf. e.g. *supra p. 419,10*) 14–15 iacens – reuocari] iacens iterum reluctantari, uel congressum reuocare *ed. Rom.^{ms}* 15 superationis VE *ed. Rom.* (corr. *ed. Reg.*) | casum] *Anast. legit uel intellexit τῇ πτώσει* 16 non] nisi *ed. Rom.^{*}* | uictoria *ed. Rom.*: uictoriae *codd.* 17 non + in F² *edd.*, sed cf. gr. | fictioni *scripsi coll. gr.*: fictione *codd.* (finitione P^{ac} [n¹ exp.]) | priscae] pridem *ed. Rom.^{ms}* 18 quemquam E *edd.* 20 humanos F² *edd.*, sed cf. gr. | proprium] „gr. apte respondens” *ed. Rom.^{ms}* | certamen F *edd.* 21 creator P^{ac} (*sublin. et superscr. certator P^c*) certatur E | horum unus V uno horum F *edd.* 22–24 sed – noster] *locus difficilis*; *Anast. uerborum constructionem mutauisse uidetur* 23 tamquam P E | sed – commodos] *incertum quid legerit Anast. in gr.* (ac ne his quidem, propter quos certamen est, com. *ed. Rom.^{ms}*) 24 profugos P^{ac} (g exp., c add. s. l. P^c) | ducit] dux et *ed. Rom.^{*}* | caritate] ueritate V^{ac} (ka *superscr. V¹*) *fraus ed. Rom.^{*}* (cf. gr.); *Anast. fort. legit ἀγάπη* 25 obtineat P | equo P E 26 reliquorumque – luctamen] ceteros modos non approbans, ad l. *ed. Rom.^{ms}* | reliquorumque] reliquorum quē V reliquorum qui *ed. Rom.* (corr. *Hard.*) | discernens ~ ἐγκρίνας?

Ma. 188 ἐχώρησε· καὶ σάρκα λαβὼν τοῦ πεσόντος φυράματος ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, μείνας ὅπερ ἦν καὶ τῶν ἑαυτοῦ μὴ ἐκστάς, πάντα γίνεται πλὴν τῆς ἁμαρτίας ὅσα καὶ ἐξ ὧν περ ὁ ἄνθρωπος, καὶ μήτε δοκῇσι τὸ σὰρξ φανῆναι σχηματισάμενος." καὶ μετ' ὀλίγα· „Τοιγαροῦν ἐν ᾗ περ ἐδείχθη μορφῇ καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφη τοῖς πίναξιν ἐπιγράφομεν, ὑπόμνησιν τῆς δι' αὐτοῦ σωτηρίας, τὸν θεῖον τύπον ποιοῦμενοι καὶ οὐ καθ' ὑμᾶς ποικίλας ἰδέας παράγοντες καὶ σχήματα κατὰ τὸ δοκοῦν διαγλύφοντες."

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Οἱ Ἕλληνες διὰ τὰ εἰδωλα τοὺς μάρτυρας κατεδίκάζον καὶ ἔλεγον αὐτοῖς· „τίνος χάριν ἀθλεῖτε καὶ τὰ ἡμέτερα ὁμοιώματα παραιτεῖσθε, ἔχοντες καὶ αὐτοὶ ἰδίας εἰκόνας;" οἱ δὲ ἅγιοι ἀπεκρίνοντο· „ἀλλ' ἡμεῖς οὐκ ἰνδάλματα δαιμόνων ποιοῦμεν, ἀλλὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος θεοῦ λόγου ποιοῦμεν εἰκόνας καὶ τῶν αὐτοῦ ἀγίων, οὐ μέντοι θεοποιοῦμεν αὐτάς."

Κοσμάς ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ κουβουκλείσιος εἶπε· Καὶ ταύτην τὴν βίβλον ἦν ἐπιφέρομαι — τῆς παλαιᾶς δὲ ἐστὶ — μετὰ σχολίων ἐμπαραθέτων ἐν τῷ πατριαρχείῳ εὔρομεν. εἶχε δὲσχόλιον εἰς ἀπολογίαν τῶν εἰκόνων. οἱ δὲ ἐπίβου- 15 λοι τῆς ἀληθείας ἀπήλειψαν τὸσχόλιον. καὶ ἴδετε αὐτό. ὅμως δὲ ἀμυδρῶς φαίνεται. ἀλλὰ ἴδετε αὐτό, τίμιοι πατέρες.

Ὁ αὐτὸς εὐλαβέστατος Κοσμάς ἀναπτύξας τὴν βίβλον ἐπέδειξε πᾶσι τοῖς οὕσιν ἐν τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ τὸν ἀπαλειφθέντα τόπον. ὁ αὐτὸς δὲ ἀνέγνω — ὑπεφαίνετο γάρ — Οὐκ ἔσσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ· οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ 20 παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδ' οὐ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.

1 φυράματος cf. Num. 15,20; Rom. 11,16 2-3 πλὴν τῆς ἁμαρτίας cf. Hebr. 4,15 4-5 καὶ² — συναναστρέφη Bar. 3,38 20-22 Ex. 20,3-5; Deut. 5,7-9

2-3 πάντα — ἄνθρωπος cf. e.g. Greg. Naz. or. 38 (in theophania) (CPG 3010,38; BHG³ 1921) c. 13,21-22 Moreschini

1-2 σάρκα — νοερᾷ cf. Ioh. Dam. exp. fid. c. 46,22-24 Kotter II et supra Act. III p. 256,23-25 (Theod. Hier. epist. synod.)

(H) V T M

1 ἐχώρησε] χωρεῖ T edd. | λαβὼν + ἐκ T (ex coni.?) Vt, sed cf. lat. | ἐψυχωμένην Pa | ψυχῇ T | λογικῇ om. ed. Rom.* (corr. Hard.^{mss}) 3 μήτε] μὴ τῇ T^{pc} edd., μὴ om. T^{ac} (add. T¹ s.l.) | δοκῇσι om. V | τὸ σὰρξ] τὸ σῶμα Vc^x in ras. (= Morin?) edd. 3-4 σχηματισάμενος] sententia defectiva, cuius reliquam partem μήτε γυμνῇ — διεχειρίσατο ipse excerptor, ut uidetur, neglexit 4 καὶ μετ' ὀλίγα om. V | Τοιγαροῦν] Τοῦτον τοιγαροῦν T (ex coni., ut uidetur) Vt (recte id quidem, sed mendum est excerptori tribuendum) | ἡ παρεδείχθη Pa Vt 6 τύπον] τρόπον V | ποικίλας ἰδέας (εἰδέας Vt) T Vt (cf. lat.): ποικίλας HV ποικιλίας M Pa 7 διαγράφοντες M 8 Ὁ πατριάρχης ἔφη V | Ταράσιος om. M 9-10 τὰ ὁμοιώματα παραιτεῖσθε τὰ ἡμέτερα V 10 δὲ om. T edd. | ἀπεκρίναντο V M (euanidum in H) 12 αὐτάς] αὐτοῦς V 13 Κοσμάς διάκονος εἶπε V | καὶ om. T edd. | κουβουκλείων T edd. 13-15 ταύτην — εὔρομεν] ἄλλην βίβλον ταύτην εὔρομεν ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ V 15 ἔσχε T edd. | δὲ¹ + ὥς φαίνεται V 15-16σχόλιον — αὐτό]σχόλια ... τὰσχόλια ... αὐτά V 16-17 ὅμως — αὐτό om. V 16-17 ἀμυδρῶς φαίνεται incertum in H 17 ἀλλὰ — αὐτό om. H, ut uidetur 18-19 Ὁ — τόπον] καὶ ἐπέδειξε πᾶσι τοὺς ἀπαλειφθέντας τόπους nec plura V 18-19 τοῖς — συνόδῳ om. H 19 ἀπαλειφέντα M (incertum in H, de V uide supra) 19-20 ὁ — γάρ] τὰ δὲ ὑποφαινόμενα ἔλεγον V 19 δὲ om. T edd. 20 ἑαυτῷ T edd. 21 ὁμοίωμα] ὁμοίον Vc edd. | ἐπὶ τῆς γῆς H 22 αὐτοῖς¹ αὐτοῦς V | οὐδ' οὐ μὴ] οὐδὲ μὴ Sept. (sed οὐδ' οὐ μὴ etiam Ioh. Dam. imag. I 6,7 = III 7,7 al.) | λατρεύσεις V edd. (incertum in H)

quod secundum legem est progressus est; et carnem assumens massae quae ceciderat animatam anima rationabili atque intellectuabili, manens quod erat et suis non carens, omnia fit absque peccato quanta et ex quibus est homo, et putatiue apparere caro dissimulans.” et post pauca: „Igitur formam in qua demonstratus est *et* 5 *cum hominibus conuersatus est* tabulis depingimus, recordationem salutis quae per eum facta est [pro] diuinam effigiem facientes et non secundum uos uarias figuras secundum quod putatur diriuentes aut sculptentes.”

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Pagani propter idola martyres condemna-
bant et dicebant eis: „cuius rei gratia certatis et nostras similitudines recusatis,
10 habentes et ipsi proprias iconas?” sancti uero respondebant: „sed nos non simulacra daemonum facimus, sed eius qui incarnatus est <dei> uerbi facimus iconas et sancto-
rum eius, non tamen deificamus eas.”

Cosmas deo amabilis diaconus et cubuclesius dixit: Et hunc codicem quem fero
quique ueteris est testamenti cum scholiis adiacentibus in patriarchio inuenimus.
15 habebat autem scholion <in> defensionem imaginum. porro insidiatores ueritatis deleuerunt scholion. et uidete illud. uerumtamen obscure paret. sed uidete illud, honorandi patres.

Idem reuerentissimus Cosmas aperiens codicem ostendit omnibus qui aderant in
sancta synodo deletum locum. idem autem legit – parebat enim –: Non erunt tibi
20 alii dii praeter me. ne facias tibi ipsi idolum, *neque omnem similitudinem*, quae-
cumque *sunt in caelo* sursum <et quaecumque *in terra deorsum*> et quaecumque *in* PL 129, 367
aquis subtus terram; non adorabis ea neque seruias illis.

P VE

1 est² om. E edd. | occiderat E edd. 2 rationali ed. Rom.* sed cf. Gloss. | intellectuali ed. Rom.* 3 et¹ om. P | ex om. Pac (add. P^c s. l.) | et² + non ed. Rom.* 6 pro om. ed. Rom.* deleui | diuina effigie codd., correxi coll. gr. | uarias figuras ~ ποικίλος ἰδέας 7 putantur ed. Rom.* („gr. placuerit” ed. Rom.^{ms}, putatur La.-Co.^{ms} ex P) | diriuentes (~ παράγοντες, cf. Gloss.): deriuantes F² edd., sed cf. Stotz III, VII § 14.4 9 nostras ed. Rom.: uestras codd. 11 faci-
mus¹ – uerbi om. E, facimus, sed dei uerbi qui incarnatus est ed. Rom.* | dei suppleui coll. gr. | iconas facimus
ed. Rom.* 12 deificamus Pac (i³ exp.) 14 cum om. E edd. 15 in add. ed. Rom. 16 uidete¹] uidelicet P 20 dii alii
VE | dii om. La.-Co.* | ipsi om. ed. Rom.* 21 et¹ – deorsum suppl. ed. Rom. (sed fort. haec in Anastasii codice graeco
deerant)

Σχόλιον· Εἰ καὶ ποιοῦμεν ὁμοιώματα ἀνθρώπων θεοσεβῶν, οὐκ ἐπὶ τὸ προσκυνεῖν ὡς θεοῖς, ἀλλ' ἵνα ὀρῶντες αὐτοὺς εἰς ζῆλον αὐτῶν ἔλθωμεν. εἰ δὲ ποιοῦμεν ὁμοιώματα τοῦ Χριστοῦ, οὐχ ἵνα τῷ ὁμοιώματι προσκυνῶμεν, ἀλλ' ἵνα ὁ νοῦς διὰ τοῦ ὀρᾶν ἀναπτερωθῇ· οὐ γὰρ εἰκόνι φθαρτῇ φθαρτοῦ ἀνθρώπου προσκυνοῦμεν. ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ θεὸς ἠξίωσεν ἀτρέπτως γενέσθαι ἄνθρωπος, ποιοῦμεν αὐτοῦ εἰκόνα ὡς ἀνθρώπου, καίπερ εἰδότες αὐτὸν φύσει θεὸν ὄντα. οὐκ αὐτὴν οὖν θεὸν τὴν εἰκόνα λέγομεν, ἀλλὰ θεὸν εἰδότες τὸν ἐν τῇ εἰκόνι γραφέντα, οὗ τὸ ὁμοίωμα ἔχει ἢ εἰκόν. Ἕλληνες δὲ πλανώμενοι τὰ ὁμοιώματα θεοὺς δοξάζουσιν, οἷς καὶ θύουσιν.

Rom. 560 Παρήχθη ἑτέρα βίβλος ἔχουσα ἐρμηνείαν τῆς γραφῆς ἐν ᾗ ἔκειτο τὸ προγραφὲν σχόλιον· ἦν καὶ λαβὼν Γρηγόριος ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας ἀν- 10 ἔγνω παρακειμένης τῆς ἀπαλειφθείσης καὶ ἀναγινωσκομένης.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Ταῦτα ἐποίησαν οἱ λεγόμενοι πατριάρχαι Ἀναστάσιος, Κωνσταντῖνος καὶ Νικήτας οἱ αἰρετικοί.

La.-Co. 377 Θεόδωρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Μύρων τῆς Λυκίας εἶπεν· Εἰ ἦν ὁ θησαυρὸς 15 Ha. 313 οὗτος φανερός τότε, οὐκ ἂν ἄνθρωπος ἐβλάβη. ἀλλ' ὁ θεὸς ἀποδώῃ τοῖς κρύψασιν αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ.

Μα. 189 Θεόδωρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κατάνης εἶπεν· Ἄξιοι εἰσιν οὗτοι ἀναθέματος, 20 ὅτι παραχαράκται ἐγένοντο τῆς ἀληθείας καὶ ἐπίβουλοι τῶν πατέρων. καὶ οἱ παρ' αὐτῶν ἀναθεματισθέντες ἄξιοι εὐφημίας εἰσίν.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Οὐαὶ ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν, ὅτι τὴν ἀλήθειαν ἔκρυψαν. 20

Πέτρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Γερμίων εἶπεν· Ἐξαλειφθήτωσαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐκ βίβλου ζώντων καὶ μετὰ δικαίων μὴ γραφήτωσαν.

Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου εἶπεν· Εὐλογη- τὸς ὁ θεὸς ὁ μετὰ τοσαύτην καῦσιν, τμῆσιν καὶ ἐξάλειψιν καταλείψας αὐτά.

Θεόδωρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Μύρων τῆς Λυκίας εἶπεν· Οἱ ταῦτα ποιήσαν- 25 τες, δέσποτα, ἔθηκαν τὸν λύχνον αὐτῶν ὑπὸ τὸν μύδιον. ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ λάμπας τοῖς ἐν σκότει φῶς σωτηρίας.

21–22 Ps. 68,29 26 cf. Mt. 5,15 26–27 ὁ² – σωτηρίας cf. Lc. 1,79 (= Od. 9,79); Is. 9,1; Mt. 4,16

1–8 Schol. in Ex. 20,3–5 uel Deut. 5,7–9 (ex catena quadam, cf. supra p. 576,14 et infra l. 9–10) = (Ps.-)Cyr. Alex. in ps. 113 p. 431,23–31 Mai (ex catena in ps. Vat. Reg. gr. 40 = C) (= PG 69, 1268 D 2 – 1269 A 7; cf. CPG 5202)

(H)VTM 1–8 = (Ps.-)Cyr. (= C)

1 Σχόλιον + β' H, om. V | ὁμοίωμα C | θεοσεβῶν ἀνθρώπων V | τὸ] τῷ H M 2 ὡς] τοῖς V 2–3 ὁμοιώματα] ὁμοίωμα T C, sed cf. lat. 3 τοῦ' om. V | οὐχ – ἀλλ' om. C 3–4 ἵνα² – ὀρᾶν] ἵνα ἢ διάνοια ἡμῶν πρὸς τὸν πόθον αὐτοῦ C 3 διὰ] ὑπὸ V 5 ἀτρέπτως om. V | αὐτοῦ + τὴν H, αὐτὸν T 6 αὐτὴν] αὐτὸ M αὐτὸν C | θεὸν² post εἰκόνα V 7 εἰδότες] οἶδαμεν T edd. 8 οἷς καὶ θύουσιν om. C 9–11 om. V 9 Παρήχθη + καὶ M 9–10 ἔκειτο – ἦν] ἐκείνο ... ἦν M 11 ἀντανανγινωσκομένης T, exspectaueris ἀναγνώσθεις 12 Ὁ πατριάρχης εἶπε V | ἐποίησαν] ἀπήλειψαν V 14 Ὁ Μύρων εἶπεν V | ὁ ὀσιώτατος om. M 14–15 ἦν – φανερός] ἦσαν οὗτοι φανεροί V 15 ἄνθρωπος ἐβλάβη] ἐβλάβη τις V | ἀποδοίῃ H 16 αὐτοὺς V (uide supra οὗτοι) 17 Θεόδωρος – εἶπεν] πλὴν nec plura V | ὁ ὀσιώτατος om. M | ἀναθέματος] ἀναθεματισθῆναι V 18 παρ' om. H 21 Πέτρος – εἶπεν] καὶ nec plura V | ἐξαλειφθήτωσαν M ἐξαλειφθήτω Vc edd. 22 γραφεῖτωσαν T 23 Ὁ τῆς Κύπρου εἶπεν V | Κωνστας Vc edd. (ut saepe) 24 καῦσιν post τμῆσιν V 25 Ὁ Μύρων εἶπεν V | ὁ ὀσιώτατος om. M | τῆς Λυκίας om. M 26 αὐτῶν om. V | τόν²] τὸ V 27 ἐν + τῷ V

Scholion: Etsi facimus similitudinem hominum dei cultorum, non ad adorandum ut deos, sed ut uidentes eos ad aemulationem ipsorum ueniamus. at uero si facimus similitudines Christi, non ut similitudinem adoremus, sed ut mens uidendo ad superiora uolet; non enim imaginem corruptibilem corruptibilis hominis adoramus. 5 sed quoniam deus dignatus est inconuertibiliter fieri homo, facimus eius iconam ut hominis, licet scientes eum natura deum. non ergo ipsum deum iconam dicimus, sed deum uidentes in icona depictum, cuius similitudinem habet imago. porro pagani errantes similitudines deos praedicant, quibus et immolant.

Rom. 560

Delatus est alius codex habens interpretationem scripturae in qua iacebat praescriptum scholion; quam et sumens Gregorius deo amabilis episcopus Neocaesariae legit. 10 cumque adiaceret quae deleta fuerat et relegeretur,

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Haec fecerunt qui dicti sunt patriarchae Anastasius, Constantinus et Niceta heretici.

Theodorus sanctissimus episcopus Myrensiu Lyciae dixit: Si esset thesaurus iste 15 tunc manifestus, non esset homo laesus. sed deus reddat his qui absconderunt eum in die illa. La.-Co. 378 Ha. 314

Theodorus sanctissimus episcopus Catanae dixit: Digni sunt isti anathemate, quoniam adulterantes erant ueritatem et insidiatores patrum. et qui ab eis anathematizati sunt digni sunt laude. Ma. 190

20 Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Vae animabus eorum, quoniam ueritatem absconderunt.

Petrus sanctissimus episcopus Germiae dixit: *Deleantur nomina eorum de libro uiuentium et cum iustis non scribantur.*

Constantinus sanctissimus episcopus Constantiae Cypri dixit: Benedictus deus qui 25 post tantum incendium, incisionem et abolitionem reliquit illa.

Theodorus sanctissimus episcopus Myrensiu Lyciae dixit: Qui haec fecerunt, domine, *posuerunt lucernam suam sub modio*. sed benedictus deus qui ostendit in *tenebris* lumen salutis.

26–27 Qui – modio cf. LC II 12 p. 258,29–259,3 (= II Capit. p. 236,11–14) = *Hadr. p. 31,5–8 (In actione quinta. Capitulo XXXIII): Absurdissime et incaute contra eos, qui imagines adorare contempnunt, ab his, qui eas adorant, prolutum (praelatum Hadr.) testimonium sancti euangelii: „Nemo accendit lucernam et ponit eam sub modio.” cf. Freeman p. 259 adn. 1

P VE

1 *expectaueris* similitudines, cf. gr. et infra l. 3 2 eos om. F edd. | emulationem codd. 6 ipsam ed. Rom.* non male, sed Anast. αὐτὸν legisse uidetur (cf. app. crit. gr.) 7 uidentes] „gr. nouimus” ed. Rom.^{ms} (Anast. fort. legit ἰδόντες) 10 quem V edd., sed Anast. uerba ἐν ᾗ et ἦν ad ἐρμηνείαν rettulisse uidetur 11 cumque – relegeretur] Anast. uerba παρακειμένης – ἀναγινωσκομένης cum iis quae sequuntur coniunxit („g. cui adiacebat q. d. f. et relegebatur” ed. Rom.^{ms}) 14 Luciae P Liciae V Licie E, corr. ed. Rom. 20 Tarasius – dixit] „g. Sancta Synodus dixit” ed. Rom.^{ms} ex gr. 22 Germaniae P Germie E 25 reliquit] Anastasium καταλείψας per errorem ad uerbum καταλείπειν rettulisse perspexit Dubielzig 26 Luciae P Lycie V Licie E, corr. ed. Rom. 27–28 in tenebris ~ τοῖς ἐν σκότειν? (cf. Vulg. Lc. 1,79 his qui in tenebris sedent)

Κοσμάς ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ κουβουκλείσιος εἶπεν· Εὐρομεν δὲ καὶ τὴν βίβλον ταύτην ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τῶν εὐαγῶν εὐκτηρίων τοῦ πατριαρχείου, περιέχουσιν διαφόρων μαρτύρων ἄθλους, μετὰ τούτων δὲ καὶ περὶ τῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνος Καμουλιανῶν, ἀπέκοψαν δὲ τὰ φύλλα, οὗ ἦν τὰ περὶ τῆς εἰκόνος. καὶ ἰδοὺ πᾶσιν αὐτὴν δεικνύω.

5

Μιχαὴλ ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Συνάδων εἶπεν· Ὁ Παστιλλᾶς ἔλεγε· „πανάγιε δέσποτα, τοὺς παρερμηνευτὰς καὶ ἐπιβούλους τῆς θείας γραφῆς ἀνάθεμα.”

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἀλλ’ ἐπέστρεψεν ὁ πόνος αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

Ἰωάννης ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος μοναχὸς καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπε· Τάληθές εἰπεῖν, ἡ κακοτροπία τῶν βιβλιοκαυστῶν καὶ τῶν εἰκονοκλαστῶν τρανότεραν ἀπέδειξε τὴν ἀλήθειαν.

10

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Οὐ μόνον τὰς ἱεράς εἰκόνας ἔξεσαν, ἀλλὰ καὶ εὐαγγέλια καὶ ἄλλα τινὰ ἱερά· οὕτως γὰρ οἶδεν ἡ ἀλήθεια διωκομένη τρανότερως φαίνεσθαι.

15

Στέφανος μοναχὸς εἶπεν· Ἔτι καὶ ἑτέραν βίβλον ἔχομεν ἐπιβουλευθεῖσαν ὑπὸ τῶν χριστιανοκατηγόρων. καὶ εἰ κελεύετε, ταύτην ἐπιδείξω πᾶσιν.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Δειχθήτω.

Rom. 561 Καὶ ἐπὶ τῆς συνόδου ἀπάσης ἐδείχθη ἔχουσα ἐν δυσὶ καταβατοῖς ἀπαλειφάς.

Γρηγόριος ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Ὑακίνθου εἶπε· Τὸ ἰσότυπον αὐτοῦ ἔχω, δεσπότη, βιβλίον· καὶ εἰ κελεύετε, ἀναγνώσθητω.

20

Καὶ λαβὼν Στέφανος μοναχὸς καὶ βιβλιοφύλαξ ἀνέγνω·

Ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Εὐαγρίου ἐκ τοῦ δ’ λόγου

Μετὰ γὰρ τὸ προσβαλεῖν τῇ πόλει τὸν Χοσρόην μυρίας τε ἐφόδους ἐργάσασθαι χοῦν τε συναμήσασθαι πολύν, ὥς καὶ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ὑπερπηδῆσαι, ἑτέρας τε μυρίας μηχανὰς ῥάψαι, ἄπρακτον ἐπεποιήτο τὴν ἀποπόρευσιν. λέξω δὲ τὰ γενό-

La.-Co. 380

8–9 cf. Ps. 7,17

3–4 cf. Kitzinger p. 114; Brubaker, Icons p. 1228–1229 6 Παστιλλᾶς cf. Act. I p. 52,15 al. 23–582,21 Euagr. Schol. hist. eccl. (CPG 7500) IV 27 p. 174,15–175,17 Bidez/Parmentier

(H)V T M 23–582,21 = Euagr. (= z [= LBPA’]), Pa f. 270^{r-v}

1 Κοσμάς διάκονος εἶπεν V | κουβουκλείσιων ed.Rom.* ex Vc | δὲ om. Vc edd. 2 τῶν – πατριαρχείου om. V 3 ἔχουσιν M | ἄθλους μαρτύρων M | δὲ τούτων M | περὶ om. V 4 Καβουλιανῶν V | ἀπέκρυψαν V | οὗ] ἐν οἷς V | τὰ² om. V 5 καὶ – δεικνύω] ὡς ὁρᾶτε πάντες V 6 Ὁ Συνάδων εἶπεν V | Παστιλλᾶς V 7 παρερμηνεύοντας ed.Rom.* ex Vc^{ms} (Bonafides?) 8 Ὁ πατριάρχης εἶπεν V | τὸν πόνον H (prob.) 8–9 ἐπὶ τὴν] εἰς M Sept. 10–11 Ὁ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπεν V 10 μοναχὸς πρεσβύτερος T, μοναχὸς om. Vc edd. 11 Τάληθές εἰπεῖν om. V 11–12 τῶν¹ – εἰκονοκλαστῶν] εἰκονοκαυστῶν καὶ βιβλιοκαυστῶν V 12 τρανότεραν H τρανότερον V | ἐπέδειξε M 13 ἀγιώτατος om. V 16 Ἔτι om. V 17 ταύτην – πᾶσιν] ἀναγνώσθητω V 18 ἀγία om. V | εἶπε om. V | Δειχθήτω] Ἀνάγνωσον V 19 ἐπὶ – ἀπάσης om. V | ἀπαλειφάς (sic) post ἔχουσα V ἀπαλοιφάς T edd. 20 ὁ – καὶ om. V | καθηγούμενος V | μονῆς om. H | ἔφη V 21 αὐτῷ T edd. | ἀναγνώσω V 22 λαβὼν – ἀνέγνω] ταῦτα ἀνέγνω Στέφανος μοναχὸς V 23 τετάρτου M 24 μυρίους V 25 ὥς] ὥστε T edd. | τε²] δὲ V 26 exspectaueris ἄπρακτος | ἐπεποιήτο V Pa Euagr.: ἐποιεῖτο T M edd. (incertum in H) 26–582,1 γινόμενα V

Cosmas deo amabilis diaconus et cubuclesius dixit: Inuenimus autem et codicem hunc in sceuophylacio uenerabilium oratoriorum patriarchii, continentem diuersorum martyrum agones, cum his autem et de imagine sine manu facta Camulianensium. praeterea reciderunt folia in quibus erant de imaginibus scripta. et ecce omni-
 5 bus eum ostendo.

Michahel sanctissimus episcopus Synadensium dixit: Pastillarius dicebat: „sanctissime domine, falsos interpretes et insidiatores diuinae scripturae anathema.”

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Sed *conuersus est dolor eius in caput eius*.

Iohannes deo amabilis presbyter monachus et loci seruator orientalium pontificum PL 129, 368
 10 dixit: Verum dicendum est: mali mores codices incendientium ac iconas frangentium lucidiorem ostenderunt ueritatem.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Non solum sacras iconas eraserunt, sed et euangelia et alia quaedam sacra; ita enim nouit ueritas persecutionem passa expressius apparere.

15 Stephanus monachus dixit: Adhuc et alium codicem habemus deprauatum a christianorum accusatoribus. et si iubetis, hunc ostendam omnibus.

Sancta synodus dixit: Ostendatur.

Et coram uniuersa synodo ostensus est habens in duabus paginis deleta.

Rom. 561

Gregorius dei cultor presbyter et egumenus monasterii Hyacinthi dixit: Aequalis
 20 formae huius habeo, domini, codicem; et si iubetis, legatur.

Et accipiens Stephanus monachus et librorum custos legit:

De ecclesiastica historia Euagrii ex sermone quarto

Cum enim aggressus esset aduersus ciuitatem Chosrohes millenosque impetus operatus terram multam cumulasset, adeo ut et muros ciuitatis excederet, necnon et
 25 alias machinas consuisset, inefficacem patrabat regressum. dicam autem quae facta La.-Co. 379

P VE

4 praeterea] porro *ed. Rom.^{ms}*, sed mendum interpreti debetur, qui sententiam male intellexit (*uide infra* de imaginibus scripta ~ τὰ περὶ τῆς εἰκόνης) 6 Michael E *edd.* | *expectaueris* Pastillas (*cf. Act. I p. 53,15*) 16 omnibus] uobis E *edd.* 19 et om. E *edd.* | Hyacinthi *ed. Rom.^{ms}*: Hiacinthi P Iacinty V Hyachitii E Herachitii F *edd. i. t.*; *expectaueris* ton Hyacinthu (*cf. gr. et supra p. 523,7*) 23 Chosroes V *edd.* Crosrohes E 24 et¹ om. F *edd.*, sed *cf. gr.* 25 inefficacem ~ ἀπρακτον (*cf. Gloss.*)

μενα· ἐπήγγελλεν ὁ Χοσρόης ταῖς ἀμφ' αὐτὸν δυνάμεσι ξύλων ἀθροῖσαι μέγα τι
 Ma. 192 χρῆμα πρὸς τὴν πολιορκίαν τῆς προστυχούσης ὕλης. ἅπερ ἐπειδὴ συνελέγη ὀξύτε-
 ρον τῆς ἐπιτάξεως, κυκλοτερῶς περιθεῖς τὸν χοῦν εἰς μέσον ἐπέβαλε καὶ ἀντιμέτω-
 πος τῇ πόλει ἦει. οὕτω τε κατὰ σμικρὸν ἐποικοδομῶν τοῖς ξύλοις τε καὶ τῷ
 χώματι καὶ τῇ πόλει προσιών, τοσοῦτον εἰς ὕψος ἦρε καὶ τὸ τεῖχος ὑπερήλατο, ὥς
 ἐξ ὑπερδεξίων τὰ βέλη κατὰ τῶν προκινδυνευόντων ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐν τῷ τείχει
 ῥίπτειν. ἐπειδὴ τοίνυν οἱ τῇ πολιορκίᾳ συνεχόμενοι τεθέαντο τὸ χῶμα πλησίον
 Ha. 316 ὥσπερ ὄρος βαδίζον ἐγγίζειν τῇ πόλει ἐπιδόξους τε εἶναι τοὺς πολεμίους πεζῇ τῆς
 πόλεως ἐπιβήσεσθαι, ἅμα ἔω μηχανῶνται ἀντικρὺ τοῦ χώματος, ὅπερ ἀγέστα πρὸς
 Ῥωμαίων κέκληται, διώρυγα ὑπὸ γῆν κατεργάσασθαι ἔνθεν τε πῦρ ἀνείναι, ὥς ἂν
 τῇ φλογὶ τὰ ξύλα φθειρόμενα τὸν χοῦν εἰς γῆν καταγάγοι. καὶ τὸ μὲν ἔργον
 τετέλεστο, πυρᾶς δὲ προσανάψαντες τοῦ σκοποῦ διημάρτανον οὐκ ἔχοντος τοῦ
 πυρὸς διέξοδον, ὅθεν ἀέρος ἐπιλαμβανόμενον δύναιτο τῆς ὕλης περιδράξασθαι. ὥς
 δ' οὖν εἰς πᾶσαν ἀμηχανίαν ἦλθον, φέρουσι τὴν θεότευκτον εἰκόνα ἣν ἀνθρώπων
 μὲν χεῖρες οὐκ εἰργάσαντο, Αὐγάρῳ δὲ Χριστὸς ὁ θεός, ἐπεὶ αὐτὸν ἰδεῖν ἐπόθει,
 15 πέπομφε. ταύτην τοίνυν τὴν παναγίαν εἰκόνα κατὰ τὴν εἰργασμένην σφίσιν εἰσ-
 αγαγόντες διώρυγα ὕδατι <τε> ἐπικλύσαντες ἀπ' αὐτοῦ κατὰ τῆς πυρᾶς καὶ τῶν
 ξύλων ἀφῆκαν. καὶ παραυτίκα τῆς θείας δυνάμεως τῇ πίστει τῶν δεδρακότων
 ἐπιφοιτησάσης, ὅπερ ἦν ἐκείνοις πρῶην ἀδύνατον ἐξηνύετο· παραυτίκα γὰρ εἰσεδέ-
 ξαντο τὴν φλόγα τὰ ξύλα καὶ λόγου θάττον ἀπανθρακωθέντα τοῖς ὑπερτέροις
 20 μετεδίδοσαν, ἅπαντα τοῦ πυρὸς ἀμφινεμομένου.

Λέων ὁ εὐλαβέστατος ἀναγνώστης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος Κωνσταν-
 τινουπόλεως εἶπε· Κἀγὼ ὁ ἀνάξιος ὕμῶν δοῦλος, ἡνίκα κατέβην εἰς Συρίαν μετὰ
 τῶν βασιλικῶν ἀποκρισιarίων, ἐγενόμην ἐν Ἐδέσσει καὶ τὴν ἱεράν καὶ ἀχειροποίη-
 25 τον εἰκόνα τεθέαμαι ὑπὸ πιστῶν τιμωμένην τε καὶ προσκυνουμένην.

(H) V T M

1 ἐπήγγελλεν V ἐπήγγειλεν ed.Rom.* | τι μέγα V 2 πολιορκίαν τῆς om. Pa 3 κυκλοτέρως Pa |
 περιθεῖς] ἐπιθεῖς (sic) V περὶ Pa | ἐς *Euagr.* | ἐπέμβαλλεν Pa 4 τῇ πόλει om. V | ἦει] ἦν M εἶη HV Pa |
 σμικρὸν T *Euagr.*: μικρὸν HV M Pa 4-5 τοῖς χώμασι M 5 εἰς] ἐς *Euagr.* τὸ V | ὑπερήλατο T M
 ὑπερεῖλατο Pa 6 ἐξ ὑπερδεξίων H T M *Euagr.*: ὑπερδεξιῶν V Pa | κινδυνευόντων Pa 7 τεθέανται V
 8 ὥσπερ] ὥς V 9 μηχανῶν τε ἀντικρὺς Pa | ὅπερ ἀγέστα] ὀπεράγες τὰ (sic) Pa | ἄγεστα HV T (cf.
 LBG s.u.) 10 ὑπὸ + τὴν H | πῦρ ἀνείναι T *Euagr.*: πυρὰν εἶναι HV πῦρ ἐνεῖναι M πῦρ ἀνῆναι (sic) Pa
 11 εἰς γῆν] εἰς τὴν γῆν V ἐς γῆν *Euagr.*, om. Pa | καταγάγωσι ed.Rom.* 12 τετέλεστο H (prob.) M:
 ἐτετέλεστο V T edd. ἐτέλεστο Pa ἐπετετέλεστο *Euagr.* | πυρᾶς H T: πυρᾶς Pa *Euagr.* (LP) πυρὰν V *Euagr.*
 (BA') fort. recte (cf. lat.) πῦρ M | δὲ + καὶ Pa | προσάψαντες *Euagr.* 13 περιλαμβανόμενον M | δύναται
 V | τὴν ὕλην HV Pa *Euagr.* 14 ἦλθον ἀμηχανίαν V 14-16 τὴν — πέπομφε] *imaginem illam in Actis*
*Nicaenis commemoratam esse testantur LC et *Hadr. (cf. app. testim. lat.); qua de re dubitat Speck, Interpolationen*
p. 118-125 15 χεῖρ οὐκ εἰργάσατο M | Ἀγάρῳ *Euagr.* | ἰδεῖν αὐτὸν V | ἐπεπόθει V, om. Pa
 16 ἐπέπομφεν (sic) Pa | σφίσιν] ὁ φησιν T φησιν (sic) M 16-17 ἐσαγαγόντες *Euagr.* (ἐπαγ- B)
 εἰσαγαγόντι Pa 17-18 ὕδατι — ἀφῆκαν] καὶ πῦρ ἐπικαύσαντες ἀπ' αὐτοῦ κατὰ τῶν ξύλων ἠφείσαν M
 17 τε *Euagr.*, suppl. ed.Rom.: om. HV T Pa (de M uide supra) | αὐτῆς V 18 ἀφῆσαν (sic) Pa ἀφείσαν
Euagr. (de M uide supra) 19-20 ἐσεδέξαντο *Euagr.* εἰσεδέξατο ed.Rom.* 20 τὰ ξύλα τὴν φλόγα V
 22-23 Λέων ἀναγνώστης εἶπε V 23 δοῦλος ὕμῶν M 24 καί² om. V M, sed cf. lat. 25 τε om. H

sunt: praecipiebat Chosrohes potentatibus suis lignorum colligere magnam quamdam struem ad deuastationem cuiusque materiae. quae quoniam collectae sunt Ma. 191 uelocius quam praeceptum fuerat, in circuitu propius ponens terram in medium iecit et contra frontem ciuitatis abiebat. sicque paulatim superaedificans lignis atque
 5 puluere ciuitatemque adiens tanto in altum extulit et murum excessit, ut superius sagittae contra eos qui pro ciuitate perituri erant in muro iaci uiderentur. igitur quoniam hi qui depopulationem patiebantur terram uidebant prope quasi montem Ha. 315 proficientem urbi appropriare gloriososque hostes existere et simul ciuitatem pedites ingressuros, ultro machinantur ex aduerso terrae congeriem, qui apud Romanos
 10 agger appellatur, subtus quem fodientes hinc pyram fecerunt, cuius flammis ligna incensa aggerem ad terram deponerent. et opus quidem consummatum est, rogum autem succedentes consilio defraudati sunt, non habente igne progressionem, unde ab aëre receptus materiam consumere posset. cum ergo in omnem defectionem deuenissent, deferunt diuinitus fabrefactam iconam quam hominum quidem manus
 15 non operatae sunt, Abgaro autem Christus deus, quoniam eum uidere gestiebat, transmisit. hanc igitur sanctissimam imaginem per effosionem quam sibi operati sunt intromittentes et aquam perfundentes ab ea contra rogum et ligna dimiserunt. et statim diuina uirtus fidei operantium affuit, et quod prius erat illis impossibile PL 129, 369 perficiebatur; continuo quippe receperunt flammam ligna et uerbo confestim in
 20 prunas uersa superioribus impertiebantur, omnia igne hinc et inde porrigente.

Leo reuerentissimus lector magnae ecclesiae regiae Constantinopoleos dixit: Et ego indignus seruus uester, cum descendissem ad Syriam cum regiis apocrisariis, fui Edessae et sacram ac non manufactam iconam uidi a fidelibus honorari pariter et adorari.

14–16 diuinitus – transmisit cf. LC IV 10 p. 511,1–2 (= IV Capit. p. 487,1–2) = *Hadr. p. 23,7–9 (In eadem [i.e. quinta] actione. Capitulo XVIII): Quod nulla euangelii lectio tradat (tradam Hadr., corr. Hampe) Iesum ad Abgarum (Avgarem Hadr.) imaginem misisse, ut illi dicunt.

P VE

1 Chosroes V edd. 2 cuiusque materiae ~ τῆς προστυχοῦσης ὕλης? | quoniam] quando ed. Rom.* 3 uelocius P E 4 ibat ed. Rom.* non male | superaedificatis F² edd., sed cf. gr. 5 audiens P^{ac} (u exp.) | tanto in alto V tantum in altum E edd. 6 muro ed. Rom.: muros codd. 7 quoniam] quando ed. Rom.* 8 proficiscentem ed. Rom.*, sed cf. ThLL s.u. proficio II A | appropriare V appropriari E appropriare ed. Rom.* 8–9 gloriososque – ingressuros] gloriososque ~ ἐπιδόξους τε minus apte; inde interpretes uerborum constructionem mutauit („gr. essequi in eo hostes, ut civitatem pedites ingrederentur, prima luce machinantur” ed. Rom.^{mg}) 8 simul] similiter ed. Rom.* 9 ultro] incertum quid legerit Anast. in gr. 9–10 machinantur – fecerunt] locus difficilis; interpretes uerba graeca male intellexisse uidetur 9 terre P E | congeriei ed. Rom.* | qui] quia E quae F² edd. 10 appellatur + fossam ed. Rom.* (ex gr. διώρυγα), sed cf. infra pyram | quem – flammis] ducere, et inde ignem emittere, ut flammis ed. Rom.^{mg} | pyram] pirram E terram ed. Rom.* | cuius] cum E ut F² edd. 11 consummatum VE | rogum] aggerem F² edd. 13 ab aëre receptus ~ ἀέρος ἐπιλαμβανόμενον? | ab om. ed. Rom.* | recepto VE edd. 14 fabricatam ed. Rom.* (fabrefactam La.-Co.^{mg} ex P) 15 Abgaro ed. Rom.* 16 effosionem P^{ac} (s add. P¹ s.l.) effusionem VE (corr. ed. Rom.) 17 aqua ed. Rom.* | ab – dimiserunt] Anast. ad uerbum uertit („gr. ex ea rogum et ligna resperserunt” ed. Rom.^{mg}) | ab ea sc. imagine? 18 impossibile F edd. 19–20 et – porrigente] „g. et dicto citius in prunas uersa sup. imp. o. i. depascen- te” ed. Rom.^{mg} 19 uerbo confestim] confestim ~ λόγου θάπτον; uerbo fort. ex alia interpretatione (uerbo <citius>) remansit 20 uersa E uersas F edd. | impartiebantur F edd. 22 apocrisariis E edd. 23 Hedessē P Etlesse E (corr. F²)

Rom. 562 Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Κατὰ τὴν χθὲς ἡμέραν ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος τῶν Μαξιμίνου τὸ Λειμωνάριον ἐξήνεγκε, καὶ ἀνεγνώσθη. καὶ εὔρομεν καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τὸ ἴσον τοῦ αὐτοῦ Λειμωναρίου τετμημένα ἔχον τὰ φύλλα ἐν οἷς τὰ περὶ εἰκόνων ἔκειντο.

Χριστοφόρος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας Κυριακῆς εἶπε· Πανάγιε δέσποτα, ὁ ἀνάξιος δοῦλος τολμήσω λαλήσαι ἐπὶ τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς καὶ οἰκουμενικῆς ταύτης συνόδου. προφητικὸς λόγος ἐστὶν ὅτι ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός. ὁ γὰρ προσεδόκων καθ' ἡμῶν ποιεῖν ἐπὶ τῆς ψευδοσυλλόγου ἐκείνης σωρευθέντες, τοῦτο καθ' ἑαυτῶν γέγονε. καὶ τὰ μὲν ἔκοψαν, τὰ δὲ ἐφάλσευσαν, ἵνα τῆς ἀληθείας φανερουμένης ἐλεγχθῇ ἡ ἀσέβεια αὐτῶν. 10

Στέφανος μοναχὸς καὶ βιβλιοφύλαξ εἶπε· Βίβλος ἐπιδοθεῖσα παρὰ τοῦ ἡγουμένου τῶν Μαξιμίνου περιέχουσα τὸν λόγον τὸν φαλσευθέντα εἰς τὸ ἄλλο βιβλίον [τὸ περὶ εἰκόνων].

La.-Co. 381 Καὶ ἀνέγνω ὁ αὐτὸς Στέφανος·

Ma. 193

Ἐκ τοῦ Λειμωναρίου

15

Ἐλεγόν τινες τῶν γερόντων ὅτι ἦν τις ἔγκλειστος εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν ἀγωνιστῆς πάνυ. ἐπολέμει δὲ αὐτὸν ὁ δαίμων τῆς πορνείας. ἐν μιᾷ οὖν ὡς ἐπέκειτο αὐτῷ σφοδρῶς, ἤρξατο ὁ γέρων ἀποδύρεσθαι καὶ λέγειν τῷ δαίμονι· „ἕως πότε οὐκ ἐνδίδως μοι; ἀπόστα λοιπὸν ἀπ' ἐμοῦ, συνεγήρασάς μοι.“ φαίνεται αὐτῷ ὁ δαίμων ὀφθαλμοφανῶς λέγων· „ὅμοσόν μοι ὅτι οὐδενὶ λέγεις ὁ μέλλω σοι εἰπεῖν, 20 καὶ οὐκέτι σε πολεμῶ.“ ὥμοσεν αὐτῷ ὁ γέρων ὅτι „μὰ τὸν ἐνοικοῦντα ἐν τοῖς ὑψίστοις, οὐκ εἶπω τινὶ ἄπερ εἶπης μοι“. τότε λέγει αὐτῷ ὁ δαίμων· „μὴ προσκυνήσης ταύτῃ τῇ εἰκόνι, καὶ οὐκέτι σε πολεμῶ.“ εἶχε δὲ ἡ εἰκὼν ἐκτύπωμα τὴν δέσποιναν ἡμῶν τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν θεοτόκον βαστάζουσαν τὸν κύριον ἡμῶν καὶ θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν. λέγει ὁ ἔγκλειστος τῷ δαίμονι· „ἄφες· σκέψομαι.“ τῇ οὖν ἐπαύριον 25

7-8 Ps. 9,17

15-586,11 <Ioh. Mosch.> prat. spir. (CPG 7376; BHG^a 1442) c. 45 (= BHG^a 1444u), PG 87, 2900 B 1 - D 4; laudatur etiam Act. IV p. 380,11-382,13. testimonium huc ex alio exemplari atque in Act. IV desumptum esse arbitrantur Wallach p. 81-82 et Freeman p. 481 adn. 1, sed cf. supra l. 11-13; cf. app. testim. lat.

(H)VTM 11-586,11 praetermisit V 15-586,11 ~ Act. IV (ubi adferunter *Mo Ioh. Dam.*¹¹¹¹¹ PG) 15-586,5 Ἐκ - εἰκόνι = *Pa* f. 277^v

1-4 om. V 3 ἴσον ed.Rom.* | τῷ αὐτῷ Λειμωναρίῳ T edd. | ἔχον τὰ] ἔχοντα T ed.Rom. (corr. ed.Reg.) 5-10 Χριστοφόρος - αὐτῶν] dubitare possis, an haec aptum hic locum non habeant 5 ὁ - ἐπίσκοπος om. V | Πανάγιε δέσποτα post λέγω V (uide infra) 6 δοῦλος + σου M | τολμήσω] τολμήσας λέγω V 6-7 λαλήσαι - συνόδου om. V 7 προφητικὸς ἐστὶ λόγος V 8 προσεδόκουν H | ἐπὶ] οἱ V | τῆς ψευδοσυλλόγου ἐκείνης] cf. lat. et supra p. 562,11-12 9 κατ' αὐτῶν M 10 ἵνα + μὴ H 11-586,11 Στέφανος - ἀκούσω] Στέφανος ἀναγνώστης ἀνέγνω reliquis omissis V 12-13 τὸ περὶ εἰκόνων inepte ex l. 3-4 insertum deleui 15 τοῦ + αὐτοῦ *Pa* (praecedit prat. spir. c. 180) 16 Ἐλεγόν - γερόντων] Ἐλεγεν ὁ ἄββας Θεόδωρος ὁ Αἰλιώτης Act. IV uix recte | ἔγκλειστὸς (sic semper) *Pa* 17 αὐτῷ M | ὁ om. ed.Rom.* | οὖν + τῶν ἡμερῶν *Pa* 18 αὐτῷ om. *Pa* | ἀποδύρασθαι *Pa* | τῷ δαίμονι om. *Pa* 19 ἐνδίδεις *Pa* (cf. HV et *Mo* in Act. IV) | ἀπόστα - μοι² om. *Pa* | μοι²] μου T, om. M | φαίνεται + οὖν M, + δὲ *Pa* 20 σοι εἰπεῖν] σοι λέγειν *Pa* λέγειν σοι Act. IV 21 ὥμοσεν (sic) + οὖν *Pa* καὶ ὥμοσεν Act. IV 21-22 ὅτι - μοι om. *Pa* 22 εἶπης] λέγεις Act. IV (ubi tamen εἶπης *Mo Ioh. Dam.*¹¹¹¹¹ PG) 23 πολεμήσω T | ἡ εἰκὼν om. *Pa* 23-24 τῆς δεσποίνης ἡμῶν τῆς παναγίας θεοτόκου βασταζούσης *Pa* (cf. H *Ioh. Dam.*¹ [D] PG in Act. IV) 24 καὶ θεὸν om. Act. IV 24-25 Ἰησοῦν + τὸν *Pa* 25 σκέψομαι ed.Rom.*

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Hesterno die reuerentissimus egumenus Rom. 562
Maximini codicem * Limonarii protulit, et lectus est. et repperimus et nos in biblio-
theca exemplar eiusdem Limonarii incisa habens folia in quibus de imaginibus scrip-
ta iacuerant.

- 5 Christophorus sanctissimus episcopus sanctae Cyriacae dixit: Sanctissime domine,
indignus seruus praesumam loqui coram sancta et sacra atque uniuersali hac synodo.
propheticus sermo est quia *in operibus manuum suarum comprehensus est peccator*.
quod enim putabant aduersus nos facere in pseudosyllogo illa collecti, hoc aduersus
eos factum est. et quaedam quidem inciderunt, quaedam uero falsauerunt, ut mani-
10 festata ueritate arguatur impietas eorum.

Stephanus monachus et librorum custos dixit: Codex datus ab egumeno Maximini
continet sermonem qui * falsatus est in altero codice qui est de iconis.

Et legit idem Stephanus:

La.-Co. 382

Ex eodem Limonario

Ma. 194

- 15 Dicebant quidam seniorum quia erat quidam inclausus in monte Oliueti decertator
maximus. impugnabat autem eum daemonium fornicationis. quadam ergo die cum ei
ualide immineret, coepit senior lamentari et dicere daemonio: „usquequo non parces
mihi? recede iam a me, consenuisti mihi.” apparet autem ei daemon euidenter dicens:
„iura mihi quod nemini dicas quod tibi dicturus sum, et te ulterius non impugnabo.”
20 iurauit ei senex quia „per eum qui habitat in excelsis non dicam cuiquam quae mihi
dixeris”. tunc dicit ei daemon: „ne adores hanc iconam, et te ultra non impugnabo.”
habebat autem imago figurationem dominae nostrae sanctae Mariae dei genitricis
portantis dominum nostrum et deum Iesum Christum. dicit inclausus daemonio:
„sine <ut mecum> tractem.” in crastinum autem indicat hoc abbati Theodoro

15–587,10 cf. *LC III* 31 p. 481,16–23 (= *III Capit.* p. 335,25–29; cf. p. 483,19–21) = **Hadr.* p. 20,36–21,3 (In actione quinta. Capitulo XIV): Deliramentum (deliramentum *LC^{ac}* *Hadr.*) errore plenum, quod de retruso (truso *Hadr.*, corr. *Hampe*) quodam dixerunt, qui demoni iurasse et idipsum (ipsum *Hadr.*) iuramentum irritum fecisse perhibetur, cuius abbas non mediocriter delerasse (delirasse *Hadr.*) dinoscitur dicens ei (et *Capit.*) commodius esse omnia in civitate lupanaria ingredi quam abnegare adorationem (adorationis *Hadr.*) imaginis Domini aut eius sanctae genitricis. *Wallach* p. 79–82 hunc locum ad *Act. IV* p. 381,10–383,11 pertinere censet, sed cf. *Hadr.* („In actione quinta”); cf. etiam *Speck*, *Interpolationen* p. 104 adn. 276

P VE 14–587,10 ~ *Act. IV*

2 codicem + paradisi uel agri amoenissimi P E (glossema *Anastasii*, ut uidetur, in textum receptum) codicem + paradisi amoenissimi (amoen- *ed. Reg.**) *ed. Rom.** | reperimus E *edd.* 2–3 biblioteca P 8 pseudosyllogo P E | illo *ed. Rom.**, sed cf. gr. 9 quaedam uero falsauerunt om. VE (*suppl. ed. Rom. ex gr.*) 10 arguantur impietates *ed. Rom.** 11 Maximino V Maximiani E (*corr. ed. Rom.*) 12 continens *ed. Rom.** ex gr. non male, sed interpret suo Marte constructionem uerborum mutauisse uidetur | qui¹ + falsatus (+ est E) inuenitur etiam ab aliis interpretibus dici et maxime in sexte (sexto E) synodi codice P E (*adnotatio Anastasii in textum recepta, in qua falsatus lemma fuisse uidetur*), cf. *La.-Co.^{ms}* (ex P) | qui² – iconis] cf. *app. crit. gr.* 13 Stephanus + monachus et librorum custos F *edd.* 14 eodem] nihil respondet in gr., fort. delendum (an mendum in *Anastasii codice graeco?*) | Limenario V Limenatio E (*corr. F*) 15 inclusus F *edd.* (sic semper) 16 daemon *ed. Rom.** ex F | quidam P^{ac} (i exp., a add. Pⁱ s.l.) 17 cepit VE | demoni *ed. Rom.** | parcis *ed. Rom.** (ex *Act. IV*, ut uidetur) 18 demon *codd.* (P praeter consuetudinem) | euidenter] melius uisibiliter *Act. IV* 19 impugnabo VE 21 dicit] dixit F *edd.* | impugnabo VE 23 et deum om. E *edd.* 24 ut mecum *suppleui* ex *Act. IV* | crastino *ed. Rom.** (sed cf. *Act. IV*)

δηλοῖ τῷ ἄββᾶ Θεοδώρῳ τῷ Αἰλιώτῃ οἰκοῦντι τότε ἐν τῇ Λαύρᾳ Φαράν καὶ δι-
 ηγεῖται αὐτῷ ἅπαντα. ὁ δὲ γέρων λέγει τῷ ἐγκλείστῳ· „ὄντως, ἄββᾶ, ἐνεπαίχθης,
 Ha. 317 ὅτι ὤμοσας τῷ δαίμονι. πλὴν καλῶς ἐποίησας ἐξειπὼν. συμφέρει δέ σοι μὴ ἔᾶσαι
 ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πορνεῖον εἰς ὃ μὴ εἰσέρχῃ, ἢ ἵνα ἀρνήσῃ τὸ προσκυνεῖν τὸν
 κύριον ἡμῶν καὶ θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ μητρὸς ἐν εἰκόνι.”
 στηρίξας οὖν αὐτὸν καὶ ἐνδυναμώσας πλείοσι λόγοις ἀπῆλθεν εἰς τὸν ἴδιον τόπον
 αὐτοῦ. φαίνεται πάλιν ὁ δαίμων τῷ ἐγκλείστῳ καὶ λέγει αὐτῷ· „τί ἔνι, κακόγερε;
 οὐκ ὤμοσάς μοι ὅτι οὐδενὶ λέγεις; καὶ πῶς πάντα ἐξεῖπας τῷ ἐλθόντι πρὸς σέ;
 λέγω σοι, κακόγερε, ὡς ἐπίορκος ἔχεις κριθῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.” ἀπεκρίθη
 Rom. 563 αὐτῷ ὁ ἐγκλειστος· „ὅ τι μὲν ὤμοσα, ὤμοσα· καὶ ὅτι ἐπιώρκησα οἶδα· πλὴν τὸν
 ἐμὸν δεσπότην καὶ ποιητὴν ἐπιώρκησα, σοῦ δὲ οὐ μὴ ἀκούσω.”

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ Λειμωναρίου

Διηγῆσαντο ἡμῖν οἱ αὐτοὶ πατέρες καὶ τοῦτο λέγοντες ὅτι ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις
 γυνὴ τις φιλόχριστος εἰς τὰ μέρη Ἀπαμείας φρέαρ ὥρυσε· καὶ πολλὰ δαπανήσασα
 καὶ πολὺν κόπον ποιήσασα καὶ βάθος πολὺ κατελθοῦσα οὐχ εὗρεν ὕδωρ· καὶ ἐν 15
 ἄθυμιά πολλῇ ὑπῆρχεν ἡ γυνὴ καὶ διὰ τὸν κόπον καὶ διὰ τὰς δαπάνας. ἐν μιᾷ οὖν
 κατὰ τοὺς ὕπνους θεωρεῖ ἡ γυνὴ τινα λέγοντα αὐτῇ· „πέμψον φέρε τὸ ὁμοιωσίδιν
 τοῦ ἄββᾶ Θεοδοσίου τοῦ εἰς τὸν Σκόπελον, καὶ τὸ ὕδωρ δι’ αὐτοῦ ὁ θεὸς παρέχει
 σοι.” ἡ δὲ γυνὴ πέμψασα δύο ἀνθρώπους αὐτῆς ἔλαβε τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου· καὶ
 χαλασάσης αὐτὴν ἐν τῷ φρέατι εὐθύς καὶ παραχρῆμα τὸ ὕδωρ ἐξῆλθεν, ὥστε τὸ 20
 ἡμισυ τοῦ φρέατος πληρωθῆναι. ἔφερον οὖν ἡμῖν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὕδατος, καὶ ἐπίομεν
 καὶ ἐδοξάσαμεν τὸν θεὸν ἡμῶν.

12–22 <Ioh. Mosch.> prat. spir. (CPG 7376; BHG^a 1442) c. 81, PG 87, 2940 A 5 – B 6

(H)VTM 12–22 = Ioh. Mosch. (= PG), Pa f. 277^r, Mo f. 227^r

1 Αἰλιώτῃ] Ἐλίω τῷ Pa | τότε om. Pa | Φαράν PG: Φαρᾶν M Φάρων H Φαρῶν T edd. Φαρῶν Pa; cf.
 Act. IV 1–2 καὶ – ἅπαντα] καὶ ἦλθε καὶ διηγῆσατο πάντα Act. IV 2 πάντα M (cf. Act. IV) 3 ὅτι
 om. Pa | ὀμώσας Pa | δέ] γάρ M 4 εἰς τὴν πόλιν ταύτην Act. IV | πορνεῖον post ἔᾶσαι Pa 5 ἡμῶν
 καὶ θεὸν] καὶ θεὸν ἡμῶν Act. IV | Ἰησοῦν + τὸν H T M edd., sed cf. supra p. 584,24–25 et Act. IV | ἰδίας Act.
 IV Pa: om. H T M edd. (cf. lat.) | ἐν εἰκόνι Act. IV (cf. LC et *Hadr.): ἐν τῇ εἰκόνι Pa (et des.), om. H T M edd.
 (cf. lat.) 6–7 αὐτοῦ τόπον Act. IV 7 φαίνεται + οὖν Act. IV 8 ἐξεῖπες Act. IV 10 ἐγκλειστος +
 λέγων Act. IV 11 ἐμὸν M (incertum in H): om. T edd., sed cf. lat. et Act. IV | οὐ – ἀκούσω] οὐκ ἀκούω
 Act. IV 12 Ἐκ τῶν λειμωναρίων V Ἐκ τοῦ παραδείσου ἐξήγησις Mo | Ἐκ om. T M (incertum in H) |
 αὐτοῦ om. Pa (praecedat excerptum ex Mir. Anast.) 13 Διηγῆσαντο] Ὅτι διηγῆσαντο V | ἡμῖν + τοῖς
 γέροντι V 13–14 οἱ – γυνή] τινες τῶν πατέρων λέγοντες ὡς γυνή V 13 αὐτοῖ] ἅγιοι Mo | καὶ
 τοῦτο om. Pa 14 ὥρυσε φρέαρ V | ὥρυξεν PG | καὶ om. Mo | πάμπολλα Mo PG 15 καί! –
 ποιήσασα HV M Pa (cf. lat.): om. T edd. Mo PG (ubi tamen legitur in interpretatione latina) | καί! + eis ed.
 Rom.* (ex lat. F²) | πάμπολυ Pa | εὗρισκεν Mo 16 πολλῇ ἄθυμιά PG | ἡ γυνὴ ὑπῆρχεν Mo | ἡ γυνὴ om.
 PG | καί! om. V Mo | οὖν + τῶν ἡμερῶν PG 17 κατὰ τοὺς ὕπνους] καθ’ ὕπνους Mo, om. PG | ἡ γυνή]
 αὐτῇ V | αὐτῇ λέγοντα PG | πέμψον + καὶ V PG | τὸ ὁμοιωσίδιν scripsi coll. Niceph. refut. c. 89,18–19 et c.
 91,3 (ubi ὁμοιωσίδιν Featherstone): τὸ ὁμοιωσίδ (sic) H (prob.) T τὸ ὁμοίωμα V Mo PG τὴν ὁμοίωσιν M
 ed. Rom.* (ex Vc^{mss} [Bonafides]) τὸ μυσίδην (sic) Pa 18 Θεοδώρου (sic) Mo | τὸ Σκόπελον M τὸν Σκοπελὸν
 Pa (incertum in H) 18–19 παρέχει σοι ὁ θεός V 19 γυνή + εὐθέως Mo PG | αὐτῆς om. PG 20 χα-
 λάσης Pa χαλάσαντες Mo ἐχάλασεν PG | ἐν – φρέατι] εἰς τὸ φρέαρ καὶ PG | εὐθύς καὶ om. H | εὐθέως
 Mo PG | ἐξῆλθε τὸ ὕδωρ V PG | τὸ! om. Mo 21 πληρωθῆναι τοῦ φρέατος V | φρέατος] λάκκου PG
 λάκκου + ὕδωρ Mo | ἔφερον T M ed. Rom. (corr. ed. Reg.) | οὖν + καὶ V | ἡμῖν + οἱ διασώσαντες τὴν εἰκόνα
 PG | αὐτοῦ om. Mo PG 22 ἐδοξάζομεν πάντες τὸν Θεόν PG | τῷ θεῷ Pa | ἡμῶν + ἀμὴν Pa, om. Mo PG

Aeliotae, qui habitabat tunc in laura Pharensium, et enarrat ei omnia. at uero senior in clauso „uere”, inquit, „abba, illusus es, quia iurasti daemonio. uerumtamen bene fecisti hoc dicendo. porro expedit tibi ut non dimittas in hac ciuitate scortum ad quod non ingrediaris, quam ut recuses adorare dominum nostrum et deum Iesum
 5 Christum cum matre ipsius.” confirmato ergo eo et confortato plurimis uerbis abiit
 ad proprium locum suum. apparet iterum daemon in clauso et dicit ei: „quid est, male senex? nonne iurasti mihi quod nemini diceres? et quomodo cuncta dixisti uenienti ad te? dico tibi, male senex, ut peiurus iudicaberis in die iudicii.” respondit ei in clauso: „quia iuraui quidem, iuraui utique; et quia peieraui scio; uerum meum
 10 dominum et factorem peieraui, te tamen non audiam.”

Ha. 318

PL 129, 370

Rom. 563

De eodem Limonario

Narrauerunt mihi idem patres et hoc dicentes quia in his diebus mulier quaedam Christi amatrix in finibus Apamiae puteum fodit; et multa expendens et multum laborem faciens et profundum multum descendens non repperit aquam; et in defec-
 15 tione animi multa erat mulier et propter laborem et propter sumptus. semel ergo in somnis uidet mulier quendam dicentem sibi: „mitte fer similitudinem abbatis Theodosii qui in Scopulo est, et aquam per eum deus praebebit tibi.” mulier autem missis duobus hominibus suis accepit iconam sancti, et deposita ea in puteum statim et absque dilatione aqua exiit, ita ut medietas putei repleretur. detulerunt ergo nobis ex
 20 eadem aqua, et bibimus et glorificauimus deum nostrum.

P VE 3–5 expedit – ipsius ~ LC, *Hadr.

1 Aeliotae *ed. Rom.*: Eloite P Aeloytæ V, *om.* E | ei] e P^{ac} (i *add.* P^c s. l.) 2 uere – abba] dixit: abba, uere *ed. Rom.** (inquit abbas uere F) | inlusus VE 3 dicendo] dicens *Act. IV, fort. coll. gr. etiam hic scribendum* | scortum ~ πορνείον? (~ lupanar *Act. IV*), *Anast. fort. legit πόρνην* 4 et deum *om.* E *edd.* 5 ipsius] *expectaueris* ipsius in imagine (*cf. LC et Hadr.*), *sed ἐν εἰκόνι deerat in Anastasii codice graeco (cf. app. crit. gr.)* | abiat E abibat F *edd.* 6 daemon in clauso (incluso F *edd.*) (*cf. Act. IV*): in clauso demon V, daemon *om.* P E 8 periurus E *edd.* 9 quia!] debuit quod (~ ὅ τι), *idem mendum in Act. IV* 9–10 periuraui (*bis*) E *edd.* 12 iidem F *edd.* 14 et¹ + in F² *edd.*, *sed cf. gr.* 20 glorificamus P V

Τοῦ αὐτοῦ

Διηγῆσατο ἡμῖν Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος τῆς ἐκκλησίας Ἀσκάλωνος περὶ τοῦ ἀββᾶ
 Ma. 196 Ἰωάννου τοῦ ἀναχωρητοῦ, λέγων ὅτι οὗτος μέγας ἐν τῇ παρούσῃ γενεᾷ γέγονεν
 ἄνθρωπος, καὶ πρὸς σύστασιν τῆς αὐτοῦ πρὸς θεὸν εὐαρεστήσεως τοῦτο περὶ
 αὐτοῦ τὸ θαῦμα· ἐν σπηλαίῳ, φησὶν, ὁ γέρων ἐκάθητο εἰς τὰ μέρη Σοκχοῦς τοῦ
 κτήματος ἀπὸ μιλίων μικρῶ πρὸς ἱεροσολύμων εἴκοσιν. εἰκόνα δὲ εἶχεν ὁ γέρων ἐν
 La.-Co. 384 τῷ σπηλαίῳ τῆς ἀγίας ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μα-
 ρίας ἔχουσιν ἐν ἀγκάλαις Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν. καθότι οὖν ἐβούλετο πούποτε
 ἀπελθεῖν, ἢ εἰς ἐρήμους μακρὰς ἢ εἰς ἱεροσόλυμα ἐπὶ τῷ προσκυνῆσαι τὸν ἅγιον
 σταυρὸν καὶ τοὺς ἁγίους τόπους ἢ καὶ εἰς τὸ Σινᾶ ὄρος προσεύξασθαι ἢ καὶ εἰς
 μάρτυρας ἀφεστῶτας ἱεροσολύμων πολλοῖς διαστήμασιν – ἦν γὰρ ἄγαν φιλόμαρτυς
 ὁ γέρων· καὶ νῦν μὲν εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην εἰς Ἐφεσον, νῦν δὲ εἰς τὸν ἅγιον Θεό-
 δωρον εἰς Εὐχάϊτα ἢ εἰς τὴν ἁγίαν Θέκλαν εἰς Σελεύκειαν ἢ εἰς τὸν ἅγιον Σέργιον
 εἰς Ἀραφας –, ἐσκεύαζε τὴν κανδήλαν καὶ ἤπτεν, ὡς εἶχε συνήθειαν. καὶ πρὸς ἱκε-
 τερίαν στὰς τὴν πορείαν αὐτῷ κατευθῆναι, ἔλεγε πρὸς τὴν δέσποιναν εἰς τὴν εἰκόνα
 αὐτῆς προσέχων· „ἀγία δέσποινα θεοτόκε, ἐπειδὴ ὁδὸν ἔχω μακρὰν βαδίσαι πολ-
 λῶν ἡμερῶν προθεσμίαν ἔχουσιν, τῆς κανδήλας σου φρόντισον καὶ ἄσβεστον αὐτὴν
 κατὰ τὴν ἐμὴν πρόθεσιν φύλαξον· ἐγὼ γὰρ τὴν σὴν βοήθειαν συνοδοιπόρον ἔχων
 ἀπέρχομαι.” καὶ ταῦτα πρὸς τὴν εἰκόνα φήσας ἀπήρχετο. καὶ τὴν προτεθεῖσαν
 πορείαν πληρώσας ὑπέστρεφε, ποτὲ μὲν διὰ μηνός, ποτὲ δὲ διὰ δύο καὶ τριῶν,
 20 ἔστι δὲ ὅτε καὶ διὰ πέντε καὶ ἕξ. καὶ οὕτως εὗρισκε τὴν κανδήλαν ἐσκευασμένην

1-590,3 <Ioh. Mosch.> prat. spir. (CPG 7376; BHG^a 1442) c. 180 (= BHGⁿ 1076rb), PG 87, 3052 A 1 – C 11

(H) V T M 1-590,3 = Ioh. Mosch. (= PG), Pa f. 277^{r-v}

1 Τῶν αὐτῶν V Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λειμωναρίου Pa fort. recte | αὐτοῦ + ἕτερον H (prob.) 2 ἡμῖν + ὁ ὁσιώ-
 τατος PG | πρεσβύτερος – Ἀσκάλωνος] πρεσβύτερος καὶ σκευοφύλαξ τῆς τῶν Ἀσκαλονιτῶν ἀγιωτάτης
 ἐκκλησίας PG | Ἀσκαλῶνος T Pa 3 οὗτος] ὄντως Pa PG 3-4 μέγας – ἄνθρωπος] ἐν τῇ παρ. γενεᾷ
 μέγας ἄνθρ. γέγ. H μέγας ἄνθρ. γέγ. ἐν τῇ παρ. γενεᾷ V ἐν τῇ παρ. γενεᾷ μέγας γέγ. ἄνθρ. M
 3 γενεᾷ + κατὰ Θεὸν PG 4 τῆς πρὸς θεὸν αὐτοῦ M 4-5 τοῦτο – θαῦμα] τοῦτο τὸ θαῦμα περὶ
 αὐτοῦ διηγείτο PG (cf. lat., de Pa uide infra), sed διηγείτο rotius tacite supplendum 5 θαῦμα + ἔλεγετο Pa |
 ἐκάθητο ὁ γέρων V | ἐκάθητο om. Pa | Σοκχοῦς V Σομφούς Pa Σοχοῦς PG 6 κτήματος – πρὸς] κτήμα-
 τος ἑγγὺς ἱερουσαλήμ V | κτίσματος Pa | ἀπὸ – εἴκοσιν] ἀπὸ μιλίων εἴκοσιν ἱεροσολύμων H | μικρῶ M
 Pa PG (cf. LSJ s.u. III 3): μικρῶν T μικρὸν ed. Rom.* ex Vc, om. HV (uide supra) | πρὸ M | ἱεροσόλυμα T edd.
 (de HV uide supra) | εἴκοσιν om. V | εἶχεν δὲ ὁ γέρων εἰκόνα V 7 σπηλαίῳ] κελλίῳ αὐτοῦ H σπηλαίῳ
 αὐτοῦ PG | ἀγίας] παναγίας PG, om. V M 8 ἔχουσιν – Χριστὸν] ἐν ἀγκάλαις φέρουσιν PG, exspecta-
 ueris ἐχούσης ... Χριστὸν, sed cf. lat. | καθότι οὖν] ὅτε δὲ V καθότι οὖν Pa | ἠβούλετο Pa | πούποτε scripsi
 coll. lat. (cf. e.g. prat. spir. c. 96, PG 87, 2953 C 5-6): που V (euanidum in H) πώποτε T M edd. Pa, om. PG (uide
 infra) 9 ἀπελθεῖν + εἰς τόπον τινά PG | ἢ om. Pa | ἐπὶ τὸ V Pa διὰ τὸ M πρὸς τὸ PG | ἅγιον] τίμιον
 V M Pa, sed cf. lat. 10 καὶ σεβαστοὺς τόπους PG | ἢ om. V | Σινᾶιον PG | προσεύξασθαι] πρὸς τὸ
 εὔχεσθαι PG | ἢ om. PG 11 πολλοῖς διαστήμασιν] πολὺ διάστημα Pa πολλοῖς καὶ μακροῖς διαστήμασιν
 PG, om. V | ἄγαν om. PG | φιλομάρτυς Pa PG 12 μὲν + ἀπὴ PG | εἰς' – Ἰωάννην om. V 13 Εὐχάϊτα
 V: Εὐχάϊτα T M edd. (incertum in H) Εὐχάϊτας + ἀπεί Pa Εὐχάϊταν PG | ἢ] καὶ Pa καὶ + ἄρτι μὲν εἰς τὴν
 τῶν Ἰσαύρων PG | ἁγίαν] ὁσιομάρτυρα Pa | εἰς' + τὴν τῶν Ἰσαύρων Pa (cf. supra PG) | ἢ] ἔπειτα Pa
 ἄρτι δὲ PG 14 εἰς + τὸ Pa PG | Ἀραφας M ed. Rom.: Ἀραφᾶς H Ἀραφας (sic) V T τὸ Ῥαφ' (sic) Pa
 Σαφᾶς + καὶ ποτὲ μὲν εἰς τοῦτον, ποτὲ δὲ εἰς ἐκεῖνον τὸν ἅγιον ὠδευσεν PG, exspectaueris Ῥήσαφα (cf.
 Ptol. geogr. V 15,24; E. Honigmann, RE II A 2 [1923], 1684-1688) (= Σεργιούπολις) | ἐσκεύαζε + δὲ Pa | κανδύ-
 λαν Pa 14-15 ἱκετίαν Pa ἱκεσίαν PG 15 ἀναστὰς M στὰς + καὶ PG | αὐτοῦ V | κατευθυνθῆναι + τὸν
 Θεὸν ἱκετεύσας PG | πρὸς] εἰς PG 15-16 εἰς – αὐτῆς] τῇ εἰκόνι αὐτῇ V 16 θεοτόκε om. V | ἔχω –
 βαδίσαι] μέλλω βαδίσαι μακρὰν PG | βιάσαι M 17 κανδύλας Pa | ἄσβεστον] σβεννυμένην PG
 18 κατὰ – φύλαξον] διατήρησον nec plura V | κατὰ] μετὰ H | φύλαξαι PG 19 ἀπέρχομαι post γὰρ V |
 φήσας] εἰπὼν V | ἐξήρχετο PG 20 πορίαν V | πληρῶν T edd. ποιήσας PG | δύο + ἢ V 21 ἔστι δ'
 ὅτε H ἔστιν ὅτε V | κανδύλαν σκευασμένην Pa 21-590,1 ἔσκ. τε καὶ ἀπτομένην PG

Eiusdem

Narravit nobis Dionysius presbyter ecclesiae Ascalonis de abbate Iohanne anachorita, dicens quia hic magnus in praesenti generatione fuit homo, et ad statum suum deo beneplacensem hoc de eo miraculum asserebat: in specu, inquiens, senex sedebat
 5 in partibus Socchus possessionis ab Hierosolymis miliaris uiginti ferme distantis. imaginem autem habebat senex in specu sanctae intemeratae dominae nostrae dei genitricis et semper uirginis Mariae habentem in ulnis Christum deum nostrum. quotienscumque ergo uolebat quoquam pergere, aut ad heremos longinquas aut Hierosolymam ad adorandum sanctam crucem et sancta loca uel etiam in Sina monte
 10 oraturus aut ad martyres qui ab Hierosolymis multis spatiis aberant – erat enim amicus martyrum oppido senex; nam nunc quidem ad sanctum Iohannem Ephesum, nunc uero ad sanctum Theodorum Euchaitam aut ad sanctam Theclam Seleuciam pergebat uel ad sanctum Sergium Arapham –, praestruerat candelam et succendebat, sicuti habebat consuetudinem. et ad deprecationem stans ut iter sibi dirigeretur,
 15 dicebat ad dominam in imaginem eius attendens: „sancta domina dei genitrix, quoniam uiam habeo longam ad ambulandum multorum dierum spatium habentem, de candela tua curam habeto et inextinguibilem eam secundum meum propositum custodi; ego enim adiutorium tuum comitem habens uadam.” et his ad imaginem dictis abibat. et proposito itinere completo reuertebatur, aliquando quidem mense
 20 uno, aliquando uero duobus uel tribus, nonnumquam quinque aut sex moratus. et

Ma. 195

La.-Co. 383

PL 129, 371

2–591,3 = Paul. Bernr. uita Greg. VII. papae (BHL 3652) c. 24 (ex fonte Anastasii codicum VE stirpi cognato; lectiones uariae sunt neglegendae) p. 483,17–40 Watterich („in actionibus septimi uniuersalis concilii, auctoritate primi Adriani Papae collecti”); cf. H. Fuhrmann, *Zu den Marienwundern in der ‚Vita Gregorii VII papae‘ des Paul von Bernried*, in: *Ecclesia et regnum. Festschrift für F.-J. Schmale*, Bochum 1989, 115 cf. LC IV 12 p. 514,10–13 (= IV Capit. p. 487,6–9; cf. p. 514,14–17; deest in *Hadr.): De eo, quod Dionysius, presbyter ecclesiae Ascalonitane, in eadem synodo retulisse fertur quendam monachum coram imagine sanctae Mariae semper uirginis lucernam inluminasse et post tertium vel quintum seu etiam sextum mensem redeuntem inextinctam reperisse.

P VE

1 Item eiusdem V edd. 2–3 anachoreta ed. Rom.* (sed cf. e.g. praef. Anast. p. 4,24) 3 ad – suum] „gr. ad probandum statum” ed. Rom.^{ms}, Anast. fort. legit uel intellexit κατάστασιν (cf. Gloss.) 5 Sochus VE 5–10 Hierosolym- (ter)] Hierosolim- P V Iherosolim- E (corr. ed. Rom.) 7 habentem] cf. app. crit. gr. | deum] dominum F edd. 9 adorandam E^{pc} (u in a mut. E*) edd. 12 Euchaita ed. Rom.* 13 perstruebat ed. Rom.* (praestruerat La.-Co.^{ms} ex P) 16 spacium P

Rom. 564 καὶ ἄπτουσιν, καθάπερ αὐτὴν πρὸς τὴν ὁδοιπορίαν ἐξερχόμενος εἶπεν, καὶ οὐδέποτε αὐτὴν ἀφ' ἑαυτῆς σβεσθεῖσαν ἐώρακεν, οὔτε ἐξ ὕπνου διανιστάμενος οὔτε ἐξ ἐρήμου φοιτῶν εἰς τὸ σπήλαιον.

Βασίλειος ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπεν· Ἀπεδείχθη ὡς ἀρχαιοπαράδοτός ἐστιν ἡ τῶν ἱερῶν εἰκόνων συνήθεια. 5

Ha. 320 Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἦδη ἐκορέσθημεν ἐκ τῶν πατρικῶν χρήσεων καὶ ἐπέγνωμεν ὅτι ἀρχαία παράδοσις ἐστιν ἡ τῶν σεπτῶν εἰκόνων ἀναστήλωσις. ἀκόλουθοι οὖν ἐσμεν ἀγίων πατέρων.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἀκόλουθοι καὶ σύμφωνοι.

Στέφανος ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς εἶπε· Καὶ ἐτέρας βίβλους ἔχομεν περὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἕως τῶν δεκαπέντε· καὶ ὡς κελεύετε. 10

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἐνεπλήσθημεν καὶ ἠρκέσθημεν.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἠρκέσθημεν.

Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ἐπειδὴ περ ἀπεδείχθη ἐν τῇ προλαβούσῃ ἀναγνώσει ὅτι ὑπὸ Ἑβραίων καὶ Ἑλλήνων καὶ Σαμαρειτῶν, Μανιχαίων τε καὶ Φαντασιαστῶν ἐνεκλήθη ἡ ἐκκλησία ἕνεκεν τῶν σεπτῶν εἰκόνων καὶ πάντες ἐπείσθημεν, δίκαιόν ἐστι καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ ἀγαπητοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ τοποτηρητοῦ τῶν ἀποστολικῶν τῆς ἀνατολῆς θρόνων ἐπακοῦσαι· ἔχει γὰρ τινὰ διήγησιν δηλοῦσαν πόθεν ἤρξατο ἡ τῶν εἰκόνων καταστροφή. 15

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Καὶ ζητοῦμεν, δέσποτα, ἀκοῦσαι περὶ τούτου. 20

Ma. 197 Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων ἀπὸ πιττακίου ἀνέγνω·

La.-Co. 385 Βούλομαι ἐγὼ ὁ μέτριος καὶ πάντων ἔσχατος ἀποδείξαι μετὰ πάσης ἀληθείας ἐπὶ τῆς παρούσης ταύτης ἀγίας ὑμῶν καὶ ἱερᾶς συνόδου, ὅπως καὶ πότε καὶ ὅθεν ἔσχε τὴν ἀρχὴν ἡ κακίστη καὶ θεοστυγὴς αὕτη τῶν χριστιανοκατηγόρων καὶ εἰκονοκλά- 25

14–16 Ἐπειδὴ περ – ἐπείσθημεν cf. supra p. 534,4–8 23–594,23 Ioh. Sync. narr. p. 312–313 Combefis (ex Pa) = PG 109, 517–520 = Theoph. cont. p. 481–484 Bekker; cf. Speck, Ich bin's nicht p. 25–113 et passim; Rochow p. 104–108; Speck, Was für Bilder p. 267–278; Afinogenov l.l. (cf. app. testim. ad p. 592,11–594,23). Quae in LS^b ex priore interpretatione latina iterata sunt (cf. app. testim. lat.), genuina Actorum uerba reddere arbitror, quae autem nunc in codd. graecis (unde Pa) et apud Anastasium leguntur, saeculo nono ineunte (cf. Niceph.^{antirr}) eo consilio, ut res domi gestae (cf. infra p. 594,11 ἐν τῇ γῇ ταύτῃ) commemorarentur, ex aliis fontibus aucta et cum genuinis uerbis esse conflata (de singulis locis uide etiam app. crit.); cf. praef. p. X

(H)VTM 23–594,23 = Pa f. 280^v–281^v

1 τὴν om. ed. Rom.* | ὁδοίαν (sic) ἡ ὁδοπορείαν Pa 2 ἀνιστάμενος + οὔτε ἐξ ἀποδημίας ἐπαναστρέφων PG 4 Ὁ Ἀγκύρας εἶπεν V | Ἀπεδείχθη + δεσπόται V 5–7 τῶν – ἡ om. V 6 Ταράσιος om. M 9 ἀγία om. V | εἶπεν om. V | καὶ σύμφωνοι om. M 10–13 om. V 10–11 ὑποθέσεως + ταύτης M 14 ἀγιώτατος om. V 14–15 ἐν – ἀναγνώσει om. V 19 τῶν εἰκόνων om. V 20 Καὶ ζητοῦμεν] Ζητοῦμεν καὶ ἡμεῖς V 21–22 Ἰωάννης – ἀνέγνω] Ἰωάννης μοναχὸς καὶ τοποτηρητὴς ἀνέγνω V 21 μοναχὸς + πρεσβύτερος T non male (sed cf. lat.) πρεσβύτερος ed. Rom.* 21–22 ἀπὸ – ἀνέγνω T: εἶπεν ἀπὸ πιττακίου ἀναγνοῦς H ἀνέγνω ἀπὸ πιττακίου M (de V uide supra) 23 titulum Ἰωάννου τοῦ εὐλαβεστάτου Ἱεροσολυμίτου μοναχοῦ διήγησις praeronit Pa | μέτριος καὶ om. V | ἀποδείξαι] διηγῆσασθαι T edd., sed cf. lat. 23–24 ἐπὶ – συνόδου] τῇ ἱερᾷ ὑμῶν καὶ ἀγία συνόδω V 24 ὑμῶν καὶ ἱερᾶς συνόδου T Pa (cf. lat.): συνόδου ὑμῶν H συνόδου M | καὶ πότε om. V | ὅθεν] πόθεν M 25 ἀρχὴν] ἰσχύν V | καὶ! om. H | χριστιανοκατηγόρων] χριστιανῶν μᾶλλον δ' εἶπεῖν ἀληθέστερον κατηγόρων Pa 25–592,1 εἰκονοκλάστων T εἰκονομάχων Pa

sic inueniebat candelam ordinatam et ardentem, ut eam ad iter agendum egressurus Rom. 564
sinebat, numquamque aliquando illam a semetipsa extinctam uidit, neque a somno
surgens neque ab heremo rediens in speluncam.

Basilius sanctissimus episcopus Ancyrae dixit: Demonstratum est quod antiqua
5 traditio sit sacrarum imaginum consuetudo.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Iam satiati sumus ex paternis testimoniis et Ha. 319
cognouimus quia prisca traditio est uenerabilium imaginum erectio. sectatores ergo
sumus sanctorum patrum.

Sancta synodus dixit: Sectatores et concordēs.

10 Stephanus reuerentissimus monachus dixit: Et alios codices habemus de causa
sacrarum imaginum usque ad quindecim; et ut iubetis.

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Repleti sumus atque contenti.

Sancta synodus dixit: Sat est.

Sanctissimus patriarcha dixit: Quoniam demonstratum est in praecedenti lectione
15 quia ab Hebraeis et paganis et Samaritis, Manicheis quoque et Phantasiasticis accu-
sata est ecclesia propter uenerabiles imagines et omnes certificati sumus, iustum est
etiam fratrem nostrum et dilectum dominum Iohannem et loci seruatores apostoli-
carum orientis sedium audire; habet enim quandam relationem insinuantem unde
coeperit imaginum subuersio.

20 Sancta synodus dixit: Et quaerimus, domine, audire de hoc.

Iohannes reuerentissimus monachus et loci seruator orientalium pontificum a pitta- Ma. 198
cio legit:

Volo ego humilis et cunctorum nouissimus ostendere cum omni ueritate coram
praesenti hac sancta uestra et sacra synodo, qualiter et quando et unde habuerit ini- La.-Co. 386
25 tium pessima et deo exosa haec christianos accusantium et imagines confringentium

23–595,12 Volo – istam ~ *LS^b* p. 519,38–520,12 (*Pr f.* 77^{r-v}): Unde primum exorta sit in ecclesiis Orientalium imagi-
num destructio: „Tyrannus (Tyrannos *Werm.*) quidam fuit Seleman nomine, Aggareus genere. Quo defuncto
successit Humarus in regno, cui iterum successit Ezidus, vir valde levis et insipiens. Huius enim temporibus erat
quidam in Beriade (*fort. ex τῇ βερίადι ortum; cf. app. crit. gr.*) maleficus ac diuinus, Serantapicus nomine, praecep-
tor iniquorum Hebraeorum et inimicus Dei ecclesiae, qui, ut comperit levitatem Ezedi protosymboli, accessit ad
eum coepitque illi quaedam divinare et praedicere. Illi autem ex hoc acceptabilis factus ac non multo post ei dicere
coepit: Benignitati tuae exponere volo, unde, me si audieris, addatur tibi longitudo vitae et perseveres in hoc
principatu annos XXX, si quidem impleveris sermones meos. Ille vero insipiens tyrannus obscuratus mente desiderii
(*scrib. desiderio?*) longaeuae vitae: Quicquid mihi, inquit, praeceperis paratus ad perficiendum existo et, si consecut-
us fuero, quod pollicitus es, maximos tibi honores retribuam. Maleficus vero et diuinus ait ad eum: Iube mox
generalem scribere epistolam, quatinus omnis imaginaria pictura deleatur in omnibus Christianorum ecclesiis sive in
parietibus sive in vasis sacris et in vestibis altarium et non solum haec, sed quae in civitatum plateis sunt adornatae.
Quod audiens perfidus ille tyrannus praecepit omni praefecturae in cunctis locis ecclesiarum imagines et ceteras
similitudines abolere et ita exornavit (~ ἀπεκόσμησε) ecclesias Dei. Abhinc enim coeperunt corruptores imaginum
inveniri.” *Continuatur loco infra laudato.*

P VE 23–595,12 ~ *LS^b*

1 egressus E *edd.* 2 aliquando om. F *edd.* 7 ergo om. E, igitur ed. Rom.* (*ex coni.*) 13 Satis F *edd.* 14 Sanctissi-
mus] Tarasius sanctissimus F *edd.* 15 Hebreis P E Ebreis V | Samaritis + ac F *edd.* | Manichaeis ed. Rom.* | quoque
et] quoque E atque ed. Rom.* | Phantasiastis ed. Rom.* *fort. recte* (*cf. ACO II 5 p. 134,17–18 et 135,22*) 17 nostrum
om. P 19 ceperit VE 21–22 pittatio P pytacio V pitatio E, corr. ed. Rom. 24 hac] ac V *edd.*

στῶν αἵρεσις. συντομία δὲ χρήσασθαι λόγου προαιρούμενος, διὰ χάρτου ἔκρινα καλὸν ποιήσασθαι τὴν ἐξήγησιν, ὥς ἂν μηδὲν με τῆς ἀληθείας λάθοι.

Τοῦ τῶν ἀθέων Ἀράβων τεθνηκότος τυράννου ἦτοι συμβούλου — Σελεμάν δὲ ἦν οὗτος τὸ ὄνομα — διεδέξατο τοῦτον Οὐμαρος. ὃς ἐπιβάς τῆς ἀρχῆς εὐθύς μεταστειλάμενος ἀπέστρεψε τὸν ἀνάσκαφον Μασαλμάν ἀπὸ τῆς γῆς ταύτης, πολέμιον ὄντα 5 δυσμενῆ. ὃς τῇ τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χάριτι καὶ τῆς αὐτὸν τεκούσης παναγίας θεοτόκου μετ' αἰσχύνης πολλῆς καὶ ἀπωλείας τοῦ οἰκείου τῶν Σαρακηνῶν στρατεύματος ὑπέστρεψεν εἰς Συρίαν, ἀνύσας ὧν ἤλπισεν οὐδέν. τελευτήσαντος δὲ τοῦ Οὐμάρου τοῦτον διαδέχεται Ἐζίδος, ἀνὴρ κοῦφός τις καὶ εὐπαράφορος. 10

Ἦν δὲ τις ἐν Τιβεριάδι προηγέτης τῶν παρανόμων Ἑβραίων, φαρμακομάντις, δαιμόνων ψυχοβλαβῶν ὄργανον, ἐπινομαζόμενος Σεραντάπηχος, δυσμενῆς ἐχθρὸς τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ. ὃς μεμαθηκώς τὴν τοῦ κρατοῦντος Ἐζίδου κουφότητα καὶ δὴ 15 Rom. 565 τούτῳ προσελθὼν ὁ παμπόνηρος οὗτος Ἑβραῖος ἐπεχειρεῖ μαντεύεσθαι τινα καὶ προλέγειν αὐτῷ. ὥς οὖν ἐκ τούτων εὐπαράδεκτος ἐγεγόνει καὶ εὐπαρρησίαστος 15 τῷ τυράννῳ, „θέλω“, ἔφη, „πρωτοσύμβουλε, εὐνοίᾳ τῇ πρὸς σὲ διακείμενος ὑποθέσθαι σοι τρόπον τινὰ εὐχερῶς καὶ ῥαδίως ἀνυστησόμενον δι' οὗ σοι προστεθήσεται ζωῆς μήκος καὶ διαμείνης εἰς χρόνους τριάκοντα ἐν τῇδὲ σου τῇ ἀρχῇ, εἴγε εἰς ἔργον ἀγάγῃς τοὺς λόγους μου.“ ὁ δὲ ἄφρων ἐκεῖνος τύραννος κεπφωθεὶς τὸν νοῦν ἐφέσει μακροβιώσεως — ἦν γὰρ φιλοτρυφητὴς καὶ ἀκόλαστος — ἀπεκρίνατο ὅτι γε 20 „ὅσα ἂν ὑπόθῃ μοι, ἐτοίμως ποιῶ, καὶ ἔαν τύχῃ τοῦ εὐκταίου, μεγίσταις ἀμείψομαί σε τιμαῖς.“ ὁ δὲ φαρμακομάντις Ἑβραῖός φησι πρὸς αὐτόν· „κέλευσον εὐθέως πάσης

6 Tit. 2,13

4–8 ὃς — οὐδέν cf. Theoph. p. 399,5–19 11–594,23 Ἦν — κοιμισάμενον ~ Niceph. antirr. III c. 84 (recensionem nunc in Actis Nicaenis exstantem secutus), PG 100, 528 D 1 – 532 A 7 (ex editione A. Mai); cf. Niceph. c. Eus. p. 375,27–376,10; Theoph. p. 401,29–402,7 et 402,16–18; (Ps.-)Ioh. Dam. epist. ad Theophil. (CPG 8115; BHG^a 1387) c. 9b–c p. 159–161 Munitiz = Epist. trium patr. ad Theophil. (BHG^a 1386) (Alternative Ending 2', c. 9–10) p. 97 Munitiz; Georg. mon. p. 735,14–736,15 de Boor (recensionem codicis P ed. D. Afinogenov, Eranos 100, 2002, 1–2)

(H)VTM 11–594,23 Ἦν — κοιμισάμενον ~ Niceph. antirr

2 καλῶς V Pa | ὥς ἂν V | λάθ (sic) H T λάθη Pa (cf. Fatouros II p. 903) 3 Τοῦ — τεθνηκότος om. T | Ἀράβων V | ἦτοι συμβούλου suspectum (nihil respondet in LS^b), fort. ex glossemate ἦτοι α' συμβούλου (= πρωτοσυμβούλου) ortum; uide infra l. 16 et p. 594,19; cf. etiam Speck, Ich bin's nicht p. 42 (qui tamen τυράννου ἦτοι interpolatum esse censet) | Σελεμάν V T Pa: Σελεμάν H Σουλιμάν M, expectaueris Σουλεϊμάν (cf. Theoph. p. 396,23 al. et Speck, Ich bin's nicht p. 41 adn. 54), sed cf. lat. et LS^b | δὲ om. Vc edd. | ἦν om. V 4 τοῦνομα ed. Rom.* 4–8 ὃς — οὐδέν] nihil respondet in LS^b (cf. app. font.) 4 ἐπιβάς om. V 5 Μασαλμαν HV Μαλσαμάν M Μασαλμάν Pa | πολέμιον τυράννον V 7 ἀγίας Pa | πολλῆς om. ed. Rom.* 8 Σαρακη- νῶν ed. Rom.* | στρατοῦ M | ἀνύσας M | ἤλπιζεν Pa 9 τοῦτον + δὴ V 11 ἐν Τιβεριάδι] ἐν τῇ Βεριάδι V ἐν τῇ Τιβεριάδι ed. Rom.* | φαρμακομάντις + Ἑβραῖος V; expectaueris φαρμακόμαντις, sed cf. infra l. 22 12 ὀνομαζόμενος ed. Rom.* | Σεραντάπηχος Pa (cf. lat. et LS^b): Σεραντάπηχ sine abbr. V (euani- dum in H) Σεραντάπηχυς M Τεσσαρακοντάπηχος T Τεσσαρακοντάπηχυς ed. Rom.* (sic etiam Niceph. antirr in ed. Mai [ex cod. Vat. gr. 682]; u.l. Σεραντάπηχος laudatur apud Le Quien, PG 94, 773 adn. 71; Τεσσαρακοντά- πηχος tradunt Nicephori codd. Paris. gr. 910 et 911 et Coisl. 93) 14 ὁ — Ἑβραῖος suspectum (cf. LS^b) | Ἑβραῖος οὗτος V 15 ἐγεγόνει εὐπαράδεκτος V 16 ἔφη θέλω T edd. | εὐνοίαν τὴν T | διακείμενος M (cf. lat.) 16–17 τρόπον τινὰ ὑποθέσθαι σοι V 17 εὐχερῶς] εὐκαίρως M | ἀναιστησόμενον T ἀρεσθη- σόμενον Pa 17–18 ζωῆς μήκος προστεθήσεται V 18 διαμενεῖς T edd., sed cf. e.g. Theod. Stud. epist. 3,131 et 133,9 | εἰς' om. H T edd. Pa | εἴγε] εἰ ed. Rom.* ex Vc 19 ἀγάγοις T edd. (incertum in H) | κεμψωθεὶς H κεμψωθεὶς V σκεπψωθεὶς Pa (ἀντὶ τοῦ ἐπαρθεὶς add. M^{ms}) 20 γε suspectum 21 ὑποθῇ V Pa | τοῦ εὐκταίου conl. ed. Rom.^{ms} (cf. lat.): πρακτέου codd. 22 τιμαῖς ante μεγίσταις V | φαρμακομάντ sine abbr. HV; uide supra l. 11

heresis. compendio dumtaxat sermonis uti procurans, per chartam iudicaui bonum fieri narrationem, quatinus nil me ueritatis lateat.

Arabum itaque qui sine deo sunt mortuo tyranno id est consiliario – Seleman autem erat huius nomen – huic successit Humarus. qui ad principatum ascendens mox
 5 accersiens pepulit e fossa proiectum Masalmam a terra hac, cum esset hostis insanis-
 simus. qui *magni dei et saluatoris nostri Iesu Christi* gratia et sanctissimae dei genitri-
 cis quae illum peperit cum confusione multa et perditione propriae Saracenorum
 militiae reuersus est in Syriam, nil eorum quae sperabat adeptus. mortuo autem
 Humaro subrogatus est Hezidus, uir quidam leuis et mobilis.

10 Erat autem Tiberiade ductor praeuicatorum Hebraeorum, ueneficus diuinus, dae-
 monum animas laedentium organum, cognominatus * Serantapichus, impius inimi-
 cus ecclesiae dei. qui uidelicet nequissimus Hebraeus cum didicisset imperantis PL 129, 372
 Hezidi leuitatem, accessit ad eum et coepit diuinare quaedam et ei praedicere. ex quo Rom. 565
 15 factum est ut acceptus tyranno et gratus efficeretur. „uolo”, inquit, * „protosym-
 15 bule, beneuolentia qua circa te flagro dictare tibi modum quendam per quem facilius
 ac celerius adipisci possis, ut addatur tibi uitae longitudo et permanes annis triginta
 in hoc principatu tuo, si tamen in opus produxeris uerba mea.” ast insipiens ille
 tyrannus mente obtusus audivit longaeuitatis – erat enim amator deliciarum et
 petulcus – respondit quia „quaecumque dictaueris paratissime facio, et si uoti com-
 20 pos extitero, maximis te honoribus recompensando locupletabo.” at uero ueneficus

P VE

1 compedio P E (corr. F²) | chartam ed. Rom. (ex gr.): quod codd. 3 id est consiliario] cf. app. crit. gr. 4 huic scripsi coll. gr.: cui codd. ei ed. Rom.* | Umarus ed. Rom.* 5 e fossa proiectum ~ ἀνάσκαφον? („g. e fossa proiciendum” ed. Rom.^{ms}) expectaueris exsecratum uel sim. 5–6 insanissimus ~ δυσμενῆ? (Anastasium δυσμενῆ ad μάλινεσθαι rettulisse suspic. Dubielzig) 7 confusione ~ αἰσχύνης (cf. Gloss. et ThLL s.u.) | Saracenorum E edd. 9 Umaro ed. Rom.* | Hezydus V Hesidus E Ezidus ed. Rom.* | mouilis P V 10 ductor + quidam ed. Rom.* (ex gr.) | Hebreorum codd. 11 ledentium codd. | cognominatus + id est quadraginta cubitorum P (glossema Anastasii ad Serantapichus pertinens in textum receptum) | Serantapichus V Seruntanpicus E Sarantapichys ed. Rom.* | impius ~ δυσμενῆ? uide supra ad l. 5 12 Hebreus VE 13 Hezydi V Ezidi ed. Rom.* | cepit V cepit E | praedicere ei F edd. | quo + igitur ed. Rom.* 14 inquit + protosymbulos (i.e. lemma) primus (pro symbolis primis E) consiliarius sic enim Greci appellant regem Saracenorum (Sarr- E) P E (glossema Anastasii in textum receptum; tria puncta supra protosymbole posita supersunt in V), inquit + prime consiliarie ed. Rom.* (cf. ed. Rom.^{ms}) 14–15 protosymbule scripsi (cf. Anastasii adnotationem supra laudatam): protosymbole P V pro simbole E pro simbolo F pro symbolo ed. Rom.* 15 beneuolentiae ed. Rom.* | flagro] cf. gr. Μ διακαίόμενος 16 permanens P 17 perduxeris ed. Rom.* | ast] at ed. Rom.* 18 obtusus ed. Rom.* | longaeuitatis codd. 19 petulans F² edd. (petulcus La.-Co.^{ms} ex P)

ἄτερ ἀναβολῆς καὶ ὑπερθέσεως γράψαι κατὰ πᾶσάν σου τὴν ἀρχὴν ἐγκύκλιον ἐπι-
στολήν, ὥστε πᾶσαν εἰκονικὴν διαζωγράφῃσιν εἴτε ἐν σάνισιν εἴτε διὰ μουσείων ἐν
τοίχοις εἴτε ἐν σκεύεσιν ἱεροῖς καὶ ἐνδυταῖς θυσιαστηρίων καὶ ὅσα τοιαῦτα εὐρί-
σκεται ἐν πάσαις ταῖς τῶν χριστιανῶν ἐκκλησίαις ἀφανίσαι καὶ τελείως καταλῦσαι,
οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῶν πόλεων κατὰ κόσμον εἰσὶ καὶ εὐπρέ-
πειαν οἰαδῆποτε ὁμοιότητι." σατανικῶς δὲ κακουργήματι κινούμενος ὁ ψευδόμεντις
Ha. 321 προσέθηκε πᾶν ὁμοίωμα, ἀνυφόρατον δεῖξαι τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχθραν μηχανώμενος. ὁ
δὲ ἀλιτήριος τύραννος τούτῳ κουφότητι πεισθεὶς ἀποστείλας καθεῖλεν ἀπὸ πάσης
ἐπαρχίας τῆς ὑπ' αὐτὸν τὰς ἀγίας εἰκόνας καὶ λοιπὰ ὁμοιώματα. καὶ τούτῳ τῷ
τρόπῳ ἀπεκόσμησε τὰς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ φαρμακοῦ Ἑβραίου ἀφειδῶς 10
τὰς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, πρὸ τοῦ φθᾶσαι ἐν τῇ γῇ ταύτῃ τὸ κακόν. φεύγον-
τας δὲ τοὺς θεοφιλεστάτους χριστιανούς τοῦ μὴ ταῖς οἰκείαις χερσὶ καταστρέψαι
Ma. 200 τὰς ἀγίας εἰκόνας, Ἑβραίους θεοστυγεῖς καὶ οἰκτροὺς Ἀραβας ἡγγάρευσεν οἱ εἰς
τοῦτο ἀποσταλέντες ἀμυράιοι. καὶ οὕτως ἔκαιον τὰς σεπτὰς εἰκόνας καὶ τοὺς
οἴκους τῶν ἐκκλησιῶν πῇ μὲν κατέχριον, πῇ δὲ κατέξεον. 15

Τούτων ἀκηκοὺς ὁ ψευδεπίσκοπος Νακωλείας καὶ οἱ κατ' αὐτὸν ἐμίμησαντο τοὺς παρα-
La.-Co. 388 νόμους Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἀσεβεῖς Ἀραβας καὶ ἐνύβρισαν τὰς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ.
Ἄξιον δὲ κρίνω τῆς ἱερᾶς ὑμῶν ἀκοῆς καὶ οἶον ἐδέξατο τέλος ὁ δεῖλαιος ἐκεῖνος καὶ
φαρμακὸς Ἑβραῖος. ὥς γὰρ τοῦτο δράσας ὁ πρωτοσύμβουλος Ἐζιδος οὐ πλείω τῶν 20
δύο ἡμισυ χρόνων βιώσας ἀπέθανε καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ. καὶ αἱ μὲν εἰκόνες
ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν ἰδρῦσει καὶ τιμῇ κατέστησαν. ὁ δὲ τούτου υἱὸς Οὐλιδος τοῦνομα
ἀγανακτήσας ὥς φονέα τοῦ ἰδίου πατρὸς τὸν φαρμακὸν αἰσχίστῳ θανάτῳ ἀναιρεθῆναι
ἐκέλευσεν, ἅξια τὰ ἐπίχειρα τῆς ψευδομαντείας αὐτοῦ κομισάμενον.

7 cf. Ex. 20,4; Deut. 5,8

2–3 πᾶσαν – θυσιαστηρίων cf. Act. VII (definitio synodi) 377 D 1–5 (COGD I p. 314 l. 169–174); epist. syn. ad
imp. 404 D 9–10

(H)VTM

1 ἐγκύκλιον + τὴν Pa 2 ὥστε] ὡς V | πᾶσαν + τὴν V | μουσείων Pa 3 εἴτε] ἢ V | σκεύεσιν] σκευεσί
τε V | ἐνδυτοῖς ed.Rom.* 4 ἐν om. Pa | τελείως V Pa (euanidum in H) τέλος T edd. | καταλῦσαι] ἀφανίσαι
V 5 τῶν om. ed.Rom.* 5–7 καὶ² – μηχανώμενος] nihil respondet in LS^b (cf. app. font.) 6 οἰαδῆποτε
ὁμοιώματα M ed.Rom.*, sed cf. lat. | ὁ ψευδόμεντις (ὁ ψευδομάντις T edd.)] ἐκεῖνος V 7 ἀνυφόρατον] cf.
LGB s.u. | δεῖξαι post ἔχθραν V 8 τούτῳ – πεισθεῖς] πεισθεὶς τούτῳ V (om. κουφότητι) | κουφότητα
ed.Rom.* (κουφότητα Vc), sed cf. lat. 9 καὶ¹ – ὁμοιώματα (fort. <τὰ> λοιπὰ scribendum) adnotationem
marginalem esse, quae posteriore tempore in textum recepta esset, con. Speck, Was für Bilder p. 276 adn. 69, sed cf.
LS^b 10 ἀπεκόσμησε V Pa 10–19 διὰ – Ἑβραῖος] nihil respondet in LS^b (cf. app. font.) 10 φαρμάκου
Pa 11 τὰς – κακόν om. V | φθᾶσαι Pa 11–12 φεύγοντας – χριστιανούς (acc. abs.)] τοὺς θεοφι-
λεστάτους χριστιανούς φεύγοντας (om. δὲ) V φευγόντων δὲ τῶν θεοφιλεστάτων χριστιανῶν ed.Rom.*
11–12 φεύγοντα Pa 13 Ἀραβας V | οἱ om. M 14 ἀμυράιοι T edd. Pa aequè bonum 14–15 καὶ¹ –
κατέξεον] locus suspectus, cf. συγκαθηρεῖτο ... ὁ κατὰ τὰς Χριστοῦ ἐκκλησίας τῶν ἱερῶν εἰκονισμάτων
διάδοσμος· τούτων γὰρ τὰ μὲν ἀπέξεον, τὰ δὲ κονίζοντες ἐξηφάνιζον, ἔστι δὲ ἅ καὶ σὺν αὐτοῖς τοῖς ἱεροῖς
οἴκοις τε καὶ σκεύεσι καὶ ἐσθήμασι τῷ πυρὶ παραδίδωσαν Niceph.^{antirr} 14 κατέκαιον V 15 οἴκους]
ναοὺς V 16 ψευδοεπίσκοπος V | Νακολίας Pa 17 Ἀραβας V 18 τὰς ... ἀκοὰς Pa | καὶ¹ suscep-
tum | τέλος post ἐκεῖνος V | ὁ + ἄθλιός τε καὶ T edd. 18–19 καὶ φαρμακὸς Ἑβραῖος om. V 19 πρωτο-
σύμβουλος Pa (cf. supra p. 592,3 et p. 592,16): σύμβουλος HV T M (cf. lat.) 20 δύο ἡμισυ] β + abbr. V |
βιώσας + ὁ τοιοῦτος V | καὶ² HV Pa (cf. lat.): om. T M edd. (corr. Hard.^{mss}) | μὲν + ἅξια V 21 αὐτῶν om.
ed.Rom.* (sublin. Vc*) | ἰδρῦσει καὶ om. V 22 ὡς τοῦ ἰδίου πατρὸς φονέα ὄντα τὸν φαρμακὸν V
23 τὰπίχειρα T edd. | τοῦ ψευδομάντιδος V | κομισάμενος V κομισάμενῳ Pa

atque diuinus Hebraeus ait ad eum: „iube statim absque omni dilatione uel indutiis scribere per omnem principatum tuum encycliam epistolam, ut omnem imaginalem picturam siue in tabulis siue per musia in parietibus siue in uasis sacris et uestibus altarium et quotquot huiusmodi repperiuntur in cunctis christianorum ecclesiis
 5 exterminare ac perfecte deponere, necnon et quotquot in foris ciuitatum ad ornatum sunt et decorem in quacumque similitudine.” quin et satanae maligna operatione motus falsus diuinus addidit *omnem similitudinem*, argumentatus hoc, ut importabilem ostenderet inimicitiam quam contra nos habebat. ast tyrannus deceptione captus huic leuitate usus obsecundauit, et mittens deposuit ab omni prouincia quae sub ipso
 10 erat sanctas imagines et residuas similitudines. et hoc modo non parcens deturpauit ecclesias dei per ueneficum Hebraeum sub potestate sua sitas, antequam perueniret malum ad terram istam. porro fugientibus deo amabilibus christianis, ne propriis manibus subuerterent sanctas imagines, Hebraeos deo odibiles et uilissimos Arabes
 15 angariabant qui ad hoc missi erant amiraei. sicque incendebant uenerabiles iconas et domos ecclesiarum, modo quidem linientes, modo autem eradentes.
 Quibus auditis pseudoepiscopus Nacoliae et hi qui circa ipsum erant imitati sunt iniquos Iudaeos et impios Arabes iniuriam inferentes ecclesiis dei. La.-Co. 387
 Iustum autem iudico sacro uestro intimare auditui, qualem miser ille finem et ueneficus Hebraeus suscepit. cum enim hoc egisset, symbolus Hezidus non plus quam
 20 duobus annis et dimidio uiuens defunctus est et perrexit in aeternum ignem. et imagines quidem in antiquo statu suo et honore restitutae sunt. porro huius filius Hulidus nomine indignatus tanquam homicidam sui patris ueneficum turpissima morte interfici iussit, digna pro factis falsae diuinationis suae portantem.

19–21 cum – sunt ~ *LS^b* p. 520,12–13 (*Pr* f. 77^v–78^r) (*uide supra*): „Sed ipse tyrannus anno altero mortuus est, et imagines in pristinum statum (statim *Pr^{ac}*, u *Prⁱ⁻²* s.l.) cum honore restitutae”, et cetera.

P VE 19–21 ~ *LS^b*

1 Hebraeus VE 2 scribe E scribi *ed. Rom.** | ut] *uide infra ad l. 5* 3 musia *ed. Rom.* (*cf. supra p. 311,17 et 377,7*): musios *codd.* 4 reperiuntur E *edd.* 5 exterminare – deponere] exterminant, ac p. deponant *ed. Rom.^{mg}*, sed *interpres fort. per negligentiam uerborum graecorum constructionem secutus est* (*cf. supra l. 2 ut ~ ὡστε*) 6 sathane VE 7–8 argumentatus – habebat] „gr. callide; ut nullam suspicionem suae contra nos inimicitiae daret” *ed. Rom.^{mg}* 7–8 importabilem] *Anast. ἀνυπόφορον uel ἀνυποφόρητον legit uel intellexit* 9 prouintia P E 11 ueneficium *P^{ac}* (*i² exp.*) | Hebraeus VE 13 Hebraeos *codd.* 14 amiraei (*cf. Chron. trip. p. 210,18 al.*) V: amirei P, om. E *spatio relicto* 14–15 et – eradentes] *Anast. uerborum constructionem mutauit (expectaueris et ... liniebant ... eradebant)* 16 pseudoepiscopus (*sic*) P | Macolię P Nicolae E 17 Iudaeos] uidelicet V uidelicet Iudaeos *ed. Rom.** | iniuriam – dei] *Anast. uerborum constructionem mutauit* 19 Hebraeus VE | symbolus *ed. Rom.*: symbolus P simbolus V simbolus E; *cf. app. crit. gr.* | Ezidus *ed. Rom.** 20 ignem aeternum E *edd.* 22 tanquam ~ ὡς (*ut saepe*) | ueneficium *P^{ac}* (*i² exp.*) 22–23 turpissima morte *ed. Rom.*: turpissimae morti P E turpissimae mortis V 23 pro factis ~ τὰ ἐπιχειρα? pro facto *ed. Rom.**

Ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Μεσήνης εἶπε· Κἀγὼ παιδίον ἤμην ἐν Συρίᾳ, ὁπηνίκα ὁ τῶν Σαρακηνῶν σύμβουλος τὰς εἰκόνας κατέστρεφε.

Rom. 566 Σάβας ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου εἶπε· Δέσποτα, καὶ ἡμεῖς οἱ ἀνάξιοι δοῦλοι τῆς ἀγιοσύνης ὑμῶν ἐξαιτοῦμεν, ἵνα αἱ ἱεραὶ εἰκόνες κατασταθῶσιν ἐν τοῖς τόποις αὐτῶν κατὰ τὴν προτέραν συνήθειαν καὶ ἵνα λιτανεύωσιν οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοὶ μετ' αὐτῶν.

Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε· Τί λέγετε, τίμιοι ἀδελφοί;

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Καὶ ἡμεῖς πάντες συναινοῦμεν.

Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος πρωτοπρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ ἀγιωτάτου πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἀνέγνω ἀπὸ πιττακίου· 10

Ταρασίῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ καὶ πάσῃ τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ Πέτρος πρωτοπρεσβύτερος τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου καὶ πανευφήμου ἀποστόλου Πέτρου καὶ Πέτρος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Σάβα, ἀμφότεροι τοποτηρηταὶ Ἀδριανοῦ τοῦ ἀγιωτάτου πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης· 15 δίκαιον ἡγούμεθα, ἵνα κατὰ τὴν ἐκφώνησιν πάντων ἡμῶν, μᾶλλον δὲ κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καθὼς πάντες οἱ ἅγιοι πατέρες διδάσκουσιν ἡμᾶς, ἔλθῃ ἐν μέσῳ ἡμῶν σεβασμία εἰκόνων καὶ ταύτην ἀσπασώμεθα. καὶ ὥς παρίσταται ὑμῖν, ἱερεῖς, ἐκφωνήσατε περὶ τούτου. καὶ ἕτερον δὲ κεφάλαιον ἀναφέρομεν· ἵνα πάντα τὰ συγγράμματα τὰ κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων γενόμενα 20 μετὰ ἀναθεματισμοῦ ἢ λειανθῶσιν ἢ τῷ πυρὶ παραδοθῶσι. καὶ περὶ τούτου αἰτοῦμεν ἐκφωνηθῆναι ὥς δοκεῖ τῇ ἱερᾷ συνόδῳ.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· Ἐλθέτω, γενέσθω.

Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος πρωτοπρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ ἀγιωτάτου πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπεν· Εἰ κελεύει ἡ ἀγία ὑμῶν σύνοδος, τεθήτω 25 ἀπὸ τῆς αὐριον σεπτῇ εἰκόνων, καὶ πάντες ἀσπασώμεθα αὐτήν.

Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε· Γενέσθω, γενέσθω.

Ἰωάννης ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων εἶπεν· Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ δοξάσας τὴν φιλόχριστον Νικαέων ταύτην πόλιν ἐν ταῖς ἡμέραις Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῶν φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων. 30

(H)VTM

1 Ὁ ὁσιώτατος M: Ταυδιώσος V (leg. Γαυδιώσος; nomen quod deerat in archetypo [cf. lat.] ex episcoporum catalogis suppletum esse uidetur; cf. A 29 [Act. I p. 20,19] etc.) Ὁ ἀγιώτατος T edd. (locus euanidus in H) | Μεσσήνης ed.Rom.*, sed cf. A 29 etc. | ἐν Συρία post εἰκόνας V | ὁπότε V 2 Σαρακηνῶν ed.Rom.* | exspectaueris πρωτοσύμβουλος (cf. supra p. 594,19 et p. 592,16) 3 Σάββας ed.Rom.* | ὁ — ἡγούμενος om. V (uide infra) | τῶν om. Vc edd. | Στουδίου + καθηγούμενος V 6 μετ' αὐτῶν χριστιανοὶ V 7 Ὁ πατριάρχης ἔφη V 8 ἡμεῖς + τοῦτο V | συναινοῦμεν ἅπαντες V 9–15 Πέτρος — Ῥώμης om. V 9 θεοφιλέστατος] ἀγιώτατος T edd. | πρεσβύτερος M 11–12 καὶ οἰκουμενικῷ postea insertum esse con. ed.Rom.^{ms}, sed cf. app. crit. lat. 12 Πέτρος + ὁ M 14 πρεσβύτερος καὶ om. H (prob.) | Σάββα ed.Rom.* 16 δίκαιον] καὶ (propter omissionem additum, uide supra) δίκαιον καὶ ὅσιον V | ἐκφώνησιν + ταύτην M | ἡμῶν πάντων V 17 πάντες om. V 21 μετὰ ἀναθεματισμοῦ] ἀναθεματισθῶσιν M | ἢ om. T edd. (cf. lat.?) 21–22 αἰτοῦμαι M (cf. lat.) 23 ἀγία om. V 24 Πέτρος — τοποτηρητῆς] Πέτρος καὶ Πέτρος οἱ θεοφιλέστατοι πρεσβύτεροι καὶ τοποτηρηταὶ M | ὁ θεοφιλέστατος om. V 24–25 καὶ — Ῥώμης] τῆς ἀγίας Ῥώμης V 25 εἶπον M (uide supra) | ὑμῶν om. ed.Rom.* 27 ἀγία om. V | γενέσθω ter exhibet T 28 ὁ — μοναχὸς om. V | μοναχὸς om. ed.Rom.* 28–29 τῶν — εἶπεν] τῆς ἀνατολῆς ἔφη V 29 ταύτην Νικαέων M 30 βασιλέων ἡμῶν V

Sanctissimus episcopus Mesinae dixit: Et ego puerulus eram in Syria, cum Saracenorum symbolus imagines subuerteret.

Sabas reuerentissimus monachus et egumenus Studii dixit: Domine, et nos indigni serui sanctitatis uestrae expetimus ut sacrae imagines restituantur in locis suis iuxta priorem consuetudinem et ut letanias celebrent pii christiani cum illis. PL 129, 373
Rom. 566

Tarasius sanctissimus patriarcha dixit: Quid dicitis, uenerabiles fratres?

Sancta synodus dixit: Et nos omnes consentimus.

Petrus deo amabilis archipresbyter et loci seruator sanctissimi papae senioris Romae legit ex pittacio:

10 Tarasio sanctissimo archiepiscopo Constantinopoleos nouae Romae ac <uniuersali> patriarchae atque omni sanctae huic et uniuersali synodo Petrus archipresbyter sanctissimae ecclesiae sancti ac laudabilis apostoli Petri et Petrus presbyter et egumenus monasterii sancti Sabae, ambo loci seruatores Hadriani sanctissimi papae senioris Romae: iustum arbitramur ut secundum pronuntiationem omnium nostrum,
15 immo iuxta antiquam traditionem catholicae ecclesiae, sicuti omnes sancti patres edocent nos, ueniat in medium nostrum colenda imago et hanc salutemus. et quemadmodum placuerit uobis, sacerdotes, pronuntiate super hoc. et aliud capitulum suggerimus: ut omnes conscriptiones quae contra uenerabiles imagines factae sunt cum anathemate deleantur uel igni tradantur. et de hoc peto pronuntiari ut uidetur
20 sacrae synodo.

Sancta synodus dixit: Veniat, fiat.

Petrus deo amabilis archipresbyter et loci seruator sanctissimi papae senioris Romae dixit: Si iubet sancta uestra synodus, ponatur crastino uenerabilis imago, et omnes salutemus eam.

25 Sancta synodus dixit: Fiat, fiat.

Iohannes reuerentissimus monachus presbyter et loci seruator orientalium pontificum dixit: Benedictus deus qui glorificauit amatricem Christi Nicensium hanc ciuitatem in diebus Constantini et Heirenae amatorum Christi imperatorum. bene- Ma. 202

26–599,6 cf. *LC IV 13 p. 515,20–23* (= *IV Capit. p. 487,10–13*) = **Hadr. p. 42,6–10* (Capitulum LX): Quod haec synodus (+ qui [sic] nec synodos quidem dicenda est *Hadr.*) nullatenus aequiperari possit Nicenę (Nicese *Hadr., corr. Hampe*) sinodo (synodo *Hadr.*), quamquam in eodem sit agitata loco (*om. Hadr., suppl. Hampe*), sicut Iohannes presbyter adolanter (adulante *Hadr.*) dixisse perhibetur, quippe cum ab ea non solum in ceteris, sed (*om. Capit.*) et (*om. Hadr.*) in symbolo discrepare noscatur.

P VE

1 Messanae ed. Rom.* 1–3 Et – dixit *om. Pac, suppl. Pc in marg. inf.* 1–2 Sarracenorum ed. Rom.* 2 symbolus ed. Rom. (cf. *supra ad p. 593,14*): symbolus P V simbolus E | subuerterent P 3 egumenus + monasterii F edd. 4 uestrae] tuae E edd. 5 letanias ed. Rom.* 7 synodus P (*praeter consuetudinem*) 9 pitatio P 10 archiepiscopo *om. E edd.* | noue P E | ac] atque E, *om. F edd. (uide infra)* | uniuersali *suppleui coll. gr. et Act. III p. 245,14–15 al.; Anastasium hic οἰκουμηνικῶν praetermisit uix credideris (de aliis locis uide quae adnotati ad Act. III p. 233,19 et 245,15; cf. etiam Anast. praef. p. 2,9–17), praeterea displicet Romae ac (uide supra) patriarchae* 13 Adriani P (*praeter consuetudinem*) E | sanctissimi *om. ed. Rom.** 14 pronuntiationem *Pac (u superscr. Pc)* 16 medio VE edd. (*sed cf. e.g. Vulg. 1 Reg. 4,3, ubi ἐν μέσῳ Sept.*) 19 petimus ed. Rom.* non male, sed *Anast. αἰτοῦμαι legisse uidetur (cf. gr. M)* | pronuntiari *Pac (u superscr. Pc)* 22 amabilis + sanctissimi *Pac (sublin. P^x)* | archipresbyteri P | Rome P E 27 Nicoensium P 28 Irenae ed. Rom.*

εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ ἀναδείξας αὐτὴν διπλῆς χάριτος ἀξίαν· τὴν πίστιν πρῶτον ὥδε
 Ha. 324 Χριστὸς ἐτράνωσε, νῦν δὲ διὰ τῆς ἀγίας συνόδου ταύτης τὰ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ
 La.-Co. 389 σύμβολα πᾶσιν ἐφανέρωσεν. Ἄρειος ὁ δύσφημος ἐνταῦθα καθηρέθη, τῶν θεοστυ-
 γῶν εἰκονοκλαστῶν ἢ αἵρεσις ἐνταῦθα ἠφανίσθη. εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ λέγων διὰ
 τοῦ ἁγίου ἀποστόλου· ἐγὼ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦ. εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ κατ' ἀρχὰς 5
 ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ τέλει τὴν ὀρθόδοξον πίστιν κρατύνας.

Ἡ ἀγία σύνοδος ἐξεβόησε, κατὰ ἕνα ἕκαστον στίχον ἐκ τρίτου ἐκφωνοῦσα· Τῶν
 θεοφθόγων πατέρων αἱ διδασκαλῖαι ἡμᾶς διωρθώσαντο, ἐξ αὐτῶν ἀρυσάμενοι τὴν
 ἀλήθειαν ἐποτίσθημεν, αὐτοῖς κατακολουθήσαντες τὸ ψεῦδος ἐδιώξαμεν, παρ' αὐτῶν
 Rom. 567 διδαχθέντες τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀσπαζόμεθα, παρ' αὐτῶν ὀδηγηθέντες τὴν κατὰ 10
 τιμὴν προσκύνησιν αὐταῖς ἀπονέμεμεν. πατέρες κηρύττουσι, τέκνα ὑπακοῆς
 ἔσμεν, καὶ ἐγκαυχώμεθα ἐν προσώπῳ μητρὸς τῇ παραδόσει τῆς καθολικῆς ἐκκλη-
 σίας. πιστεύοντες εἰς ἕνα θεὸν ἐν τριάδι ἀνυμνούμενον τὰς τιμίας εἰκόνας ἀσπαζό-
 μεθα. οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες ἀνάθεμα ἔστωσαν. οἱ μὴ οὕτως φρονούντες πόρρω
 τῆς ἐκκλησίας ἐκδιωχθήτωσαν. ἡμεῖς τῇ ἀρχαίᾳ θεσμοθεσίᾳ τῆς καθολικῆς ἐκκλη- 15
 σίας ἐπακολουθοῦμεν. ἡμεῖς τοὺς θεσμοὺς τῶν πατέρων φυλάττομεν. ἡμεῖς τοὺς
 προστιθέντας τι ἢ ἀφαιροῦντας ἐκ τῆς <καθολικῆς> ἐκκλησίας ἀναθεματίζομεν.
 ἡμεῖς τὴν ἐπίστακτον καινοτομίαν τῶν χριστιανοκατηγόρων ἀναθεματίζομεν. ἡμεῖς
 τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀσπαζόμεθα. ἡμεῖς τοὺς μὴ οὕτως ἔχοντας τῷ ἀναθέματι
 καθυποβάλλομεν. τοῖς χριστιανοκατηγόροις ἡγουν τοῖς εἰκονοκλάσταις ἀνάθεμα. 20
 τοῖς ἐκλαμβάνουσι τὰς παρὰ τῆς θείας γραφῆς ῥήσεις τὰς κατὰ τῶν εἰδώλων εἰς
 τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀνάθεμα. τοῖς μὴ ἀσπαζομένοις τὰς ἀγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας
 ἀνάθεμα. τοῖς ἀποκαλοῦσι τὰς ἱεράς εἰκόνας εἰδωλά ἀνάθεμα. τοῖς λέγουσιν
 ὅτι ὡς θεοὶ οἱ χριστιανοὶ ταῖς εἰκόσι προσῆλθον ἀνάθεμα. τοῖς κοινωνοῦσιν ἐν
 γνώσει τοῖς ὑβρίζουσι καὶ ἀτιμάζουσι τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀνάθεμα. τοῖς λέγουσιν 25
 ὅτι πλὴν Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἄλλος ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν εἰδώλων ἀνάθεμα.
 τοῖς τολμῶσι λέγειν τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν εἰδωλά ποτε δεδέχθαι ἀνάθεμα.
 Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων. Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτο-
 κρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη. εἰρηνοποιῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη. τοὺς καθαιρέτας τῆς
 προγενομένης καινοφωνίας, κύριε, κράτυνον. εὐσεβῆ, κύριε, ζώην αὐτοῖς. 30

5 Aroc. 1,8 11 1 Petr. 1,14; cf. Prou. 4,3 12 Prou. 4,3 16–17 τοὺς² – ἀφαιροῦντας cf. Aroc. 22,18–19

7–27 ~ Act. IV p. 480,7–26 13–27 πιστεύοντες – ἀνάθεμα cf. Act. VII 397 C 10 – E 6; „Act. VIII” 416 A 4 – B
 11 20–27 τοῖς¹ – ἀνάθεμα cf. Act. I p. 52,21–54,6 et 60,4–9

(H)V T M 7–27 ~ Act. IV

1 αὐτήν] ταύτην T | ὥδε πρῶτον V | ὥδε + ὁ M 4 εἰκονοκλάστων T 5 ἀποστόλου + Ἰωάννου
 ed.Rom.*; sed cf. lat. | ἄλφα T (cf. lat. et N.T.): α V M, om. H spatio relicto | ὦ V T M (ὦ N.T.): ὠμέγα
 ed.Rom.*; om. H spatio relicto 7 ἐξεβόησε + ὁμοίως M, εἶπε V | κατὰ – ἐκφωνοῦσα deest in Act. IV | καθ'
 ἕνα V | ἕκαστον om. HV 8 ἀρυσάμενοι Vc: ἀρρυ- HV T M, ἀρρυσάμενοι + τὴν πίστιν καὶ M 9 ἀπ-
 ἐδιώξαμεν T edd. 10–14 παρ' – ἀσπαζόμεθα om. V 10–11 παρ' – ἀπονέμεμεν deest in Act. IV
 17 καθολικῆς addidi coll. lat. et Act. IV, ἀγίας add. ed.Rom.* 18–19 ἡμεῖς² – ἀσπαζόμεθα post 17 ἀναθε-
 ματίζομεν T edd. 18 ἡμεῖς² om. V 19 ἀσπαζόμεθα scripsi coll. lat. et Act. IV: ἀποδεχόμεθα codd. | ἡμεῖς
 om. V 19–20 τῷ – καθυποβάλλομεν] ἀναθεματίζομεν V 20 ἡγουν] ἦτοι ed.Rom.* ex Vc | τοῖς² om. M
 21–23 τοῖς – ἀνάθεμα¹ om. V 21 λαμβάνουσι ed.Rom.* 23 ἱεράς om. V 23–24 τοῖς² – ἀνάθεμα
 om. V 24 ταῖς εἰκόσιν οἱ χριστιανοὶ ed.Rom.* | προσέρχονται Act. IV, fort. etiam hic scribendum (cf. lat. et
 Act. I p. 52,25), sed προσῆλθον exhibetur etiam Act. VII 397 E 2 (ubi Anast. accesserunt) 24–25 τοῖς – ἀνάθε-
 μα post 26 ἀνάθεμα V 25 καὶ ἀτιμάζουσι H M (cf. lat. et Act. IV): om. V T (add. Bonafides Vc^{mss}) 26 πλὴν
 + τοῦ V | ἡμῶν om. M 29 εἰρηνοποιῶν – ἔτη² om. V 30 γενομένης Act. I p. 110,25–26 | κenoφωνίας V
 M | ζωὴν κύριε M | αὐτοῖς + πάρασχε V, + παρέχων M, sed cf. lat. et Act. I p. 110,26

dictus deus qui exhibuit eam duplici gratia dignam: fidem prius hic Christus expres- Ha. 323
sius explanauit, nunc autem per sanctam synodum haec dispensationis suae symbola
omnibus manifestauit. Arrius infamis hic est depositus, deo perosorum imagines La.-Co. 390
confringentium heresis hic exterminata est. benedictus deus qui dicit per sanctum PL 129, 374
5 apostolum: *ego sum alpha et o*. benedictus deus qui hic in primis et in fine fidem
horthodoxam confirmauit.

Sancta synodus exclamauit, per unumquemque uersum ter pronuntians: Diuinitus
sonantium patrum doctrinae nos correxerunt, ex ipsis haurientes ueritatem potati
sumus, eos sequentes mendacium persecuti sumus, ab eis edocti uenerabiles imagines
10 salutamus, ab eis ducti adorationem quae per honorem fit eis impendimus. patres Rom. 567
praedicant, filii oboedientiae sumus, et congratulamur in facie matris traditioni
ecclesiae catholicae. credentes in unum deum in trinitate laudandum honorabiles
imagines salutamus. qui sic se non habent anathema sint. qui ita non sentiunt
procul ab ecclesia propellantur. nos antiquam legislationem ecclesiae catholicae
15 sequimur. nos iura patrum conseruamus. nos eos qui addunt quid uel auferunt
ex catholica ecclesia anathematizamus. nos subintroductam nouitatem christianos
accusantium anathematizamus. nos uenerabiles iconas salutamus. nos eos qui sic
se non habent anathemati summittimus. christianos accusantibus id est imagines
confringentibus anathema. his qui assumunt dicta sanctae scripturae quae sunt
20 contra idola in uenerabiles imagines anathema. his qui non saluant sanctas ac
uenerabiles imagines anathema. his qui appellant sacras imagines idola anathema.
his qui dicunt quod ueluti ad deos christiani ad iconas accedant anathema. his qui
communicant scienter iniuriam et inhonorantiam inferentibus uenerabilibus imagini-
bus anathema. his qui dicunt quod excepto Christo deo nostro alius eruerit nos ab
25 idolis anathema. his qui audent dicere catholicam ecclesiam idola aliquando rece-
pisse anathema.

Multos annos imperatorum. Constantini et Heirenae magnorum principum et
imperatorum multos annos. pacificorum imperatorum multos annos. deposi-
tores nouitatis quae pridem facta est, domine, conforta. piam, domine, uitam eis.

12–13 credentes – salutamus cf. LC IV 13 p. 516,2–3: Habet etiam post confessionem sanctae Trinitatis confessio-
nem quoque adorandarum imaginum inditam. cf. Freeman p. 516 adn. 170

P VE

3 Arius ed. Rom.* 5 apostolum + Iohannem ed. Reg.* | o P E: ω V (cf. Vulg.) omega ed. Rom.* 6 orthodoxam
codd. (P praeter consuetudinem) 7 unumquemque P (abbr. V) 10 honorem] hominem P 11 obedientes E edd.
11–12 congratulamur – catholicae] „gr. gloriamur in f. m. traditione e. c.” ed. Rom.^{mg}, sed cf. supra p. 481,10
15 quid om. F edd. 16–17 nos – anathematizamus om. V^{ac} E (add. V^{img} post 14 propellantur) 16 superinductam E
edd. 17 nos¹ – salutamus post 16 anathematizamus ed. Rom.* (ex gr. T) 22 his¹ – anathema om. P 27 Heyrenç V
Hierene E Irenae ed. Rom.* 29 piam + da F edd.

